BESCHRYVING

DER STADT

DELFT.

VERKLARING
DER
TITELPRINT.

De ſnelgewiekte Tydt, bekent aan 't byſieraat,
Die door alle eeuwen heen de werelt mogt beſchouwen,
Wil zyn ontdekking der Geſchiedenis ontvouwen,
Die zy vol aandacht met haar veder flux beſtaat
Te ſchryven in een Boek, terwyl ze uit andre Boeken
Door d'edle Naarſtigheit, die veel geheims ontdekt,
En myn gevlerkte Vrouw verzelt, word opgewekt,
Om gryze brieven en hantveſten op te zoeken;
Om 't oud en Prinslyk Delf, hier in 't verſchiet verbeelt,
In zyn geboorte, jeugt, en ſchoonheit af te malen,
Om als een pronkjuweel der Steden, ryk van ſtralen,
Den glans te tonen die in zyn gedaante ſpeelt.
De blanke Waarheit, met geen dikken damp betrokken,
De glory van den tydt, een ſpruit der eeuwigheit,
De zuil der wetenſchap, van niemant ooit verleit,
Die met een goude zon pronkt op haar blonde lokken,
Verlicht myn Schryffter, en ſcherpt haar getrouheid in,
Om lof en aanzien aan dit heerlyk werk te geven.
Uit Goverd, op dees Steen, net uitgebeelt naer 't leven,
Telt Delf zyn afkomſt en aloud gering begin.
Doch mogt zyn Bouheer 't hooft eens uit den grave ſteken,
En horen hoe de Faam met hare lofbazuin,
Hier in dees print vertoont, zyn ſtad, in aſch en puin
Tot tweemaal toe hervormt en krachteloos bezweken,
Dorſt heffen aan 't geſtarnt, nu zy zoo ſchoon herſticht
Alle oogen naar zich trekt, hoe wou hy niet ſtaan kyken,
En midden in die vreugt wechſmelten en bezwyken,
Dat hy haar zoo valmaakt verhoogt zag in het licht.

HENDRIK SCHIM.

TE DELFT by REINIER BOITET, 1729.

BESCHRYVING
DER STADT
DELFT,

BEHELZENDE

EEN ZEER NAAUKEURIGE EN UITVOERIGE

VERHANDELING

Van deſzelfs eerſte oorſprong, benaming, bevolking, aanwas, gelegenheid, prachtige en kunſtige gedenkſtukken en zeltzaamheden.

NEVENS DERZELVER

VOORREGTEN, HANDVESTEN, PREVILEGIEN, en REGEERINGSVORM,

Alles 't zamengeſtelt en getrokken uit oude

HANDTSCHRIFTEN, MEMORIEN, en BRIEVEN,

EN

Met zeer veele echte bewysſtukken (te vooren noit gedrukt) beveſtigt:

DOOR

Verſcheide Liefhebbers en Kenners

DER

NEDERLANDSCHE OUDHEDEN.

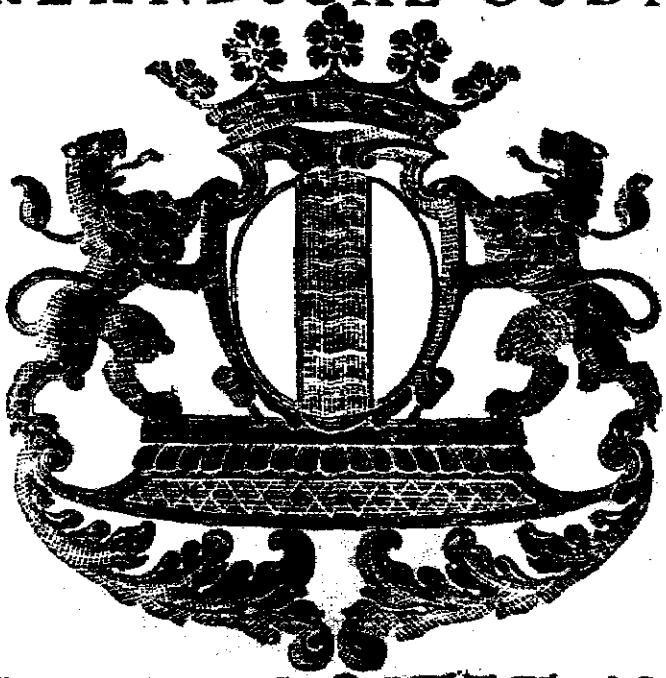

Delft by *REINIER BOITET*, MDCCXXIX.

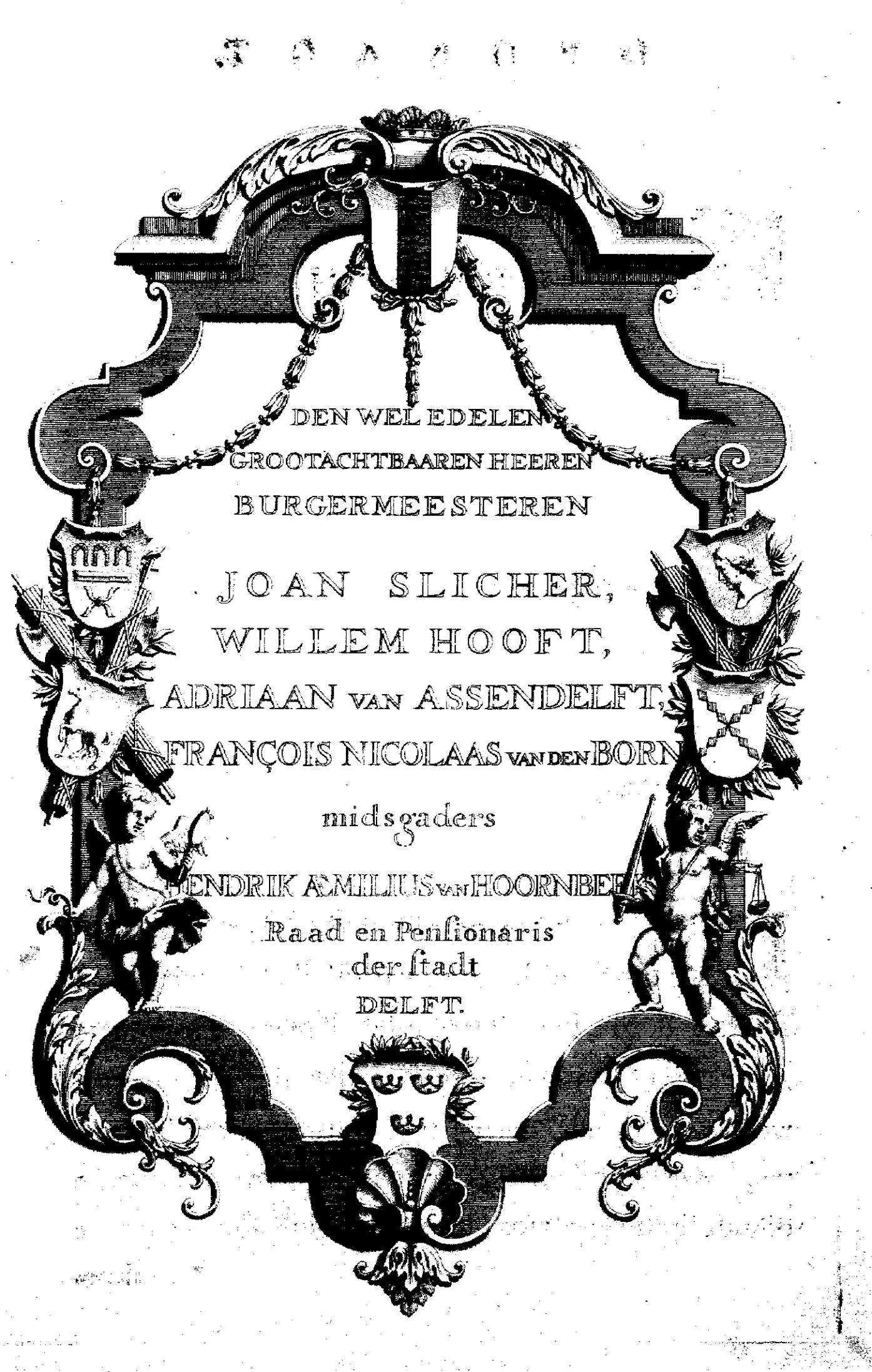

DEN WEL EDELEN
GROOTACHTBAAREN HEEREN
BURGERMEESTEREN

JOAN SLICHER,
WILLEM HOOFT,
ADRIAAN VAN ASSENDELFT,
FRANÇOIS NICOLAAS VAN DEN BORN

midsgaders

HENDRIK ÆMILIUS VAN HOORNBEEK

Raad en Penſionaris
der ſtadt
DELFT.

OPDRAGT.

MYN' HEEREN,

DEwyl ik, uit aanmerking der ſchaarsheid, wegens de afdrukken van de Beſchryving van Delft, door den beroemden Heere *Dirk van Bleiswyk* uitgegeven, voorzag, dat dit voornoemde werk, om de algemeene trek en graagte tot het zelve, zeer noodzakelyk andermaal ter drukperſſe diende beſtelt te worden om den luſt der Lezers te

boe-

boeten, gaf ik uit eene natuurlyke liefde en yver tot myne geboorteſtad eenige liefhebbers onzer vaderlandſche oudheden in overweging, of 'er noch eenige wezentlyke beſcheiden van Delft voorhanden waren, die in de Beſchryving van Delft van den Heere van Bleiſwyk niet te vinden zyn, en met een of het getal dezer nieuwe bewysſtukken groot genoeg zouden zyn om met vrucht eene nieuwe Beſchryving dezer Prinſelyke Stad, en gevolglyk eenen nieuwen druk te ondernemen; een voorſlag die my naar verloop van eenigen tyd zoo gunſtig beantwoort wierd, dat ik my kort daaraan bevlytigde om een ervaren oudheidkenner op te ſpeuren, dewelke ik ter goeder uur zoo gelukkig aantrof, dat hy naar eenig beraat, met hulp van andere, de moeite gaarne op zich nam, om deze vermaarde Stad Delft, die UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN als rechtſchape Burgervaders van den volke, met eene wyze en vaderlyke voorzorg beſtiert, met orde in goed Nederduitſch te beſchryven, en behalven d'oude, noch zoo veel nieuwe en ſchoone ſieraden aan het bewuſte werk by te zetten, als UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN met een opſlag zult kunnen beſchouwen, wanneer UWE EDELE

GROOT ACHTBAARHEDEN de moeite gelieven te nemen om dit werk, ter verpooſing van gewichtiger Stadts- en Staatsbezigheden eens te doorbladeren.

Zoo haaſt ik dit myn voornemen aan eenige myner ware vrienden, en ook aan verſcheide aanzienlyke Heeren Leden van de Regeering dezer Stad bekent maakte, wierd ik aanſtonts met hunne goetkeuring begunſtigt, en elk yverde als om ſtryt om my in dezen gevalle de behulplyke hand te bieden, en bewysſtukken te bezorgen die anders aan den roeſt des tyts zouden opgeoffert zyn gebleven. In deze onderneming wierd ik ook niet weinig onderſteunt, EDELE GROOT ACHTBARE HEEREN, als ik merkte dat UWE EDELE GROOT AGTBAARHEDEN dit myn voornemen zich lieten welgevallen, waar van ik levendige blyken zag, vooral wanneer ik op myn onderdanig verzoek door UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN begunſtigt wierd, met dat geene 't welk altoos voor een voornaam ſieraat in de beſchryvingen der Steeden verſtrekt; voor welke, benevens verſcheide andere gunſtbewyzen die ik van elk UWER EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN in 't byzonder ontfangen heb,

ik

ik UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN in 't oog van al de wereld hartgrondig dankzegge; en thans als by een flaauwe wederſtraal van vergelding UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN met diepen eerbied en onderdanigheid deze nieuwe Beſchryving UWER EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN aanzienlyke Stadt opdrage, daar niemant, buiten my, grooter verplichting toe heeft, en niemant grooter recht om die te ontfangen dan UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN, gemerkt ik onder de ſchaduwe van UWE EDELE GROOT ACHTBARE loffelyke Regeering, deftig en geregelt burgerbeſtier, als onder een wynſtok en vygeboom geruſt en vrolyk nederzitte, en onder mynen *Druk* blyde dagen beleve.

Intuſſchen reken ik het my eene zonderlinge eer dat ik de Beſchryving van Delft, die ſchoone Stadt, die zoo veelerlei lotgevallen ondergaan heeft, en met recht om hare ſchoonheid, graftomben, prinſelyke wieg, en geboorte van zoo veel ſchrandere vernuften, en vooral van het Delfs orakel Huyg de Groot, by in- en uitheemſche bekent en beroemt, met de namen van UWE EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN in 't voorhooft mag pronken; en wenſch

van harten dat Godt, d'opperſte Regeerder, Uwe Edele Groot Achtbaarheden, en deſzelfs aanzienlyke familien, noch een reex van jaren ten dienſte van Stadt en Staat in eene gezegende gezontheid wil bewaren, en eindelyk oud en levenszat in 't nieuw Jeruſalem op beſtendiger eergeſtoelte verheffen. Dit is de bede,

Wel Edele Groot Achtbare Heeren,

Van Uwe Edele Groot Achtbaarhedens

Gehoorzaamſte en nedrigſte
Dienaar

REINIER BOITET.

VOOR-

VOORREDEN.

DE ſchrandre Luciaan, aantonende dat ieder genegen is zyn vaderland te roemen, vraagt met veel reden in zyn hooftſtuk van den lof des Vaderlands: *Is 'er*, zegt hy, *wel iets deftiger en Goddelyker dan het Vaderland? want het geene Goddelyk, en by de menſchen eere waardig is, hier van is 't Vaderland het voornaamſte, die ons voortgebragt, opgevoed, en geleert heeft. Daar is ook niemant zoo machtig of ryk, die door de voortreffelykheid, ſchoonheid, en aantrekkelyke vermakelykheid van andere landſchappen zoo kan betovert worden, dat hy zyn eigen Vaderland vergeten zoude. De Goden*, vervolgt hy wat verder, *hebben ook vermaak in haar Vaderland, en beſpiegelen haar ganſche menſchelyk geſlacht, volgens billykheid, achtende dat de ganſche Aardkloot en den oceaan hare bezittinge is: d'aarde, daar zy geboren zyn, die achten zy boven alle van de ſteden en plaatſen. Elk een*, gaat hy voort, *moet zyn Vaderland voor zyn moeder houden, en voor d'opvoedinge en inzettingen dankbaar zyn. De jonge luiden hebben haar Vaderland lief: denkt dan eens wat patriotten van het Vaderland die oude bedaarde luiden moeten zyn. Een ieder der ouden yvert en wenſcht in zyn vaderland te ſterven, en acht de gegeevene onſterflykheid weinig, als hem een graf in zyn Vaderland geweigert word.* Dit is de reden dat de vermaarde Lipſius, getroffen over de zoetigheid van 't Vaderland, ook in deze woorden uitberſt: „ Wy hebben, zegt hy, de meeſte betrekking, en verplichting tot ons eigen Vaderland; dat heeft „ ons gekoeſtert en gequeekt, en is, volgens de gemeene toeſtemminge der volkeren onze allerheiligſte en oudſte moeder. Wie „ zou dan kunnen ontkennen, dat 'er geen bekorende en aantrekkende kracht is in het land, daar wy geboren zyn, dat wy eerſt „ met dit lighaam gedrukt, met voeten betreden hebben: en welkers lucht wy hebben ingezogen; daar onze kintsheid gekreten, „ onze jonkheid geſpeelt heeft, en onze jeugt geoeffent en opgevoed is; daar onze oogen de lucht, de rivieren, en akkerlanden gewent zyn; daar wy van ouds onze bloedverwanten, en „ vrienden, en medegezellen hebben, en zoo veelerlei aanlokſelen „ van vermaak die wy elders in de wereld te vergeefs zouden gaan „ zoeken. Vervolgens zegt hy, „ dat de wilde dieren hunne holen liefhebben, de vogelen hare neſten, en de viſſchen voor „ zich zelf zeker gedeelten in den ruimen oceaan uitkiezen; en „ dat de menſchen zoodanig aan dit klontken geboorteland zyn „ verbonden, dat ieder een, die een man is, hem niet en ontziet

„ voor het zelve en in het zelve te ſterven. Waarom hem deze woorden van Euripides bekoren:

De nood gebied dat elk zyn vaderland bemint.

Gemerkt de trek tot ons vaderland dan zoo groot is, behoeft het zich niemant te bevreemden, dat de Nederlanderen, uit zucht tot hun vaderland, mede de pen hebben opgevat om hare voornaamſte gedenkſtukken, die d'onſterflykheid wel mogen toegewyd worden, te beſchryven. Trouwens, in ons Vaderland zyn zoo veel merkwaardige zaken voorgevallen, die waardig zyn in 't geheugen geprent te worden, dat Hooft, het Hooft der Nederlandſche hiſtorieſchryvers, in den aanhef van zyne hiſtorie met recht mogt zeggen: „Ik gaa een werk aan, dat opgeleit is van lotwiſſel en „ menigerlei geval; gruwzaam van veldſlagen, waterſtryden, beleegeringen; bitter van twiſt; warrigh van muitery; bekladt van „ moortdaad buiten de baan des kryghs; wrang van wreedtheid, „ zelfs in pais. d'Inboorling onder zweep gebraght, en gedreeven „ tot de wapenen. Voorts verſtooren van ſteeden, ſcheuren van „ kerken, verwoeſten van landſchappen, zeeden en godsdienſt. En naar een optelling van noch hondert verwonderenswaardige zaken, beſluit hy zyn gezeg met deze woorden: „ Dat veele eeuwen herwaarts geen ſtoffe gelevert hebben die ryker zy in allerlei leerin„ gen van 't beloop der wereldſche dingen, oft wonderlyker, oft „ waarneemenswaarder, tot onderwys van Vorſten en volken.

Zulk een vloed van ſtoffe wekte den yver der vaderlandſche liefhebberen op om de voornaamſte gebeurteniſſen van Holland en Weſtvriesland aan den laten naneef by geſchrift over te handigen, op dat hy een denkbeeld zoude kunnen vormen van den voorleden tyd, en deze geſchiedeniſſen met Cicero, als een getuigen der tyden, 't leven der geheugenis en de meeſtreſſe van 't leven aanmerken. Klaas Kolyn, monnik van Egmont, ter liefde zyner landgenoten aangemoedigt, beſtont al in den iare 1170 zyne rymkronyk te ſchryven; waar op Melis Stoke, door nayver geprikkelt, hem volgde. Willem Heda en anderen waren ook al vroeg bezig om ons eene beſchryving van d'Utrechtſche Biſſchoppen, verrykt met de geleerde aantekeningen van den heere en meeſter Aarnout Buchel, over te leveren; terwyl Jan Gerbrantſe van Leiden, Karmeliter monnik, zich benaarſtigde om zyne gedenkſchriften te voltoien en voor de vergetelheid te bewaren: geſchriften zeker die by den adel der geleerden hoog geacht worden, en uit welke de groote oude Hollandſche Kronyk voor het grootſte gedeelte

deelte getrokken is. Naderhand, op dat wy ook van jonger tyden ſpreeken, hebben J. Pontanus, Kluverius, Grotius, Schriverius, Schrevelius, Dapper, Junius, Douza, Boxhorn, Gouthoeven, en vooral den onvermoeiden hoogleeraar in de rechten Anth. Mattheus, H. van Heuſſen, H. van Ryn, Alkemade, en de heer en Mr. Gerard van Loon, op dat ik nu van geene andere reppe, zich wakker gequeten, om d'oudheden van ons vaderland met echte gedenkſtukken te doorzulten, en die aan in- en uitheemſche ſmakelyk te maken; en dewyl den eenen meer op het kerkelyke, den anderen meer op het wereltlyke viel, dewyl onze provintien in d'eerſte tyden, om zoo te ſpreeken, uit twee lighamen, dat is, kerkelyk en wereldlyk, beſtonden, konde ieder zynen luſt boeten, en in deze ruime beemden van geleerdheid uitweiden.

En voorwaar, dit ſtrekte tot eene duurzame achting der Nederlanderen, onzen lantaard betoonde eene zonderlinge luſt om de gedachtenis zyner afgeſtorven voorouders al lezende te bewaren, en hunne loflyke daden tot voorbeelden en ſpiegels te verkiezen.

Doch de hiſtorien waren het niet alleen die den leesluſt onzer Nederlanderen ontſonkte; neen zeker, zy betoonden vooral geen minder zucht tot den oorſprong en ouderdom der ſteden, dorpen, heerlykheden, kerken, klooſters, godtsdienſtplechtigheden, geleerde mannen, kunſtenaren, en andere zaken die in de beſchryving der ſteden enz. voorkomen, teffens naſpeurende uit de aloude en verſleten handveſten, previlegien, brieven, keuren en ordonnantien, langs welke trappen de ſteden van ons vaderland tot zulken luiſter zyn opgeklommen.

Dit is d'eenige oorzaak dat 'er alom zoo over de ſchaarsheid, niet alleen der hiſtorien, maar ook vooral der ſtedeboeken van ons vaderland geklaagt word, dewyl dezelve doorgaans niet, of op zyn beſt zoo nu en dan op openbare verkopingen tot zeer hogen pryze verkogt worden; een lot zeker dat de beſchryving van Delft door den geleerden heere *Dirk van Bleiſwyk*, in den iare 1667 gedrukt, al voor eenige iaren is te beurt gevallen, 't geen de reden was dat 'er zoo na een nieuwen druk van dit brave werk verlangt is.

En dewyl den drukker dezes werks, uit eene byzondere zucht tot zyne geboorteſtad, zeer veel yver betoonde om het prinslyk Delft onder de oogen der Nederlanderen op nieu ten toon te brengen, gaf hy my zyn voornemen te kennen, en zogt my teffens aan om een geheel nieuw opſtel of beſchryving van deze ſtad te maken, 't geen ik naar eene ernſtige overweging, met hulp van anderen, op my nam, doch echter zoo, dat ik my de oude beſchry-

ving

ving des heeren en oudheidkundigen van Bleiſwyk als eene heldre fakkel gedurig voorſtelde, om my by alle gelegentheid van zyn licht te bedienen, 't geen ik hier voor de ganſche wereld tot lof des beroemden heers van Bleiſwyk edelmoedig bekenne. Doch overmits door de tyd, die alles aan het licht brengt, een goed getal van oude gedenkſtukken, tot opheldering dezer ſtad, uit duiſtere ſchuilhoeken te voorſchyn quamen, vond ik goed dezelve op zyn tyd en plaats in te laſſen, om het nieuwe werk zoo veel luiſter by te zetten als eenigzints doenlyk was; ik beſta hier ook de heeren liefhebbers, en vooral den eerwaarden heer Hugo van Heuſſen, ſchryver van d'oudheden en geſtichten van Delft en Delfland, en zyn aantekenaar Hendrik van Ryn, die dezen nieuwen druk met verſcheide fraie nieuwe bewysſtukken en andere ſieraden hebben verrykt, hunnen welverdienden lof te geven. Alleen berout het my, dat ik verſcheide oude bewysſtukken my ter hand geſtelt, na dat dit bewuſte werk voor 't grootſte gedeelte was afgedrukt, op hun behoorlyke plaats niet heb konnen invlyen, die ik nu als een byvoegſel achter 't werk, zulks dubbel waardig zynde, als een toegift heb willen meededeelen.

Nu ſchynt 'er niet anders over te ſchieten dan eenig bericht wegens de gelegenheid en hoedanigheid dezer ſtad.

De ſtad Delft dan is gelegen op den bodem van het oude graafſchap Maasland, welk graafſchap tegenwoordig voor een groot gedeelte onder Delfland, van 't welk Delft de hooftſtad is, begrepen word. Deze ſtad word rontom met grazige en klaverryke weilanden bezoomt, die met allerlei vee, dat ons verſche boter en kaas verſchaft, vervult zyn. De lucht is 'er friſch; 't water, dat met verſcheide vlieten de ſtad doorſnyt, zoet, klaar, en viſchryk; de ſtraten breet en ſchoon; de huizen groot en ſierlyk; de kerken groot en heerlyk, en de torens kunſtig en deftig opgetimmert, verheffen zich ſchier tot de wolken. Aan de noordweſtzyde grenſt zy zeer naby de noordzee en de riviet de Maas. In 't noordooſten leggen hare landeryen tegen Rynland, in 't Zuidooſten aan Schieland, welke landen van Delfland op 36000 morgen gerekent worden. De ſtad word op een uur gaans in haren omtrek gerekent, en leid byna als een luſtprieel in 't midden van het heerlyke Delfland, dat met zoo veel aanzienlyke dorpen, en adelyke huizen verſiert is, die wy in eene byzondere verhandeling met derzelver afbeeldingen, onder den titel van *Beſchryving van Delfland* in 't kort door den druk zullen gemeen maken. 't Weſtland vooral ſtrekt Delft tot geenen geringen luiſter, 't welk, als een hoorn

van

van overvloed, niet alleen zyne graangewaſſen, maar allerlei ſoorten van moeskruiden en lekkere hofvruchten, in haren ſchoot uitſtort.

Daar en boven is deze ſtadt, op dat ik nu van 't groot getal der ſchepen, die langs de Schie, door Delft varen, en verſcheide andere omſtandigheden die deze ſtad doen leven en bloeien, niet ſpreke, met twee welbetimmerde voorſteden voorzien, waar van d'eene aan de weſtzyde, buiten de waterſlootſche poort gelegen is, beſtaande in twee ryen met huizen, die met een vaart of vliet zyn van een geſcheiden, in welke voorſtadt in vroeger dagen, ten dienſte dezer burgery, een kapel ter eeren van de h. Kornelius was ingewyd. d'Andere voorſtadt is buiten de Schiedamſche poort, en ſtrekt zich langs de viſch- en ſcheepryke Schie zeer ver uit. Buiten de Haagſche poort pleeg ook eene aanzienlyke voorſtad te zyn; doch deze wierd, benevens de twee voorgaande, in den Spaanſchen oorlog om verre geworpen, om den vyand de gelegenheid te benemen om dicht onder de muren der ſtad te neſtelen, doch de twee cerſte zyn weder herbouwt. Guiciardyn beſchryft ons de geſteltheid van deze voorſteden in dien tyd, in dezer voegen: *Deze ſtadt geduurende deze troubelen in het midden van hare vyanden, dewelke zy dagelyks voor hare poorten hadden, lydende geen gering gevaar, is nochtans in haar volle wezen gebleven, alleenlyk zyn om de dreigende prykelen te beter voor te komen, door die van de Stad zelve geruineert haare ſchoone voorſteden buiten de Haagſche, Maaslandſche,* (anders Waterſlootſche) *en Rotterdamſche poorten,* (Schiedamſche) *eensdeels nu weder opgebouwt door de groote voordeelen die de eigenaars daar konden vinden, hoewel daar jegenwoordig verboden is neringen te doen, ten einde dezelve binnen Stadsmuuren blyven mach.* Doch wat dit verbod *der neringen* betreft, zal of ſpoedig ingetrokken of toegelaten zyn, dewyl den Duitſchen wereldbeſchryver, *Georgh Braun,* deze landen doorreizende, aldus ſchryft: *Dat in de voorſteden* (van Delft) *allerhande zoorten van koopmanſchappen gedreven wierden, dat 'er groote en ſchoone huizen en herbergen ſtonden, alwaar de paſſagiers, zoo zyn beurs wel voorzien was, heel wel onthaalt wierden.*

Behalven deze drie voorſteden, lagen 'er outtyts onder de veſten der Stadt, noch drie aanzienlyke klooſters, te weten, d'abdy van Koningsvelt; alom vermaart; 't aanzienlyk Kartuizer klooſter, en dat der Kanonnike Regulieren, die thans in puinhopen verandert zyn; waar uit niet ſchaars af te nemen is, dat deze Stadt van alle oude tyden, en noch tegenwoordig, als een aangenaam luſt-

hof

hof met allerlei heerlyke gebouwen, en vermakelyke lantsdouwen omſingelt is geweeſt.

Doch 't is bekent dat niet alleen onze Vaderlandſche geſchiedſchryvers, maar zelf Duitſchers, Franſchen en Italianen al over een reex van tyd deze Stadt wegens hare gebouwen, ſtraten, ſchone gelegenheit, veſten en graften, zeer hoog geprezen hebben. De evengenoemde Georg Braun, getuigt wegens haare muuren, in zyn Toneel der Steden in 't 3de. Boek, op deze wys: *Deze ryke en ſierlyke Stad, met eene ſterke ommanteling van muuren omringt, met wal en bolwerken geſtyft, ook met een netswyze hegge door een gebreit, als met een muur omſloten, werd ook met een graft omringt, van alzulke wyte, dat de ſterkſte man die met een ſteen niet kan overwerpen.* Deze dooreengebreide hegge was van doorn, en zoo dicht en ſterk dooreen gewaſſchen, dat 'er geen ruiter te paart, zonder bylen, of houweelen door kon komen. Doch door verloop van tyd veranderen verſcheide dingen van gedaante. Guiciardyn en Montanus pryzen de groote, ſchoone en fraie huizen, benevens de brede ſtraten dezer ſtad; terwyl de heer Monconys, een frans Edelman, en verſcheide andere ſchryvers niet ſpaarzaam zyn om over verſcheide andere zaken haren welverdienden lof toe te meten.

Hier by zoude ik myne Voorreden kunnen eindigen, indien ik my, wegens Delft, die in onze Beſchryving voorkomt in Noorthollant te leggen, niet genootzaakt vond daar van, benevens het woord *Manſus*, ook meer dan eenmaal voorkomende, dit te berichten.

Na dat outtyts de provintie van Holland onder de oude graven in vier byzondere quartieren wierd verdeelt, als in *Zuidholland*, *'t Lant van Voorne*, *Noorthollant*, en *Kennemerlant*, of *Weſtvrieslant*, wiert de Stadt Delft onder het quartier van Noortholland gerekent, gelyk zulks in de oude brieven en rekeningen blykt. Ja, het word in de rekenkamer der Graaflyke Domeinen tegenwoordig noch zoo geboekt, 't geen ook door een brief van graaf Willem IV van den iaare 1345 bekrachtigt word. Daar ſtaat: *in Noirthollant onſe vyftich pont Hollants 's jaars, die ons onſe Stede van Delft ſchuldich is jaerlicx van onſen bede, item onſe renten vander vriheden van Schiedam, en alle onſe renten van den Ambachte van Maasland enz.* En in een brief, wegens het oorlog tuſſchen graaf *Willem I*, en den graaf van Loon, ſtaat aldus: *op het iaar* 1203 *doe is grave Willem van Oiſtvrieslant grave Dircks broeder van Hollant, met een groot heir van volck gecomen in Noirthollant, ende is daer nedergeſlagen tot Ryſwyck mit ſynen tenten.* Dus leeſt men ook in een brief

van

van graaf Floris V wegens de vergevinge der paſtory in het dorp *Munſter*, 't geen hy zegt in Noordholland gelegen te zyn. Meer diergelyke voorbeelden zou ik om myn gezeg te ſtaven kunnen bybrengen. Men dient te weten dat na deze oude verdeeling onder Noordholland, de heemraatſchappen van *Rynlant*, *Woerden*, *Schielant*, en *Delflant* behoorden, en met een de ſteden en dorpen hier onder begrepen. Zoo dat het van d'eene zyde door de Maas, en binnen-Yſſel van Zuydhollant geſcheiden wierd. Dit hebbe ik nodig geoordeelt te zeggen, om dat Delft in deze onze Beſchryving meermalen gezegt word in Noordholland te leggen.

Op de zelve wyze vinde ik hier ook goed eene nader verklaring van het Latynſche woord *manſus*, my in het I hooftſtuk meer als eenmaal voorgekomen, te geven, welk woord ik na den gemeenen trant in het Nederduits heb geboekt voor een *Hoef*, die doorgaans genomen word voor een woning met 12 morgen lands. Eene betekening die ik niet geheel wil ontkennen. Maar dat het woord *manſus* outtyds zekerlyk meer als een maal vry minder betekent heeft, zal ik ook aanſtonts aantoonen. *Melis Stoke*, verhalende de gifte van graaf *Floris I.* aan de Abdye van Egmond gedaan, dewelke ook in het gemelde hooftſtuk vermeld ſtaat, en in 19 manſen by Delft gelegen beſtont, beſchryft die aldus:

Bi Delf an beide ſiden ★ ★wederzyde.
Negenthien morgen ten ſelven tiden.

Waaruit duidelyk blykt dat het woord *manſus* hier niet hooger als voor een morgen lands genomen wierd, en my dunkt 'er niet aan te twyfelen is of dezen ouden ſchryver zal wegens de betekening van dit woord wel onderrecht zyn geweeſt.

En om myn zeggen met noch een voorbeeld uit dien ouden ſchryver te bewyzen, zoo hebben wy hem maar na te zien wanneer hy de giften van graaf *Diderik II.* aan de gemelde Abdye beſchryft, daar hy duidelyk een *manſus* weder maar voor een morgen lands telt:

In huusleeden ★ *vier morgen vrie*
Ende daer toe die viſſcherie.

In den Latynſchen brief van graaf *Diderik V.* van den iaare 1083, in welke hy de giften zynet voorvaderen verhaalt, ſtaat aldus: *Hurenſtede manſus quatuor una cum piſcatione*, dat is zoo als *Melis Stoke* in het Nederduits vermeld, maar of hier door *huusleeden*,

★ Huusleede of huuslade, was zekere ſchatting daar deze landen vry van waren.

gelyk ik volgens de aantekening van den geleerden Heer *Alkemade* heb aangetekent, zekere ſchatting moet worden verſtaan, daar wil ik geen borg voor blyven, en ſchynt my hier nader de naam van zekere plaats te zyn geweeſt, maar daar over wil ik nu niet twiſten; ik heb maar voor te bewyzen dat het Latynſche woord *manſus* meer als een maal maar voor een morgen land genomen word, en zulks maakt vry wat bedenking wanneer men dit woord zoo dikwils in de oude brieven leeſt. Het woord *Hoef* is in veele plaatzen noch bekent, maar dat het een bepaalde grootheid heeft, gaat myns bedunkens niet vaſt, en d'eene is dikmaals 7 maal grooter dan d'anderen. Derhalven oordeel ik beſt te zyn dit woort geen bepaalde hoegrootheid toe te ſchryven.

Nu zoude ik, in geval ik genegen waar myne voorreden breeder uit te zetten, een beknopt verhaal konnen doen van de merkwaardigſte zaken in dit werk voorkomende, doch dewyl die bladz. 1 en 2 by manier van een tafreel, of in d'inleiding van 't ganſche werk te vinden zyn, zal ik my der kortheid bevlytigen, wenſchende dat dezen nieuwen Beſchryving zoo gunſtig mag aangenomen worden, dat wy ons vervolgens mogen benaarſtigen, om de Steden, Dorpen, Heerlykheden, Kaſtelen, Kerken, Klooſters en honderd andere merkwaardige zaken en outheden van Holland en Weſtvrieslant te mogen voltojen, waar toe wy ons niet alleen gezet, maar ook genoegzaam al het nodige daar toe in gereetheid hebben. Vaar wel, Lezer, duid onzen yver ten goede, en vermaak u als een rechtaardig burger in uwe Vaderlandſche out- en zeltzaamheden.

OP DE

BESCHRYVING

DER STAD

D E L F T,

VERHANDELT

DOOR EENIGE LIEFHEBBERS EN KENNERS

DER

VADERLANDSCHE OUTHEDEN.

PRinstyk Delf, sieraat der Steden,
Fyn gesteente aan d'edle hant
Van 't Vereende Nederlant,
Kroon van Delfland, zout der zeden;
Om uw grysheit hoog geacht;
Om uw gulde en milde gaven
Milt begiftigt van de Graven;
Door 't gewelt der vlam verkracht,
Zwaar geschonden in uw weezen;
Doch ge zyt, ter goeder uur,
Als een Fenix uit het vuur
Zoo bevallig weêr verrezen,
Dat 'er in 't herboren beelt
Veel bekoorelyker trekken,

Meer ſieraden zyn te ontdekken,
Aangenamer luiſter ſpeelt.
Wie uw Raathuis wil beſchouwen,
Waar de boukunde en de pracht
Staan te pronken in haar kracht,
En uw ſchone Kerkgebouwen,
Waar den godtsdienſt adem haalt,
't Kerkmuzyk zyn ſtem laat horen,
En uw herelyke Koren,
Waar een ſchat van kunſtwerk praalt,
Al doorluchte Graffieraden
Om prins Willem, d'eer van 't Lant,
Waart een zuil van diamant,
Met een eermerk te overladen,
Om de blixems van de Zee,
Tromp en Hein met kracht te pryzen
Met onſterflyke eerbewyzen,
Heeft geen kunſt van woorden reê
Om die wondren af te malen
*Die twee * kunſtenaars, vol vier,*
Met een onbegrepen zwier,
In het marmer deden pralen.
Wie in al de zeltzaambeen
Van uw kunſtwerk uit wou weien,
Uwe deugden wou verbreien,
Al uwe outheit wilde ontleên,
d'Echtheit uwer willekeuren
En beſchimmelt pergament,

Brave

* Rombout, Verhulſt, en Hendrik Keizer.

Brave wetten, lang bekent,
Uw bedryven naar wou ſpeuren,
En de gryze Roomſche pracht,
Eer men viel aan 't beeldeſtormen,
En pryswaardig kerkhervormen,
Wou verheffen in zyn kracht,
Mogt wel om Amfions ſnaren,
Want die hebben't recht gezicht
Hoe men Steden pryſt en ſticht,
Naar het ryk der ſchimmen varen.
Wie 'er zoo veel beerlykheit.
Wil verbeelt zien in haar weezen
'k Node hem dit Boek te lezen.
Hier is al die ſchat verſpreit;
En niet zonder ziel en leven
Met al meer dan eene hant,
Klaar, en welgeſcherpt verſtant
Tot vermaak en nut beſchreven.
Bloei, o wieg en bakermat
Van de Groot, 't ſieraat der tronen,
Wiens vermaartheit u met kronen
Eeuwig eert, o Goverts ſtad!
Prinſtyk Delf, ſieraat der Steden,
Fyn geſteente aan d'edle hant
Van 't Vereende Nederlant,
Kroon van Delflant, zout der zeden.

HENDRIK SCHIM.

BERICHT
AAN DEN BOEKBINDER,

Om de Platen met ſtroken in de rug geplakt op zyn behoorlyke plaats in te zetten.

	bladz.
Afbeelding van Delft na een afteekening van den jare 1560 gemaakt.	1
Dito van den jare 1672.	1
Zegels der Stadt Delft.	14
De 2 bladen daar Delft zich in zyn brette vertoont aan een te plakken.	22
Afbeelding van het Raadhuis.	68
Oude, wel eer S^t. Hypolitus-kerk.	135
De Graftomben van Tromp en P. Heyn.	198
De Nieuwe wel eer S^t. Urſuls kerk.	215
Graftombe van zyn Hoogheit den prins van Oranje.	296
Afbeelding van de Gaſthuiskerk.	311
Afbeelding van het geweze klooſter S^t. Agatha, de Franſche kerk en het Prinſenhof.	362
Afbeelding van het Peſthuis.	456
Gemeenlandshuis van Delfland.	508
Stads Doele en Anatomie.	513
Zeeviſch-markt en Vleeshal.	540
Afbeelding van het Ooſtindiſche Compagnies Huis.	556
Het Magazyn van Holland zoo als het afgetekent is in den jare 1667 te plaetſen op F fff 2	564
Het nieuwe Magazyn van Holland, 't geen aan het zelve in den iare 1692 gebouwt is: op de zelve bladzyde.	564
Het Generaliteits Kruitmagazyn te plaatſen op letter Ffff** 3.	564
Afbeelding van de Paardemarkt.	570
Afbeelding van de Waterſlootſche Poort.	594

BE-

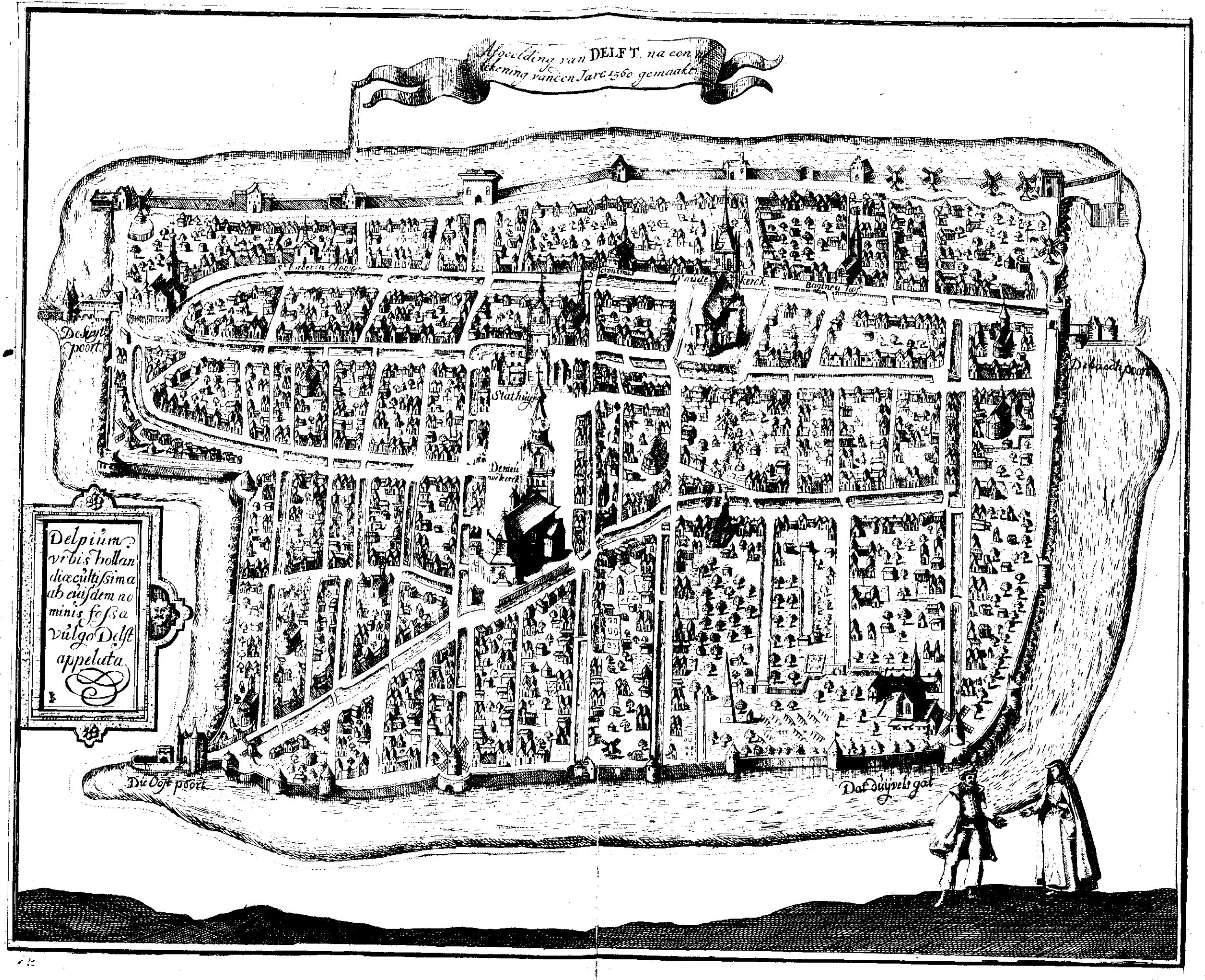
Afgeelding van DELFT, na een
tekening vanden Jare 1560 gemaakt
Delpium
vrbis hollan
diæ cultissima
ab eiusdem no
minis fossa
vulgo Delft
appelata
Stathuys
Die Oost poort
Dat duyvels gat

Afbeelding
Van de Platte Grond Der Stad DELFT, in den Jare 1672
Door Zeker Ingenieur Gedaan, tegelijk Aanwijzende hoemen
DEZE STAD, in dien tijt Soude Hebben
Kunnen Fortificeeren,

BESCHRYVING VAN DELFT.

I. HOOFTSTUK.

Inleiding van 't werk. Van d' opkomſt der ſtad Delft. Wanneer vermelt. Of zy eerſt een dorp of een gehucht is geweeſt, en door hartog Govert den Bultenaar tot een ſtad gemaakt zy. Of zy van den beginne af zoo groot zy geweeſt als ze nu is, dan of ze naderhant zy uitgelegt. Van haer kaſteel, en waer het gelegen heeft. Of zyn ſtichter, hartog Govert, te Antwerpen of op 't kaſteel van Delft doodlyk gewont zy. Van het wapen dezer ſtad, en zyn oorſpronk; en of dit uit Corbuloos graft zyne beduiding heeft. Of Delft zyn naam van het delven van Corbuloos graft ontleent heeft.

IK onderneem d' oude en wytberoemde ſtad Delft in haren oorſpronk, aanwas en heerlyken bloeiſtaat te beſchryven. Ik zal aantoonen hoe zy, van hartogen en graven met verſcheide gunſtbrieven en voorrechten begiftigt zynde, in hare jeugt met de hant des genen die den ryksſtaf zwaaide, getroetelt en geliefkooſt is; en hoe zy een- en andermaal, met den brant worſtelende, telkens haar hooft heerlyker om hoog heeft geſteken. 'k Zal niet verzuimen de goede voorzorg van hare overheden, haar ten nutte gebezigt, te gedenken, aan welke zy haar rykdom, ſchoonheit en welgeregelde orde meeſt verſchuldigt is: noch ſpaarzaam zyn om haar raathuis, ten dienſte harer hoogachtbare regeering afgezondert, daer de gerechtigheit, met zwaart en evenaar verſiert, de deugt vryſpreekt, en de boosheit ſtraft, en hondert andere zaken, ſtad en land betreffende, verricht worden, in zyn in- en uitwendige pracht en zinlyke boukunde af te malen. Ik zal ook niet vergeten hare geeſtelyke gebouwen, aan den godtsdienſt toegeheiligt, in te treden, om hare koſtelyke en juichende kooren, blinkende altaren, albaſte beelden, zilvere kelken, geurige wierookvaten, prachtige altaarkleden, beroemde kunſttafreelen, helklinkende orgelen en andere glinſterende kerkſieraden, outtyds by de Roomſche in gebruik, te beſchouwen, en d' ooren der weetgierigen te vergen om de gryze en plechtige tempelgebruiken te horen; en hoe die ſedert als een nevel, toen het gulde licht der hervorming begon te ontluiken, met al haar prieſters en

Inleiding van het Werk.

kerkgereetſchappen verdwenen zyn, om plaats te maken voor de hervormde geloofsbelyders, die Godt met geen zwarm van kerkgebaren maar met een blank geweten trachten te dienen; en deze geſtichten met geen kapellen en altaren, maar weergalooze graftomben oppronken, om dappere helden, met gloriryke eerlauweren overladen, die voor den ſtaat en godtsdienſt ſneuvelden, door zulke kunſtige en alomberuchte gedenktekenen aan d' onſterflykheit op te offeren. Hier zal men mogen zien hoe 't klooſter der minnebroeders, met eenen twiſtzuchtigen aart bezielt, van eenige razende vrouwen is aangeſchonden en geplundert: hoe de abdyen der Cellebroers, Hieronimianen, en die van St. Agatha, Barbara en verſcheide anderen zich gedroegen, en waarin hunne zeltzaamheden en ſchoonheden beſtonden. Een ganſche wolk van prieſters, monnikken en nonnen, verſchillende in zeden en kerkgewoontens, die alle in deze ſtad onderhouden wierden, zullen u een denkbeelt geven van den rykdom en godtsdienſt der aloude Delvenaren, die met een groot getal van hunne geloofsgenoten, uit allerlei geweſten toegevloeit, mede beſloten ter kruisvaart te gaan, om de Huſſyten en Bohemen, die kerk en ſtaat overal de wet ſtelden, waar 't mooglyk te helpen kneuzen, en, niet zonder roem wederkerende, hun vendel, onder welk zy ſtreden, in de kerk hebben opgehangen. Wie zich onder de geeſtelyken verder wil bezig houden zal beſpeuren hoe dees door liegen en bedriegen zich wiſten groot te maken, en d' onſchult als roofgierige arenden in 't aanzicht vlogen, zonder op de bevelſchriften der graven, die daarin voorzagen, acht te geven; tot zy eindlyk gedwongen wierden, arm en berooit, toen de zon der hervorming met luiſter doorbrak, als voſſen die den wyngaart der kerke beſchadigen, voor eeuwig uit hun out verblyf, in donkere holen wech te vluchten. De merkwaardige veranderingen en omtuimelingen der regering zullen ook de ſtof van ons onderwerp zyn. En wie beluſt mogt wezen de openbare gebouwen voor ouderlooze weezen, oude mannen, vrouwen ofte andere menſchen geſchikt, te doorzien; ofte die tot een veilige verblyfplaatſe voor oorlogsgereetſchappen, en vreemde ſpeſeryen dienen, zal hier zyn begeerte verzadigt vinden: hier zal het prinſenhof, alwaar de grontveſten onzer vryheit gelegt zyn, zich verheffen, noch moedig op zynen grooten Willem zynde. Geloof niet dat de geleertheit, kunſten, talen en wetenſchappen aanzienlyke plaatſen geweigert worden om hunne leſſen te leezen in een ſtad die op zoo veele voortreffelyke mannen mag roemen. Neen, niemant behoeft nu langer van de wieg, zeden, koopmanſchappen of andere merkwaardige zaken der Delvenaren onkundig te zyn, dewyl wy te rade zyn geworden hunne ſtad met haar eige natuurlyke ſchoonheit in 't licht te heffen.

Delft gelegen in 't oude Graafſchap Maaslant.

DELFT, een zeer oude ſtad, gelegen op den bodem van het graafſchap *Maaslant*, aan de zuidergrensſcheidinge van *Suthardeshage*, welk outtyts van het graafſchap des graven Gerolfus, 't geen keizer Otto III, in den jare 985 aan graaf Diderik de II. ſchonk, wiert geſcheiden, roemt met recht op hare grysheit, dewyl zy onder de groote ſteden van Hollant als het derde lidt en juweel in den ring der vergadering van hunne Edede Grootmogende de Heeren Staten van Hollant en Weſtvrieſlant mag pronken, en heeft ſchier met alle onze oude ſteden gemeen, dat men haren bouheer, verborgen achter 't floers der outheit, niet klaar kan ontdekken. Even onkundig zyn wy ook op wat jaar deze ſtad eerſt bemuurt

is,

is, en of zy eerst een dorp, dan een gehucht of buurt geweest zy: eene duisterheit, die den oorspronk van haren naam, al mede in eenige onzekerheit heeft opgerolt.

Dat deze stad door den vermaarden hartog *Govert met den Bult* gesticht is, word by onze vaderlandsche en buitenlandsche historischryvers voor een gewisse waarheit gehouden; en zoo lang ons geen nader en beter bewys voorkomt, zullen wy in die gedachten berusten. *Heda*, schryvende over het leven van den Utrechtschen bisschop *Willem*, verstenkt ons in dit gevoelen. En de geleerde heer *Petrus Scriverius* zegt het zelve in een oude kronyk gevonden te hebben, die den naam van *Florarium temporum* voerde, en op perkament geschreven was. De schryver van de groote kronyk van Nederland getuigt ook dat het in eene geheel gryze geschiedenis te lezen staat; 't welk mede door het kronykje van *J. Veldenaar* *, over meer als 250 jaren geschreven, wordt bevestigt. De heer *van Bleiswyk* klaagt 'er in zyne beschryving van *Delft*, bladz. 40, zeer over, dat onze historyschryvers zulke aanmerkelyke zaken, zonder naaukeuriger onderrigting, zyn voorby gestapt, en maar slegts, als uit eene mondt en pen stellen, dat hartog *Govert den Bultenaar* de stad *Delft* gestigt heeft. Ook heeft 'er de geleerde heer *Aarnout Buchelius* over geklaagt, om dat *Beka*, noch *Melis Stoke* in zyn rymkronyk van het stichten van *Delft* door hartog *Govert* niet spreken; waarom hy meent dat 'er door den gemelden *Govert* eerst maar een kasteel of sterkte zal opgeworpen zyn, 't geen door den tyd tot zoo een aanzienlyke stad is aangegroeit.

Delft naar alle waarschynlykheit door hartog Govert gestigt.

* Pag. 19

Wat vooreerst de klagten van den heer *van Bleiswyk* belangen, het is waar, onze historischryvers melden zeer veele aanmerklyke zaken, zonder hunne bewysstukken te berde te brengen, en schynen van gevoelen geweest te zyn, naar de eenvoudigheit van die tyden, dat de nakomelingen alles op hun woord en getuigenis zouden aannemen; maar dewyl men nu beter in de historien geoeffent, en zoo ligtgelovig niet is als voor dezen, moet men, om op zulke zaken zeker te konnen gaan, die met goede en echte bewyzen bevestigen. Evenwel zou men een geheele lyst van zulke gevallen konnen optellen daar gewichtige zaken alleen op hun woord te boek gestelt zyn, en daarom by veelen als fabelen gehouden worden, welke men echter door goede en echte bewysstukken als waarheden ten toneele kan voeren.

Ik vrage, om de tegenwerping van den geleerden heer *Aarnout Buchelius* eens te overwegen, of een zaak door een gansche wolk met schryvers ondersteunt, en doorgaans aangenomen, daarom in duigen moet vallen, om dat 'er een of twee onder d' outheidkundigen die van haren voortel trachten af te stoten? dan bezwyken, dunkt my, de meeste historien van ons vaderland, ja niet alleen die van ons vaderland, maar ook die van 't gansche kristenryk. Verzwygen *Beka* en *Melis Stoke*, dat de stad Delft door hartog *Govert den Bultenaar* gesticht is, zy melden ook niets van een sterkte of kasteel: waarom dan het eene meer of liever aangenomen dan het andere? Zoo men dus de opbouwinge van *Delft* door hartog *Govert* wil ontzenuwen, om dat *Beka* en *Melis Stoke* daar niets van melden, zal men volgens dien regel het verhaal van de opbouwing der steden, en de merkwaardigste zaken van ons vaderland ook moeten verwerpen.

Of Delft eerst een dorp of een gehugt in geweest

Of *Delft* eertyts een gehugt of dorp geweest zy, en onder den naam

van *Delft* bekent was, is niet zeker, en verwekt eenig verschil onder onze historischryvers. Het is ons genoeg dat wy verzekert zyn, dat'er al een gehugt of dorp, *Delft* genaamt, wel 200 jaren voor de aankomste van *Govert met den Bult*, in deze landen is bekent geweest. In den ouden blaffert of lyst der goederen van St. Maartens kerk te Utrecht door *Buchelius* in *Heda*, op het Leven van *Odilbaldus* XII, bisschop van Utrecht uitgegeven, die in dën jare 900 overleden is, werd duidelyk vermelt een plaats *Elfnum*, en S^t. Maartens Kerk, die aldaar 2 mansen ofte hoeven bezat. 't Is eenige jaren geleden dat my door een voornaam heer en liefhebber van 's lands oudheden, een zeer oud perkamente boek wierd geleent, het welke outtyds S^t. Maartens kerke te Utrecht toebehoorde: dit boek sprak van een groot getal stichtingen, begiftingen en andere goederen, dewelke deze kerk van outs toekwamen. Onder anderen stond aldaar ook de gemelde lyst welke ik tegens die van *Buchelius* uitgegeven, naaukeurig heb naargezien, alwaar ik in de spelling der namen van verscheide plaatsen, doorgaans verschillen ontdekte: als by voorbeelt, voor *Elfnum*, zoo als het by *Buchelius* staat uitgedrukt, stond in dit hantschrift duidelyk en wel geschreven *Delfum*; waaruit dan klaar te zien is, dat de naam van Delft in dien ouden tyd niet beter uitgedrukt kon worden; daarenboven zyn de meeste namen in dien tyd slechts uit half duits en latyn te samen gestelt.

wanneer de naam Delft al vermelt word.

Dat door dit *Delfum* de tegenwoordige stad *Delft* aldaar verstaan wiert geven de plaatsen die daar by in eenen adem opgetelt werden, genoegzaam te kennen, als daar zyn *Cralingen*, *Holtsole*, nu *Hontsholredyk*, *Maasland*, *Ler* of *Laer*, enz. Mogelyk is *Delft* in den jare 800 of 850, en wel voor dien tyd bekent geweest: omdat deze lyst de goederen al optelt die ten tyde van den H. *Willebrordus*, *Bonifacius* en hunne nazaten aan S^t. Maartens kerk vereert zyn, waaruit te besluiten is, dat deze stad hare outheit al van dien tyd rekent. *Delft* komt ons ook voor in een giftebrief van graaf *Aarnout*, die deze landen van den jare 988 tot 993 heeft geregeert, gelyk duidelyk blykt, en ons van den heer *van Bleiswyk*, in zyne nareden van het eerste deel der beschryving van Delft word opgegeven. Deze graaf en zyne huisvrouwe *Lutgardis* gaven in den jare 993 aan de abdye te Egmond een landgoed, of eenige tienden, gelegen tusschen *Delft* en *Schieland*. Graaf Floris I, die deze landen van den jare 1048 tot 106: met grooten roem regeerde, gaf een stuk lands in *Escinumdelft*, betalende jaarlyks vyf pond en een once; in *Boschhuizen* een hoeve, gevende jaarlyks 32 oncen, bezyden *Delft* 9 mansen, en aan de andere zyde van Delft noch 10 mansen aan de abdye van Egmond. Zie Jaarboeken dezer, bladz. 14 en 17. Dan vind men *Delft* nog vermeld in den jare 1133, wanneer tot de stichting der abdye van Rhynsburg wierd gegeven, *in een land dat gezeit was de Lede, zes mansen* of hoeven, en drie hoeven in Delft.*

Hoe dat sommigen het woord *theole* veranderen in *theolf* en daarvan *Delft* maken.

Dus blykt uit het gezegde, dat *Delft* van den jaare 850 al bekent was, en uit het getal der mansen of hoeven kan men genoegsaam zien dat het geen gehugt, maar een groot dorp geweest zy. De geleerde heer *Menso Alting* zoekt ons in het tweede deel van zyne *Ger. Infer.* op het woord *theole* of *theolf*, in de bezitting van *Delft* te stooren, en dist ons hier wat anders op; willende dat het ten tyde van keizer *Aarnout* maar een rent-

hof

* *Mansus betekent een hoeve, groot 12 morgen lands. Het zelve werd doorgaans ook verstaan van een hoba of huoba, 't welk gemeenlyk ook voor 12 morgen lands werd gerekent.*

hof is geweeſt; want in een brief van dien keizer van den jare 889, in welke hy aan eenen graaf *Gerolf* eenige plaatſen ofte hoeven gaf, zoo word vermelt, in *theole* een manſe: van dit *theole* wil hy *theolf* gemaakt hebben, en dan zou door dit *theolf*, *Delft* verſtaan werden. Om deze gedagten met eenige waarſchynlykheit te bekleden, brengt men by, hoe dat de latiniſten van de middelſte eeuw, de letter D, of de letters D E in de eige namen dikwyls verandert hebben in *theo*, en dus hebben zy van *Diderik* gemaakt *Theodoricus*; van *Ditmar*, *Theodomarus*, enz. Dat dit zoo geſchied is wil ik niet tegenſpreken, maar dat zulks wegens *Delft* gebeurt is, zou dien geleerden heer ons door eenig oud geſchrift of ander echt ſtuk moeten aantoonen: doch omdat ik verzekert ben dat het hem aan klare bewysſtukken mangelt, moet men my ten goede houden dat ik het zegel aan zulke ſpitsvinnige gedachten niet hange: elkeen weet wel dat als de geleerden wat nieus voor den dag willen brengen, het hun zelden aan verdraajingen zal ontbreken. Om deze zaak nog al meer aanzien by te zetten brengt men by dat de andere plaatſen in den voorſz brief vermelt, als *Northa*, *Osprehtashem*, *Bodokelo*, *Albrik*, *Hornum*, omtrent *Delft* leggen; doch dit gaat zoo vaſt niet als die geleerde heer meent. *Klaas Kolyn*, de oudſte van onze Nederlandſche ſchryvers die in den jare 1130 of daaromtrent al in wezen is geweeſt, en omtrent het jaar 1170 zyn kronyk heeft geſchreven, als hy monnik in de abdye van Egmont was, zullen deze plaatſen zeer wel bekent geweeſt zyn; nochtans brengt hy die in een geheel anderen oort t'huis: voor *Northa* ſtelt hy *Noort A*; voor *Osprehtashem*, *Oosterfaſſem*; voor *Bodokelo*, *Bodelodengrave*; voor *Albruk*, *Alphenburg*; voor *Hornum*, *Olthornum*; voor *Huvi*, *Huwy*; voor *Theole*, *Tholen*; en dus vinden wy geen plaats voor deze by *Delft* of den Haag. Wat brief of hantveſt zullen die luiden ons dan kunnen toonen, uit welke men kan afnemen dat men *Delft* onder den naam van *theolf* verſtaan heeft? maar wel altyt *Delf*, *Delft*, *Dalf*: en gelyk wy in het alleroudſte bericht in 't latyn vinden, *Delfum*. Dus gaan dan de gedachten niet aan der genen die willen dat voor *Delft*, *theolf* zoude te boek geſlagen zyn.

Nu ſtaat ons vervolgens te onderzoeken wat de voorverhaalde ſchryvers wegens het ſtichten, en bewallen der voornoemde ſtad, door hartog *Govert den Bultenaar* gewagen; in wat jaar dit geſchied zy, en of hy 'er ook een ſlot of kaſteel gebouwt heeft. Onze kronykſchryvers, die eenpariglyk het ſtichten of bewallen der ſtad Delft *Govert den Bultenaar* toeſchryven, komen echter in het jaar wanneer dit geſchied zou zyn, niet overeen. Eenige willen dat hy dit voor zyne krygstogt op de Vriezen, in den jare 1071 of 1072 zoude hebben gedaan, op welke tyd hy het graafſchap van Holland bemagtigde; doch anderen ſtellen deze ſtichting of bewalling na dien krygstocht, en verſchuiven die op den jare 1075, in welk jaar hy omhals gebragt is. De profeſſor *Boxhorn* ſtemt met het eerſte gevoelen om deze reden overeen, omdat hartog *Govert* uit geen ander inzigt Delft met veſten heeft omringt, als om by alle voorvallen een ſchuilplaats te hebben om 'er zyne vyanden het hoofd te konnen bieden tot beſcherming zyner zaken, die in den beginne zeer twyffelachtig ſtonden: want de eerſte zorg van een Vorſt, die een anders landen overweldigt, of door bedrog en hulp van verraders, meeſter word, is, dat hy zich voorziet van eenige vaſte en ſterke fortreſſen en ſteden; of die niet hebbende, 'er zelfs eenige doet opwerpen, in welke hy zich by omkeering van zaken

Of Delft door hartog Govert tot eene Stad gemaakt zy.

kan beſchermen en zyn party het hooft bieden: eene reden zeker die my niet onbevallig aanlacht.

Delft, dan leggende byna als in het midden van 't graafſchap Holland, was zeer gelegen om van daar de andere plaatſen geduurig in 't oog te hebben, waarom hartog *Govert* deze plaats bequaamſt geacht zal hebben om die tot een vaſte verblyfplaats te verſterken, en 'er dus zyne wooning met vrouw en kinderen te houden. Waaruit te beſluiten is dat hy, naar dien tyd te rekenen, dezelve met veſten, en daarenboven nog met een zeer ſterk kaſteel zal voorzien hebben, om des te beter zyn perſoon en ganſche huisgezin voor allen overval te beveiligen. *Jan Gerbrandſe van Leiden* verhaalt in zyn kronyk van Nederland *Lib. XIV. kap.* 3. de zaak aldus: „ Godevaart Hertog van Lotteringe begeerende nu ten eeuwigen „ dagen met zyn toekomende geſlachte geheel Holland te bezitten, heeft „ de Stad Delft geſticht met het Kaſteel, haar gevende Stads Rechten en „ Privilegien, en deze Stad heeft naar eenigen tyd heerlyk toegenomen. En de oude kronyk, daar *Petrus Scriverius* van meldt, *Florarum temporum* genaamt, geeft 'er ons dit van aan de hand: „ Dezen Godevaart „ heeft eerſt de Stad Delft gebouwt, dewelke Willem, Rooms Koning „ en Graaf van Holland, daar naar heeft vermeerdert en vergroot, haar „ Privilegien en Handveſten gevende. *Jan Gerbrandſe van Leiden* wil', dat hartog *Govert* haar met handveſten en privilegien zoude voorzien hebben, maar ik meene dat dit van graaf *Willem* moet verſtaan worden, dewelke in den jare 1246, het eerſte handveſt (zoo ik het wel hebbe) aan die van Delft verleent heeft. Het Goudſche kronykje van den jare 1478 ſtelt de zaak bladz. 36 dus voor: „ Deze buylruchde Govaert van Loth„ ryck die ſtichte die ſtad van Delft, en deder een groot Kaſteel in ma„ ken, daer hy zyn woonſtad hielt, en woonde daar langen tyt. Zyn verblyf is in dat geſticht echter niet te lang geweeſt, dewyl hy in den jare 1075 op 't kaſteel omgebragt wiert. *Johan Veldenaar* laat zich in zyne kronyk, die reets over de 250 jaren oud is, op bladz. 19 dus hooren: „ Godevaart Hertog van Lotryck metter buyl, was Grave van Hollandt „ mit kragte vyf iaer lanck, en hi wert in alle ſteden gehult bi groot be„ dwanc voer een richt lants-heer. Deze Hartogh Godevaert ſtichte die „ Stede van Delft, en hi deder een ſchoon Kaſteel bi maken, daer hi zyn „ woonſtat hielt langen tyt. Uit *Veldenaar* en *Jan Gerbrandſe* zou dan blyken dat hy in de jaren 1071 en 1072, de ſtad met het kaſteel gebout heeft; omdat, indien hy hier langen tyd zyn woonplaats gehouden had, dat al in den beginne van zyne regering gedaan zou hebben wanneer hy hier meeſter wierd. Doch de geleerde heer *M. Voſſius* van een ander gevoelen zynde, meent dat hartog *Govert* naar de overwinning op de Vriezen, nu het gantſche graafſchap van Holland in zyne magt hebbende, en van den keizer, in den oorlog van Saxen tot hulp verzogt zynde, vreesde dat by zyn afwezen de zaken hier tot zynen nadeele mogten veranderen, wanneer de Hollanders zich het juk weder van den hals zouden willen werpen, waarom hy voor zyn vertrek het dorp Delft met wallen en een ſterk kaſteel heeft verſterkt, daar in latende een groot getal ſoldaten om de Hollanders in toom te houden. Een onbekent en naamloos ſchryver, tytgenoot van keizer Karel de V, getuigt niet alleen dat hartog *Govert* de meergemelde ſtad geſticht heeft, maar ook dat zy een volkplantinge van Brabanders zoude zyn; welke hy van daar ontboden hadde, om deze

nieuwe

nieuwe ſtad te bevolken. Hierom waren de Delvenaars in vroeger tyt al, indien men dien ſchryver geloven mag, beleefder en beſchaafder van manieren als de ingezetenen van andere ſteden; maar omdat hy zyn zeggen ook door geen goede bewyzen ſtaeft konnen wy 'er niet veel ſtaat op maken: en zoo wy op de verhalen van de kronyk-ſchryvers letten zal ons zekerlyk, als beſt met de waarheit overeenkomende, blyken, dat hartog *Govert* dit werk in den aanvang van zyne heerſchappye al begonnen heeft: want een plaats met graften en wallen te omtrekken, en 'er een zwaar kaſteel te bouwen is geen werk van een jaar of twee. Ook grenſt dit, dunkt my, wel naaſt aan de waarheit, dat hy het kaſteel eerſt gebouwt zal hebben tot verzekering van zyn perſoon en familie, en daarna de ſtad; doch of die in zoo korten tyd als hy de regeering in handen gehad heeft tot zulken volmaaktheit gebragt zy, blyft by my twyffelachtig, ten zy het zeggen van den gemelden ſchryver dus was te verſtaan, dat hy een deel Brabanders ontboden heeft, om het begonnen werk met magt van volk voort te zetten, waarvan 'er zekerlyk eenige met 'er woon gebleven zullen zyn; en dan zou men de gedachten van dien ſchryver lichtlyk konnen aannemen; want wat de Hollanders aangaat, die waren den hartog niet zeer genegen, omdat zy wel zagen dat dit werk maar diende om hen een haak in den neus te leggen.

Of Delft van den beginne zoo groot is geweeſt of naderhant is uitgelegt.

Wat nu de grootte der Stad betreft, hierover ryſt eenig verſchil of haren omtrek van den beginne af zoo groot is geweeſt als zy nu tegenwoordig is, of niet. De heer *van Bleiswyk* die het vergrooten in den wint ſlaat, meent dat hiervan niet het allerminſte bewys te vinden is; doch, behoudens de achting die ik voor dien braven heer hebbe, zoo ſtel ik vaſt dat zyn Ed. hierin mistaſt. Voor eerſt hebben wy gezien hoe dat *Petrus Scriverius*, een man ten hoogſten in de oude ſchriften ervaren getuigt, dat hy in een oude kronyk, op francyn geſchreven, gevonden heeft dat graaf Willem, Roomſch koning, *Delft vermeerdert en vergroot heeft:* vergrooten en wyder uitzetten, *augere & ampliare* paſt beter op het uitzetten van muuren en veſten als op het vermenigvuldigen van huizen, het geen eigentlyk het werk der ingezetenen is, daar het uitzetten van wallen het werk der Vorſten is, voor zoo verre zy hun verlof en toeſtemming daar toe geven. Ten tweede menen wy ook bewys van deze vergrooting te vinden in een hantveſt van graaf Floris, aan die van Delft verleent in den jare 1268, en gevolgt op een ander hantveſt niet lang te voren aan dezelve vergunt door den voornoemden graaf Willem (Floris vader) in den jare 1246, zynde het eerſte en oudſte onder alle de hantveſten en privilegien aan den Delvenaren gegeven; altoos daar zyn 'er geen ouder bekent: dit hantveſt nu van graaf Floris zullen wy, om van deze zaak wel te kunnen oordeelen, en de oude francyne te onderſteunen, hier laten volgen.

„ Ic Florens, Grave van Hollandt, doe cont, alle den geenen die de-
„ ſen letteren ſien, dat ick by mijnen vrijhen wille, ende by Raide mijnre
„ Mannen hebbe gegeven der meenre Poirte van Delff, die Oude-Delff
„ van Arnouts Snemen Brigge totter Gaſt-huys Brigge, ende alſoo lange
„ als die Hoffteden ſijn, in al ſulcke Vryhede als ſy hebben die Nieuwe-
„ Delff voor Koninck Willem mijnen Vader, ende van my, ende all he-
„ weic hem gegeven, die Oude-Delff haer Poerte mitte muyre mit tim-
„ timmeringe, daer Byne zael niet gemeeret weſen, die renten die ſy my

„ Iaer-

„ Iaerlijks geven, noch hare heerevaert noch gheen dienſt die ſy my
„ ſchuldich ſijn te doen, of minen Naekomende van deſen dage voorwaert,
„ maer alle die geene Arm ende Rijcke, die wonen op die Oude-Delff in
„ 't Noort-eynde, zellen ſtaen te Rechte voor die Schepenen ende Ge-
„ rechte van Delff, ende ſullen mit hem gelden alſulcke ſaecke als der
„ Poirte aen komt ende die Hof-ſteden vander Oude-Delff, ſelmen win-
„ nen tot ſulcker winninge als menſe winnet, op die Nieuwe-Delff, en-
„ de voor Schepenen, ende ſoo wie ſoo anne komt van Poorters, ſy huer
„ waer van Hof-Lande van Delff, het ſy van Koope of van Beſterfeneſ-
„ ſen, of van Huywelicke, of hoe het hem aen comt, die huer ware ſal
„ ewelijcke ſchot, ende alle ſaecke gelden mitter Poort van Delff, wair
„ eenich Man die Erve ofte goet hadde binnen der Vryheden van Delff,
„ ende niet geldene wilde ſijn ongeldt, gelycken eenen anderen Poorter,
„ daer zoude men den Grave mede rekenen ende opghelden, ende die
„ hoech ſtalle ſel die Grave innen by Vonniſſe van Schepenen, ende die
„ Schepen van Delff moeten ſchouwen metten Geſworen over alſulcke
„ Huyr-Landt als den Poorteren toe hoirt van Delff, dat ick wille dat die
„ vaſte ende gheſtade zy, ſoo heb ic deſen Brief doen Beſegelen met mij-
„ nen Zegele, deze Brief was gegeven tot Haerlem inde Iaer ons Heeren
„ M. CC. LXVIII. Op Sinte Andries dach.

Onder aan ſtont geſchreven,

„ Gecollationeert jegens den Originalen Brief, uythangende met
„ eenen Oude Zegele in Groenen Waſſche, ende accordeert met
„ den ſelven, in kenniſſe van My, ende was onderteyckent.

H. De Eynden.

Hier zeit graaf Floris duidelyk dat hy aan die van het oude Delft alzulke vryheden verleent als die van het nieuwe Delft van zyn heer vader Willem verkregen hadden. Ook maakt hy uitdrukkelyk gewag van die *poerte mette muyre mit timmeringe* van het oude Delft, waaruit af te nemen is, dat het voor den tyd van zyn vader Willem, ja in den jare 1246 nog geen ſtad moet geweeſt zyn; want waar zal men ons uit bewyzen, of wat reden kan men bybrengen dat graaf Willem juiſt het handveſt voor de eene zyde van de ſtad zou verleent hebben, te weten voor het nieuwe Delft, en niet voor de andere zyde, namentlyk het oude Delft; van hoedanig eene zaak, hoewel geen een voorbeelt in onze ſteden zou te vinden zyn, zou het echter, indien men deze vergrooting ontkent, zoo moeten geweeſt zyn, 't geen ik vaſtſtel dat niemant zal toeſtaan. De heer *van Bleiswyk* het voornoemde gevolg dat in de woorden van dit hantſchrift leit wel bemerkende, en echter gene vergrootinge of uitlegginge willende toelaten, zoekt op bladz. 63 hier een geheel anderen draai aan te geven, waarover ik my niet zal inlaten, willende dit liever aan het oordeel van den onzydigen lezer overgeven. Daarenboven zeit graaf Floris dat de inwoonders van het noordeinde van 't oude Delft in 't vervolg zullen te recht moeten ſtaan voor de ſchepenen van het nieuwe Delft, en met een woord, die van het oude Delft belaſt hy dat voortaan in 't geheel en in alles zullen moeten komen voor de vierſchaar der ſchepenen van het nieuwe Delft; 't geen een klaar bewys is dat zy te voren daar niet onder hoorden, maar haar eigen recht-

rechtbank zullen gehad hebben. Door dit bovengemelde nu meen ik dat van zelfs genoegſaam de zwarigheit wort opgeloſt om aan te toonen aan welk gedeelte de ſtad zy uitgeleit; echter, ſchoon 't my bezwaarlyk zou vallen dit op eene ontwyffelbare wyze te betogen, zoo volge ik nochtans het gene ik daar van zie in het gemelde hantveſt van graaf Floris, en houde voor zeker en vaſt dat het oude Delft ten minſten aan het noortcinde is uitgeleit. Dog om nog een goede en overtuigende reden by te brengen wegens de vergrooting der ſtad, hebben wy de heer *van Bleiswyk* in zyne beſchryving van Delft, zelfs op te ſlaan. bladz. 41 brengt hy by, hoe Diderik VII, in den jare 1199 door een bulle of brief beveſtigde alle de giften welke Petronella, weduwe van graaf Floris II, bygenaamt de Vette, in plaats van haar minderjarige zoon Diderik VI, eenigen tyd de landen regerende, tot ſtichtinge der abdye van Rhynsburg, omtrent den jare 1133 gegeven had *in een land de Lede genaamt 6 manſen, en in Delft 3 manſen ofte hoeven.* Nu is bekent, en de heer *van Bleiswyk* getuigt zelf, dat Delft in den jare 1071 door hartog Govert al bemuurt was, of reets bewalt wierd. Wat regt had de gemelde gravin dan om aldaar 60 jaren na de bemanteling der ſtad 3 manſen of hoeven (welk na de gemeene rekening wel zes-en-dertigh morgen lands beſloegen) wegh te geven? ook is het niet waarſchynlyk dat binnen de muuren der ſtad in dien tyd zulken grooten hoek lant onbetimmert gelegen heeft: te meer omdat de oude kronyken vermelden dat Delft ten eerſten zyn kruin begon te verheffen en braaf uitdygde; daarenboven was zekerlyk het land binnen zyne veſten leggende een vry en eigen goed, de ſtad toebehoorende.

Maar laat ons eens zien of men niet zou kunnen aantoonen waar die drie manſen of hoeven eigentlyk gelegen hebben: dit gedaan hebbende, zal de zaak zich zelf ontdekken. De genoemde heer *van Bleiswyk* brengt bladz. 64, een brief by van Willem, hartog van Beyeren en graaf van Holland, van den jare 1351, by welke brief de gemelde graaf de abdye van Rhynsburg ontneemt het recht of jurisdictie't welke zy had van de plaats de *Geer* genaamt binnen Delft, en geeft het den rechter dier ſtad over. Bezie nu eens wat de Geer is, of wat die van outs geweeſt is, dan zult gy bevinden dat het die lange ſtriep of ſtreek lands is, tuſſchen 't water het oude en nieuwe Delft in leggende: dat het nieuwe Delft nu bekent is onder den naam van de Voorſtraat, Hypolitus buurt, Wynſtraat enz. toont ons de gemelde heer bladz. 63, zelfs aan. Uit welk bewys genoegſaam vertoont wort dat de Geer doen buiten de muuren der ſtad gelegen heeft, en een gedeelte van het oude dorp Delft geweeſt is, 't welke door graaf Willem naderhant met wallen en veſten omringt en aan het nieuwe Delft is gevoegt: dus is niet duiſter af te nemen dat s^t. Bartholomeus kerk, nu s^t. Hipolitus of de oude genaamt, op den gront van het oude Delft ſtaat, en niet van *Govert den Bultenaar* geſtigt is, gelyk veele willen; ook is 't niet onwaarſchynlyk dat zy daarom de oude genaamt wort, als op den grond van het oude Delft ſtaande: hieruit ziet men dat Delft een geruimen tyt al vry klein is geweeſt, maar naderhant in heerlykheit en magt zeer is toegenomen.

Nu zouden wy verder onderzoek kunnen doen om d' uitlegging der ſtad nader te vinden; doch dewyl de onzekerheit myn oordeel benevelt om dit in orde na te ſpeuren, houde ik my by het licht dat ik daarvan in het gemelde handveſt van graaf Floris ontdekke, waaruit veelſins blykt

dat het oude Delft met het noordeinde is uitgeleit. En 't is niet onwaarſchynlyk of dit zal het gedeelte der ſtad geweeſt zyn, dat van de Schiedamſche poort langs de weſtwal of veſte tot de Wateringſche poort zich uitſtrekte: ik meene zelfs dat de poorten eerſt by s^t. Joris gaſthuis zullen geſtaan hebben, en dat 'er naderhant den hoek, buiten de middelſtraat en geerweg gelegen, binnen gewalt zal zyn. Maar mogelyk zal iemant zeggen, uit den naam zou men oordeelen dat het oude Delft ouder is als het nieuwe Delft; dat is waar, ik houde het daar ook voor, en zegge dat dit oude Delft het dorp is geweeſt daar wy ſlus van geſproken hebben, en 't geen in den jare 800 of 850 al onder den naam van *Delfum* vermelt ſtaat. Maar hartog Govert, hier een ſtad met een kaſteel willende bouwen, zal den gront en de gelegentheit van het nieuwe Delft bequamer gevonden hebben, en dus zal die plaats ten aanzien van het eerſte of oude Delft bygenaamt zyn geworden het nieuwe Delft. Ik ben van gedagten dat dit nieuwe Delft door de rivier de Schye, nu de Schie genaamt, van het oude Delft geſcheiden wierd; waarom ook deze watergraft van die zyde tot een goede ſterkte voor de nieuwe ſtad diende. Dat het oude Delft maar als een dorp met woningen en boere huizen betimmert was, geeft ons het gemelde handveſt te kennen. De bewyzen by de heer *van Bleiswyk*, bladz. 41 en 42, bygebragt wegens al die namen van lanen, landen en dyken, waar door, zoo hy zeit, ſommige willen aantoonen dat Delft in zyn begin zoo groot niet is geweeſt als het tegenwoordig is, zyn naar myn oordeel niet ſterk genoeg, want het is genoegſaam zeker, niet alleen ten opzigte van deze ſtad, maar ook van alle de andere ſteden, dat die in den beginne zoo digt niet betimmert zyn geweeſt als nu tegenwoordig, maar eerſt vele boere woningen, tuinen en lanen binnen hare veſten zullen begrepen hebben, 't geen ik met veele bewyzen zou konnen aantoonen. Dat 'er wel eenige lanen, by de heer *van Bleiswyk* geboekt, in de nieuwe vergrooting gelegen hebben wil ik niet tegenſpreken, maar evenwel moet ik zeggen dat dit juiſt geen vaſt bewys is dat eertyts al die lanen, dyken enz. buiten den omtrek der ſtad zouden te vinden zyn geweeſt. De poſten, muuren en timmeringe in het handveſt van graaf Floris vermeldt, gevoegt by de oude kronyk van *Petrus Scriverius*, bygebragt wegens het vergrooten der ſtad Delft door koning Willem graaf van Holland, bekrachtigen 't bewys, en maken my de zaak genoegzaam zeker.

De rechte plaats van 't Kaſteel aangewezen.

Waar nu het kaſteel gelegen heeft, verwekt weder een nieuwe zwarigheit, dewyl daarvan tot noch toe niet anders dan enkle giſſingen voorhanden zyn. De heer *van Bleiswyk* ſtelt 'er ons drie gevoelens of, om beter te zeggen, giſſingen van voor; want omdat die alle drie niet met het allerminſte bewys bekleet zyn, ſchynen 't my ook niet anders als giſſingen. Het eerſte gevoelen is, dat het gelegen heeft buiten de ſtad alwaar voor dezen de vermaarde abdye van Koningsvelt geſtaan heeft. Het tweede, dat het zich in de ſtad zou vertoont hebben daar nu het ſtadhuis ſtaat. En het derde, dat het aan de ſtad zyn ſchuddel naar de wolken zal hebben opgebeurt om aldus, gelyk op veele andere plaatſen te zien is, daardoor de ſtad te dwingen. Deze drie giſſingen behaagden *S. van Leeuwen* niet, waarom hy 'er in zyn *Batavia Illuſtrata* een vierde byvoegt, die wel meeſt van de waarheit afwykt; hy zeit, dat het een musketſchoot van de ſtad weſtwaarts op, op een plaats de *Made* genaamt, te vinden was; en ontkent mede dat hartog Govert de ſtad Delft gebout heeft, omdat *Beka* en *Melis Stoke*

Stoke daar niets van melden; maar de ſtichting van het kaſteel wil hy aan hartog Govert wel toeſtaan, van oordeel zynde dat de graven alles wat onder een geweldige regeering gemaakt was, geſlecht en omver geworpen hebben, en dus zou het kaſteel byna als uit de geheugenis geraakt zyn. Maar om echter eenig bewys van zyn zeggen te geven dat dit kaſteel op Made geſtaan heeft, brengt hy het gezeg by van den outheitlievenden en naaukeurigen onderzoeker s^r. *Aarnout van Brakel*, die volgens zyn zeggen getuigt, dat de gronden van het kaſteel aldaar nog onder de aarde leggen; welke plaats, gelyk hy verder zegt, tegenwoordig met eenen hogen heuvel met graften omvangen, en tot een boomgaart gemaakt is. Ik wil niet tegenſpreken dat s^r. *van Brakel* van die gedachten geweeſt is, maar dat dit nieu gevoelen, alsof op de grondwerken daar onder de aarde leggende het kaſteel gebouwt is geweeſt, waggelt, zal ik aanſtonts toonen. Indien Made een heerenhuis en zelf het ſtamhuis geweeſt is van de aloude adelyke familie van der Made, gelyk onze hiſtoriſchryvers verzekeren, en *S. van Leeuwen* in zyne *Batavia Illuſtrata* zelfs getuigt, wat is dan uit die grontwerken anders te beſluiten als dat dit Made een aanzienlyk deftig gebouw geweeſt is? En om nader tot de zaak te komen zeg ik, dat het buiten de Rotterdamſche poort gelegen heeft, en dat het verandert is in de abdye van Koningsvelt. Dat dit met de waarheit overeenſtemt heb ik in een oud hantſchrift, behelzende veele oude ſtukken aangaande het oude gaſthuis en de abdye van Koningsvelt gevonden, welke ſtukken ten meeſten deele in 't licht gegeven zyn in de *Oudheden en Geſtichten van Delfland* in den jare 1720. In dit oude hantſchrift ſtaat duidelyk dat het mannekloofter van de order der *Premonſtreit* lag by het kaſteel Delf genaamt. *Het Cloeſter der bruderen van der Premonſtreit oerde gelegen bi het Kaſteel Delft genaamt*, dit zyn de eige woorden. En in een bul van paus Innocentius IV, van den jare 1252 aan den prooſt en het geheele konvent verleent, leeſt men: *de landeryen en beſittingen dewelke zy hebben binnen het gebiet van het Kaſteel, door de wandeling Delft genaamt, met de landeryen, beemden, wouden, bruiklanden, weiden enz.* Zoo dat de giſſingen voor het licht der waarheit als dunne nevelen verdwynen en verſmelten: echter zyn de eerſte en laatſte gedachten van den heere *van Bleiswyk* waar; want ik ſtel vaſt dat het kaſteel met zyne bolwerken tegen de ſtad aangeſprongen heeft, en miſſchien aan de ſtads zyde wel open en zonder wal of muur geweeſt is; ook komt het my niet onwaarſchynlyk voor dat men, zoo uit de ſtad als van het kaſteel, door een gang aan wederzyde met een hoogen muur opgetrokken tot malkanderen heeft gegaan, (gelyk dusdanige gang zich nog onlangs aan de Rotterdamſche poort vertoont heeft) die zich byna tegens het land aan ſtrekte, welke alleen met een kleine opening van acht of tien voet water, daar een valbrug over leit, vaneen geſcheiden is. En 't komt my zelf niet vreemt voor dat deze poort eertyts de poort van het kaſteel is geweeſt; want hartog Govert zal zekerlyk dit kaſteel gebouwt hebben om ten allen tyde door deze poort in de ſtad te konnen gaan, en de zelve te beter te beteugelen.

Dewyl wy nu gehandelt hebben van de ſtichtinge door *Govert den Bultenaar* gedaan, dunkt ons dat wy iets dienen te melden, hoe, en waar hy zyn leven geëindigt heeft. Wy hebben gezien hoe zyn inzicht geweeſt is door dit Delft geheel Holland in dwang te houden, en nochtans is, naar 't bericht van *Klaas Kolyn*, den oudſten van alle onze Nederlandſche ſchry-

Of hartog Govert te Antwerpen of op dit kaſteel doodlyk gewont is.

ſchryvers, om zo te ſpreken, deze ſtad zyn doodkiſt geweeſt; maar omdat de ſchryvers wegens de omſtandigheden van zyn doot, en de plaats waar zulks voorgevallen zou zyn, verſchillen, zullen wy zoo veel ons doenlyk is, de waarheit dier zake eens naarvorſchen. De heer *van Bleiswyk* laat zich bladz. 51 aldus hooren: „ Maar het jaar 1075 heeft eenen ande„ ren uitſlag gegeven; want hartog Govert te Antwerpen wezende (al„ waar hy Markgraaf was) en zittende by nacht op een heimelykheit, om „ zyn gevoeg te doen, wert van eenen van *Jonkheer Dirks* van Hollands „ knechten (Gysbrecht genaamt) van onderen op, met een gavelyn of „ werpſpietſe in zyn lyf geſteken: aldus dodelyk gewond zynde, willen „ ſommigen dat hy zich dede voeren na Maſtricht, andere naar Utrecht, enz. De eerſte en outſte ſchryver die dit van onzen hartog Govert verhaalt dat hy by nacht te Antwerpen, op het ſekreet zittende, aldus verraderlyk is geſtoken, is, (bedriegt my myn geheugen niet) *Lambert van Schafnaburg*, monnik in de abdye van Hirsfelt buiten Ments: daarna hebben andere ſchryvers deze zaak ook zoo het ſchynt eenparig nageſchreven. Maar nu komt den gemelden *Klaas Kolyn*, een monnik der abdye van Egmond, welke maar omtrent 50 jaren naar dat dit voorval geſchied was geboren zynde, zekerlyk veel menſchen zal gezien en geſproken hebben die het hadden beleeft; ja het is mogelyk dat 'er monnikken met hem in de abdye van Egmond gewoont hebben welkers geheugeniſſe zich tot den tyd van dat voorval uitſtrekte: zoo dat hy hierin op geen los maar vaſt beſcheit den grontſlag van zyn gedachten zal geſticht hebben. Aldus verhaalt hy de zaak in zyne kronyk:

zittende op een himmelickhede
tot Delft, wert hy beneden
in zine fondament getreft
van tiriks knapen Gyzelbrecht,
En ti lieten Uitrecht dragen
dair i ſtarf mit felle plagen
En ti Willem kort na iem
onder voer (ſtierf)

Hier ziet de lezer dat *Klaas Kolyn* wel duidelyk getuigt dat Govert niet te Antwerpen, maar te Delft geſtoken is, en ik twyffele niet, of deze man, die alleenlyk omtrent agt uuren van Delft woonde, zal by den lezer geloofwaardiger zyn als een ſchryver die in Duitſchland woonende, minder gelegenheit heeft om de zaak naaukeurig en van naby te onderzoeken, dezelve miſſchien alleen van hooren zeggen zal hebben geweten. Maar om evenwel niet al te voorbarig te oordeelen, zoo laat ons de voornoemde ſchryvers, mitsgaders die ze voor hen hebben, eens beide hooren. De gemelde *Lambert van Schafnaburg* ſchryft dan dat hartog Govert te Antwerpen, op het ſekreet zitttende, door een van de ſchildwachten geſtoken wierd, en overleden zynde, te *Verdun* by zynen vader begraven is. *Meijerus*, *J. Douza* en andere ſchryvers van later tyden, beweeren ook wel dat hy te Antwerpen geſtoken zy, maar die zullen 't waarſchynlyk uit *Lambert van Schafnaburg* getrokken hebben, en andere ſchryvers door hun gezagh tot het zelfde gevoelen hebben overgehaalt. Maar behalven dat *Klaas Kolyn* om bovengemelde redenen, in dezen wel ruim tegens *Schafnaburg* kan opwegen, zoo hebben wy 'er het getuigenis nog by van *Sigebertus Gimblacenſis*, als hy over den jare 1076 ſchryvende, duide-

duidelyk zeit dat eenen *ricarius*, of zoo anderen het gelezen willen hebben, *ſicarius*, dat is een moordenaar, den gemelden hartog Govert in Vriesland heeft doodgeſtoken. Delft plagt in Vriesland te leggen, om dat ganſch Holland outtyts onder den naam van Vriesland begrepen was; maar Antwerpen lag buiten Vriesland, en dus is volgens *Sigebertus*, Antwerpen de moortplaats van hartog Govert niet geweeſt. *Bertholdus*, een out ſchryver, welke ook aan den vermoorden hartog gedenkt, verzwygt de plaats. *Melis Stoke*, hiſtoriſchryver van de dertiende eeuw, en vervolgens wat jonger als *Schafnaburg*, melt insgelyks de plaats niet. Het is waar dat *Willem Heda* in een oude kronyk van *Affligbem* gevonden heeft dat hy te Antwerpen, op een ſekreet zittende, omgebragt is: maar *Heda* is zelf onzeker wat hy van deze zaak zal vaſtſtellen. Hy had pas te voren, eer dat hy die kronyk aanhaalt, gezeit, dat Govert, na dat hy dus geſtoken was, naar Utrecht wierd gevoert; maar omdat hy in het handſchrift van Afflighem geſchreven vond dat hy te Antwerpen geſtoken was, en om dat die ſchryver van Afflighem, in alles *Martinus Polome*, en *Sigebertus* op het ſpoor volgende, hoog by hem te boek ſtond, zoo begon hy te twyfelen, en wiſt niet wat hy geloven moeſt. Wat zoude *Heda* anders, zoo hem die kronyk niet hadde aan 't wankelen gebragt, gelooft hebben? zekerlyk dat Govert in Holland omgebragt was; want even te voren gezegt hebbende dat de gequetſte zich naar Utrecht liet voeren, het welke van Delft hadde kunnen geſchieden; maar in de kronyk van *Affligbem*, die hy al te veel geloof gaf, geſchreven vindende dat hy te Antwerpen was omgebragt, wiſt hy niet hoe dat hy dit op de beſte wyze byeen brengen zoude: de ſteek te Antwerpen gegeven, en de hartog naar Utrecht gevoert, waren twee zaken die hy niet wel zag t'ſamen te knoopen: en hier van daan die onzekerheit. Alle die ſchryvers gevolglyk, die voor het vervoeren naar Utrecht ſtemmen, ſtemmen ook voor ons. Dat gevolg trekken wy niet alleen uit het zeggen van *Heda*, maar het leit ook waarlyk in de omſtandigheit der plaatſe: indien hy te Antwerpen geſtoken was, zoo was 'er niet de allerminſte reden om zich uit zyn eigene landen, daar alles voor hem boog en zwigte, daar hy op ieders handen wierd gedragen, daar hy in zyn vaderland en zyne hooftſtad was, te laten vervoeren naar de grenzen van Holland, verre van zyn eigen land en getrouwe onderdanen. Dat hy naar Utrecht gevoert is getuigt ook *Melis Stoke* in zyn rymkronyk:

Godevaert ghevoelde vreeſſelic
*Sine ſmerten, ende * hiet doe recht*
dat men voerde tot Utrecht.

* gebood.

Het zelfde beveſtigt *Beka* in 't leven van biſſchop Willem, als ook *Heda* in 't leven van den zelfden biſſchop: hoewel *Heda*, door het kronykje van Afflighem half overgehaalt, niet wiſt wat gevoelen hy zoude verkiezen. Evenwel blykt 'er dit uit, dat hy zulks in ouder ſchriften zal hebben gevonden. Dat *Traiectum* by *Heda* en *Beka* niet *Maſtricht* (om voor deze uitvlugt geen plaats te laten) maar *Utrecht* betekent, blykt niet alleen uit *Melis Stoke*, maar ook uit den Vlaamſchen hiſtoriſchryver *Oudegeret*, die het zelve door zyne getuigenis bekragtigt. Alles dan overwogen hebbende, meene ik vaſtelyk dat men met my zal toeſtemmen dat Delft, daar Govert geheel Holland meende mede te dwingen, ten laatſten de plaats is geweeſt van zyn ongelukkig noodlot, dat is, dat hy te Delft de ſteek

SIGILLUM COMMUNITATIS
VLF AD CAUSAS

SIGILL AD CAUSAS
DE DELF

DELFT DEN ARMEN GELT IN
1545

DANS
ELEMOSINÃ
LARGITER
FIDELIB

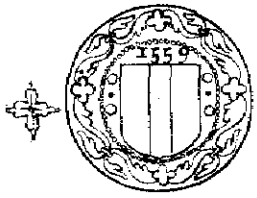
1559

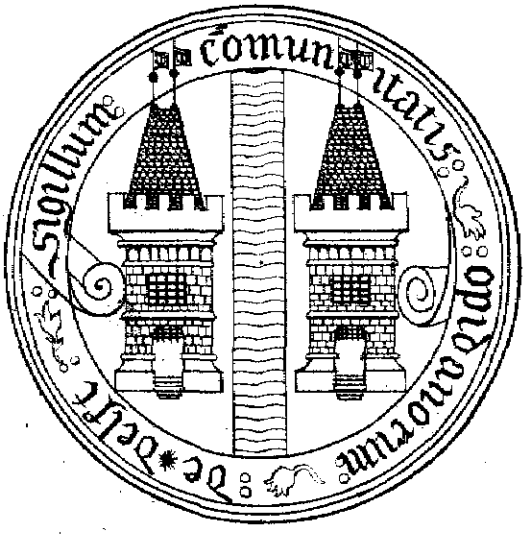
SIGILLUM COMUNITATIS OPPIDI DELFT

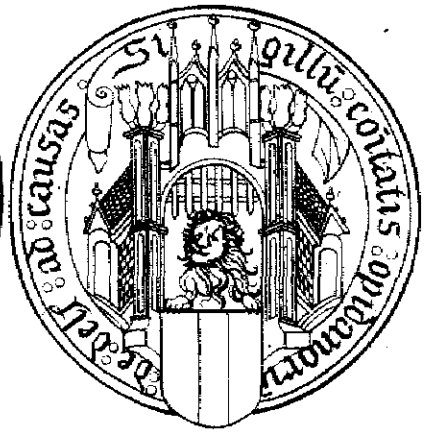
SIGILLU CONTRA AD CAUSAS

ontfangen heeft, die een einde heeft gemaakt te gelyk van zyne heerſchappy en leven. En volgens den geleerden *Jan vander Does*, welke het levens bedryf en de dappere daden van dezen hartog Govert zeer net in vaarzen beſchreven heeft, is hy den 25 February 1075 overleden, zynde den zevenſten dag na dat hy de wonde ontfangen had, en is te Verdun in zyn vaders tombe begraven.

De heer *van Bleiswyk* verhaalt het leven van dezen Govert ook heel wytlopig, als hoe hy het graafſchap van Holland met hulp van biſſchop Willem van Utrecht heeft overweldigt, en hoe zy gezamentlyk *Robrecht de Vries* met gewelt uit het land hebben verdreven. Van ſommigen werd hy als eenen tweeden *Nero* gebrandmerkt: met een woord, meeſt alle de ſchryvers hebben het geweldig op zyne dwinglandy geladen. Maar overmits dit by allen te vinden is, en omdat het zelve de ſtad Delft niet meerder in 't byzonder raakt dan de andere ſteden in 't gemeen, en tot zyne levensbeſchryving behoort, zoo zullen wy dat voorby ſtappende, horen, eer wy van onzen Govert ſcheiden, hoe Jeremias de Dekker de ſchim van onzen hartog doet ſpreken:

Wat ſmaelt gy op 't gebied onwettiglyk verkregen?
Wat eiſcht gy my ter ſtraf? myn dood was ſtraf genoeg.
Merk, vreemdeling, op 't recht, merk op den dappren degen,
Waer met ik Holland ſtierde, en Vriesland temde en ſloeg,
Merk op myn bouſel Delf, 't welk met zyn kerkgewelven
En torenſpitſen ſtucx zal reiken tot de zon.
Dit wilde ik dat gy wiſt; ga, zeg nu by u zelven,
Hoe wel heeft hy geſterkt, het geen hy qualyk won.

Van het wapen en zegel der ſtad.

Het wapen en zegel der ſtad, daar wy nu van ſpreken zullen, vertoont de heer *van Bleiswyk* op vierderlei manier: op het eerſte, tweede en vierde ſtaat in het omſchrift *Delf*, maar op het derde *Delft*. Het eerſte, tweede en vierde is het zegel, gelyk de omſchriften luiden: zy zyn alle vier van den anderen iets verſchillende, doch welk het oudſte zy is niet wel te bepalen. De oudſte brief met het ſtads zegel bezegelt, die de heer *van Bleiswyk* gevonden heeft, is van den jare 1351, en deze was met het tweede zegel bezegelt. Vooreerſt meent de gemelde heer, dat de berugte *Corbuloos graft* den naam en het wapen aan deze ſtad gegeven, en zelf den naam van *de Delft* outtyts zou gedragen hebben: en door het water, dat tuſſchen beide de poorten in het eerſte en derde zegel zich vertoont, verbeeld worden. Maar dan ſtaat hy met het vierde en laatſte zegel, waar op men een ouderwetſchen toorn of kaſteel ziet zonder water, verlegen, en zeit niet te weten waarby deze verandering zy toegekomen. Ik beken, de zaak is gantſch duiſter, en zie niet dat men dezelve met goede en oude ſtukken zal konnen ophelderen en in 't licht ſtellen. Maar nademaal men in dusdanige dingen zich met giſſingen moet behelpen, en vooral zoo die op een goeden of redelyken grond van waarſchynlykheit ſteunen, zoo zal ik my van deze geoorloofde vryheit bedienende, hier ook eene giſſing voorſtellen, en den lezer dan laten oordeelen of ik de waarheit hebbe getroffen of het dwaalſpoor ben ingeſlagen. Ik heb te voren redelyk wel bewezen, dat het kaſteel naar allen ſchyn het eerſte werk is geweeſt dat hartog Govert hier gebouwt heeft: dat de ſtad door hem geſticht, het nieuwe Delft geweeſt is: dat het nieuwe Delft door de *Schye*, nu de *Schie*, van het oude Delft wierd geſcheiden, dat is, dat deze rivier tuſſchen beiden door-

deuren daar in te hangen, de veſten te diepen en te wyden enz. En in den jare 1448 wierd hun door *Philips van Bourgondie*, graaf van Holland, vergunt om hunne muuren weder op te halen en met torens te verſterken, zo dat de ſtad Delft omtrent 90 jaren onbemuurt had gelegen. Waaruit my toeſchynt dat de gemelde hartog *Aalbregt van Beieren* hun in den jare 1394 by de gezeide gunſte mogelyk een nieuw wapen zal geſchonken, en tot een teken van zyne overwinning op hen, daar tot een eeuwige gedachtenis twee leeuwen ingevoegt hebben, gelyk het wapen van Beieren voert. Hier tegens echter zou de gemelde brief, by den heere *van Bleiswyk* vermelt, welke met dit zegel al in den jare 1351 bezegelt was, dienen ter wederlegginge: ten ware miſſchien een druk- of ſchryffout in dit getal zy ingeſlopen, het welk in cyffergetallen licht gebeuren kan; zoo dat 'er in plaats van 1351 moeſt ſtaan 1451. Dit wapen ſchynt nog al laat in gebruik te zyn gebleven, gelyk de duiten binnen Delft voor den armen geſlagen in den jare 1545, en by den heere *van Bleiswyk* te vinden, ja ook volgens het getuigenis van dien zelven heere, een kaart van omtrent den zelven jare 1545, met dit wapen voorzien, te kennen geven. Het tegenwoordige wapen is niet veel van het zelve verſchillende, het welke in de midden op het ſchild een ſtroomend water, aan de zyden de leeuwen, en boven het zelve een kroon verbeelt.

Corbuloos graft nagefpeurt.

Maar de Delvenaars zullen my mogelyk in den ſchilt varen, en in rechte betrekken, my beſchuldigende van gequetſte majeſteit, overmits ik hen dus van dat oude pronkſtuk, Corbuloos graft, beroove. Doch ik zal zien, of ik my zelven hier niet kan vry pleiten. Ik ben dan vaſt van gevoelen, dat Corbuloos graft noit in of door de ſtad Delft heeft geloopen, en dat de waterſlootſche vaart tot den Hoorn toe, zekerlyk een waterleiding is, dewelke na de ſtichting der ſtad, of ten tyde van het oude dorp Delft is gegraven. En geen duiſter bewys hier van is, dat deze vaart als lynregt tot den Hoorn toe loopt, 't geen gantſch ſtrydig is met den loop van Corbuloos graft. Op dit zelve fondament of bewys heeft de heer *van Bleiswyk* en *S. van Leeuwen*, Corbuloos graft ook aan Maaslandſluis ontzeit: want *S. van Leeuwen* getuigt in zyn *Batavia Illuſtrata* bladz. 116 dat hy, met den heere *van Bleiswyk* daar over in nader geſprek gekomen zynde, den uitloop van Corbuloos graft te Vlaardingen geſtelt heeft. Wy zullen hem hierover zelfs hooren.

„ Het eenigſte dat ons zoude konnen bewegen, van den uitloop
„ door Maaslandſluis af te wyken, is de vaart, dewelke niet verre van
„ Delft in gelyke tuſſchenſtant, ten halve van de Maasſluiſſche vaart, een
„ weinig voorby het huis te Kenenburg, dezelve verlaat, en zoo voort
„ recht op *Flardinge* of Vlaardinge loopt, de oudſte ſtad, en de oudſte
„ uitwateringe op of omtrent de maas gelegen, om redenen, dat ons de
„ benaminge van de *Noorder- en Zuider ſliet* misleit hebben, dewelke als
„ algemeen zynde, zo veel niet konnen bybrengen, dat men daarop alleen
„ eenige zekerheit zou konnen veſten: ten anderen, dat gemelte *Noorder-*
„ *en Zuider ſlieten*, uit deze kromme vliet regtdraads op Maaslandſluis
„ aanloopen, het welk geen teken van oudheit is, daar deze vaart op
„ *Flaertingen* met gelyke kromte heen en weder ſlingert, in gelyke vorm
„ als de voorgaande, daar zy uit voortkomt. Een vaſt teken niet alleen
„ van oudheit, maar ook van een vervolg van de voorgaande, in gelyke
„ omſtandigheit. Het is waar, dat daar deze beide vaarten van den an-

„ deren

„ deren ſcheiden, ook een vaart bezyden om met byna gelyke kromte en
„ draajingen, digt voorby Maaslandſluis loopt, waarover met den heer
„ *van Bleiswyk*, burgemeeſter te Delft, een voornaam liefhebber der oud-
„ heden, die daar op in zyne beſchryvinge in 't byzonder zyn gedachten
„ had laten gaan, in nader geſprek gekomen zynde, hebben wy de keur
„ op de oudheit van *Vlaardinge* gehouden, dewelke wy de oudſte uitwa-
„ teringe toeſchryven, met aldaar een zeer oud kaſteel en tolhuis geſtaan
„ heeft; daarom het waarſchynlyk van outs *Verdingen* genoemt is geweeſt,
„ dat is in onze Duitſche taal zoo veel gezeit als vertollen. Dus verre
S. van Leeuwen. Zie daar dan, Delvenaars, hier hebt gy het zelve door den heere *van Bleiswyk* beveſtigt, dat zoo een lynrechte vaart geen teken van de oude Corbuloos graft draagt. Daarenboven, beſchouwen wy wederom de vaart van Delft af tot de tolbrugge toe, wel ruim een half uur lang, wy zien dat dezelve ook lynrecht loopt, gelyk de andere, het welk weder geen teken van oudheid medebrengt: ja ik meene dat 'er goed en zeker bewys te vinden is op wat jaar deze vaart gedolven zy. Hier komt nog by, dat, zoo gy van den Hoorn af uw oog eens wend recht op Delft, en vandaar weder naar de tolbrug, gy ook genoegſaam zult beſpeuren dat dit geen vaart is uit eene hand geſchooten, maar dat ze beide uit een ander water naar de ſtad Delft zyn toegeleit. Weshalven ik gelove dat de zoogenaamde Corbuloos graft outtyds omtrent Ryswyk henen geloopen heeft, en zoo verder voorby het kaſteel te Voorburg naar het kaſteel te Romenburg by Leiden. Aldaar ziet men ook hoe dat die van Leiden een rechte vaart, van hunne ſtad af tot in Corbuloos graft, hebben gegedolven: want het is zeker, dat Corbuloos graft niet op of in de ſtad Leiden liep, maar bezyden Roomburg heen, in den ouden Ryn ſchoot; gelyk in een oude kaart van de eerſte bezittinge der Franken, door den geleerden heer *Olivier van Weden* uitgegeven, klaar te zien is. Dit dan wel overwogen zynde, zullen de Delvenaars, meene ik, het my niet qualyk kunnen nemen, dat ik hun Corbuloos graft door goede redenen ontneme. De ſtad Delft heeft ware en vaſte blyken genoeg van haren gryzen ouderdom en aanzien: zoo dat het niet nodig is, dat men haar, als de kraai van Ezopus, optoje met geleende vederen.

En om recht uit te ſpreken, alle de bewyzen die door *Ph. Cluverius*, *van Bleiswyk*, *S. van Leeuwen* enz. worden bygebragt wegens de vaart van Vlaardinge of Maaslandſluis na Delft en Leiden, even als de graft van Corbulo, zyn zeer zwak, en in den grond niet anders als een deel loſſe giſſingen. Dat D. *Corbulo*, volgens het getuigenis van *Tacitus* en *Dio*, een graft gedolven heeft werd niet ontkent, maar welke watering die zy, meene ik dat onder de onzekere dingen moet gerekent worden. Eenige willen de *Leck*, anderen de *Nederyſſel*, ſommigen de *Goude*, anderen weder de *Schie* enz, voor deze graft houden; waaruit blykt dat 'er geen doorſlaande bewyzen van zyn. Volgens *S. van Leeuwen* moet deze graft de lengte hebben van zeven en een half uuren gaans; ja dit houdt men voor deszelfs allerklaarſte kenteken: en omdat de vorige wateringen dit vereiſchte merk niet hebben, wyſt men die daarom van de hand. *J. Pontanus* wil, dat de vaart van Maaslandſluis tot Leiden toe maar zes uuren lang zy, en dat ze daarom dit merk ook niet heeft. Hierover beſtraft hem *S. van Leeuwen*, zeggende dat ze wel zeven uuren lang is; maar had hy gelet hoe lang de heer *van Bleiswyk* die maakt in zyne beſchryving van Delft bladz. 6, hy zou noch

minder gerekent hebben gevonden; want deze ſtelt Maaſlandſluis en ook Vlaardinge twee uuren van Delft, en Leiden drie uuren, te zamen dan alleenlyk vyf uuren. Moet nu Corbuloos graft, volgens de lengte die *Tacitus* en *Dio* ſtellen, zeven en een half uuren gaans lang zyn, zoo leit de kraam weder geheel aan duigen. Het gaat met Corbuloos graft even als met dien berugten mont des Ryns, die te Katwyk op zee met zant toegeſtopt is. By dozynen van ſchryvers vind men die 't hier alle even druk van hebben en 'er veele zaken van weten te vertellen; doch vraagt men hen naar oude bewyzen, dan is 'er niet een te vinden, al zoo weinig als van Corbuloos graft. Men brengt een oud ſchryver of twee by, dewelke van een middel-Ryn melden, 't geen niet tegengeſproken wort: maar als men vraagt wie getuigt dat de middel-Ryn by Katwyk in zee geloopen heeft? dan zwygt ieder, even of zynen mont ook gelyk die van den Ryn, met zant gevult was.

De giſſing welke de heer *van Bleiswyk* voorſtelt, dat op den hoek van deze Corbuloos graft outtyts, toen het land nog wild en woeſt lag, een wagttoorn zou gelegen hebben om de tollen der voorbyvarende ſchepen te ontfangen, of om den oploop en aanval der opkomende vyanden, 't zy gebuuren of vreemdelingen, te wederſtaan, en dat het onderſte van de oude kerks tooren te Delft op de fondamenten van dit tolhuis of van dezen wagttooren zou gebouwt zyn, zulks is eene giſſing, gelyk ik nu getoont heb, zonder eenigen ſchyn van waarheit. Over eene zaak heb ik my dikwils verwondert; hoe dat namentlyk veele ſchryvers ons land in die oude tyden opvullen met tolhuizen, even als of het toen al zoo ſcheepryk ware geweeſt als het tegenwoordig is. Te *Vlaardinge*, te *Delft*, te *Leiden*, te *Katwyk*, 't zyn al tolhuizen daar men van hoort: en zo men ondertuſſchen de zaak wel onderzoekt, zoo is in alle deze genoemde huizen misgetaſt, gelyk ik in 't vervolg zal aantoonen. Ja, waar zoude dan den roem zyn der oude Batavieren, dewelke by de Romeinen tolvry waren? daar zy in tegendeel, (de voorzeide tolhuizen blyvende) doen meer belaſt zouden zyn geweeſt als nu; vermits men dan byna alle twee uuren een tolhuis zoude hebben gehad. Doch het ware al eens zoo, dat het fondament van de oude kerks tooren outtyds een wagttooren ware geweeſt, waarom zou men dan niet liever denken dat die tooren in de bouwinge van Delft mogelyk door hartog Govert was aangelegt om te dienen tot verſterking van die zyde der ſtad, en om den vyand aldaar af te weeren, dewyl men van ouds de ſteden met zware wagttoorens verſterkten? Doch ik zie niet dat 'er eenig bewys bygebragt wert om dit te kunnen ſtellen. De oude duiffteen wyſt wel een goeden ouderdom aan, maar men zal eene menigte van kerken en klooſters van den jare 1200 vinden, welkers onderſte grontveſten, ja die ook nog 10 of 20 voeten boven den grond, ten deele van duiffteen zyn. Daarenboven is den tooren van deze kerk, zoo als men nog ziet, op de kant of den oever van de Schye, nu de Schie of onde Delft genaamt, gebout; zoo dat het fondament wel een meer als gewone vaſtigheit nodig hadde, en daarom hier geen zware wagttooren in oude tyden behoeft te zoeken: weshalven ik dit, zonder nader bewys, van de hand wyze.

Den oorſpronk des naams van Delft onderzogt.

Om nu den oorſprong van den naam der ſtad Delft uit te vinden, brengt de heer *van Bleiswyk* by, dat een graft of ſloot weleer een Delft wierd genaamt, gelyk hy zeit dat in Zeeland nog voor eenige jaren in gebruik is

ge-

geweeſt, en in oude brieven aldaar gevonden werd. Ik geef hem hierin gaarne myne toeſtemming, en geloof zelfs dat deze ſtad haren naam van het woord *delven* bekomen heeft: ik zeg van *delven*, niet van een Corbuloos graft, welke den naam van een *Delf* zou gevoert hebben. Want nog de heer *van Bleiswyk*, of wie het ook zy, is machtig het allerminſte bewys voor den dag te brengen dat de zoo genoemde Corbuloos graft oit of oit den naam van een *Delf* gevoert heeft. Werd in Zeeland (ja al ware het in Holland) een ſloot of waterleidinge een *Delf* genoemt, wat bewys kan men hier van trekken op Corbuloos graft? want dan dienden alle rivieren of waterleidingen een *Delf* genaamt te werden. Corbuloos graft is omtrent den jare 50 naar Chriſtus geboorte gegraven; heeft die graft den naam van *Delf* gevoert, zoo zal het oude dorp *Delft* miſſchien ook wel zoo out zyn, en onder dien naam zyn bekent geweeſt. Maar ik zou veel eer geloven, dat die van dit dorp of deszelfs eerſte bewoonderen den naam van Delvenaren gekregen hebben van het graven of *delven* der Schye of Schie, of eenige andere wateringe; of van het gebiedende woord *Delf*. Men weet, als'er iets met magt werd voortgezet, dat men dan opzienders heeft, welkers geroep niet anders is als *werk, delf, graaf, zaag, hei* enz. om het volk aldus tot den arbeid aan te porren. En vermits de Schie al een aanzienlyke rivier is, die in outheit wel mag ophalen by het eerſte beſcheit dat wy van Delft vinden, en op zyde van 't oude Delft heeft heenen gelopen, ſchynt het my zoo vreemt niet, dat deszelfs naam van dit delven zou zyn afgekomen; hoewel ik zulks voor geen vaſte waarheit opgeve; hebbende reets in het begin van dit werk gezegt, dat deze ſtad dit gemeen heeft met de andere oude ſteden van ons land, dat haar eerſte bouwheeren den oorſpronk van haren naam, met goede en echte bewyzen niet wel kan geſtaaft worden. Doch om de zaak nog al wat nader te onderzoeken, wy hebben uit de bekenteniſſe van den Heere *van Bleiswyk*, als ook uit die van *S. van Leeuwen* gezien, dat Corbuloos graft zyn begin te Vlaardinge uit de maas genomen zou hebben. Nu is 'er goed beſcheit van de jaren 800, 900, 1000, enz. dat'er doe, zo omtrent als binnen Vlaardinge, drie rivieren gelopen hebben, welkers namen men op dien tyd mede vermelt vind; dog gene van deze drie heeft eenigen ſchyn van den naam *Delf*. De eerſte rivier, en die in de ſtad van Vlaardinge zelf gevloeit heeft, was de *Vlaarding* genaamt, zoo als *Jan van Leiden* in de *Annales van Egmond* getuigt, en de kerk van Vlaardinge ſtond op den oever van die rivier. De geleerde *Jan vander Does* verhaalt ook dat hy in de oude brieven van de abdye van Egmond zulks gelezen heeft, en zegt duidelyk dat de ſtad Vlaardinge haren naam van deze rivier heeft ontleent. Behalven deze, lag Vlaardinge tuſſchen twee rivieren in: de naam der eene was *Mathelenge;* waarvan mogelyk de oude *Matheneſſen*, welkers ſtamhuis omtrent Schiedam gelegen heeft, hunne benamingen hebben ontleent, gelyk de geſlachten *van Zyl, vander Does* enz. van diergelyke rivieren hebben gedaan: altoos het is zeker dat de *Matheneſſen* van outs vele landen, ja ook een aanzienlyk boſch hier omtrent bezeten hebben. De naam van de andere rivier was *Turlede*, welke ook *Herga* wierd genoemt. Nu ziet men hoe dat van omtrent Vlaardinge door het dorp Maasland eene rivier loopt, die zich digt by Schiplui vereenigt met een andere rivier, die op Vlaardinge zelfs ſchiet, en dat ze beiden, dus vereenigt zynde, door Schiplui naar Delft ſtroomen. Ook toont de geleerde heer *Menſo Alting* in zyn *Ger. Inf.* part. 2.

bladz. 172, dat het woord *dor*, *thur*, *duur*, by de oude Duitſchers een water betekent; en dienvolgens betekent *turlede* zekerlyk een *waterleidinge*: want ik twyffel niet of elkeen zal met my toeſtaan, dat *lede* een *leidinge* te kennen geeft. Nu dient men weder aan te merken, dat het hedendaagſche dorp Schiplui in de oude brieven, zoo als in die van den jare 900 en ouder is te zien, en gelyk de gemelde heer *Alting* ook bekent, genaamt werd *Scheepleda* of *Schiepleda*. Hier vind men het woord *lede* weder duidelyk; want *lede* kan in 't latyn niet wel anders als *leda* uitgedrukt werden: zoo dat my dunkt dat 'er niets klaarder, volgens de taal dier oude tyden kan aangetoont werden, als dat *ſchiep-* of *ſcheepleda* zoo veel te kennen geeft als ſchipleiders, dat is, die met de lyn om den hals een ſchuit of ſchcepje trekken: want zoodanig een trekker is met recht een leider van zodanig een vaartuig. Zoo zouden wy dan den naam al hebben gevonden van een oude waterleidinge van Vlaardinge af tot Schiplui toe, en die zoude zyn de *Lede*.

De heer *van Bleiswyk* nu op bladz. 41 eene gifte bybrengende aan de abdye van Rynsburg gedaan in den jare 1133, zegt dat omtrent *Pynaker*, maar een half uur van de ſtad Delft, een wegh leit, doe nog de *Lede* genaamt: deze begiftinge behelsde deze woorden: *in een land dat gezegt wert lede 6 manſen dat is hoeven en 3 hoeven in Delft*. Nu, *weg*, of *dyk*, is zekerlyk al veeltyds een en het zelve; zoo dat de *weg de lede* zoo veel is als de *lededyk*, en zoo zeit men, Maas- Yſſel- Ryndyk, enz. Dat van Delft naar Soeterwoude, of daaromtrent een watering de *lede* genaamt, geloopen heeft, zulks geeft ons de gemelde heer in zyne nareden over het eerſte deel zyner beſchryving van Delft weder te kennen, brengende aldaar een brief by van graaf *Aarnout* van den jare 993; by welken brief de gemelde graaf aan de abdye van Egmond ſchonk een ſtuk lands of eenige tienden, leggende tuſſchen Delft en Schieland, en zich ſtrekkende tot de rivier de *Lede* genaamt; en zoo als nader blykt, liep deze omtrent *Suete*, nu Soeterwoude: ja daar zyn goede bewyzen by de hand, om aan te toonen, dat deze rivier de *Lede* van Vlaardinge af, voorby Delft en Leiden, tot Haarlem toe, outtyds heen ſtroomde; zoo dat men met veel beter reden zou mogen ſtellen, dat Corbuloos graft, of altoos een gedeelte van dezelve, by of omtrent Delft, voorheen den naam van de *Lede* heeft gedragen, en niet van de *Delf*, daar niet het allerminſte bewys van is te vinden: en dan was het zoo veel gezegt als *Corbuloos waterleidinge*, dat niet onbillyk voorkomt. Dat hier of daar ook wel een ſtuk lands gevonden wert, de *Lede* genaamt, is ook waar; maar zodanige landen kunnen hunnen naam wel van eene waterleidinge, zoo genaamt, gekregen hebben, en zulks zou ook al door eenige bewyzen kunnen beveſtigt worden.

Ik heb hier voor eenige zaken by giſſing en redenering verhandelt; dog zoo als ik die had ontworpen, wierd ik naderhand onderregt, dat zeker oud man, by het dorp *Loemel* woonende, gelegen op den uiterſten hoek der Meierye van s' Hertogenboſch by Luikerland, een zeer oud boekje had, waarin verſcheide zaken, de ſtad Delft aangaande, vermelt ſtonden. Ik hebbe dan ter goeder uure, door een goed vriend, middel gevonden om dat boekje, alleenlyk voor den tyd van twee uuren, machtig te worden, en heimelyk te lezen; doordien het dezen ouden gryzaart aan niemand wilde leenen, als aan zeer goede bekenden. Het was op perkament geſchreven omtrent quarto formaat, en behelsde vooraan eenige godvruchtige gebe-

den

den uit de werken van den oudvader *Auguſtinus*, en wel, zoo als het my toeſcheen, uit zyne *Meditationes* ofte *Bedenkingen*, vertaalt door eenen *Jan Goeſſen*, prieſter te *Oerte*, een dorp by s' Hertogenboſch gelegen. Achteraan ſtond een lange lyſt van veele perſoonen van dit geſlachte, en begon met den jare 1150; vermeldende derzelver geboorte en ſterfdag enz. Daar ſtond dan ook aangetekent dat deze *Jan Goeſſen* in den jare 1213 den 12 Maart geboren was, en zyn broeder *Pieter Goeſſen* in den jare 1215 den 4 April. Nu verhaalt de gemelde *Jan Goeſſen* dit volgende; het welk ik, vermits het boekje byna door ouderdom onleesbaar was, uit het zelve heb nageſchreven zoo veel my mogelyk was. In de woorden heb ik niet gemiſt, maar wegens de letterſpellinge zou het wel konnen zyn dat ik hier en daar verkeerdelyk heb geſtelt. De inhoud is aldus:

„ In ti iare MCCLII, troec ic mine brueder Piter Goeſſe to Holtlant „ in ti ſtede to Delf beſucke di ic in lange tide niet ſien hadde en ſag daer „ ti ſcoene kaſtele wide toe ein cloeſter voer ti ioncvrouwen van ti oerde „ der premoenſtreit en dair ware vele baroenen en rike lide om ſien en gave „ vele ſcoene aelmoeſe ti ioncvrouwen hadden ien ſcoene nieuwe toere aen „ ti kerke van ti caſtele getimmert dair wercte vele metſer timmerlide en „ grevers an ti nieuwe ſtat di ti greve Willem gemaket hadde en oec an ti „ poerters to Delf vele ſcoene privilegien gegonnet hadde mit eine niewe „ blaſoen van twi toerens ti van ti poerte hing ti ſcoene niewe kerke van „ s'. Bartholomeus wans nog niet heel volmaket en wercte vele metſer en „ timmerlide an en ti greve Willem tot Holtlant had ſcoene aelmiſſe to „ timmeringe van ti kerke gegeve ſoe dat ti poerters iem ſeer live hadde en „ ti oude holte kerke ti agter ti niewe ſtont brake ti poerters af en geve „ ti holte en berderen ti aerme goits huſe to delf.

„ In ti iare MCCLVII, was ien groete ſiecte to Delf ſoe dat mine bru- „ der piter Goeſſen ti ſoemer bi mi quam en alle ti metſers in timmerlide „ trocken to huſe en ti poirters to delf waren ſeer droef dat ti greve Wil- „ lem van ti friſen gedodet was en ſcriven op ein berde an ti poirte ſoe

Ti greve Govaert ti bultenaer
ſtigte ti ſtad Delf voirwaer
en ti greve Willem hoir here
did hair vergroete en vermere
Godevaert wert i wont op himelike noit
en greve Willem ſloege ti friſe doit.

Dit is dan het gene ik uit dit boekje heb nageſchreven; waaruit de lezer zien zal dat ik in eenige giſſingen niet misgetaſt maar de waarheit getroffen hebbe. Het vergrooten of uitleggen der ſtad Delft, hoewel het hier voren genoegſaam is beveſtigt, werd hier op nieuw verſterkt. Wat het wapen of zegel der ſtad belangt, volgens het gene wy daarvan te voren gezegt hebben, dat wort hier ook nader opgehemelt en volkomen bewaarheit: zoo dat dit kleene boekje veel lichts aan onze Delſche oudheden byzet, om welke reden ik nodig geacht hebbe het zelve den lezer mede te deelen.

II. HOOFTSTUK.

Van den aanwas, breder uitbreiding, vryheit en 't rechtsgebiet der ſtad Delft. Vertoog van hare voornaamſte hantveſten en voorrechten. Verhandeling van hare beleningen, aankoop der goederen en heerlykheden; en voorts al het gene dat tot eenigen luiſter of verbetering, zoo van de ſtad als haar gezagh is dienende.

Van den aanwas der ſtad Delft.

WAnneer de ſtad Delft na door hartog Govert den Bultenaar met wallen omtuint was, en met een aanzienlyk kaſteel verſterkt, begon zy aanſtonts, volgens het getuigenis van *Jan Gerbrantſche van Leiden* in zyn *Chronicum Belgicum, lib. XIV. cap.* 3. hare vleugelen uit te breiden en in grootte luſtig uit te dygen: *En deze ſtad* (zeit hy) *heeft naar eenigen tyd heerlyk toegenomen.* dat is: na dat zy door hartog Govert was opgetimmert. Maar wanneer graaf Willem, Roomſch koning, haar in den jare 1246 met een hantveſt begiftigde dat veel aanzienlyke vryheden en voorrechten, het burgerbeſtier betreffende, inſloot, en daarenboven deze ſtad met nieuwe veſten bemantelde, en met poorten verſierde, begon haar roem en gezagh, niet alleen by hare nagebuuren, maar zelfs in andere geweſten bekent te worden. 't Luſt ons den voornaamſten inhout van deze evengemelte gunſtbrief te laten volgen.

" Hantveſt van Grave Willem, inhoudende vrydom van tol door alle " de landen van Koning Willem, dat niemant over poorters van Delft an- " ders hebben ſal dan Schepenen vonniſſe, van poorterſchap te kopen, en " van poortrecht, van daginge, poortgeding, oirkunde, en verwin, " vrede leggen ende vredebraak vegtboeten, ende noodweer. item, dat " een vrouw die bakken en brouwen kan, tot nadeel van haar man een " bakte brood, en een brouwte bier, borgen ende verliefen mag, ſonder " wederſeggen van den man. item, een vrouw die met linnen omgaat, " mag een ſteene vlas verhandelen. anders mag een vrouw niet meer ge- " loof hebben dan tot vier denier. dat die poorters van Delft die Grave " voor die gifte voor den vrydom zyner hofdienſten gelden zullen, iare- " lyx ſullen betalen 40 ponden Hollands, ende waart zake dat den Grave " een vrouw zou trouwen, ofte Ridder geſlagen zoude werden, ofte aan " des Keizers hof ontboden wierd, die poorters van Delft hem betalen " zullen 20 ponden Hollands; ende of zyn broeder, ſuſter ofte dochter " trouwde, 15 gelyke ponden, ende zullen hem ter heervaart dienen met " 40 mannen, &c. gegeven des anderen daags na ſint tiburtyns en vale- " riaansdag anno 1246.

In den zelven jare, op *St. Georgen*-dag, gaf hy hen een privilegie ofte hantveſt der vryheit van huurlant chyns en lantwinninge.

En in den jare 1266 verleende hen graaf Floris mede de vryheit van de tollen; welke gunſtbrief op s^t. Pontiaansdag des voornoemden jaars 1266 getekent wiert.

Dewyl

Dewyl de Delvenaars zich met zulke gunſtige hantveſten en vryheden vereert zagen, wonnen zy wel haaſt de gunſt der vreemdelingen, die mede beluſt waren om deelgenoten dezer geſchenken te zyn; waardoor het getal der inwoonders van dag tot dag merkelyk toenam. Daarenboven wierd de ſtad verſiert met eene aanzienlyke parochiekerk ter eere van *Godt* en den heiligen apoſtel *Bartholomeus* ingewyt; en niet alleen met dit godtshuis, maar ook met een gaſthuis dat voor arme en gebreklyke menſchen wiert afgezondert; welk gaſthuis (na myne gedachten) ouder is dan deze kerk; want voor deszelfs ſtichtinge hadden de burgers alleen eene kerk van houte planken opgetimmert; gelyk wel de meeſte kerken en kloosters dezer landen tot den jare 1000 en 1100 zyn geweeſt. Naar de voorgemelde uitlegging der ſtad door graaf Willem, verleende zyn zoon, graaf Floris, aan de poorters, of inwoonders dezer nieuwe ſtad, het *oude Delft* genaamt, dezelfde vryheden en voorrechten die zyn heer vader aan die van het nieuwe Delft in den jare 1246 had vergunt; welk handveſt wy in 't voorgaande hooftſtuk op bladz. 7 en 8 den weetgierigen hebben medegedeelt, 't welk op s^t. Andries dag in den jare 1268 gedagtekent was. De zelfde graaf Floris verleende aan de poorters van Delft in den jare 1280 den muddenpenning. By eene andere gunſtbrief van den jare 1287 vergunde hy hen, dat, wanneer uitheemſche lieden, tuſſchen Maas en Ryp vervallen, in der poorte van Delft, van vechten, of verbode wapens, en met ſchepenen verwonnen werden alle baljuwen den ſtede van Delft hun derdedeel zullen inpanden. En by een hantveſt van den jare 1295 gaf hy hen het recht van een *Broothuis* en *Vleeshalle*. De abdiſſe van Rynsburg verpachtte aan de Delvenaren de botermaat voor vyf ponden des jaars, gelyk de brief vermelt die daar van gemaakt is in den jare 1329, des zondags naar s^t. Pieter en Poulsdag; welk recht derhalven, gelyk hieruit blykt, aan de abdiſſe van Rynsburg toequam; gelyk ook die zelve abdye, volgens het geen wy in 't eerſte hooftſtuk hebben gezien, al van den jare 1133 af drie manſen of hoeven bezat in deze ſtad. Doch in de verwarde tyden, wanneer de Hoekſche en Kabeljaauſche tegen elkander ſtreden, ſchynt 'er eenig verſchil tuſſchen die van Delft, en d' abdiſſe van Rynsburg, gerezen te zyn, wegens het rechterſchap over de *Geer* binnen Delft; en 't is ganſch niet onwaarſchynlyk dat deze huizen op die drie hoeven of manſen gelegen hebben, en dat daarom d' abdiſſe daarover het rechtsgebiet zal gevordert hebben. Maar deze, nu binnen de wallen der ſtad leggende, heeft hartog Willem, graaf van Holland, de Delvenaars genegen zynde, en aanmerkende dat het niet dienſtig voor de ruſt en vrede dezer ſtad was, dat eene abdiſſe van zulk een groot gezag over eenige plaats binnen de veſten der ſtad het rechtsgebiet zou hebben, de overheit van Delft in het volkomen bezit van dit rechtsgezag, over deze plaats de *Geer* genaamt, geſtelt; gelyk de volgende brief nader ontdekt.

„ Willem Hartoghe van Beyeren, Grave van Hollant, van Zeelant,
„ ende Heere van Vrieſlant, maken condt allen Luyden, dat wy mach-
„ tich gemaeckt hebben, ende bevolen onſen Rechter van Delff te berech-
„ ten, ende te bedrijven den Geer binnen Delff, dye haer dye Abdiſſe
„ van Reynſburch vermetende wy haer geen recht aen en bekennen, ende
„ wye hier onſen Rechter in wederſtaen wouden, dat willen wy aen hem
„ houden, gelyck aen den genen die onſe Heerlijcheydt crencken woude,
„ ende bevelen onſen Rechter ende onſer Stede van Delff, dat ſy dien aen-

„ taſten,

„ taſten, ende houden tot onſer behouf. In oirconde deſen Bryeve Beſe-
„ gelt mit onſen Zegel, gegeven in 't Iaer ons Heeren M. ccc een ende
„ vijſtich. des Donredaechs na Sinte Ians dach decollatio.

Onderteyckent,

Iuſſu Domini Ducis.

Hartog Aalbregt van Beieren, in plaats van zyn broeder Willem voornoemt, welke krankzinnig was geworden, deze landen negentien jaren als voogt geregeert hebbende, is, naar zyns broeders doot, in den jare 1377 als de naaſte erfgenaam in het graafſchap gevolgt. Aalbrecht het graafſchap van Holland als voogt of ſtedehouder beſtierende onder den naam van Ruward, kreeg door de beroertens der Hoeks- en Kabeljaausgezinden de handen vol werk; en de ſtad Delft mengde zich in den jare 1359 met deze ſamenrotting, de Hoekſche party, gelyk de heer *van Bleiswyk* zegt bladz. 64, te zeer bevoordelende. Doch in 't verhaal dezer dingen ſtelt die brave heer de zaak recht verkeert voor, van *Hoeks Cabeljaaus*, en van *Cabeljaaus Hoeks* makende. En dewyl zyn Ed. de eenigſte niet is die hier in mistaſt, maar het meeſte getal der ſchryvers in dezen doolhof verdwalen, zoo zyn wy te rade den weetgierigen hierin te onderrechten. *Boxhornius*, deze oproeren beſchryvende, verhaalt dat hartog Aalbert den baljuw van Kennemerlant, *Jan Bloemeſtein* afgezet hebbende, in zyn plaats, *Reinout van Brederode* aanſtelde, en dat de Hoeksgezinden dit zeer euvel opnemende, den nieuwen baljuw byna doot ſloegen. Daarna voegt hy 'er by dat de Hoeksgezinden zich ten dele opſloten, en door hartog Aalbert belegert wierden in het ſlot Heemskerke, en ten dele de vlucht namen naar Delft: dat de Delvenaars, verſlingert op de Hoeksgezinden, hen met alle beleeftheit inhaalden enz. En juiſt had hartog Aalbert in tegendeel meer zucht voor de Hoekſchen, die hem meer waren toegedaan, en ook zyne zyde hadden gekozen. *Bloemeſtein* was Cabeljaaus- en *Brederode* Hoeksgezint, en 't waren de Cabeljaausgezinden die een toeleg op 't leven van Brederode hadden gemaakt, en naar Delft vluchtte. De eerſte die deze zaak, naar myn oordeel, zoo verkeert voorſtelde, was de ſchryver van de groote kronyk; want die verhaalt dat die van de Hoekſche party het afzetten van *Bloemeſtein* en het aanſtellen van *Brederode* zeer qualyk opnamen, en den heere van Brederode lagen leidde enz. Dit onechte bericht heeft *Boxhornius*, *Gouthoeven*, *van Bleiswyk*, *S. van Leeuwen* en verſcheide andere brave ſchryvers doen dwalen. En dewyl de meeſte menſchen de vaderlantſche gedenkſchriften dikwyls met zoo veel omzichtigheit niet lezen, en vaak om den tuin geleit worden, vond ik niet ondienſtig dit in 't kort te berichten. In de ſtamlyſt der Waſſenaren begaat *Gouthoeven* en *S. van Leeuwen*, die Gouthoeven ſlechts naſchryft, den zelven miſſlag. Wie intuſſchen begeerig is om een recht denkbeelt der verwarde oneenigheden van de Hoeks- en Cabeljaausgezinden te kunnen vormen, vermake zich in de bevallige en kunſtige beſchryving der bataviſche Arkadia des heeren Heemskerk, alwaar de ware geſchapenheit dezer oproerige verdeeltheden na waarheit worden vermelt.

De Delvenaren, de Cabeljaauſche party te ſterk aanhangende, en zich tegen Aalbert zelf te weer ſtellende, wierden des van hem zeer naau belegert, en naar een beleg van tien weken ingenomen, wanneer hy hunne weerbarſtigheit zwaar ſtrafte, hen tot eene boete doende opbrengen

40000

40000 oude ſchilden, en daarenboven de ſtad ontmantelende, de poorten en muuren in ſtof hervormde, zoo dat ze als een open vlek lag.

De kronykſchryvers, benevens de heer *van Bleiswyk*, verhalen onder eene algemene bewoordinge van wrevelmoedigheit, baldadigheit enz. de misſlag wel welke de Delvenaars tegens hartog Aalbert begingen, maar de ware zaak waar die in beſtaan heeft, en de rede waarom dezelve zoo zwaar geſtraft zy, ſchynen zy niet te hebben geweten; des vinden wy geraden, om den lezer daar van een fraai denkbeelt te geven, om de zaak uit een gryze rymkronyk door den heere profeſſor Anth. Mattheus in zyn eerſte deel der Analecta bladz. 97 en 98, wat nader te ontvouwen; daar leeſt men aldus:

Als men CIↃ. CCC. *ſchreeeff*
Ende LVIII. *ſo bedreeff*
Dat Hertog Aalbrecht wert gecoren
Ruwaert als ghi moocht horen,
Als van Hertoch Willams weghen.
Die van Delft die zeider teghen
Dit was als ghi moocht hooren
So wie dat Scepen wert gecoren *
Hi moeſtet blive dair al dure,
Hierom ſciede hem ſcoffelture
Alſo dat 's Hertogen evelmoet
Vierhief op Delf die ſtad goet.
Hi ſwoer hi ſoude in corte tiden
Al droge over hoir veſten riden,
Alſe hi oic dair na dede,
Die poorten waren te brokene mede
Dat den menigen dochte ſcade,
Hadden ſi binnen zyn van enen rade,
En getrouwe geweeſt van binnen,
Men hadſe ſo niet moghen winnen
Aldus bleeft hy Ruwairt voirt meer,
God behoed hem in ſyn eer
En moet 'er voort van ſcade vlien,
Noch mach hy ſynre daet wel tien.

Uit deze rymen is te beſluiten dat de ware reden of oorzaak van deze zware ſtraffe zoo zeer niet ſchynt geweeſt te hebben het ſpel van *Hoeks* en *Cabeljaaus*, als wel dat zy hartog *Aalbrecht* voor ruwaart van Hollant weigerden aan te nemen. Men ziet hier uit ook dat de banden der eendracht, van binnen in 't beleg gebroken waren, en 'er vele op hartog Aalberts zyde geweeſt zyn, waarom zy zich niet veel zullen verweert hebben, dewyl hy de ſtad anders niet ligt machtig zou zyn geworden, waar uit zonneklaar te zien is dat Delft in dien tyt al een ſterke ſtat moet zyn geweeſt.

De Delvenaren, dus geleert zynde, gedroegen zich naderhant als brave

D lieden,

* De gemelde heer Anth. Mattheus tekent hier dit op aan: „Of dit de raat was van „*Jan van Bloemeſtein*, Schout van Kennemerlant, die van de Cabeljaauſche zyde is ge„weeſt, welke door *Aalbert* daaroni wiert afgezet, en *Reinout van Brederode*, zynde „van de Hoekſche zyde, in zyne plaatſe ſtelde, en welken de Delvenaren daarom „vervolgden, zulx is zeer dunker: men raatplege hierover met Jan van Leiden, „Lib. XXXI. cap. 5. Boxhorn in Theat. urb. Hollandiæ in diſcript. Delf &c.

lieden, toen in later tyden hartog Aalbert tot graaf van Hollant wiert ingehuldigt, wanneer zy hem met eene gifte van 4000 guldens befchonken, 't geen zeker in dien tyd voor een groote fomme gelt gerekent wiert; en daarenboven verbeterden zy hunnen vorigen mifflag door getrouwe dienften, waar door zy weder op de lyft zyner gunftgenoten aangefchreven wierden, en vele vryheden en voorrechten erlangden.

De eerfte wedervergeldinge die op deze trouwe en miltdadige vereering volgde, was, dat hy hen de vryheit buiten de ftad van de *Haagfche poort* af, tot het *Zieken-* of *Leprooshuis* toe verleende, en aan beide zyden der heere wegen ter breette van twaalf roeden: van gelyken gaf hy hen de vryheit buiten de *Waterflootfche poort* van dezelfde grootte. Daarenboven machtigde hy de fchout om alle quaatdoenders buiten de vryheit der ftad te mogen grypen. Wy zullen 't gemelde hantveft hier inlaffchen.

„ Aelbrecht by Goeds genaden, Palens Grave op ten Ryn Hartoge in
„ Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende
„ Heere van Vryeflant, doen cond allen Luyden dat wy gegeven hebben,
„ ende geven mits defen Bryeve, onfer Lyever ende getrouwer Steede van
„ Delff, om meenigen trouwen dyenft wille dye zy ons ende onfen voor-
„ voirderen gedaen heeft, oft Godt wil noch doen zel, ende omdat wy
„ hem toefeyden gratie te doen, voir dye vyer duyfent gulden, die zy
„ ons gaven, doe zy ons hulden, alfulcke gratie, dat wy hoir vryheede
„ vermeret hebben, ende verlangen van den Hage Poorthuis wtwaert ter
„ zyecken lieden toe, ende an beyden zyden vanden twee weegen twaelf
„ roeden breet, ende defgelijx alfoo langhe ende alfoo breet vanden Poort-
„ huyfe te Waterfloot wtwerts. Voorts foo bevelen wy onfen Schout van
„ Delff ende Machtigen hem die nu is, offnamaels wefen zel, off zynen
„ gewairden Bode, dat hy vangen ende aentaften mach van onfer weegen,
„ buyten onfen Steede Vryheede van Delff ommegaende twintich roeden,
„ alle dye geene daer onfe Schoudt op te feggen heeft ofte feggen fal hebben
„ van onfen weegen, ende daer over te rechten nae onfer Stede recht van
„ Delff, ende defe voorfchreve Vryheden falmen nyet begraven noch be-
„ veften fonder confente van ons, ofte van onfen Nacomelingen. In oirconden
„ defen Bryef Befegelt mit onfen Zegele, Gegeven in Middelburch op
„ onfer Vrouwen dach annunciatio, in 't Jaer ons Heeren M. CCC. LXXXIX.
„ naeden loop van onfen Hove.

Verlof om een haven te fchieten.

In het zelfde jaar, op den dag van ons lieve vrouwen geboorte, zynde den 8 September, vergunde hy den Delvenaren een haven te fchieten van Overfchie tot in de Maas, om op eene gemaklyke manier hunne waren en koopmanfchappen naar alle plaatfen te kunnen vervoeren, hen aan beide zyden der vaart vele voorrechten gevende; ten welken einde hy eenige bevelen gaf, naar welke zy zich in het fchieten dezer vaart zoude hebben te gedragen; gelyk uit deze gunftbrief blykt:

" Aelbrecht by Gods genaden, Palens Grave op ten Ryn, Hertoge in
" Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant van Zeelant, ende
" Heere van Vrieflandt, doe condt allen Luyden, dat wy geoirloft ende
" gegeven hebben, oirloven ende geven onfer liever ende getrouwer Stede
" van Delff, om menigen trouwen Dienft die zy ons ende onfen Voirva-
" ders gedaen heeft, ende ons ende onfen Nacomelingen noch doen zal,
" een vrye Vaert gaende wter Stede van Delff tot inde Maze wt en in te
" vairen met hairen gueden, welcke Vaert gaen zal uit onfer Stede voor-

fchreven,

" ſchreven, de Schie langes voor by den Dorpe ter Ouderſchye, ende
" Ooſtwaert van eene Hoff-Stadt die men heet Sterrenburch, ende tuſ-
" ſchen Ouderſchie ende Sterrenburch, ſoo ſullen onſe goede Luyden van
" Delff graven door den Dijck vander Schyevaart, ende van den Dijck
" zullen zy graven tot anden ouden Maeſdijck, op ten Ooſthouck van
" Mateneſſer Dijck, daer oorbaerlixte gegraven is, ende dan zullen zy
" graven buyten dijck tuſſchen nyeuwen Lande ende Schoenreloo tot inde
" Maze toe.

" Voirt ſullen zy maken buyten den Dijck een Speuye, ende inden Ou-
" den Maeſdijck een goede Sluyſe, die alſoo ſterck ende alſoo vaſt is, dat
" ons ende onſen Raide dunckt, datter ons Lant wel mede beſekert is.

" Voorts ſullen zy leggen een ſtercke Brugge, met eenre goeder Schot-
" deur inden Schyedijck daer zy eerſt beginnen te graven, ende deſe Vaert
" zullen zy maken zes Roeden wijt dryvens, ende vander Aerden, die
" uyter Vaert valt, zullen zy maken op elcke zyde een Dijck, beneden
" twee Roeden wyt, zes Voeten hooch, ende boven zes Voeten breet,
" tweedeel loops buyten, ende 't derdendeel binnen tot ouden Maesdijck
" toe, ende van den Maeſdijck totter Speuyen toe, zullen zy maken eenen
" Dijck op elcke zyde vander vaert, beneden drye Roeden wijt, ende
" acht voeten hoich tweedeel loops buyten, ende zes Voeten boven breet,
" voort zullen zy eenen wegh houden op elcke zyde vande Vaert uytter
" Schie ten Ouden Maeſdijck toe, twee Roeden breet.

" Voirt zullen zy graven eenen Colck vander Speuye tot inder Maze,
" daer hem die Schepen in bergen mogen, ende dye aerde diere wt valt,
" zullen zy leggen als hem nutſte dunct, oock moghen zy Hoeifden ende
" Platen maken off zy willen, ende alle 't Lant dat zy hier toe behooren,
" dat zullen zy gelden den geenen die 't toebehoort by goeden knapen,
" dattet weert is, ende off daer eenich ſcheel in viel, dan ſouden zyt gel-
" den tot ons, ende tot ons Raedts zegghen, ofte des geenen dyen wy 't
" bevelen.

" Voirt mogen zy deſe voorſz. Vaert ende die Schye diepen tot Delff
" toe, alſoo dicke als 't hem oirbaer dunckt.

" Voort en zal nyemant woonen op die Vaert binnen honders Roeden
" nae, dan dier nu ter tijt woonen, ende die geene die de Sluyſen, Speuyen
" ende Bruggen bewaren zullen, ende niemant en zal anders neringe doen
" binnen die hondert Roeden voorſz. dan Lantneringe, uitgeſeyt die gee-
" ne die woonen ten Dorp ter Ouderſchie, dat is te verſtaen tuſſchen die
" Hoele diemen vaert tot Rotterdam, ende dat Weſteynde vander Kercken
" te Ouderſchie, ende deſe Vaert, Dijcken, Wegen, Sluyſen, ende
" Spoyen met haren toebehooren, en ſal niemant Schouwen, dan onſe
" Schout en Schepenen van Delff, ende die mogen ſchouwen alſoo dicke
" alſt hem nutte ende oorbaer duncken zal. Ende waert dat wy oft onſen
" Rade vernamen, dat in deſe Sluyſen, Speuyen ofte toebehooren eenige
" vreeſe ons Lants aenlage, dat zouden wy onſen goeden Luyden van
" Delft alſoo doen beteren, dat ons ende onſen Rade dochte dat ons Lant
" wel daer mede verſekert waer.

" Voirt en zal men tuſſchen Delff en der Maze op deſe voorſz. Vaert,
" ende binnen haren Wech-Sloten op veertien Roeden breet, op allen
" Sluyſen, Brugghen, Spoyen, niet moghen beſetten, dan die Schout
" van Delff, ende die Boden die hy daer toe zetten zal, behouden den

" Ambochts-Heeren haer Recht, ende ſoo wie beſet wort, die ſalmen
" rechtevoort een onvertogen recht doen, van den gheenen die hem daer
" beſet heeft, na Rechte van onſe Stede van Delff.

" Voort alle breuken die in den beteyckende Lande ofte inder Vaert
" vallen zullen ſtaen totter Schepenen proevinge, ende die zalmen berech-
" ten nae onſe Stede Recht van Delff, mer wie Vecht of miſdoet binnen
" den Dorpe van Ouderſchie, dat ſal berechten die Schout van Ouder-
" ſchie, als ghewoenlyck is.

" Voort zullen wy eenen Nagel doen ſlaen inder Spoye, die Spoye niet
" op te doen, eer die Nagel boven water is, ende waert ſake dat hier en
" boven yemant die Spoye opdede, dat ſoude hy ons beteren by ons ende
" by onſen Raide tot onſen wille.

" Voort waert dat wy yemant namaels gunnen wouden deur deſe Vaert
" te varen ende daer inne te komen, die zoude ſtaen tot onſen wille, ende
" dat ſouden zy gelden redelijcke koſt met onſe Stede van Delfftot taxeren
" van ons ende van ons Raedts, ende om dat wy onſe lieve getrouwe Stede
" van Delff deſe voorſz. puncten belooft hebben ende beloven voor ons
" ende onſe Naekomelingen tot eeuwigen dagen wel vaſt ende ſtade te
" houden, ende hem daer toe te helpen dat ſy voortganck hebben ſullen
" als voorſz is. Soo hebben wy in oirkonde hyer of deſen Brieve Bezegelt
" met ons Zegel, gegeven inden Hage, op onſer Vrouwen Dagh Nativi-
" tas, in 't Jaer ons Heeren duyſen drie hondert negen ende tachtich.

Dit afſchrift komt in alles met het echte overeen, maar d' artikelen, nu onderſcheiden, ſtonden in de oorſpronkelyke brief, volgens d' oude eenvoudige wyze, zonder onderſcheidingen onder malkander; doch ik hebbe die nu tot meerder klaarheit op eene beter orde geſtelt. Delfshaven is haar geboorte aan dit hantveſt verſchuldigt, welke haven der Delfſche burgers wy ook van ſints zyn, als wy de ſtad afgehandelt hebben, te beſchryven. Doch 't luſt ons, eer wy daar toe overgaan, nog eenige hantveſten waar mede de Delvenaars vereert zyn, te gedenken.

Willem van Beieren, graaf van Hollant, vergunde hen in den jare 1340, dat hunne bierbrouwers niet meer van hop- en gruitgeld zouden geven, als van elke tien vaten die men in hunne ſtad brouwde, gelyk de koopman den brouwer betaalt, 12 penningen hollants, vaten van acht vierdens.

De zelfde graaf ſtont hen toe in den jare 1342, dat die van den hove van Delft binnen Delft mogen werden bezet; item, dat de Delvenaren met vyf Schepenen ſchouwen met de gezworene van Delflant. Daarenboven gaf hy hen het *Lombardenhuis*, de lakenmaat, ſegelarie der lakenwage, deborye, makelaardye, benevens het uitzetten van den toorn, voorts de botermaat, ſchole, vismarkt, en 't recht om een bode te mogen aanſtellen, en het ſchrede ambacht. En in den zelven jare verleende hy aan de ſtad het recht van 't ſchryf ambacht vrydaags voor kersdag. In den jare 1351 gingen die van de ſteden *Dort*, *Delft*, *Haarlem*, *Sint Geerdenberg*, *Amſterdam*, *Alkmaar*, *Medenblik* en *Vlaardinge* een onderling verbont aan tot hanthaving en beſcherming van graaf Willem, alwaar Delft in de tweede plaats gemelt wort. En in den jare 1352 heeft graaf Willem hen de 30 ponden Hollants wegens de overgifte van het Lombarthuis gedaan, quitgeſcholden.

In een hantveſt van den jare 1366 wert hen door hartog Aalbert overgegeven

geven om geen dobbelſchool, quakkelbort ofte andere ſpelen te hantteren dan ter plaatſe daar 't gerecht zulks mogt goetvinden.

Nog verleende hen deze graaf in den jare 1389 dat de kinderen, aldaar wonende, tot hun 20 jaren ongehuwt onder't opzicht van hunne voogden zullen moeten blyven ſtaan, en dat de goederen der geſtorvene baſtaarden vry zullen overgaan op hunne naaſte erven.

Wy hebben ſlus gezien hoe de Delvenaren, nadat zy de gunſt van hartog Aalbrecht gewonnen hadden door hunne getrouwe dienſten, hy hen in den jare 1394 weder toeſtont om poorthuizen te maken, en deuren daar in te hangen, veſten te diepen en te verwyden. By deze goetheit voegde hy nog deze nevensgaande gunſtige verzekerbrief:

" Wy Lodowijck, Heere van den Gruthuyſe, Prince van Steenhuyſe " &c. Ridder, Raet ende Kamerlink, ons ghenadichs Heeren des Har- " toge van Bourgongien, Stedehouder Generaal ende Raiden ons voorſz. " Genadichs Heeren gecommitteert ten ſaecken zijnre Landen, van Hol- " lant, Zeelant, ende Vrieſlant, reſiderende in den Hage. Doen kondt " allen Luyden, dat wy gheſien, gehandelt, gehoort, ende geleſen heb- " ben eenen beſegelden Brief uyt hangende in een roden waſſe, metten " Zegel van wylen hoochgebooren, ende vermogende Vorſt Aelbrecht " Palenſgrave op ten Rijn, Hartoge in Beyeren, Grave van Henegou- " wen, van Hollant, van Zeelant, en Heere van Vrieſlant, wiens ziele " Godt genadigh zy, gans gave ongecanſelleert ende ongaraſeert, ſpree- " kende van woorde te woorde als hier nae geſchreven ſtaet. AELBRECHT " by Godts genaden, Palens-Grave op ten Rijn, Hartoge in Beyeren, " Grave van Henegouwen, van Hollandt van Zeelandt, ende Heere van " Vrieſlant, doen allen Luyden condt, dat wy voor ons, ende onſe Na- " komelingen, onſer goeder Stede van Delft, ende haren mede Poorteren, " die nu zijn, of namaels weſen ſullen, om meenigen trouwen dienſt, die " zy, ende haeren Voorvaderen, onſen Voorvaderen, Graven van Hol- " landt, ende ons gedaen hebben, ende ons, ende onſe Nakomelinghen, " of Godt wille noch doen ſullen, ſulcke gratie gedaen hebben, ende vry- " hede ende Privilegien gegeven, ende gheven met deſen Brieve, als hier " na geſchreven ſtaet. 1. In den eerſten hebben wy gegeven geconſen- " teert, ende overlovet, dat onſe Stede van Delft voorſchreven maecken " mogen, ende timmeren die Poirthuyſen van onſer Stede voorſchreve die " deuren daer in te hangen, haer veſten te diepen, ende te wijden tot ons, " ende onſer Stede voorſchreven profijt, ende oirboir, ſoo dat ſy onſe " Stede voorſchreven houden, ende bewaren moghen, tot onſen, ende " onſen Nakomelingen behoef, als goeden Luyden ſchuldich zijn te doen. " 2. Voort hebben wy onſer Stede voorſz. gegeven, ende geven dat on- " ſer Stede vryheydt weſen ſal, dat binnen den buyten wech gheleghen is, " uytgeſeydt die Abdiſſen ende des Cloeſters recht van Reynſburch. En- " de hebben oock onſer voorſchreve Stede vryheydt gemeert, ende mee- " ten dertich roeden breet, van den buyten uytwaert van den Ketelpoort " noortweſtwaert omme, tot dat Nootdorper Poorthuys toe. 3. Item, dat " wy, noch niemandt van onſen weghen bewinden en ſullen, of eenich " bewint, of bedrijf aen nemen in onſer voorſchreve Stede Haven Sluys, " Spoije, Brugghe, ende Vaert, ende hoiren toebehooren, dan onſe " Gerecht van Delft, die nu zijn, of namaels weſen ſullen. 4. Item ſoo

„ en ſullen over onſe Stede voorſz. Haven ende Vaert niet meer Bruggen
„ weſen, dan onſe Brieven, die wy onſe voorſz. Stede, daer of ghegeven
„ hebben, inhouden ende begrypen. 5. Item hebben wy Verpacht onſer
„ Stede voorſz. duerende tot eeuwigen dagen, die Viſſcherijen in die
„ Vaert, vander Zijeckerluyden ſtreckende door Delft, in de Schie, ende
„ voort ſuytwaert de Schie langhs inde Nieuvaert, ende de Nieuvaert
„ langs, tot inde Maeſe, om elf pont s' Iaers te betaelen alle Iaers op Sin-
„ te Maertijns Dach inden Winter, ende gheloven ons en Stedet voorſz.
„ die voorſchreve Viſſcherije te wairen tot ewighen daighen als voorſz. is,
„ ende diere voorſchreve Viſſcherije en ſal nyemant bewinden dan onſe Ge-
„ rechten van Delff, of dyen ſijſe voort beveſen, off verhueren zullen.
„ 6 Item hebben wy gegeven, ende geve onſe Stede van Delff voorſz.
„ ende gratie gedaen, dat een yghelijck Poorter, off Poorterſſe binnen
„ onſer Stede voorſz. verbeuren mach, ſijn Lijf ende ſijn goede in gheene
„ manyeren meer dan' tſeſtich pondt, mar wat Poorter, off Poorterſſe
„ voorſz. eenen dootſlach dede binnen onſer Stede, ende Vrijhede voorſz.
„ dye ſoudt verbeuren ſijn Lijf, ende ſijns goets, nyet meerder dan tach-
„ tich pondt, worde hy verwonnen nae onſer Stede recht voorſz. ende daer
„ mede ſullen alle ſijne andere goeden vry weſen, ende hun volgen, ſoo
„ waer zy vaert, ende dan en ſal die Poorter off Poorterſſe nimmermeer in
„ onſen Landen comen, noch in onſe Stede voorſz. ten ſy by onſen gemoe-
„ de, ende willen ende by des doiden maighen, behoudelick onſe Stede
„ voorſz. anders hoirs rechts. 7. Item dat onſe Schout, mit onſen Gerechte
„ van Delff, berechten ſal, alle bruecken dye geſchyet ſijn, tot deſen da-
„ ge toe, binnen der Vryhede van onſer Stede voorſchreven binnen eenen
„ Jaer nae date van deſen Bryeve, ende die breucken, die binnen der Vry-
„ hede van onſer Stede voorſz. noch geſchyen ſullen, dye ſal onſe Schoudt
„ voorſz. mit onſen Rechter, dye nu is, off naemaels weeſen ſal berechten
„ binnen's Jaers, nae dat die breucken gheſchyen, off die geene dye die
„ breucken gedaen hadde, ſoude daer off quyt weeſen, ende om dat wy
„ deſe voorſchreve Puncten van Privilegien, ende Vryheden onſer voorſz.
„ Stede, ende Poorteren, ende hoiren Nacomelingen, voor ons, ende
„ onſer Nacomelingen tot ewigen daigen gehouden willen hebben, in alre
„ maten als voorſchreven ſtaet, Soo hebben wy deſen Brief open doen be-
„ ſegelen, mit onſen wthangende Segele; ghegeven inden Haege opten
„ vj. Dach in Julio, in 't Jaer ons Heeren Duyſent drye hondert vyer en-
„ de 't negentich. Aldus geteyckent *Iuſſu Domini Ducis Alberti: Præ-*
„ *ſentibus Domicello de Arckel, Domino de Gaesbeke, ende de Sevenberge &c.*
„ *Domino Paulo de Haeſts. conſulibus. Iacobus Petri de Leyden. S. ex coffs.*
„ Ende wy Stedehouder, ende Raiden voorſz. dan dit aldus gehoort,
„ geſien, ende geleſen hebben, als vooren verclaert is, Soo hebben wy
„ des toe een warachtich getuyge ons voorſz. genaden Herren van Bour-
„ gonjen Zegel geordonneert ten ſaecken ſijnen Landen van Hollant,
„ Zeelant, ende Vrieſlandt voornoemt hier andoen hangen, opten xxviij.
„ Dach van Octobrij, in 't Jaer ons Heeren Duyſent vyer hondert vyer
„ ende 't ſeſtich.

Wat het vierde artikel van het gemelde hantveſt betreft, waarin van de bruggen over de vaart geſproken wert, te weten, tuſſchen Overſchie en deze ſtadshaven, dewelke men nu de Havenſche Schie noemt; daar zyn

'er

'er noit eenige andere geweeſt, voor zoo veel my bekent is, als alleen die van het oude huis te Spanje bezyden de voorſchreve vaart gelegen, het welke van outs een ryweg plagt te hebben, van dat huis af noortwaarts oplopende, niet verre van de kerk te Overſchie uitkomende, en ooſtwaart op naar den weg van Rotterdam ſchietende; gelyk men noch tegenwoordig aan den uitweg, aldaar van outs gelegen, kan zien, welke weg, hoewel die door de vaart, daar nu recht door heen lopende, is afgeſneden, zoo hebben echter die vanden huize van Spanje het recht van een uitpad bewaart, en langen tyt, door middel van een brugge, over de voorzeide vaart lopende, onderhouden. Dit recht zogten die van Rotterdam over eenigen tyd machtig te worden, het welk zeker tot groot nadeel der Delvenaars zou geſtrekt hebben, dewyl de Rotterdammers daar over een ſteene brug of lage heul zoude gelegt hebben, om de doortocht der groote ſchepen naar Delft af te ſnyden; doch d' achtbare overheit dier ſtad, dezen nadeligen toeleg bemerkende, yverden by tyts om die van Rotterdam in hun verderflyk voornemen, tot onherſtelbare ſchade van Delft, te ſtuiten, niet ruſtende voor en aleer zy het voornoemde recht van den huize van Spanje waren machtig geworden; zoo dat zy de voorzeide vaart, waarover te voren verſcheide onluſten en bekommeringen rezen, nu in 't geheel vry en ongeſtoort bezitten; gelyk uit de brieven, in de ſtads archiven berustende, kan gezien worden. Wat de twee laatſte hooftſtukken van het gemelde hantveſt belangen, te weten, hoe veel een burger van Delft boven zyn lyf verbeuren mag, als ook dat alle bruiken binnen het jaar moeten werden afgedaan, daar van zullen wy niet ſpreken, maar naar beter gelegentheit wagten om dit te ontvouwen. Maar wat de viſſchery betreft, in het vyfde artikel vermelt, die men in de Schie had, ſtrekkende door de ambachtsheerlykheit van de *Ketel*, doen den heere van Waſſenaar toebehorende, hierover ſchynen ook in den beginne verſcheide onluſten tuſſchen die van Delft, en den gemelden heere van Waſſenaar ontſtaan te zyn, zoo dat de overheit dezer ſtad, met den heere *Philips van Waſſenaar*, burggraaf van Leiden, in wederzytſche onderhandeling zyn getreden, en met malkander in dezer voegen verdragen zyn, gelyk deze volgende acte uitwyſt:

" Philips Heere van Waſſenaer, Burch-Grave van Leyden, doe condt
" allen Luyden, want onſe genadige Heere Hertogh Aelbrecht Zaliger
" gedachten, Verpacht heeft onſen Liever ende beminden Vrienden der
" Stede van Delft, die Viſſcherije inde Vaert van zieker Luiden buyten
" Delff doorgaens der Stede voorſz. ende voort Zuytwaers die Schie lan-
" ges, alſoo verre als haer Vaert gaet, ſtreckende totter Maze toe; in
" welcke Vaert ende Viſſcherije onſe Heerlijckheyt van Ketel-Ambocht
" ſtreckende is, daer wy ende onſen Broeder, dien Godt genadich zy,
" der Stede voorſz. tot veel tijden om vervolcht hebben ende beklaeght,
" ſoo zijn die zelve onſe Vrienden der Stede voorſz. met ons gantſchelijck
" overdragen, als van onſe gebroken voor geroert, ende hebben ons dair
" wail tot onſen wille off voldaen ende vergenoucht, des hebben wy hem
" weder overgeven ende quytgeſchouwen die Viſſchery vander Schye
" alſoo vere als voorſz. is, ſonder ons in eenigerwijs daer of te onderwin-
" den, ſtreckende van hare Vairt voorwaerts alſoo verre als Ketel-Am-
" bocht gaet, behoudelijck ons onſe Ambochts Heeren Recht, ende heb-
" ben der zelver Stede ende haren Nakomelingen gelooft voor onſen voor

onſen

" onſen Nakomelingen alle dit voorſz. toeſeggen te waren tot eeuwigen
" dagen, in kenniſſe hier of ſoe hebben wy deſen Brieff Bezegelt met onſen
" Zegel hier aengehangen, Gegeven op des Heylich Cruyſdagh avont,
" in 't Jaer ons Heeren duyſent vier hondert ende thien.

Hierna gaf hartog Jan van Brabant, tweede man van vrouwe *Jakoba*, gravinne van Holland, in den jare 1424, den laatſten February, als een merklyk gunſtbewys voor deze haven, de vryheit aan de ſtad Delft, dat alle de gene die *binnen de* 14 *roeden* wederzyds langs de *Schie* woonen, van de ſtad af tot aan de Maas toe, het recht der poorters zouden genieten, zoo dikwils als d' overheit van Delft zulx dienſtig zou vinden, behoudens het recht van yders ambachtsheer. De giftebrief luid aldus:

" Iohan by der genaden Godts Hertogh in Lotrijck, van Brabant, ende
" van Lymburch, Marcgrave des Heylich Rijcx, Grave van Henegou-
" wen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieſlant, doe condt
" allen Luyden, want alle tijtelijcke zaken by vergetenheyt der Menſchen,
" metter tijt verganckelijck zijn, ſoo iſt wel noot ende behoorlijck, dat
" menſe met gheſchrifte eeuwich make, opdat zy tot allen tijden inder
" Luyden ghedachten jeghenwoordich ſchijnen, ende overmits outheyt
" van Jaren niet en vergaen, hierom iſt dat wy met guede zinnen over-
" denckende, ende aenziende menigen trouwen dienſt, die onſe lieve
" ende getrouwe Stede van Delff onſen zaligen Voorſaten, Graven ende
" Heeren van Hollant ende van Zeelant gedaen hebben, ende ons off God
" wil noch doen zullen, in toecomende tijden, der zelver onſer getrou-
" wer Stede van Delft ende allen heuren Poorteren, die nu zijn, ofte nae-
" maels weſen zullen, gegeven hebben, ende geven mits deſen onſen je-
" genwoordigen Brieft, zulcke Puncten van rechte, voordeel, ende vry-
" heden, als hier na geſchreven ſtaen.

" Inden eerſten dat alle die geene, die Zuytwaerts uyt van onſen goeden
" Stede van Delft, tot inder Maze toe binnen veertien Roeden aen bey-
" den zyden vander Vaert, nu ter tijt woonen, of namaels woonen zullen
" alſulcke Vryheden, Rechten, en Privilegien gebruycken zullen, als
" die Ingeſeten Poorteren doen, die binnen der Stede Veſten woonachtich
" zijn, ſoo verre als zy 't aen der Stede verſoecken, als dat toebehoort,
" behoudens elken Ambocht zijns Rechts.

Maar dewyl dit daarna voor 't welwezen der ſtad niet meer wierd goedgevonden, is dat recht weder ingetrokken en afgeſchaft, nademaal zich veel burgers en inwoonders met 'er woon naar buiten begaven, waardoor de ſtad niet weinig haren luiſter verloor: nochtans ſchynt men in den beginne deze vryheit zeer hoog geſchat te hebben, alsof dat zeer voordeelig voor Delft was; zynde dezelve ten verzoecke van d' overheit ook door *Philips van Borgonje*, grave van Holland, in den jare 1452, beveſtigt, ja als geheel vernieuwt, gelyk zyn hantveſt aanſtonts zal te kennen geven. Na dat deze graaf, in den jare 1448, hen weder toegeſtaan had om hunne muuren, wallen, torens, en al wat tot verſterking der ſtad diende, het geen zy na de inneming van hartog Aalbert hadden moeten omver werpen, weder te mogen opmaken en in ſtaat van verweering brengen, gelyk wy in het vorige hooftſtuk hebben aangetoont, zoo voegde hy 'er het recht

noch

noch by, dat men de ballingen van de gewyde aarde, die voorheen als eene ongeſtoorde vryplaats wierd aangemerkt, mogt van daan halen; en dewyl in dien tyt de vryheit der gewyde aarde, 't zy in kerken of op kerkhoven, hoog ten top wierd gevyzelt, moet dit toegeſtaan recht als een byzonder gunſtbewys gerekent worden. Daarenboven begiftigde hy de ſtad met dit voorrecht, dat niemant zonder toeſtemming der overheit eenige woonſtede op 60 roeden na aan de ſtad zoude mogen bouwen, gelyk alles breder in dit hantveſt te lezen is.

„ Philips by der gratien Goids, Hartoge van Bourgongen, van Lotheringen van Brabant, ende van Limburch, Grave van Vlaenderen van Artois, van Bourgongen, Palatijn, van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Namen, Marc-Grave des Heylichs-Rijcx, Heere van Vryeſlant, van Salins, ende van Mechelen, doen condt allen Luden, jeghenwoordich ende toe te komen, dat wy ter bede, ende ſupplicatie, van onſen wel geminden, dye Burgemeeſteren, Scepenen, Raide, ende al 't ghemeyne onſer Stede van Delff, dye ons hebben doen thonen, ende te kennen geven, hoe dat onſe voorſchreeve Stede van Delff, een notabile Stede es wel grootelick ende notabelick geprivilegeert, ende gehantveſt by onſen voirvorderen, ende hoe dat onſe ſelve Stadt, over ſeeckeren tijt voorleden vercreech, ende impetreerde, van wijlen was den Hartoge Aelbrecht Grave van Holland, wyen Godt genadich zy, een ſeecker Privilegie ende Hantveſt, te weeten dat zy ſouden mogen delven, die Graften, ende Veſten vande voorſchreve Stede, maecken en timmeren die Huyſen van der Poorten, ende dair an hangen die dooren, zonder eenich mentie off ghewacht te maicken van Muyren, Thoornen, ende andere ſaicken, die nochtans wel nootſakelijck ſijn der voorſchreve Stadt, ons oetmoedelijck biddende ende verſoukende, die voorſchreve van onſer Stat van Delff, dat ons gelyeven wil te conſenteren, dat ſoo wanneer die voorſchreve Stadt des vermogen, ende tayſement hebben ſal, ſoo mach doen maicken Muyren, Thoornen, ende andere edificien ende reparatien oirbaerlick tot bewaerniſſen, ende beſcermiſſe der ſelver onſer Stadt, in ſulcker vougen ende manyeren, datſe mach weeſen bewairt ende onderhouden 't onſen proffyte, jegens eenige laſten van oirloghen ende anderſins, die ons ende onſen Lande van Hollant overcomen mochten, dies Godt verde, ende oock dat dye omme ſetene van daer ontrent daer hebben moigen hoer vertreck ende bewaerniſſen. Ende oock meer dat wy hem conſenteeren ende wilcoren willen dat geveylt, ſoo dat iemant van nu voortaen gebannen worde by der Weth vander voorſchreve onſer Stadt, om eenige miſdaden, ende dat boven dyen deſelve gebannen quame binnen der voorſchreve Stadt, ende hemluyden bevryeden op Heylige, ende gewyede Steden, dat menſe dair of halen ende nemen ſoude moighen, by alſoo dat ſy by conſente vanden Biſſchop van Utrecht, wien de Saecke aengaet, om terſtont daer off Juſticie te doen, nae hoiren verdyente, als off ſy gevangen waren, buyten gewyeden Stede, ende dat omme dies wille, dat in tyden verleden, daer off comen ende gevallen zijn, ende noch meer komen en ghevallen mochten veel onghevals, ende dair toe oock dat wy hem gonnen, ende conſenteren willen, dat eygheen van wat ſtate hy zy oprechten noch maicken en mach, Huyſen noch oock

" aennemen te maickene eynighe Woenſteeden op 't'ſeſtich Roeden nader
" Vryheyt vanden voorſchreeven Steede, het en ſy by conſente vander
" Vroetdomme ende Ryckdomme der ſelver Stadt, ende dat om dieswille
" dat binnen corten tyden harwaerts, een dye ghebannen was uytter voor-
" ſchreve Steede daer nae uyt hem ſelven, ende by ſynen vryen wille heeft
" gedaen maecken ende timmeren een Huys op vyff of ſes Roeden nader
" eenre Poirte ende Graft vande voorſchreve Stadt op 't Heerſcip, ende
" Leen vander Abdiſſen van Reynſburch daer hy hem geſtelt heeft te wo-
" nen, ende tauarne te houden, ende comen dair daghelijxs veele Bal-
" lingen ende ander licht geſelſchap beyde Mans ende Vrouwen, dye by
" Nachte gecomen ſyn, in onſer voorſchreve Stadt, ende aldaer bedre-
" ven veel groote ruytheeden, boven dyen dat zy ghebannen hebben ghe-
" ſyn als voorſchreven is. Ende dat wy den voorſchreve ſuppliante, in
" ende wter name van onſer voorſchreve Stadt, hyer op willen verlyenen
" onſe opene Bryeve van Privilegien, ende Hantveſten, den ſelven onſer
" Stadt van Delff, nae groote, ende rype deliberatie van Raide daer op
" gehadt, willende ende begeerende onſe voorſchreve Stadt van Delff
" gerepareert, ende gheſtarckt te weſen, te bewaerniſſe van diere ende
" vande voorſchreve Supplianten onſe onderſaten geneycht tot hoiren ver-
" ſoecke, ende ſupplicatie, overmits de goede getrouwe, ende danckе-
" licke dyenſte ons by hem hyer voortijts gedaen te velen ſtonden, ende
" hopen dat ſy ons noch doen ſullen, Hebben verlyent geconſenteert, en-
" de gewillecoert, verlenen, conſenteeren, willecoeren, ende uyt onſer
" ſpecialer gratien gonnen mits deſen onſen Bryeve voir ons, ende onſen
" erven, ende Nacomers, Graven ende Gravinnen van Hollant, dye
" voorſchreve dry poincten, ende Articulen hyer boven verclaert, in for-
" me van Privilegien ende Hantveſten, omme daer off, ende van elcken
" van dien voorſchreve poincten van nu voort an te uſeren, ende gebruyc-
" ken nae hoiren inhouden, Behoudelick dies als vanden derde ende ſeſte
" Poyncte ende Articule, het en waire immer by oirlove, conſente ende
" Octroye van ons off onſen erven, ende Nacomers, off oock van dyer
" vander Weth, van onſer voorſchreve Stadt van Delff, ende behouden
" oock dyes, dat dye geene die erffachticheden hebben, binnen den bewinde
" ende linage van de voorſchreve't ſeſtich Roeden, ſullen mogen ſonder
" begrype maecken off doen maken, ende oprechten cleyne Huyskeyens,
" om haire Beeſte ende vruchten daer in te beſteden, ende vertrecken,
" ſouder ymer dat die voorſchreve geerffde in die ſelfde Huyskens ſullen
" moghen Woenſte, Herberge, off taverne noch Cabaret houden. Ont-
" byeden daer om ende beveelen onſen lyeven, ende getrouwen den Heer
" van Lamoy Ridder onſen Raet Camerlinck ende Steedehouder in onſen
" Lande van Hollant, Zeelant, ende Vryeſlant, onſe Raeds-Luyden by
" ons geſtelt, ende gecommitteert ten ſaecken onſer voorſchreve Lande,
" weſende inden Haege, onſen Rentmeeſter Generael der ſelver onſer
" Landen, onſen Schout van Delff, ende allen anderen onſen Rechteren,
" Amptlyeden ende Officieren dye nu ſyn, off naemaels weſen ſullen,
" ende hoiren Stede Houweren ende oock allen onſen Onderſaten, ende een
" jegelicken van hem wient aengaen mach, ende alſoo hem toebehoort dat
" ſy die voorſchreve Supplianten, ende onſe voorſchreve Stadt van Delff,
" van deſer onſer gratien, Privilegien, ende Hantveſten, ende van al den in-
" houden van deſen Bryeve; van nu voortan, laten ende ghedoghen, uſeren,

ghe-

" ghebruycken, ende genyeten van punte te punte, pacivelick, ruſtelick,
" vredelick, ende tot eeuwighen daighen ſonder hun eenigen hinder,
" letſel, moyte ofte ongebruyck daer in te doen, of doen doen, ende laten
" geſchyen, nu noch in toecomenden tyden, in eeniger wys ter contrarie,
" want ons dat alſoo gelyeft. Ende ten eynde dat deſe ſaecken vaſt ende
" geſtadich blyven tot eeuwigen daigen, wy hebben onſen groten Zegel
" hyer an doen hangen, behouden in anderen ſaicken onſe ende in allen
" anderen elx anders Rechten. Gegeven in onſe Stadt van Brueſſel, in
" dye Maent van Aprilis, in 't Jaer ons Heere M. CCCC. XLVIII. voir
" Paeſſchen.

Op te Ploye geſchreven,

By my Heere den Hartoch.

Noch onderteyckent

D. La Porte.

Uit deze vergunning van hartog *Philips van Borgonje*, om de ſtad met torens en andere ſterktens te mogen voorzien, hebben miſſchien ter zelver tyt hunnen oorſpronk genomen twee ſterke torens, aan de zuitzyde der ſtad gelegen, waarvan wy in de inleiding geſproken hebben; aan welke men noch onlangs in eenige ſteenen Borgondiſche kruiſen zag uitgehouwen, de gedachtenis der voorgaande eeuw afbeeldende; en dewyl de welvaart dezer ſtad in deze tyden kennelyk vermeerderde, ſtont de gemelde vorſt hen daarenboven noch toe dat zy hunne haven grooter mogten maken, om aldus meerder groote ſchepen te kunnen bergen, hen, dewyl de ſcheepvaart en koopmanſchap luſtig aanwakkerde, daartoe vergunnende dertig roeden breette wederzyds de voorſchreve vaart en haven, aan 't einde der 14 roeden welke voorheen van zyne voorzaten vergunt waren. De gunſtbrief is van dezen inhout:

" Philips by der gratien Goids Hartoch van Bourgongien, van Loth-
" rijck, van Brabant, ende van Limburch, Grave van Vlaenderen, van
" Artoys, van Bourgongen, Palatyn, van Henegouwen, van Hollant,
" van Zeelant, ende van Namen, Marcgrave des Heyligen Rycx, Heere
" van Vryeſlant, van Salins, ende van Mechelen, doen cond allen Luy-
" den. Alſoe onſe gemynde dye van onſer Steede van Delff, ons getoent,
" ende te kennen gegeven hebben, hoe dat dye Vryheit, ende rechte van-
" der Vaert, ende Havene, onſer voorſchreve Stede van Delff ſtreckende
" es, vander ſelver Steede tot inder Maiſe toe, ende veertien Roeden op
" elcke ſijde vander voorſchreve Vaert ende Havene, ende dat die guede
" Lieden vander voorſchreve onſer Steede in goeden wille ſijn, om die
" vermeeringe des gemeens oirbaers, in onſer voorſchreeve Steede, ende
" onſe Onderſaeten daer inne geſeten aen te nemen die Neringe ende
" Hanteeringe van t' Zee te reyſen, omme 't welcke te doen hem behouven
" ſoude Scepinge daer toe nut ende dienende, welcke Scepen ſoo nyet en
" ſouden konnen, noch moigen bergen, noch leggen, in hoire voorſchre-
" ve Havene, overmits ende ghemerct dat hy veel te cleyn ende te nauwe
" is, het en wair dat wy hem hier in gehulpich worden ende voorſien wil-
" den van te mogen vermeeren ende grooten hoir voorſchreve Havene off

" op dat noet zy een nyeuwen te moygen maken op haers ſelfs lant, ende
" verlenen noch meer Vryheit, dan zy tehans hebben, om 't welcken zy
" ons oedmoedelyck gebeden, ende verſocht hebben. SOO IST, dat wy
" den voorſchreven van onſer Steede van Delff in vorderinge, ende ver-
" meerderinge des gemeens oirbaers aldaer, hebben gegonnen, verleent
" ende geconſenteert, ende mitt deſen onſen Bryeve, hyer op gehad 't ad-
" vys, ende goetduncken van onſen Raide, gonnen, verlenen, ende con-
" ſenteren, voor ons, ende onſe erven, ende Nacomelingen, Graven en-
" de Gravinnen van Hollant, dye vryheyt van dertich Roeden breet, an
" elcke zyde vander voorſchreve Vaert, ende Havene tenden de voor-
" ſchreve anderen veerthyen Roeden voornoemt, om aldair te moghen
" maken een nieu Havene, wt haer ſelfs Lant, ende Erve, om hoir voor-
" ſchreve Scepen te mogen bergen, ende leggen, ende oock datmen bin-
" nen der voorſchreve Vryheden ſal mogen timmeren ende Huiſen maken,
" ſulck, ende ſoo veele als den voorſchreve onſer Steede van Delff guet,
" ende oirbaer duncken ſal, om die Luyden vander Neringhe voorſchreven
" daer te mogen logieren, ende hoir gerijf, ende gadinge te hebben alſt
" dat behooren ſal, behoudelijck onſe ende yegelicx Recht, ombieden
" daerom ende bevelen onſen lyeven getrouwen Stedehouder, ende Raetſ-
" luyden, by ons geſtelt totten ſaicken onſer Landen van Hollant, Zee-
" lant, ende Vryeſlant onſen Luyden vande Reeckencamer inden Haege,
" onſen Schoudt van Delff, ende allen anderen onſen Dienaeren, Juſti-
" dyers, ende Officyers, dye nu ſyn, ende namaels weſen ſullen, hoiren
" Stedehouderen, wyent aengaen mach, ende elcken byſonder; Alſoe
" hem toehoirt, dat zye die van onſer Stede van Delff deſer onſer tegen-
" woordiger gifte ende conſente, en van allen 't inhouden deſes ons Bryefs,
" alſoo ende inder vougen endematen voorſz. doen laten, ende ghedogen,
" ruſtelick ende vredelick ghenyeten, ende ghebruycken, ſonder hun nu
" noch in toecomenden tijden eenigen ſtoot, hinder, letſel of ongebruyck
" daer in te doen, ofte te laten geſchyen in eeniger wys ter contrary, want
" ons alſoo gelieft, ende willen dat gedaen zy, ende des 't oirconde heb-
" ben wy onſen Zegel hier aen doen hanghen, Gegeven in onſe Stede van
" Bruefele drye dagen in Julio in 't Jaer ons Heeren M. c. c. c. c. een en-
" de vijftich.

Geen jaar daarna geſchiede de beveſtiging van het hantveſt van hartog *Jan van Brabant*, als Grave van Hollant, in den jare 1424 verleent, waar van wy flus ſpraken, en welks inhoudt was, dat die, welke langs de Schie woonden, de vryheit der ſtad zoude genieten.

" Philips by der gratien Goids Hartoge van Bourgongen, van Brabant,
" van Limburch, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgongen,
" Palatijn, van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Na-
" men, Marc-Grave des Heyligen Rycx, Heere van Vryeſlant, van Sa-
" lyns, ende van Mechelen, doen condt allen Luyden, Alſoe onſe gemin-
" de Burgemeeſteren, Schepenen, ende Inwoenders onſer Stede van Delff,
" ons te kennen gegeven hebben, hoe dat zy onder andere hoire Privile-
" gien, ende Vryheden, hebben een Privilegie, dye hemluyden gegont,
" ende gegeven is geweeſt, by Zaliger gedachten onſer ſeer lieve Neve
" wijlen was Johan, Hartoige van Brabant, als Grave van Hollant, by

den

" den welcken die ſelve onſe voorſchreve Neve voor hem, ende ſijnen
" Nacomelingen, Graven, ende Gravinnen van Hollandt, hunluyden
" onder ander ſaecken gegonnet ende gegeven heeft, dat alle dye gheene
" dye Zuytwaert wt, van onſe Stede van Delff tot inden Maiſen toe,
" binnen veerthyen Roeden aen beyden zyden, vander Vaert doe ter tijt
" woenden, of naemaels woonen zouden, alle ſulcke vryheden, Rech-
" ten, ende Privilegien, gebruycken ſouden, als die Ingeſetenen Poor-
" ters doen, dye binnen der ſelver onſer Stede Veſten woonachtich ſijn,
" Alſoe verre als zijt ander voorſchreve Stede van Delff verſoucken, als
" daer hyer toebehoort, behouden elcken Ambochts-Heere ſijns rechts,
" ende overmits dat wy tot onſen blydelicken incomen, in onſe voorſchre-
" ſchreve Lande van Hollant, belieft heeft te confirmeren, te veſtigen,
" ende te conſenteren den gemenen Ridderſcippen, Sciltknechten, goe-
" de Steden, ende Onderſaten van onſe voorſchreve Landen van Hollant,
" alſulcke Privilegien, oude coſtumen, ende gewoenten als zy hadden
" vercregen van Saliger gedachten onſe Voorſaten, Graven, ende Gra-
" vinnen van Hollant, byſonder van onſen ſeer geminden Neve, Hartoge
" van Jan van Brabant &c. Ende mit onſen Bryeve, die wy hem luyden
" gemeenlicke daer op verleent hebben, beloefden, ende ſworen elcken
" van onſen Steden voorſchreven van Hollandt, hemluyden daer op te
" geven, ende te verlenen onſen zonderlinghen Bryeven, van Confirma-
" tien, alſoe die voorſchreve thoeners ſeggen, ende hyer om hebben zy
" ons zeer oetmoedelijcken doen bidden, ende verſoucken, dat wy die
" voorſchreue Priuilegien inde manyeren, als onſe voorſchreve Neve,
" Hartoge Jan van Brabant, als Grave van Hollant voorſchreve hemluy-
" de verleende, wy confirmeren wouden, ende in alſoe verre, alſt van
" node es, hemluyden van nyeuwes die ſelve Privilegie te verleenen, en-
" de hemluyden daer op conſenteren, ende doen expidieren, onſe Brieve
" daer op behouflick ende notelick, daerom iſt dat achter dyen, dat by
" onſen lieven, ende ghetrouwen Stedehouder Generael, ende andere
" Raetſluyden, by ons geſtelt, ende gheordonneert in onſe voorſchreve
" Landen van Hollant, reſiderende inden Haege, by onſer Ordonnantie
" doorſyen geweeſt, hebben die openen Brieven vanden voorſchreve Pri-
" vilegien den voorſchreven thoenders verleent by den ſelver Saliger ge-
" dachten onſe Neve, Hartoge, Jan van Brabant, die welcke Bryeven
" inhouden twee punten ende Articulen, daer off dat eerſte es, dat ſelve
" punte hier verclaert, Gelijck dat blijckt by den inhouden van den brieve
" voorſz. hyer na volghende. Hier was de voorgemelde privilegie van hertog *Jan* t' eenemaal van woort tot woort tuſſchen ingevoegt, even gelyk het voornaamſte daar van, tot deze zaak dienende, hier boven bladzyde 32 is geſtelt, daar na volgt de goetkeuring van hartog Philips met deze woorden: " Wy hier op gehadt 't Advys, ende goet-
" duincken van onſen voorſchreven Stedehouder, ende Raetſluyden van
" Hollandt, hebbende die voorſchreve Bryeve hyer voren geroert, in al-
" ſoe verre alſt angaet den voorſchreven eerſten punten, ende Article van
" waerde, die ſelve Brieven, ter Oetmoediger beede, ende ernſtelick
" verſoucke van den voorſchreven thoeners, geneycht weſende totter
" ſelver hoire oetmoediger beede, hebben voor ons onſe erven, ende Na-
" comelingen, Graven en Gravinnen van Hollant, belieft, geveſtiget,
" geapprobeert, ende confirmeert, ende by onſer ſonderlinghe gratien,
"

" mit deſen onſen teghenwoordighen Bryeve, belyeven, veſtigen, ap-
" probeeren, ende confirmeeren, alſoe verre, alſt angaet, den voorſchre-
" ven eerſten punte, ende Article, inden formen, ende manieren alſt hyer
" boven inhout, ende verclaert ſtaet, alleenlick, ende anders niet, Ont-
" bieden daerom, ende bevelen, onſen voorſchreve Stedehouder, ende
" Raetſluyden onſen Rentmeeſter Generael van Hollant, onſen Bailliuwen
" van Delftlandt, ende Schyelant, onſen Schout van Delff, ende anderen
" onſen Rechteren, ende Dyenaers, dye dit angaen mach, ende behout,
" of hairen Stedehouder, dye nu ſyn, of namaels weſen ſullen, dat van
" onſer voorſchreve gratien ende confirmatie, mitſgaders van der voor-
" ſchreve eerſten punte, ende Article, ende van al den inhouden van den
" ſelven Article, zy en elx van hem byſonder, in alſoe verre alſt hem an-
" gaet ende behoort, doen ghedooghen ende laten die voorſchreve tho-
" ners, ende haer Naecomers volcomelick, ruſtelick ende ewelyck beſit-
" ten, ende gebruycken, ſonder hemluyden te doene, ofte doen doen,
" noch gedogen ghedaen te weſen, noch nyemant van hem eenige hinder,
" letſel, of becommeringhe ter contrarien, wanttet ons alſoo belieft ge-
" daen te weſen, in oirconden, zoo hebben wy onſen Zegel hier aen doen
" hangen. Gegeven in onſe Stede van Rijſel, den xij. Dach van Maert,
" int Jaer ons Heeren duyſent vyer hondert twee en vyftich.

Na verloop van eenige jaren, te weten, omtrent 1460 of 1470, wiert 'er tot vermeerdering, voordeel en voortgang van Delfshaven by den ganſchen raat dezer ſtad gewillekeurt en dit volgende vaſtgeſtelt. " Schout,
" Schepenen ende Raide der Stede van Delff, hebben gekeurt dat niemant
" die poorters van Delff zyn, eenigerhande guet wtvaren moeten in der
" Maſen, noch vander Maſen inbrenghen, noch nerghens doer voeren,
" noch overſchepen, en moeten, wat boven een half vat ſwaar is, anders
" dan in die nieuwe Delftſche Haven, by den boete van drie pont, een
" derde den Heer, een derde den Geſelschap, ende een derde den aen-
" brengher, ende wie men anbrenghet van deſen punten ende niet betu-
" ghen en mach, ſalmen zetten tot hairen eede. Welke voordelige keur en ordonnantie voor de ſtad thans byna in ongebruik is geraakt, dewyl er, 't geen waarlyk in zich zelven ſchandelyk en beklaaglyk is, by de meeſte weinig of geen onderſcheit wort gemaakt, of zy hunne vaderlyke ſtad en eige medeburgers, of die van andere buitenplaatſen begunſtigen.

Van het rechtsgebiet der ſtad.

Wat het rechtsgebiet dezer ſtad betreft, dat ſtrekte zich in den beginne niet verre uit, en was binnen den kring harer veſten beſloten; maar naderhant van tyt tot tyt buiten hare eerſte wallen vermeerdert en uitgeſtrekt zynde, gelyk wy flus aantoonde, wiert ook haar rechtsgezag breder uitgebreit: zoo dat hartog Philips, dewyl zy eene koopſtad was, alwaar veel handel gedreven wiert, haar, boven de gemelde gunſten, de macht gaf om alle misdadigen en boosaarts te mogen bannen anderhalve myl buiten de vryheit der ſtad; welk banniſſement in dien tyd zoo net wierd onderhouden, dat, ingeval iemant gebannen zynde, bevonden wiert voor het einde van dat banniſſement, binnen die voorgeſtelde palen t' eeniger tyt gezien te zyn, dat hy als dan berooft was van het recht om oit of oit, geduurende zyn ganſche leven, wederom binnen de zelve te mogen komen, zynde by overtredinge van dien des-doods ſchuldig; volgens de gemaakte keur, die ik niet ondienſtig oordeel hier in te vlyen:

" Schout

„ Schout, Schepenen ende Raide der Stede van Delff, hebben eendrach-
„ telicken ghekeurt, dat ſoe wie voort an ghebannen wordt, wtter Stede
„ ende Vryheyt van Delff, op ſijn lijf, oghe, ofte hant, die ſel wel toe-
„ ſien, dat hi binnen zynen tijt dat hi gebannen ſal weſen, niet en coem,
„ en gae, noch en keere, binnen der Stede of Vryheyt van Delff, want
„ wairt dat hi binnen zynen gebannen tijt inder Stede ofte Vryheyt van
„ Delff quame, ofte geweeſt hadde, die ſel terſtont als hi binnen zynen
„ tijt dair in comt, gebannen weſen, ende men bannet hem nu ende alſdan
„ als nu hondert Jaer ende eenen dach, dats te weten dat hi na dier tijt
„ nymmermeer inder Stede ofte Vryheyt van Delff, comen, noch weſen
„ en ſal mogen, op ſijn lijf. Ghedaen in't Jaer 1472 Op ten 28 dach in
„ Novembri.

Een reex van tyt hier na, wiert 'er door die van den gerechte vaſtgeſtelt, dat, zoo wie iemant, op lyfſtraffe uit deze ſtad gebannen, binnen haar gebiet weet in hechtenis te krygen en in 's heeren gevangeniſſe te leveren, den zulke zoude eene ſomma van hondert ponden genieten; enwie zoodanig eenen banneling binnen haar rechtgebiet zoo wel wiſt aan te wyzen dat hy in handen der rechters geraakte, dees zoude in erkentenis dier moeite 50 ponden ter vereeringe ontfangen. Alhoewel hartog *Philips* nu de vryheit van te bannen in het rechtsgebiet zoo veel verder, als het voorheen was, had uitgeſtrekt, echter had hy het gezag aan den Schout niet verleent om het recht zoo verre te mogen oeffenen om de misdadigen te vangen; zoo dat de banditen, indien den baljuw van Delflant hen niet genoeg vervolgde, hunne boosaardigheit ſomtyts zoodanig den ruimen teugel vierden, dat dikwils de burgers zig naaulyks buiten de poorten der ſtad dorſten begeven, een zaak zeker bequaam om het hemelſch aangezigt der Gerechtigheit te bezwalken. Hierom hebben *Maximiliaan van Ooſtenryk*, (welke naderhant Keizer wierd) en *Maria van Borgonje*, als graaf, en gravin van Hollant, daar in voorzien, met de rechtsvordering even wyt uit te breiden, als het recht van banvonnis; zoo dat ſedert dien tyt de ſchout van Delft alleen de gene die tegen hun banniſſement binnen de palen van Delflant, en anderhalve myl rontom deze ſtad quamen, heeft mogen of doen aantaſten, en daar over naar zyn willekeur en na vereiſch van zaken ſtraf oeffenen. Daarenboven ſchikte de zelve graaf by vorm van een eeuwig voorrecht, dat de poorters en ingezetenen van Delft, noch eenige van hunne goederen nergens in eenige dorpen ofambagtsheerlykheden buiten de vryheit der ſteden van Holland gelegen, niet in beſlag zoude mogen genomen worden over eenigerhande perſonele voorvallen, mogende daar over alleen te recht ſtaan voor de vierſchaar van Delft, ingevolge het gene van alle tyden af gebruiklyk geweeſt was, gelyk dit de lezers in deze bulle wytlopig zullen zien.

„ Maximiliaen, ende Marie byder gratie Goids, Hartoige van Oiſten-
„ rijck, van Bourgongien, van Lothrijck van Brabant, van Limburch
„ van Luxemburch, ende van Ghelre, Grave van Vlaenderen, van Ar-
„ tois, van Bourgongen, Palatyn, van Henegouwen, van Hollant, van
„ Zeelandt, van Namen, ende van Zutphen, Marc-Grave des Heylichs
„ Rijcxs, Heeren van Vryeſlant, van Salins ende van Mechelen, doen
„ kondt allen Luiden eenen ygelick jegenwoordich ende toecomende, dat
„ wy ontfaen hebben die oetmoedighe ſupplicatie, van onſe welgeminde

Bur-

„ Burgemeeſteren, Schepenen, ende gemeynre Gerechte van Delff, inhou-
„ dende dat wijlen eer onſen ſeer lyeven Heere, ende Oude Vader Har-
„ toige Philips Zaliger gedachten om te remedieren, ende te voorſienne
„ op veel ende diverſche miſdaden, gewelden, ende een willen, dye da-
„ gelijcks gheſchyeden ende ghebeurden in onſe voorſchreeve Stede by
„ veele diverſche Perſoonen van vreemde Landen, ende andere dye aldaer
„ dagelicks verkeerden, ende hantierden, mits dattet eene Stede van Ne-
„ ringe, ende van Coopmanſchap is, ende om dat de voorſz. Suppliante
„ geen macht en hadden, noch bevel, ſulcke miſdadegen te corrigeren,
„ ende te pugneren, Gaff ende verleende den ſelven Suppliante in Privi-
„ legien, ende Hantveſten, dat zy van dyen tijdt voort tot eeuwigen da-
„ gen ſouden moigen Bannen alle de geene, dye binnen onſen voorſchreve
„ Stede van Delff breukich, ende miſdadich ſouden worden, wt onſen
„ voornoemde Stede ende vryheyt van Delff, ende op anderhalf mile rons
„ omme, ende ale iſt zoo dat de voornoemde Suppliante den voorſchre-
„ ven Privilegien, en Hantveſten, altijts gehantyert, geuſeert, ende ge-
„ bruickt hebben, ende noch dagelijcks hantyeren, uſeren, ende gebruy-
„ ken, deſen nyet jegenſtaende veel, ende diverſche Parſonen by hemluy-
„ den gebannen bekennende ende beſeffende dat onſe Schout ende andere
„ onſen Officieren van ons en voorſchreve Stede van Delff, niet en ver-
„ mogen yet vorder te Vanghen dan binnen den Poorten, ende Vryheyt
„ der ſelver onſer Stede, ende dat onſe Bailliu van Delftlant luttel neer-
„ ſticheyt, ende deligentie doet, die ſelve te vangen, verkeren ende han-
„ tieren dagelijxs binnen onſer voorſchreve Bailliuſcepe van Delftlant, en-
„ de binnen der anderhalf mile, ende Vryheyt van onſer voornoemde
„ Stede van Delff, daer den voorſchreven Ban ſtreckt, ende houden den
„ voorſchreven Supplianten, in ſulcke dwange ende ſubjectie, dat zy nau-
„ welic en dorven gaen, buyten die Poorten van onſer voorſchreve Stede
„ noch Juſticie doen, over ſulcke miſdadighe in grooter verminderheede,
„ ende verſmadeneſſe van ons, ende van Juſtitie. Ten anderen mal hebben
„ ons de voorſchreve Supplianten oock te kennen ghegeven by heurlieden
„ voorſchreve ſupplicatie, hoe dat zy van ouden tijden, ende haircomen
„ Gerecht zijn gheweeſt, datmen hemluiden, noch dye Poorteren ende
„ Inwonende van onſe voorſchreve Stede van Delff, noch eenich van hun,
„ ofte hunlieden goeden nerghens in eenighen Dorpen, noch Ambochts
„ Heerlickheden, buiten der Vryheyt van onſen Steden van Hollant ge-
„ legen, en mach Arreſteren, beſetten, noch becommeren van ſchulden
„ dye zy yemande ſchuldich, of 't achter mogen weſen, mar alle de geene
„ dye daer op yet te ſegghen hebben, ende hemlieden yet heyſſchende ſijn
„ geweeſt hebben gewoenlijck geweeſt, daer of hoiren heeſch ende ver-
„ volch van Juſtitie te doene binnen der Scependom van onſer voorſchreeve
„ Stede van Delff, daer hemluyden altijt goet cort onvertoogen recht ge-
„ ſchyet is, alſoo die voorſchreve Supplianten ſeggen, Ons oetmoedelick
„ biddende, ende verſoucken om in deſe ſaicke te voorſienne dat ons be-
„ lyeve, inden eerſten tot vorderneſſe van Juſticie ende ten eynde, dat
„ dye miſdadige, ende quaet doenre nyet ongepugneert noch onghecorri-
„ geert en blyven van heur miſdaden hunluyden te geven, ende te verlie-
„ nen by Privilegien, ende hantueſten, dat ſy voort an alle die geene, dye
„ de correctie van hoiren Banne over, ende nyet obedierende en ſyn, ende
„ dye daer boven commende binnen die pleoken, daer zy by henlyden

uyt-

" uytgebannen werden, ſullen mogen doen halen, vangen, ende antaſten
" by onſen voorſchreeven Schoudt ende den Scutten van Delff, of ande-
" ren dyenaren, ſoo waer dye bevonden, ende anghetaſt ſullen moghen
" weſen, binnen onſe voorſchreve Baillouſcepe van Delftlant, ende op
" anderhalf myle rontſomme onſer voorſchreve Stede van Delff, onder
" onſe Juriſdictie, ende daer of pugnitie, correctie ende Juſtitye doen naer
" gelegentheyt hoerer miſdaden. Ende voort mede, dat zy oock in Privi-
" legien ende Hantveſten houden moghen, dat dye inwonende Poorters
" van onſen voorſchreve Stede voort an in geene Dorpen noch Ambochts-
" Heerlickheden te rechte ſtaen en ſullen, mar dat zy alleenlick ſullen te
" rechte, ende Juſticie ſtaen in onſe voorſchreve Stede, ſonderling in actien
" parſonnele, gelijck ſy dat van allen ouden tijden, ende haircomen ghe-
" hantiert, geuſeert, ende gebruyckt hebben als voorſchreven is, ende
" hunluyden daer op verlenen onſe opene Bryeven in behoorlicker formen.
" WAEROMME WY, de ſaecken voorſchreven, angheſyen, ende over-
" ghemerct, ende daer op ghehoort 't rapport ende anbringhen van eeni-
" ge onſe ſpeciale Dienaers, ende Luyden van onſen grooten Raide, dye
" by onſen bevele en Ordonnantien hunluyden geinformeert hebben, op
" 't inhouden van den voorſchreven Articulen, ende wat profijt, ſcaide,
" of achterdeel, dat wy of andere ſouden moghen hebben, in 't conſente-
" ren of weygheren van dyen, ende daer nae gehadt dat aduijs van ons
" ſeer lyeve ende ghetrouwe dye Luyden van onſen grooten Raide by ons
" weſende, by den welcken wy bevonden hebben de voorſchreve punten,
" ende Articlen ſeer nut ende hoirboirlic weſende voor onſe voorſchreve
" Stede, hopende oock dat de voorſchreve Supplianten dye wel ende
" deuchdelijck hantyeren, uſeren ende gebruyken ſullen ter eere, profijte,
" ende welvaert van onſen voornoemden Stede, ende van onſe Onderſa-
" ten der ſelver. Wy hebben den ſeluen Supplianten ghegunt, verleent,
" ende geconſenteert, gunnen, verlenen ende conſenteren, wt ſpecialer
" gratie mit deſen Bryeve, voor ons, onſe erven, ende Nacomelingen
" &c. Graven ende Gravinnen van Hollant, by manyere van eeuwich
" Privilegie, de voorſchreve twee punten, ende Articlen. Te weten
" dat van nu voortan tot ewigen dagen, dye Burgemeeſteren, Scepenen,
" Raide, ende gemeyne van onſer voorſchreve Stede van Delff, inder tijt
" weſende, ſullen mogen doen haelen, vanghen ende antaſten by onſen
" Schout en Scutten der ſelver onſe Stede, of andere Dieneren, alle de
" gene, die correctie van hoiren Bannen overhorich, ende nyet onbe-
" dierende en ſullen weſen, ende dye daer boven comen ſullen binnen de
" plecken daer zy by hemluyden wtgebannen ſijn, of gebannen worden,
" ſoo waer dye bevonden, ende angetaſt ſullen moghen weſen, binnen
" onſe voorſchreve Baillioufcepe van Delftlant, ende op anderhalf mijle
" rontſomme onſer voorſchreve Stede van Delff, onder onſe Juriſdictie
" ende daer af pugnitie, correctie, ende Juſticie doen naer ghele-
" ghentheydt van heuren miſdaden, behoudelijck dat onſe voorſchreve
" Schout, ende die voorſchreve Scutten of andere Dyenaeren van onſer
" voorſchreve Stede van Delff, hemluyden verdragen ſullen, van eenige
" Ballinge te halen, an te taſten, ende te vangen binnen den Juriſdictien
" van onſen Dorpe vanden Haege, noch binnen de Juriſdictien van onſen
" Vaſſalen hebbende hoighe Juſtitie, mar ſullen doen aflaten kennen den
" ghenen dye de kenneſſe daer of toebehoort, dye ghehouden worden cort

„ recht ende Juſtitie daer of te doen, nae gheleghentheydt vander miſ-
„ daet, ende banne. Ende ten anderen dat die inwonende Poorters, van
„ onſe voornoemde Steede van Delff, oock voortan tot eewigen dagen,
„ in gheenen Dorpen noch Ambocht-Heerlickheden te recht ſtaen en ſul-
„ len, van eenigerhande actien perſonnellen, daer of dat ſy alleenlick te
„ rechte, ende Juſticie ſtaen ſullen in onſe voorſchreve Stede, daermen
„ alle die geene dye op hemluyden yet te ſeggen hebben ſullen, of yet
„ heyſſchen ſullen willen, gehouden ſal weſen goet cort onvertoghen
„ recht te doene als behoort, gelijck van ailen ouden tijden, ende hair-
„ commen gewoenlijck gehantyert, geuſeert ende gebruickt is geweeſt,
„ als boven verclaert is, om van den voornoemden twee puncten, ende
„ Articlen inder forme ende manyere als dye hyer vooren in 't lange geſpé-
„ cificeert ſtaen, by den voorſchreven Suppliánten, ende hairen Nacome-
„ linghen te uſeren, hantyeren ende gebruycken ewelick ende tot ewigen
„ daigen, ruſtelick, vredelick, ende volcomelick, ſonder eenich weder-
„ ſeggen of ſwaricheyt, ende in aller manyeren als die ſelve Articlen be-
„ grypen, beloven wy in goeder trouwen als Prince Princeſſe voor ons,
„ ende voor onſe voorſchreve Erve, ende Nacomelingen, Graven, ende
„ Gravinnen van Hollant dye te onderhouden, ende te doen onderhou-
„ den, ſonder daer jegens te doen, noch te doen doen of laten geſchyene
„ in eeniger wijs Ontbieden daerom, ende bevelen onſen lyeven, ende
„ getrauwen Stadthouder Generael, ende andere Luyden van onſen Raï-
„ de, ende voort allen anderen onſen Juſticijeren, Officijere, ende On-
„ derſaten onſer Landen van Hollant ende Vryeſlant, jegenwoordich, en-
„ de toecomende, ende allen anderen, wyent aengaen mach, dat zy de
„ voornoemde Supplianten van deſen onſer gratie, conſente, ende Hant-
„ veſten, inder formen, ende manyeren voorſchreven, ruſtelick, vrede-
„ lick, ende ewelick doen, ende laten genyeten, ende gebruycken, ſon-
„ der hemluyden te doen, noch te doen doen, of laten geſchyen, nu noch
„ in toecomende tijden eenigerhande hinder, letſel, of moyneſſe ter con-
„ trarien, behouden in anderen dingen ons ende eenen yghelijcken ſijns
„ rechts, want ons alſoo belijeft gedaen te weſen. Ende op dat dit zy, en-
„ de blyve vaſt, ende geſtade tot eewigen daghen, ſoo hebben wy onſen
„ Zegel hyer an gedaen gehangen, Gegeven in onſe Steede van Ghent, in
„ dye Maent van Auguſto, in't Jaer ons Heeren duyſent vyer hondert ſe-
„ ven ende 't ſeventich,

Ende ſtont onder op de ploy,

By mijnen Heere den Hartoge

Onderteyckent
N. Ruyten.

Lager ſtont geſchreven,

Gecollationeert jegens 't originaele uythangende mit een Zegel in groe-
nen Waſſche, ende accordeert mit den ſelven, in kenniſſe van my,

Ende was onderteeckent,

H. De Eynde.

De

De ſtad, aldus in heerlykheit en gezag hoe langer hoe meer toenemende, is eindelyk tot eenen aanzienlyken ſtaat aangewaſſchen; waarom zeker voortreflyk Poëet het der moeite waardig keurde, om haren roem in een ſierlyk lofdicht by den laten naneef te vereeuwigen; welk gedicht *Jan van Leiden*, die ten tyde van keizer *Maximiliaan* bloeide, en prior van het Karmeliten klooſter te Haarlem was, in zyne latynſche kronyk van Hollant heeft ingevoegt; daar hy, met luttel woorden verhaalt hebbende hoe hartog *Govert de Bultenaar* deze ſtad geſticht heeft, zyne reden aldus vervolgt: *deze ſtad heeft naar verloop van eenige jaren zeer heerlyk toegenomen;* de vaarzen des dichters waren van dezen inhout: Zie hem Chron. Belg. lib. XIV. cap. 3. De ſtad neemt alleen in luiſter toe.

Salve antiqua polis, Delff terra veterrima ſalve,
O ſalve noſtræ gloria quarta plagæ.
Quas reliquis laudes dedimus Delff urbibus, omnes
Illas pæne tibi cenſeo poſſe dari.
Namque decore, bonis affaris divitiiſque
Non mihi finitimis vilior eſſe locis.
Tu mihi hoc terris præſtare videre propinquis,
Et longe arbitrio dignior eſſe meo:
Quod duo templa tibi mirandæ ſint ſpeciei,
Quæ retines aliis pulchra mage Eccleſiis.
Tantum templorum formam non miror eorum,
Plurima viſa illis ſunt mihi pulchra magis,
Quantum depoſitis in eis ornatibus aris,
Quas fixas dictis conſtat in Eccleſiis.
Aras ornatas illis magis, atque decoras,
Conſpexi nulla (ſcit Deus ipſe) plaga.
Nec tibi clauſtrales deſunt & Spirituales
Perſonæ, normis ordinibuſque bonis.
Monſtrant exemplo ſermone quoque ſacro,
Qui potes æterni regna tenere Dei.
Sunt utriuſque tibi ſexus præſtantis alumni,
Formæ habitu comes, eloquioque graves.
Devotique Deo, fidi mortalibus ævo
Humani, vacui fraude doloque, pii.
Quin in te inſignis braxatur Keuta ſaporis;
Et multos pannos efficis egregios.
Delff, precor à cunctis ſalva Deus alme periclis,
Protege & uſque iſtum virgo Maria locum.

En tot een nader en overtuigend bewys daar van, ten aanzien van hare betimmeringe, zal ik hier een uittrekſel aanhechten uit zekere aantekeningen wegens de ſchoorſtenen in Hollant en Weſtvrieſlant, in den jare 1515 opgenomen, waaruit zonneklaar blykt dat in dien tyd de ſtad Delft met hare haven, (eene ſtad alleen uitgezondert) het meeſt van allen uitmaakte.

DORDRECHT.	1500	AMSTERDAM.	2531
HAERLEM.	2714	GOUDE.	1694
DELFT met haar HAVEN.	2733	ROTTERDAM.	1137
LEYDEN.	3017	SCHIEDAM.	470

GORNICHEM.	700	NAERDEN.	500
SCHOONHOVEN.	460	GEERTRUYDENBERCH.	280
WOERDEN.	267	WESEP.	205
OUDEWATER.	335	MUIDEN.	100
HEUSDEN.	247	HAGE.	1118

De geleerde en godvruchtige *Cornelis Muſius*, in zyn leven prior van St. Aagten kloofter te Delft, in zyn latynſche werkje van de *ſnelheit des tyts*, 't welk hy in den beginne van het jaar 1536 in 't licht gaf, van Delft ſprekende, merkt die ſtad aan als de vermaartſte van Hollant, en zegt, *dat indien men de kerken, die verre d' allerheerlykſte zyn, of de nette huizen beſchout, of dat men onderzoek doet naar de zeden des volks en het heilige geloof; Delft* daar in uitblinkt als een glinſtrent juweel boven alle de ſteden. Maar na verloop van eenigen tyd, nadat onze *Muſius* zwierig in haren friſſchen lof had uitgeweit, wiert deze aanzienlyke ſtad door eenen vervaarlyken brant, die dezelve byna ganſch in aſch en puin hervormde, zeer onzinnig aangeſchonden, waar door haar fiere gedaante niet weinig verviel; doch zy is door hulpe der brouweryen, welke in dien tyd aldaar in grooten overvloet waren, als een fenix uit haar aſch, met eene wondere ſnelheit weder veel heerlyker herreezen; waartoe haar keizer *Karel* V, graaf van Hollant, door eene byzondere goetgunſtigheit de behulpzame hand geboden heeft, haar veelerhande vryheden en gunſten verlenende, onder dewelke niet diende vergeten te worden, 't geen hier in aanmerking komt, dat de Delvenaren als 't hun geliefde en beſt gelegen quam, een nieuwe vaart mogten maken naar den Leitſchendam door't lant dat zy daar toe bequaamſt oordeelden: de wezentlykſte reden, om dit werkſtellig te maken, was enkel wegens den omweg en de ondiepte welke de oude, dat is de noch tegenwoordige vaart altyt onderhevig is geweeſt. In noch eene andere privilegie, op den zelven dag als 't vorig hantveſt getekent, worden zy, by zekere uitſprake, al van te voren geſchiet, tuſſchen die van *Delft* en *Voorburg*, benevens die van *Tedingerbroek*, rakende de vaart van Delft tot aan den Leitſchendam, gemachtigt dezelve te achtervolgen en uit te voeren, bevelende zyne keizerlyke majeſteit zelve wel uitdruklyk aan den ſtadhouder, voorzitter, en zyne andere raden in Hollant, en teffens gelaſtende dat ook die van Ryswyk, en andere, in de diepinge van dezelve vaart gehouden, daar toe zouden worden gedwongen: daarenboven wort die van Delft toegeſtaan, dat zy intuſſchen by voorraat twee verlaten met een kolk mogen ſtellen in den *Leitſchendam* om de ſchepen met koren, bier en andere waren daar door te laten. Dit was binnen Bruſſel getekent den 26 Juny 1536. Dit is d' oorſprong van 't rechtsgebiet aangaande de verlaten op den *Dam*: waarvan noch naderhant in den jare 1578 een kontrakt tuſſchen de burgermeeſters van Delft, en de hoogheemraden van Delflant gemaakt is, 't welk wy op zyn plaats zullen bybrengen. Maar wat de nieuwe vaart belangt, die is tot noch toe blyven ſteken, en wegens de uitveeninge veler landen reets genoegſaam ondoenlyk geworden. Doch om den lezer een netter denkbeelt te geven van de middelen waar door keizer *Karel V.* die van Delft begunſtigde, vinde ik niet ongeraden om hem een kort begrip van het gemelde hantveſt mede te delen.

„ Privilegie van Keizer Karel aan die verbrande ſtede, en poorters van

„ Delft

" gegeven, inhoudende onder andere exemptie van alle beden, ſubrintien " en pititiere, den tyt van 20 jaren. Item quitſcheldinge ofte gifte van " het overſchot van de hop en de gruitgelden, herbſtſchot, myeſchot, " viſſcherye &c. aldaar vallende, jaarlyks te zamen bedragende 800 pont, " voor den tyt van 10 jaar. Item, een ſubſidie van 500 ponden te 40 groo- " ten eens. Verkopinge van s^t. *Jeronimus Convent*, en aanſlag van de " vruchten van de memorien, ſevengetyden ende gildens, tot het repare- " ren van de parochi-kerken. Een nieuwe vaart door 't land, en twee " verlaten met een kolk op den Leidſchendam. Vrydom van het ſtapel- " recht van Dordrecht voor eenige jaren over de materialen tot de timme- " ragie dienende. Vrydom van alle gemeenlands contributien en omme- " ſlagen, den tyd van de vrydom der bede gedurende. Confirmatie van " alle privilegien ende rechten, daar van zy in gebruik waren. Dat de " bieren niet hooger zullen werden belaſt dan de andere bieren, en dat " de zelve bieren volgen zullen alle vrydommen, welke op andere plaat- " ſen de bieren werden vergunt. Ommeſlag van twee ſtuivers op elke " morgen in Delfland gelegen. Dat die uitſpraak tuſſchen die van Delft, " en die van Voorburg en Tedingerbroek, rakende de diepte van de vaart " van Delft tot den Leitſendam zal werden onderhouden en in trein ge- " bragt, en die van Ryswyk van gelyken daar toe te dwingen. Onder- " houdinge van een vrye weekmart des donderdaags. Dat den baljuw en " heemraden van Delfland regtdag houden zullen in de ſtede van Delft. " Dat haar volgen zal op de Schie in de haven dat haar toekomt. *Surche-* " *antie* en uitſtel van betalinge van alle voorgaande ſtederenten van den " jare 1534 en 1535, en noch 6 andere volgende jaren, en dan te begin- " nen daar die laatſte betalinge gelaten is. Voort ſurcheantie van beta- " linge van alle haar luiden ſchulden, gemaakt ende gecontracteert voor " dat van den brant, voor den tyt van een jaar, ende indien zy verder " ſurcheantie behoeven, zullen 't zelve te kennen mogen geeven. Dat alle " grontrenten op de erven van de verbrande huiſen te niet zullen zyn voor " de tyd van 5 jaren, en daar na te betalen de 5 andere jaren half gelt. " Dat de burgery voor elk vat bier tot excyns volſtaan zullen met 3 ſtui- " vers, en de tappers 6 ſtuivers, voor den tyt van 10 jaren. Dat zy 100 " morgen landts van den H. Geeſt mogen verkopen, om te diſtribueren " onder die ſchamele perſoonen willende timmeren, mits aſſignerende den " penning 24, dat alle erven binnen de twee jaren moeten werden getim- " mert, ende daar voor gecaveert, of zal 't einde 't jaar 't ſelve erf by den " Schout en de Schepenen toegeſchat werden die 't zelve betimmeren wil. " Settinge op de verbrande huiſen ende recompenſe van de vryheit die met " de verbrande poorters gemeten tot reparatie van de harde daken. Ge- " daan op den 26 Juny, en den 15 July 1537.

Tot de gunſten door den zelven keizer aan die van Delft bewezen, die- nen ook deze twee volgende ſtukken:

I.

" Confirmatie van keizer *Karel*, waar by die van der ſtede van Delft " wert geconfirmeert vermits het verlies in den brant van den jare 1536, " vernieuwt wert het Octroy by het welk haar geconſenteert is te mogen " heffen ende ontfangen van alle goederen ſuccederende ofte anderſints " gaande buiten der ſtede muyren den twintigſten penning, mitsgaders

" ook generalyk zoo veel te mogen nemen ende ontfangen van de inwoon-
" ders of goeden uit der zelver Stede gaande en andere plaatſen, als die
" Wethouders daar nemen van de inwoonders uit der zelver plekken ver-
" trekkende, komende binnen der Stede van Delft, of zoodie inwoonders
" van Delft moeten betalen van die goeden die hun uit andere plekken
" opkomen, 't zy de tienden, twaalfden of vyftienden penning, 't welke
" genaamd werd eruen gilde. Gedaan den 27 Maart 1545.

II.

" Octroy van keizer *Karel*, waar by die van Delft wert vergunt, dat
" nimant ſal vermogen eenige kalkovens ofte ſteenovens maken of ſetten
" op een half myl na aan die Stede van Delft, den 3 Auguſtus 1547.

Ondertuſſchen begon Delft, beſchonken met zulke aanzienlyke en gunſtige voorrechten en vryheden, aanſtonts na den verwoeden brant, haren nedergeſlagen kruin, uit d' aſch en puinhopen, als een wakkren palmboom, die tegen den overlaſt en verdrukking aangroeit, heerlyk op te beuren, en met vele voortreflyke gebouwen, door een menigte van vermogende burgers verſiert en opgepronkt te werden: zoo dat deze gryze ſtad haren ouderdom in een groene en bloejende jeugt verwiſſelde; daarenboven nam de overheit dikwils de gelegentheit waar, om de palen van haar rechtsgebiet wyt en zyd buiten den omtrek harer muuren uit te zetten; verſcheide ambagts-heerlykheden en ander rechtsgezag, welke rontsom haar gelegen waren, by koop, verpandinge, erfpacht ofte anderſints aan zich trekkende, die haar als een krans verſieren. Maar eer wy tot de beſchryvinge dier heerlykheden overgaan, dewelke zy na den brant zich eigen heeft gemaakt, luſt het ons eenige ſtappen te rug te treden, om eerſt hare oude waardigheden, die zy lang met luiſter bezeten heeft, te gedenken.

Den Tol op de Schepen heeft Delft als een eeuwigdurende erfpacht verkregen

Wy vangen eerſt aan te ſpreken van den tol op de ſchepen, met koopmanſchappen, ſcheepsbehoeften, en andere waren, door den *Hinderdam* buiten de noort- of haagpoort aan de geusbrugge, varende. Welke tol de ſtad tot een eeuwige erfpacht van keizer Karel van *Borgonje*, toegenaamt den *Stouten*, heeft verkregen, nadat zy die te voren in den jare 1449 van hartog *Philips de Goede*, tot harer verzekeringe nevens andere inkomſten des gemelden hartogs in pantſchap had gehad, ter oorzake dat zy zich voor hem als hooftborge had verbonden voor zekere ſomme van lyfrenten, welke de gemelde graaf verkogt hadde. En nademaal men uit de overdracht van deze eeuwigdurende erfpacht, de oude gelegentheit van dezen *Hinderdam*, mitsgaders deſſelfs veranderinge, en hoe de ſtad Delft daar aangekomen zy, als mede de erkenteniſſe welke dezelve jaarlyks daar voor moet betalen aan den rentmeeſter van Noorthollant, (verſta Noorthollant hier gelyk wy het in de inleiding hebben verklaart) en eindelyk de tyd wanneer, en de gelegentheit waarby dit alles geſchiet zy, kan zien, en verſcheide andere zaken der voorlede tyden naſpeuren, zoo heeft het ons goet gedacht het voornaamſte daar van hier in te vlyen.

„ Kaerle by der Gratie Gods, Hartoge van Bourgongen, van Loth-
„ ryck, van Brabant, van Limbourgh, ende van Lutſenbourgh, Grave
„ van Vlaenderen, Artoys, van borgongien, Palatyn van Henegouwen,

„ van

" van Hollant, van Zeelant, ende van Namen, Mercgrave des Heylichs
" Rijcks, Heere van Vryeſlant, van Salins, ende van Mechelen, Allen
" den genen die deſen tegenwoordighen Bryef ſullen ſyen, of hooren
" leeſen Saluyt, Alſoo die Inwoonender ende Ingeſetenen van onſen Dor-
" pen van Pynnaecken, ende Ooſtlanders, ons onlanx getoont hebben,
" by hoere oetmoedige ſupplicatie, dat in voorleden tijt, ſeeckeren Dam
" geſeth, ende geſtelt is geweeſt buiten der Poorte, van Noorde onſer Ste-
" de van Delff, gelijck als noch aldaer ſtaet, om te beſchudden ende pre-
" ſerveren, die Landen ende erven vanden voorſchreven thoners om oock
" te wederſtaen, dat water daer mede zy mochten ſchaden, ende achter-
" deel lyden, den welcken Dam hadde altijdts geſloten, ende geheel ge-
" weeſt totter tijt toe van wijlen de Hartoge Allbert, Grave van Hollant,
" onſe Voorvadere, daer Godt die Ziele off hebbe, dewelcke bynnen ſij-
" nen leven om ſeeckere ſaken will hem daer toe roerende, ende om dat hy
" ſijnen ſtaet ende die vitaellien, ende proviſien, van ſijnen Huyſen, ſou-
" den te beth, ende ghereer mogen trecken van onſe voorſchreve Stede
" van Delff, inden Haege ende elders, dede te veele ſtonden, den voor-
" ſchreven Dam open doen, in ſulcker wijs, dat corten tijdt daer naert'paſ-
" ſaige of lydinge aldaer weſende, 't welcke tegenwoordelick Hinderdam
" geheten is, wort by continuatien van open te doen, ende doer te lyden,
" ſoo gemeyne, ende openbaer, datter de goede Luyden vanden Lande,
" begonſten te lyden ende omme ſichtent tot nu toe, heeft 't ſelve Paſſaigie
" ofte lidinge, ende Hinderdam, met allen gemeynen, ende open geweeſt
" voor een yegelicke overmits betalende zeeckere rechten, ende profij-
" ten, tot behoeft van ſommigen onſen Voirvaderen, Graven ende Gra-
" vinnen van Hollant, dyen Godt genadich zy, dewelke Rechten, ende
" profiten hebben, desgelijxs ontfangen geweeſt tot onſen behouf ſichtent
" der tijt, dat wy aen de Heerlickheyt van onſen voorſchreven Lande van
" Hollant comende zijn, ende hoe wel dat overmits die voorſchreve rech-
" ten, van den Hinderdam ons voorſchreven Voorvaders, ende wy behoo-
" ren ende ſchuldich ſijn te houden, ende te doen onderhouden, den voor-
" ſchreven Hinderdam van allen nootlicken Timmeringhen ende reparatien
" in ſulcken ſchyne, dat de voorſchreve thoentes, noch andere onſe On-
" derſaten, haere Landen, daer ontrent hebbende gheene ſchaden, ofte
" achterdeel by ghebreecke vande voorſchreve reparacie en lyden, noch-
" tans die voorſchreve Hinderdam is tegenwoordelick by Ouderdom ghe-
" heelick vergaen, ende dat by faulten, ende gebreecke der voorſchreve
" reparatien, waerby de voorſchreve Landen ende Erve derſelver thoen-
" res, den meeſten tijdt vanden Jare zijn verdroncken, ende onder waeter
" tot grooten achterdeel, ende ſchade vande voorſchreve Ingelande, ende
" ſouden gheſchepen ſijn noch meer te ſijne, ten waere dat daer in by ons
" voorſijen worde, wyes ſy ons by hoirer voorſchreve ſupplicatie oitmoe-
" delijck gebeden hebben, ende het zy alſoe, dat onſe lieve, ende wel ge-
" minde die Burchmeeſters, Schepenen, ende gemeente onſer voorſchre-
" ve Stede van Delff, dye welcke ſeeckeren tijt voorleden hebben in pach-
" te gehouden van wylen ſaliger gedachten, onſen lieven Heere, ende Va-
" der, ende van ons ſichtent ſijnen overlyden, den voorſchreven Hinder-
" dam om die ſomme van viertich pond groeten Vlaemſcher Munte, nu
" loop hebbende in onſen voorſchreve Lande van Vlaenderen, die zy daer af
" Jaerlicx betaelen ſeeckeren tijdt ghedurende, tot onſen behouf, in han-

den

» den ons Rentmeesters van Noorthollant, ons oetmoedelick hebben doen
» bidden, tot dyen eynde te voorsiene, op die beclachten van den voor-
» schreven Pynnaeckens, ende Oostlanders ende anderen onsen Onderla-
» ten dyent aengaen mach, dat ons belijeven woude hemluyden te laeten,
» ende van nyeus te geven den voorschreve Hinderdam tot eenen eeuwi-
» ghen erfpachte, om ghelijcke somme van veertich pondt grooten Vlaem-
» sche Munte, dye sy daer af ghegeven hebben, daer voren sy onse voor-
» schreve Stede verbinden sullen die ewelick, ende erfflick te geven ende
» betalen tot onsen proefijten, ende mede den selven Hinderdam van nyeus
» te doen maken, ende op stellen, ende den selven van nu voortan tot
» eewigen dagen te houden, ende doen onderhouden van allen noitlyc-
» ken wercken ende refectie op hoeren eygen cost, ende onvermindert die
» somme vande voorsz. Erfpachten. SOO DOEN wy te weten, dat wy
» gemerckt hebben allen saken voorschreven ende op die eerstwerf ghehadt
» dat advys, ende goetduncken van onsen geminden ende getrouwen Ste-
» dehouder, ende Raide van Hollant, desgelijx vanden Luiden van onse
» Reeckeningh te Bruessele, ende oock van onsen Rentmeester van Noort-
» Hollant, ende eyntlick van onse lieve, ende getrouwe, die Luyden van
» onsen grooten Raet, ende van onsen financien, by ons wesende, gene-
» gen synde ter ootmoediger beeden, ende supplicatie van den voorschre-
» ven Burchmeesters, Schepenen, ende gemeynte van onser voorschreve
» Stede van Delff, om die goede ende genaeme dyenste wil, die de voor-
» schreue onse Stede wylen onsen voorschreven Heere, ende Vaider ende
» ons goetwillich gedaen hebben in veele, ende diversche manyeren, ho-
» pende dat zy hyer namaels, noch alsoe doen sal van wel in bet, tot dien
» eynde, oock, dat sy te meer gehoude blyven 't onswert der selver onser
» Stede van Delff, om deser voirschreven saken wil, ende meer andere
» merckelicke redenen ons daer toe beroerende, wtgegeven ende ver-
» pacht hebben, wtgeven ende verpachten tot eenen eeuwighen Erf-
» pacht mit desen onsen tegenwoordigen Brieve voor ons, onsen oir, ende
» Nacomelingen Graven, ende Gravinnen, van Hollant onsen voorschre-
» ven Hinderdam, alder naest den Noirt Poirten der selver onser Stede
» mit allen den rechten, ende proffyten dyemen gewoen is te nemen ende
» ontfangen van onser wegen, op die Scepen Coopmanscippe ende alrehan-
» de waere, ende vitaelie lydende door den selven Hinderdam, om die
» selve rechte sulcdaeninge als men die gewoonlick is te nemen, ende
» t' ontfangen in voorleden tijden, tot nu toe &c.

Dit is het hooftzakelyke 't geen onze opmerking verdiende, achter aan volgden noch eenige voorwaarden van luttel belang, te weten, hoe men nieuwe bevelschriften over dezen voorschreven *Hinderdam* zoude moeten maken, naar welkers inhout men zich zoude hebben te richten: als mede welke erkentenis de stad voor deze voordelen alle jaren net op s^{t}. Martynsdag, zynde den elfden November, zou gehouden zyn te betalen aan den voornoemden rentmeester, te weten, 40 ponden groten Vlaamsche munte; verder dat men dezen tol niet zou mogen zwaarder maken, maar wel iets verminderen, en echter den dam, doen al meest van ouderdom vergaan, geheel en al van nieuws weder zoude moeten oprechten en vertimmeren, en nimmer in gebreke blyven om alle nodige verbeteringen ter goeder uur te bezorgen: dat de graaf met zyn ganfche hofgezin ten eenemaal

vry

vry van allen tol zoude zyn, die zich noch op zyne goederen, reistuig, of voorraet zoude mogen uitſtrekken &c. Wyders wert 'er gewag gemaakt van noch eenen anderen dam, by en omtrent den voorſchreven Hinderdam gelegen, aan den zelven behulpzaam en onderhorig zynde. Waar uit blykt dat 'er even als een verlaat geweeſt zy in de Haagſche vaart, tot ſcheidinge en beſchuttinge van het water, van 't noorden komende, om de lage landen, ooſt- en zuidwaarts van de ſtad leggende, niet laſtig of ſchadelyk te zyn, het welk nu door andere middelen is verbetert en voorgekomen. Voorts getuigt de ſlotreden dezer opgetelde zaken, dat deze acte by den hartog, op zyn kaſteel te *Hesdin* op den 10 January 1470, is getekent in de tegenwoordigheit zyner raden &c.

Naer verloop van acht jaren kreeg de ſtad de voornoemde erkentenis van 40 ponden groot Vlaamſche munte, welke zy volgens het kontrakt jaarlyx ſchuldig was, onder verſcheide andere graaflyke heerlykheden, van *Maximiliaan* en *Maria* weder in handen, ter vryhoudinge en verzekeringe van 9600 Borgondiſche Philips-ſchilden, klinkkaarts geheten, van 15 ſtuyvers het ſtuk, 't geen in dien tyt al een fraie ſomme gelds was, die de graaf teffens in gereet geld van deze ſtad ten dienſte des oorlogs, welke de Nederlanden tegen den koning van Vrankryk toen voerden, had ontfangen. Naderhant echter moeten de meergemelde heerlykheden met de betalinge der geleende ſomme weder zyn afgeloſt, dewyl de ſtad dezelve erkentenis noch ten huidigen dage alle jaren vervolgens heeft betaalt. Tegenwoordig wort de voorſchreve tol van ſtads wegen verhuurt: de huurder zit van *St. Pietersdag ad cathedram* dat is *St. Pieters ſtoel*, zynde den 22 February, tot den 10 November de daar aán volgende dag ingeſloten, dat is, daags voor *St. Maarten*, volgens 't oude gebruik: binnen welke tyd niemant van 't voorzeide tolrecht vryheit heeft om zyne waren, goederen of koopmanſchappen, welke door den voorſchreven Hinderdam moeten gebragt worden, behalven alleen de ſtadhouder of gouverneur van deze provincien, als mede d' oorlogsgereetſchappen en andere goederen die 't gemene land toekomen, benevens de jachten en veerſchuiten van Delft op Leiden en wederom varende, gelyk alles breder, in de lyſt daar van gemaakt, kan gezien worden.

Verhandeling van de Ambagtsheerlykheden dezer ſtad.

Onder de Ambachtsheerlykheden dewelke de ſtad toekomen ſchynt wel een der outſte te zyn, en daar onder al lang voor den brant behoort te hebben, *Overſchie*, gelyk af te nemen is uit het te voren gemelde verſchil tuſſchen deze ſtad en die van Rotterdam, de ſchouwe te Overſchie rakende, bygeleit en bemiddelt by de kamer van rekeninge der graaflykheits domeinen in den jare 1513, uit welke acte van vereeniging, boven eenigſins aangetogen, ten genoegen kan verſtaan worden, dat d' ambachtsheerlykheit van Overſchie doen al aan de ſtad toebehoorde; doch wanneer, en op wat manier Delft recht op deze heerlykheit heeft gekregen, legt mede nevens andere duiſtere raatſelen in de windelen der onzekerheit opgewachtelt; want in de ſekretarye van dit dorp worden geen brieven voor den jare van 1600 gevonden, en ſedert den jare van 1647 ſtaat deze ambachtsheerlykheit verheven op den naam van den heere *Brant Jakobſz. vander Duſſen*, raad en oud burgemeeſter der ſtad Delft, en tegenwoordig is ambachtsheer van Overſchie den wel ed. groot agtb. heere *Mr. Jaan Slicher*, althans regerend voorzittend burgemeeſter dezer ſtad. En in zekere rekening van den jare 1555, door M. vander Houve, in zyne charte kronyk,

gevoegt

gevoegt op bladz. 62, aangaande de voornaamſte heeren, edelen en leenmannen in Holland gegoet, en daar binnen woonende, welke men van alle oude tyden gewoon of niet gewoon was te beſchryven tot alle dagvaarten, als 'er eenige ommeſlagen van bedenking of iet anders wiert toegeſtaan, op de ſchilttalen der heerlykheden, of ambachtsheerlykheden in den landen onder de ſchilttalen gelegen &c. werden de burgermeeſters van Delft ook vermelt als ambachtsheeren van Naaltwyks-recht onder Overſchie, gelyk het zelve nu noch tegenwoordig als een ambacht in 't byzonder is, en wort aangemerkt.

De ambachtsheerlykheit van *Bieslant*, gelegen ooſtwaards van de ſtads palen aan den buitenweg der ſtad, mag mede wel onder een der outſte die Delft bezit, gerekent worden, alhoewel die van weinig belang is; doch wanneer deze aan de ſtad gekomen zy, is duiſter om te raden: echter zyn 'er noch in de ſtads archiven twee opdrachten aangaande deze heerlykheit, d'eerſte van *Floris van Alkemade*, in welke hy door medogenheit bewogen, aan zynen neve *Engel van Alkemade*, die in den jare 1479, overmits, gelyk hy zegt, die quade werelt in wederſpannigheit, welke doen in 't lant heerſchte, groote ſchade en verdriet had geleden, toeſtaat en vergunt te verkopen de heerlykheit van *Bieslant*, *landgifte*, *erfhuur*, met alle haar toebehooren, zoo als *Engel van Alkemade* en zyne ouders dezelve bezeten hadden, zynde omtrent 176 morgen en twee hont lands groot, gelyk hy dezelve van het adelyk geſlacht van Alkemade te leen was houdende, waarvan hy toen jaarlyks trok drie pont Hollants in erfpacht, hem quytſcheldende alle manſchap, hulde en eede, welke hy en zyne ouders dien aangaande gedaan hadden. Dit was getekent, ten overſtaan van zyne leenmannen, den 26 Auguſtus des jaars 1483. De andere opdrachtsbrief behelſt, dat *Engel van Alkemade Jacobſz*, de heerlykheit overlevert aan eenige onbekende perzonen, zonder meldinge van naam of geſlacht, om voortaan als hunne vrye en eige goederen te mogen gebruiken, verkopen, vervreemden enz. En om deze zaken nader te bekrachtigen, had hy zyn zegel daar aan gehangen, en tot meerder zekerheit ook verzogt zynen neeve *Cornelis van Dorp*, heere van Benthuizen, welke omtrent deze tyden te Delft verſcheidemalen het burgermeeſtersampt heeft bedient, dezen brief met zyn zegel mede te willen zegelen: in welker verzoek dezen heer bewilligde, en op den bovengemelden dag zyn zegel op den brief indrukte. Verſcheide andere domeinen en heerlyke goederen is deze ſtad by manier van verpandinge of beleninge machtig geworden, gelyk wy reets getoont hebben, en noch nader zien zullen.

Reden waarom keizer Karel eenige domeinen aan Delft beleent.

Keizer *Karel* V, willende deze Nederlanden aan zynen zone *Philips* II, overgeven, en naar Spanje trekken, om zyne verdere levenstyt aldaar in een klooſter door te brengen, na dat hy zware oorlogen had gevoert, waar door zyn ſchatkiſt was uitgeput, en echter om deze reis te volbrengen veel gelt nodig had, vond goed een aanzienlyke ſomme gelts by manier van beleninge te verkrygen; waar onder 'er ook eenige van zyne heerlykheden waren in of omtrent Delfland gelegen, dewelke hy deze ſtad ten pande aanbood en overgaf: en alzoo kort daar na den koſtbaren en bloedigen oorlog tuſſchen onzen Staat, en *Philips* II, *Karels* naervolger ontſtond, is de afloſſinge dezer penningen naargelaten, en de verpande domeinen met de goederen van dien aan deze ſtad gebleven, van welke heerlykheden, nadien die tot gene geringe verbeteringen dezer ſtad ſtrekken,

wy

wy niet ongerade vinden de acte dezer overdracht hier in te laſſen.

„ Kaerle by der gratien Gods, Roomſchs Keyſer, altijdt vermeerder 't
„ Rijcx, Coninck van Germanien van Caſtilien van Leon van Grenade,
„ van Arragon, van Navarre, van Napels, van Secilien van Majorcken,
„ van Sardynen, van den Eylanden Indien, ende Vaſter eerden der Zee
„ Oceane, Eerts Hartoge van Ooſtenrijck, Hartoge van Bourgongien,
„ van Lothrijn, van Brabant, van Lembourch, van Luxemburch ende
„ van Gelre, Grave van Vlaenderen, van Arthoys, van Bourgongien,
„ Pals-Grave, ende van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van
„ Ferette, van Hagenault, van Namen, ende van Zutphen, Prince van
„ Swave, Marc-Grave des Heylicx Ryex, Heere van Vrieſlant, van Sa-
„ lins, van Mechelen vander Stadt, Steden, ende Landen van Utrecht,
„ Overyſſel ende Groeninghen ende Dominateur in Aſien, ende in Afri-
„ quen, Allen den ghenen, dy deſen onſen Bryef ſullen ſijen, ofte hooren
„ leſen ſaluyt, alſoo om te vervallen, dye grooten zwaere, ende menich-
„ fuldige koſten, ende laſten, dye wy ghehadt ende noch dagelicx drae-
„ gen moeten, ſoo ter cauſe vande continuatie van den Oorloge, als
„ oock om deſe tegenwoordige Reyſe nae Spangien, ende andere grote
„ zaecken, ende affairen, ons dagelicx over komende, dye van ſulker im-
„ portancien, ende zoo groot zyn, dat de penningen onſer Demaine, en-
„ de beden, ſoo ordinaris als extraordinaris by onſen goeden Onderſaten
„ geaccordeert, nyet en ſtrecken en mogen, hebben daeromme doen ver-
„ ſoecken, onſen lyeven ende wel beminde dye Burgemeeſteren ende Re-
„ gyerders van onſer Stadt van Delff van ons te willen kopen eenighe par-
„ tijen van onſe Demainen namentlicke dye Ambochts-Heerlickheyt van
„ Schoonderloo, mitcoel, oock het halve Veer dye Viſſcherye, ende
„ Byertolle aldaer, mits oock dye Aenwaſſen, ende andere ſyne toebehoo-
„ ren, Item den Haverpacht dye dye van Pynaecker ons Jaerlijcks ſchul-
„ dich ſijn, bedragende hondert een en twintich ende een half, drye Ach-
„ tendeel en vyer twalinge Havers s' Jaers, welcke Haverpacht onſe voor-
„ ſchreeve Steede van Delff, mit meer anderen Partijen in handen geſtelt is
„ theure verſeeckertheyt vande rente by deſelve Stadt hyer voortyden ver-
„ ſegelt mit laſte, daer van Jaerlicxe Reeckening te doene, ende van 't
„ overſchot te reſponderen, in handen van onſen Rentmeeſter Generaal van
„ Noorthollant, Item die helft vande Gruete ende Hoep-gelt ons toebe-
„ hoorende, daer af d'ander helft, den Heere van Waſſenare toecomt, en-
„ de noch ſeeckere kleine Viſſcherye ofte Meer gheleghen in Pynaecker,
„ all gelegen in onſen Landen, ende Graefſchap van Hollandt, onder den
„ ontfanck vanden quartyere van Noorthollant, welcker partyen de voor-
„ ſchreve van onſe Stadt van Delff, om ons dyenſt te doene, ende in onſe
„ noot was by te ſtaene, te vreden ſijn geweeſt, by cope te aenveerden, ende
„ de ſelve te ghevene, de ſomme van neghentien duyſent ponden, van
„ veertich grooten, onſen Vlaemſchen Munten 't pont eens, ende dat
„ in handen van onſen lyeven ende getrouwen Raedt, ende Ontfanger Ge-
„ nerael van onſe Demainen, ende financien Robbrecht van Boulongien
„ mits hem conſenterende te mooghen vercoopen op 't corpus van onſe
„ voorſchreve Stadt erffelicke Loſrenten de penning ſeſthyenne, vierthien-
„ ne of twaelfve ende Lijfrenten den Penninck acht, zeven, ofte zeſſe,
„ te loſſen, ofte ſonder loſſinge, ſulcx als men den Coopers ſoo konnen

„ ghevinden, ende dat totte voorſchreve ſomme toe van neghentyen duy-
„ ſent ponden Munte voorſchreven, in Capitale penningen, ende hen daer
„ op te doene expedieren behoorlicke Bryeven van Octroye, ende ver-
„ ſeeckertheyt in behoorlijcke formen. DOENE TE WETENE dat wy
„ dye faecken voorſz. overghelevert, ende na dyen dat wy op dye weerde
„ vande voorſchreve partyen ons by onſen lyeven, ende ghetrouwen die
„ Luiden van onſen Reeckencamere van Hollandt volcomelijck gheinfor-
„ meert, ende verſeeckert gheweeſt hebben, willende met die voorſchreve
„ van onſe Stadt van Delff van den voorſchreven coop volkomentlick ver-
„ ſeeckert hebben by aduyſe, ende deliberatie van onſer ſeer lyeve, ende
„ beminde Suſtere de Coninginne Douagiere, van Hongarijen, van Bo-
„ hemen &c. voor ons Regente, ende Gouvernante van deſen onſen Lan-
„ den van herwerts overe, uit onſer rechter wetenheyt voor ons, onſe Er-
„ ven, ende Nacomelingen Graven, ende Gravinnen van Hollant wt Ti-
„ tle van wettigen, ende deuchdelijck verkoope opgedragen, gecedeert,
„ ende ghetranſporteert, opdraegen, cederen, ende tranſporteren by de-
„ ſen jegenwoordigen Bryeve de voorſchreve Ambochts-Heerlickheyt van
„ Schoonderloo Mittcoel, ook 't voorſchreve halve Veer, Viſcherije,
„ ende Byertolle aldaer, item die anwaſſen, ende andere ſijne toebehoor-
„ ten Item die voorſchreve Haver-Pacht, dye dye van Pynaecker ons
„ Jaerlix ſchuldich ſijn, bedraegende hondert een en twintich ende een
„ half drie Achtendeelen vyer twalingen Havers' Iaers, Item de voorſchre-
„ ve helft van de Gruyte ende Hop-gelt ons toebehorende ende noch de
„ voorſchreve kleine Viſſcherye ofte meer, gelegen in Pynaecker voor-
„ ſchreve. Alle gelegen in onſe voorſchreve Landen, ende Graaffchap
„ van Hollant, onder den voorſz. Ontfanck van den quartyere van Noort-
„ hollant, ende mits deſen jegenwoordighe vercopinghe, opdracht, ceſſie
„ ende tranſporte, hebben wy de Ambochts Heerlickheyt van Schoender-
„ loo, met toebehoorten, ende andere partijen hier boven verklaert, ge-
„ ſcheiden, afgebroken ende geſepareert, ſcheyden, aftrecken, ende ſe-
„ pareren van den anderen leden, ende parcelen van onſe Demainen ons
„ voorſchreven Lants van Hollant, om by de voorſchreve van onſe Stadt
„ van Delff, ofte actie daer van hebbende, van nu voortaen vande voor-
„ ſchreve Ambochts-Heerlickheyt, ende andere Partyen voorſchreven te
„ ghebruycken, beſitten, ende adminiſtreren, ſoo dat hen goet duncken,
„ ende beſitten ſal, ende die Pachten ende incommen van dyen, dye ver-
„ ſchynen ſullen na Alderheyligen toecomende te ontfangen tot heuren
„ proffyten, mits dat van gelijcken, dye ſelfde Pachten, ten tyde vander
„ loſſinge loop hebbende die zoe voorſchreven es daer nae verſchynen ſul-
„ len, 't onſen prouffyte ſullen komen, willende ende conſenterende dat
„ de voorſchreve van onſe Stadt van Delff ofte actie van hen hebbende inde
„ voorſchreve Ambochts-Heerlijckheyt van Schoenderloo, ſullen moo-
„ gen ſtellen, ordineren, ende maecken, tot eenen Schoudt, alſulcken
„ bequamen Perſoon dye hem goet duncken ſal, alles gheduerende totter
„ tijdt toe, dat wy ofte onſe Nacomelingen, dye voorſchreven Partyen,
„ geloſt, ende afgequeten ſullen hebben, ſullen mogen doen 't allen ty-
„ den als ons, ofte onſe voorſchreve Nacomelinghen beſt ſal ghelyeven,
„ mits wederkerende ende eens, ende tenemale betalende de voorſchreve
„ ſomme van negentyen Duyſent Ponden Munte voorſchreven, mit al-
„ ſulcken gelde, als ten tijde vander loſſinghe loop hebben ſal, ende men
„

ten

" ten Comtoire ons Rentmeesters van Noort-Hollant ontfangen sall, ende
" dat in onse voorschreve Stad van Delff, sonder cost oft last der voor-
" schreve Stadt, ende alsoo eenige vande voorschreve Partijen, hyer voor-
" tyden, soo voorschreven es, in handen van onse voorschreve Stadt ge-
" stelt sijn geweest tot betalinghe vande Rente daer vooren deselve vero-
" bligeert es, ende datt gebeuren mochte, dat de reste van de partijen van
" Demainen in toecomende tyden ofte in eenige Iaeren, nyet genoechen
" soude mogen wesen, om dye Renten te betalen, Soo ist dat wy in dyen
" gevalle hebben ghewilt, ende geconsenteert, willen, ende consenteren
" mitsdesen dye voorschreve van onser Stadt van Delff, dat zy dye reste,
" dye aen die voorschreve Renten souden mogen gebreecken, sullen mo-
" gen inhouden ende corten, aen de beede, 't sy ordinaris, ofte extraor-
" dinaris dye ons, ofte onse Nacomelingen geaccordeert sullen wesen, en-
" de in faulte vande voorschreve bede, dat zy de zelfde reste, sullen mo-
" gen verhalen aen onsen Rentmeester Generaal van Noort-Hollant tegen-
" woordich, ofte andere toekomende dye wy ordonneren 't zelfde alsoo
" te doene, ende voorts tot meerder verseeckertheyt vande voorschreve
" van Delff hebben wy hen gelooft, ende gelooven by desen, in Keyser-
" lijcke, ende Princelicke woorden, voor ons, onse erven, ende Naco-
" melingen, Graven ende Gravinnen van Hollant, dat wy hen sullen
" vryen ende indempneren tegens allen den ghenen dye op te voorschreve
" partijen van onse Domeynen, eenichsints moghen verseeckert, ende
" geypoteecqueert, of geassingneert wesen, ende ten eynde dat dye voor-
" schreve van onse Stadt van Delff mogen opbringen die voorschreve som-
" me van negentyen duysent ponden munte voorschreven, hebben wy by
" advys, ende deliberatie als boven, de voorschreve van onse Stadt van
" Delff gheconsenteert ende geoctroyeert, consentere, ende octroyeren
" mits desen, dat zy op 't corpus van de voorschreve onser Stadt, sullen
" mogen vercoopen Lijfrenten, den penninck zesse, seven, acht, ofte
" negen, ende Losrenten den penninch twaelfve, veerthyene, vyfthyene,
" ofte sesthyene, totte voorschreve somme van negenthyen duysent pon-
" den eens, soo sije dye bequamelijck sullen weten te cryghen, welcke
" voorschreve Renten wy geapprobeert hebben, ende confirmeren mitsde-
" sen, sonder dat wye ofte onse Naecomers eenichsints sullen vermoghen
" deselve in toecomenden tyden te doen reduceren, ende impugneren in
" prejudicie van coopen heurluyder erven, ofte dyes cause, ende actie
" hebbende, Ontbieden daerom, ende bevelen onsen lyeven, ende ghe-
" trauwen, dye Hoofden, Presidenten, ende Luyden van onsen Secreten
" ende grooten Raden, Stadthouder, dye eerste, ende andere Luyden
" van onsen Raide, ende Reeckeningh in Hollant, den voorschreven van
" onsen financien, ende allen anderen onsen Rechteren, Justicyeren, Offi-
" cyeren, ende onderssaten teghenwoordich ende toecomende, ofte heure
" Stedehouderen dyen dit aengaen sal, dat zy den voorschreven van Delff,
" van desen onsen jegenwoordighen opdracht, cessie, ende transport op te
" condicien, ende inder manyeren boven verhaelt, doen, laeten, ende
" gedogen, rustelijck, ende vredelick genyeten, ende gebruycken, pro-
" cederende by de voornoemde van onsen financien, ende Reeckeninge in
" Hollant tot verificatie ende interinemente van desen onsen jegenwoordi-
" ghen brieve, nae heur forme ende inhouden, want ons alsoo ghelyeft,
" nyet jegenstaende de Ordinantien by onse Voorsaten, ende ons in voorle-

" den tijden gemaeckt, op te conducte van onſe financien, ende beſundere
" inde Maent van Octobri in 't Jaer 1536 ende zedert inden Jare veertien
" ende vijſenveertich by den welcken, als expreſſelick geſeyt, ende ver-
" claert, dat wy van doen voortaen, nyet en ſouden mogen vercoopen, be-
" laſten, noch alieneren, onſe voorſchreve Damainen die eeden gedaen by
" den ſelven van onſen financien, ende Reeckeninghen ende andere Officye-
" ren op te onderhoudinge van de voorſchreve Ordonnancien, de welck
" wy den voornoemden van Delff, als deſen aengaende nyet en willen hin-
" deren, noch prejudicieren, mar hebben hen elx in 't ſijne, daer van
" gereleveert, ende releveeren, ende by den ſelven den voorſchreven van
" onſen financien Reeckeninge, ofte andere Officyeren ontlaſt, ende ver-
" dragen vanden eeden by hen ghedaen ſoo voorſchreven es, blyvende die
" ſelve Ordinantie in allen anderen heur poincten, in heur effect cracht en-
" de vigeur nyet jegenſtaende ook eenige andere Ordinancien, reſtrinctien,
" ghebooden, ofte verboden ter contrarien. Des toirconden hebben wy
" onſen Zegel hyer aen doen hangen, gegeven in onſe Stadt van Brueſele,
" den 19 dach, der Maent van Octobre, in 't Jaer ons Heeren duyſent
" vijf hondert vijf ende vyftich, van onſe Keyſerlicke 't 36. ende van on-
" onſen Rijcke van Kaſtilien, ende andere 't 40.

Onder op dye Ploye ſtont geſchreven,

„ *By den Keyſer*,

" De Coninginne, Regente &c. den Heere van Berlaymont, ende van
" Hachicourt Hoofden, Pieter Boiſot Treſoryer Generael, Meeſter
" Joos de Damhoudere, ende Aelbert van Loo, Gecommitteerde
" vande finantien, ende andere jegenwoordich,

Ende was onderteyckent,

„ *D'overloepe*,

Stondt buyten op ten rugge van deſen geſchreven,

" Dye Hoofden Treſoryer Generael, ende Gecommitteerde vande De-
" mainen, ende finantien, ons Heeren des Keyſers, Conſenteren al-
" ſoo veele aſt in hen es d' inhouden in 't witte van deſen te worden
" gefurneert, ende volbracht in alderwegen, ende manyeren als ſijne
" Majeſteyt dat wilt, ende beveelt gedaen te worden, by deſen ge-
" ſchreven, onder die hanteeckenen van den ſelven Hoofden, Tre-
" ſoryer, ende Gecommitteerde, den 26 dach van Octobry 1555.

Ende was onderteyckent

" *Berlaymont, Pemontimorency, Bonſoit, I. Damhoudere, A. Layloo.*

Wat de ambachtsheerlykheit van *Schoonderloo*, in deze acte vermelt, aangaat, benevens des zelfs *biertollen*, het *halve veer van Schoonderloo op Charlois en Cattendrecht*, en de viſſchery van het voorſz halve veer, zich uitſtrekkende aan de noortzyde der maze van Schoonderloo, tuſſchen de love van de nieuwe Matheneſſe tot voorby Matheneſſe; als mede het *snyden der biezen*, *het recht van de aanwaſſen*, aldaar ſtrekkende van de dyk-ſloot tot aan de maze: voorts het recht van *nakoop* van d' onroerende goe-

deren

deren in het zelve ambacht gelegen, en andere gerechtigheden meer, dezelve komen als ambachtsgevolgen uit krachte van deze ambachtsheerlykheit de ſtad toe, en is daar van tegenwoordig ambachtsheer den evengenoemden heere Burgemeeſter *Mr. Joan Slicher*, &c. &c. Het ſchoutampt de ſtad mede toekomende, wiert eertyts bedient by den rentmeeſter, en tegenwoordig door de ſtads Caſtelein te Delfshaven. Men vint ook onder de privilegien der ſtad eenige oude actens van opdracht van eenige percelen lants, en uitterdyk, leggende by *Schoonderloo*, door Delft aangekogt in den jare 1390 en 1391 van eenen *Claas Heere Danielſz van Matheneſſe*, *Daniel Willemſz*, en eenen *Dirk Claaſz van Bleiswyk*.

De *Haverpacht* en *Erfhuur* te Pynaker deden voor dezen 121 en een halve hoed, en vyf twalinge haver tot 16 ſchellingen grooten; doch daar van worden tegenwoordig getrokken 3 hoeden, en elf achtendeels haver, uit oorzake dat 'er eertyts 25 en een halve morgen lants door de graaflykheit zyn verkocht vry van haverpacht en erfhuur, waar voor de ſtad tot eene vergoedinge van de rekenkamer genoten heeft de paarde-tol, het marktgeld en 't ſtraatgelt ten tyde van *Odulfus*- en *St. Gillis-markten;* van welke wy in 't vervolg zullen ſpreken. Zoo dat het voorgemelde getal noch blyft 118 hoeden, 5 achtendelen en 5 twalingen haver, bedragende te ſamen jaarlyks al een goede ſomme gelts. Vrugt der Haverpagt en Erfhuur.

De *Viſſery* en *Vogelary* van, en in de *Pynakerſche meeren* in het ambacht van Berkel gelegen, en daarom nu doorgaans de Berkelſche meeren genaamt, brengen ook na rato hunne renten vry wel op. Daarenboven is 'er nog een tol op de bruggen, leggende over de naauwte tuſſchen deze twee meeren, gelegt, welke nieuwe tol jaarlyks ook het zyne geeft: zoo dat de ſtad Delft aan de ambachtsheerlykheden van *Berkel* en *Pynaker* zeer goede en merkwaardige domeinen bezit: doch verſcheide goederen in de acte van keizer *Karel* vermelt, waren van te voren met eenige andere domeinen al aan de ſtad verpant geweeſt, doch de pantspenningen zyn daarna wederom afgeloſt, als het *hopgelt* en de *haverpacht*, beide tweemaal; eerſt by *Philips de Goede* in den jare 1449, en ten tweede by *Maximiliaan* en *Maria* in den jare 1478, even op de zelve tyden en gelegentheden als boven van den *Hinderdam* aangewezen is; by welke laatſte de meeren ook gevoegt waren. Van de Viſſery en Vogelary.

Hoewel derhalven deze ſtad in den jare 1536 door het alvernielende vuur dermate wiert aangetaſt dat 'er naaulyks een derde deel van hare gebouwen waren overgebleven, gelyk in een zekere ſchildery van dezen brant is afgebeelt, zoo is zy echter weder zeer gezwint van haren val opgerezen, en al voor den jare 1572 tot dien luiſter herſtelt, die wy voorheen haar door *Corn. Muſius* voor dien brant hoorden toeſchryven, zo dat ze weder in onze vaderlantſche gedenkſchriften als *de Schoonſte* en zuiverſte ſtad van Hollant verheven wort: het was ook omtrent dezen tyt en in 't begin van dien bloedigen en langdurigen oorlog met Spanje, dat Prins Willem van Orange, hoogloffelyker gedachtenis, als Gouverneur van Hollant, zyn woning binnen Delft quam nemen, wordende aldaar toen met eenen ook de vergadering gehouden, zoo wel van de afgezondene leden van alle de vereenigde provintien, als van die van Hollant in 't byzonder: en vele adelyke familien welke van outs gewoon waren in s' Gravenhage te woonen, braken op, en zich, om het woeden van den brullenden oorlog te ontwyken, en uit vreze voor den vyant, zich binnen de mu-

ren

ren dier ſtad begeven hebbende, bragten dezelve mede geen gering voordeel toe. Wanneer daar op de bovengenoemde Prins binnen dezelve ſtad in zyn hof verradelyk wiert vermoort, zoo was dit wel een harde ſlag voor de vereenigde Provintien in 't gemeen, maar vooral ook een zware en droevige ramp voor deze ſtad in 't byzonder, welke dezen Vorſt even als in haren boezem binnen hare muuren hield omvangen, en ook dien grooten Hendrik Frederik, jongſten zoon van Willem, uit haren ſchoot zag opryzen; zynde aldaar geboren in den jare 1584. Tot dezen tyd toe had de roem en faam van Delft boven alle ſteden uitgeblonken; maar de raatsvergadering by een vredige kalmte van daar geweken zynde, en zy zelf daarenboven door den langduurigen oorlog (waar van wy op zyn plaats zullen handelen) een zwaren aanſtoot geleden hebbende, is d'aangroei van haren luiſter een luttel opgehouden en verdonkert, en zy na dien tyd, hoewel niet te rug gegaan is, echter lange in een en zelfde ſtaat gebleven, tot dat ze nu ſedert eenige jaren wederom door veel voortreflyke en heerlyke gebouwen merklyk is vermeerdert. De achtbare Overheit heeft ondertuſſchen geenerlei gelegentheit verzuimt om door de middelen en rykdom der ſtad haar gezag buiten den kring harer muren uit te breiden, hebbende geduurig eenige nieuwe domeinen aangewonnen, en wel voornamentlyk in den jare 1580 by koop van de gravinne van *Arensbergen*, *'t recht van den Leitſchen dam* bekomen, het welke ſedert den jare 1654 verheven ſtaat op den naam van den heere en meeſter *Everard van Lodeſtein*, in dien tydt voorzittend burgermeeſter dezer ſtad. Het recht van den Dam, waarin nu verlaten zyn gemaakt, jaarlyks een aanzienlyke ſomme gelts opbrengende, begrypt mede een groot gedeelte van den gront van het Dorp, zynde daar op by bewilliging van de heeren burgemeeſteren van Delft vele huizen getimmert, onder voorwaarde dat dezelve ten allen tyden by wederzegging der gemelde heeren weder zullen moeten werden opgeruimt en afgebroken; en dat derzelver bewoonders geen andere neering zullen vermogen te doen, dan hen de heeren burgermeeſteren zullen toeſtaan. Als mede dat ieder huis na mate der vergunninge en beſlag van ſtads gront, jaarlyks een kleine erkentenis moet opbrengen, welke alle jaren net op den verſchyndag, zonder langer vertrek of uitſtel moet betaalt worden, vervallende anders by nalatigheit van dien, volgens de gunſtbrieven daarvan gemaakt, de voorſz erven met het daar op ſtaande getimmer aan de ſtad, die dezelve aanſtonts mag aanvaarden.

De hoge Heerlykheit van *Ryswyk* heeft de ſtad in den jare 1591 van de Staten van Hollant en de rekenkamer der Graaflykheits domeinen beleent, en is onder andere in de acte van beleeninge (volgens de privilegie van den 3 Mei 1450, door hartog Philips aan deze ſtad vergunt) ingevoegt dat de gemelde Hals-heerlykheit niet zal mogen werden vervreemt, gelyk het zelve óók door hunne Ed. Groot Mog. in den jare 1667 is goetgevonden, ter gelegentheit van het verkopen van eenige heerlyke goederen van derzelver domeinen, en vaſtgeſtelt, en teffens in die willekeur uitdruklyk beveſtigt: invoegen dat de heeren burgemeeſteren en regeerders van Delft, als hebbende het hoge rechtsgebiet van den dorpe van Ryswyk en den ambachte van dien, aldaar ook onder andere gerechtigheden ten allen tyden een baljuw zyn ſtellende, gelyk hedendaags dit ampt aldaar wort waargenomen door den hooft-officier dezer ſtad, 't geen tegenwoordig voor den tyd van drie jaren is, den heere Mr. *Gaſpar van Kinſchot*.

In

In den jare 1596 heeft Delft by beſluit en overgifte met heer Jan van Aſſendelft, heer van Cralingen en Bezoyen &c. aangegaan en verkregen zeker gedeelte van d' ambachtsheerlykheit, van outs genaamt, heer van Oudtgieren gerechte van Cralingen, en nu den *Hogenban*, gelegen tuſſchen de Haven en Overſchie aan de weſtzyde, met de viſſery, tynſen, erfhuren, benevens de koorn- en ſmaltienden, genaamt *op den Hem*, met twee paar zwanen, en voorts alle den aankleven van de voornoemde ambachts-heerlykheit den Hogenban, gelyk de heer *Gerrit van Aſſendelft*, en zyne voorzaten die gebezigt hebben; ſtaande in den jare 1667 mede verheven op den meergemelden heer en meeſter *Everard van Lodenſtein*, en nu op den voorn. heer preſident burgermeeſter Mr. *Joan Slicher*. Lange jaren te voren waren de heeren van Rotterdam ook gaande geweeſt om deze heerlykheit te bekomen, 't geen, behalven uit andere zaken, ook uit de bemiddeling tuſſchen Delft en die van Rotterdam blykt, dewelke eenige andere verſchillen roerde voor den jare 1513, gelyk wy in onze inleiding ook alrede hebben gezien, dat de Rotterdammers recht meende te hebben en proces voerden wegens den Hogenban.

Ten tyde van 't twaalfjarig beſtant verkregen burgermeeſters en regeerders der ſtad Delft door een byzondere privilegie van hunne Ed. grootmogende de Staten van Hollant en Weſt-Vrieſlant noch eenige veranderinge van leen tot oneynsbare goederen, en eenige uitbreidinge van hare ſtads vryheit aan de zuidweſtzyde der zelve, alwaar zy tuſſchen de zuid- of ketelen de waterſlootſche poorten, een klein gedeelte van de made-landen des grave van *Arenberg*, *hartoge van Aarſchot* &c. als mede van *Symon Adriaanſe van Groenewegen* hadden gekocht, bedragende te ſamen omtrent 2 morgen lants, ende het zelve *doen afdelven ende geappliceert* (dus luidt de privilegie) " tot nut, oirbaer, ende gerijf vande voorſchreve Stede nieuwe wercken " (te weten de Houtuinen) ende tot meerder accommodatie vande ſelve " wercken, den ouden Buyten wech ſtreckende beneffens de Stede Veſten, " aldaer doen verhelen aen de voorſchreve verkofte parthye Landts, ende " tot gherijf vande reyſende Luyden ende Burgerije der ſelver Stadt weder " doen maecken een nieuwen Buytewech, weſtwaerts vande voorſchreve " verkofte Landen, ende na dien de voorſchreve Lande vande Made als " mede de Made Laen te leen ghehouden werden van de Graeffelijckheydt " van Hollandt, ende dat mede by Privilegie van Hartoch Aelbrecht van " Beyeren als Grave van Hollandt, Hooghloffelijcker Memorie in den " Jare 1389. de voorſchreve Stede Vryheyt vergunt was buyten de voor " ſchreve Stede ommegaende, twintich Roeden, ende by den Hoochghe- " melten Hartoge in den Jaere 1394. daer aen volgende de voorſchreve " Stede Vryheydt vermeerdert is dertich Roeden breet van den Buyten- " wech uydtwaerts van den Ketel-Poort Noordt-Weſt om tot den Noo- " torper Poort Huyſe toe &c. Waar op het hunne Ed. Groot Mog. ten verzoeke der regeerders dezer ſtad, in den zelven jare gelieft heeft uit hunne volkome oppermacht de voorſz twee morgen lants, van't leenrecht, waar mede zy bezet waren, te ontſlaan, 't zelve te vernietigen, en dat land oncynsbaar te maken, en met eenen voorts te verlenen, dat de vryheit der ſtad uit den nieuwen buitenweg conform de voorverhaalde privilegie, zich zoo verre zoude uitſtrekken, als de zelve voorheen uit den ouden buitenweg gedaan hadde: zoo dat deze gront dan aan de ſtad vry eigen toebehorende, en ontſlagen zynde van alle leenrechten en rechtban,

daar mede de zelve als leen aan hunne Ed. Groot Mog. was gehouden, en den rechter van Delft gevolmachtigt zynde daar over te zegelen, en alle rechtspleging te doen als over alle andere vrye goederen; de vryheit der ſtad rontom den buitenweg, hoewel die nu zoo veel verder is uitgeleit, zich nochtans van die uitlegging af wederom op nieuws gelyk, en even verre is uitſtrekkende als van te voren; zoo dat men zoude mogen zeggen dat het begrip van de ſtad ſedert dien tyt zoo veel grooter is geworden; dewyl dat ſtuk lants, gelyk men het nu binnen den buitenweg getrokken heeft, ten allen tyde zoude konnen trekken binnen de wallen; blyvende nochtans de vryheit der ſtad van buiten onvermindert. Dit is aldus gegeven, zegt die privilegie, *in den Haghe onder onſen grooten Zegel hier aen ghehanghen op ten* 13 *July in't Iaer ons Heeren eenigen Heylants en Saligmakers duyſent ſes hondert ende vijftien.* en was ondertekent *Ioan van Oldenbarnevelt.* Voorts zyn de voorſz landen vanden *Made*, waar van dit gedeelte afgeſneden was, lange jaren daar na, zoo veel die den grave van Arenberg toebehoorde, ook door de ſtad aangekocht, gelyk wy hierna, als we van ſtads laken-ramen ſpreken, zullen zien.

In den zelven jare van 1615 is de ambachts-heerlykheit van *Voorburgh* met den aankleve van dien, zynde een leen, insgelyks door Delft gekocht van den heere *Prince van Linge*, heer van Wasſenaar; welke ambachtsheerlykheit met alles wat daar aan verbonden is, als mede de tienden aldaar, en ook in *Tedingerbroek* door de heeren Staten van Hollant en Weſtvrieſlant op den 15 December van den zelven jare, is verklaart tot een goet en onſterflyk leen, waar van tegenwoordig ambagtsheer is den wel ed. groot agtb. heere *Mr. Gaspar van Kinſchot*, raad, oud burgermeeſter en hooft-officier dezer ſtadt.

Na de koop dezer heerlykheit is my niet bekent dat 'er iets meer van belang door de ſtad is aangekocht; waarom ik gerade vinde dit hooftſtuk te ſluiten met een lofgedicht van een voornaam poëet ter eere dezer ſtad opgezongen, ik meene den voortreflyken *Caſper Barleus*, wiens latynſche vaarzen alle anderen van zyne eeuw in ſierlykheit verre te boven gaan; dees heeft dan den voortgang van Delft, zelf in 't midden des oorlogs, en zyne heerlykheit tot dien tyt toe, in deze gezangen aldus ten top gevyzelt.

DELPHI in Batavis.

Non ego fatidicis oracula ſuggero Delphis:
Aut mea falſiloquus mœnia phœbus habet.
Ætherei reſponſa patris do civibus, & me
Relligio, Graium non beat iſte furor.
Infelix rapidis flagrarit tota favillis,
Cum rogus & ſimplex nil niſi flamma forem.
Condiderat tantos ſecura oblivio caſus,
Cum Patriæ media concidit urbe pater.
Quid rides Hiſpane? tui quoque nominis umbram
Cernimus, atque iſta ſæde Philippe cadis.

Vena-

Venales animas in mortem inſontis acerbas,
Venditur ac pretio regia fama ſuo.
Nunc tu Belga duos uno ſub marmore Martes
Adſpice, Naſſoviæ nomina magna domus,
Mauritium, Patremque, Duces: hæc numina ſenſit,
Et tutelares terra Batava Deos.
Sed magis Henrisum fuerit genuiſſe. quid horres
Cantaber? en patrij funeris ultor adeſt.

Welk keurlyk gedicht de verſtandige ridder *Conſtantyn Huigens*, raatsheer van zyne vorſtelyke hoogheit den prince van Oranje, een nederduits gewaat heeft aangetogen, 't welk wy den lezer willen mededeelen.

'K ben tweemael dat ick ben, ſints dat ick 't eenmael was,
En eens mijn muren hebb' ſien wentelen in d' afs:
Maer danck hebb' 't Vage-vyer ick bender door gereſen,
Mijn ſelven dubbel waerd: Het overkoolde weſen
En komt my niet van daer, ſoo moet de kuype ſien
Die Vriend en Vreemdelingh moet laven en bezien.
'k Hebb grooten *Wilm* gehuyſt, ſoo lang 't de Moorder doogde,
Die my en mijn' gebuert verraderlick ontvoogde;
Maer, Spagnen, 't baett' u niet, ick hebb de ſcha geboett,
En voor een ſulcken Va' er een ſulcken Zoon gevoedt.

III. HOOFTSTUK.

d'Eerſte vorm der regeering aangetoont, die naderhant door 't verval der zeden verandert is. Dewyl men de beſte uit den volke met die waardigheit vereerde. Outtyts had de geeſtelykheit het roer des burgerbeſtiers in handen, en vergaderde in d' ope lucht; daar na in tempels, 't geen afgeſchaft wierd toen 't burgerbeſtier den wereltlyken te beurt viel, voor wien men een byzonder Raathuis bouwde, waarin de Delvenaren, om dit prachtig uit te voeren, gene der minſte behoeven gerekent te worden. De plaats waar outtyds het Delfſche Stadhuis geſtaan heeft, nageſpeurt. Onzekerheit om d' oude ſtê, en vorm van 't gevangenhuis aan te wyzen. Beſchryving van 't oude afgebrande ſtadhuis, en zyn kunſtig toren-klokkenſpel; d' oorzaak en woede van dien brant beſchreven. Overleg om na de verwoeſting van 't oude, een heerlyker Raathuis te ſtichten, 't welk deftig wort uitgevoert. Zyn uit- en inwendige ſchoonheit afgemaalt. De vierſchaar, raatkamer, vertrek der burgermeeſters en ſchepenen in zyn uitnemende verſierſels vertoont. Eene verhandeling over de wees- en wachtkamer der ſtad: en voorts haar bovenkamers en gevangenhuizen kortelyk doorlopen.

d'Eerſte vorm der Regering aangewezen.

DE eerſte regering die ons in de gewyde gedenkſchriften wort voorgeſtelt, is eene heuſche, huiſſelyke en burgerlyke beſtiering geweeſt, die Godt zelve, in de wieg der werelt, tuſſchen het eerſte bezielde paar heeft opgerecht. d'andere, die mede aan deze aaloude heerſchappy grenſt, was die eenvoudige en natuurlyke beſtelling van de ouders over hunne kinderen, die, uit aanmerking van veel genote weldaden, waarlyk eene groote heiligheit en gehoorzaamheit verdient; voor den zuntvloet was 'er geen ander opzicht dan deze bekent. D'eene huisvader had geen gezag over een ander: yder beſtierde zyn huis; de huisvoogden raatpleegden by elkander, en waren te vrede met hunne waardigheit. Men zegt ook dat 'er in de gulde eeuw zekere heerſchappy is geweeſt die luttel van deze verſchilde: daar was niemant knecht of heer; zy waren alle vermaagſchapt en gelyk; om welke reden men goet vondt, op dat zuſk een gelukſtaat niet mogt verſterven, eenige vreugde-dagen aan de ſlaven te geven, op welke tyden het hen geoorloft was met hunne meeſters aan tafel te zyn, (terwyl de meeſters dienden) met hunne klederen gekleet te wezen, *in huis eerampten te bedienen, en recht uit te ſpreken, achtende dat het huis zekere kleine gemeene ſtaat was* opdat ik my van de woorden van Seneka bediene. En zeker in die gelukkige tyden bloeide d'eendracht, vryheit, gerechtigheit, en eene gewenſchte ruſt. De ware reden heerſchte toen alleen over de gemoederen; de ſtrenge vonniſſen, dewyl de wetten niet overtreden wierden, vonden geen plaats: yder gebood over zich zelf: de hoogſte macht over een ander, was, hem door de regels der billikheit te overreden. Zy leefden, zegt Heziodus, gelukkig en veilig, zonder meeſters, en misdaden. Naderhant, toen de goude eeuw in eene yzere verwiſſelde, de verwarde menigte der menſchen

Die daarna door 't verval der zeden verandert is.

weigerde

weigerde te luisteren naar de reden, en door den geest van onverstant, ongestadigheit en afgunst bewogen wierden, verwierpen zy den breidel der bescheidenheit, en staken, door 't vuur der verdeeltheit aangehitst, de vinnen der verwoedheit op, verwekte allerlei oproeren, en ontzagen zich niet om op de goederen van hunnen evennaasten aan te vallen en wech te roven. Des hebben de vernuftigste der bezielde maatschappy, om alle wanorde en onenigheden voor te komen, goetgevonden, in zekere wetten en regels by elkander overeen te komen, om van hun gemeen recht op de byzondere bezitting, en macht om anderen te beschadigen, af te staan, en die aan hunnen naasten over te geven, onder die voorwaarde en wedervergelding, om ook van anderen niet beschadigt te worden, maar zyne goederen in eene stille veiligheit te mogen bezitten: en ik oordeele dat deze gemaakte willekeur, naar 't verval der zeden, de grontslag tot een goede burger-regeering gelegt heeft.

Dewyl men de beste uit den volke met die waardigheit vereerde.

Maar 't schynt niet genoeg dat men met elkander op deze bovengemelde wys verdragen is, indien men 't roer der regeering aan de voortreflykste van die burgermaatschappy niet overhandigt, en zich aan de goede wetten, die op de reden en de deugt gegront zyn, van deze vaderen des huisgezins niet onderwerpt, vaststellende dat zy, die, om hun gezag te vertoonen, met bundels en bylen pronken, met wysheit versiert zyn om den welstant hunnes burgerstaats te behartigen, met goetheit om hen de verkregen voordeelen mede te deelen, en met dapperheit om hunnen staat en stad te beschermen, het beelt der Godtheit hier op aarde vertoonen, en als dienaars van dat aanbidlyk Opperwezen, outtyds door de zalfoly, het welk ook een plechtigheit des priesterschap was, in hun burgerbestier plegen ingewyd te worden. Trouwens, in vroeger tyden stont het den priesteren alleen vry, om, als rechters, de misdadigen te vangen, te straffen en te doden. *Wyders*, zegt Tacitus, *iemant te straffen, gevangen te zetten ofte slaan, is by hunluiden niemant toegelaten dan alleenlyk den Priesteren.* want zy meenden dat de uitvoering der straffe een goddelyke zaak was, dewyl Godt de straffe toezent en uitvoert, en dat zulx by gevolg niet dan door de priesters, die by hen als sterflyke goden gerekent wierden, kon ondernomen worden. Zelf wierden de bisschoppen voorheen als rechters gestelt om d' oneenigheden onder 't volk uit te wyzen; welke uitspraak van d' eige waardigheit als die des keizers gehouden wiert: gelyk Zozomenus in zyne Kerklyke Histori, Lib. I. cap. 9. verhaalt: „ Hoe keizer „ *Konstantyn* gebood, dat wanneer 'er perzonen t'samen in proces waren, „ zy zoo 't haar goet dacht, het proces voor de wereltlyke hoven staken, „ en tot het oordeel der bisschoppen appelleren mochten, welker uitspraak „ zoude vast zyn en stant houden voor die van de rechters, als of die door „ den keizer zelf in persoon gedaan ware; en dat het geen aldus door de „ bisschoppen geoordeelt was, aanstonts door al de gouverneurs der Pro- „ vincien en hare bedienden, moest uitgevoert worden.

Outtyts had de geestelykheit het roer des burgerbestiers in handen

Maar op dat de vergadering der perzonen met eenige orde mogt gehouden worden vont men geraden daar toe eene vaste plaats in een geheiligt bosch te beramen, die men daar na verwisselde, nu eens de kerkhoven, dan de tempels of wel de portalen deszelfs daar toe verkiezende; doch naar verloop des tyts wierden de kerken alleen tot den godtsdienst afgezondert, en de priesters het opzicht over de altaren en andere kerkplichten bevolen; overmits men oordeelde dat het burgerbestier luttel in de handen

En vergaderde inde ope lucht, daarna in de tempels

der geeſtelykheit paſtte, en Mozes en Aäron, hoe gelukkig zy overeenſtemden, echter in hunne beſtelling veel verſchilden, 't geen aanleiding gaf om naar brave mannen uit de burgery om te zien, aan wien men, volgens zekere regels, het burgerbeſtier opdroeg. Delft, voorwaar, zoo ras het tot een ſtad wiert opgetimmert, was ook niet traag om ten dienſte der burgery zulke mannen te verkiezen, en voor hen een byzonder raathuis, dat in voortreflykheit heerlyk uitblonk, te ſtichten, alwaar de regeering, die als het oog en de ziel van de ſtad mag aangemerkt worden, tot welſtant der goede, en ſchrik der quade ingezetenen verſchynt, en derhalven alle gehoorzaamheit, hoogachting en dankbaarheit waardig is. Maar laat ons ter zake komen.

De plaats waar outtyts het Delfſche Stadhuis geſtaan heeft, nagepeurt.

Ik zoude my niet durven vermeten te bepalen, waar, en wanneer het eerſte ſtadhuis gebouwt zy, dewyl ik merk dat de heer *van Bleiswyk* daar veel duiſterheit in vint. Daarenboven zyn de gedachten van anderen hier over zeer verwart: vele zyn van oordeel, en trachten als een vaſte waarheit ſtaande te houden, dat het op den noord-weſt-hoek van de choorſtraat zou geſtaan hebben, en brengen, om dit te ſtaven, hun bewys uit de oude Hollandſche kronyk te berde, *diviſie* 20, alwaar vermelt ſtaat, dat ten tyde van graaf *Jan I, een groot ſteenen huis, ſtaande tenden die Choorſtraat op een hoek vander ſtege*, ſtont. Dat aldaar heer *Wolfart van der Veer*, des graven advokaat en raatsheer, om het ſchenden der vryheden van de ſtad Dordrecht, en zynen verderen onredelyken handel in het ſchatten en ſcheren van de ingezetenen doodlyk gehaat zynde, en willende uit noot en vrees, by nacht, onder geleide van den grave zelfs, naar Zeelant vlugten, door die van Delft met ſchuiten op de Maas agterhaalt wiert, en te Delft in de ſtad gebragt, alwaar hy met den graaf op dit ſteene huis ging: en door oproer en groote bedreiginge des volks, in tegenwoordigheit van den grave, uit het venſter geworpen, en wredelyk omgebragt wierd; welk ongeval op s'. Pietersdag den 1 Auguſtus des jaars 1299 gebeurde; gelyk dit *P. Scriverius* in zyn oud Batavia bladz. 285, het *Goudſche kronykje* bl. 81, en ook *Melis Stoke* in zyn Rymkronyk verhalen. Waaruit vooreerſt wel blykt dat daar doen ter tyt een zwaar gebouw geſtaan heeft, gelyk de fondamenten, welke aldaar gevonden zyn, ook uitwezen; maar of dit geſticht juiſt het ſtadhuis is geweeſt, volgt hier niet uit. Zeker geleert ſchryver, van verſchillende gedachten zynde, is benevens verſcheide anderen, van oordeel, dat dit s' graven gevangenhuis is geweeſt, welkers onderſte vertrekken geſchikt waren voor gevangenen, en de bovenſte ten dienſte van den graaf als hy zich eenigen tyd in deze ſtad ophield; zoo dat dit gebouw een ſterk ſteene huis of ſlot zal zyn geweeſt. Deze giſſing verſterkt men door het oud gebruik in meeſt alle de ſteden, ja zelfs in Brabant, Vlaanderen enz, dewyl men de gevangenhuizen in dien tyd noemde, *het ſteen*, of ook wel *ſteene huis*; en dat dit te Delft ook plaats gehad heeft zullen wy haaſt naſpeuren. Doch, vermits in die oude tyden de meeſte huizen van hout waren, was men ook gewoon, ſchoon het geen gevangenhuizen waren, de ſteene huizen wel byzonderlyk in de brieven uit te drukken met den naam van myn, of zyn *huis van ſteen*, zoo dat dit bewys te zwak is om de zaak te bekrachtigen. Maar dat in de ſtad een ſlot of huis voor de graven en hunne bedienden geſtaan heeft, wen zy daar eenigen tyd wilden blyven, en hunnen opgang hadden, is myns bedunkens buiten kyf; ook kan men de zekerheit van deze zaak uit zekere rekeninge van den

jare

jare 1350, by des graven rentmeeſter van Noordhollant, eene *Philips perſoenre zones* verantwoord, bekrachtigt zien; waarin hy in eene rekening eenige verteerde koſten inbrengt, *op myns Heeren huis te Delft, des dynxdaechs voor aſcentiones dagh, doen men rechtede over de gevangene van Rooſenburgh.* Op dit huis plagt den rentmeeſter van Noordhollant te woonen, (Noordhollant genomen zoo als wy in de inleidinge hebben gezeit) gelyk by *W. van Gouthoeven* in de ſtamlyſt der van *Matheneſſe* is te zien: want aldaar vermelt hy *Jan van Mathenes*, getrouwt met juffrouw *Margareta Pertaut*, erfdochter van *Bartholomeus Pertaut, anders Gerrit van Caſtello uit Luikerland, rentmeeſter van Noordhollant. Haar moeder was uit den ſtamme vander Burgh te Delft, daar Barthelemeus voorſchreve woonde, ende verkreeg s' Graven huiſinge aldaar, enz.* Welk, gelyk waarſchynlyk blykt, omtrent het midden van de 14 eeuwe zal zyn geweeſt. En dat de voorſchreve rentmeeſter van outs zyn comptoir alhier binnen Delft plagt te houden, hebben wy hier voren uit de privilegie van keizer *Karel* al vertoont. Ja ik oordeel dat de graven meer als een huis tot hun gebruik gehad hebben, 't welk de wapenſchilden van Beieren, in ſteen uitgehouwen, en voor in de gevels van eenige huizen aldaar geſtelt, niet duiſter te kennen geven. Het gevoelen van zeker ervaren outheitkenner is, dat het ſtadhuis al van ouds op het martvelt, als in het middelpunt der ſtad geſtaan heeft, te weten na dat dezelve was uitgeleit; welk gevoelen hy uit zekere keure, ſtaande in het oude keurboek van den jare 1300, en in 223 artykelen beſtaande, tracht te bewyzen: waar in dikwils gewag werd gemaakt niet alleen van twee gevangenhuizen, met name *den ouden ſteen* en *nieuwen ſteen*, maar ook van der *ſtede Huys* en *'s Heeren huys*, elk in 't byzonder, en waar zy gelegen hebben. In de 95 keure vindt men: *Soo wie gedaeght of beſet wort, ſal ſijnen dagh bewaren, als men die Klocke luydt aen den nieuwen Steen, beyde van Poirt-dinge of van Gaſt-dinge, ten ware of 't Gerecht niet reede en ware, ſoo ſouden ſy verbeyden, ende ſoo wie by der Stede-Huys eenre roede na ſijns gevoeghs dede, verbeurde 2 ſtuyv.* En art. 174 ſtaat aldus: *voorts ſoo gebiedt men alle Wagenen die hier binnen met Turven komen te koope, te ſtaen opt Martvelt Ooſt-waerts van den ouden ſteen, by 3 ſtuyv.* Dan wert 'er in de 180 artykel dit volgende gemelt: *Voorts ſoo wie naerder ſlaep-clocke, als ſy derde warven geluydt is op de ſtrate gaet ſonder Lantaerne, die ſal die Schout leggen op den Nieuwen Steen tot des anderen daechs toe ter miſſe tijt, en dan ſal hy den Schout gelden 4 ſtuyvers.* In de 185 artykel leeſt men weder: *Voorts en ſal niemant ontfaen, water van den goten van der Kerck, by 30 ſtuyvers, en niemant moet werpen noch ſchieten aen die Kercke, aen Daecke, aen Glaſen, noch aen Gaſt-Huys, aen der Stede-Huys, noch aen 's Heeren-Huys, by 12 ſtuyv.* Dan vint men in een keure van omtrent den jare 1400, of iets later, dit volgende: *Dat niemandt geen miſſche of onreynigheydt daer ſtaunck of komen magh, moet dragen op 't Marcktveldt tuſſchen der nieuwer Kercke, ende der Stede-Huys, by 6 ſtuyvers, te verbeuren by dagen, en by nagte dubbelde boeten.*

Uit alle deze bygebragte artykelen ziet men wel dat outtyds alhier voor eerſt twee gevangenhuizen zyn geweeſt, het eene den *ouden* en het andere den *nieuwen ſteen.* Ten tweede, een *Steden Huis* en een *'s Heeren Huis.* Uit het laatſte artykel, hoewel dat maar van omtrent den jare 1400 is, en by gevolg weinig tot bewys kan dienen, bevint men, dat het *Steede Huis* op het martveld ſtond. Doch dit bewyſt niet dat het aldaar voor den jare

1250,

1250, 80, of 90 al geſtaan heeft: en in het 174 artykel van de oude keure blykt ook dat het gevangenhuis de *oude ſteen* op het martveld zich vertoonde.

De plaats van 't oude gevangenhuis en zyn vorm is beide onzeker.

Maar nu ſtaat ons nog te onderzoeken waar het gevangenhuis het *nieuwe ſteen*, en 's *Heeren huis* geſtaan hebben; doch hier van is, voor zo verre het my toeſchynt, niet veel zekerheit; en de meeſte klaarheit, dunkt my, leit daar in, dat het op den hoek van de *Choorſtraat* geſtaan zal hebben, alwaar, gelyk men hier voor gezien heeft, in den jare 1299 het ongelukkig voorval van *Wolfart vander Veer*, die uit het venſter geworpen en van de burgers omgebragt wierd, gebeurde. Hoe 't gevangenhuis nu geweeſt is, daar hartog *Philips van Borgonje*, graaf van Holland, in een handveſt van den jare 1436 meldinge van doet, en die van *Delft om zekere dienſten aan hem bewezen*, en wel byzonderlyk om de *vrywillige reparatie*, die zy ten haren koſten aan zyn gevangenhuis hadden gedaan, haar uit dien hoofden het martveld ſchonk, ſchynt my zoo wel eene blinde giſſing te wezen, als dat men zou willen raden waar 't geſtaan heeft. Dat het *oude ſteen* op 't martveld ſtond, hebben wy zoo even vertoont; doch of het nu van dit te verſtaan zy, blykt niet; dat het in den jare 1436 als door ouderdom zeer vervallen was, en daarom door die van Delft weer verbetert is, zou zoo wel op dat huis hier reets vermelt, op den hoek van de *Choorſtraat* konnen paſſen, als op het *oude ſteen*, vermits, naar alle oogſchynlykheit, dat voor den jare 1250 daar ook zoo al geſtaan zal hebben. Wat nu de kunſtige giſſingen belangen die ſommige geleerde ſchryvers bybrengen, daar van kan ik niet veel zeggen; zy ſtellen de zaak aldus voor: dat het *Stadhuis* met den *nieuwen ſteen* achter den *ouden ſteen* aaneen gevoegt zouden zyn geweeſt, het eerſte aan de noord- en het tweede aan de zuidzyde, aldus te zamen den toorn in het midden omvangende, omdat het kennelyk is, dat den opgang van het oude afgebrande ſtadhuis altyt tot het laatſte toe aan de noordzyde plagt te wezen: want het geheele geſtel van 't gebouw, en de verdeelinge der kamers en vertrekken, welkers muuren in den grooten brand van de ſtad noch waren blyven ſtaan, kan outtyds op die manier zyn aangeleit en gebouwt; en by aldien dit huis op den hoek van de choorſtraat, het ſtadhuis was geweeſt, zou het met dien naam in de kronyken wel vermelt ſtaan, vermits men zulk een huis noit anders als *Stedehuys* of *Raadhuis* gewoon is te noemen: Dus zou men vermoeden kunnen, of dit niet 's *Graven-* of 's *Heeren-huis* is geweeſt, en dat den autheur van de groote kronyk, als by vergrootinge of verheffinge, dit een groot *Steenen Huis* zal genoemt hebben, 't welk anderen verkeerdelyk opnemende een *Steen Huis* (te weten een gevangenhuis) genaamt hebben. En hoe dat het Goudſche Kronykje bladz. 82 mistaft, en van *Wolfart vander Veer* twee perſoonen maakt, namentlyk *Wolfart* en *Heer vander Veer*; en dus ook van een *ſteen-* of gevangenhuis, 'er mede twee maakt, kan aldaar noch gezien werden. De laatſte opwerpinge is dan deze: hoe dat men by de rekeninge van den jare 1350, hier boven aangeroert, eenige onkoſten vermelt vind op 's *Heeren huis*, wegens eenige rechtsvordering gedaan, en byzonderlyk uit het daaraanvolgende oude keurboek op het 95 artykel, alwaar geſproken werd van de gedagvaarde en in beſlag genomen perſoonen, om op het luiden van de klok aan den nieuwen ſteen, voor de heeren te verſchynen, waaruit ſommige, gelyk wy in den beginne ook al aangemerkt hebben, wel zouden willen beſluiten, of beide deze gebouwen wel onder een

dak

dak mogten vereenigt zyn geweeſt, te weten *'s Heeren Huis* en het *Nieuwe Steen*, en dus beide dit gebouw op den hoek van de koorſtraat uitgemaakt hebben. Zoo dat de graaf eenige kamers en vertrekken tot zyn dienſt kan hebben gehad, en het onderſte voor gevangenhuizen gedient zal hebben, terwyl het boven tot een rechtbank zal geſchikt zyn geweeſt, alwaar men gemeenlyk de vierſchaar ſpande, om het heilig recht te hanthaven, in een rechthuis of plaats daar de gerechtigheit behandelt wierd, waarover de graven als opperrechters geſtelt waren; welke huizen ten verſcheiden aanzien ook verſcheidentlyk genaamt zouden zyn geweeſt. Dat dit gebouw zeer groot was, geven deſſelfs kelders en overgeblevene grontveſten genoeg te kennen, die wel drie erven of huizen van bequame groote beſlaen: voorts dat het *Stad-* of *Stedehuis*, gelyk als men nu gezien heeft uit de gemelde keuren, nevens of by den *Ouden Steen* op het marktvelt geſtaan heeft, en alleenlyk tot de burgerlyke regeering en ſtads zaken geſchikt was, dunkt my met de waarheit beſt overeen te komen. Doch hier tegen zoude men noch konnen inbrengen, dat de gemelde rekeninge van den jare 1550 niet uitwyſt, dat het rechten over de gevangens van Rooſenburg, juiſt aldaar ter plaatſe van s' Heeren huis zoude geſchiet zyn; hoewel by eenige heeren op den zelven dag aldaar eenige onkoſten wierden gemaakt, en 't geen in een en het zelfde artykel van de voorſchreve keure, roerende den *Nieuwen Steen*, noch aangaande het *Stedehuis*, daar bygevoegt is, geeft ons aan de andere kant op nieuw eenig nadenken, of dezen nieuwen Steen, als voor dezen gezeit is, niet wel te meer by het Stedehuis, benevens en aan malkanderen mogt gelegen hebben; vermits aldaar van die beide, wegens een byzondere zaak in een artykel geſproken werd; 't welke anderſints tegen de goede orde en ſtyl zoude zondigen; en 't geen ons gevoelen in dezen noch al meer beveſtigt, is, dat de ſchryver van het Goudſche Kronykje in de verkeerde gedagten zynde, dat twee heeren ieder op een gevangenhuis wierden geleit; welke gevangenhuizen, naar onze gedagten, beide op het marktveld geſtaan hebben, over zulks geen gewag maakt van de koorſtraat, daar nochtans, volgens 't oordeel van anderen, heer *Wolfert vander Veer* in gezelſchap van den graaf derwaarts gegaan zynde, zyn verdienden loon, of ongelukkig einde ontfangen heeft. Dus ſchynt dit huis op den hoek van de koorſtraat zoo zeer geen gevangenhuis, maar een verblyfplaats van den graaf geweeſt te zyn. Alle deze onzekere giſſingen en redeneringen, door welke wy op den weg der waarheit tragten te geraken, zouden miſſchien zyn wechgenomen, indien dien grooten en verderflyken brand van den jare 1536, alle deze gebouwen met hare beſcheiden en geſchriften daarin beruſtende, niet verzwolgen en in afzichtige puinhopen had verandert; echter moet het ons niet min aangenaam zyn dat wy ons noch in deze berichten mogen verluſtigen, waar uit wy zeker weeten dat ten tyde van onze voorouders, alhier binnen deze Stad dusdanige huizen hunne kruinen ten hemel verheven hebben. Intuſſchen ſtaet het ieder vry dat gevoelen 't geen hem aenminnigſt toelacht te omhelzen, en zal hy gelieven te beruſten met die beſcheiden die wy vertoont hebben, tot dat de waerheid als eene andere zon de nevelen der giſſingen zo gelukkig verdryve dat 'er niet anders dan zekerheit en echtheid overſchieten.

Beſchryvinge van het oude afgebrande ſtadhuis.

Nu zullen wy in 't kort naer ons vermogen den ſtand en gelegentheit van het Stathuis, eer het door den brand in d'aſſe gelegt is, beſchryven.

Voorwaer het was een fraai en groot gebouw naar de oude wyze geſticht, aan het weſteynde van het marktvelt, in het midden van de ſtad, gelyk als het hart in 't middelſte gedeelte van 's menſchen lichaam, op een gelyke en onverhinderde plaatze, zoo dat men met een groote ruymte van alle kanten 'er rondom koſt wandelen, zyn opgang hebbende aan de noordzyde; doch om wat reden zulks is geweeſt kan ik niet begrypen, of het moet van de ooſtzyde, daar het zelve nu zeer heerlyk is, en na de beſte manier der bouwkunde is opgehaalt, door het oude ſteen, 't welke 'er naderhand ſchynt aangetrokken te zyn, belemmert zyn geweeſt. Dewyl men in den beginne de ſtedehuizen zoo groot niet maakte, zal het graven ſteen de voorſte en beſte plaatze beſlagen hebben; 't lei echter in zyn vierkant, en kon voor een aanzienlyk gebouw, vooral zoo men de behoeftigheit der outheit aenmerkt, doorgaan. Voorts was dit geſticht met een zeer hogen tooren verſiert op de welke zulk een kunſtig klokkengeſpel gemaekt was dat het voor niemant der ſteden in Nederland behoefde te wyken; ia gelyk zommige willen, in 't gantſche kriſtenryk niet te vinden was. De geleerde *Georgius Braunus* dewelke in het begin der Nederlandſche beroertens, de ſteeden van Nederland bezien en beſchreven heeft, heeft ons onder andere deze lofreden 'er ook van nagelaten: *Wat de mart van de ſtad betreft, die is zeer wyd en breed, aan haar ooſt-eynde ſtaat een heerlyke en meer als gemeene kerk; aan de weſt-zyde is het raedthuis gelegen, zynde een voortreffelyk gebouw met een zeer hoogen toorn, en in de ſelfde een vermaarde klockengeſpel waar op ſoo ten tyde van de voornaamſte bruyloften, als wel op de weeckelykſche marckt-dagen, een genoechelyk en fraei muſyk werd gepleegt, 't welk gelyk het de bruilofsgaſten over de maaltyd met een bevallige ſoetigheid verluſtigt, ſoo ſchynt het van gelyke de koopers en verkoopers ter markt aan te lokken.* Dus had dit oude gebouw zich een langen tyd vertoont, en tot het behandelen der ſtads- en burgerzaken gedient, tot dat het in den iare 1618. weder altemaal, den toorn uitgezondert, aan het alverſlindende vuur wiert opgeoffert, welken ſchrikkelyken brand in het vervolg van de oude Hollandſche kronyk, onder andere ook vermeerdert door N. de Clerk, eertyts alhier binnen Delft woonagtig, in dezer voegen word verhaald: *Den 4. Februarius deſes jaars* 1618. *is den brand gekomen in 't Stadhuis tot Delft, welken brand ſoo geweldig is geweeſt dat die genoegſaam het geheele gebouw heeft ter neder geleyd, niet tegenſtaande alle tegenweyr; den toren met het uitnemende voorſlach (wiens gelyk men zeer qualyk ſoude kunnen vinden) is behouden, genoeg buyten alle hoope, inſonderheit door de neerſtigheit van eenen Vranck Dirckſz. Marckſchuitvoerder. In plaets van 't afgebrande Stadhuis, is weder van nieuws een veel treffelyker ende heerlyker, van de gront opgebout van levenden ſteen, volgende het gemeen ſpreekwoort, dat brand niet en verargt. Diergelyk ongeluk van brand geſchiede ook omtrent deſelve tyd aan 't ſchoone paleis binnen Parys.*

Beſchryvinge van het koſtelyke oude klokkenſpel op den tooren van het Stadhuis.

Dit is het gene ik van dezen brand vermelt vinde, zonder eenige verdere omſtandigheden; doch zoo veel men uit de geheugenis van oude bejaarde luiden wiens voorouders dien tyd beleeft hebben, nog kan vernemen, zoo ontſtond dezelve in 't midden van den naren nacht, en wel gelyk men meent door onvoorzigtigheit, dewyl de kolen in de weeskamer, welke boven aan de zuidzyde quam, omtrent ter plaatze daar nu deſzelfs komptoor en bode vertrek-kamer komt, en doen de ſecretarye was, niet wel geſmoort of gedempt waren, maar te bloot en onbeſloten bleven ſtaan, waer door de zelve wederom waren ontfonkt en aangegaan; waarop het

D'oorzaek van de woede van den brand beſchreven.

het vuur aanſtonts door zyn vurige en vlammende ſtralen rontom alles aanſtak; daarby waren de gevangenhuizen of kamers, ten deele met gevangenen of die in gyzelinge zaten, voorzien, welke het vuur allereerſt ontdekten en gewaar wierden; en niet nalieten van benautheid vervaarlyk te roepen en kermen, vrezende dat het woedende vuur, eene ſtraf die hen op de hielen ſcheen te zitten, haar zwaarder en harder dood zou aandoen als zy verdient hadden; daar in tegendeel dit droevig geval d'enige wortel oorzaak was van hun leven; want onder de gevangenen waren ook twee dieven welke de dood verdient hadden, en in korte dagen hun vonnis zouden gekregen hebben, welke by deze gelegenheit, alzo de burgers de gevangenhuizen geweldiger hand opbraken om over al by te komen en te bezien hoe de zaken waren, hunnen kerker, nochtans onder deze belofte, ontſnapten, dat zy mede getrou de hant zouden lenen om het gapende vuur den mont te ſtoppen, doch dezen, van de boeien ontſlagen, zagen maar naer de beſte gelegentheit en borgen hun leven door de vlucht. Intuſſchen gelaſte de overheit de klok te roeren om de burgers uit den ſlaep te wekken, dewelke in het holſte van den nacht in eene diepe ruſt lagen; doch echter aanſtonts met een overgroote menigte in alle ontſteltenis uit alle hoeken te voorſchyn quamen om dit vernielende element in het aenzicht te treden en dapper tegen te gaan. De huizen aan de noordzyde van het marktveld, alwaar de vlam door den wind gedreven wierd, wierden alle met natte zeylen behangen; daar mogt men zien hoe de bluſſchers op de tinnen en nokken der huizen zaten om de zeylen en daken nat te houden, om de verterende vlam het verder aanſteken te beletten: yſſelyk was het in dezen opengeſperden muil des vuurs te kyken, en dezen gapenden en brandenden oven te aanſchouwen, daer men ſchier door de ſmokende dampen die als zwarte wolken opſtegen verſtikten. Van onderen uit de huizen wierden de zieken en onmagtigen als beſte meubelen en huisraat, met allen vlyt geborgen, en met bakermatten en andere gereetſchappen vervoert; de verſchrikte en bleekbeſtorve moeders begaven zich met hare ſchreiende en onnozele zuigelingen op de vlucht om elders zekerder ſchuilplaats te zoeken. De arbeiders en burgers vielen van alle kanten uit, met lange ladders op de ſchouders om dezen fellen brand zoo veel doenlyk was afbreuk te doen. Daarby zag men uit alle hoeken met leere emmers en ander gereetſchap een ganſche menigte van menſchen water aanbrengen om dit vuur uit te bluſſchen; met een woord, de ganſche ſtad was in rep en roer, en ieder verkoos liever met de vlam te ſtryden dan op zyn bedde te ruſten. De ſchildery waar in dit droevig ongeval gemaalt zy, is noch voor handen, en wort by de liefhebbers bewaart. De toren van het ſtadhuis, door de groote zorg en neerſtigheit van de bluſſchers met het grootſte gevaer van hun leven, bleef behouden, en wierd als een koſtelyk overſchot uit den brand geborgen. De marktſchuit-voerder, en andere der voornaemſte die zich niet minder dan traeg toonde, om aan het ſpits van den toren zich te weer te ſtellen, waren luiden dewelke voor omtrent twee iaren aan wederſpannigheid en oproer met een deel wyven ſchuldig waren geweeſt, en daarom by de overheit qualyk te boek ſtonden; doch de verſche blyken hunner getrouheit en onverſchrokten aart om het vuur met gevaer des levens, als een andren vyant het hooft te bieden, drongen hen weder in de gunſt der regering. De burgers waren doorgaans yvrig, om zoo veel mogelyk was, de boeken, papieren, en ſchil-

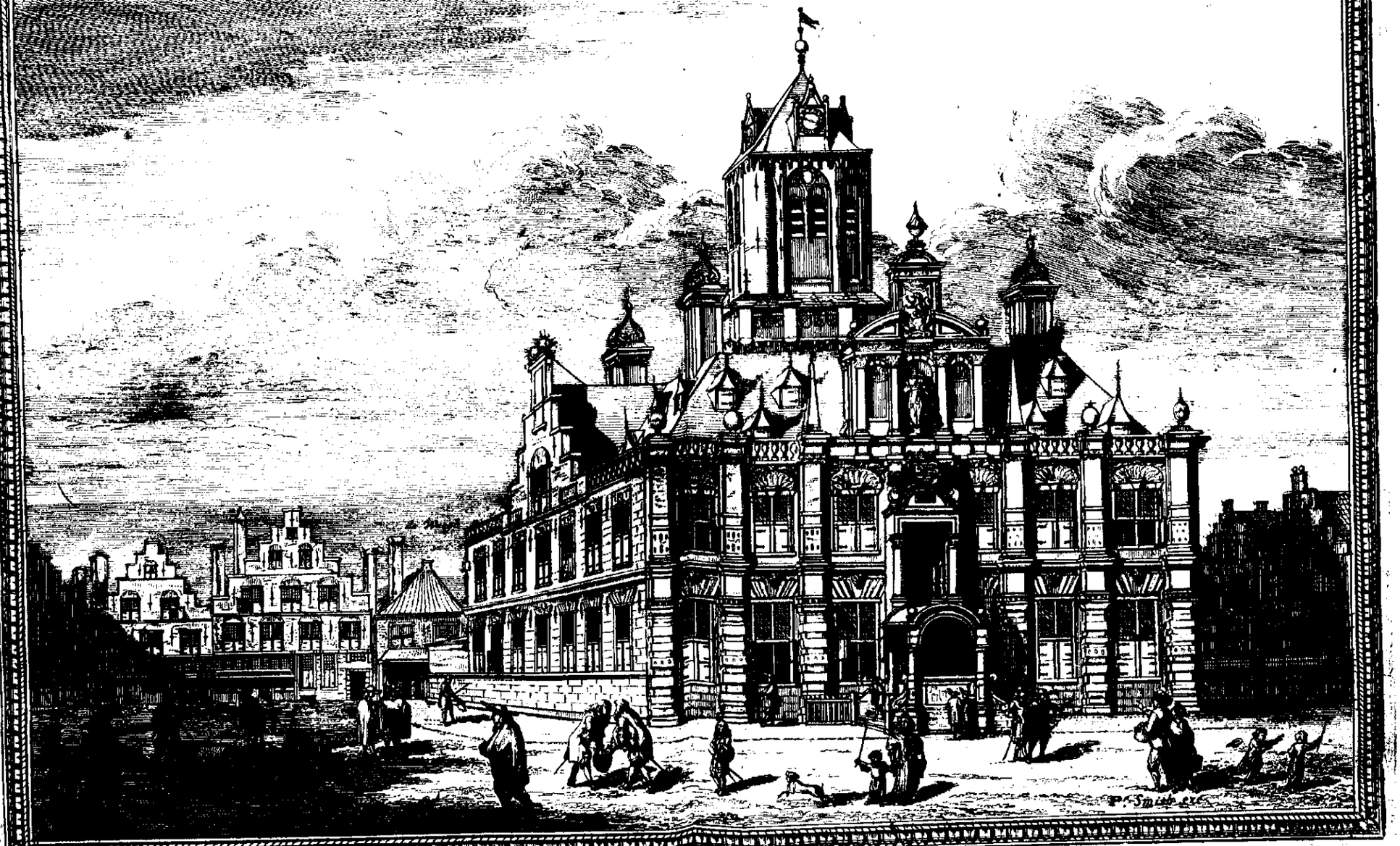

AFBEELDING VAN HET RAADHUIS.

deryen der ſtad, benevens verſcheide andere dingen te bergen; maar overmits deze droge ſtoffen zeer ligt door de verſlindende vlam gevat en aangeſtoken wierden, moeſt men met leetwezen zien dat deze ſtoffen aan den brant ten prooi wierden overgegeven: want na dat de zolder van de weeskamer alwaar de vlam eerſt vatte, benevens de ſecretarye die boven was, in d'aſſe gelegt waren, ſtorte het vuur aanſtonts neder, om de papieren en geſchriften, waar van 'er miſſchien wel eenige den vorigen brand van de ſtad ontkomen waren, als een hongerige leeuw te verſlinden: geſchriften uit welke wy buiten twyffel nu noch wel eenig licht zouden getrokken hebben om die dingen, thans in een wolk van raatzelen opgewonden, klaerder in den dag te zetten.

Overleg om naar den brand van 't oude Raathuis een heerlyker te ſtichten en d'uitvoering daar van.

Naaulyks was dit heerlyk ſtadhuis door den fellen gloet des vuurs in een puinhoop hervormt of men liet zyn gedagten gaan om weder een nieuw op dezelve plaats, en aan den overgebleven toren van den grond af, veel heerlyker dan het oude, op te halen, en als een fenix uit zyn aſche te doen verryzen: om dit in orde te verrichten liet men de beſte en vermaardſte bouw-konſtenaars verzoeken, en wel bezonderlyk den beroemden bouwmeeſter en beeldhouwer *Hendrik de Keyſer*, die het ontwerp der tombe van den prins van Oranie gemaakt had, welke kunſtenaer de ſchets van dit tegenwoordig ſtadhuis ook ontworpen heeft, waarin, naar de regelen der bouwkunde, alles zo net en volmaekt is waer genomen, dat 'er niets aan mangelt; ter goeder tyd dan begonnen hebbende heeft dit ſtadsgevaerte allenx naer dat kunſtig voorſchrift opgetimmert niet alleen een groote nettigheit en gelykmatige verdeelinge gekregen, maar zelver de gedaante van een heerlyk paleis, zoo dat zyn ongelukkige val de grontſlag gelegt heeft van een heerlyker verheffing; want het is zeker dat dit gebou, eer het onvergelykelyk raethuis der ſtad Amſterdam, wiens weergade men in Europa niet ziet, zyn hoofd opſtak, dit de eer bezat van het heerlykſte ſtadhuis dezer provintien te wezen. Dit gebouw is omtrent 84 voeten breet, en 90 voeten diep, en is van onder tot boven toe rondom in 't vierkant van witten arduinſteen opgemetſelt. De voorgevel is verlicht met 6 kruyskozynen, elk ſtaande tuſſchen twee platte pilaſters naar de Doriſche orde, bedekt met een groote zware lyſt, die het gebou ſluit en van alle zyden omvangt: in het midden is den opgang met een heerlyk boogsgewys overdekt portaal, buiten het gebouw uitſtekende, en aan wederzyde met vyf breede trappen op te gaan, zynde het overdekzel met twee pilaren onderſteunt, mede van de gezeide ordre, welkers onderſte helft met een grooten vierkanten uitgehouwen ſteen beſloten is, verſtrekkende tot een puye of aflees-plaats, alwaar men gemeenlyk, na het luiden van de klok, ſtads keuren en ordonnatien of andere zaken gewoon is voor het volk af te leezen. Boven het verwelffel of den opgank is noch een poort met twee afſtaande pilaren na de Ioniſche ordre, waar door de misdadigen op het ſchavot worden gebracht, 't welke daar recht tegen over wert opgerecht, om ſtraf voor hunne misdaden t'ontfangen. Boven op deze poort vertoont zich het wapen van prins *Maurits van Oranie* in gedaente als ſtadhouder van Holland en Weſtvriesland; voorts ſtaat dit wapen in het midden der 6 kruyskozynen, boven met groote uitgehouwe ſchulpen in plaats van bogen verſiert tot haar hoofdſieraat, elk tuſſchen twee pilaſters van de zelfde ordre; boven het lyſtwerk komt een frontespiets of opſtaande gevel na de Korintiſche ordre, tuſſchen twee

pira-

pyramiden of naalden, en in het midden met drie niſſen of uitgeholde halfronden, ſtaande in het middelſte een heerlyk en konſtig beeld vertoonende de geregtigheid met zwaart en weegſchael in de hand, doodelyke ſtraffen dreigende, en na ieders recht wel overwogen hebbende, verdiende loon gevende. Boven de twee ledige ſtaat het iaargetal der opbouwinge in out Rooms cyfergetal, ANNO CIↃ IↃCXX. Noch hoger en in het top-punt ziet men den rooden leeuw op het goud veld, verbeeldende het wapen van de vry verklaarde provincie van Holland, 't welk dit gebouw als in zyn voorhooft draagt. De noord en zuidzy gevelen, die geheel in breete, hoogte, groote, getal van venſteren en lichten overeenkomen, hebben zoo in de twede als onderſte ſtadie zeven kruiskozynen, zynde beneden de zeſte van voren te rekenen, waar van 'er een in het midden van burgemeeſteren-, en een in 't midden van de ſchepenskamer komen, ieder met een groote uitſtekende yzere tralie voorzien, dewelke men in de bouwkonſt *jalouſiez* noemt; boven het vierkant van het muurwerk heeft iedere gevel ook een kleine frontеſpies met kantelingen of trappen en lyſtwerk, in het midden een kruiskozyn en een niſſe in het top-punt, wederzyds alle drie de frontеſpietzen; zoo van de voor- als zydgevelen vertoont zich een ſierlyke ſteene baluyſter, dewelke het blaauwe leyendak, (hebbende twee ryen venſters boven den anderen in 't verband) op alle vier de hoeken beſluit tot achter aan den tooren, alwaar het dak, zich van voren en ter zyde vierkant vertoond, eindelyk aan tween geſcheiden zynde, zyn waterlozinge heeft. De tooren die zich van voren recht achter het frontеſpiets vertoont, en in het midden uit het dak ryſt, is zeer zwaar, regt vierkant zynde, en aan elke zyde dertig voeten breed, hebbende van buiten een gewelfde bordestrap, welkers muurwerk van achteren boven de eerſte verdiepinge van het ſtadhuis, buiten uitſteekt, ſchynende het gantſche werk aangeleit te zyn om noch hoger op te trekken, en plagt wel eer boven met een plat te zyn, gelyk men dat in de oude ſchilderyen daar't zoo afgemaalt ſtaat noch kan nazien, voorzien zynde met ſekere figuurties, welke alhoewel zeer ſlecht en zonder kunſt in hout geſneden, echter de natuurlyke gedaante van de oude ſtadhuis-tooren aertig afbeelden; doch is nu al een geruimen tyd met een platachtig ſpits bedekt geweeſt, waarin de uurwyzers en huisjes in uitſteken, gelyk als groote dakvenſters zyn geſtelt; de klokken, daaronder hangende zyn niet ſpaerzaam, om haar heel en half uurſlag te laten hooren: het voorgenoemde en naar dien tyd ongemeen treffelyk klokkengeſpel, welk het vliegende gerucht de lofklanken in den mond leide, is met den tooren uit den voorſchreven brand van den iare 1618 noch overgebleven, en is, ſedert die kunſt nader uitgevonden is, over eenige iaren, gelyk wy zullen hooren, tot klokſpys gebruikt en verſmolten, en met al het yzerwerk en ander gereetſchap daar toe dienende afgenomen, en wel drie dubbelt verbetert zynde op den nieuwen kerktoren overgebragt. Vermits van dit klokkeſpel hier voor noch geſproken is, denkt men ligt dat deze klinkende klokjes al van zeer oude tyden hier op het ſtadhuis gehangen hebben, of ook wel andere ſteden daar van zyn voorzien geweeſt: neen voorwaer, dit luitruchtige torenmuzyk is niet dan zeer laat in deze provintien in gebruik geraekt, en is veel ionger als de uitvindinge der klokken zelf, waar van wy ook, wanneer wy tot de kerken zullen gekomen zyn, iets zullen aantekenen. *Jan Adriaanſz Leegwater* verhaalt in zyn kro-

nykie bladz. 11 en 12; (welke Leegwater in den iare 1575. geboren was, en wiens grootmoeder de zuſter van den abt van Egmond was geweeſt,) hoe hy zyn oudoom wel had hooren verhalen dat 'er voor dezen door ganſch Holland niet meer als een klokkegeſpel was, en dat was op de abdye van Egmond; waaruit blykt dat omtrent den iare 1450. iets vroeger of later in deze landen dit torenſpel eerſt moet zyn uitgevonden. Wat lager als de bommelgaten komt een overdekten ommeloop rondom een weinig buiten den tooren uitſtekende, alwaar de trompet-wagter alle nacht op ieder uur moet omgaan, en over de geheele ſtad wel naauwkeurig toezien, of hy geen brand of ongelukken ziet, quade geruchten of onraad verneemd, en is verplicht zich alle uren met de trompet uit alle de vier hoeken over de ſtad te laten horen. Noch wat lager komt de luyzolder; voorts verſtrekt het onderſte gedeelte van den tooren tot verſcheide gevangenhuizen, en zinkt allenx tuſſchen de daken van het ſtadhuis in, werdende aldus met deſzelfs inwendige deelen vereenigt. Toen over eenige iaren dit ſtadhuis ten deelen van binnen vermaakt en verbetert wiert, en van buiten en binnen verſchildert en verguld is, heeft men noch in de plint van het lyſtwerk, onder het frontespiets van den voorgevel deze latynſche tydbeſchryvinge bygevoegt: DELPHENSIVM CVRIA REPARATA.

't welk niet anders beduit als, het *Raadhuis der Delvenaren vernieuwt*: want alle de letters welke by de Romeinen een getal uitdrukken, en in deze woorden gevonden worden, zyn tot geryf wat grooter uitgebeeld als de anderen, en moeten aldus op ordre uitgetrokken worden; M. DC. LVVII, beduidende de iaartyd van deze verbeteringe, te weten 1662. Achter aan komen de letteren M. met twee CC. dwers tegen malkanderen doorgevlogten, en een C, met Æ. ook doortrokken, betekenende op zyn Romeins deze woorden: *Door bevel der burgemeeſteren en de voorzorge des Havenmeeſters.* In den jare 1721 is dit gebou op nieu van buiten zeer fraai verſchildert en vergult, en ter gedagteniſſe daar van ziet men aan de zuit en noordzyden boven gelyks het muurwerk onder de frontespies in vergulde letters ſtaan,

REPARATA MDCCXXI.

Het ſtadhuis van binnen beſchout.

Tot hier toe hebben wy de uitwendige gedaante en geſtalte van dit heerlyk gebouw den lezer vertoont, nu zullen wy optreden, om te zien of de kameren en vertrekken ook in enige voortreflyke hoedanigheden uitmunten en onze overdenking waerdig zyn. Vooraan als men op het voorſchreve overdekt portaal komt, waar door men binnewaards moet treden, komt ons voor eerſt in het gezigt, even boven den ingang onder het wapen der ſtad, dit godvruchtig opſchrift als een orakel of Godſpraak.

HÆC DOMUS ODIT, AMAT PUNIT CONSERVAT, HONORAT, NEQUITIEM, PACEM CRIMINA, JURA, PROBOS.

't welk in 't Nederduits aldus luid: *Dit huis haat de ſchelmery, bemint de vrede, ſtraft de misdaden, bewaart de rechten, en eert de vromen*; welke latynſche woorden in een vergulde ſteene comportement voor de pilaren van het gezeide portaal ſchynen gehouwen te ſtaan, om dat die van een ieder, daar voorby gaande, konnen gezien en gelezen worden. Een gewoonte doorgaans by d'oude Griekſen en Romeinſen, of noch wel gryzer volkeren in gebruik, welke hunne raadhuizen en paleizen met leerzame zinnebeelden plagten te verſieren, om dat d'oogen des volx door de uiterlyke heerlykheit van het gebouw niet zoo zeer mogten als in verwonde-

ring

ring verſlonden worden, als wel, om dat het ongekreukte recht zonder aanzien van perſonen, alſdaar van binnen wierd gehandhaaft, alle burgerlyke twiſten en oneenigheden beſlift, den verdrukten een toevlugt vonden en geopende ooren om hunne noden en ongelegentheden te kennen te geven om een gewenſchte trooſt te erlangen, op dat weduwen en wezen daar beſchermt mogten worden, en met een woord alle vrome byſtant vinden op de plaats alwaer de heilige gerechtigheid, in Godts naam, zwaart en evenaar draagt.

Door dezen ingang komt men eerſt op een wyde en breede voorzaal, welke door vier kruyskoſynen niet alleen een aangename uitzigt op een groote markt der ſtad heeft, maar daar en boven recht voor haer de heerlyke en ſchoone nieuwe kerk naar de wolken ziet ryzen, ſtrekkende deze zaal tot een bequame wandelplaats voor de burgers, of die genen welke in de kamers der burgemeeſters of ſchepens iets te verrichten hebben, en dikwils de eene om den anderen moet wachten. Op deze burgerzaal mogen eenige kramers op de kermistyt met boeken, kaarten, ſchilderyen, prenten en papierkonſt met hunne kramen ſtaan om burger of buiteman, die iets begeert te kopen te gerieven. Recht over den ingang is zy met vyf heerlyke bogen verſiert, onderſtut met vier groote ronde heele, en twee halve of doorgezaagde en aan wederzyden in de muur ſtaande kolommen, ofte zuilen van zeer ſchoone gepolyſte blaauwen arduynſteen, ieder uit een ſtuk, mede gelyk het buitenwerk van de onderſte ſtadie na de Doriſche ordre. Deze zuilen zyn zoo net en bruin gepolyſt, dat zy by eenige onkundige, vermits dezelve om ſilver en gout te toetzen ook ten deelen bequaam zyn, en ſomtyts ook daer toe wel werden gebruikt, en voor toetsſteene gehouden. *Monſieur de Monconys*, by ons meermalen vermeld, heeft dezelve voor ſwart marmer aangezien, ſeggende: *in het diepſte van de eerſte plaats regt over den ingang is een perk of affchutſel geformeert door vier dikke Colommen van ſwart marmer, dewelke ondersteunen drie bogen van een ſeer goede architecture*: men wilde ons doen geloven, dat de zelve door een blinde vryſter, welke deze konſt van den blaauwen arduyn aldus te polyſten eerſt had uitgevonden, en noch van niemand kon nagebootſt worden, zoude gedaan zyn: het vertrek dat den heer *Monconys* hier meld is de *vierſchaar*, welke achter de vier heele pilaaren afgeſchoten is, en wederzyts noch met een dwersboge tot den ingang is voorzien, 't welk eensdeels op de twee buitenſte heele kolommen, en anderdeels noch op twee byzondere in de muur ſtaande zuilen van de zelve ſtof in gedaente is ruſtende, zoo dat men hier, zoo heele als halve, acht kolommen ziet pronken, daar men in den eerſten ingang doorziet, 't welk voorwaar een heerlyke ſchikkinge in de vierſchaar uitlevert. In dit vertrek, daer het heilig recht voorzit, is men gewoon alle woensdagen en zaterdagen, de vacantie uitgezondert, ſtads rolle te houden, de bevelen te verkondigen, en ook doorgaans de misdadigen haar vonnis voor te lezen, de gemene lants en ſtads pachten te verhuren; zynde tot dien einde met een tafel en banken bequaamlyk voorzien; boven deze vierſchaar hangt een fraai perſpectief van een goede tekeninge en ſchikkinge, in 't welk men zinlyk afgemaelt vint de beruchte uitſpraak des ſchrandren konings Salomon over de duiſtere zaak der twee twiſtende vrouwen wegens het levendige kint, getroffen door de hand van den vermaarden en konſtryken *Pieter van Bronkhorſt*; boven aan de balk en wel midden in deze zaal ziet men ook tot een openbaar exempel hangen, een bezonder werktuig

Beſchryv. der Vierſchaar.

van

van ſtraffe, de *houte huik* genaamd, waar den gemelden fransman, dewyl 't hem vreemt en ongewoon toeſcheen, ook deze aanmerking opmaakt: *Daar hangt*, zegt hy, *aan de voute of het welfzel een houte klok welke men de misdadigers over het lyf ſtolpt, komende als dan de kop daar boven door een gat van de klok uitſteken, en alzo doet men haar wandelen door de ſtad.* Voorts vertonen zich boven aan de neuten van de balken de wapenen van de heeren, onder welkers regeringe den eerſte ſteen van dit raadhuis is geleit. Zoo ras men de burgerzaal intreet, heeft men de deur van de trezory en weeskamer regt tegen malkanderen over, en in de noord en zuidooſtelyke hoeken van het gebouw achter de trezory aan de noorder zyde, volgt noch de ſecretarye, alwaar men een kamertie voor de ſtadsboden, regt tegen over vint, benevens een trap om na boven te gaan; agter de vierſchaar ziet men aan de regterhand, of zuidzyde de heeren burgemeeſteren, en aan de linkerhand de heeren ſchepenen kameren en vertrekken.

En der Raetkamer.

De raadkamer tuſſchen beide, waar in den breeden veertig-raad vergadert om in zaken van gewicht, ſtad en lant betreffende, te raadſlagen; dit is een bezondere geheime plaats tuſſchen zware en dikke muren welkers doortogten al omme met dubbelde deuren, te weeten een aan de buiten en een aan de binnekant, zyn voorzien, konnende de drie toegangen van deze kamer met twee deuren worden afgeſloten; deze muren dienen tot fondamenten waar op dit zwaar gebouw en ook den toorn ruſt, welke daar als een hoog pavelioen recht boven over heene komt, houdende onder zyne voeten een yſſelyken kerker of donkere kelder, gemeenlyk *de dief-put* genaamt, alwaar kleine huisjens afgeſchoten zyn, de moetwilligen en quaaddoenders daer te water en broot te zetten. Deze kelder heeft zynen ingang op een kleine open plaats midden in het raadhuis, regt agter de vierſchaar, tuſſchen de zelve en een kleine galderye gelegen dwers door de raatkamer, waardoor men van voren in de zelve kamer gaat, en ook de heeren burgemeeſteren en ſchepenen, over zaken de wet belangende, tot malkander komen.

Verſierſelen des Raetkamers.

Deze *Raadkamer* is van onder tot boven toe bekleed met uitnemende koſtelyke en konſtige tapiſſeryen, gemaakt by den zelven kunſtenaar die de tapyten in den Haag op de zaal van de Staten van Holland hangende gemaakt heeft, en hier te Delft woonagtig was. Zoo veel heeren als hier vergaderen, zoo veel koſtelyke tapyte ſtoelen, alle met gezaaide of geſtrooyde bloemen heerlyk doorwrocht, verſieren daaren boven deze kamer, zynde de ſtoel van den preſident alleen met leuningen aan de zyden voorzien, daer de andere alle van een gewoone Spaanſche vorm zyn. In het midden des kamers ſtaat een tafel met fyn groen laken bedekt, en behangen met zware zyde franien, waar aan de heeren van de wet hunne plaatzen nemen, hebbende de heer penſionaris bezyden den voorzitter, die de vergaderinge doet beleggen, aan een hoge of wat verheve leſſenaar by haar ſtaande, die als ſpreker uit den naam van de heeren burgemeeſteren het woord voert, de raadſlagen voorſtelt, de ſtemmen opgadert, en uit de vergaderinge van de Heere Staten van den lande verſlag doet enz. De andere ſtoelen rondom tegens de tapyten, zyn geſchikt voor de veertig heeren Raden en vroedſchap buiten de Wet, ieder op zyn rang naar hunnen ouderdom in de regering. Voor deze tapyten, behangzels, en overtrekken der ſtoelen te zamen, heeft de werkmeeſter een groot gevaert van eertyds St. Agnieten konvent, 't geen hy te voren van de ſtad voor een goede ſomme iaarlyks huurde, t'eenemaal in eigendom gekregen.

Ten

Ten zuiden uit deze raatkamer komende, gaat men, door twee deuren, in *Burgemeesters kamer*, bevattende drie groote kruiskozynen in de lengte, de breette omtrent een derde minder zynde, alwaar het meeste gedeelte met een barricade of hekken is afgeschoten, niets overblyvende dan een ruimen ingang, om achter in hun vertrek-kamer, en bezyden in de voornoemde raadkamer te gaen. Buiten dit afschutzel word ieder, die iets by burgemeesters te verrichten heeft, gehoor gegeven. Binnen dit hek staan de tafel en stoelen, ten dienste van de heeren, een weinig boven den gemeenen grond verheven; voorts is deze kamer rondom met tapyten, die 't grootste gedeelte der wanden bedekken behangen, die aan een doorgaande lyst welke tot afscheidinge gemaakt is, vast zyn. Het overige pronkt met kostelyke schilderyen: in de tapyten, zoo als men van voren uit de groote zaal van het raadhuis inkomt, beschouwt men het wapen van de stad in het groot uitgebeeld, omvlochten met allerlei kunstig lofwerk, aertig met bloemen en vruchten geschakeert, en bevallig door twee Engelen met door een gestrengelde laurieren gekroont, alwaer men van achteren aen de eene zyde de speer van *Minerva*, godinne der wysheid ziet, met hare toegeeigende vogel de *nacht-uil*, de gaaf van onderscheid verbeeldende: *want overmits de oogen van deze godinne van de zelve verwe zyn als van de uilen welke zeer wel by nacht zien, zoo word verstaan dat een wys man de zaken kan onderscheiden, hoewel die duister en verborgen zyn.* Aan de andere zyde ziet men den slangenstaf van Mercurius, de god van de welsprekentheit, met welke staf gelyk hy, *naar het gevoelen der heidenen, de doden verwekte, zeit men, dat hy ook te gelyk door zyne welsprekentheid de geheugenis en het verstand des menschen kost opdekken.* Waar by den haan, de wakkerheit betekenende, is gevoegt, wegens de gelykenis welke de welsprekentheit met de wakkerheid heeft, gelyk ons den Italiaanschen ridder Cesar Ripa verklaart in zyn *Iconologia* of Beeldenspraak bladz. 270. een treflyk boek onlangs met zinlyke aantekeningen, keurlyke styl, en kunstige beelden, onder den titel van het *groot Natuur- en Zedekundig Werelttoneel*, by den drukker dezes werks van de pers gekomen. Voorts staat het wapen in 't midden van een watergod, en een stroomgodes, die misschien de *Rhyn* en *Maas* verbeelden, tusschen welke rivieren deze stad van outs, ia noch is gelegen; of wel dat nader zou schynen, de *Maas* en *Schie*, waar door deze stad, wegens de bequaamheit van hare haven, allerhande koopmanschappen en waren uit andere landen over zee gelegen, bequaam kan af en aan voeren; uit welk inzicht men eenige scheepies over de zoete en zoute stromen ziet aankomen. De eene watergod leunt op een uitstortent watervat, en heeft een muts van lisch, wier en bloemen op zyn hooft; de andere stroomgodes ziet men mede op een stroomkruik, daar 't water uit schynt te vloejen, leunen; tusschen haar beide onder het wapen leit een biervat, zinspelende op de welvaard dezer stad en burgeren door de brouweryen. Langs den voorgrond nevens hen ziet men een hoop van allerlei groen rivier- en slootgewas, als liezen, biezen, donzen, laekeblaan enz. ook pompoenen, komkommers en andere waterachtige vruchten. Van achteren beschout men het water, en ter wederzyden een neerhangende festoen van kinkhorens en schulpen: de andere tapyten verbeelden de wapenen der verscheide ambachtsheerlykheden dezer stad, versiert zynde met allerhande zwierig lofwerk en festoenen, boomgewassehen, aardvruchten, en ook gereedschappen tot de landbouwerye, iacht en visscherye;

Beschryving van Burgemeesters-kamer.

Schilderyen en andere sieraden van dit vertrek.

rye; ja met een woord alles wat ieder plaats herelykſt en overvloedigſt voortbrengt, en hare inwoonders mildelyk mededeelt. Nevens de ſchoorſteen komt een *trophee*, te zamen geſtelt van de vier vaandelen der burgerye dezer ſtad, met hare behoorlyke koleuren onderſcheiden, en vierderhande zoort van out krygsgeweer, alhier voordezen wel in gebruik geweeſt, als de Haaks, Clovenieren, voet- en handbogen. De ſchilderyen, boven de tapyten hangende, vertonen noch eenige zeltzame overblyfzelen van de ornamenten en koſtelyke kerkſieraden waar mede deze kerken, gelyk wy in der zelver beſchryvinge zullen zien, boven andere kerken en ſteden heerlyk opgepronkt waren. Men vint 'er vier van dien heerlyken kunſtenaar *Maarten van Heemskerk*, waer van het heerlykſte voor de ſchoorſteen ſtaet, zynde wel eer een outaar-tafel met twee deuren geweeſt; de binne-tafel verbeeld een *ecce homo*, dat is, *ziet den menſche*, of liever de hiſtorie van onzen gezegenden Zaligmaker, alwaar hy gegeeſſelt en een doorne kroon op het hooft wort gezet, en met een purper kleed omhangen, beſpot en ellendig mishandelt zynde, in dien ſtaat aan de opperprieſters en het volk wort ten toon geſtelt, en Pilatus tot haar zeit, *ziet den menſche*, te weeten hoe elendig hy nu mishandelt is, en waardig om verder ſtraffen te ondergaan, of gelyk andere menen om medogen te verwekken. De beelden die zich tot de voeten levens groot vertonen, zyn kunſtig getekent en geſchildert; in de deuren zyn zeer uitnemende knielende perſonen afgebeelt, in de rechter van de mans ſtaat een St. *Chriſtoffel* achter haar. Dit ſtuk is altyd zeer vermaart geweeſt, in zoo verre, dat eenige verhalen, dat Keizer *Rudolphus* voor dit tafreel 3600 guldens doen bieden heeft, andere zeggen 4000 guldens, en echter noch altyd door de heeren burgemeeſteren beleefdelyk is afgeſlagen. Nevens de ſchoorſteen boven het portaal van de kamer is ook een *ecce homo*, mee levensgroote van den zelven *Heemskerk*, uitgezondert dat hier ſlechts halve beelden zyn, welk kunſtwerk by de voornaamſte kenders ook in top wort gevyzelt. Aan de andere zyde van de ſchoorſteen ſtaat een deur van een altaartafel, mede van den zelven meeſter geſchildert; aan de eene zyde is een afbeeltſel van een godtvruchtig knielend man met zyn patroon, den h. Paulus, achter hem ſtaande, en aan de andere zyde een van de tien Sybillen, genaamt *Sybilla Erythrea*, zynde de vyfde in 't getal, zittende in de wilderniſſe met een boek in de hand; dit ſtuk is aan beide de zyden zeer heerlyk en kunſtig gemaalt. Het vierde ſtuk van Heemskerk, 't welk de kunſtenaren op zyn italiaans wel een *Pieta*, dat is, een godtvruchtigheit noemen, verbeeld Kriſtus van het kruis afgenomen, en dood leggende, terwyl *Joſeph van Arimathea*, een eerlyk raatsheer, en *Nicodemus*, welke een mengzel van myrrhe en aloë van omtrent hondert ponden, om het lichaam te zalven medebrachten, het in zuiver fyn lynwaat winden, naar de joodſche wyze, welke voor een gewoonte hadden hunne treffelyke en aanzienlyke luiden aldus te zalven eer die begraven wierden: ook vint men aldaar eenige Galileeſche vrouwen, als Maria Magdalena, en Maria de moeder Joſe, die uit een heiligen yver quamen toevloejen om deze omſtandigheden te aanſchouwen. Welke verbeeldinge van de kunſtenaren om haare vereiſchte ſchikkinge en doorſtralende kunſt in hoogachting wort gehouden; rondom in de lyſt leeſt men dit latyns opſchrift: *Corpus perunctum aromate puro ſepulchro conditur, odora tantum pectora & munda Chriſtus diligit*, dat is, *het lighaam gebalſemt*

met

met welriekende ſpeceryen, word in een nieuw graf geleit; alzoo bemind Kriſtus de welriekende en reine herten alleen. De ſchilder zinſpeelt op de verhandeling in Lukas evangeli in het 23 hooftſtuk het 53 vers, daar de Heere Jeſus van Joſeph in een graf geleit wierd daar noch niemant in gelegen had, het welke in een ſteenrotze was uitgehouwen. Hier nevens hangt noch een hoge en ſmalle deur van een altaar-tafel, geſchildert van den vermaarden *Pieter Aartſen*, gemeenlyk *lange Piet* genaamt; het gantſche geſtel en ſchikkinge van dit heerlyk ſtuk vertoont zich in zulk een gedaante, dat alle deelen, zoo wel de middeltafel als de deuren de hiſtorie verbeelden daar *Kriſtus de kopers en verkopers uit den tempel dreef, en de tafelen der wiſſelaren en de zitſtoelen der genen die duiven verkogten omkeert, en tot haar zeide, neemt deze zaken van hier wech, en maakt het huis myns vaders tot geen huis van koophandel.* De meeſter had de afbeeldinge van deze hiſtorie zoodanig geſchikt, dat 'er ook eenige beelden van kopers en verkopers inquamen, en zoo meeſterlyk en konſtryk doorwrocht, dat 'er de beſte kunſtenaars dezes tyts over verwondert ſtaan, dat in zoo een eng begrip zulk een aartige en kunſtige ſchikking is gebracht, waar uit genoeg af te nemen is dat deze ſchildery in haar geheel een keurlyk pronkſtuk is geweeſt. Eenige getuigen dat het voornaamſte beeld, dat in deze deur naaſt voor aan den korf met duiven komt, 't afbeeltſel des meeſters is. Deze vyf zoo heele als halve tafereelen, waar van 'er ook verſcheiden in andere kameren gevonden worden, zyn in de woedende beeldſtormery gelukkig de woede ontſnapt en geborgen. Noch zyn 'er in de zelve kamer negen heerlyke afbeeldingen van den heerlyken kunſtenaar *Michiel Mierevelt*, vertonende den ouden prins van Oranie, welke hier te Delft in zyn hof wierd doorſchoten, met zyn drie nagelaten zonen, Philips, Maurits en Hendrik, geboren Delvenaars, en eenige anderen van deze familie, en daar onder de koning en koninginne van Bohemen enz, alle tot de knien toe levens groote, ſommige met de gebruikelyke klederen van hunnen tyt, andere in hun oorlogsgewaat gewapent. In de 12 glazen van de drie kruiskozynen ontdekt men zoo onder als boven op een ry, in zes parken, de wapenen van de 6 groote ſteden. Ten weſten van deze kamer, gelyk gemelt is, volgt noch een klein vertrek met gout leer behangen, recht op de waag der ſtad uitziende; en achter de ſchoorſteen ten ooſten ziet men noch een geheim-kamer alwaar de heeren hunne wezentlykſte papieren en brieven bergen.

De *ſchepens kamer*, welke ten noorden van het gebouw even groot, en van een en de zelfde manier als burgemeeſters kamer is, is zonder tapyten, doch met ſchilderyen en kaarten opgepronkt; zoo ras men intreet vertoont zich in het eerſte opzicht een heerlyk ſtuk, alwaar den doorluchtigen prins Willem de eerſte leit doodgeſchoten, vergezelſchapt met een groote reie van maagden, verbeeldende allerlei kriſtelyke, burgerlyke en heerlyke krygsdeugden, de kriſtelyke: *'t geloof, de vreeze Gods, vertrouwen op God, oprechtigheid, nederigheid, yver, godtvruchtigheid, hoope, lydſaamheid, volſtandigheid, geruſtheid, lankmoedigheid, verachtinge van 't leven en de werelt, naarſtigheid, liefde, liefde des vaderlands, goedheid, zachtmoedigheid, barmhertigheid, getrouwheid, beleeftheid*; polityke deugden: *wysheid, voorzichtigheid, gerechtigheid, billikheid, zachtzinnigheid, mildadigheid, deftigheid*; krygsdeugden: *naarſtigheid, wakkerheid, dapperheid, ſtoutigheid, ervarentheid.* Verſierſelen van een prins: *edelheid, grootdadigheid, macht,* Verhandeling der Schepens kamer.

en eere. Deze alle zyn, of met lauwerkranſen, of palmtakken gekroont, beide by de ouden gebruikt, niet alleen tot tekens van overwinninge, maar ook inderdaad tot eeuwige eerverſierſelen welke de deugt eigen en waerdig is, want gelyk de lauwrier en palmboom altyd groen blyven, alzo zyn de deugden ook onverderfelyk; daar en boven de kranſen van een ſpheriſche rondigheit zynde, zoude men konnen zeggen, dat de deugden ook geen bepalinge hebben, en zonder einde zyn. De liefde met hare weenende kinderkens vertonen zich naaſt het lyk, genegen zynde om de vingers in de wonden te ſteken; van boven komen gevleugelde en ſpierwitte Engelen met olyftakken en kranſen uit den hemel nederdalen, terwyl eenige maagden van gelyken met kranſen in de hand bereit zyn om het prinſelyk hooft te kroonen; ter zyde ziet men de vliegende Faam met eene ontſteken bazuine door de lucht vliegen, in welkers vendel men deze woorden leeſt:

Jam canitur toto nomen in orbe tuum.

Over alle de landen van den gantſchen aartbodem, werd uwen naam verkondigt, waar tegen over men de zwarte nyt met vierige oogen uit het duiſter verſchiet noch ſchynt te zien: onderaan ſtaat:

Ecce patrem patriæ virtutum cerne ſacellum.

dat is, *ziet hier den vader des vaderlands, en aanſchouwt de kapelle van de deugden,* zynde dit ſtuk alles in zyn geheel, gelyk de liefhebbers dat noemen, zeer groots geſchikt, getekent en meeſterlyk geſchildert door den konſtryken H. G. Pot, in het iaar 1620. Voor de ſchoorſteen hangt mede noch een *ecce homo* van den voornoemden Heemskerk, doch zyn maar halve beelden, levens groote, alwaar men klaar en beſcheidelyk de wrede boosheid van de Joden in vint uitgedrukt. Men beſchout hier in dit eige vertrek van den zelven meeſter, regt tegenover de glazen, noch een groot outaar-ſtuk van zwarte en witte kunſt, zynde een *ſlangebyting* of het voorbeeld Kriſtus, te weten de geſchiedenis daar Godt de Heere vierige ſlangen tot plagen over de murmureringen der Iſraeliten in de woeſtyne zend, waar van zy gebeten zynde haaſtelyk ſtierven, doch daar Godt de plage ſtilde zoo ras het volk zyn zonden bekende, en Mozes voor haar zyn handen in den gebede ophief, en hy volgens het gebod van Godt, een metale ſlange, welke de vierige gelyk was, op een ſtake ſtelde, op dat iemant gebeten zynde dezelve mogt aanzien en geneezen worden. Benevens de ſchoorſteen hangt de ſchets van den grooten nieuwen kerk-toren, gelyk die zich voor den brand van den iare 1536 vertoonde, byzonder net en volmaakt uitgebeeld, doch door wie dit gedaan zy, is by verloop des tyds in onzekerheid opgewonden. Om de lyſt ſtaat een ouderwets nederduitſch rym, doch om het iaargetal dat 'er in is, waardig om hier ook plaats te geven.

ALdVs Was den toren, ſoo aLs ſII pLaCh te ſtaan,
Maar ſII Is door CraCht Van 't VIer aL vergaan.

Boven het portaal daar men na achteren in het vertrek gaat, hangt de ſlag van *Conſtantyn de groote,* 43 keizer van Romen, en de eerſte keizer die het kriſtendom omhelſt heeft, welke in den iare 312 den grooten tiran en vervolger van het kriſtendom *M. Aurelius Maxentius* overwon, omtrent de ſchipbrug *Milvius,* welke hy tot den ondergang van keizer Conſtantinus over den Tyber had geſlagen, en zelfs daarover willende vluchten, in de rivier valt en verdronk met een groote menigte zyner ſtrytgenoten. Voorts is de kamer met verſcheide kaarten, fraaie landſchappen verbeeldende, verſierd:

ſiert: de glazen zyn mede als in burgemeeſters kamer, zoo onder als boven 6 in getal, en met wapenparken der zelver ſtad voorzien; de ſchoorſteenmantel is met 7 metale ſchildekens van wapenen der heeren ſchepenen die regeerden toen dit raadhuis getimmert wierd, ingeleit.

De *weeskamer* is mede met ſchilderyen en kaarten opgetooit, hebbende voor de ſchoorſteen een *ecce homo* van halve beelden levens groote van een oud onbekent meeſter geſchildert. Noch vint men in deze kamer een fraai afbeeltzel van eenen *Colmannus*, door de kunſtige hant des meergemelden Heemskerk gedaan, (indien ons anders de trekken en levendigheid des penſeels niet bedriegen), en uit het omſchrift rondom de plinte van de lyſt niet duiſter is af te nemen. Dus luit het latynſche veersie: De weeskamer.

Omnino ne ſit fato Colmannus ademptus,
Martini fecit ingenioſa manus.

in 't nederduits dus klinkende: *Martinus kunſtige hand heeft dit gedaan ten einde Colmannus door de dood niet teenemaal zou wechgenomen zyn.* Hier nevens hangt een afbeeldinge van den gruwelyken ysgang op Delfshaven, alwaar het ys uit de maas in zeer korten tyt zoo wonderlyk was op een geſchoven, dat het met geheele bergen boven op de huizen lag en uitſtak; een geval zeer wonderlyk en zeltzaam en nergens in eenige geſchiedenis te lezen, waarom de regeerders van dien tyt tot een eeuwige gedachtenis van dit ſchrikkelyk geval het hebben laten uit tekenen: op het paneel zelfs ſtaan deze woorden met oude ſwarte letters geſchildert: *Ao.* 1565. *den* 2 *January namiddag met die vloet in een groet qwertier uers is een ys gebercht ghecomen op't hoeft tot Delfs-haven, hoegh weſende* 23. *roe-voet ende langh* 19. *roeten.* Verders hangen hier noch verſcheide kaarten en ſchilderyen van minder waarden.

In de ſtads ſecretarye, die wy nu beſchouwen zullen, wort alles aangaande de politie, als keuren, bevelen, placaten, reſolutien, brieven en regiſters enz; en van gelyke alle burgerlyke en ſtraffchuldige zaken verricht: hier worden ook de rechtgedingen beſchreven en afgevaardigt, zoo dat deze kamer met een groote menigte van geſchreve boeken vervult is; maar tot de wezentlyke archive der ſtad en geheime ſchriften is noch een byzonder vertrek afgeſchooten, dat de *binne-ſecretarye* wert genaamt, alwaar de heeren geheimſchryvers, welke over alle deze zaken het opzicht hebben, hun zitplaats houden. Deze binne-ſecretary is met een ſteene verwelfzel voorzien, en word met een yzere deur van den andere afgeſloten. Hier benevens komt noch een beknopt vierkant kamertie, alwaar de ſtads theſauri eertyts in wierd bedient door een kommis, ten zy de heeren theſauriers, welke veeltyts out of gewezene burgemeeſters waren, hun ampt zelfs gelieven te bedienen, in welken gevalle zy het zelfde aan hun eigen huis mogen waarnemen gelyk nu geſchied. Door het portaal van de theſauri gaat men opwaarts met eene gemakkelyke hartſteene bordestrap tot *ſchutters wachtkamer*, of deſzelfs *corps de garde*, zynde een groote lange kamer, ſtrekkende over de theſauri en ſecretarye henen, komende het gat van de trappen boven na het eene einde in het midden van de kamer, aan drie zyden met yzere leuningen bezet; achter dezelve is een lange tafel ſtrekkende tot aan de ſchoorſteen, die ruim en breed is om daar des winters groote vuren te kunnen ſtoken: de vloeren zyn met ſtaande klinkers geplaveit, om alle ongelukken van brand voor te komen, nevens de tafel, tegen de binnemuur aan, vint men lange turf-

Beſchryving der ſekretarye der ſtad.

En haar theſaurie.

De wachtkamer.

kiſten, boven welke rakken met pennen zyn om het geweer op te hangen: aan de andere zyde na de ſtraat ſtaan vier kruiskozynen, en een regt tegen over de trap, uitzicht hebbende over het marktvelt en den voorgevel; hier mocten alle nacht een rot ſchutters, gewapent met behoorlyk geweer, goede wacht houden, op een geſtelde boeten van twaalf ſtuivers voor die gene die niet verſchynen voor half 10 uuren s'avonts. De hooftluiden of luitenants, de wacht hebbende, zyn gehouden *des avonts ten half tien uuren, vroeger of later naar 't zelve in 't geven van de leuze, haar belaſt ende geordonneert zal werden; ofte als het de vroedſchap of de officier op de wacht preſent wezende, zoude mogen goedvinden**. Schiltwagt uit te zetten op de puie van het ſtadhuis hier vore beſchreven, die by duiſternis met een ligtende lantaarn aan wederzyde van de puye voorzien zyn, en aan de eene zyde met een beſloten hek, en mogen niemant binnen laten komen voor dat 'er aan de bel is getrokken, en den officier indien hy daar is, of den hoofman of zyn luitenant hem het woord heeft afgevordert*: als de hooftwacht gehouden werd, of wanneer 'er iets buitengemeens te verrichten is, en een der veertig en de officier alle nacht verpligt is tegenwoordig te zyn, gebruiken de heere veertigen en officiers de *weeskamer*, alwaar zy van alle nodige zaken verzorgt worden. Boven burgemeeſters kamer is noch een groote kamer alwaar de *boeken der theſauri* van iaar tot iaar bewaart worden: aldaar hangen en leggen verſcheide kaarten van de ambachtsheerlykheden en andere voorname goederen, die daar onder 't opzicht der burgemeeſteren dezer ſtad bewaart worden, benevens eenige ſchilderyen van de minſte waarde welke in de beeldſtormerye noch van de kerken en kloofters zyn overgebleven: aan de balk hangen eenige nieuwe trommels voor de kapiteinen der burgery wanneer zy andere van noden hebben; ook vint men daar noch verſcheide oude banieren en vaendelen, zeltzaam en raar om hunne grysheid, in welkers plaatzen men de vendrichs ten haren huizen weder nieuwe beſtelt heeft. Het verdere van het bovenſte van het ſtadhuis is meeſt met gevangenhuizen en gyzelkameren bezet, behalven aan het noordweſte agtereinde, alwaar noch een kamer is daar men de *wiſſelbank* placht te houden, volgens de ordonnantie daar van zynde in den iare 1621, den 1 July, doch wierd naderhand door de *Aſſayeurs* of goud en zilverkeurders-kamer gebezigt, welke van daar weder verplaatſt zyn op een kamer boven de ſtads waag, optredende door de achterpoort van het raadhuis langs een zeer bequame bordestrap tot den tooren gemaakt, welke doorgang ook doorgaans gebruikt word van den uurwerk-ſtelder en trompetwachter der ſtad, en andere die op het ſtadhuis niet behoeven. Op deze trap kan men mede uit burgemeeſteren en ſchepenen kameren komen door de achterportalen tot haar vertrek leidende, en ingeval het recht uitgevoert wort werden alle misdadigen en onwaardige welke de ſtad ontzeit worden achter door deze poort uit de ſtad geleit.

* Ordonnantien van de wacht. Art. 1. *Art. 5.

Art. 6.

De bovenkamers van 't ſtadhuis.

Voorts gyzelkameren, gevangenhuizen enz.

Dus al 't geene dat opmerkenswaardig was van het raathuis aangetoont hebbende, zullen wy hier op laten volgen de naamlyſten der wel edele groot achtb: heeren regeerders dezer ſtad, nevens die van derzelver miniſters enz. enz. voor zoo verre men die machtig heeft kunnen worden.

NAAM-

NAAMLYST VAN DE *HEEREN* VEERTIGEN DER STAD DELFT,

Beginnende met den Jare 1445. *en vernieuwt de Anno* 1476, *volgens previlegie aan de Stad Delft gegeven om Veertig te mogen maken, luidende als volgt.*

PHillips, by der Gratien Gods, Hartoge van Bourgongien, van Lotteringen, van Braband ende van Limburg, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgongien, Palentyn, van Henegouwen, van Holland, van Zeeland ende van Namen, Marckgrave des Heyligen Ryx, Heere van Vriesland, van Salins ende van Mechelen, doen cont, allen luyden, want wy met al onſer herten begeeren ende willen, dat van nu voortaan onſe ſteede van Delft geregeert ende onderhouden zy in goeder Juſtitie, Policie ende Gouvernemente om die welvaert van ons, ende van den gemeynen oorbair, der ſelve onſe Steede, by goede, notable, eerbare, ende rechtelyke mannen, ende ook om te ſchuwen ende neder te leggen alle tweedragten ende murmuratien die uytte Cauſe van den voorſz. Regimente ſpruyten mochten, tuſſchen onſen Onderſaten van onſer voorſz. Stede, welke om des Regiments wille uyt nyde off hate d'een van den anderen ſouden moogen vervolgen, ende voort ſtellen ſaecken daer quaet beroerte ende geſchil uyt ryſen mogte, dat God verhoede tot grooten hinder quetſe ende achterdeel van ons, ende onſe voorſz. Steede, ende des gemeins oirbair, *Soo is't*, dat wy willende in deeſe ſaecke verſien, ende onſe voorſz. Onderſaten houden in goeder ruſte, vreede ende eendragtigheyt, met malkanderen ten beſten dat wy mogen, geconſenteert, geoirlooft ende geordonneert hebben, conſenteren, oirloven ende ordineeren mits deeſen onſen brieve onſe voorſz. Steede van Delff, dat die Vroetſchap en de Rykdom van onſe voorn. Stede van Delff, ſullen mogen kieſen by haren eede die zy daer toe oirbairlyk doen ſullen, veertigh Perſoonen, die rykſte, eerbaerſte, notabelſte, ende vredelykſte van onſer voorſz. Steede, van wat conditie of ſtate dat zy zyn, ſonder ymant daer uyt te verſteecken, om haet, nyt, ofte enigerhande ander ſaecken, welke veertig perſoonen tot thien jaren lang duerende ingaende op den datum des brieffs, ende daer en t' eynde tot geneugte ende wederſeggen van ons ende onſe nakomelingen ſullen alle jaren eenen dag voor den dagh die gewoonlyk is, onſe Recht aldaer te vernieuwen, kieſen, ende neemen by gelycken Eede twee en twintigh perſoonen uytten alre Rykſten, notabelſten, eerbairlykſten, reckelykſten ende vredelykſten mannen der ſelver onſer Steede, van den ſtate of conditie, ende zonder verſteeken als voorſz: is, die den voorn: veertich by haerer conſcientien dunken ſullen eerbaerlykſt, waerdelykſt, ende profytelykſt van ons ende onſe voorſz: Steede, ende ſullen die preſenteren, ende overleveren van off onſe Gecommitteerden, om uytten twee en twintigh perſoonen gecooren te neemen, te ſtellen, ende ordineeren vier burgemeeſteren ende ſeeven ſchepenen, alſulke als ons off onſe voorſz: Gecommitteerden

teerden goeddunken ſullen totten Gouvernemente van onſer voorſz: Steede van Delft, dat Jaerſchaer durende, ende voort dattet voorſz. Veertigh van nu voortaen, den voorſz: tyd geduerende, ſullen gehouden, bekend ende geroepen weeſen, in allen onſen, ende onſer voorſz. Steede ſaecken, gelyk die andere van der Vroedſchap ende Rykdom derſelver onſer Steede, te weeten in die materien, ende tot allen tyden gewoonlyk die voorſz. Vroetſchap en de Rykdom te vergaderen, ende ook ſullen die voorſz. Veertigh eed doen en de ſweeren, ons ende onſer voorſz. Stede goet ende getrou te weſen, onſe Regten, hoogheyt ende heerlykheyt, ende ook derſelver onſer Steede Regten, Previlegien ende Hantveſten te bewaeren, ende te onderhouden, getrouwelyk te raden ende te vorderen, ons ende onſer voorſz: Stede oirbaer ende profyt, ende alles te doen dat goede ende getrouwe luyden mogende ende ſchuldig zyn te doen. Ende off gebeurde dat eenigh van de voorſz. Veertig aflyvig worde, off hun ontvryde van zyn poorterſchap van onſer voorſz. Steede binnen den tyde voorſz; ſoo ſullen dan die andere van de voorſz. Veertigh blyvende in weeſen kieſen by haren Eede ende Conſcientie andere notabele ende eerbaere perſoonen, ſulcken en in der manieren voorſz:, in die ſteede van den voorn: aflyvige off ontvryede, welke doende den eede voorſz: hebben ſullen alſulken magt, ende ſullen ſchuldigh weeſen te doen, als die ander van den Veertig voornt. Ontbieden daeromme ende beveelen onſen lieve ende getrouwe Preſidente ende anderen onſen Raeden in onſe Raetkamer. in den Hage onſe Schoute van Delff ende allen onſen anderen Rechteren, Dienaeren ende Onderſaten wien 't aankleeven mach, nu zynde off namael weſende, ende elken haeren byſonder alſo verre als 't hem betaemt, dat ſy 'tinhouden van deſen onſen brief van puncte te puncte te onderhouden ende doen onderhouden, ſonder yet ter contrarien te doen ofte laten doen, in eeniger wys, want wy 't alſoo gedaen willen hebben. In oirconde van deſe hebben wy onſen zegel hier aen doen hangen, gegeven in die Stede van Bergen op te Zoom, ſeeven dagen in Septembri in 't jaer ons Heeren duyſent vier hondert vyff en veertigh.

Anno 1451. *heeft de voorn. Hertog Philips van Bourgondien het vooren verhaalde Previlegie gecontinueert nog voor den tyd van thien jaren, volgens het Previlegie daer van zynde, in dato den* 6. *Maert* 1451. *gegeven binnen Bruſſel, in 't Previlegieboek te zien.*

Welk Previlegie daer na by Hertogh Carel van Bourgondien Anno 1466. *is gecaſſeert, ende heeft dienvolgende geceſſeert tot den jare* 1476, *als wanneer Vrouwe Maria het ſelve de ſtad weeder heeft gegeeven, voor haer en haere nakomelingen, ten eeuwigen dage, als blykt by het Previlegie by haer in den jare* 1476. *binnen Gent gegeven, in 't Previlegieboek te zien.*

De Regiſters van de Heeren Veertigen zyn in den iare 1536. in de vermaerde Delfſchen brant mede verbrant; waerom men niet anders als uit eenige oude brieven een gedeelte daar van by een heeft kunnen vergaderen. NB. alwaar de naam van de familie met curcyf-letter gedrukt ſtaat betekent dat die perſonen in dien tyd zoo niet hebben geſchreven, maar men heeft uit haar zegelen kunnen ontdekken dat zy naar alle apparentie uit zoo een familie geſproten zyn.

Extract

Extract uit een oud Regiſter geſchreven by Aper Meliſz. in den jare 1585. aangaande de Veertigen geweeſt in den jare 1476.

Jacob Jacob Lambertſz. van der Meer, *obiit* 1477.
Pouwels Pouwelſz. *van Montfoort*, *obiit* 1477.
Cornelis Gysbertſz. van den Andel.
Willem Gerritſz. Storm.
Jan Willemſz. van Leiden, *obiit* 1484.
Pieter Arent Rutgerſz. *van Spangen.*
Jooſt Janſz. *obiit* 1478.
Evert Janſz. van Scharrenberg.
Pieter Goofwynſz. *obiit* 1477.
Aalbregt Aalbregtſz. Pynſz *van der Aa*, *obiit* 1484.
Matthys Andrieſz. *obiit* 1484.
Boudewyn Boudewynſz. Hart *van der Woert*, *obiit* 1487.
Daniel Gerrit Colynſz.
Doman Janſz. *van Outshoorn.*
Claas de Waert Jacob Bartholomeuſz.
Dirk Gerritſz. *de Bye.*
Philips van Almonde, *obiit* 1477.
Jan Claaſz. *Drapenier.*
Willem Pieter Willemſz.
Adriaan Dirkſz. van Hoorn, *obiit* 1484.
Dirk Symonſz. *van Groenewegen*, *obiit* 1502.
Gysbert Jan Martynſz.
Frank Claeſz. *van den Berg.*
Dammas Pieterſz. Syſman.
Adriaan Harmanſz. *obiit* 1484.
Gerrebrant Jacobſz. *obiit* 1481.
Michiel Pouwelſz. *van Montfoort.*
Simon Dammaſz. *van Overveſt obiit* 1479.
Mr. Jan Claeſz. Heuter.
Aper Meliſz. *van Meliſdyk.*
Cornelis Janſz. van Dorp, *Ridder*, *Heer van Beuthuiſen*, *Raad in den Hoogen Raad*, 1508.
Mr. Floris Hart, *is Raatsheer geworden* 1481.
Jacob Gerritſz. van Bleyſwyk, *obiit* 1484.
Coſtyn Janſz.
Jan Simon Willemſz. *obiit* 1481.
Claas Pynſz. *van der Aa.*
Willem Floriſz. *obiit* 1484.
Boudyn Heymanſz.
Willem Albregtſz. Pyn *van der Aa.*
Hendrik Dirkſz. Bugge.

Anno 1478.

Gerrit van Nieuvelt.
Jan Jacob Bruynſz. van der Duſen, *obiit* 1494.
Mr. Claes van Caſtricum.

Anno 1480.

Pieter Claes Kobelſz. *ob.* 1490.

Anno 1482.

Jacob Jacobſz.
Herpert Willemſz. van Foreeſt *Ridder.*
Mr. Jacob Janſz. *van Utrecht Heer van den Tempel.*

Anno 1485.

Mr. Hugo Hugoſz. de Groot, *ob.* 8 *Mey* 1509.
Copyn de Gorter, *obiit* 1495.
Cornelis Engelbregtſz. *Voſmaer*, *in de Croon.*
Willem Gryp Floriſz.
Claes Colynſz.
Claes Andrieſz. Perſyn, *ob.* 1510.

Hier eindigt de aanteekening by Aper Meliſz. van Meliſdyk gehouden.

Nog is gevonden een hantſchrift van Jan Francoiſz. van Bodegom *van Delft*, *waarin hy melt deze 6 volgende perſoonen Veertigen dezer Stad geſtorven te zyn.*

Hendrik Dirkſz. Duyſt van Voorhout, *obiit* 17 *Feb.* 1530.
Dirk Hendrikſz. *obiit* 1532.
Mr. Bartholomeus Claeſz. van Diemen, *obiit* 12 *Juny* 1533.
Adriaan Jacobſz. Gorter, *obiit* 17 *Feb.* 1533.
Pieter, *Heer van Rhoon: deze wert Schepen* 1511. *ob.* 19 *Feb.* 1533.
Aalbert Dirkſz. *Korenkoper*, *obiit* 1533.

Tot den jare 1534 *is niets meer gevonden.*

Veertigen in den iare 1534.

Cornelis Arentſz van der Hoogh, *obiit* 9 *April* 1535.
Jan Janſz. Heuter *Schout geworden* 1536. *obiit* 1 *Oct.* 1541.
Frank Pieterſz. van der Meer, *was* 1510 *Heemraat*, *vervolgens Baillieu en Dykgraaf*, *obiit* 16 *Feb.* 1554.
Kerſtant Dirkſz. van Alckemade, *obiit* 21 *Feb.* 1537.
Mr. Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt, *obiit* 11 *Nov.* 1545.
Huygh Vrankenſz. van Diemen, *obiit* 13 *Jan.* 1543 *of* 1545.
Gerrit Vranckenſz. Storm, *obiit* 19 *Juny* 1540.
Dirk Harpertſz. Uytenbroek, *obiit* 8 *Sept.* 1535.
Jooſt Aemſz. van der Burch, *obiit* 1535.
Pieter Corneliſz. *Koornkoper*, *obiit* 28 *Maart* 1535.
Lourens Matthyſz. *obiit* 16 *Aug.* 1538.
Pieter Dirk Wouterſz. *obiit* 8 *September* 1549.
Dirk Dirkſz. *by de Craan*, *obiit* 16 *Mey* 1538.
Jan Jacobſz. de Paap, *obiit* 30 *Mey* 1538.
Jan Dirk Simonſz. *van Groenewegen*, *obiit* 8 *July* 1538.
Pieter Janſz. van Buyten, *obiit* 1537.
Jacob Jan Bruynſz. van der Duſſen, *obiit* 28 *Jan.* 1543.
Claas Dirkſz. van Nootdorp, *obiit* 23 *Sept.* 1539.
Jan Aper Meliſz. *van Meliſdyk*, *obiit* 11 *Jan.* 1554.
Jacob Jacobſz. Oom, *obiit* 12 *Maart* 1547.
Cornelis Aalbregtſz. *van der Aa*, *obiit* 21 *Sept.* 1559.
Mr. Cornelis Aartſz. van der Duſſen, *obiit* 22 *Mey* 1556.
Adriaan Frankenſz. *van der Meer*, *obiit* 21 *July* 1553.
Jan Sasbout Dirkſz. *Sasbout*, *ob.* 19 *Maart* 1552. *out* 82 *jaar.*
Pieter Pieterſz. van Beaumont *van Dort*, *obiit* 25 *Sept.* 1552.
Pieter Vrankenſz. van der Meer, *obiit* 16 *Aug.* 1558.
Jooſt Gerritſz. van Es, *obiit* 24 *October* 1540.
Hendrik Janſz. Perſyn *van Haarlem*, *obiit* 10 *Mey* 1553.
Claas Jacobſz. van Neck *van Dort*, *obiit* 23 *Sept.* 1549.
Dirk Govertſz. *Meerman*, *obiit* 6 *Nov.* 1544.
Cornelis Michielſz. Voſmaar, *obiit* 19 *Maart* 1563.
Cors Claas Andrieſz. *Perſyn*, *obiit* 19 *Sept.* 1556.
Jooſt Pieterſz. Sasbout, *obiit* 13 *Nov.* 1545.
Frans Duyſt Dirkſz van Voorhout, *obiit* 13 *Maart* 1573.
Jan Symonſz. *Olyſlager*, *obiit* 18 *Jan.* 1544.
Michiel Janſz. Camerling, *obiit* 21 *Aug.* 1569.
Mr. Quiryn Aertſz. *van der Hoog*, *obiit* 30 *Sept.* 1558.
Arent Touw Jan Aamſz. *van der Burch*, *ob.* 1558.
Cornelis Dirk Hendrikſz. Cornets: *obiit* 11 *Mey* 1538.
Mr. Vincent Gilliſz. *obiit* 19 *Octob.* 1548.

Anno 1535.

Beuckel Jooſt Aamſz. *van der Burch*, *obiit* 1543 12 *Feb.*
Willem Jacobſz. *in Ceulen*, *obiit* 20 *Sept.* 1544.

Anno 1536.

Jan Dirkſz. Uytenbroek; *obiit*

obiit 25 July 1559.
Jan Hendrikſz. *Goutſmit, ob. 17 Aug. 1552.*

Anno 1537.

Dirk Hendrikſz Duyſt van Voorhout, *obiit 10 Sept. 1544.*
Beuckel Jan Beuckelſz. van Zanten, *obiit 1550.*

Anno 1538.

Simon Louris Matthyſz. *obiit 2 July 1540.*
Dirk Pieterſz. *Drapenier.*
Frank Bartholomeuſz van Diemen, *obiit 16 Nov. 1562.*
Claas Gerritſz. *de Gilde, obiit 15 Sept. 1545.*
Simon Hendrik Jooſtſz. van der Stypen van Duiveland, *ob. 28 Nov. of 12 Dec. 1554.*

Anno 1539.

Dirk Gerritſz. *Brouwer, obiit 19 Jan. 1541.*

Anno 1540.

Mr. Galeyn Dirkſz., *obiit 16 Sept. 1565.*
Jacob Duyſt Gerritſz. Storm, *obiit 1557.*
Adam Hendrikſz. van der Burch, *obiit 24 Aug. 1556.*

Alzoo de Stad Delft niet en wilde contribueeren in de beede van zyn Keyzerlyke Majeſteit, zoo heeft de Koninginne van Hongaryen en Bohemen, Regente van deze Nederlanden, by zyn Keizerlyke Majeſteit geſtelt, verboden, geen Veertigen meer te eligeeren volgens het Previlegie van Hartog Philps van Bourgondien, dus hier van den jare 1541 tot 1548 geen geëligeert.

Den 18 Mey 1548 heeft zyn Keizerlyke Majeſteit by zeckere bezegelde Brieven van Confirmatie, het voorſz. Previlegie weder geconfirmeert, en zyn dienvolgende tot Veertigen in plaats van de afgeſtorven geſtelt.

Anno 1548.

Cornelis Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt, *brouwer in de klock, obiit 24 Aug. 1558.*
Huyg Cornelisſz. de Groot *van Noirthoorne, ob. 12 April 1567.*
Pieter Pieterſz. Sasbout, *obiit 12 Octob. 1575.*
Ewout Jacob Bruynſz. van der Duſſen, *obiit 25 Maart 1569.*
Mr. Willem Thielmanſz. van den Heuvel, *ob. 21 Oct. 1559.*
Frans Willemſz. Myn Heer van Bodegom *Brouwer, obiit 11 April 1560.*
Gerrit Jacobſz. Hove, *obiit 27 Juny 1569.*
Jacob Doe Frankenſz. van den Berg, *uigereiſt 1550 of 1552.*
Jan Pieterſz. *Olyſlager, obiit 24 Sept. 1558.*
Dirk Hendrikſz. Bugge, *obiit 19 Octob. 1553.*
Adriaan Claaſz. van Adrichem *Koornkoper, obiit 2 Maart 1559.*
Cornelis Jacobſz, *obiit 21 Sept. 1555.*

Veertigen geweeſt 9 April 1560.

1528. Jan Dirkſz. Sasbout, *obiit 19 Maart 1572. Stilo Delphico.*
1527. Frans Dirkſz. Duyſt van Voorhout, *obiit 25 Maart 1573. Stilo Communi.*
1530. Cornelis Michielſz. Voſmaar, *obiit 19 Maart 1563. Stilo Delphico.*
1534. Michiel Janſz. Camerling, *obiit 21 Aug. 1569.*
1538. Frank Bartholomeuſz. van Diemen, *obiit 16 Nov. 1562.*
1548. Mr. Galeyn Dirkſz. *Brouwer, obiit 16 Sept. 1565.*
1548. Huyg Cornelisſz. de Groot, *obiit 12 April 1567.*
Pieter Pieterſz. Sasbout, *obiit 12 Octob. 1575.*
Ewout Jacob Bruynſz. van der Duſſen, *obiit 25 Maart 1569. Stilo Communi.*
Frans Willemſz. van Bodegom *obiit 11 Apr. 1560.*
Gerrit Jacobſz. Hoven, *obiit 27 July 1569.*
Cornelis Jan Beuckelſz. van Zanten, *obiit 20 Mey 1575.*
Cornelis Michielſz. Doelman *by de Veertig den 30 Maart 1566 uitgezet.*
Jan Jooſten van Ackersdyk, *Brouwer, obiit 15 Dec. 1571.*
Dirk Cornelisſz. van Schevening, *Korenkoper, obiit 31 Oct. 1568.*
Huyg Janſz. van Groenewegen, 1567 *naar Amſterdam vertrokken en 1569 weer ingekomen.*
Jan Jacobſz. Hoogenhouk *in 't Oſſenhooft, ob. 21 Feb. 1586.*
Jan Janſz. Aper *van Meliſdyk vertrokken 1572. Glipper.*
Dirk Joriſz. de Bye, *Rekenmr. geworden 1572, obiit 1591.*
Sasbout Cornelisſz. van der Duſſen, 1573 *vertrokken, ob. 11 July 1580, Glipper.*
Lambregt Michielſz. *van der Hoeff van Kriekenbeek, vertrokken 1573, Glipper.*
Cornelis Janſz. Cruſert, *vertrokken 1572, Glipper.*
Jacob Doefz van den Bergh, *obiit 24 Sept. 1574.*
Mr. Jacob van den Eynden, *vertrokken 1561 als Advocaat van Holland naar 's Hage, ob. 12 Maart 1569.*
Mr. Adriaan Dirkſz. *van Leeuwen* van Leyden, *obiit 26 Nov. 1562.*
Mr. Arent Franckenſz. van der Meer *was Hoogheemraat van Delfland, obiit 23 Dec. 1596.*
Frans Franſz. Duyſt van Voorhout, *obiit 20 Aug. 1568.*
Dirk Claaſz. Noutdorp, *obiit 28 Nov. 1563.*
Adriaan Pieterſz. van Berckel, *obiit 1 Dec. 1578.*
Arien Arien Franckenſz. van der Meer, *obiit 4 Oct. 1574.*
Gerrit Jooſtenſz. van Iſen Brouwer, *obiit 4 Nov. 1573.*
Sasbout Beuckelſz. van der Burch *vertrokken 1573. Glipper.*
Pieter Pieterſz. Beaumont, *obiit 2 July 1601.*
Dirk Janſz. Cytenbroek, *obiit 12 Jan. 1596.*
Jan Janſz. Graswinkel *in de Ruyt, vertrokken 1569.*
Dirk Hendrikſz. van 's Gravezande *in 't Spoor, obiit 5 Feb. 1579.*
Arien Simonſz. van Groenewegen, *Drapenier, vertrokken 2 April 1567 of 1568. is daar na Burgemr. geworden, obiit 1603 out 87 jaar.*
Melchior Gerritſz. *vertrokken 1572 Glipper.*
Dirk Evertſz. van Bleyſwyk *in de witte hand, obiit 3 Dec. 1563.*
Adriaan Janſz. van der Meer, *vertrokken 1582 naar den Haag.*

Anno 1560. 19 April.

Pieter Jacobſz. van Moerkerken, *Drapenier, obiit 27 Sept. 1563.*

Anno 1561. 10 April.

Reyer Hendrikſz. van der Burch, *obiit 28 Jan. 1564.*

Anno 1562. 3 April.

Jan Joriſz. van der Burch, *obiit 30 April 1603.*

Anno 1563. 16 April.

Jan Cornelisſz. van Heemskerk van Beeſt, *obiit 15 Mey 1573.*
Jan Dirkſz. Bogge, *vertrokken 1572. Glipper, obiit 25 Mey 1605.*

Anno 1564. 16 April.

Simon Gerritſz. Storm, *vertrokken naar den Haag 1578.*
Michiel Corn. *Voſmaar, van den*

den Velden, vertrokken 1572.
Glipper, obiit 25 *Mey* 1605.
Beuckel Albregtſz. *van der Aa, obiit* 21 *July* 1573.
Jooſt Huygenſz. de Bye, *obiit* 12 *Mey* 1573.

Anno 1565. 27 *April.*

Fredrik Ottens, *tot Zierikzee overleden* 30 *Nov.* 1576.

Anno 1566. 19 *April.*

Claas Willemſz. van den Heuvel, *Brouwer, obiit* 18 *Sept.* 1583.

Anno 1567. 16 *April.*

Adriaan Arlewynſz. van der Made, *obiit* 21 *Feb.* 1580.
Mr. Jacob Janſz. van Uytregt, *Heere van den Tempel, obiit* 19 *Sept.* 1575.
Pieter Jacobſz. van Varik, *in 't Schilt, Brouwer, vertrokken* 1572 *of* 1573. *Glipper.*
Hendrik Franſz. van Diemen, *naar Leiden vertrokken* 1570. *wederom gekomen* 1572, *en is hem door Burgemeeſteren toegezeit in geen* 3 *jaar in de Weth te zullen verkoren werden, obiit* 24 *Dec.* 1606.

Anno 1569. 15 *April.*

Huig Janſz. van Groenewegen, *vertrokken* 1573. *Glipper.*
Adriaan Jacob Bruynſz. van der Duſſen, *obiit* 11. *Octob. of Nov.* 1576.
Cornelis Wouterſz. van der Burch, *obiit* 25 *Oct.* 1574.

Anno 1570. 1 *April.*

Hendrik Duyſt Dirkſz. van Voorhout, *obiit* 22 *Sept.* 1575.
Gerrit Michielſz. Camerling, *obiit* 1573 *of* 1574. *vertrokken* 1573. *Glipper.*

Anno 1571. 20 *April.*

Corſtiaan Simonſz. van Groenewegen, *vertrokken* 1581 *na den Haag, en* 1582 *weer ingekomen, obiit* 19 *Aug.* 1595.

Anno 1572. 25 *April.*

Mr. Cornelis Janſz. Coning van Bloys, *obiit* 26 *Dec.* 1582.

Nog by zyn Excellentie Willem van Naſſau tot Veertigen en Vroetſchappen gemaakt op den 18 *December* 1572. *deze navolgende perſonen.*

Mr. Nicolaas Camerling, *Raatsheer in den Hove geworden* 1575. *of* 1578. *obiit* 1586.
Claas Jacobſz. Meuyt.
Dirk Dirkſz. van Zanten, *obiit* 4 *Maart* 1594.
Cornelis van Soutelande, *verlaten* 1595, *obiit Octob.* 1597.
Everard Corneliſz. van Lodeſteyn, *is uitgezet* 1597.
Jan Janſz. Graswinkel *de Jonge, obiit Decemb.* 1584.

Anno 1572.

Claas Jacobſz. Meuyt: *verlaten, obiit* 28 *Dec.* 1579.

Anno 1573. 17 *April.*

Jacob Corneliſz. Moerkerken, *obiit* 1595.
Joris Franſz. van der Houve, *obiit Dec.* 1602.
Cornelis Harmenſz. van Naarden, *Rekenmr. geworden* 1576 *of* 1578. *obiit* 1592.
10 *Dec.* Claas Aalbregtſz. van der Aa, *ob.* 1612.
Willem Janſz. *de milde in 't Paternoſter, ob.* 16 *July* 1591.
Cornelis Corneliſz. de Bye, *ob.* 8 *Mey* 1593.
Beukel Beukelſz. van Zanten, *ob.* 1604.
Mr. Cornelis Huygenſz. de Groot, *vertrokken als Profeſſor uit. Juris naar Leyden* 1574. *ob.* 25 *July* 1610.

Anno 1574. 19 *April.*

Jonkr. Abraham Janſz. van Almonde, *vertrokken* 1589.
Govert Willemſz. Braſſer, *ob.* 10 *Nov.* 1600.
Corſtiaan Arienſz. *Brouwer, ob.* 18 *July* 1587.
Cornelis Jacobſz. Fyck, *ob.* 3 *Juny* 1583.
Dirk Harmanſz. de Haan, *uit de Kempe, ob.* 27 *Jun.* 1597.

Anno 1575. 8 *April.*

Hendrik Adamſz. van der Burch, *ob.* 2 *Feb.* 1591.
Claas Adriaanſz. van Adrichem, 36 *Feb.* 1607.
Gerrit Franſz. Meerman, *Korenkoper, Schout geworden* 1584. *ob.* 5 *Apr.* 1609.

Anno 1576. 21 *April.*

Mr. Frans Corneliſz. Duyſt van Zanten, *ob.* 20 *Mey* 1586.
Jacob Ewoutſz. van der Duſſen, *ob.* 8 *April* 1599.
Jooſt Gerritſz. van Illen, *ob.* 11 *Nov.* 1590.
Cornelis Lambregtſz. van der Wel. Zie *Anno* 1618.

Anno 1577. 12 *April.*

Bruyn Jacobſz. van der Duſſen, *ob.* 25 *Juny* 1589.
Pieter Wouterſz. van der Burch, *ob.* 25 *Aug.* 1582.
Willem Jacobſz. van Voorburg, *ob.* 1608.
Evert Dirkſz. van Bleyſwyk, *ob.* 31 *Aug.* 1577.

Anno 1578. 4 *April.*

Gerrit Adriaanſz. van der Meer, *ob.* 3 *Nov.* 1599.

Anno 1579. 4 *April.*

Gerrit Heyndrikſz. van 's Gravezande, *ob.* 15 *Octob.* 1589.
Baſtiaan Corneliſz. Bel van den Bergh, *ob.* 1605.
Jacob Adriaanſz. van der Duſſen, 1595 *verlaten.*

Anno 1580. 8 *April.*

Borger Janſz. van der Block, 1605. 70 *iaar, zie* 1618. *ob.* 2 *Aug.* 1622.
Jacob Janſz. van Lodeſteyn, *ob.* 13 *July* 1580.

Anno 1581. 31 *Maart.*

Cornelis Adriaanſz. van der Meer, *ob.* 11 *April* 1609.

Nu heeft men den 16 *Dec. beginnen te verkiezen.*

18 *Dec.* Jan Baſtiaanſz. van Zanten, *ob. Dec.* 1603.

Anno 1582. 17 *Dec.*

Corſtiaan Simonſz. van Groenewegen, *ob.* 19 *Aug.* 1595.
Gerrit Janſz. van der Eyk, *zie* 1618. *ob.* 17 *Dec.* 1620.
28 *Dec.* Clement Corneliſz. Berkel, *ob. Maart* 1596.

Anno 1583. 17 *Dec.*

Jacob Huygenſz. van der Duſſen *Heer van Haringcarſpel, zie* 1618 *ob.* 22 *Dec.* 1622.
Anthony Corneliſz. van der Block, *zie* 1618.

Anno 1586. 17 *Dec.*

Maarten Janſz. Hoogenhouk, *ob.* 23 *July* 1613.
Simon Adriaanſz. van Groenewegen, *zie* 1618 *ob.* 29 *Maart* 1629.

Anno 1587. 16 *Dec.*

Joris Willemſz. Roskam *van Rotterdam. Zie* 1618. *ob.* 26 *Oct.* 1619.

Anno 1589.

Mr. Jan Huygenſz. de Groot, *verlaten* 1601. *ob.* 3 *Mey* 1640.

Jacob

Jacob Bruynſz. Smiling van der Duſſen, *verlaten* 1595. *ob.* 12 *Juny* 1601.
22 *Dec.* Robbregt Ewoutſz. Schilperoort, *ob.* 19 *Dec.* 1614.

Anno 1591. 17 *Dec.*

Willem Aamſz. van der Burch, *ob.* 18 *Dec.* 1614.
Frank Reyerſz. van der Burch. *Zie* 1618. *ob.* 1 *Sept.* 1619.

Anno 1594. 16 *Dec.*

Hendrik Dirkſz. van Zanten, *ob.* 31 *Maart* 1606.

De Electie der Veertigen, geſchiet in de volgende jaren buyten extraordinaris voorval, nu altoos op den 16 *Dec.*

Anno 1595.

Dirk Corſtiaanſz. van Groenewegen, *zie* 1618. *ob.* 12 *Oct.* 1625.
Jacob Adriaanſz. Pauw *van Amſterdam*, *zie* 1618. *ob.* 7. *July* 1620.
Michiel Willemſz. van der Hoeff, *zie* 1618. *ob.* 30 *Mt.* 1646.
Hendrik Franſz. Duyſt van Voorhout, *ob.* 5 *Oct.* 1605.
Cornelis Corneliſz. Welhouk, *anders Briell*, *ob.* 1610.

Anno 1596.

Adriaan Dirkſz. Fyk van Bleyſwyk, *ob.* 1612.
Pouwels Corneliſz. van Bereſteyn, *van Haarlem*, *zie* 1618. *ob.* 23. *Nov.* 1625.
Jacob Janſz. van den Helm, *Lakekooper*, *zie* 1618. *ob.* 7 *July* 1626.

Anno 1597.

Arent Jacobſz. van der Graaf, *zie* 1618. *ob.* 4 *Mey* 1642.
Willem Franſz. Duyſt van Zanten: *by wierd in den Haag vermoord of 't hooft geklooft*, 1610.

Anno 1599.

Jan Janſz. van Lodeſteyn, *zie* 1618. *ob.* 3 *Oct.* 1626.
Arent Jacobſz. van Lodeſtein, *zie* 1618. *ob.* 8 *Dec.* 1627.
Claas Hendrikz. Verburg, *ob.* 1609.
Pieter Anthoniſz. van den Heuvel *van Rotterdam*, *zie* 1618. *ob.* 5 *Jan.* 1635.

Anno 1600.

Claes Anthoniſz. van Hodenpyl, *uitgegaan* 1612. *en wiert Rentmr. op Delfshaven.*

Anno 1601.

Dirk Bruynſz. van der Duſſen, *Schout geworden* 1609. *als Veertig gequiteert, was Bewindhebber van de Ooſtindiſche Compagnie*, *ob.* 20 *Oct.* 1623.
Gerrit Dirkſz. Meerman, *ob.* 20 *Oct.* 1614.

Anno 1602.

Frans Adriaanſz. van der Duſſen, *zie* 1618. *ob.* 27. *Aug.* 1630.

Anno 1603.

Dirk Willemſz. Braſſer, *ob.* 28 *July* 1608.
Cornelis Sebaſtiaanſz. van Zanten, *zie* 1618. *ob.* 9 *Aug.* 1629.

Anno 1604.

Ewout Jacobſz. van der Duſſen *zie* 1618. *ob.* 16 *Mey* 1653.

Anno 1605.

Franck Hendrikſz. van der Burch, *zie* 1618. *ob.* 5 *Sept.* 1642.
Gerrit Beuckelſz. van Santen, *zie* 1618. *ob.* 16 *July* 1635.

Anno 1606.

Dirk Evertſz. van Bleyſwyk, *zie* 1618. *ob.* 18 *July* 1631.

Anno 1607.

Jacob Adriaanſz. van Adrichem, *zie* 1618. *ob.* 30 *Nov.* 1619.
Gerrit Janſz. Graswinkel, *zie* 1618. *ob.* 5 *Aug.* 1627.

Anno 1608.

Jacob Sebaſtiaanſz. Bel, *van den Bergh*, *ob.* 29 *July* 1615.
Jan Franſz. van der Lee, *zie* 1618. *verlaten* 1623.

Anno 1609.

Dirk Gerritſz. Meerman, *zie* 1618. *ob.* 16 *Aug.* 1631.
Pieter Jooſtenſz. van Ruyven, *zie* 1618. *ob.* 11 *Oct.* 1627.
Engelbregt Adriaanſz. van der Meer, *zie* 1618. *ob.* 30 *Mey* 1624.
Claas Bruynſz. van der Duſſen, *zie* 1618. *ob.* 1642.

Anno 1610.

Arent Gysbregtſz. van Wena, *zie* 1618. *ob.* 1629.
Bruyn Harmenſz. Schinkel, *zie* 1618. *ob.* 19 *Dec.* 1625.

Anno 1612.

Jan Abrahamſz. Graſwinkel, *vertrokken*, *zie* 1618.
Dirk Arienſz. van Bleyſwyk, *zie* 1618. *ob.* 27 *Feb.* 1631.
Jan Adriaanſz. Vockeſtaart, *zie* 1618. *Schout geworden* 1621. *ob.* 18 *Apr.* 1629.

Anno 1613.

Adriaan Maartenſz. van Hoogenhouk, *zie* 1618. *ob.* 28 *Apr.* 1637.

Anno 1614.

Dirk Robbregtſz. Schilperoort, *zie* 1618. *verlaten* 1650.
23 *Dec.* Jan Duyſt Hendrikſz. van Voorhout, *ob.* 12 *Mey* 1666. *zie* 1618.

Anno 1615.

Dirk Dirkſz. Meerman, *zie* 1618. *ob.* 9 *Feb.* 1647.
Mr. Adriaan van Coolwyk, *zie* 1618. *was Ontfanger Generl. van de kerkelyke goederen*, *ob.* 28 *July* 1637.

NAdien de oneenigheden, zoo in de Religien, en daar door ook in de Politie dagelyks meer en meer toenamen, zoo is den Heere Prins Maurits van Orangien, als ſtadhouder by de Staten geſtelt, *ſonder Laſt of Conſent* van de Staten van Hollant, zoo hier als in andere ſteden, in de vergadering van de Veertigen en Vroedſchappen verſcheenen, en heeft haar alle van den Eed die zy, niet hem, maar de respective ſteeden gedaan hadden, ontſlagen; en op den 24 September 1618. door de ſtads Boden 26. van de gelicentieerde Veertigen, en 14 andere, te vooren nog Veertigen nog Vroedſchappen geweeſt zynde, ontboden hebbende, heeft zyn Excellentie die in haren dienſt op nieu beveſtigt, en tot Burgemeeſteren en Schepenen voor de jaren 1618 en 1619 geſtelt die Heeren welke in de volgende Lyſt van Burgemeeſteren en Schepenen op Anno 1618 en 1619 ſtaan. Maar alzo dit ſtrydig was tegens de previlegien der ſteden en Landen, zoo hebben de ſteeden daer na (ſtaetsgewyze vergadert zynde) dit doen van zyn Excellentie geapprobeert als by de volgende Acte in dato den 16 Novemb. 1618. te zien is.

Acte

Acte van approbatie der Heeren Staten van Holland en Weſt-Friesland, over 't afzetten der Magiſtraten gedaan by zyn Excellentie in den zelven Landen in den Jare 1618. den 24 September.

DE Ridderſchap, Edelen en Steden van Hollant ende Weſtfriesland, Staetsgewyſe vergadert, rypelyk gelet hebbende op de tegenwoordige gelegentheyt van 's Lands zaken, ende inſonderheit dat eenige jaren herwaerts in de voorſz. Landen van Holland ende Weſt-FriesLandt zyn ontſtaen veel misverſtanden en oneenigheden, niet alleen onder de goede ingeſetenen, maer ook onder de Heeren Edelen en de Magiſtraten van de ſteeden die tot openbare Factien ende andre extremiteiten zoude hebben mogen uitberſten, indien daer tegens niet en wierde voorzien, waer over zyn Excellentie myn Heer den Prince van Orangie ſtadhouder der voorſz Landen bewogen is geweeſt, by alle mogelyke middelen te arbeyden tot Herſtelling der voorſz. ruſte ende eenigheit, en weghneming van alle beletſels, zoo by de Heeren Edelen als onder de Regeerders van de ſteden, hebbende tot dien einde in den voorleden jare hem in eygene perſoon in verſcheide ſteeden getransporteert ende den Vroetſchappen ſerieuſe vermaninghe gedaen, en eindelyk om de apparente Confuſie in 's Lands Regeeringe voor te komen, en verſcheide heumeuren tot beter eenigheit te disponeeren, onlangs in de meeſte ſteeden van Hollandt en Weſtvrieslandt nodigh gevonden enige Burgemeeſteren en Vroetſchappen te Licentieeren, ende andere Burgeren, ende ingeſetenen in der ſelver plaets te ſurrogeren met ſulken verſtande dat der Landen en der ſteden respective Privilegien, Vryheden, en gereghtigheden daer door niet en werde geprejudicieert, nog die gene die alvorens verlaten ſoude werden in haer goeden naem en faem eenigſints gekrenkt veel min dat syn Excellentie iet anders als den dienſte en ruſt der Landen daer mede voor oogen zoude gehad hebben, of gemeent; hebben haer Ed. Mog. met goede deliberatien eenpariglyk Conſent en volkoomen Authoriteyt verſtaan ende verklaert dat ſyn Excellentie niet min in dezen als in alle voorgaende actien zyn voorgaende opregte affectie, ſorge ende getrouwigheit tegen den Landen van Hollant ende Weſt-Friesland, onaengezien veelvoudige periculen en ſwarigheden heeft beweſen, daer voor haer Ed. Mog: zyn hooggem. Excellentie ten hooghſten ſyn bedankende, ende overſulks niet alleen approberen, en ratificeeren, de verandering ende herſtelling in de Magiſtraten van de ſteden ſucceſſivelyk gedaen, maer ook beloven ende aennemen allen ende een iegelyk van de ſelvige in haer wettelyke Regeringe te erkennen en te doen erkennen, en by allen wegen ende middelen te maintineeren, verſtaen dat alle ingeſetenen van den Landen deſelve insgelyks zullen hebben te recognosceeren ende Obedieeren op pœne van als perturbateurs van de gemene ruſte geſtraft te werden, waer aan alle hooge en lage Officieren ſoo in bediening van de Politie, Juſtitie en van Oorloghe weſende, gehouden ſullen weeſen de hant te bieden, en voornamentlyk mede syn Excellentie verſogt wort alles te Contribueeren wat van ſyn authoriteit en hoge ampt dependeerende is, ende ingeval syn Excellentie op te meer ſeekerheit en ruſte van eenige ſteeden ende lander, anderſints als nog eenige voorſiening ſoude goet vinden te doen haer Ed Mog. 't zelve voor aengenaem houden ende de goede intentie van ſyn Excellentie daer in ſecundeeren, met al 't welk Haar Ed Mog. volgens verſcheide verklaringen van ſyn Excellentie niet verſtaen dat de tractaten, Previlegien, vryheden en geregtigheden der Landen in 't gemeen, mitsgaders de ſteden en ingeſetenen van dien in 't particulier aengaende, ſullen weſe gederogeert, vermindert of eenig ingeſeten in haer eer en goede naem of faem eenigſints geledeert, maer dat alles ſonder prejuditie in 't generael en particulier ſal werden gehouden ende ſtant grypen, alſoo de vordre dienſt en ruſte van den Lande ſulks noodſakelyk is vereyſchende, en by haer Ed Mog: verſtaen is te behooren, gedaen in den Hage den 16 November 1618.

Nota. den 1 January 1620 ſyn tot Gouda by Commiſſariſen van 't hof de afgezette wederom herſtelt in haer voorigen dienſt, en ſyn daer na inde ſteeden, by afſterving, de afgezette weder inde 40 en in de Regeering aengekomen.

Namen der Steeden daar d'afzetting door zyn Excellentie is geſchiet.

Den 4 Aug. te Uitregt van 40 afgezet - - 30
Den 7 Septemb. Schoonhoven van 24 afgezet - 16
10 dito. Briel van 24 - 14.
24 dito. Delft van 40 - 14.
25 dito. Schiedam van 24 - 8.
26 dito. Dort van 40 - -
27 dito. Gornichem van 24-10.
28 dito. Ouwater } *Deeze twee*
29 dito. Woerden } *hebben geen ſtem in Holland.*
5 Octob. Hoorn van 20 - 13.
6 dito. Enckhuyſen 24 -
8 dito. Medenblick 14. -
dito. Purmerent 20. -
11 dito. Alckmaar van 24-18.
23 dito. Leyden van 40 - 22.
25 dito. Haarlem van 32-19.
30 dito. Rotterdam van 24-17.
1 Novemb. Gouda van 20- 10.
3 dito. Amſterdam van 36- 7.
8 dito. 's Gravenhage van 21-19.

Tot Edam en Munnikkendam zyn de Magiſtraten niet afgezet.

De Veertigen op den 24 Sept. 1618 aldus ontſlagen zynde, heeft zyn Exc. terſtont deze perſonen weder ontboden en in den dienſt beveſtigt.

Cornelis Lambregtſz. van der Wel, *ob.* 8 *Aug. of* 19 *Nov.* 1621.
Borger Janſz. van der Block, *ob.* 1 *Aug.* 1622.
Gerrit Janſz. van der Eyk, *ob.* 17 *Sept. of* 16 *Dec.* 1620.
Jacob Huygenſz. van der Duſſen, *ob.* 22 *Dec.* 1622.
Joris Willemſz. Roscam, *ob.* 26 *Oct.* 1619.

Frank Reyersz. van der Burch, *ob.* 1 *Sept.* 1619.
Dirk Corstiaansz. van Groenewegen, *ob.* 28 *Oct.* 1625.
Jacob Adriaansz. Pauw, *van Amst: ob.* 7 *July* 1620.
Michiel Willemsz. van der Hoeff, 1635. *out* 70 *jaar*, *ob.* 30 *Maart* 1646.
Arent Jacobsz. van der Graef, 1635. 70 *jaar*, *ob.* 4 *Mey* 1642.
Jan Jansz. van Lodensteyn, *ob.* 3 *October* 1626.
Pouwels Cornelisz. van Beresteyn *van Haarlem*, *ob.* 23 *Nov.* 1625.
Jacob Jansz. van den Helm, *ob.* 27 *July* 1626.
Arent Jacobsz. van Lodesteyn, *ob.* 8 *Dec.* 1637.
Pieter Anthonisz. van den Heuvel, *ob.* 5 *Jan.* 1635.
Frans Adriaansz. van der Dussen, *ob.* 27 *Aug.* 1630.
Cornelis Sebastiaansz. van Zanten, *ob.* 9 *Aug.* 1629.
Frank Hendriksz. van der Burch, *was* 1635 70 *jaar. ob.* 5 *Sept.* 1642.
Gerrit Beuckelsz. van Zanten, *ob.* 16 *July* 1635.
Jacob Adriaansz. van Adrichem, *ob.* 30 *Nov.* 1619.
Gerrit Jansz. Graswinkel, *ob.* 5 *Aug.* 1627.
Jan Fransz. van der Lee, *verlaten* 1623.
Dirk Adriaansz. van Bleyswyk, *ob.* 27 *Feb.* 1631.
Jan Adriaansz. Vockestaart, *Schout geworden* 1621. *ob.* 18 *April* 1629.
Dirk Dirksz. Meerman, *was* 1642 70 *jaar. ob.* 9 *Feb.* 1647.
Mr. Adriaan van Coolwyk, *ob.* 28 *July* 1637.

Nieuwe Veertigen by zyn Excellentie gestelt.

Willem Luytensz. Kittesteyn, *ob.* 24 *July* 1625.
Adriaan Claasz. Meuyt, *ob.* 2 *Aug.* 1639.
Jacob Maartensz. van Hoogenhouk, *ob.* 1 *Octob.* 1638.
Anthony Hendriksz. van der Gysen *van Overmaes*, *was Bewinthebber van de Oostind. Comp. ob.* 17 *Feb.* 1654.
Hillebrant Claasz. van Swanevelt, *ob.* 12 *Mey* 1625.
Hendrik Hendriksz. van Millingen, *ob.* 13 *Dec.* 1643.
Dirk Pietersz. Vrouweling, *ob.* 3 *April* 1639.
Cornelis Pietersz. Boogaart, *verlaten* 1631, *ob.* 1636.
Adriaan Andriesz. Vergoes, *vertrokken als Rentmr. Generaal van den Lande van Voorn* 1625. *ob.* 25 *Aug.* 1663.
Jacob Cornelisz. van Lodesteyn, *ob.* 8 *July* 1639.
Cornelis Zacharias van Ophoven, *ob.* 14 *July* 1651.
Mr. Abrahaham Pietersz. van der Meer, *Raatsheer in 't Hof van Holland geworden*, 1621. *ob.* 20 *Mey* 1638.
Claas Jansz. van Zanten, *ob.* 10 *Jan.* 1638.
Claas Bartholomeusz. van der Mast, *uitgezet* 1626 *ob.* 1669.

Volgen de afgezette Veertigen, in welke de bovenstaande 14 *nieuwe Veertigen in plaats gekomen zyn.*

Anthony Cornelisz. van der Blok.
Simon Adriaansz. van Groenewegen, *ob.* 29 *Maart* 1629.
Dirk Evertsz. van Bleyswyk, *weder ingekomen* 1625. *ob.* 18 *July* 1631.
Dirk Gerritsz. Meerman, *weer ingekomen* 1626. *ob.* 16 *Aug.* 1631.
Pieter Joosten van Ruyven, *ob.* 11 *Oct.* 1627.
EngelbregtAriensz. van der Meer, *ob.* 30 *Mey* 1624.
Claas Bruynsz. van der Dussen, *ob.* 1642.
Arent Gysbregtsz. van Wena, *ob.* 1629.
Bruyn Harmensz. Schinkel, *ob.* 19 *Dec.* 1625.
Jan Abrahamsz. Graswinkel, *vertrokken.*
Adriaan Maartensz. van Hoogenhouk, *ob.* 1637. 28 *Apr.*
Dirk Robbregtsz. Schilperoort, *weder ingekomen anno* 1628. *verlaten* 1650.
Jan Duyst Hendrikfz. van Voorhout, *weder ingekomen* 1626. *ob.* 12 *Mey* 1666.
Ewout Jacobsz. van der Dussen, 1623 *weer ingekomen*, *ob.* 16 *Mey* 1653.

Na deze veranderingen zyn na ouder gewoonte genomineert.

Anno 1619.

Mr. Willem Frankensz. van der Burch, *ob.* 3 *Aug.* 1655.
Jacob Dirksz. van Voorburg, *ob.* 21 *Mey* 1642.
Mr. Hendrik Dirksz. Duyst van hout 1621 *vertrokken na den Haag.*

Anno 1620.

Adam Willemsz. van der Burch, 1646 *out* 70 *jaar. ob.* 8 *April* 1659.
Simon Jacobsz. Overschie, *ob.* 13 *Dec.* 1624.
28 *Dec.* Joost Jacobsz. van Adrichem, *was Bewindh. der Ooslindische Comp.* 1644 *out* 70 *jaar*, *ob.* 2 *September* 1653.

Anno 1621.

17 *Dec.* Anthony Louisz. Heinsius, *ob.* 1651.
Maarten Cornelisz. Voorstadt, 1636 70 *jaar. ob.* 22 *Juny* 1638.
Gerrit Ariensz. Vockestaart, *ob.* 5 *Jan.* 1628.

Anno 1622.

28 *Dec.* Geraldo Cornelisz. Welhouk, *anders Briel, was Bewinth. der Oost: Comp: en* 1663 *out* 70 *jaar*, *ob.* 7 *Feb.* 1665.
Hendrik Anthonisz. Groenewegen, *verlaten* 1635.

Anno 1623.

Ewout Jacobsz. van der Dussen, *was* 1644 *out* 70 *jaar. ob.* 16 *Mey* 1653.

Anno 1624.

Cornelis Pietersz. van der Meer, *ob.* 9 *Mey* 1629.

Anno 1625.

Maarten Sebastiaansz. Bel van den Bergh, *vertrokken naar Rotterdam* 1626.
Hendrik Hendriksz. van den Mierop, *ob.* 20 *July* 1640. *morte inopinata.*
Francois Willemsz. van Santen, *Schout* 1629, *ob.* 20 *Dec.* 1675.
Dirk Evertsz. van Bleyswyk, *ob.* 18 *July* 1631.
Mr. Cornelis Pouwelsz. van Beresteyn, *was Bewinth: der Oost: Comp: ob.* 13 *Aug.* 1638.

Anno 1626.

Willem Jorisz. Roscam, *ob.* 18 *Feb.* 1643.
Cornelis Dammensz. van der Graft, *verlaten* 1635.
Jan Hendrikfz. Duyst van Voorhout, *was* 1652 *out.* 70 *jaar. ob.* 12 *Mey* 1666.
Dirk Gerritsz. Meerman, *ob.* 16 *Aug.* 1631.

Anno 1627. 17 *Dec.*

Adriaan Willebortsz. van Spierinxhouk, *ob.* 29 *Dec.* 1638.

Anno 1628. 17 *Dec.*

Dirk Robbregtsz. Schilperoort, *verlaten* 1650.

Anno 1629. 17 *Dec.*

17 *Dec.* Mr. Evert Jansz. van Lodensteyn, *ob.* 29 *Jan.* 1668.

Vin-

Vincent Hendrikſz. Molshouk, *ob. ultimo Feb.* 1644.
Hendrik Adriaanſz. Vockeſtaart, *ob.* 8 *Sept.* 1634.

Anno 1630.

Mr. Arlewyn Simonſz. van Groenewegen, *ob. Juny* 1658.

Anno 1631.

Evert Adriaanſz. van Bleyſwyk, 1652 *verlaten.*
Frans Dirkſz. Meerman, *ob.* 20 *Sept.* 1657.
Pieter Iſaakſz. Busſchart, *ob.* 10 *Aug.* 1633.

Anno 1633.

Ewout Evertſz. van Bleyſwyk, *was* 1643 *out* 70 *jaar, en Bewinth. van de Ooſt. Comp. ob.* 20 *Octob.* 1657.

Anno 1634.

Mr. Nicolaas Adriaanſz. Boogaart, *was Ontfanger van de gemeene Lands middelen, ob.* 20 *Jan.* 1654.

Anno 1635.

Engelbregt Jacobſz. Pauw, *ob.* 29 *Feb.* 1648.
Bruyn Jacobſz. van der Duſſen, *was* 1655 *out* 70 *jaar. ob.* 26 *Jan.* 1668.
17 *Dec.* Dirk Janſz. van der Lee, *was* 1670 *out* 70 *jaar, ob.* 29 *Maart* 1676.

Anno 1636.

Frank Pieterſz. van der Meer *was* 1656 *out* 70 *jaar, ob.* 1 *Maart* 1663.
Pieter Gerritſz. van Zanten, *was Bewinthebber der Ooſtind. Comp. ob.* 7 *Nov.* 1658,

Anno 1637.

Jan Adriaanſz. van der Chys, *was Bewinth. der Ooſt. Comp. ob.* 14 *Nov.* 1652.
Willem Luytenſz. Kitteſteyn, *ob.* 14 *Feb.* 1652.

Anno 1638. 17 *Dec.*

Abraham Maartenſz. van Hoogenhouk, *ob.* 12 *July* 1641.
Aarnout Paulſz. van Bereſteyn, *ob.* 26 *Sept.* 1652.
Jan Frankenſz. Graswinkel, *ob.* 30 *Mey* 1668.
Jacob Adriaanſz. Pauw, *ob.* 12 *Sept.* 1645.

Anno 1639.

Jooſt Corneliſz. Lodenſteyn, *was* 1655 *out* 70 *jaar. ob.* 21 *April* 1660.
Bruyn Dirkſz. van der Duſſen, *ob.* 11 *Nov.* 1649.
Evert Dirkſz. van Bleyſwyk, *ob.* 4 *Juny* 1662.
Dirk Gerritſz. Meerman, *Ridder Heer van Molenaersgraef, by de Prins van Oranie gelicentieert, was Hoogheemraat van Delfland, ob.* 3 *Sept.* 1680.

Anno 1640.

Adriaan Adamſz. Fyk, *na Amſt. vertrakken Mey* 1646. *weder inkomen* 1648. *ob.* 14 *Dec.* 1654.

Anno 1641.

Cornelis Maartenſz. Hoogenhouk, *was* 1652 *out* 70 *jaar, ob.* 17 *Maart* 1656.

Anno 1642.

Jacob Arentſz. van der Graaf, *was Hoogheemraat van Delfland, ob.* 22 *Feb.* 1651.
Dirk Adriaanſz. van Coolwyk, *wiert* 1662 *Baillieu en Dykgraaf van Delfland, is Veertig gebleven, en* 1680 *out* 70 *jaar, ob.* 29 *Nov.* 1688.
Nicolaas Leendertſz. Couckebakker, *was* 1667 *out* 70 *jaar, ob.* 2 *July* 1671.

Anno 1643.

Pieter Abrahamſz. van Hoogenhouk, *ob.* 26 *Jan.* 1679.
23 *Dec.* Pieter Dirkſz. Vrouwelingh, *ob.* 10 *Aug.* 1653.

Anno 1644.

Adam Dirkſz. van Bleyſwyk, *ob.* 5 *Oct.* 1646.

Anno 1645.

Abraham Corſtiaanſz. van der Burch, *ob.* 28 *Oct.* 1649.

Anno 1646. 17 *Dec.*

Mr. Paulus Jacobſz. Briell, *vertrokken na den Briel als Baillieu van den Lande van Voorn* 1657, *ob.* 15 *Juny* 1688.
Pieter Adriaanſz. Croeſer, *was* 1664 70 *jaar. ob.* 9 *Maart* 1677.
Adriaan Dirkſz. van Voorburg, *was* 1656 *out* 70 *jaar, ob.* 28 *Aug.* 1664.

Anno 1647.

Dr. Theodorus Jacobſz. Vallenſis, *was* 1672 *Curator van de Univerſiteyt te Leiden, ob.* 15 *Aug.* 1673.

Anno 1648. 17 *Dec.*

Mr. Maarten Engelbertſz. Pauw, *vertrokken als Ontfanger Generaal na den Haag, was Bewinth. der Ooſt. Comp. ob.* 24 *Sept.* 1680.

Anno 1640.

Adriaan Adamſz. Fyk, *ob.* 15 *Dec.* 1654.
Jan Corneliſz. van Bleyſwyk, 1672 *by zyn Hoogheit gelicentieert: was Ontf. Generaal der Kerkelyke goederen, was* 1686 70 *jaar. ob.* 28 *July* 1696.
Dirk Bruynſz. van der Duſſen, *was Ontfanger van de gemene Lands middelen, en Bewinth. der Ooſt. Comp. ob.* 12 *Jan.* 1668.

Anno 1650.

Willem Pieterſz. van der Graef *is na Embden vertrokken* 1651. *ob.* 27 *Aug.* 1685.

Anno 1651.

Aalbert Arentſz. van der Graaf, *was Ontfanger, en Bewinth. van de Ooſt. Comp.* 1670. *out* 70 *jaar, ob.* 31 *Maart* 1684.
Mr. Andries Adriaanſz. van der Goes Heer van Naters, *was Bewinth: van de Ooſt. Comp. ob.* 4 *Dec.* 1669.
Pieter Pieterſz. van der Graaf, *ob.* 8 *April* 1653.

Anno 1652.

Arent Reyerſz. van der Burch, *ob.* 20 *Sept.* 1691.
Pieter Willemſz. van der Hoeff *verlaten* 1671. *ob.* 13 *Sept.* 1692.
Mr. Zacharias Corneliſz. van Berenſtein *van Hofdyk, ob.* 23 *July* 1679.
Maarten Engelbregtſz. Graswinkel, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 20 *Apr.* 1675.
Mr. Bartholomeus Nicolaaſz. van der Maſt, *ob.* 22 *Mrt.* 1681.

Anno 1653.

Mr. Dirk Jacobſz. van der Duſſen, *ob.* 28 *Maart* 1658.
Iſaak Corneliſz. Graswinkel, *heeft* 1662, 23 *Dec. afſtant gedaan, zynde Secretaris van de Weeskamer geworden, ob.* 21 *April* 1700.
Mr. Cornelis Corneliſz. Onderwater, *ob.* 30 *Sept.* 1680.
Mr. Arent Jacobſz. van der Graaf, *by zyn Hoogbt* 1672 *gelicentieert, ob.* 29 *Septemb.* 1676.

Anno

Anno 1654.

Jacob Willemſz. Delft, *ob.* 12 *Juny* 1661.

Pieter Jooſtenſz. van Lodenſteyn, 1661 *Secretaris van de Admiraliteit op de Maze geworden, ob.* 22 *Decemb.* 1675.

23 *Dec.* Robbregt Dirkſz. van Schilperoort, *verlaten* 1662. *ob.* 1680.

Anno 1655.

Adriaan Anthoniſz. Heynſius, *by zyn Hoogheit* 1672 *gelicentieert, obiit* 15 *July* 1679.

Anno 1656.

Mr. Jacob Corneliſz. van Hoogenhouk, *ob.* 4 *Sept.* 1665.

Anno 1657. 17 *Dec.*

Mattheus Nicolaaſz. Gael, *ob.* 21 *Octob.* 1665.

Doctor Anthony Hendrikſz. Vockeſtaart, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 20 *Mey* 1673.

Jacob Jacobſz. Briell, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, was Bewindhebber der Ooſtindiſche Compagnie, ob.* 13 *Novemb.* 1679.

Anno 1658.

Mr. Adriaan Jacobſz. Fyk, *ob.* 23 *April* 1685.

Pieter Harmanſz. van Ruyven, *by zyn Hoogh. gelicentieert* 1672. *ob.* 23 *Octob.* 1678.

Anno 1659.

Mr. Nicolaas Aarnoutſz. van Berenſteyn, *by zyn Hoogbt.* 1672 *gelicentieert, ob.* 20 *Mey* 1678.

Anno 1660.

Dirk Jooſtenſz. van Lodenſteyn, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, was Bewinth. van de Ooſtind. Comp. ob.* 6 *Aug.* 1679.

Anno 1661.

David Janſz. van den Mierop, *ob.* 19 *Feb.* 1674.

Mr. Jacob Ewoutſz. van der Duſſen, *ob.* 21 *Juny* 1665.

Anno 1662. 17 *Dec.*

Mr. Gysbert Gysbertſz. van Berenſteyn, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert,* 1680 *weer ingekomen, ob.* 14 *Sept.* 1681.

Mr. Bruyno Nicolaaſz. van Waarthuyſen, *ob.* 12 *Jan.* 1679.

17 *Dec.* Gerrit Franſz. Meerman, *ob.* 5 *Aug.* 1668.

Anno 1663.

Jacob Corneliſz. Graswinkel, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 7 *April* 1692.

Mr. Hendrik Adriaanſz. van Spierinxhoek, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 7 *Sept.* 1680.

Anno 1664.

Mr. Adriaan Nicolaaſz. Boogaart, *Hr. van Beloys, by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert,* 1679 *weder ingekomen: by was Bewinthebber der Ooſtind. Comp. Hoogheemraat, en naderhand Baillieu en Dykgraaf van Delfland, en* 1704 *out* 70 *jaar, ob.* 21 *Jan.* 1708.

Anno 1665.

Mr. Pieter Ewoutſz. van der Duſſen, *was Bewinthebber van de Ooſtind. Comp.* 1702 *out* 70 *jaar, ob.* 14 *Apr.* 1703.

Hugo Adriaanſz. 's Gravezande, *ob.* 19 *Aug.* 1699. *morte inopinata.*

Mr. Dirk Janſz. van Heemskerk van Beeſt, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 12 *Juny* 1685.

Mr. Jacob Frankenſz. vander Meer, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 4 *Novemb.* 1675.

Anno 1666. 17 *Dec.*

Gerard Adriaanſz. van der Wel, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert,* 1679 *weer ingekomen, was* 1687 *out* 70 *jaar, ob.* 21 *Sept.* 1685.

Anno 1668. 17 *Dec.*

Mr. Jan Bruynſz. van der Duſſen, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert,* 1679 *weer ingekomen: was Bewinth. van de Ooſtindiſche Comp. ob.* 16 *July* 1683.

Mr. Hendrik Ewoutſz. van Bleyſwyk; *was Bewinthebber van de Ooſtindiſche Comp. en Curator der Academie te Leiden, was* 1699 *out* 70 *jaar, ob.* 20 *Aug.* 1703.

Mr. Paulus Janſz. Halling; *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 24 *Dec.* 1679.

Mr. Hendrik Janſz. Duyſt van Voorhout, *ob.* 28 *Novemb.* 1674.

Mr. Adriaan Janſz. van der Chys, *by zyn Hoogh.* 1672 *gelicentieert, ob.* 2 *October* 1703.

Anno 1669.

Mr. Franco Adriaanſz. van der Goes, *was* 1679 *out* 70 *jaar, ob.* 18 *July* 1700.

Anno 1671.

Mr. Dirk Evertſz. van Bleyſwyk, *ob.* 11 *Sept.* 1681.

Arent Pieterſz. Slagtoe.

WIllem Hendrik by de gratie Godts Prince van Orangie en Naſſau, Grave van Buren, Leerdam &c. Marquis van der Veere en van Vliſſingen, Heere en Baron van Breda, Diets &c. Gouverneur en Stadthouder van Holland, Zeeland en Weſtfriesland, Capiteyn Generael en Admirael der Vereenigde Nederlanden.

Doen te weten dat wy in deſe bekommerlyke tyden, niet meerder ter herten nemen als dat de reſpective ſteden deſer provintie onder ons ſtadhouderſchap Reſorterende mogten werden gebragt in ſodanige ordre ende regeering, waer door derſelver ruſte ende voorſpoet wierde geſtabileert, ende ons door expreſſe gedeputeerdens voorgedragen zynde, dat inde ſtad van Delft tuſſchen de Regenten ende ingezetenen ſodanige diffidentie was ontſtaende waer door ons goet oogmerk niet kan werden bereykt, en waer door Burgemeeſteren, Schepenen en verdere Regenten der voorſz. ſtadt haer bewogen hadden gevonden om liever vrywilliglyk haer reſpective Bedieningen af te ſtaen, als door het continueren in de zelve onluſt en onruſt onder de ingezetenen te occaſioneeren, hebben wy de goede meyninge ende intentie der gemelte Regenten, goet gevonden met onſe approbatie te Secundeeren, dien volgende houden wy mits dezen de meergemelte Regenten voor ontlaſt van haer functien,

hen luiden bedankende van den dienſt aen de ſtad Delft tot nu toe gepreſteert, interdicerende wel ſtrictelyk een ygelyk wie het ſoude mogen weſen de meergemelte Regenten daer over te argueeren veel min hare perſonen off goederen eenigſints te moleſteeren, beſchadigen of incommodeeren, deſelve Regenten, mitsgaders haere Familien ende goederen tot dien einde nemende in onſe ſpeciale protectie ende ſauveguarde, alles ingevolge van de Reſolutie ter vergadering van de Ed Groot Mog. Heeren Staten van Holland en Weſtfriesland, genomen op den 27 Auguſti deſes lopende Jaers.

Ende voorts procederende tot de Electie ende verkieſing der perſonen die wy verſtaen dat de laſt der navolgende bedieninge binnen de voorſz ſtadt Delft op nieus ſullen aenvaerden hebben wy goedgevonden te ſtellen gelyk wy ſtellen mits deſen, eerſtelyk tot

VROETSCHAPPEN.

Dirk Janſz. van der Lee, *ob.* 29 *Maart* 1676.
Dirk Adriaanſz. van Coolwyk, *ob.* 29 *Nov.* 1688.
Pieter Abrahamſz. van Hoogenhouk, *ob.* 26 *Jan.* 1679.
Pieter Adriaanſz. Croefer, *ob.* 9 *Maart* 1677.
Dr. Theodorus Jacobſz. Vallenſis, *ob.* 15 *Aug.* 1673.
Aalbregt Arentſz. van der Graaf, *ob.* 31 *Maart* 1684.
Mr. Arent Reyerſz. van der Burch, *ob.* 20 *Sept.* 1691.
Mr. Zacharias Cornelisz. Berenſteyn van Hofdyk, *ob.* 23 *July* 1679.
Mr. Bartholomeus Nicolaaſz. van der Maſt, *ob.* 22 *Mrt.* 1681.
Mr Cornelis Corneliſz. Onderwater, *ob.* 30 *Sept.* 1680.
Mr. Adriaan Jacobſz. Fyck, *ob.* 23 *Apr.* 1685.
David Janſz. van den Mierop, *ob.* 19 *Feb.* 1674.
Mr. Bruino Nicolaaſz. van Waarthuyſen, *ob.* 12. *Jan.* 1679.
Mr. Pieter Ewoutſz. van der Duſſen, *was* 1702 *out* 70 *jaar*, *ob.* 14 *April* 1703.
Hugo Adriaanſz. 's Graveſande, *ob.* 19 *Aug.* 1699.
Mr. Hendrik Ewoutſz. van Bleyſwyk, *was* 1698 *out* 70 *jaar*, *ob.* 20 *Aug.* 1703.
Mr. Hendrik Janſz. Duyſt van Voorhout, *ob.* 28 *Nov.* 1674.
Mr. Franco Adriaanſz. van der Goes, *ob.* 18 *Juny* 1700.
Mr. Dirk Evertſz. van Bleyſwyk, *ob.* 11 *Sept.* 1681.
Arent Pieterſz. Slaghtoe, *was* 1695 *out* 70 *jaar*, *ob.* 26 *Nov.* 1703.
Mr. Gerard Janſz. Putmans, *Schout* 1676, *en Veertig gebleven*, 1680 *gequiteert*, *Baillieu en Dykgraaf van Delfland geworden* 1689, *ob.* 14 *Nov.* 1698.
Mr. Jacob Adriaanſz. van Vredenburg van Adrichem, *wierd* 1708 *Baillieu en Dykgraaf van Delfland*, *was* 1713 *out* 70 *jaar*, *ob.* 5 *Oct.* 1714.
Mr. Nicolaas Willemſz. Aſſendelft, *ob.* 10 *Dec.* 1692.
Adriaan Willemſz. van der Hoeff, 1702 *out* 70 *jaar*, *ob.* 10 *Nov.* 1704.
Anthony Janſz. Thierens, *ob.* 4 *July* 1673.
Teſtaart Janſz. van Haſſelt, *ob.* 5 *Oct.* 1680.
Dr. Hendrik Joriſz. D'Acquet, *was* 1702 *out* 70 *jaar*, *ob.* 12 *Aug.* 1706.
Jacob Janſz. van der Burch, *ob.* 3 *Dec.* 1690.
Mr. Dirk Reynierſz. Verburch, *ob.* 20 *Nov.* 1672.
Johan Jacobſz. Thierens, *vertrokken* 1688. *was Ontfanger, en overleed* 9 *Maart* 1708.
Mr. Hugo Franſz. van Bleyſwyk, *ob.* 4 *April* 1682.
Dirk Corneliſz. Couckebakker, *ob.* 25 *Oct.* 1683.
Mr. Cornelis Corneliſz. Soetens, *ob.* 7 *Feb.* 1686.
Daniel Jacobſz. de Berg, *ob.* 17 *Aug.* 1679.
Dr. Cornelis Iſaacſz. 's Graveſande, *ob.* 2 *Dec.* 1691.
Gerrit Rutgerſz. van der Heym, *ob.* 21 *Oct.* 1682.
Mr. Harpert Maartenſz. Tromp, *ob.* 3 *Mey* 1691.
Joris Franſz. van der Houve, *ob.* 6 *Oct.* 1681.
Mr. Iſaac Iſaacſz. Spiering, *ob.* 4 *Feb.* 1674.
Johan Bernardſz. della Faille, *was* 1698 *out* 70 *jaar*, *Schout* 1680, *en Veertig gebleven*, *was* 1698 *out* 70 *jaar*. *ob.* 8 *Octob.* 1713.

Zie Burgemeeſteren en Schepenen op 1672.

Onder ſtont,

Ordonneeren *N. van Santen* Schout der voorſz. Stadt, de bovengenoemde perſonen in haer reſpective ampten te introduceren, en in onſen naem den gewoonelyken Eedt af te nemen.

Verklare wy verders onſe intentie te wezen, dat het verkieſen der voorſz Regenten, in maniere als boven gedaen, alleenlyk is geſchiet, tot meerder ruſte ende dienſt der voorſz ſtadt Delft, en tot wegneming van de diffidentie ende murmuratie onder de ingeſetenen aldaer ontſtaen, ende ſulks zonder eenige præjuditie ofte Conſequentie voor het toekomende ten aenſien vande Privilegien, vryheeden, ofte geregtigheden der voorſz ſtadt, ende de goede Burgers ofte de ingezetenen der ſelver Competeerende, die wy verſtaen dat in haer oude kragt en vigeur zullen blyven. Gedaen in t leger by Bodegrave den 10 Septemb. 1672 en was geteykent G: H. Prince D'Orangie, hebbende ter zyde opgedrukt't zegel van zyn Hoogheyt. Nog lager ſtont ter ordonnantie van zyn Hoogheyt en was ondertekent

C. HUYGENS.

Uit welk voorgemelt getal van aengeſtelde 40 Raden en Vroedſchappen dezer ſtad, de 20 eerſte Heeren alvorens in de zelve bediening zyn geweeſt, en uit dien hoofde in effecte daar in zyn gecontinueert, maar de 20 volgende Heeren zyn als nieuwe Leden daar in geſtelt. De namen van de gediscontinueerde Heeren zyn,

Dirk Gerritſz. Meerman, *Ridder, Heer van Molenaarsgraaf, Heemraat van Delfland, obiit* 3 *Septemb.* 1680.
Johan Corneliſz. van Bleyſwyk, *Ontf. der geeſtelyke goederen, obiit* 28 *July* 1696.
Maarten Engelbregtſz. Graswinkel, *obiit* 20 *April* 1675.
Mr. Arent Jacobſz. van der Graaff, *was Bewinthebber, obiit* 30 *Sept.* 1676.
Adriaan Anthoniſz. Heynſius, *obiit* 15 *July* 1679.

Dr. Anthony Hendrikſz. Vockeſtaart, *ob.* 20 *Mey* 1673.
Jacob Jacobſz. Briell, *Bewinthebber der Ooſtind. Comp. ob.* 13 *Novemb.* 1679.
Pieter Harmanſz. van Ruyven, *ob.* 23 *Octob.* 1678.
Mr. Nicolaas Aarnoutſz. van Berenſteyn, *ob.* 20 *Mey* 1678.
Dirk Jooſtenſz. van Lodenſteyn, *Bewinth. der Ooſtind. Comp. ob.* 6 *Aug.* 1679.
Mr. Gysbregt Gysbregtſz. van Berenſteyn, *weder ingekomen* 1680, *ob.* 14 *Sept.* 1681.
Jacob Corneliſz. Graswinkel, *ob.* 7 *April* 1692.
Mr. Hendrik Adriaanſz. van Spierinxhouk, *ob.* 7 *Septemb.* 1680.
Mr. Adriaan Nicolaaſz. Boogaart, *Heer van Beloys, Bewinth. der Ooſtind. Comp.*, 1679 *weer ingekomen, was* 1704 *out* 70 *jaar*, *ob.* 28 *Jan.* 1708.
Mr. Dirk Janſz. van Heemskerk van Beeſt, *ob.* 12 *Juny* 1685.
Mr. Jacob Frankenſz. van der Meer, *ob.* 4 *Nov.* 1675.
Gerrit Adriaanſz. van der Wel, *ingekomen* 1679. *ob.* 21 *Sept.* 1685.
Mr. Jan Bruynſz. van der Duſſen, *weer ingekomen* 1679. *ob.* 16 *July* 1683.
Mr. Paulus Janſz. Halling, *ob.* 24 *Decemb.* 1679.
Mr. Adriaan Janſz. van der Chys, *ob.* 2 *Octob.* 1703.

16 *Dec.* 1672.

Na ouder gewoonte tot Veertig genomineert.

Franco Hendrikſz. Verburg, *ob.* 11 *Sept.* 1678.

Anno 1673.

Mr. Dirk Aarnoutſz. van Berenſteyn, *ob.* 28 *Nov.* 1694.
Jacob Jacobſz. Thierens, *ob.* 27 *Nov.* 1678.

Anno 1674.

Mr. Pieter Paulſz. Teding van Berckhout, *ob.* 5 *Feb.* 1713.
Dr. Michiel Janſz. van Heemskerk van Beeſt, *ob.* 14 *Nov.* 1705.

Anno 1675. 3 *Jan.*

Mr. Jacob Janſz. Halling, *verkoren in plaats van Mr. Adriaan Adriaanſz. Fyck, die* 17 *Dec.* 1674 *geeligeert was, doch op 't verzoek van de Prins van Oranie, vermits een buytengeboren was, niet beedigt.*

Anno 1676.

Mr. Andries Janſz. van Stangerland, *ob.* 30 *Octob.* 1680.

Anno 1677. 17 *Dec.*

Dr. Nicolaas Pieterſz. Croeſer, *ob.* 2 *April* 1687.

Anno 1678.

Jan Franſz. Meerman, *was Bewinth. van de Ooſt. Comp.* 1713 *out* 70 *jaar*, *ob.* 28 *Maart* 1724.
Willem Corneliſz. Spiering, *ob.* 23 *Maart* 1686.

Anno 1667. 26 *Dec.*

Mr. Adriaan Nicolaaſz. Boogaart, *Heer van Beloys, was* 1704 *out* 70 *jaar*, *ob.* 28 *Jan.* 1708.
Gerard Adriaanſz. van der Wel, *ob.* 21 *Sept.* 1685.
Mr. Johan Bruynſz. van der Duſſen, *ob.* 6 *July* 1683.
Mr. Adriaan Andrieſz. van der Goes, *Heer van Naters, was Hoogheemraat van Delfland, Bewinth. der Ooſt. Comp. Mr. Knaap van Holland*, 1719 *out* 70 *jaar*, *ob.* 25 *Maart* 1721.

Anno 1680.

Mr. Gysbert Gysbertſz. van Berenſteyn, *ob.* 14 *Sept.* 1681.
Mr. Dirk Simonſz. Groenewegen van der Made, *was* 1716 *out* 70 *jaar.*
Mr. Dirk Dirkſz. van der Duſſen, *ob.* 5 *Feb.* 1689.

Anno 1681.

Mr. Franco Evertſz. van Bleyſwyk, *was* 1714 *out* 70 *jaar*, *Ontf. der gemeene Lands middelen, op deſzelfs verzoek ontſlagen* 8 *Dec.* 1717. *ob.* 12 *Maart* 1723.
Mr. Ewout Ewoutſz. van Bleyſwyk, *was* 1721 *out* 70 *jaar*, *ob.* 9 *Mey* 1723.
Willem Boudewynſz. van de Merwede van Muylwyk, *ob.* 27 *Sept.* 1698.
Mr. Cornelis Dirkſz. Vallenſis, *ob.* 27 *Juny* 1692.

Anno 1682.

Reyer Janſz. van Bleyſwyk, *ob.* 9 *Feb.* 1708.
Johan Anthoniſz. Thierens, *vertrokken* 1721, *was* 1719 *out* 70 *jaar.*

Anno 1683.

Mr. Pieter Janſz. Halling, *was* 1718 *out* 70 *jaar*, *ob.* 20 *Dec.* 1719.
Mr. Julius Jacobſz. van der Moere, *Heere van Haringcarſpel*, *ob. tot Alkmaar* 15 *Juny* 1689.
Engelbregt Maartenſz. Graswinkel, *was* 1723 *out* 70 *jaar.*

Anno 1684.

Mr. Willem Albregtſz. van der Graaf, *was* 1714 *out* 70 *jaar*, *en Bewinthebber der Ooſtind. Comp. ob. Nov.* 1725.

Anno 1687. 3 *Jan.*

Mr. Jacob Arentſz. van der Duſſen, 3 *Octob.* 1695 *Secretaris geworden, weder ingekomen*, 1710. *weder aſſtant* 1710. *ob.* 23 *Nov.* 1715.
Adriaan Chriſtiaanſz. van Groenewegen, *was* 1709 *out* 70 *jaar*, *ob.* 10 *Sept.* 1712.
Mr. Anthony Gerritſz van der Heym, 1690 *Raatsheer in den Hogen Raat en Veertig gebleven tot* 1692. *naderhand Rekenmr. van Holland, en Hoogheemraat van Delfland, weder ingevallen* 1698. *ob.* 12 *Dec.* 1714.
Mr. Maarten Pieterſz. Hoogenhouk, *was Bewinth. van de Ooſtind. Comp. Baillieu en Dykgraaf van Delfland* 1714. *ob.* 25 *Dec.* 1720.

Anno 1687.

Mr. Andries Boogaert, Nicolaaſz. *Heer van Alblaſſerdam, was* 1698 *out* 70 *jaar, ob.* 7 *Feb.* 1699.

Anno 1688.

Mr. Franco Reyerſz. van der Burch, *was Bewinth. van de Ooſtind Comp. en Commis van't Hollands magazyn, ob.* 15 *Jan.* 1715.
Mr Anthony Adriaanſz. Wevering, *Heer van Holy, was* 1719 *out* 70 *jaar*, *ob.* 31 *Aug.* 1720.

Anno 1689.

Jacob Gaſpertſz van Kinſchot, *Landdroſt van Delfland*, *ob.* 1 *Maart* 1711.
Mr. Johan Wigboldz Slicher, *Bewinth. der Ooſtind Comp. en Ontfanger Generaal der kerkelyke goederen van Holland.*

Anno 1690.

Willem Janſz. van Ruyven, *Schout* 1714. *was* 1717 *out* 70 *jaar*, *ob.* 9 *Jan.* 1724.

Anno 1691. 17 *Dec.*

Willem Reyerſz. van der Burch *was* 1697 *out* 70 *jaar*, *ob.* 31 *Maart* 1712.

Maar-

Maarten Harpertſz. Tromp, *Baronnet, ob. 5 Maart* 1708.
Lourens Abrahamſz van Bleyſwyk, *ob. 29 Octob.* 1720.
Dirk Hendrikſz. Meerman, *Heer van Molenaarsgraaf, was* 1722 *out* 70 *jaar, ob. 5 April* 1723.

Anno 1692.

Cornelis Willemſz. Spiering, *Heer van Spieringshoek, is Bewinth. der Ooſtind. Comp.*
Dirk Guilliaemſz. van Bleyſwyk, *ob.* 3 *Oct.* 1694.

Anno 1694.

Francois Guilliaamſz. van Bleyſwyk, *ob.* 16 *Aug.* 1723.
Gillis Gilliſz. Gromme, *tot Amſt. overleden* 13 *Sept.* 1710.

Anno 1695.

Mr. Adriaan Gerritſz. van Aſſendelft, *Bewinthebber van de Weſtind. Comp.*

Anno 1698. 28 *Octob.*

Mr. Anthony van der Heym, *ingevallen.*
17 *Dec.* Mr. Philip Willemſz Dedel, *was Baillieu en Dykgraaf der Stad Woudrichem en Lande van Altena, Bewinth. der Weſt. Comp. ob.* 26 *Maart* 1725.

Anno 1699.

Mr. Adriaan Gerrit Janſz. Doublet, *ob.* 3 *Aug.* 1726.
Mr. Ewout Nicolaaſz. van der Duſſen, *Heer van de Souteveen, in Middelharnaſch &c. Baillieu en Dykgraaf van den Lande van Stryen.*

Anno 1700. 17 *Dec.*

Mr. Gerard Janſz. Gaal, *was* 1710 *out* 70 *jaar, ob.* 12 *Juny* 1712.

Anno 1703.

Mr. Herbert Pouwelſz. Briell, *Hoogheemraat van Delfland, Bewinth. der Ooſtind. Comp.*
Mr. Dirk Jacobſz. Vallenſis, *ob.* 15 *July* 1724.
Mr. Jacob Jacobſz. Junius, *ob.* 4 *April* 1706.

Anno 1704.

Francois Boudewynſz van den Merwede van Muylwyk, *ob.* 20 *Dec.* 1707.

Anno 1705.

Mr. Jacob Willemſz. van Noorden, *ob.* 25 *April* 1710.

Anno 1706. 17 *Dec.*

Mr. Maarten Huygenſz. 's Graveſande, *verlaten* 1716.
Mr. Gaſpar Gaſperſz. van Kinſchot, *Schout* 1720 *en* 1726.

Anno 1707. 28 *Dec.*

Mr. Maarten Engelbertſz. Pauw, *Schout geworden* 1717. *ob. in 's Hertogenboſch*, 31 *Aug.* 1721.

Anno 1708. 17 *Dec.*

Evert Janſz. van Bleyſwyk, *ob.* 24 *Oct.* 1711.
Willem Hendrikſz. Hooft, *Caſtelein, Baillieu en Dykgraaf van de Stad en 't groot Waterſchap van Woerden, Baillieu en Dykgraaf van Delfland, Meeſter Knaap van Holland, Bewinth. der Ooſtind. Compagnie.*
Mr. Nicolaas Fredrik Andrieſz. Boogaert, *Heere van Alblaſſerdam.*

Anno 1710.

Mr. Jacob Arentſz. van der Duſſen, *vertrokken* 22 *Dec.* 1710, *ob.* 23 *Nov.* 1715.
Mr. Nicolaas Adriaanſz. Boogaart, *Heer van Beloys, Bewinth: der Ooſtind. Comp.*
29 *Dec.* Mr. Willem Gerardſz. van Berckel.

Anno 1711.

Mr. Abraham Salomonſz. van der Heul, *ob.* 2 *Dec.* 1712.
Mr. Francois Nicolaas Nicolaaſz. van den Born.

Anno 1712.

Mr. Jacob Pieterſz. van Wouw. *Schout* 1722.
Juliaan Adriaanſz. van Groenewegen.
Mr. Arent Bruynſz. van der Duſſen, *Bewinth. van de Ooſt. Comp.*
Mr. Jan Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt.

Anno 1713.

Mr. Paulus Pieterſz. Teding van Berkhout.
Cornelis Janſz. della Faille.

Anno 1714.

Mr. Adriaan Jacobſz. van Vredenburg.
17 *Dec.* Louis Louiſz. Huygens, *ob.* 12 *Mey* 1718.

Anno 1715.

Mr. Reyer Francſz. van der Burch.

Anno 1716.

Dr. George Hendrikſz. D'Acquet.

Anno 1717. 17 *Dec.*

Mr. Maarten Francſz. van Bleyſwyk, *Ontfanger der gemeene Lands middelen.*

Anno 1718.

Dr. Abraham Corneliſz. van Bleyſwyk.

Anno 1719.

Mr. Philip Quiryn Simonſz. van Beaumont, *Secretar. van't Hoogheemraatſchap van Delft.*

Anno 1720.

Mr. Francois Francoiſz. Doublet, *Heer van Groenevelt, ob.* 11 *Sept.* 1725.
Dirk Willemſz. Ingilby.
28 *Dec.* Nicolaas Lambregtſz. Twent.

Anno 1721.

Mr. Cornelis Adriaanſz. van der Goes.
Mr. Anthony Johanſz. Thierens, *Rentmr. van de Graafſyke Domeinen tot Heuſden.*
Mr. Arent Hendrickſz. van der Duſſen.

Anno 1723.

Mr. Barthout Barthoutſz. van Slingeſand.
Mr. Francois Jacob Fredrikſz. van Overſchie.
Aarnout de Jonge van Ellemeet, *Heer van Hodenpyl, Schipluy, St. Maartens Regt &c.*

Anno 1724.

Mr. Franco Reyerſz. van Bleyſwyk.
Adriaan Mattheuſz. van der Goes.
Mr. Cornelis Corneliſz. 's Graveſande.

Anno 1725.

Mr. Quintyn Janſz. de Veer.
Abraham Guilliaemſz. van Bleyſwyk.
Abraham Janſz. Keyſer, *ob.* 6 *Nov.* 1727.

Anno 1726.

Johannes Abrahamſz. van Riebeeck.

Anno 1727.

Mr. Adriaan Ysbrantſz. de Bye.

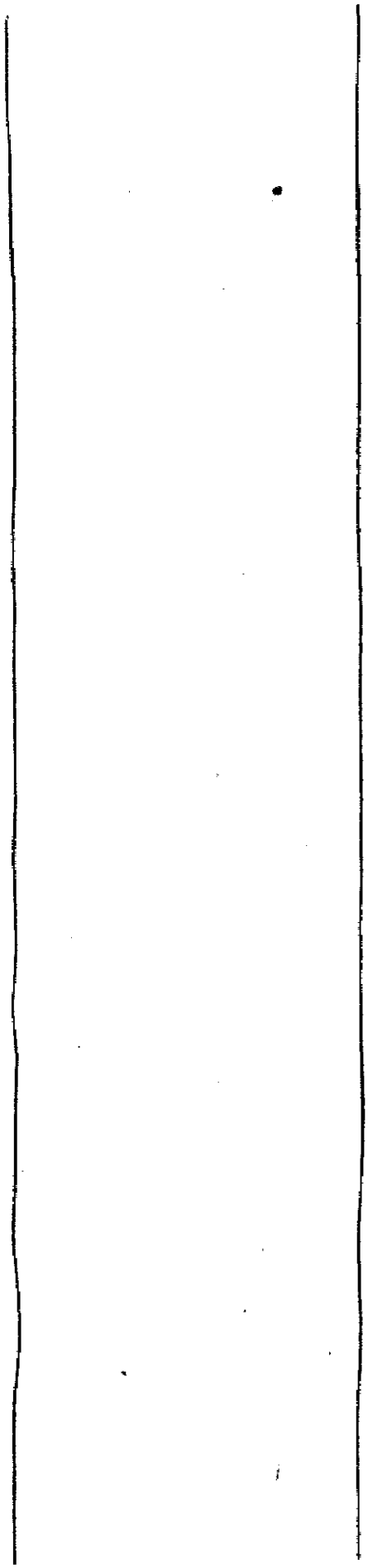

NAAM-LYST van de HEEREN VROEDSCHAPPEN DER STAD DELFT,

Boven en behalven de RADEN, t' ſedert den jare 1521.

Anno 1521.

Beuckel Jooſt Aamſz, vander Burch, *als Binnen-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1535.

Anno 1525.

Dirk Hendrikſz Duiſt van Voorhout, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1537.

Anno 1526.

Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt, *als Havenmeeſter op Delfshaven zynde, Veertig geworden* 1548.

Anno 1528.

Jan Dirkſz Uitenbroek, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1536.

Anno 1536.

Beuckel Jan Beuckelſz van Zanten, *als Binnen-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1537.

Anno 1541.

Huig Corneliſz de Groot *van Noirthoorn, als Schepen zynde, Veertig geworden* 1548.

Anno 1542.

Arent Corneliſz vander Duſſen, *als Binnen-havenmeeſter zynde, Veertig geworden. obiit* 10 *Octob.* 1553.

Anno 1544.

Pieter Pieterſz Sasbout, *als Theſaurier zynde, Veertig geworden* 1548.

Anno 1545.

Ewout Jacob Bruinſz vander Duſſen, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1548.

Mr. Willem Thielmanſz van den Heuvel, *als Binnen-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1548.

Cornelis Jan Beuckelſz van Zanten, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Anno 1547.

Frans Willemſz van Bodegom, *Brouwer, als Haven-meeſter op Delfshaven zynde, Veertig geworden* 1548.

Anno 1549.

Cornelis Michielſz Doelman, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Jan Jooſtenſz van Ackersdyk, *Brouwer, als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Anno 1550.

Fredrik Ottens, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1565.

Anno 1553.

Frans Dirk Govertſz Meerman, *als Schepen zynde, Veertig geworden. obiit.*

Jan Janſz Sasbout, *als Buiten-Haven-meeſter zynde, Veertig geworden. obiit.*

Anno 1554.

Dirk Corneliſz van Scheveling, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Huig Janſz van Groenewegen, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Anno 1555.

Jan Jacobſz Hoogenhouk *in 't Oſſenhooft, als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Pieter Jan Aperſz van Melisdyk, *als Buiten-Havenmeeſter zynde, Veertig geworden. obiit*

Anno 1556.

Jan Jan Aperſz van Melisdyk, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Cornelis Janſz Cruiſert, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1560.

Dirk Joriſz de Bye, *als Havenmeeſter op Delfshaven zynde, Veertig geworden* 1560.

Anno 1557.

Bruin Jacobſz vander Duſſen, *als Buiten-Havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1577.

Anno 1558.

Sasbout Corneliſz vander Duſſen, *als Weesmeeſter zynde, Veertig geworden* 1560.

Lambregt Michielſz *vander Hoeff* van Kriekenbeeck, *als Binnen-Havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1560.

Anno 1559.

Cornelis Pieterſz van Beaumont, *als Havenmeeſter op Delfshaven zynde geworden. obiit.*

Anno 1560.

Adriaan Jacob Bruinſz vander Duſſen, *als Buiten-Havenmeeſter, Veertig geworden* 1569.

Anno 1563.

Adriaan Simonſz van Groenewegen, *als Binnen- en Buitenhavenmeeſter zynde. obiit* 1603

Anno 1567.

Pieter Jacobſz van Varick, *in 'tSchult, als Binnen- en Buitenhavenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1568.

Anno 1568.

Hendrik Frankenſz van Diemen, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1568.

Anno 1574.

Huig Jacobſz vander Duſſen, *Burgemeeſter geworden zynde. obiit* 31 *Aug.* 1587.

Anno 1575.

Mr. Frans Corneliſz Duift van Zanten, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1594.

Hendrik Dirkſz van Zanten, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1594.

Anno 1578.

Maarten Janſz Hoogenhouck, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1586.

Anno 1584.

Dirk Willemſz Braſſer, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1603.

Anno 1585.

Iſaak Lambregtſz vander Wel, *als Binnen-Havenmeeſter geworden zynde, obiit.*

Anno 1588.

Willem Aamſz vander Burch, *als Binnen-Havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1591.

Anno 1590.

Frans Huigenſz vander Duſſen, *als Theſaurier zynde geworden, obiit.*

Jacob Adriaanſz van Adrichem, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1607.

Anno 1596.

Gerrit Janſz Graswinkel, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1607.

Anno 1618.

Pieter Willemſe vander Hoef, *en* Jooſt Jacobſe van Adrichem, *Schepenen geworden zynde, zyn den* 24 *Sept.* 1618 *door zyn Excellentie wederom afgezet.*

Anno 1629.

Mr. Everard Janſz van Lodeſtein, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1629.

Anno 1630.

Mr. Arlewyn Simonſz v. Groenewegen, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1630.

Anno 1631.

Pieter Willemſz vander Hoef, *Burgemeeſter geworden zynde, obiit* 31 *Dec.* 1641.

Anno 1632.

Ewout Evertſz van Bleiswyk, *als Buiten-havenmeeſter zynde, Veertig geworden* 1633.

Anno 1637.

Jacob Arentſz vander Graaf, *als Schepen zynde, Veertig geworden* 1642.

Anno 1645.

Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen, *als Burgemeeſter zynde, Veertig geworden* 1653.

Anno 1650.

Aalbregt Arentſz vander Graaf, *als Havenmeeſter op Delfshaven zynde, Veertig geworden* 1651.

Anno 1655.

Mr. Willem Gerritſz Meerman, *Ridder, als Schepen geworden zynde, obiit* 15 *Juni* 1669.

NAAM-LYST van de Heeren SCHOUTEN, welke eertyds geſtelt wierden door de Abdiſſe van Rhynsburg, en hun Juriſdictie op de Geer hadde.

Jan van Delf, *Schout inder Abdiſſe-Recht van Rhynsburg, by brieve van dato den* 1342 *op den dertienden avond.*

Jacob Hendrik Arentſoen 1368 *op St. Pontiaan dagh.*

Jan Boye Gerritsſoene, 1388, *des Saturdags na St. Bavendag, en* 1389 *op St. Barberendag.*

Pouwels Jans Raatſoen 1395. *op St. Dammaas avond.*

Pieter Ruiſch 1422, *op den* 14 *dag in December, en* 1437 *den Manendag na St. Pouwelsdag.*

Gerrit Janſz van Zanten, 1439 *op den XII. in Maart, en* 1441 *op den* 24 *dag van January.*

Michiel Jacobsſoen 1450, *des Maandags na belokun Pinxterdag.*

NAAM-LYST
Van de HEEREN
Schouten, Burgermeesteren,
Schepenen, Thesauriers, Wees- en Haven-meesters der Stad Delft.

Beginnende met den Jare 1300. Uit verscheide Registers en Papieren t'samen gestelt, voor zoo veel men die heeft kunnen magtig worden; overmits de oude Registers van de Regeerders dezer Stad, door den grooten vermaarden brand, in den Jare 1536 zyn vernielt.

Anno 1300.

Schout.

Schepenen.

Jan Spyke.
Alewyn Huigensz.

Anno 1301.

Schout.

Schepenen.

Anno 1302.

Schout.

Schepenen.

Anno 1303.

Schout.

Schepenen.

Anno 1304.

Schout.

Schepenen.

Anno 1305.

Schout.

Schepenen.

Anno 1306.

Schout.

Schepenen.

Anno 1307.

Schout.

Schepenen.

Anno 1308.

Schout.

Schepenen.

Anno 1309.

Schout.

Schepenen.

Anno 1310.

Schout.

Schepenen.

Willem vander Burch.
Gysbregt Maije.

Anno 1311.

Schout.

Schepenen.

Anno 1312.

Schout.

Schepenen.

Anno 1313.

Schout.

Schepenen.

Anno 1314.

Schout.

Schepenen.

Anno 1315.

Schout.

Schepenen.

Jacob Butziel.
Willem vanden Velde.
Arent Gyzen.
Jan Willem Arentfz.
Hendrik Oekenberge.
Gerard Alewynfoen.

Anno 1316.

Schout.

Schepenen.

Anno 1317.

Schout.

Schepenen.

Willem vander Burch.
Dirk Bokel vander Liſabethen-
ſoen.

Anno 1318.

Schout.

Schepenen.

Anno 1319.

Schout.

Schepenen.

Jan Witte van B'tradenzoen.
Ghene van Delff.

Anno 1320.

Schout.

Schepenen.

Dirk Phillippynſzoen.
Gerrit Sterke.

Anno 1321.

Schout.

Schepenen.

Jan vander Burch.
Gerijt die Starke.

Anno 1322.

Schout.

Schepenen.

Anno 1323.

Schout.

Schepenen.

Gerrit Sterke.
Simon Boudewynſoen.

Anno

Anno 1324.

Schout.

Schepenen.

Anno 1325.

Schout.

Schepenen.

Anno 1326.

Schout.

Schepenen.

Jan de Witte van Beradenſoene
Jan Dirkſz vander Burch.
Matthys Dirksſoen.
Syſeman Colynsſoen.

Anno 1327.

Schout.

Schepenen.

Dirk Buthiel.
Alewyn Buthiel.
Cerſtant Michielſz.
Cyſeman Colynſz.
Floris van Hodenpyl.
Ysbrant Nagel.

Anno 1328.

Schout.

Schepenen.

Anno 1329.

Schout.

Schepenen.

Dirk Hugenſoen.
Simon Boudewynſoen.
Cerſtant Janſz.

Anno 1330.

Schout.

Schepenen.

Ysbrant Ysbrantsſoene.
Jacob Jacobſz vande Velde.

Anno 1331.

Schout.

Schepenen.

Simon Boudewynſoen.
Arent Huige.

Anno 1332.

Schout.

Schepenen.

Jacob Otthiſſen.
Gerrit Gerritſz.

Anno 1333.

Schout.

Schepenen.

Dammaas Matthyſz Adenmansſoen.
Arent Huigen.

Anno 1334.

Schout.

Schepenen.

Cerſtant Janſz van Coudenhove.
Arent Huige.
Jan Groys.
Dammaes Matthyſz Adenmansſoen.
Arent Bedrongen.

Anno 1335.

Schout.

Schepenen.

Coſtyn die Verwer.
Snelle Wiggertsſoen.

Anno 1336.

Schout.

Schepenen.

Ysbrant Ysbrantſz.
Jan Vos.
Jan Buthiel.
Allard Codde.
Jan Groys.
Jacob Willams ſoen.

Anno 1337.

Schout.

Schepenen.

Cerſtant Janſz van Coudenhove.
Allard Codde.
Jan Buthiel.

Anno 1338.

Schout.

Schepenen.

Cerſtant Janſz van Coudenhove.
Jan Groys.
Jacob Havik Dirksſoen.
Allaerd Codde.
Bartholomeus Hugensſoen.
Jacob vanden Velde, Jacobsſoen
Jacob Robbregtsſoen.
Jacob Gerritsſoen.
Jan Simonsſoen.
Cleiman Jacobſz.

Anno 1339.

Schout.

Schepenen.

Allard Codde.
Jan Groys.
Cerſtant Jansſoen.
Jacob Robbregtsſoen.
Jacob Havik Dirksſoen.

Anno 1340.

Schout.

Schepenen.

Clais van Oudenburg.
Pieter Meeſter Pieterſz.
Arent Huigen.

Anno 1341.

Schout.

Schepenen.

Huige Blote.
Jan Roet.
Jan van Louwen.
Dirk vander Burch.
Jacob Robbregtsſoen.
Jan Koec Gerritsſoen.
Corſtyn Vosſoen.
Clais van Oudenburg.
Jan Pouwelſz.

Anno 1342.

Schout.

Schepenen.

Clais van Oudenburg.
Jacob Robbregtsſoen.
Jacob Williamsſoen.
Jan Pouwelſz.
Cerſtant Janſz.
Jan van Louwen.

Anno 1343.

Schout.

Schepenen.

Clais van Oudenburg.
Gerſtant Janſz.
Jacob Willaemsſoen.
Jan van Occenberge.
Jan Vos ſoen.

Anno 1344.

Schout.

Schepenen.

Jacob Hendrikſz.
Flip Perſoenresſoen.
Dirk Huibregtſz.
Jacob Willaemſz.
Jan Pouwelſz.

Anno 1345.

Schout.

Schepenen.

Jacob Havik Dirksſoen.
Louwerys Foijensſoen,

Anno 1346.

Schout.

Schepenen.

Meinard Heindrikſz.
Ysbrand Kaelwaerd.
Jan Vos ſoen.
Cerſtant Janſz.
Jacob Williamsſoen.
Damas Matthyſz.
Jacob Havik Dirksſoen.
Jan Spyke.
Flip Perſoenresſoen.
Jan Pouwelſz.

Anno 1347.

Schout.

Schepenen.

Jacob Robbregtſz.
Gerrit Nagel.
Arent van Groenevelde.
Cerſtant Janſz.
Jan Mol Dirkſz.
Jacob Hendrikſz.
Huig Rode Bartholomeuſz.
Coſtyn Vos ſoen.
Pieter Walichs.
Ysbrand Kaelwaerd.
Damas Matthyſz.

Anno 1348.

Schout.

Schepenen.

Willem Arentſz.
Pieter Meeſter Pieterſz.
Gerrit Nagel.
Jan Buthiel.
Alewyn Huigenſz.
Jan Groys.
Wouter Aderop.
Jan Spyke.
Jan Colynſz.
Dirk Tierkyn.
Jacob Robbregtſz.

Anno 1349.

Schout.

Schepenen.

Jan Spyke.
Jan Colynſz.
Wouter Aderop.
Floris Jacobſz.
Pieter Walichs.
Alewyn Huigenſz.
Jan Everaarts zoen.
Clais Janſz.

Anno 1350.

Schout.

Schepenen.

Jacob Havik Dirkſz.
Arent Huigen.
Jan Everaertſz.
Clais Janſz.
Jan Spyke.
Jan Colynszoon.
Visker Janſz.
Pieter Symanſz.

Anno 1351.

Schout.

Schepenen.

Jacob Havik Dirkſz.
Jan Everaertſz.
Jan Pouwelſz.
Clais Janſz.

Anno

Anno 1352.

Schout.

Schepenen.

Arent Huigensz.
Pieter Post Gerritsz.
Jan Everaertsz.
Bartholomeus Dirksz.
Frank Martynsz.
Voppe Dirksz.
Dirk Huibregtsz.
Heine Coeke Gerritsz.

Anno 1353.

Schout.

Schepenen.

Clais Colyn Lange Dirksz.
Dirk Duist.
Voppe Dirksz.
Pieter Silk.
Pieter Simansz.
Jan Everaertsz.
Pieter Post Gerritsz.
Clais Jansz.
Arent Huigensz.

Anno 1354.

Schout.

Schepenen.

Pieter Post Gerritsz.
Clais Jansz.
Coppenanne Jacob Pynsz. *vander Aa.*
Jan vander Woude Jansz.

Anno 1355.

Schout.

Schepenen.

Clais Jansz.
Walich Willemsz.
Jan Everaertsz.
Pieter Walich.
Ysbrand Kaluwairtsoen
Roelof Coerdszoen.
Jan Buthiel.
Wouter van Beveren.
Gerrit Gerritsz.
Lourens Foyensoen.
Willem de Bakker.
Voppe Dirksz.

Anno 1356.

Schout.

Schepenen.

Clais Voppen zoen *van den Berch.*
Jan vanden Woude Janszoen.
walich willemsz.
Louwerijs Foyen zoen.
Arend Vrydachsz.
Jan Beers zoen.
Clais Jansz.
Jan Everaerdsz.
Jan Buthiel.

Anno 1357.

Schout.

Schepenen.

Pieter Post Gerritsz.
Jan Everaertsz.
Jan Jan Hendriksz.
Daniel Gerrit Colynsz.
Voppe Dirksz.
Willem de Bakker.
Jacob Gerritsz.
Simon Claesz.
Jan Mol Dirksz.
Arent Vrydachsz.
Ysbrant Kaelwaertsoen.
Helmer Arentsz.

Anno 1358.

Schout.

Schepenen.

Arent Vrydachsz.
Jan Everaertsz.
Simon Claisz.
Dirk Huibregtsz.
Jacob Gerritsz.
Hein Koek.

Anno 1359.

Schout.

Schepenen.

Dirk Busschaert Huigensz.
Jacob Robbregtsoen.
Arent Coenraetsz.
Arent Everaertsoen.
Jan Vos soen.
Dirk Hendr. Jacobsoen
Dirk Beuckel Arentsz.
Pieter Jan Oymszoen.

Deze navolgende Persoonen zyn Anno eodem ook van den Geregte der Stad Delft geweest.

willem Dammaasz.
Hendrik de Molenaar.
Heer Dirk Voppen.
Philps van Tetrode.
Heer Philps van Polanen.

Anno 1360.

Schout.

Schepenen.

Clais Voppensz *vanden Berg.*
Alewyn Huigensz.
willem vanden Burch Simonsz.
Jacob Robbregtsz.
Helmer Arentsz.
Pieter Simonsz.
Dirk Boekel Jansz.
Huige Sterke.
Voppe Dirksz.
Jacob Pynse *vander Aa.*
Dirk Hend. Jacobsz.
Pieter Jan Oomsoen.
Dirk Boekel Arentsz.

Anno 1361.

Schout.

Schepenen.

Alewyn Huigensz.
willem Huigensz.
Claas Voppensz *vanden Berg.*
Clais willemsz.
Jacob willemsz. de Huiter.
Costyn Robbregtsz.
Huige Sterke.
Voppe Dirksz.
Pieter Simonsz.
Arent Coenraetsz.
Ysbrant Nagel.

Anno 1362.

Schout.

Schepenen.

Jacob Pynse *vander Aa*
Dirk Boekel Arentsz.
Voppe Dirksz.
Helmer Arentsz.
Dirk Boekel Jansz.
Costyn Robbregtsz.

Anno 1363.

Schout.

Schepenen.

Coslyn Robbregtsz.
Jacob Pynsz vander Aa.
Scheel Vranke.
Hein Ryke.
Pieter Simonsz.
Clais Willemsz.
Dirk Boekel Arentsz.
Jacob die Kok.

Anno 1364.

Schout.

Schepenen.

Vranke Claisz.
Gysbregt Hoekmansfoen.
Huige Sterke.
Willem Pynsz *vander Aa.*
Scheel Vranke.

Anno 1365.

Schout.

Schepenen.

Willem Jansz.
Boudyn Hart Jansz.
Jacob Pieter Corstensfoen.
Willem Pynsz *vander Aa.*
Pieter Jan Oomsfoen.
Arent Coenraetsz.
Dirk Boekel Arentsz.
Dirk Pietersz.

Anno 1366.

Schout.

Schepenen.

Gerrit willemsz.
Huige Damasa.
Willem Pynsz *vander Aa.*
Clais Dirksz.
Jan Vrydaagsz.
Willem Nagel.
Willem vanden Burch Simonsz.
Dirk Pietersz.
Dirk Boekel Arentsz.

Anno 1367.

Schout.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertsz
Herper Uitervoort.
Dirk Pietersz.
Gysbregt vander Mate.
Huige Damasse.
Simon Pietersz.
Voppe Dirksz.
Gysbregt Hoekmansfoen.
Dirk Boekel Arentsz.
Joseph Dirksz.
Dirk Heimansz.

Anno 1368.

Schout.

Schepenen.

Huige Damasz.
Dirk Beuckel Arentsz.
Simon Pietersz.
Dirk Pietersz.
Reimbrant Claisz *vanden Bergh.*
Vranke Claisz.
Gysbregt vander Mate.
Joseph Dirksz.
Gysbregt Hoekmansz.
Court Courtsz.
Arent Vrydagsfoen.

Anno 1369.

Schout.

Schepenen.

Huige Damasz.
Vranke Claisz.
Simon Pietersz.
Gysbregt Hoekmansz.
Court Courtsz.
Cerstant van Alkemade.
Helmer Arentsz.
Gerrit Arentsz.
Arent Vrydagsz.

Anno 1370.

Schout.

Schepenen.

Coert Coertsz.
Helmer Arentsz.
Gysbregt vander Mate.
Dirk Beuckel Arentsz.
Arent Vrydaagsz.

Anno 1371.

Schout.

Schepenen.

Dirk Stapel willemsz.
Pieter Simonsfoen.
Corstant van Alckemade.
Gerrit Arentsfoen.

Anno 1372.

Schout.

Schepenen.

Dirk van Hoiliede.
Claes Touw Arentsz.
willem willemsz.
Gysbregt Hoekmans.
Pieter Simonsz.
Dirk Pietersz.
Gysbregt vander Mate.
Dirk Boekel Arentsz.

Anno 1373.

Schout.

Schepenen.

Jan Michielsz.
Pieter Simonsz.
Coppenanne Jacob Pynse *vander Aa.*
Jan Huige Rodensoen.
Jan Simonsz.
Jan Vos soen.
Boudyn Hart.

Anno 1374.

Schout.

Schepenen.

Pouwels Florisz.
Ysbrant Nagel.
Arent Vrydagsz.
Jan Oomszoon.
Pieter Jan Oemsfoen.
Jan Michielsz.
Pieter Simonsz.

Anno

Anno 1375.

Schout.

Schepenen.

Willem Nagel.
Arent Vrydagſz.
Pieter Jan Oomsſoen.
Jan Michielſz.
Willem Pynſz vander Aa.
Pieter Simonſz.
Simon Jacobſz vander Burch.

Anno 1376.

Schout.

Schepenen.

Ysbrant Nagel.
Jan Michielſz.
Helmer Arentſz.
Dirk Beuckel Arentſz.
Andries Bent.
Simon Arentſz.
Claas vander Veen.
Jacob Gerritſz.
Simon Claeſz.

Anno 1377.

Schout.

Schepenen.

Ysbrant Nagel.
Simon Arentſz.
Jan Michielsſoen.
Dirk Beuckel Arentſz.
Gerrit Willemſz.
Jan Simonſz.
Willem Arentſz.
Simon Jacobſz vander Burch.
Helmer Arentſz.
Boudyn Boudynſz.

Anno 1378.

Schout.

Schepenen.

Helmer Arentſz.
Boudyn Boudynſz.
Clais vanden Veen.
Dirk Beuckel Arentſz.
Jan Simonſz.
Pieter Jan Oomſz.
Simon Arentſz.
Ysbrant Nagel.
Willem Arentſz.
Willem Beuckelſz van Veen.
Jan Michielſz.
Arent Vrydagſz.
Floris Lambregtſz.

Anno 1379.

Schout.

Schepenen.

Jan Simonſz.
Willem Arent Gysbregtſz.
Helmer Arentſz.
Pieter Arent Rutgertſz.
Pieter Jan Oomſz.
Clais vander Veen.
Jan Aelbaerensſoen.
Everocker Jansſoen.
Willem de Backer.
Boudyn Ruiter.
Cleiman Jacobſz.

Anno 1380.

Schout.

Louff vanden Eynden. *Vermelt* 1380, *by Handveſt van Hertog Albert.*

Schepenen.

willem Arent Gysbertſz.
willem Beuckelſz van Veen.
Jan Coppenſz.
Hendrik van Voorhout.
Boudyn Ruter.
Jan Aelbaertenſz.
Pouwels Floriſz.
Jan Clais Voppe ſoensſoen *van den Berg.*
Gerrit Busſchairt.
willem Pynſz *vander Aa.*
willem Janſz.

Anno 1381.

Schout.

Schepenen.

Simon Pieterſz.
willem Janſz.
wouter Pieterſz.
Gerrit Busſchairt.
willem Pynſz vander Aa.
Boudyn Ruter.
Hendrik van Voorhout.
Clais van Schouden.

Anno 1382.

Schout.

Schepenen.

Simon Arentſz.
Vrank ſchrevelſz.
Gerrit Buſſchairt.
wouter Pieterſz.
willem de Bakker.
Joſeph Clais Monniksſoen.
willem Gerritſz vander Burch.
Jacob Arentſz.
willem Pynſz *vander Aa.*

Anno 1383.

Schout.

Schepenen.

Jacob Clais Dirksſoensſoen.
Clais Dirkſz Colyn.
willem de Bakker.
Dirk Huigenſz van Alphen.
Jacob Pyn Pieter Jan Ooms. ſoensſoon.
Jan Michielſz.
Dirk Clais Ruiſchenſoen.
Vrank ſchrevelſz.
willen Janſz Buſer.
Simon Arentſz.
Jan Clais Voppenſoensſoen *vanden Berch.*
Dirk Boekel Arentſz.
Jacob Pyn Pieter walichsſoen.
Jan Coppaertsſoen.

Anno 1384.

Schout.

Johan van Groenevelt, *Ridder, wert vermelt in zeker Handſchrift, den eerſten ſteen gelegt te hebben aan het Kruiswerk van de Nieuwe Kerk.*

Schepenen.

Jan Coppaerſz.
Jacob Pyn Pieter walichſz.
willem de Bakker.
Jacob Clais Dirksſoensſoen.
Dirk Clais Ruiſchenſoen.
Simon Arentſz.
Gillijs willemſz.

Anno 1385.

Schout.

Schepenen.

Jacob Pyn Pieter Walichſz.
Jan Michielſz.
Jan Huigen Sterkenſz.
Claes Colyn Dirkſz.
Cleiman Jacobſz.
Vrank Senrevelſz.
Michiel Wiggertſz.
Lourens Janſz *van ſpangen.*
Dirk Dirkſz *Colyn.*
Simon Pieterſz.

Anno 1386.

Schout.

Schepenen.

Willem Arentſz.
Willem Simonſz vander Burch.
Syme Pieterſz.
Michiel Wiggertſz.
Cerſtant van Alkemade.
Bartholomeus Heinsſoen.
Cleiman Jacobſz.
Jacob Pyn Jacob Pynſz *vander Aa.*
Pieter Vrankenſz van *Voorbout. Knape.*
Lourens Janſz *van ſpangen.*
Jan Michielſz.
Gerrit Willemſz.
Arent Vrydagſoen.
Willem Janſz.
Jacob Pyn Pieter walichſz.

Anno 1387.

Schout.

Schepenen.

Simon Pieterſz.
Michiel Wiggertſz.
Jan Michielſz.
Jan Mol Voppenſz.
Lourens Janſz *van ſpangen.*

Anno 1388.

Schout.

Schepenen.

Bartholomeus Heinſz.
Lourens Janſz *van ſpangen.*
Jan Simonſz.
Jacob Bartholomeuſz.
Jacob van Bleiswyk Jacobsſoen.
Jan Damaſz.
Cleiman Jacobſz.
Cerſtant van Alkemade.
Jonge Jan de Vlieger Janſz.
Pieter Vrankenſz *van Voorbout, Knape.*
Jan Michielſz.

Anno 1389.

Schout.

Schepenen.

Jan Damaſz.
Willem Janſz.
Michiel wiggertſz.
Gysbregt Hermanſz.
Jacob Bartholomeuſz.
Jonge Jan de Vlieger Janſz.
Gysbregt vander Harge.
Jacob Pyn Pieter Jan Ooms ſoens ſoen.
Joſeph Dirkſz.
willem wouterſz.
Herpert Uitervoort.
willem Arentſz.
willem de Bakker.

Anno 1390.

Schout.

Schepenen.

Jonge Jan de Vlieger Janſz.
willem de Bakker.
Jacob Pyn Pieter Jan Ooms ſoens ſoen.
Jan Simonſz.
Cerſtant van Alkemade.
Dirk Duiſt Dirck Beukelſe.
Joſeph Dirkſz.
willem Stapelſz.
Bartholomeus Heinſz.
Clais Jacobſz van Schie.
Dirk Lange Dirkſz *Colyn.*
Jan Michielſz.
Jan Dammaſz.
Dirk Huigenſz van Alphen.
Gerrit Huige Floriſz.
willem Beukelſz van Veen.
willem wouterſz.
Lourens Janſz *van ſpangen.*
Gysbregt vander Harge.

Anno 1391.

Schout.

Schepenen.

Lourens Janſz *van ſpangen.*
Dirk Arent Gysbregt ſoensſoen
Dirk Huigenſz van Alphen.
Dirk Lange Dirkſz *Colyn.*
Willem Beuckelſz van Veen.
Clais Jacobſz van Schie.
willem Stapelſz.
Jan Michielſz.
Pouwels Janſz Raetſoen.
Dirk Duiſt Dirk Beuckelſz.
Cerſtant van Alkemade.
Gerrit Huige Floriſz.
Joſeph Dirkſz.
willem Arentſz.
Jacob Pyn Pieter Jan Ooms ſoens ſoen.

Anno 1392.

Schout.

Schepenen.

Pieter Pouſen ſoen.
Voppe Reimbrantſz *vanden Berg*
Jan Michielſz.
Dirk Huigenſz van Alphen.
Dirk Arent Gysbertſz.
Cerſtant van Alkemade.
Joſeph Dirkſz.
Dirk Duiſt, *heeft als Schepen een brief gezegelt den 4 Maert* 1392.
Gysbregt Hoekmanſz.
Clais Jacobſz van Schie.
Clais Colyn Lange Dirkſz.
Dirk Beuckel Beertſz.
Cleiman Jacobſz vander Roeſter

Anno 1393.

Schout.

Schepenen.

Gysbregt Hoekmanſz.
Pieter willemſz.
Pouwels Janſz Raetsſoen.
Cerſtant van Alkemade.
Clais Iacobſz van Schie.
Dirk Huigenſz van Alfen.
Pieter Pouſenſoen.
Ian Pouwelſz.
Ionge Ian de Vlieger Ianſz.
Clais Colyn Lange Dirkſz.
Gerrit Stark.
Dirk Beuckel Beers ſoen.
willem Ian Pouwelsſoen.

Anno 1394.

Schout.

Schepenen.

Clais Colyn Lange Dirksz.
Doe Beuckel Beersz.
Jan Bugge Roelosz.
Gysbregt Hoekmansz.
Dirk Duist, Dirk Beuckelsz.
Clais Arent Vrydagsoen.
Pieter Willemsz.

Anno 1395.

Schout.

Schepenen.

Dirk Beukel Beersz.
Jan Bugge Roelofsz.
Clais Arent Vrydagsoensoen.
Clais Colyn Lange Dirksz.
Pieter Willemsz.
Joseph Dirksz.
Andries Bent.
Simon Arentsz.
Boudyn Hart Boudynsz.
Hendrik Dirksz Potter.
Clais Florisz.

Anno 1396.

Schout.

Schepenen.

Dirk Lange Dirksz *Colyn.*
Boudewyn Hart Boudewynsz.
Hendrik Potterszt.
Joseph Dirksz.
Hein Dirksz Potter.
Willem Willem Arent soensoen.
Jacob Bartholomeusz.
Clais Arent Vrydagsoenzoen.
Willem Clais Huigenszoensoen

Anno 1397.

Schout.

Schepenen.

Iacob Bartholomeusz.
Ian Bugge Roelofsz.
Hendrik Dirksz potter.
Pouwels Ian Raetsoen.
Gysbregt Hoekmansz.
Boudyn Hart Boudynsz.
Joseph Dirksz.
Dirk Lange Dirksz *Colyn.*
Clais Arent Vrydagsoensoen.
Willem Willem Arentsoensoen.

Anno 1398.

Schout.

Schepenen.

Pieter Willemsz.
Ian Roelofsz Bugge.
Ian Clais Brantsz.
Clais Arent Vrydagsoensoen.
Vrank Schrevelsz.
Ian Michielsz.
Dirk Lange Dirksz *Colyn.*
Ian Wouterz Everaert.
Hendrik Dirksz Potter.
Dirk Hein.
Ioseph Clais Munniksoen.
Dirk van Bleiswyk Claesoen.
Iacob Bartholomeusz.
Pouwels van Raetsoen.

Anno 1399.

Schout.

Schepenen.

Iacob Cleimansoen.
Dirk Aldewereld.
Ian Michielsz.
Iacob Arent Allaird soensoen.
Ioseph Clais Munniksoen.
Dirk Heyn.

Anno 1400.

Schout.

Schepenen.

Clais Matthysz.
Dirk Beuckel Beersz.
Willem Ianszt.
Ioseph Clais Munniksoen.
Dirk Heyn.
Ian Huige Schodensoen.
Willem Gerritsz.
Iacob Huigen Woest zoen.
Ian vanden Velde Muisz.
Dirk Aldewerelt.
Arent Willem Gerritsoen of Gysbrechtsz.
Huige Iacobsoen.

Anno 1401.

Schout.

Schepenen.

Ian Huigen Schodensz.
Arent Willem Gerritsz of Gysbertsz.
Dirk Heyn.
Ian vanden Velde Muisz.
Hugo Iacobsz.
Pieter Ian Broedersoen *van s' Gravesande.*
Ian Clais Brantsoen.
Willem Claisz van Oesgeest.
Gerrit Doede.
Ioseph Clais Brantsz.
Iacob Pyn Pieter Walichsoen.

Anno 1402.

Schout.

Schepenen.

Willem Ianszt.
Gerrit Doedyn Gerritsoen *van der Burch.*
Dirk Zay Ianszt.
Arent vander Does.
Iacob Pyn Pieter Walichsz.
Gysbregt vander Huige.
Dirk van Groenevelde.
Vrank vanden Dorp.

Anno 1403.

Schout.

Schepenen.

Ian Clais Brantsz.
Clais Florisz.
Ian de Huiter Claisz.
Hendrik Potter Dirksz.
Floris van Alkemade Pouwelsz.
Gerrit Mairlant Iacobsz Pynsz.
Gysbregt vander Harge.
Arent Touwde Alewynsoen.
Dirk Clais Reischensoen.
Iacob Pyn Pieter Ian soensoen
Pieter Ian Broedersoen van *s' Gravesande.*
Iacob Iacobsz van Bleiswyk.
Arent vander Does.
Iacob Cleimansoen.
Arent Ghyssensoen.
Bartholomeus Heinensz

Anno 1404.

Schout.

Schepenen.

Voppe Reimbrantſz *vanden Bergh.*
Gysbert vander Harge.
Dirk van Groenevelde.
Clais Floriſz.
Jan Claiſz de Huyter.
Jan Willem Arentſz.
Floris Pouwelſz van Alkemade
Gerrit Mairlant Jacob Pynſenſoen.
Dirk Claiſz Ruyſchenſoen.
Arent Gyſſensſoen.

Anno 1405.

Schout.

Schepenen.

Clais Floriſz.
Jan de Huyter Claiſz.
Floris van Alkemade.
Dirk van Groenevelde.

Anno 1406.

Schout.

Schepenen.

Philip Coſtynſz.
Dirk van Groenevelde.
Dirk Wiggertſz.
Floris van Alkemade.
Willem Wouterſz.
Arent Gyſen.
Clais Matthyſz.
Jacob Pyn Pieters Jan Oemsſoen.
Arent Gerritſz.
Dirk Jan Caſus.
Hugo Pouwelſz Nagel.

Anno 1407.

Schout.

Schepenen.

Dirk van Groenevelde.
Philips Huige Sterke.
Jacob Huige Woeſtſoen.
Alewyn Vryman.
Hugo Nagel.
Dirk Heyn.
Clais Matthyſz

Anno 1408.

Schout.

Jan Claiſz de Heuiter.

Schepenen.

Dirk van Groenevelde.
Philips van Rhyn.
Philips Huige Sterke.
Philips Coſtynſz.
Jan Willemſz van Ockenbergen.
Dirk Aldiewerelt.
Clais Ysbrantſz Duiſt.
Arent Beukelſz Touwde.
Jacob Huyge Woetſoen.
Clais Matthyſz.

In dezen jare 1408, *beloofde Hartog Willem van Beyeren by zeker Handveſt aan die van Delft, de Schepenen en Raden der voorn. Stad maar eens des jaars, op Meydag, te vernieuwen ofte ontzetten. Welk Handveſt luidt als volgt:*

WILLEM by der Genade Gods, Palens grave op ten Rhyn, Hartoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende Heere van Vriefland, doen kont allen luyden, dat wy om gonſte en liefde wille die wy dragen tot onſer Getrouwe Stede van Delft, aangezien meenige trouwe dienſt die ſy ons en onſe voorouderen Graven te Hollant gedaan hebben, ende of God wil nog doen ſullen, derſelver onſer Stede gegeven hebben, ende geven mitsdeſen brieven, alſulke Puncten van Privilegien, als hierna geſchreven ſtaan: In den eerſten, dat wy, nog onſe nakomelingen tot geenen dage Onſen geregt van Delft, Schepenen, nog Raden vernieuwen nog ontſetten en ſullen, dan eens 's jaars; maar ſullen alle jaars op den Meydag aldaar Nieuwe Schepenen en Raden maken en ſetten, ofte van onſent wegen doen ſetten, die ons en onſe Steden dienen ſullen dat jaar uit. Behoudelyk waert dat 'er een ofte meer afſtorven, binnen 's jaers, dat wy daar anderen voorſetten ſouden mogen, ende maken, oft om genoege ende onſer Steede oirbaer waer, ende na dat den Ouden Raaden haar eedt verdraagen is, ſoo ſullen ſy der Stede binne de eerſte vyff weecken daarna reekeninge, en bewyſinge doen van den haaren, ſonder langer te vertrekken in eeniger wyſe, ofte een pene jegens ons te verbeuren van tweehondert ponden: Voorts willen wy en gebieden te houden tot eeuwige dage, dat nimmermeer Onſe nog der Stede dienaars van Delft, te weten, Schout, Schepenen, Raden, Clerken en Boden der Stede goeden van Delft huyren nog pagten en zullen, nog doen huyeren of pachten daar ſy aan deylen ſullen, of daerna bieden, of borge daaraf worden, op een pene van hondert ponden jegens Ons te verbeuren, alſoo dicke als 't geſchiede. Alle dinck ſonder argeliſt. In oirconden deſen brieff bezegelt met onſe zegele gegeven in den Haghe op den derden dagh in November in 't jaar onſes Heere 1408.

Anno

Anno 1409.

Schout.

Schepenen.

Jacob Beuckelſz.
Dirk Heyn.
Dirk van Groenevelde.
Philips van Rhyn.
Dirk Jan Caſuſz.
Dirk Aldewerelt.
Clais Ysbrantſz Duiſt.
Arent Gyſſensſoen.

Anno 1410.

Schout.

Schepenen.

Alewyn Vryman.
Jan Willem Arentſz.
Gerrit Gerritſz de Wilt.
Dirk van Groenevelde.
Huige Janſz.
Jacob Beuckelſz.
Leunis Pouwelſz.
Huige Jacob Maſſigiodſz.
Dirk Jan Caſuſz.

Anno 1411.

Schout.

Schepenen.

Dirk van Groenevelde.
Jan Willem Arentſz.
Jacob Beuckelſe.
Gysbregt vander Harge.
Huig Janſz.
Pieter Jacobſz Ryk.
Dirk Jan Caſuſz.
Floris van Woude.
Floris van Alkemade.

Anno 1412.

Schout.

Jan Huygen Sterkenſoon.

Schepenen.

Jacob Cleimanſz.
Jan Willem Arentſz.
Dirk van Groenevelde.
Dirk Heyn.
Vrank van Dorp.
Jacob Beuckelſz.

Anno 1413.

Schout.

Schepenen.

Jan Willem Arentſz.
Coppenanne Claisſoen.
Dirk Heyn.
Clais Matthyſz
Gerrit Pouwelſz.
Jacob Cleimanſz.
Willem Huigenſz de Bloot.
Dirk Jan Caſusz.
Flip van Ryn.
Willem van Ryn.
Jacob Pyn Pieter Jan Oems ſoen.

Anno 1414.

Schout.

Schepenen.

Jacob Beuckelſz.
Huige Janſz.
Jacob Cleimanſz.
Dirk Jan Caſuſz.
Pieter Heimanſz.
Jacob Arentſz.
Coppenanne Claisſoen.
Michiel Pieterſz.
Clais Matthyſz.
Willem Pyn Albertſz *vander Aa.*
Dirk Huige Woeſtz.

Anno 1415.

Schout.

Schepenen.

Arent Guſſemſz.
Jacob Cleimanſz *van Spangen.*
Jacob Beuckelſz.
Jan Willem Aertſz.
Huigo Janſz.
Dirk Huigenſz die Bloot.
Clais Matthyſz.
Robbregt Coſtynſz.
Dirk Wiggertſz.
Dirk Huige Woeſtz.
Coppenanne Claiſz.

Anno 1416.

Schout.

Schepenen.

Arent Gerritſz.
Clais Matthyſz.
Dirk die Bloot Huigenſz.
Huigo Janſz.
Jacob Beuckelſz.
Jan Willem Aertſz.
Arent Gyſſens ſoen.
Coppenanne Claiſz.

Anno 1417.

Schout.

Schepenen.

Jan Willem Aertſz.
Arent Gyſſensſoen.
Coppenanne Claiſz.
Hendrik Danielſz.
Arent Jacobſz.
Clais Jacobſz.
Huigo Janſz.
Flip van Rhyn.
Jacob Pieter Coſtersſoen.
Jacob van Poel.
Dirk Huigenſz de Bloot.
Dammas Janſz.
Flip Huige Sterkensſoen.
Clais Matthyſz.
Pieter Willemsz. Groen.

NB. Dewyl het Collegie van Burgemeeſteren eerſt in den jare 1417 by Vrouwe Jacoba ſchijnt opgerigt te zyn, om dat 'er voor dien tyd (zoo ik het wel hebbe) in gene Handveſten of Previlegien eenig gewag van Burgemeeſteren werd gemaakt, zoo hebben wy gedagt niet qualyk te doen, dat Previlegie hier te laten volgen:

JACOBA, by der gratie Godts Hertoginne van Beyeren, &c. &c. &c.
Doen cont allen luiden want onſe getrouwe Stede van Delft gunſtelyk voor ons betaelt heeft de ſomme van 2000 Vrankrykſe croonen, die onſen lieve heer ende vader zalr. gedagteniſſe voortyts op onſen gereghte aldaar verleent ende verſtrecken waren na inhouden ſulcker brieven als daaraff waaren, die ſy ons over-gegeven ende quytgeſcholden hebbe, ſoo hebbe wy daerom ende om andere menigvuldige dienſten die onſen getrouwe Stede voorn. onſen lieven heer Vader ende ons gedaen hebben, en oft Godt belieft nog doen ſullen derſelver onſen Stede Delft ende haer nacomelingen gelooft ende beloove mits deſen brieven voor ons ende onſen nakomelingen ten geene dagen onſen gereghte aldaer te verpaghten te beleenen nog te doen beleenen; nog ymand in handen te ſetten, maer dat wy ende onſe erven onſen Gereghten altoos aen ons, ende aen onſen handen houden, ende alle jaren daer ſetten ſullen vier Burgemeeſteren en 7 Schepenen, goede eerſame ende reckelyke knapen die aen ons Schout ambaght aldaer, nog aen ſulk gelde als daer op in dien tyt ſtaen zal niet en deele, nogh geen deel daer aen hebben ſullen, ten ſy by ons ſelfs wille ende goetdunken die onſe Schout aldaer van onſent wegen beeeden ſal gelyk coſtumelyk is. ook en ſal voortaen niemant aldaer Burgemeeſter of Schepen mogen weſen, hy en hebbe vyf jaren poorter geweeſt, ende waert ſaecken dat ymant tot eenige tyt ons ofte onſe Schout ofte ymant anders eenige gaven ofte geldt leende, om Schepen ofte Burgemeeſter te weſen binnen onſe Stede, die ſoude daer aen verbeuren duyſent Vranckrykſe croonen, d' eene helft tot onſer, ende die andere helft tot onſer Stede behoeff, die wy ende onſe erve een ygelyk af nemen ſullen, ende doen afnemen ſonder verdragh, want wy onſe getrouwe Stede van Delft deſen voorſz poincten en elck byſonder vaſt en geſtadigh belooft hebben te houden ten eeuwigen dage; ſoo hebben wy in kenniſſe hier aff deſen brieff beſegelt met onſen zegel hier aengehangen. Gegeven inden Hage op den 20 December Anno Domini 1417.

NB. Staet te letten, dat in 't vorige en 't volgende jaer, het getal van zeven Schepenen begint te excedeeren; en wert gepreſumeert veroorzaakt te zyn, omdat de notabelſte Rykdom heeft gezegelt, en omdat het ook tot den jare 1581 toe, de gewoonte is geweeſt de verandering van de Magiſtraet te doen ontrent de maand Mey; zoo dat de gene die als Schepens hebben gezegelt voor Mey, in een en 't zelve jaer werden geſtelt als die, die na Mey in dienſt zyn gekomen.

Anno 1418.	*Anno* 1419.	*Anno* 1420.
Schout.	*Schout.*	*Schout.*
Burgemeeſteren.	*Burgemeeſteren.*	*Burgemeeſteren.*
Schepenen.	*Schepenen.*	*Schepenen.*
Flip Huyge Sterkensſoen.	Floris van Alkemade.	Doman Janſz.
Flips van Rhyn.	Willem Storm Sybrandſz.	Willem Claiſz de Heuiter.
Jacob Pieter Coſtersſoen.	Gerrit Pouwelſz.	Jan Hendrikſz v. Groenewegen.
Jan Willem Arentſz.	Boudyn Hart Boudynſz.	Floris van Alkemade.
Coppenanne Claisſoen.	Wigger Simonſz.	Aelbregt Beuckelſz.
Simon Arentſz.	Simon Reimbrantſz.	Jan Wouter Boudewynſz.
Pieter Jacobſz Ryk.	Pieter Jacobſz Ryk.	Boudyn Boudynſz Hart.
Arent Alewynſz Touwde.	Simon Arentſz.	Adriaen Claiſz vanden Veen.
Floris van Alkemade.	Arent Alewynſz Touwde.	Willem Harperſz *van Foreeſt.*
Vrank van Dorp.	Willem Harperſz *van Foreeſt.*	Pieter Jacobſz Ryk.

Anno 1421.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Willem Claisz Huyter.
Doman Janſz.
Dirk van Waal.
Alewyn Woutersz.
Willem Sybrantſz Storm.
Clais de Hart Floriſz.
Albregt Beuckelſz.
Adriaen Claiſz vanden Veen.
Pieter Ryck Jacobſz.
Boudyn Hart Boudynsz.
Willem Dirksz. *Sonk.*

Anno 1422.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Willem Claisz. Huyter.
Doman Janſz.
Vrank Lambregtsz.
Alewyn Woutersz.
Floris Pietersz.
Willem Dirksz. *Sonk.*
Clais Dirk Jacobsz.
Dirk van Waal.
Boudyn Boudynsz. Hart.
Floris Jan Claisz.

Anno 1423.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Clais Florisz. Hart.
Willem Harpertsz. *van Foreest.*
Lubbrand Allairdsz.
Jan Wouter Boudewynsz.
Floris Pietersz.
Boudyn Hart.
Jacob Dirksz Suys.
Vrank Lambregtsz.
Willem Dirksz. *Sonk.*

Anno 1424.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Jan Wouter Boudewynſz.
Willem Harperſz van *Foreeſt.*
Dirk Dirkſz van Bleiswyk.
Heyn Dirkſz Bogge.
Jacob janſz Suet.
Lubbrand Allairdſz.
Jacob Claiſz vanden Veer.
Clais Hart Floriſz.
Pieter Theunys Dirkſz.

Anno 1425.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Jan Wouter Boudewynſz.
Vrank Bruynſz.
Gerrebrant Jacobſz.
Clais Floriſz Hart.
Dirk Steffenſz.
Jan Evertſz *van Scharrenberch.*

Anno 1426.

Schout.

Jan Willemſz van Egmont, *Heer van Zoetermeer, volgens Chronyk van Holland, Diviſ. 28. cap. 38. van de Boeren van Maasland tot Delft dood geſlagen op den verſten Donderdag in de vaſten Ao. 1427.*

Burgemeesteren.

Schepenen.

Clais Dirk jacobſz.
Jan Clais Oomſz.
Simon Arentſz.
Dirk Steffenſz.
Jan Wouter Boudynſz.
Gerrebrant Iacobſz.
Ian Everaerts *van Scharrenberg.*
Adriaen Elyaſz.
Aelbregt Beuckelſz.
Adriaen jan Hendrikſz.

Anno 1427.

Schout.

Willeman Simonſz vander Burch, *by moeſt Anno* 1405 *met zyn broeder Jan vander Burch, den Graaf van Holland dienen tegen de Arkelſz, ieder met twee mannen op haar eigen koſten.*

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk van Wael.
Wiggert Simonſz.
Iacob Dirkſz Suet.
Aelbregt Beuckelſz.
Floris Ian Claiſz.
Jacob Iacobſz Ryk.
Floris Pieterſz.
Dirk Claiſz van Berkel.

Anno 1428.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Floris Pieterſz.
Adriaen Elyaſz.
Iacob Dirkſz Suet.
Dirk Claiſz van Berkel.
Aelbregt Beuckelſz.
Willem Claiſz de Huyter.
Lubbrant Allairdſz.
Gerrit Huygenſz.

Anno 1429.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Adriaen Elyaſz.
Dirk Jan Lievenſz.
Michiel Godevaertſz.
Gerrit Huygenſz.
Iacob Claiſz van Veen.
Dirk van Waal.
Willem Claiſz de Huyter.
Floris Pieterſz.
Wiggert Simonſz.
Albregt Beuckelſz.
Clais Floriſz Hart.
Ian Claiſz Touweſz.

Anno 1430.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Adriaen Elyasz.
Jacob Ofhuysen.
Wiggert Simonsz.
Arent Gerritsz.
Jan Clais Touwensz.
Willem Claisz de Huyter.
Gerrit Huygensz.
Boudyn Boudynsz Hart.
Dirk Ian Lievensz.
Jacob Claisz van Veen.
Michiel Godevaertsz.
Clais Dirk Iacobsz.
Dirk van Waal.

Anno 1431.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Boudyn Boudynsz Hart.
Iacob Ofhu sen.
Arent Gerritsz.
Iacob Claisz van Veen.
Clais Ysbrantsz Duyst.
Gerrit Gerritsz *de Wilt.*
Clais Dirk Iacobsz.
Adriaen Elyasz.
Wiggert Simonsz.
NB. Clais Duist, *hier boven genoemt, is* 1441 *gebruikt geweest om het Tractaat van Bestant te maken tusschen Holland, Zeeland en Vriesland (dat Noordhollandis) en de Steden Lubek, Hamburg, Rotstok, Straelsont, Wismar en Lunenburg te Koppenhagen.*

Anno 1432.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Floris Ian Claisz.
Boudyn Boudynsz Hart.
Arent Gerritsz.
Dirk Huigensz.
Joseph Dirksz.
Wiggert Simonsz.
Iacob Ryk Iacobsz.
Iacob Clais Bouwensz.
Clais Ysbrantsz Duyst.
Gerrit Gerritsz *de Wilt.*
NB. Floris Ian Claisz. *en* Arent Gertitsz. *blykt by Acte in dato ons Heeren* 1432, *dymdag na St. Matthys dage.*

Anno 1433.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk Huigensz.
Joseph Dirksz.
Pieter van Groenewegen, *alias* Pieter Groen.
Jan Jacob Jacobsz.
Adriaen Jan Hendriksz.
Hendrik van Voorhout.
Clais Heyn Arentsz.

Anno 1434.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Albregt Beuckelsz.
Pieter Groen.
Joseph Dirksz.
Jacob Ofhuysen.
Vrank Lambregtsz *vander Meer.*
Wiggert Simonsz.
Arent vander Does.
Jacob Cleimentsz.
Gerit Gerritsz *de Wilt.*
Clais Heyn Arentsz.
Arent Gerritsz.
Vrank Vrankensz *vanden Berch.*

Anno 1435.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Wigger Simonsz.
Vrank Lambregtsz *vander Meer.*
Joseph Dirksz.
Gerrebrant Jacobsz.
Jacob Iewyn Heynisz.
Jan van Dorp.
Arent Gerritsz.
Ian Iacob Iacobsz.
Willem Robbregtsz.
Gerrit Gerritse *de Wilt.*
Clais Dirk Iacobsz.

Anno 1436.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Wiggert Simonsz.
Clais Dirk Jacobsz.
Arent Gerritsz.
Adriaen Eliasz.
Clais Florisz Hart.
Gerrit Colynsz.
Jacob Jewyn Heynisz.
Vrank Lambregtsz *vander Meer.*
Gerrebrant Jacobsz.
Dirk Jan Casusz.

Anno 1437.

Schout.

Burgemeesteren.

Jan With.
Dirk Jansz.
Lubbrant Allairtsz, *by een brief gevonden gezegelt te hebben als Schepen.*

Schepenen.

Clais Dirk Jacobsz.
Adriaen Eliasz.
Gerrebrant Jacobsz.
Wiggert Simonsz.
Aelbregt Beuckelsz.
Jan Huigen Cleimentsz.
Clais Florisz Hart.
Clais Hein Arentsz.
Jan Willem Arentsz.
Gerrit Colynsz.

Anno 1438.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk Huigensz *vander Burch.*
Arent Gerritsz.
Clais Dammasz.
Gerrit Huygensz.
Jan Pietersz.
Boudyn Boudynsz Hart.
Meynart Heindriksz.
Clais Dirk Jacobsz.

Anno

Anno 1439.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Albregt Beuckelsz.
Clais Dirk Jacobsz.
Meindert Heindriksz.
Gerrit Huygensz.
Jan Pietersz.
Dirk Huygensz.
Jan Florisz van Swieten.

Anno 1440.

Schout.

Burgemeesteren.

Boudewyn Hart vander Woert.

Schepenen.

Jan Florisz van Swieten.
Pieter van Groenewegen, *alias* Pieter Groen.
Boudyn Heylmansz.
Dirk Huygensz.
Dirk Jan Casusz.
Albregt Beuckelsz.
Clais Dirk Jacobsz.
Sybrant Wouterſz Storm.
Gerrit Huygensz.
Wiggert Simonsz.

NB. Meindert Hendrikſz *en* Clais Heyn, *hebben als Schepenen mede gezegelt Dynsdag den* 19 *April.*

Anno 1441.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk Jan Casusz.
Clais Dammasz.
Clais Heyn Arentsz.
Jan Jacob Jacobsz.
Gerrit Colynsz.
Dirk Jan Lievensz.
Philips Costynsz.
Jan Jacob Dammasz.
Dirk Jan Voppensz.
Huyge Bartholomeusz Roode.

Anno 1442.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk Jan Voppensz.
Clais Heyn Arentsz.
Jan Jacob Dammasz.
Pieter van Groenewegen, *alias* Pieter Groen
Clais Florisz Hart.
Jan Gerrit Jansz.

Anno 1443.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Claes Symonsz.
Pieter van Groenewegen, *alias* Pieter Groen.
Clais Florisz Hart.
Dirk Jan Voppensz.
Pieter Alewyn Pietersz.
Jan Jacob Dammasz.
Clais Jacobsz van Bleiswyk.
Jan Gerrit Jansz.

Anno 1444.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Pieter Ruisthsz
Heindrik Gerritsz
Clais Jacobsz van Bleiswyk
Jan Heindriksz Buthiel *van Zeventer*
Jan Florisz van Swieten
Dirk Jan Voppensz
Pieter van Groenewegen, *alias* Pieter Groen.
Clais Simonsz.

Anno 1445.

Schout.

Burgemeesteren.

Floris van Woude van Alkemade.

Schepenen.

Jacob Lambregtsz *vander Meer.*
Meindert Heindriksz.
Arent Gerritsz.
Jacob Jacobsz Ryk.
Clais de Monnik.
Jacob Jacobsz van Bleiswyk.
Dirk Jan Lievensz.

Op dezen tyd heeft Hartog Philips van Bourgondien, als blykt by zekere Previlegie, in dato den 7 *September* 1445 *geconſenteert, dat de Vroedſchappen en Rykdommen, by welke de Regeering, zoo 't ſchynt, doe beſtond, voor den tyd van tien Jaren zouden eligeeren Veertig perſoonen, de Rykſte, Eerbaerſte, Notabelſte en vredelykſte der Stede, dewelke geduurende de voorſz tien jaren, een dag voor de verkiezing van den Geregte, onder gelyke eede zullen mogen eligeeren* 22 *Perſoonen, omme daar uit by den Grave ofte deſſelfs Gecommitteerden na hun goetdunken* 4 *tot Burgemeesteren, en* 7 *tot Schepenen te eligeeren: zullende de voorſz Veertigen; nevens de Vroedſchappen, altyd geroepen werden, en gehouden zyn te komen in alle Stede Vergaderingen. En is by den zelven Hertog het voorſz Octroi in 't jaer* 1451 *nog andere tien jaren geprolongeert.*

Anno 1446.

Schout.

Jan Hodenpyl.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Dirk Jan Lievensz.
Jan Gysbertsz.
Pieter Andriesz.
Jan Vrankensz *vanden Bergh.*
Boudyn Heilmansz.
Cornelis Albregtsz *van Montfoort.*
Adriaen Vrankensz.
Cornelis Dirksz van Heemskerk van Beest.

NB. *Dat hier* 8 *Schepenen zyn, komt door 't overlyden van een.*

Anno 1447.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Pouwels Pouwelsz *van Montfoort.*
Boudyn Heilmansz.
Pieter Alewyn Pietersz.
Jan Vrankensz *vanden Berch.*
Hugo Dirksz van Waal.
Hein Dirksz Bogge.
Willem Pyn Albregtsz *vander Aa.*
Jacob Jacobsz van Bleiswyk.
Jan Gysbertsz.

Anno 1448.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Pouwels Pouwelsz *van Montfoort.*
Jacob Jacobsz van Bleiswyk.
Jan Gysbertsz.
Huigo Dirksz van Waal.
Daam Bartholomeusz *de Waart.*
Hein Dirksz Bugge.
Jan Vrankensz *vanden Berg.*
Willem Aelbregtsz Pyn *vander Aa.*
Pieter Alewyn Pietersz.
Clais Dirk Jacobsz.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Volgens een oud briefje is Jacob van Bleiswyk *den* 21 *Mey* 1448 *mede Schepen geweest.*

Thesaurier.

Clais Willemsz Huyter.

Anno 1449.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Jan Frankensz *vanden Bergh.*
Jacob van Bleiswyk.
Pieter Alewyn Pietersz.
Clais Allerd Florisz.
Boudyn Heimansz.
Gysbregt Claas Robbregtsz.
Dirk Jan Lievensz.
Heyn Bugge Dirksz.
Huygo Dirksz van Waal.
Clais Dirk Jacobsz.

NB. *Dat alhier* 10 *Schepenen zyn komt door 't overlyden van drie.*

Thesaurier.

Cerstant van Alkemade.

Anno 1450.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Jan Vrankensz *vanden Berch.*
Jacob Jacobsz van Bleiswyk.
Michiel Pietersz.
Daem Bartholomeus *de Waert.*
Heyn Dirksz Bugge.
Jan Gysbregtsz.
Jan Willemsz Sonk.
Clais Gerrit Willemsz.
Willem Pyn Aelbregtsz *vander Aa.*
Clais Willemsz Huyter.

Thesaurier.

Gerrit Willemsz Storm.

Anno 1451.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Heyn Dirksz Bugge.
Clais Dirk Jacobsz.
Clais Florisz Hart.
Daam Bartholomeusz *de Waert.*
Reinier Martynsz.
Clais Ofhuysen.
Michiel Pietersz.
Jan Vrankensz *vanden Bergh.*
Gerrit Colynsz.

Thesaurier.

Jacob van Bleiswyk.

Anno 1452.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Clais Florisz Hart.
Clais Dirk Jacobsz.
Gerrit Colynsz.
Jan Willemsz Sonk.
Gerrit Willemsz Storm.
Heyn Dirksz Bugge.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Simon Dammasz *van Overvest.*
Willem Pyn Albertsz *vander Aa.*
Clais Ofhuysen.

Thesaurier.

Jan van Bleiswyk.

Anno 1453.

Schout.

Burgemeesteren.

Daam Bartholomeusz *de Waert.*

Schepenen.

Jan Frankensz *vanden Berg.*
Heindrik Dirksz Bugge.
Gerrit Colynsz.
Jan Pietersz van Buyten.
Simon Dammasz *van Overvest.*
Reinier Martynsz.
Clais Matthysz Brant.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Jan Willemsz Sonk.
Clais Ofhuysen.
Gerrit Willemsz Storm.

Thesaurier.

Reinier Martynsz.

Anno 1454.

Schout.

Burgemeesteren.

Jan Pietersz van Buyten.

Schepenen.

Pieter Clais Pietersz *van Diepenhorst.*
Jan Simon Willemsz *Heerman.*
Clais Ofhuysen.
Jan Frankensz *vanden Berg.*
Dirk Jacobsz Suys.
Clais Matthysz Brant.
Syme Loeff.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.

Thesaurier.

Pieter Claisz *van Diepenhorst.*

Anno

Anno 1455.

Schout.

Burgemeeſteren.

Boudyn Heymanſz.
Jan Jacobſz.
Clais Willemſz Huyter.
Willem Pyn Albregtſz *vander Aa.*

Schepenen.

Reinier Martynſz.
Gerrit Colynſz.
Jan Pieterſz van Buiten.
Claes Matthyſz Brant.
Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Syme Louff.
Daam Bartholomeuſz *de Waart*
Jacob Gerritſz van Bleiswyk.
Hendrik Dirkſz Bugge.

Theſaurier.

Ian Pieter Iacobſz.

Anno 1456.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dezelve als in 't voorgaande jaar, volgens ſchryven van Clais de Vrieſe, *Raad en Rentmeeſter van den Hertog van Bourgondien*

Schepenen.

Clais Dirk Iacobſz.
Ian Pieterſz van Buiten.
Dirk Iacobſz Suys.
Heindrik Dirkſz Bugge.
Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Jan Frankenſz *vanden Berg.*
Clais Ofhuyſen.

Theſaurier.

Ian Willemſz Sonck.

Anno 1457.

Schout.

Burgemeeſteren.

Schepenen.

Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Claes Ofhuyſen.
Simon Louff.
Ian Frankenſz *vanden Berg.*
Reinier Martynſz.
Dirk Iacobſz Suys.
Claas Willemſz Huyter.
Willem Pyn Albregtſz *vander Aa.*
Pieter Alewyn Pieterſz
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*

Theſaurier.

Ian Pieterſz van Buyten.

Anno 1458.

Schout.

Burgemeeſteren.

Schepenen.

Willem Pyn Albregtſz *vander Aa*
Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Claas Ofhuyſen.
Heindrik Dirkſz Bugge.
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Iacob Gerritſz van Bleiswyk.
Pieter Claas Pieterſz.

Theſaurier.

Daem Bartholomeuſz *de Waart.*

Anno 1459.

Schout.

Burgemeeſteren.

Omtrent dezen tyt werd eenen Iacob Iacobſz van Bleiswyk, *in zekere Certificatie als Burgemeeſter vermelt.*

Schepenen.

Willem Pyn Albregtſz *vander Aa.*
Ian Pieterſz van Buyten.
Heindrik Ianſz *vanden Boſch.*
Iacob Iacob Lambregtſz *vander Meer.*
Wouter Bartholomeuſz
Claas Ofhuyſen
Pieter Arent Rutgerſz *van Spangen.*
Iooſt Ianſz. Hendrik Ianſz.
Simon Loef.

Theſaurier.

Gerrit Colynſz

Anno 1460.

Schout.

Burgemeeſteren

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Jacob Gerritſz van Bleiswyk.
Dirk Huigenſz Buſſchaert.
Iooſt Ianſz.
Iacob Iacobſz. Ryk.
Wouter Bartholomeuſz.
Dammas Sysman Pieterſz.
Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Daem Bartholomeuſz *de Waert.*
Nog werden gevonden als Schepenen gezegelt te hebben 22 April 1460.
Simon Loef *en* Hendrik Ianſz.

Theſaurier

Ian van Bleiswyk.

Anno 1461.

Schout.

Burgemeeſteren.

Jan Jan Heymanſz.
Dammas Sysman.
Willem Jan Albertſz.
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*

Schepenen.

Daam Bartholomeuſz *de Waart.*
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Claas Ofhuyſen.
Dirk Huigenſz Buſſchaert.
Heindrik Dirkſz Bugge.
Iooſt Janſz.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Pieter Andriesz.

Theſaurier.

Dirk Dirkſz van Bleiswyk.

Anno 1462.

Schout.

Burgemeeſteren.

Gerrebrant Jacobſz.

Schepenen.

Gerrit Colynſz.
Simon Dammaſz *van Overveſt.*
Jacob Gerritſz van Bleiswyk.
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Dirk Jan Voppenſz.
Jan Jacob Dammaſz.
Pieter Claesz.
Pieter Alewyn Pieterſz.
Jooſt Janſz.
Pieter Claes Pieterſz *van Diepenhorſt.*

Theſaurier.

Iacob Iacobſz van Bleiswyk.

Anno 1463.

Schout.

Burgemeeſteren.

Schepenen.

Pieter Claas Pieterſz *van Diepenhorſt.*
Iacob Gerritſz van Bleiswyk.
Heindrik Dirkſz Bugge.
Iacob Iacob Lamb. *vander Meer.*
Dirk Dirkſz van Bleiswyk.
Dirk Hend. Duiſt *van Voorhout.*
Simon Dammaſz *van Overveſt.*

Theſaurier.

Claes Willemſz de Huyter.

Anno 1464.

Schout.

Burgemeesteren.

Heindrik Dirksz Bugge.

Schepenen.

Pieter Claas Pietersz *van Diepenhorst.*
Pieter Ian Pietersz *Aelburch.*
Iacob Gerritsz van Bleiswyk.
Willem Storm Gerritsz.
Ian Iacob Iacobsz.
Dammas Sysman Pietersz.
Dirk Dirksz van Bleiswyk.
Dirk Heindr. Duist van Voorhout.
Claas Hendrik Willemsz.
Claas Ofhuysen.

Thesaurier.

Iacob Lambregtsz *vander Meer.*

Anno 1465.

Schout.

Burgemeesteren.

Heindrik Dirksz Bugge.

Schepenen.

Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Dirk Huigensz Buschaert.
Heindrik jansz *vanden Bosch.*
Willem Gerritsz Storm.
Dirk Hendriksz Duist *van Voorhout.*
Dammas Sysman Pietersz.
Jan jacob jacobsz.
Claas Willemsz Huyter.
Pieter jan Pietersz *Aelburch.*

Thesaurier.

Jacob jacob Lambregtsz *vander Meer.*

Anno 1466.

Schout.

Bouwe Gerritsz vander Woert, *Heer van Abbenbroek, ob.* 1487

Burgemeesteren.

Schepenen.

Simon Dammasz *van Overvest.*
Hendrik jansz *vanden Bosch.*
Pieter jan Pietersz *Aelburch.*
Hendrik Dirksz Bugge.
Dirk Hendriksz Duist *van Voorhout.*
Jan Simon Willemsz *Heerman.*
Boudewyn Heymansz.
Dirk Dirksz van Bleiswyk.

Thesaurier.

Evert jansz *van Scharrenberg.*

Anno 1467.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Cornelis Gysbertsz vanden Andel.
Willem Gerritsz Storm.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Jacob Jacob Lambregtsz *vander Meer.*
Simon Dammasz *van Overvest.*
Dirk Dirksz van Bleiswyk.
Pieter Claas Pietersz *van Diepenhorst.*
Dirk Hendriksz Duist *van Voorhout.*
Matthys Andriesz.
Boudyn Boudynsz Hart de jonge
Steffen Dirksz.

Thesaurier.

Damas Sysman Pietersz.

Anno 1468.

Schout.

Burgemeesteren.

Schepenen.

Willen Storm Gerritsz.
Pieter Arent Rutgertsz *van Spangen.*
Joost Jansz.
Steffen Dirksz.
Dirk Hendriksz Duist *van Voorhout.*
Boudyn Boudynsz Hart de jonge.
Simon Dammasz *van Overvest.*
NB. Willem Storm Gerritsz *en* Simon Dammasz *hebben gezegelt den* 29 *en* 30 *Maart.*

Thesaurier.

Willem Pyn Albregtsz *vander Aa.*

Anno 1469.

Schout.

Burgemeesteren.

Jan Jan Hend. van Groenewegen
Willem Aelbregtsz Pyn *vander Aa.*
Dammas Sysman Pietersz.
Jacob Jacob Lambregtsz *vander Meer.*

Schepenen.

Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Willem Gerritsz Storm.
Joost Jansz.
Daniel Gerrit Colynsz.
Hendrik Jansz *vanden Bosch.*
Evert Jan Evertsz *van Scharrenberg.*
Hendrik Dirksz Bugge.

Thesaurier.

Pieter Claesz *van Diepenhorst.*

Anno 1470.

Schout.

Burgemeesteren.

Pieter Claesz *van Diepenhorst.*

Schepenen.

Joost Jansz.
Doman Jansz *van Outshoorn.*
Evert Jan Evertsz *van Scharrenberg.*
Hendrik Jansz *vanden Bosch.*
Matthys Andriesz.
Hendrik Dirksz Bugge.
Jacob Gerritsz van Bleiswyk.
Aelbregt Aelbregtsz Pyn *vander Aa.*

Thesaurier.

Dirk Jacobsz van Bleiswyk.

Anno 1471.

Schout.

Arent Vrankensz *vander Meer, by trok* 1488 *als Overste met de burgeren van Delft, tegen Jonkheer* Frans van Brederode, *die Rotterdam ingenomen had, en verloor den slag by Overschie, daar zyn zoon* Lodewyk vander Meer *sneuvelde. Hy stierf* 7 *Aug.* 1503, *na dat alvorens, ontrent den jare* 1497 *van het Schout-Ampt voor zyn zoonszoon had gedefistieert.*

Burgemeesteren.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertsz *van Spangen.*
Joost Jansz.
Adriaen Heymansz.
Matthys Andriesz.
Evert Jan Evertsz *van Scharrenberg.*
Costyn Jansz.
Cornelis Gysbertsz vanden Andel.
Heyn Dirksz Bugge.
Dirk van Bleiswyk Jacobsz.

Thesaurier.

Jacob van Bleiswyk Gerritsz.

Anno

Anno 1472.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Jan Claeſz.
Cornelis Janſz van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*
Schepenen.
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Matthys Andrieſz.
Jooſt Janſz.
Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Coſtyn Janſz.
Hendrik Janſz *vanden Boſch.*
Cornelis van Andel Gysbertſz.
Theſaurier.
Daniel Gerritſz Coſyn.

Anno 1473.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.
Dammas Sysman Pieterſz.
Willem Pyn Albregtſz *vander Aa.*
Jan Jan Hendrikſz van Groenewegen.
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Schepenen.
Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Coſtyn Janſz.
Adriaan Dirkſz vanden Hoorn.
Matthys Andrieſz.
Gerrebrant Jacobſz.
Cornelis Gysbertſz vanden Andel.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Theſaurier.
Jacob van Bleiswyk *den Oude.*

Anno 1474.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.
Mr. Floris Hart.
Barthout Nagel Barthoutſz *van Voorhout.*
Dirk Hugenſz Buſſchaert
Mr. Jacob Matthyſz *van Wena.*
Schepenen.
Michiel Jacobſz.
Jan Splinter *van Bleiswyk* Jacobſz.
Mr. Jan Claiſz de Heuyter.
Jacob Huigenſz Buſſchaert.
Doman Janſz *van Outshoorn.*
Matthys Andries.
Coſtyn Janſz.
Gerbrand Jacobſz.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*

Theſaurier.
Jacob jacob Lambregtſz *vander Meer.*

Werd bevonden by Memorie, gehouden by Aper Meliſz *van Melisdyk, dat in den jare* 1474 *in de Regeering van de Weth en Vroedſchap dezer Stad gedient hebben als*

Burgemeeſteren.

Jan Jan Hendrikſz van Groenewegen.
Willem Pyn Aelbregtſz *vander Aa.*
Dammaes Sysman Pieterſz.
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*

Schepenen.

Matthys Andrieſz.
Coſtyn Janſz.
Michiel Pouwels *van Montfoort.*
Adriaen van Hoorn Dirkſz.
Cornelis Gysbregtſz vanden Andel.
Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Gerrebrant Jacobſz, *als by den* Heer van Guithuiſen, *Stadhouder van Holland, beëdigt en gecontinueert; niet tegenſtaende hy van Hertog* Carel van Bourgondien, *brieven had gekregen om de Weth, hier voren geſtelt, te verkiezen. Zynde dit geëffectueert door tegenſpreken van de Notabelſte, en door eenige Gedeputeerden aen Hertog Karel gezonden, verkregen; mits betalende en te vreden ſtellende die Heer* Philips van Bergen, *en die Argentier, te ſamen* 600 *Rynſe Guldens, ten wiens verzoeke de voorn. Hertog de Nieuwe weth hadde geſtelt. En gaven* Willem Everaert van Ruilen *en* Mr. Jan de Veer *t' ſamen* 200 *Rynſe Guldens, zulks dat de voorn. Oude weth wierde gecontinueert.*

De verzoekers van de Vroedſchap waren: Jan jacobſz, Jacob Jacobſz van Bleiswyk *d'Oude,* Jan van Bleiswyk jacobſz, Hendrik Bugge Dirkſz, Claes Heuyter Willemſz, Pouwels Pouwelſz *van Montfoort*, Jacob Gerritſz van Bleiswyk, Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen*, Hugo de Wael, Jooſt Janſz, Dirk Simonſz *van Groenewegen*, Doman Janſz *van Outshoorn*, Claes Jacobſz, Steffen Dirkſz, Pieter Claesz Cuyper, Simon Dammenſz *van Overveſt*, Jan Simon Willemſz *Heerman*, Daniel Gerrit Colynſz, Boudyn Heilmanſz, Adriaen Heimanſz, Pieter Claes Pieterſz *van Diepenhorſt*, en Pieter Gooswynſz.

Welke Perſoonen eendragtelyk accordeerden, dat men die van de Nieuwe Weth zouden tegenſtaen, by middelen van Juſtitie, aen zyn Genade Heere Perſoon, an ues koſten zoude, zy t' ſamen beſoofden uit haer zelfs goederen te betalen, indien zy niet by de Steden wierde gedaen. En waren daer toe gecommitteert, Jan Jacobſz, Pouwels Pouwelſz *van Montfoort*, Boudyn Heilmanſz, Jacob van Bleiswyk Gerritszoon, Pieter Claes Pieterſz *van Diepenhorſt*, Arent Vrankenſz *vander Meer*, de Schout *en* Pieter Gooswynſz.

Anno 1475.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.
Jan Jan Hendrikſz van Groenewegen, *obiit, en is zyn plaets vacant gebleven.*
Mr. Floris Hart.
Pieter Claes Pieterſz *van Diepenhorſt, obiit, en is in zyn plaets verkooren*
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Dammas Sysman Pieterſz.

Schepenen.
Mr. Jacob Matthyſz *van Wena.*
Doman Simonſz *van Outshoorn.*
Jacob Huigenſz Buſchaert.
Adriaen Dirkſz vanden Hoorn.
Willem Gerritſz Storm.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Vrank Claeſz *eendan Berg.*
NB. *By het Regiſter van* Dirk de Bie *komt in plaats van* Willem Gerritſz Storm, Fredrik Claeſz, *die anders in geen Regiſters bekent is.*

T'heſaurier.
Vrank Gerritſz Storm.

Anno 1476.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Dammas Sysman Pieterſz.
Cornelis Janſz van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*

Schepenen.

Jacob Gerritſz van Bleiswyk.
Aelbert Aelbertſz Pynſz *vander Aa.*
Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Adriaen Dirkſz van Hoorn.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Dirk Gerrit Huygenſz.
Matthys Andrieſz.
Boudyn Boudynſz Hart.

Theſaurier.

Vrank Claiſz *vanden Berg.*

Anno 1477.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jooſt Janſz.

Schepenen.

Jacob Gerritſz van Bleiswyk.
Evert Janſz *van Scharrenberg.*
Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Dammas Sysman Pieterſz.
Vrank Claeſz *vanden Berg.*
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Claas Jacob Bartholomeuſz *de Waert.*

Theſaurier.

Cornelis Gysbertſz vanden Andel.

Op een andere Memorie.

Burgemeeſteren.

Gerrebrant Jacobſz.
Pouwels Pouwelſz *van Montfoort.*
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer, obiit.*
Adriaen van Hoorn Dirkſz.

Schepenen.

Jooſt Janſz.
Evert Janſz *van Scharrenberg.*
Matthys Andrieſz.
Boudyn Boudynſz Hart.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Doman Janſz *van Outsboorn.*
Dammas Sysman Pieterſz.
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Claas Jacob Bartholomeuſz *de Waart.*

Anno 1478.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Pieter Arent Rutgerſz *van Spangen.*
Willem Gerritſz Storm.
Adriaen Dirkſz van Hoorn.
Jacob Gerritſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Boudyn Boudynſz Hart.
Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Michiel Pouwelſz van *Montfoort.*
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Mr. Jan Claaſz Heuyter.
Matthys Andrieſz.
Dammas Simonſz *van Overveſt.*

Theſaurier.

Gysbregt Ian Martynſz.

Anno 1479.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Ian Claeſz.

Op zeker Regiſter werden dit jaar als Burgemeeſteren gevonden

Dammas Sysman Pieterſz.
Evert Ian Evertſz *van Scharrenberg.*
Willem Gerritſz Storm.
Dirk Gerritſz.

Schepenen.

Jooſt Janſz.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Vrank Claeſz *vanden Berg.*
Boudyn Boudynſz Hart.
Cornelis Gysbertſz vanden Andel.
Dirk Simonſz *van Groenewegen.*
Coſtyn Janſz.
Bartholomeus Ian Reyerſz.
Gerrit van Nievelt.

NB. *Dat hier negen Schepenen ſtaen, zal waerſchynlyk door het overlyden van twee komen.*

Theſaurier.

Iacob Gerritſz van Bleiswyk.

Anno 1480.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis Janſz van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*
Iacob Iacob Lambregtſz *vander Meer.*
Willem Gerritſz Storm.
Cornelis Gysbertſz vanden Andel.

Schepenen.

Jooſt Janſz.
Dirk Ian Sonckenſz.
Vrank Vrankenſz *vanden Berg.*
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Wigger Pieterſz.
Jan Claiſz.
Dirk Simonſz *van Groeneweger.*
Boudyn Boudynſz Hart.

Op een andere Memorie ſtaat

Pieter Arentſz *van Spangen.*
Jooſt Janſz.
Cornelis vanden Andel.
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Harper Willemſz van Foreeſt.
Dirk Janſz Sonk *en* Ian Claeſz.

Theſaurier.

Jan Willemſz.

Anno 1481.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis Janſz van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*
Corn. Gysbertſz vanden Andel.
Ian Claeſz.
Damas Sysman Pieterſz.

Schepenen.

Adriaen Dirkſz van Hoorn.
Harper Willemſz van Foreeſt, *Heer van Foreeſt, Middeldorp, Amſtelveen, &c.*
Wigger Pieterſz.
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Floris Jooſten.
Claas Iacob Barth. *de Waert.*
Vrank Vrankenſz *vanden Berg.*
Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*

NB. *De agtſte Schepen is in plaets van een overledene geſtelt.*

Theſaurier

Evert Ian Evertſz *van Scharrenberg.*

Havenmeeſter op Delfshaven

Damas Simonſz.

Anno

Anno 1482.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis Janſz van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Jacob van Bleiswyk.
Jan Claeſz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Jooſt Janſz.
Corn. Gysbertſz vanden Andel.
Aelbregt Aelbregtſz Pyn *vander Aa.*
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Harper Willemſz van Foreeſt. *Ridder, Heer van Foreeſt &c.*
Dirk Janſz Sonk.
Vrank Vrankenſz *vanden Berg.*
Wigger Pieterſz.

Theſaurier.

Vrank Gerritſz Storm.

Binnen-Havenmeeſter.

Boudyn Boudynſz Hart.

Anno 1483.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Corn. Gysbertſz vanden Andel.
Jan Claeſz.
Dammas Sysman Pieterſz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Wigger Pieterſz.
Iooſt Ianſz.
Boudyn Boudynſz Hart
Vrank Vrankenſz *vanden* Berg.
Dirk Ianſz Sonk.
Claes Andrieſz *Perſyn.*
Adriaen Dirkſz van Hoorn.

Theſaurier.

Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
NB. *Hebbe gezien zeker oud boekje (zegt den Secretaris* Ian van Groenewegen) *d'Anno* 1483 *daar deze als Schepen ſtond.*

Buiten Havenmeeſter.

Ian Claeſz Buſch.

Anno 1484.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Corn. Gysbertſz vanden Andel.
Jan Claeſz.
Adriaen Dirkſz van Hoorn.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Jooſt Janſz.
Vrank Vrankenſz *vanden Berg.*
Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Vrank Gerritſz Storm.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Wiggert Pieterſz.
Jan Michielſz.
Willem Bakker.

Theſaurier.

Claas Pynſz *vander Aa.*

Havemeeſter op Delfshaven.

Claas Buſch Janſz.

Anno 1485.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis van Dorp, *Heer van Benthuyſen.*
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Jan Claaſz.
Dammas Sysman.

Schepenen.

Jooſt Ianſz.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Harper Willemſz van Foreeſt, *Ridder, Heer van Foreeſt, &c.*
Vrank Gerritſz Storm.
Dirk Ianſz Sonk.
Wigger Pieterſz.
Gerrit Gerritſz *de Wilt.*
Ian Iacob Iacobſz.
Claas Iacob Pynſz *vander Aa.*

Theſaurier.

Iacob Dirkſz Duiſt *van Voorhout*

Binnen *Havenmeeſter.*

Claas Adriaanſz *Perſyn.*

Anno 1486.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jan Claaſz.
Cornelis Gysbertſz *vanden Andel*
Dammas Sysman Pieterſz.
Evert Jan Evertſz *van Schanenberg.*

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Vrank Gerritſz Storm.
Jooſt Janſz.
Claas Jacobſz Pyn *vander Aa.*
Coſtyn Janſz.
Daniel Gerrit Colynſz.
Boudyn Boudynſz Hart.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Dirk Janſz Sonk.
NB. *Dat albier 9 Schepenen zyn, komt door het overlyden van twee.*

Theſaurier.

Wigger Pieterſz.

Buiten Havenmeeſter.

Vrank Jacobſz *vander Meer.*

Anno 1487.

Schout.

Dirk Janſz Sonk, *in abſentie van* Arent Vrankenſz vander Meer, *die in 't leſt van den jare* 1487 *en* 1488 *met de burgers van Delft en andere krygslieden als Overſte tegens Jonkheer* Frans van Brederode *ter ſtad uitgetrokken was.*

Burgemeeſteren.

Heer Gerrit van Nievelt.
Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Jan Claeſz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Boudyn Boudynſz Hart. *obiit.*
Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Jooſt Janſz.
Vrank Vrankenſz *vanden Bergh.*
Harper Willemſz van Foreeſt, *Ridder, Heer van Foreeſt, &c.*
Jacob Dirkſz Duiſt *van Voorhout.*
Ian Simonſz van Groenewegen
Clement Iacobſz.
Frans ſonder Dank.

Theſaurier.

Doman janſz *van Outshoorn.*

Havenmeeſter op Delfshaven.

Cornelis Arentſz Vander Hoog.

Anno 1488.

Schout.

Dirk Janſz Sonck, *in abſentie van* Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Dammas Sysman Pieterſz.
Jan Claeſen.
Evert Jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Claes Pynſz *vander Aa.*

Schepenen.

Jooſt Janſen.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Wigger Pieterſz.
Claes de Waert Jacob Bartholomeuſz.
Jan Boudynſz.
Claes Andrieſz *Perſyn.*
Claes Jacob Pynſz *vander Aa.*

Theſaurier.

Cornelis Gysbertſz vanden Andel.

binnen Havenmeeſter.

Cornelis Pieter Claeſz *van Diepenhorſt.*

Anno 1489.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Ian Claeſen.
Evert jan Evertſz *van Scharrenberg.*
Vrank Claeſz *vanden Berg.*

Schepenen.

Michiel Pouwelſz *van Montfoort*
Wigger Pieterſz.
Vrank Gerritſz Storm.
Claes jacob Pynſz *vander Aa.*
Frans ſonder Dank.

Theſaurier.

Dirk Gerritſz de Bye.

buiten Havenmeeſter.

Iacob Gysbregtſz.

Anno 1490.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis van Dorp, *Ridder, Heer van Benthuyſen.*
Jan Buſch Claeſz.
Doman Janſz *van Outshoorn.*
Harper van Foreeſt.

Schepenen.

Coſtyn Janſz.
Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*
Wigger Pieterſz.
Frans ſonder Dank
Willem Gryp Floriſz.

Theſaurier.

Vrank Gerritſz Storm.

Havenmeeſter op Delfshaven

Clement Dirkſz.

Anno 1491.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Doman Janſz *van Outshoorn.*
Claes Pynſz *vander Aa.*

Schepenen.

Coſtyn Janſz.
Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Dirk Huigenſz de Groot.
Frans ſonder Danck.
Wigger Pieterſz.
Cornelis Engebregtſz *Vosmaer.*
Louris Hendrikſz.

Theſaurier.

Michiel Pouwelſz *van Montfoort.*

binnen Havenmeeſter.

Balthaſar Jacobsz.

Anno 1492.

Schout.

Arent Vrankensz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Doman Jansz *van Outshoorn.*
Claas Jacob Pynsz *vander Aa.*
Jan Claasz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertsz *van Spangen.*
Wigger Pietersz.
Dirk Huigensz de Groot.
Dammas Simonsz *van Overveſt.*
Claes Andriesz *Perſyn.*
Cornelis Engelbertsz *Vosmaer.*
Jan Claes zoon.

Theſaurier.

Jacob van Bleiswyk.

buiten Havenmeeſter.

Pieter Jansz van Buiten.

Anno 1493.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Niet gevonden.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Dammas Simonſz van *Overveſt.*
Wigger Pieterſz.
Claas Andrieſz *Perſyn.*
Jan Claeſz.
Jacob Gysbregtſz.
Frans ſonder Dank
Daniel Gerrit Colynſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*

Theſaurier.

Dirk Huigenſz de Groot.

Havenmeeſter op Delfshaven

Jan Buſch Claaſz.

Anno 1494.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Claas Jacob Pynſz *vander Aa.*
Cornelis Gysbertſz vanden Andel.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Doman Janſz van *Outshoorn.*
Daniel Gerrit Colynſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Coſtyn Janſz.
Jacob Gysbregtſz.
Claes Andrieſz *Perſyn.*

Theſaurier.

Wigger Pieterſz.

binnen Havenmeeſter.

Jooſt Aernſz vander Burg.

Anno

Anno 1495.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Claas Jacob Pynſz *vander Aa.*
Dammas Simonſz *van Overveſt.*

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Coſtyn Janſz.
Claas Andrieſz *Perſyn.*
Jacob Gysbregtſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*

Theſaurier.

Doman Janſz van *Outshoorn.*

buiten Havenmeeſter.

Gerrit Beuckelſz *van Zanten.*

Anno 1496.

Schout.

Arent Vrankenſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Cornelis Gysbertſz vanden Andel.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Dirk Huigenſz de Groot.
Jacob Gysbregtſz.
Frans ſonder Dank.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Wigger Pieterſz.
Claes Andrieſz *Perſyn.*

Theſaurier.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*

Havenmr. op Delfshaven.

Pieter Dirk Sasboutſz.

Anno 1497.

Schout.

Vrank Pieterſz *vander Meer, by afſtant van zyn Grootvader.*

Burgemeeſteren.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Coſtyn Janſz.
Claes Andrieſz *Perſyn.*
Dirk Huigenſz de Groot.

Theſaurier.

Cornelis Arentſz vander Hoog.

binnen Havenmeeſter.

Wouter Janſz.

Anno 1498.

Schout.

Vrank Pieterſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Jan Claeſz.
Apert Meliſz *van Melisdyk.*
Doman Janſz *van Outshoorn.*
Willem Gryp Floriſz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Wigger Pieterſz.
Jacob van Bleiswyk.
Coſtyn Janſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Mr. Jan Heuter Claeſz.
Mr. Barthol. Claaſz *van Diemen.*

Theſaurier.

Dirk Gerritſz de Bye.

buiten Havenmeeſter.

Hendrik Dirkſz Duiſt *van Voorhout.*

Anno 1499.

Schout.

Vrank Pieterſz *vander Meer.*

Burgemeeſteren.

Mr. Lambert Jacobſz *vander Meer.*
Doman Janſz van *Outshoorn.*
Vrank Gerritſz Storm.
Dammas Simonſz *van Overveſt.*

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Jacob van Bleiswyk.
Mr. Bartholomeus Claeſz van *Diemen.*
Balthaſar Jacobſz.
Jacob Dirkſz vanden Eynde.
Coſtyn Janſz.
Willem Gryp Floriſz.

Theſaurier.

Claes Andrieſz *Perſyn.*

Havenmr. op Delfshaven.

Pieter Janſz Keyſer.

Anno 1500.

Schout.

Vrank Pieterſz *vander Meer, bleef tot dezen tyd toe Schout, als wanneer men zulke Ampten begon te verpagten.*

Burgemeeſteren.

Mr. Lambregt Iacobſz *vander Meer.*
Doman Janſz *van Outshoorn.*
Vrank Gerritſz Storm.
Willem Gryp Floriſz.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Coſtyn Janſz.
Frans ſonder Dank.
Balthaſar Jacobſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Jacob van Bleiswyk.

Theſaurier.

Gillis Huigens.

Weesmeeſter.

Claas Gryp.

binnen Havenmeeſter.

Dirk Dirkſz van Noortwyk.

Anno 1501.

Schout.

Fredrik Hendr. van Zuilen van Nievelt, *werd ontrent deze tyd Schout gevonden.*

Burgemeeſteren.

Mr. Lambregt Jacobſz *vander Meer.*
Willem Gryp Floriſz.
Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz van *Spangen.*
Coſtyn Janſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Mr. Bartholomeus Claaſz *van Diemen.*
Balthaſar Jacobſz.
Jacob Dirkſz vanden Einde.
Cornelis Pieter Claaſz van *Diepenhorſt.*

Theſaurier.

Heindrik Duiſt Dirkſz van *Voorhout.*

Weesmeeſters.

Claas Gryp.
Claas Andrieſz *Perſyn.*
Dirk Gerritſz de Bye.

buiten Havenmeeſter.

Pieter Janſz van Buiten.

Anno 1502.

Schout.

Burgemeeſteren.

Willem Gryp Floriſz.
Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Claas Andrieſz *Perſyn.*

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Coſtyn Janſz.
Jacob Dirkſz vanden Einde.
Balthaſar Jacobſz.
Mr. Pieter Huibregtſz.
Cerſtant van Alkemade Dirkſz.
Adriaen Claeſz.

Theſaurier.

Cornelis Pieterſz *van Diepenhorſt.*

Weesmeeſters.

Dirk de Bye Gerritſz.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Willem Arentſz de Oude.

Havenmeeſter op Delfshaven

Pieter Dirk Sasboutſz.

Anno 1503.

Schout.

Burgemeeſteren.

Willem Gryp Floriſz.
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Heindrik Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*
Dirk Gerritſz de Bye.

Schepenen.

Pieter Arent Rutgertſz *van Spangen.*
Mr. Pieter Huibregtſz.
Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Dirk Huigenſz de Groot.
Frans ſonder Dank.
Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Jacob vanden Einde Dirkſz.

Theſaurier.

Mr. Bartholomeus Claeſz *van Diemen.*

Weesmeeſters.

Willem Arentſz.
Coſtyn Janſz.
Pieter Janſz Keyſer.

Binnen Havenmeeſter.

Gerrit Beuckelſz van Santen.

Anno 1504.

Schout.

Burgemeeſteren.

Willem Gryp Floriſz.
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Dirk Huigenſz de Groot.
Sasbout Dirkſz *Sasbout.*

Schepenen.

Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Frans ſonder Dank.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Mr. Pieter Huibregtſz.
Jacob van Bleiswyk Jacobſz.
Jacob Dirkſz vanden Einde.
Jan Roo Gerritſz *Storm.*

Theſaurier.

Cerſtant Dirkſz van Alkemade.

Weesmeeſters.

Pieter Janſz Keyſer.
Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Pieter Janſz Coning *van Buiten.*

Buiten Havemeeſter.

Pieter Dirk Wouterſz.

Anno 1505.

Schout,

Burgemeeſteren.

Dammas Simonſz *van Overveſt*
Claes Andrieſz *Perſyn.*
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Sasbout Dirkſz *Sasbout.*

Schepenen.

Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer, in de Croon.*
Jacob Jacobſz van Bleiswyk.
Jacob Dirkſz vanden Einde.
Jan Roo Gerritſz *Storm.*
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Gillis Huigenſz.
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout werd gemeld in een brief voor Schepenen, 8 Dec. 1505.*
Cors Claeſz.
Mr. Vincent Gilliſz.

Theſaurier.

Heindrik Jooſtſz *vander Stypen van Duyveland.*

Weesmeeſters.

Jacob Jacob Lambregtſz *vander Meer.*
Dirk Huigenſz de Groot.
Heindrik Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*

Havenmr. op Delfshaven.

Jan Coſtynſz.

Anno 1506.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Mr. Pieter Huibregtſz.
Gillis Huigenſz.

Schepenen.

Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Jacob van Bleiswyk.
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Dirk Dirkſz *Keyſer* van Noortwyk.
Aalbert Janſz van Buiten.
Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout.*

Theſaurier.

Cornelis Arentſz vander Hoog.

Weesmeeſters.

Dirk Huigen de Groot.
Pieter Dirkſz Sasbout.
Dirk Gysbregtſz.

Binnen-Havenmeeſter.

Pieter Cornelis Coorncoper.

Anno 1507.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dammas Simonſz *van Overveſt*
Heindrik Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*
Gillis Huigenſz.
Cerſtant Dirkſz van Alkemade.

Schepenen.

Wigger Pieterſz.
Jacob van Bleiswyk.
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout.*
Jan Aalbregt Aalbregtſz *vander Aa.*
Heindrik Jooſten *vander Stypen van Duiveland.*

Theſaurier.

Sasbout Dirkſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Pieter Dirkſz Sasbout.
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Aalbert Janſz van Buiten.

Buiten Havenmeeſter.

Dirk Dirkſz *Keyſer* van Noortwyk.

Anno

Anno 1508.

Schout.

Burgemeeſteren.

Damas Simonſz *van Overveſt.*
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Heindrik Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*
Dirk Gerritſz de Bye.

Schepenen.

Wigger Pieterſz.
Vrank Gerritſz.
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout*
Aelbert Janſz van Buiten.
Jan Coſtynſz.
Gerrit Frankenſz Storm.

Theſaurier

Sasbout Dirkſz Sasbout, *obiit* 10 *Octob.* *In zyn plaats*
Gillis Huigenſz.

Weesmeeſters.

Cornelis Engelbregtſz *Votmaer.*
Mr. Pieter Huibregtſz *van Schiedam.*
Jacob van Bleiswyk.

Havenmeeſter op Delfshaven

Louris Matthyſz.

Anno 1509.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Heindrik Jooſten.

Schepenen.

Dammas Simonſz *van Overveſt.*
Jacob van Bleiswyk
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout*
Aalbert Janſz van Buiten.
Jan Coſtynſz.
Pieter Dirk Wouterſz.

Theſaurier.

Gerrit Vrankenſz Storm.

Weesmeeſters.

Mr. Pieter Huibregtſz.
Claes Andrieſz *Perſyn.*
Dirk de Bye Gerritſz.

Binnen Havenmeeſter.

Gerrit Coſtynſz.

Anno 1510.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog
Mr. Pieter Huibregtſz *van Schiedam*, *Med. Doctor.*
Gillis Huigenſz.

Schepenen.

Cornelis Pieter Claeſz *van Diepenhorſt.*
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Aalbert Janſz van Buiten.
Pieter Dirk Wouterſz.
Jan Coſtynſz *vander Rys.*
Pieter Corneliſz Coorncoper.

Theſaurier.

Frans Duiſt Jacobſz *van Voorhout*

Weesmeeſters.

Claes Andrieſz *Perſyn*, *obiit.*
Heindrik Dirkſz Duiſt *van Voorhout.*
Cerſtant van Alkemade.
Dirk Gerrit Ysbrantſz, *in des overledens plaets.*

Buiten Havenmeeſter.

Everaerd van Lodenſtein.

Anno 1511.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog.
Mr. Pieter Huibregtſz *van Schiedam*, *Med. Doctor.*
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Schepenen.

Jacob van Bleiswyk.
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Jan Coſtynſz.
Aalbregt Janſz van Buiten
Pieter Corneliſz.
Claes Vrankenſz *vanden Berg.*
Pieter van Roon.

Theſaurier.

Pieter Dirk Wouterſz.

Weesmeeſters.

Cerſtant Dirkſz van Alkemade
Gillis Huigenſz
Heindrik Jooſtenſz.

Havenmeeſter op Delfshaven

Jan Dirk Simonſz van Groenewegen

Anno 1512.

Schout.

Burgemeeſteren.

Dirk Huigenſz de Groot.
Cornelis Arentſz vander Hoog
Gillis Huigenſz.
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Schepenen.

Mr. Pieter Huibertſz *van Schiedam.*
Cornelis Engelbregtſz *Vosmaer.*
Aelbregt Janſz van Buiten.
Jan Coſtynſz.
Pieter Corneliſz.
Claas Vrankenſz *vanden Berg.*
Pieter van Roon.

Theſaurier.

Pieter Dirkſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Hendrik Jooſtenſz.
Jacob van Bleiswyk
Mr. Jan Puel.

Binnen Havenmeeſter

Dirk Heindrikſz Heintjeman

Anno 1513.

Schout.

Burgemeeſteren.

Cornelis Arentſz vander Hoog
Gillis Huigens
Heindrik Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*
Mr. Barthol. Claeſz *van Diemen*

Schepenen.

Mr. Pieter Huibregtſz *van Schiedam.*
Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Aalbregt Janſz van Buiten.
Jan Coſtynſz.
Pieter Corneliſz.
Claes Vrankenſz *vanden Berg.*
Pieter Dirk Wouterſz.

Theſaurier.

Cerſtant Dirkſz van Alkemade

Weesmeeſters

Jacob van Bleiswyk
Dirk Huigenſz de Groot
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt

Buiten Havenmeeſter.

Jan Wiggertſz

Anno 1514.

Schout.

Burgemeesteren.

Cornelis Arentsz vander Hoog
Mr. Pieter Huibertsz *van Schiedam.*
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Heindrik Joostensz.

Schepenen.

Vrank Pietersz vander Meer.
Aalbregt Jansz van Buiten, *obiit*
Jan Costynsz.
Pieter Dirk Woutersz.
Pieter van Roon.
Claas Vrankensz *vanden Berg.*
Mr. Jan Aalbregtsz *vander Aa.*
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen, in des overledens plaats gesurrogeert.*

Thesaurier.

Pieter Cornelisz.

Weesmeesters.

Dirk Huigensz de Groot.
Gillis Huigensz.
Pieter Dirksz Sasbout.

Havemeester op Delfshaven.

Jacob Oom Jacobsz.

Anno 1515.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot.
Hendrik Duist Dirksz *van Voorhout.*
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Mr. Bartholomeus Claesz *van Diemen.*

Schepenen.

Vrank Pietersz vander Meer.
Claes Vrankensz *vanden Berg.*
Pieter van Roon.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Gerrit Beuckelsz *van Zanten.*
Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.
Pieter Jansz van Buiten.

Thesaurier.

Hendrik Joosten.

Weesmeesters.

Pieter Dirksz Sasbout.
Mr. Pieter Huibregtsz *van Schiedam.*
Gerrit Vrankensz Storm.

Binnen Havenmeester.

Jan Apersz *van Melisdyk.*

Anno 1516.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot
Cerstant Dirksz van Alkemade.
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Mr. Bartholomeus Claesz *van Diemen.*

Schepenen.

Vrank Pietersz vander Meer
Jan Costynsz.
Claes Vrankensz *vanden Berg,*
Pieter van Roon
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.
Huig van Diemen Vrankensz.

Thesaurier.

Gillis Huigens

Weesmeesters.

Mr. Pieter Huibregtsz *van Schiedam*
Pieter Cornelisz
Pieter Jansz van Buiten

Buiten Havemeester

Pieter Vrankensz *vanden Berg*

Anno 1517.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot.
Pieter Sasbout Dirksz.
Gerrit Vrankensz Storm.
Pieter Cornelisz.

Schepenen.

Mr. Pieter Huibregtsz *van Schiedam.*
Vrank Pietersz vander Meer.
Jan Costynsz.
Pieter van Roon
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Claes Dirksz van Nootdorp
Joris Dirksz de Bye.

Thesaurier.

Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Pieter Jansz van Buiten.
Cerstant van Alkemade.
Pieter Dirk Woutersz.

Havenmeester op Delfshaven.

Claas Jacobsz van Neck van *Dort.*

Anno 1518.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot
Heindrik Duist Dirksz *van Voorhout.*
Gillis Huigensz.
Cerstant Dirksz van Alkemade.

Schepenen.

Jan Costynsz.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Huig van Diemen Vrankensz
Pieter Jansz van Buiten
Joost Aemsz vander Burch
Jan Apersz *van Melisdyk.*
Jan Beuckelsz *van Zanten.*

Thesaurier.

Mr. Bartholomeus Claesz *van Diemen.*

Weesmeesters.

Pieter Dirk Woutersz.
Vrank Pietersz vander Meer.
Dirk Heindriksz.

Binnen Havenmeester.

Claas Meeusz Brouwer.

Anno 1519.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot
Pieter Cornelisz.
Mr. Pieter Huibertsz van Schiedam.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*

Schepenen.

Jan Dirk Simonsz *van Groenewegen.*
Pieter Jansz van Buiten.
Joost Aemsz vander Burch.
Jan Apersz *van Melisdyk.*
Claas Dirksz van Nootdorp.
Heindrik Jansz *Houttuin.*
Dirk Arentsz Keyser.

Thesaurier.

Joris Diresz de Bye.

Weesmeesters.

Vrank Pietersz vander Meer.
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Gerrit Vrankensz Storm.

buiten Havenmeester.

Adriaan Vrankensz *vander Meer*

Anno

Anno 1520.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest
Mr. Bartholomeus Claasz *van Diemen.*
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*

Schepenen.

Pieter Jansz van Buiten.
Joost Aemsz vander Burch.
Dirk Arentsz *Keyser*, *obiit.*
Cornelis Aelbregtsz *vander Aa.*
Louris Matthysz.
Heindrik Jansz Houttuin.
Claas Dirksz van Nootdorp
Dirk Domansz, *in des overledens plaetse.*

Thesaurier.

Jan Aepsz van *Melisdyk.*

Weesmeesters.

Gerrit Vrankensz Storm.
Pieter Cornelisz.
Dirk Govertsz *Meerman.*

Havenmr. op Delfshaven.

Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.

Anno 1521.

Schout.

Burgemeesteren.

Dirk Huigensz de Groot.
Pieter Sasbout Dirksz.
Pieter Cornelisz.
Pieter Jansz Koning *van Buiten.*

Schepenen.

Joost Aemsz vander Burch.
Claes Dirksz van Nootdorp.
Heindrik Jansz in den Houttuin
Dirk Dirksz.
Jan Beuckelsz *van Zanten.*
Gerrit Vrankensz Storm.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*

Thesaurier.

Gerstant Dirksz van Alkemade.

Weesmeesters

Dirc Govertsz *Meerman.*
Mr. Bartholomeus Claesz *van Diemen.*
Louris Matthysz.

Binnen Havenmeester

Beuckel Joostensz.

Anno 1522.

Schout.

Burgemeesteren.

Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Mr. Bartholomeus Claasz *van Diemen.*
Gerrit Vrankensz Storm.
Jan Apersz *van Melisdyk.*

Schepenen.

Pieter Jansz van Buiten.
Claes Dirksz van Nootdorp.
Dirk Dirksz.
Dirk Domansz.
Mr. Cornelis Arentsz *vander Dussen.*
Adriaan Vrankensz *vander Meer*
Dirk Harpersz *Uittenbroek.*

Thesaurier.

Jacob Oom Jacobsz.

Weesmeesters.

Louris Matthysz.
Dirk Huigensz de Groot.
Dirk Heindriksz Heintjeman.

Buiten Havenmeester.

Jacob Claesz Luitgensz.

Anno 1523.

Schout.

Burgemeesteren.

Mr. Bartholomeus Claasz *van Diemen.*
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Jan Apersz *van Melisdyk.*
Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.

Schepenen.

Huig van Diemen Vrankensz
Jan Beuckelsz *van Zanten.*
Cornelis Aalbregtsz *vander Aa.*
Dirk Domansz.
Dirk Dirksz.
Dirk Harpersz *Uittenbroek.*
Mr. Cornelis Arentsz *vander Dussen.*

Thesaurier.

Pieter Dirksz Sasbout.

Weesmeesters.

Dirk Huigensz de Groot.
Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Pieter Jansz van Buiten.

Havenmeester op Delfshaven

Joost Pietersz Sasbout.

W

Anno 1524.

Schout.

Burgemeesteren.

Gerrit Frankensz Storm.
Pieter Cornelisz.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*
Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.

Schepenen.

Huig van Diemen Vrankensz.
Jan Beuckelsz *van Zanten.*
Claes Dirksz van Nootdorp.
Cornelis Aalbregtsz *vander Aa.*
Dirk Dirksz.
Dirk Harpersz *Uittenbroek.*
Adriaen Vrankensz *vander Meer*
Mr. Cornelis Arentsz *vander Dussen.*

Thesaurier

Hendrik Duist, *die zig om zyn ouderdom excuseert, en 5 Jan. in zyn plaats*
Dirk Harpersz *Uittenbroek.*

Weesmeesters.

Pieter Jansz *van Buiten.*
Gerstant van Alkemade Dirksz.
Vrank Pietersz vander Meer.

Binnen Havenmeester.

Dirk Govertsz *Meerman.*

Anno 1525.

Schout.

Burgemeesteren.

Mr. Dirk Dirksz van Heemskerk van Beest.
Gerrit Vrankensz Storm.
Pieter Cornelisz.
Jacob Jan Bruinsz *vander Dussen*

Schepenen.

Pieter Jansz van Buiten.
Huig van Diemen Vrankensz.
Vrank Pietersz vander Meer.
Heindrik Jansz Houttuin.
Dirk Dirksz.
Adriaen Vrankensz vander Meer
Mr. Cornelis Arentsz *vander Dussen.*
Claes Dirksz van Nooddorp, *in plaets van een overledene.*

Thesaurier.

Jan Dirk Simonsz van Groenewegen.

Weesmeesters.

Gerstant Dirksz van Alkemade.
Cornelis Aertsz vander Hoog.
Claas Dirksz Nootdorp.

Buiten Havenmeester.

Dirk Duist Hendr. *van Voorhout.*

Anno

Anno 1526.

De Weth, geſtelt den 1 Mey.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Huig van Diemen.
Gerrit Vrankenſz Storm.
Pieter Cornelisſz.

Schepenen.

Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Janſz van Buiten.
Dirk Dirkſz.
Heindrik Janſz Houtuin.
Mr. Cornelis Arentſz *vander Duſſen, in de Spiegel.*
Jooſt Aemſz *vander Burch.*
Adriaan Vrankenſz *vander Meer*

Theſaurier.

Jan Dirk Simonſz van Groenewegen. *In zyn plaats*
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*

Weesmeeſters.

Cornelis Arentſz vander Hoog.
Pieter Dirkſz Sasbout.
Aalbregt Dirkſz.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Anno 1527.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Pieter Sasbout Dirkſz.
Pieter Cornelisz.
Jacob Jan Bruinſz *vander duſſen.*

Schepenen.

Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Janſz van Buiten.
Joris Dirkſz de Bye.
Claes Dirkſz van Nootdorp.
Hendrik Janſz Houttuin.
Mr. Cornelis Arentſz *vander duſſen, in de Spiegel.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*

Theſaurier.

Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.* *In zyn plaats*
Gerrit Vrankenſz Storm.

Weesmeeſters.

Aalbregt Dirkſz.
Huig van Diemen.
Dirk Harpertſz *Uittenbroek.*

binnen Havenmeeſter.

Franc Duiſt Dircſz *van Voorhout.*

Anno 1528.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Jacob Jan Bruinſz *vander Duſſen*
Jan Dirk Simonſz van Groenewegen.
Jacob Oom Jacobſz.

Schepenen.

Pieter Janſz van Buiten.
Joris Dirkſz de Bye, *obiit.*
Claas Dirkſz van Nootdorp.
Mr. Cornelis Arentſz *vander Duſſen, in de Spiegel.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Dirk Govertſz *Meerman.*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Vrank Pieterſz *vander Meer, in plaats van den overledene.*

Theſaurier.

Gerrit Vrankenſz Storm. *In deſſelfs plaats*
Jan Sasboutſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Dirk Harpertſz *Uittenbroek.*
Pieter Dirk Wouterſz.
Vrank Pieterſz vander Meer.

Buiten Havemeeſter.

Jan Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*

Anno 1529.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Jacob Jan Bruinſz *vander Duſſen*
Jan Aperſz *van Melisdyk.*
Jacob Oom Jacobſz.

Schepenen.

Vrank Pieterſz vander Meer.
Mr. Cornelis Arentſz *vander duſſen.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Dirk Harpertſz *Uittenbroek.*
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*

Theſaurier.

Jan Sasboutſz Sasbout. *In zyn plaats*
Cerſtant Dirkſz van Alkemade.

Weesmeeſters.

Pieter Dirk Wouterſz.
Pieter Sasbout Dirkſz.
Pieter Janſz van Buiten.

Havenmr. op Delfshaven.

Dirk Duiſt Rutgertſz van *Tlen.*

Anno 1530.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Gerrit Vrankenſz Storm.
Pieter Cornelisz.
Jacob Jan Bruinſz *vander Duſſen*

Schepenen.

Cornelis Aartſz vander Hoog.
Vrank Pieterſz vander Meer.
Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Adriaan Vrankenſz *vander Meer.*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*

Theſaurier.

Cerſtant van Alkemade. *In zyn plaats*
Pieter Dirk Wouterſz.

Weesmeeſters.

Mr. Cornelis Aartſz *vander Duſſen.*
Claes Dirkſz van Nootdorp.
Pieter Janſz van Buiten.

Binnen Havenmeeſter.

Cornelis Michielſz *Vosmaer.*

Anno 1531.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Jan Dirk Simonſz van Groenewegen.
Huig van Diemen.
Jan Aperſz *van Melisdyk.*

Schepenen.

Cornelis Aertſz vander Hoog
Vrank Pieterſz vander Meer
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*
Cors Claaſz *Perſyn.*
Frans Duiſt Dirkſz *van Voorhout*

Theſaurier.

Pieter Dirk Wouterſz. *In zyn plaats*
Jacob Oom Jacobſz.

Weesmeeſters.

Claas Dirkſz van Nootdorp.
Pieter Cornelisz.
Gerrit Vrankenſz Storm.

Buiten Havenmeeſter.

Jan Simonſz.

Anno

Anno 1532.

De Weth geſtelt op H. Kruisdag, by faute van de Stadhouder.

Schout.

Burgemeeſteren.

Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Pieter Corneliſz.
Jacob Jan Bruinſz *vander Daſſen*
Jan Sasboutſz *Sasbout.*

Schepenen.

Cornelis Aartſz vander Hoog.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*
Cornelis Aalbertſz *vander Aa.*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Claas Dirkſz van Nootdorp.
Frans Duiſt Dirkſz *van Voorhout*

Theſaurier.

Jacob Oom Jacobſz. *in zyn plaats*
Cors Claeſz *Perſyn.*

Weesmeeſters.

Gerrit Vrankenſz Storm.
Vrank Pieterſz vander Meer.
Cerſtant Dirkſz van Alkemade.

Havenmeeſter op Delfshaven

Pieter Pieterſz *van Beaumont van Dort.*

Anno 1533.

Schout.

Burgemeeſteren.

Jacob Jan Bruinſz *vander daſſen*
Huig van Diemen.
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz *vander Meer.*

Schepenen.

Cornelis Aertſz vander Hoog.
Pieter Dirk Wouterſz.
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Adriaan Vrankenſz *vander Meer.*
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Frans Duiſt Dirkſz *van Voorhout.*
Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.

Theſaurier.

Cors Claaſz *Perſyn*, *in zyn plaats*
Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*

Weesmeeſters.

Cerſtant Dirkſz van Alkemade.
Mr. Dirk Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Pieter Corneliſz.

binnen Havenmeeſter.

Beuckel Jooſt Aemſz *vander burch.*

Anno 1534.

Schout.

Burgemeeſteren.

Gerrit Vrankenſz Storm.
Jacob Jan Bruinſz *vander Daſſen*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*

Schepenen.

Cornelis Aartſz vander Hoog.
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Claes Dirkſz van Nootdorp.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer.*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*

Theſaurier.

Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.* *in zyn plaats* 22 *Maart*
Jan Simonſz Oliſlager.

Weesmeeſters.

Pieter Corneliſz.
Jacob Oom Jacobſz.
Pieter Dirk Wouterſz.

buiten Havenmeeſter.

Arent Touw Jan Aemſz *vander burch.*

Anno 1535.

Schout.

De Weth, geſtelt 1 Mey by den Hove van Holland.

Burgemeeſteren.

Gerrit Vrankenſz *Storm.*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Huig van Diemen.
Vrank Pieterſz vander Meer.

Schepenen.

Pieter Dirk Wouterſz.
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer.*
Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*

Theſaurier.

Jan Simonſz Oliſlager.
In zyn plaats
Jan Dirk Simonſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Jacob Oom Jacobſz.
Jacob Jan Bruinſz *vander Daſſen.*
Dirk Dirkſz.

Havenmr. op Delfshaven.

Dirk Govertſz *Meerman.*

Anno 1536.

Schout.

Jan de Huyter Janſz, *was* 1500 *aantien en Dykgr. van Delfland*

De Weth, by den Hove van Holland geſtelt den 1 Mey.

Burgemeeſteren.

Gerrit Vrankenſz Storm.
Jacob Jan Bruinſz *vander daſſen*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*

Schepenen.

Claas Dirkſz van Nootdorp.
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Cornelis Michielſz *Vosmaar*, Brouwer.
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*
Jacob Oom Jacobſz.
Mr. Pieter Pieterſz *van Beaumont.*
Mr. Vincent Gilliſz.

Theſaurier.

Jan Dirk Simonſz van Groenewegen. *In zyn plaats*
Jan Sasbout Dirkſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Dirk Dirkſz.
Huig van Diemen Vrankenſz.
Cornelis Aalbertſz *vander Aa.*

Binnen-Havenmeeſter.

Beuckel Janſz *van Zanten.*

Anno 1537.

Schout.

Jan de Huyter Janſz.

Burgemeeſteren.

Gerrit Storm Vrankenſz.
Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Huig van Diemen Vrankenſz.
Vrank Pieterſz vander Meer.

Schepenen.

Pieter Dirk Wouterſz.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Dirk Dirkſz.
Cors Claas Andrieſz *Perſyn.*
Mr. Quiryn Aartſz *vander Hoog.*
Jan Simonſz *Olyſlager.*
Michiel Janſz *Cemerling.*

Theſaurier.

Jan Sasbout Dirkſz Sasbout.
In zyn plaats
Jooſt Gerritſz *van Es.*

Weesmeeſters.

Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Cerſtant dirkſz van Alkemade.
obiit 21 *Sept.*
Pieter Pieterſz *van Beaumont*, van Dord.
Beuckel Jooſt Aemſz vander Burch, *in des overleedens plaets*

buiten Havenmeeſter.

Claas Jacobſz *van Neck* van Dort

Anno 1538.

Schout.

Jan de Huyter Janſz.

Burgemeeſteren.

Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*

Schepenen.

Pieter Dirk Wouterſz.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Dirk Govertſz *Meerman.*
Cors Claas Andrieſz *Perſyn.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog*
Jan Simonſz Olyſlager.
Michiel Janſz *Camerling.*

Theſaurier.

Jooſt Gerritſz *van Es.*
In zyn plaats
Beuckel Jooſt Aemſz *vander Burch.*

Weesmeeſters.

Pieter Pieterſz *van Beaumont*, van Dort.
Gerrit Storm Vrankenſz.
Jan Dirk Simonſz van Groenewegen, *obiit* 8 *July.* *In zyn plaats* Jan Dirk Harpertſz Uitenbroek.

Havenmeeſter op Delfshaven

Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Anno 1539.

De Wethouders, geſtelt by den Hove van Holland, den 1 Mey.

Burgemeeſteren.

Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Prieter Vrankenſz *vanden Berg.*

Schepenen.

Pieter Dirk Wouterſz.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claas Andrieſz *Perſyn.*
Jooſt Gerritſz *van Es.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog*
Jan Simonſz Olyſlager.
Claas Gerritſz *de Gilde.*

Theſaurier.

Beuckel Jooſt Aemſz *vander Burch.* *In zyn plaats*
Jacob Oom Jacobſz.

Weesmeeſters.

Gerrit Vrankenſz Storm.
Dirk Govertſz Meerman.
Hendrik Janſz *Perſyn, van Haarlem.*

Binnen Havenmeeſter.

Cornelis Michielſz *Vosmaer.*

Anno 1540.

Schout.

Jan Janſz de Huyter.

Burgemeeſteren.

Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Willem Jacobſz in Ceulen.

Schepenen.

Pieter Dirk Wouterſz.
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claas Andrieſz *Perſyn.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*
Michiel Janſz *Camerling.*
Claas Gerrits *de Gilde.*
Vrank Bartholomeuſz *van Diemen.*

Theſaurier.

Jacob Oom Jacobſz.
In zyn plaats
Gerrit Storm Vrankenſz, *obiit* 9 *July.* *In zyn plaats geſtelt*
Hendrik Janſz *Perſyn.*

Weesmeeſters.

Dirk Govertſz *Meerman.*
Vrank vander Meer.
Jan Dirk Harpertſz Uitenbroek

Buiten Havemeeſter

Dirk Pieterſz Drapenier.

Anno 1541.

Wethouders, geordonneert by de Koningin Maria, zuſter van Keizer Karel, Regente dezer Landen van herwaarts over, ſedert 1531 tot 1555, jegens de Electie en Ordonnantie van Veertigen dezer Stede, den 18 Mey.

Schout.

Jan Janſz de Huyter, *ob.* 1 *Oct.*
In zyn plaats
Mr. Dirk Jacobſz Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Pieter Dirk Wouterſz.

Schepenen.

Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*
Jan Simonſz Oliſlager.
Claas Gerritſz *de Gilde.*
Willem Jacobſz in Ceulen.
Huig de Groot Corneliſz *van Noirthoorne.*

Theſaurier.

Hendrik Janſz Perſyn.
In zyn plaats
Vrank Bartholomeuſz *van Diemen.*

Weesmeeſters.

Jan Dirk Harpertſz Uitenbroec.
Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Iacob Oom Iacobſz.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Pieter Pieterſz *van Beaumont* van Dort.

Anno 1542.

Den 15 Mey Wethouders geſtelt by den Prince van Oranje, na ouder coſtume van de Veertigen.

Schout.

Mr. Dirk Jacobſz Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Willem Jacobſz in Ceulen.

Schepenen.

Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Dirk Govertſz *Meerman.*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Claas Gerritſz *de Gilde.*
Huig de Groot Corneliſz *van Noirthoorne.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Theſaurier.

Vrank Bartholomeuſz *van Diemen.* *In zyn plaats*
Mr. Quiryn Aertſz vander Hoog

Weesmeeſters.

Jacob Oom Jacobſz.
Pieter Dirk Wouterſz.
Hend. Janſz *Perſyn* van Haarlem *binnen Havenmeeſter.*
Arent Corneliſz *vander Duſſen.*

Anno

Anno 1543.

Schout.

Mr. Dirk Jacobſz Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Aper Melifz *van Melisdyk.*
Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Willem Jacobſz in Ceulen.

Schepenen.

Cornelis Aalbertſz *vander Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Pieter Vrankenſz *vanden Berg.*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Jan Simonſz.
Claes Gerritſz *de Gilde.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Theſaurier.

Mr. Quiryn Aertſz vander Hoog
In zyn plaats
Michiel Janſz *Camerling.*

Weesmeeſters.

Pieter Dirk Wouterſz.
Simon Heindrikſz *vander Stypen van Duivelant*, van Leiden.
Vrank Bartholomeuſz *van Diemen.*

buiten Havenmeeſter.

Huig de Groot Corneliſz *van Noirthoirne.*

Anno 1544.

Schout.

Mr. Dirk Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*
Willem Jacobſz in Ceulen, *obiit* 20 *Sept.* 1544, *en in zyn plaats geſtelt*
Heindrik Janſz *Perſyn* van Haarlem.

Schepenen.

Cornelis Aalbregtſz vander *Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Cornelis Michielſz *Vosmaer.*
Claes Gerritſz *de Gilde.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Jan Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*

Theſaurier.

Michiel Janſz *Camerlingh.*
In zyn plaats
Pieter Sasbout Pieterſz.

Weesmeeſters.

Vrank Barthol. *van Diemen.*
Pieter Pieterſz van *beaumont.*
Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*

Havemeeſter op Delfshaven.

Simon Hendrikſz *vander Stypen van Duiveland.*

Anno 1545.

Wethouderen, geordonneert by den Heere Lodewyk van Vlaenderen, Heer van Praat, als Stadthouder van Hollandt, naer ouder Electie en Coſtume van de Veertig der voorſz Stede, den 1 Mey.

Schout.

Mr. Dirk Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*
Heindrik Janſz *Perſyn* van Haarlem.
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*

Schepenen.

Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Mr. Vincent Gilliſz.
Claas Gerritſz *de Gilde*, *obiit* 17 *Sept.*
Cornelis Jan Beuckelſz *van Zanten.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Aam Heindrikſz vander Burch.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *in plaets van de overledene.*

Theſaurier.

Pieter Sasbout Pieterſz.
In zyn plaats
Cornelis Michielſz *Vosmaer.*

Weesmeeſters.

Vrank Pieterſz vander Meer.
Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Pieter Pieterſz *van Beaumont* van Dord.

Binnen-Havenmeeſter.

Mr. Willem Tielemanſz *vanden Henvel.*

Anno 1546.

Schout.

Mr. Dirk Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*
Heindrik Janſz *Perſyn*, van Haarlem.
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*

Schepenen.

Cornelis Aalbertſz *vander Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Pieter Pieterſz *van Beaumont* van Dort.
Mr. Vincent Gilliſz.
Huig de Groot Corneliſz *van Noirthoirne.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Theſaurier.

Cornelis Michielſz *Vosmaer.*
In zyn plaats
Jan Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*

Weesmeeſters.

Vrank Pieterſz *vander Meer.*
Jan Aper Meliſz *van Melisdyk.*
Jacob Oom Jacobſz.

buiten Havenmeeſter.

Aam Hendr. vander Burg.

Anno 1547.

Wethouders der Stad Delft, geſtelt en geordonneert by myn Heeren van Beveren, vander Veere, &c. Stadhouder Generael over Holland, naer ouder coſtume.

Schout.

Mr. Dirk Pynſſen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Vrank Pieterſz vander Meer.
Pieter Vrankenſz *vanden berg.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog.*

Schepenen.

Cornelis Aalbregtſz *vander Aa.*
Adriaen Vrankenſz *vander Meer*
Cors Claes Andrieſz *van Perſyn.*
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Ewout Jacobſz vander Duſſen.
Simon Heindrikſz *vander Stypen van Duivelant*, van Leiden.
Pieter Pieterſz Sasbout.

Thesaurier.

Jan Dirk Harpertsz Uittenbroek
In zyn plaats
Heindrik Jansz *Persyn* van Haarlem.

Weesmeesters.

Jacob Oom Jacobsz, *ob.* 12 *Maart*
Michiel Jansz *Camerlingh.*
Vrank Bartholomeusz *van Diemen.*

Havenmr. op Delfshaven.

Frans Willemsz *van Bodegom*, *anders* Myn Heer.

Anno 1548.

Wethouders, geordonneert en gestelt by myn Heere de eerste en andere Raden van Holland, op den 19 Mey 1548, als daer toe gecommitteert by de Heeren van Beveren, Stadhouder Generaal over Holland, uit de agt Burgermeesteren ende 14 Schepenen, by de Veertig Raadsluiden gekooren en geëligeert ten voorsz dage, en gecodt by de Schout dezer Stede, op den 21 Mey daer aen volgende.

Schout.

Mr. Dirk Pynssen.

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Pieter Vrankensz *vanden berg.*
Cornelis Aalbertsz *vander Aa.*
Michiel Jansz *Camerling*, Brouwer.

Schepenen.

Adriaen Vrankensz *vander Meer*
Cors Claas Andriesz *Persyn.*
Cornelis Michielsz *Vosmaer.*
Cornelis Dirksz van Heemskerk van Beest.
Simon Heindriksz *vander Stypen van Duivelant.*
Mr. Willem Tielmansz *vanden Heuvel.*
Dirk Heindriksz Bugge.

NB. *Deze Personen van de wath zyn in dienst gebleven van den 1 Mey 1548 tot den 12 October 1549, alzoo men geen continuatie van de Veering houde bekomen, ende daaromme geen Electie van de weth konde geschieden.*

Thesaurier.

Hendrik Jansz *Persyn* van Haarlem. *In zyn plaats*
Cornelis Jan Beuckelsz *van Zanten.*

Weesmeesters.

Vrank Bartholomeusz *van Diemen.*
Jan Aper Melisz *van Melisdyk.*
Mr. Quiryn Aertsz *vander Hoog*

binnen Havenmeester.

Gerrit Jacobsz Hovens.

Anno 1549.

Den 12 October de Wet als voren by Commissariissen vernieuwt.

Schout.

Mr. Dirk Pynssen.

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Vrank Pietersz vander Meer.
Mr. Quiryn Aertsz *vander Hoog*
Dirk Duist Hendriksz *van Voorhout.*

Schepenen.

Pieter Vrankensz *vanden Berg.*
Cors Claes Andriesz *Persyn.*
Ewout Jacobsz vander Dussen.
Hendrik Jansz *Persyn*, van Haerlem.
Mr. Willem Tielmansz *vanden Heuvel.*
Jacob Doensz *vanden berg.*
Cornelis Michielsz Doelman.

De Thesauriers, Weesmeesters en Havenmeesters zyn gecontinueert tot het zetten van de nieuwe met van 't volgende jaar

Anno 1550.

Schout.

Mr. Dirk Pynssen.

De oude Wet heeft gedient tot den 2 Juny, wanneer de Heer Gerard van Affendelft, agtervolgens een Codul by de Koningirme Regente getekent, gestelt heeft, en volgens zyn commissie, ten voorsz dage binnen Delft gekooren de volgende Perloonen, als tot

Burgemeesteren.

Vrank Pietersz vander Meer.
Heindrik Jansz *van Persyn*, van Haarlem.
Dirk Duist Heindrikfz *van Voorhout.*
Adriaen Claesz van Adrichem *in het dubbelde kruis.*

Schepenen.

Mr. Cornelis Arentsz vander Dussen, *alsdoen Secretaris, en die mitsdien tegens deze Electie geprotesteert heeft.*
Cors Claes Andriesz *van Persyn*
Ewout Jacobsz vander Dussen.
Jacob Doensz vanden Bergh.
uit de stede vertrokken.
Cornelis Michielsz Doelman.
Jan Joostensz *van Ackersdyk*, Brouwer.
Fredrik Ottensz.

Thesaurier.

Pieter Vrankensz vanden Berg.

Den 3 Juny by de Vroedschap gestelt tot

Weesmeesters.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Jan Dirk Harpertsz Uitenbroek.
Cornelis Dirksz van Heemskerk van Beest.

Havenmr. op Delfshaven.

Simon Heindriksz *vander Stypen van Duivelant.*

buiten Havenmeester.

Cornelis Jacobsz *Fyck.*

Anno 1551.

De Weth is voor dit jaer by de Koninginne Regente gecontinueert, als ook den Thesaurier, Wees- en Havenmeesteren by de Vroedschap.

Anno 1552.

Schout.

Mr. Dirk Pynssen, *obiit.*

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Adriaen Claesz van Adrichem.
Adriaen Vrankensz *vander Meer.*
Cors Claes Andriesz *Persyn.*

Sche-

Schepenen.

Vrank Bartholomeusz van Diemen.
Huig de Groot Cornelisz, *van Noirtboirne.*
Heindrik Janſz *van Perſyn* van Haarlem.
Cornelis Michielſz Doelman.
Mr. Galeyn Dirkſz.
Gerrit Jacobſz Hoven.
Jacob Duiſt Gerritſz Storm.

Theſaurier.

Pieter Vrankenſz *vanden berg. gecontinueert.*

Weesmeeſters.

Vrank Pieterſz vander Meer.
Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Jan Jooſtenſz *van Ackersdyk*, Brouwer.

Binnen Havenmeeſter.

Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Anno 1553.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Wethouderen, geſtelt als boven, den 7 Mey.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Adriaen Claeſz van Adrichem.
Cornelis Michielſz *Vosmaer.*
Gerrit Jacobſz Hoven.

Schepenen.

Adriaen Vrankenſz vander Meer *obiit* 21 *Juli.*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Huig de Groot Cornelisz, *van Noirtboirne.*
Mr. Quityn Aertſz *vander Hoog.*
Jan Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*
Frans Dirk Goverts *Moerman*
Cornelis Michielſz Doelman.
Simon Hendrik Jooſtenſz *vander Stypen van Duivelant*, in de plaats van den overledene.

Theſaurier.

Pieter Vrankenſz vanden Berg. *blyvende.*
Cornelis Jan Beukelſz van Santen, *aankomende.*

Weesmeeſteri.

Jan Jooſtenſz *van Ackersdijk.*
Michiel Janſz *Camerlingh.*
Ewout Jacobſz vander Duſſen.

Havenmeeſter op Delfshaven

Frans Willemſz *van Bodegom, anders*, Myn Heer.

Buiten Havenmeeſter.

Jan Jan Sasboutſz.

Anno 1554.

De oude Wet is gecontinueert tot den 15 Mey, als wanneer tot Burgemeeſters geſtelt zyn by de Heer van Beveren, als Stadhouder van Holland.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Cors Claes Andrieſz *Perſyn.*
Gerrit Jacob Hovenſz.
Ewout Jacobſz vander Duſſen.

Schepenen.

Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Huig Corneliſz de Groot, *van Noirtboirne.*
Jan Dirk Harpertſz *Uitenbroek.*
Simon Hendrikſz *van Duivelant, obiit* 12 *Decemb. In zyn plaats*
Huig Janſz van Groenewegen.
Adriaen Claeſz van Adrichem.
Frans Dirk Goverts *Moerman.*
Dirk Corneliſz *van Schevening.* Coornkoper.

Theſaurier.

Cornelis Jan Beuckelſz van Santen. *In deſſelfs plaats*
Pieter Pieterſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Michiel Janſz *Camerling.*
Mr. Quiryn Aertſz *vander Hoog*
Aam heindrikſz vander Burg.

Havenmeeſter op Delfshaven

Jan Jooſtenſz *van Ackersdijk, in plaats van* Frans Willemſz, *verlaten door zijn impotentie.*

Anno 1555.

Wethouders, geſtelt by de Heer van Beveren, als Stadhouder van Holland, op den 5 Mey.

Schout.

Vrank Bartholomeusz van Diemen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Michiel Janſz *Camerlingh.*
Gerrit Jacob hovenſz.
Jan Dirk harpertſz *Uitenbroek.*

Schepenen.

Cors Claas Andrieſz *Perſyn.*
Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Huig Corneliſz de Groot, *van Noirtboirne.*
Ewout Jacobſz vander Duſſen.
Mr. Willem Tielmanſz *vanden Heuvel.*
Cornelis Michielſz Doelman.
Jan Jacobſz Hoogenhouk, *in't Oſſenhooft.*

Theſaurier.

Pieter Sasbout Pieterſz. *In zyn plaats*
Frans Dirk Govertſz *Meerman*

Weesmeeſters.

Aem hendrikſz vander Burch.
Cornelis Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.
Adriaen Claeſz van Adrichem.

binnen Havenmeeſter.

Pieter Jan Aperſz *van Melisdijk.*

Anno 1556.

Wethouders, geſtelt by Heer Maximiliaan van Bourgondien, Marquis vander Veere en Vliſſingen, Stadhouder van Holland, den 1 Mey

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeeſteren.

Jan Sasbout Dirkſz *Sasbout.*
Mr. Quityn Aertſz *vander hoog*
Michiel Janſz *Camerling*
Huig Corneliſz de Groot, *van Noirtboirne.*

Schepenen.

Cornelis Michielſz *Vosmaer*, Brouwer.
Mr. Willem Thielmanſz *van den heuvel.*
Cornelis Michielſz Doelman.
Dirk Corneliſz *van Schevening.*
Jan Jacobſz Hoogenhouk, *in't Oſſenhooft*
Jan Jan Aperſz *van Melisdyk.*
Cornelis Janſz Cruſert.

Thesaurier.

Frans Dirksz de Vlieger.
In zyn places
Aam Heindriks vander Burch.
Obiit 24 Aug. In plaats gestelt
Adriaan Claasz van Adrichem.

Weesmeesters.

Cornelis Dirksz van Heemskerk van Beest.
Jan Dirk Harpertsz Uitenbroek
Ewout Jacobsz vander Dussen.

Havenmr. op Delfshaven.

Dirk Jorisz de Bye.

Anno 1557.

Wethouderen, gestelt by de Marquis van ter Veere, Stadhouder van Holland, den 1 Mey.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Michiel Jansz *Camerling.*
Ewout Jacobsz vander Dussen.
Huig Cornelisz de Groot, *van Noirthoorne.*

Schepenen.

Cornelis Michielsz *Vosmaer*, Brouwer.
Cornelis Jan Beuckelsz *van Zanten.*
Cornelis Michielsz Doelman.
Frans Dirk Govertsz *Meerman.*
Jan Jacobsz Hoogenhouk, *in 't Ossenhooft.*
Ian Ian Apersz *van Melisdijk.*
Cornelis Ianse Crusert.

Thesaurier.

Adriaen Claesz van Adrichem.
In zyn plaats
Jan Pietersz Olyslager, *obiit 23 Sept. 1558, en in plaats gestelt*
Dirk Cornelisz *van Schevening.*

Weesmeesters.

Jan Dirk Harpertsz Uitenbroek.
Mr. Quiryn Aartsz vander Hoog
Dirk Cornelisz *van Schevening.*

Buiten Havenmeester.

Bruin Jacob Bruinsz *vander Dussen.*

Anno 1558.

Den 1 Mey tot Wethouders gestelt als vooren.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Jan Dirk Harpertsz Uitenbroek
Huig Cornelisz de Groot, *van Noirthoorne.*
Cornelis Janse Crusert.

Schepenen.

Frans Duist Dirksz *van Voorhout*
Cornelis Michielsz *Vosmaar*, Brouwer.
Mr Willem Thielmansz *vanden Heuvel, obiit 16 Octob.*
Cornelis Michielsz Doelman.
Gerrit Jacobsz Hoven.
Huig Jansz van Groenewegen.
Ewout Jacobsz vander Dussen.
Jan jan Apersz *van Melisdyk, in plaats van den overleden.*

Thesaurier

Dirk Cornelisz *van Schevening.*
In desselfs plaats
Ian Ian Sasboutsz.

Weesmeesters.

Mr. Quiryn Aertsz *vander hoog.*
obiit 30 Sept. In plaats gestelt
Ian Iacobsz Hogenhouk.
Pieter Vrankensz *vander Meer, obiit 16 August. En is in zyne plaats gekomen*
Michiel Ianse *Camerling.*
Sasbout Cornelisz *vander Dussen*

Binnen Havenmeester.

Lambregt Michielsz *vander Houff van Kriekenbeek.*

Anno 1559.

Wethouders, gestelt by zyn Kon. Majesteit, vermits het overlyden van den Marquis vander Veere, den 1 Mey.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeesteren.

Ian Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Michiel Ianse Camerling.
Gerrit Iacob Hovensz.
Cornelis Ianse Crusert.

Schepenen.

Frans Duist Dirksz van Voorhout.
Cornelis Michielsz *Vosmaer*, Brouwer.
Cornelis Michielsz Doelman.
Jan Joostensz *van Ackersdyk.*
Adriaen Claesz van Adrichem, *obiit 2 Martii.*
Huig Jansz van Groenewegen.
Dirk Jorisz de Bye.
Jan Jacobsz Hoogenhouk, *in plaats van den overledene.*

Thesaurier.

Jan Sasbout Jansz. *In zijn plaats*
Huig Cornelisz de Groot.

Weesmeesters.

Sasbout Cornelisz *vander Dussen*
Ewout Jacobsz vander Dussen.
Jan Jan Apersz *van Melisdyk.*

Havenmeester op Delfshaven

Cornelis Pietersz van Beaumont

Anno 1560.

Wethouderen, gestelt by Willem, Prince van Orangie, als Stadhouder van Holland, den 1 Mey.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Cornelis Ianse Crusert.
Dirk Cornelisz *van Schevening.*
Ian Ian Apersz *van Melisdijk.*

Schepenen.

Frans Duist Dirksz van Voorhout.
Cornelis Michielsz *Vosmaer*, Brouwer.
Cornelis Michielsz Doelman.
Ian Iooftensz *van Ackersdijk*, Brouwer.
Sasbout Corn. vander Dussen.
Adriaen Adriaen Vrankensz vander Meer.
Gerrit Iooftensz *van Ylen*, gezegt *van Es.*

Thesaurier.

Huig Cornelisz de Groot.
In desselfs plaats
Cornelis Ian Beuckelsz *van Zanten.*

Weesmeesters.

Ewout Iacobsz vander Dussen,
Vrank Barthol. van Diemen,
Dirk Iorisz de Bye.

Buiten Havemeester.

Adriaen Iacob Bruinsz *vander Dussen.*

Anno

Anno 1561.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen.

Burgemeesteren.

Michiel Jansz *Camerling.*
Cornelis Jansz Crusert.
Jan Jan Apersz *van Melisdyk.*
Frans Duist Dirksz van Voorhout.

Schepenen.

Cornelis Michielsz *Vosmaer.*
Jan Joostensz *van Ackersdyk.*
Huig Jansz van Groenewegen.
Jan Jacobsz Hoogenhouk.
Sasbout Cornelisz vander Dussen
Lambregt Michielsz *vander houff van Kriekenbeek.*
Sasbout Beuckelsz *vander Burch.*

Thesaurier.

Cornelis Jan Beuckelsz van Santen. *In desselfs plaats*
Pieter Pietersz Sasbout.

Weesmeesters.

Vrank Barthol. van Diemen.
Dirk Cornelisz *van Schevening.*
Gerrit Jacob Hovensz.

Binnen Havenmeester.

Jan Jansz Graswinkel.

Anno 1562.

Schout.

Vrank Barthol. van Diemen, *obiit 16 Novemb. en in plaats gekomen*
Mr. Christiaen Adriaensz vander Goes, *heer van Spyk.*

Burgemeesteren.

Jan Sasbout Dirksz *Sasbout.*
Huig Cornelisz de Groot, *van Noirthoorne.*
Ian Ian Apersz *van Melisdijk.*
Frans Duist Dirksz van Voorhout.

Schepenen.

Cornelis Michielsz Doelman
Ian Joostensz *van Ackersdyk.*
Ian Iacobsz Hoogenhouk.
Sasbout Corn. vander Dussen.
Sasbout Beuckelsz *vander Burch.*
Dirk Heindriksz *Storm van s' Gravesande.*
Dirk Ianſz *Uittenbroek.*

Thesaurier.

Pieter Pietersz Sasbout
In zijn plaats
Gerrit Iooſtenſz *van Tlen.*

Weesmeesters

Dirk Cornelisz *van Schevening*
Cornelis Iansz Crusert.
Lambregt Michielsz *Kriekenbeek*

Havenmr. op Delfshaven.

Dirk Iorisz de Bye.

Anno 1563.

Schout.

Mr. Christiaen Adriaensz vander Goes, *heer van Spyk.*

Burgemeesteren.

Ewout Jacobsz vander Dussen
Huig Cornelisz de Groot *van Noirthoorne.*
Frans Duist Dirksz van Voorhout.
Huig Jansz van Groenewegen.

Schepenen.

Jan Jooſtenſz *van Ackersdyk.*
Jan Jacobsz Hoogenhouk.
Sasbout Corn. vander Dussen.
Sasbout Beuckelsz vander Burch
Dirk Jansz Uitenbroek.
Jan Jan Sasboutsz.
Simon Gerritsz Storm.

Thesaurier.

Gerrit Jooſtenſz *van Tlen.*
In zyn plaats
Melchior Gerritsz.

Weesmeesters.

Lambregt Michielsz *Kriekenbeek*
Jan Jan Apersz *van Melisdyk.*
Adriaen Adriaensz vander Meer

Buiten Havenmeester.

Adriaen Simonsz van Groenewegen.

Watermeester.

Cornelis Iansz Crusert.

Anno 1564.

Schout.

Mr. Christiaen Adriaensz vander Goes.

Burgemeesteren.

Huig Cornelisz de Groot *van Noirthoorne.*
Frans Duist Dirksz van Voorhout.
Huig Ianſz van Groenewegen.
Pieter Pietersz Sasbout.

Schepenen.

Cornelis Michielsz Doelman.
Jan Jooſtenſz *van Ackersdyk.*
Jan Jacobsz Hoogenhouk.
Sasbout Corn. vander Dussen.
Lambregt Michielsz *Kriekenbeek*
Sasbout Beuckelsz *vander Burch*
Dirk Heindrikſz *Storm van s'Gravesande.*

Thesaurier.

Melchior Gerritsz. *In zyn plaats*
Jan Jansz Graswinkel.

Weesmeesters.

Adriaen Adriaensz vander Meer.
Cornelis Jansz Crusert.
Jan Jansz Sasbout.

Binnen Havenmeester.

Michiel Cornelisz *Vosmaer.*
Andere hebben
Michiel Cornelisz *vanden Velde.*

Anno 1565.

Schout.

Mr. Christiaen vander Goes.

Burgemeesteren.

Huig Cornelisz de Groot, *van Noirthoorne.*
Dirk Cornelisz *van Schevening.*
Frans Duist Dirksz *van Voorhout*
Huig Jansz van Groenewegen.

Schepenen.

Jan Jooſtenſz *van Ackersdyk.*
Dirk Jorisz de Bye.
Gerrit Jooſtenſz *van Tlen,* Brouwer.
Lambregt Michielsz *van Kriekenbeek.*
Pieter Pietersz van Beaumont
Adriaen Ianſz vander Meer.
Adriaen Iacob Bruinsz *vander Dussen.*

Thesaurier.

Ian Ianſz Graswinkel.
In syn plaats
Adriaen Adriaensz vander meer

Weesmeesters.

Ian Ianſz Sasbout
Sasbout Cornelisz vander Dussen
Ian Iacobsz Hoogenhouk, *in 't Ossenhooft.*

Havenmeester op Delfshaven.

Cornelis Pietersz van Beaumont

Anno 1566.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Huig Corneliſz de Groot, *van Noirthoorne.*
Jan Jan Aperſz *van Melisdyk.*
Huig Janſz van Groenewegen.
Jan Janſz Sasbout.

Schepenen.

Jan Jooſtenſz *van Ackersdyk.*
Dirk Joriſz de Bye.
Gerrit Jooſtenſz *van Tlen*, Brouwer.
Lambregt Michielſz *Kriekenbeek*
Dirk Janſz Uitenbroek.
Melchior Gerritſz.
Jan Corneliſz van Heemskerk van Beeſt.

NB. *Dat deze Schepenen zyn aangekomen den 15 April 1566 als men Stilo Delphico ſchreef 1567, als gebleken is by de brieven, in dato den 22 Mey 1567.*

Theſaurier.

Adriaen Adriaenſz vander Meer *In zyn plaats*
Dirk Corn. van Schevening, *verlaten. Is geſuccedeert*
Bruin Jacobſz *vander Duſſen.*

Weesmeeſters.

Jan Jacobſz Hoogenhouk.
Cornelis Janſz Cruſert.
Adriaen Jacob Bruinſz *vander Duſſen.*

Buiten Havemeeſter

Adriaen Arlewynſz vander Made.

Anno 1567.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Jan Ian Aperſz *van Melisdyk.*
Pieter Pieterſz Sasbout.
Ian Janſz Sasbout.
Sasbout Corn. vander Duſſen.

Schepenen.

Dirk joriſz de Bye
Lambregt Michielſz *van Kriekenbeek.*
Sasbout Beuckelſz vander Burch
Simon Gerritſz Storm
Pieter Pieterſz van Beaumond.
Adriaen janſz vander Meer.
Melchior Gerritſz.

Theſaurier.

Bruin jacobſz *vander Duſſen. In zyn plaats*
Michiel Corneliſz *vande Velde.*

Weesmeeſters.

Adriaen jacob Bruinſz *vander Duſſen.*
Gerrit jooſtenſz *van Tlen*, Brouwer.
Dirk janſz Uitenbroek.

binnen Havenmeeſter.

Pieter jacobſz *Varick*, *in 't ſchilt.*

Anno 1568.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Ian jan Aperſz *van Melisdyk.*
Ian janſz Sasbout.
Sasbout Corn. vander Duſſen
Adriaen Adriaenſz vander Meer

Schepenen.

Dirk joriſz de Bye.
Sasbout Beuckelſz vander Burch
Pieter Pieterſz van Beaumont
Adriaen janſz vander Meer
Melchior Gerritſz
Jan Bogge Dirkſz.
Mr. Jacob van Utrecht janſz, *Heere van den Tempel*

Theſaurier.

Michiel Corn. *vande Velde. In zyn plaats*
Lambregt Michielſz *vander Houff van Kriekenbeek.*

Weesmeeſters.

Dirk Janſz Uitenbroek.
Cornelis Janſz Cruſert.
Simon Gerritſz Storm.

Havenmeeſter op Delfshaven

Adriaen Jacob Bruinſz *vander Duſſen.*

Anno 1569.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Jan Jan Aperſz *van Melisdyk.*
Huig Janſz van Groenewegen.
Jan Janſz Sasbout.
Sasbout Beuckelſz vander Burch.

Schepenen.

Dirk Joriſz de Bye
Pieter Pieterſz van Beaumont
Adriaen Janſz vander Meer.
Melchior Gerritſz.
Mr. Jacob van Utrecht Janſz, *Heer van den Tempel.*
Heindrik Vrankenſz van Diemen
Cornelis Wouterſz vander Burch.

Theſaurier.

Lambregt Michielſz *van Kriekenbeek. In zyn plaats*
Cornelis Adriaen Vrankenſz *vander Meer.*

Weesmeeſters.

Simon Gerritſz Storm.
Sasbout Corn. vander Duſſen
Adriaen Adriaenſz vander Meer

buiten Havenmeeſter.

Jan Bogge Dirkſz.

Anno 1570.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes,

Burgemeeſteren.

Jan jan Aperſz *van Melisdyk*
Huig janſz van Groenewegen
Jan janſz Sasbout
Sasbout Beuckelſz vander Burch.

Schepenen.

Dirk joriſz de Bye.
Pieter Pieterſz van Beaumont
Adriaen janſz vander Meer
Mr. jacob van Utrecht janſz, *Heer vanden Tempel.*
Cornelis Wouterſz vander Burch.
Pieter jacobſz Varick, *in 't Schilt*

Theſaurier.

Cornelis Adriaen Vrankenſz *vander Meer. In zyn plaats*
Melchior Gerritſz.

Weesmeeſters.

Adriaen Adriaenſz vander Meer
Cornelis janſz Cruſert.
Jan jacobſz Hogenhoek.

Binnen Havenmeeſter

Michiel Corneliſz *vande Velde*

Anno

Anno 1571.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Jan Jan Aperſz *van Melisdyk.*
Huig janſz van Groenewegen
Sasbout Corn. vander Duſſen.
Sasbout Beukelſz vander Burch.

Schepenen.

Dirk Joriſz de Bye.
Adriaen Janſz vander Meer.
Pieter Pieterſz van Beaumont
Mr. Jacob van Utrecht Janſz,
Heer van den Tempel.
Cornelis Wouterſz vander Burch.
Pieter Jacobſz Varick.

Theſaurier.

Melchior Gerritſz. *In zyn plaats*
Pieter Pieterſz Sasbout.

Weesmeeſters.

Jan Jacobſz Hoogenhoek.
Jan Janſz Sasbout.
Adriaen Jacob Bruinſz *vander Duſſen.*

Havenmeeſter op Delfshaven

Lambregt Michielſz *van Kriekenbeek, Slipper.*

Op den 4 September 1573 is gereſolveert, dat men, geduurende zyne abſentie, geen nieuwe Havenmeeſter ſtellen, maar dat men een anderen tot zyn koſten ſubſtitueeren ſonde.

Anno 1572.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Jan Jan Aperſz *van Melisdyk. Slipper.*
Huig Janſz van Groenewegen.
Sasbout Corn. vander Duſſen.
Sasbout Beukelſz vander Burch.

Schepenen.

Dirk Joriſz de Bye, *Rekenmeeſter geworden.*
Pieter Pieterſz van Beaumont
Adriaen Janſz vander Meer
Mr. Jacob van Utrecht janſz,
Heer vanden Tempel.
Cornelis Wouterſz vander Burch
Jan Joriſz vander Burch.
Pieter Jacobſz Varick.

Theſaurier.

Pieter Pieterſz Sasbout.
In zyn plaats
Gerrit Michielſz *Camerling.*

Den 4 Sept. 1573 is by de Vroedſchap gereſolveert, dat men in plaats van Gerrit Michielſz, *een ander, tot zynen koſte zoude vervullegen, geduurende zyn abſentie.*

Weesmeeſters.

Jan janſz Sasbout.
Dirk Janſz Uitenbroek.
Simon Gerritſz Storm.

Buiten Havenmeeſter.

Claes Willemſz van Heuvel.

Anno 1573.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Mr. Nicolaas Camerling.
Mr. Cornelis janſz Koning *van Bloys.*
Jan jacobſz Hoogenhoek
Adriaen jacob Bruinſz *vander Duſſen.*
NB. *De twee eerſte waren beide Raden van den Prins van Oranje.*

Schepenen.

Dirk Hendrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Pieter Pieterſz van Beaumont
Mr. Jacob van Utrecht janſz,
Heer van den Tempel.
Adriaan Arlewynſz vander Made
Evert Corn. van Lodenſtein
Cornelis van Zouteland
jacob Corn. Moerkerken

Theſaurier.

Getrit Michielſz *Camerling, Slipper, in zyn plaats*
Cornelis Jan Beukelſz *van Santen*

Weesmeeſters.

Simon Gerritſz Storm
Sasbout Corn. vander Duſſen, *Slipper.*
Sasbout Beukelſz vander Burch.
Gereſolveert dat men in plaats van Sasbout Cornelisz *zal ſtellen*
Adriaen Arienſz vander Meer.

Binnen Havenmeeſter.

Dirk Dirkſz van Santen.

Anno 1574.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſteren.

Mr. Nicolaas Camerling.
Mr. Cornelis Janſz de Koning *van Bloys.*
Abraham van Almonde.
Huig Jacobſz vander Duſſen

Schepenen.

Dirk Heindrikſz *Storm s' Graveſande, in 't Spoor.*
Simon Gerritſz Storm
Pieter Pieterſz van Beaumont
Evert Corn. van Lodenſtein
Cornelis van Souteland
Claes Jacobſz Meuyt
Govert Willemſz Braſſer

Theſaurier.

Cornelis jan Beukelſz v. *Santen*
Jan jacobſz Hogenhoek

Weesmeeſters.

Adriaen Adriaenſz vander Meer
Adriaen jacob Bruinſz *vander Duſſen.*
Mr. Jacob janſz van Utrecht, *Heer van den Tempel.*

Havenmr. op Delfshaven.

Adriaen Arlewynſz vander Made.

Anno 1575.

Schout.

Mr. Chriſtiaen vander Goes.

Burgemeeſterer.

Abraham janſz van Almonde
Huig jacobſz vander Duſſen
Dirk janſz. Uitenbroek
Adriaen Simonſz van Groenewegen.

Schepenen.

Dirk Hendrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Simon Gerritſz Storm.
Cornelis van Souteland.
Claes Willemſz vanden Heuvel.
Claas Adriaanſz van Adrichem.
Gerrit Franſz Meerman.
Mr. Frans Cornelis Duit. *van Zanten.*

Theſaurier.

Jan jacobſz Hogenhouk.
In zyn plaats
Jan janſz Graswinkel, *in de boot.*

Anno 1634.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Willem Frankensz vander Burch.
Frank Hend. vander Burch.
Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Jan Hendriksz Duist van Voorhout.

Het Collegie van de Heeren Schepenen is voor dit jaer by zyn Excellentie gecontinueert.

Thesaurier.

Pieter Anthonisz vanden Heuvel.

Weesmeesters.

Adam Willemsz vander Burch.
Mr. Cornelis van Beerenstein
Pieter Willemsz vander Hoeff.

Is by de Heeren Veertigen geresolveert, voor dit jaar geen Havenmeester te eligeeren, maar den dienst voor dit jaar te laten bedienen door den Binnenhavemeester, om te zien of de drie Havenmeesterschappen bequalyk tot een zoude konnen gebragt werden.

Anno 1635.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Willem vander Burch.
Frank Hendriksz vander Burch.
Mr. Cornelis Paulusz Berenstein
Johan Hendriksz Duist van Voorhout.

Schepenen.

Hendrik Hendriksz van Millingen.
Jacob Dirksz van Voorburg.
Gerrardo Welhouk, *anders, Briel*
Dirk Pietersz Vrouwling.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.
François Dirksz Meerman.

Thesaurier.

Gerrit Beukelsz van Santen.

Weesmeesters.

Pieter Willemsz vander Houff.
Dirk Dirksz Meerman.
Dirk Robbregtsz Schilperoort

Buiten Havemeester.

Zal om redenen, hier voren verhaelt, voor dit jaar by de binnen Havenmeester werden bedient.

Anno 1636.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Jacob Jacobsz van Adrichem.
Mr. Cornelis Paulusz van Beerenstein.
Jan Duist Hendriksz van Voorhout.
Mr. Everard Jansz van Lodenstein.

Schepenen.

Hendrik Hendr. van Millingen.
Jacob Corn. van Lodenstein.
Jacob Dirksz van Voorburg.
Dirk Pietersz Vrouwling.
Mr. Arlewyn van Groenewegen.
Vincent Molshouk, *is den* 20 *Mey Admiraliteits Heer geworden, en is gesuccedeert*
Evert Adriaensz van Bleiswyk.
Mr. Nicolaes Adriaensz Boogaerd.

Thesaurier.

Mr. Adriaen van Coolwyk.

Weesmeesters.

Dirk Dirksz Meerman.
Jacob Maertensz Hoogenhoek.
Gerrard Cornelisz Welhouk, *anders Briell.*

Binnen en Buiten Havenmeester voor 3 *jaar.*

Adriaen Willeboortsz Spierinxhoek.

Anno 1637.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Joost Jacobsz van Adrichem.
Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Mr. Everard Jansz van Lodenstein.
Frans Dirksz Meerman.

Schepenen.

Nicolaes Jansz van Santen.
Jacob Corn. van Lodenstein.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.
Mr. Nicolaes Adriaensz Boogaert.
Frank Pietersz vander Meer.
Pieter Gerritsz van Santen.
Jacob Arentsz vander Graef, *Heer van Hoogeveen.*

Thesaurier.

Gerrardo Welhouk.

Weesmeesters.

Jacob Maertensz Hoogenhouk.
Jacob Dirksz Voorburg.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.

Anno 1638.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Ewout Jacobsz vander Duffen, *Ridder.*
Mr. Corn. Paulusz van Beerenstein, *obiit* 13 *Aug.*
Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.

Schepenen.

Hendrik Hendriksz van Millingen.
Adriaen Claesz Meuyt.
Jacob Corn. van Lodenstein.
Dirk Pietersz Vrouwling.
Frank Pietersz vander Meer.
Pieter Gerritsz van Santen.
Jacob Arentsz vander Graef.

Thesaurier.

Adam Willemsz vander Burch.

Weesmeesters.

Joost Jacobsz van Adrichem.
Jacob Dirksz Voorburg.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.

Havenmeester op Delfshaven.

Engelbert Jacobsz Pauw.

Anno 1639.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Mr. Evert Jansz van Lodenstein
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.
Ewout Evertsz van Bleiswyk.

Schepenen.

Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Dirk Pieterſz Vrouwling, *obiit* 30 *April*, *en is geſuccedeert*
Jacob Dirkſz van Voorburg.
Frank Pieterſz vander Meer.
Pieter Gerritſz van Santen.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Jan Adriaenſz vander Chys.
Abraham Maartenſz Hoogenhouk.

Theſaurier.

Dirk Dirkſz Meerman.

Weesmeeſters.

Jooſt Jacobſz van Adrichem.
Jacob Corneliſz van Lodenſtein *obiit* 18 *July*.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.

Binnen en Buiten Havemeeſter voor 3 *jaren.*

Arnout van Beerenſtein.

Anno 1640.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Mr. Evert Janſz van Lodenſtein
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell.*
Jacob Arentſz vander Graef.

Schepenen.

Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Vincent Hendr. Molshouk.
Frank Pieterſz vander Meer.
Pieter Gerritſz van Santen.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Johan Adriaenſz vander Chys.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.

Theſaurier.

Jooſt Jacobſz van Adrichem.

Weesmeeſters.

Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.
Abraham Maartenſz Hoogenhouk.

Anno 1641.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell.*
Jacob Arentſz vander Graef.

Schepenen.

Jacob Dirkſz van Voorburg.
Vincent Hendrikſz Molshouk.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Johan Adriaenſz vander Chys.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.
Bruin Dirkſz vander Duſſen.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder*, *Heer van Molenaarsgraaf*

Theſaurier.

Evert Evertſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Adam Willemſz vander Burch.
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.

Havenmr. op Delfthaven. voor 3 *jaar.*

Pieter Gerritſz van Santen.

Anno 1642.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.
Jacob Arentſz vander Graaf, *Heer van Hogeveen.*
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Jacob Dirkſz van Voorburg, *obiit* 21 *Mey*, *en is geſuccedeert*
Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Vincent Hendrikſz Molshouk.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder Heer van Molenaarsgraaf.*
Aarnout Pauluſz van Berenſtein.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Adriaen Adamſz Fyck.

Theſaurier.

Francois Dirkſz Meerman.

Weesmeeſters.

Dirk Dirkſz Meerman, *oud* 70 *jaar.*
Adam Willemſz vander Burch,
Gerrard Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell.*

Binnen en Buiten Havemeeſter, *voor* 3 *jaar.*

Frank Pieterſz vander Meer.

Anno 1643.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Jooſt Jacobſz van Adrichem.
Dirk Robbregtſz van Schilperoort.
Mr. Evert Janſz van Lodenſtein.
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Heindrik Heindrikſz van Millingen, *obiit* 13 *Decemb.*
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder.*
Aarnout Pauluſz van Beerenſtein.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Adriaen Adamſz Fyck.
Nicolaas Leendertſz Koekebakker.

Theſaurier.

Mr. Willem vander Burch.

Weesmeeſters.

Gerrard Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell.*
Jacob Arentſz vander Graaf, *Heer van Hogeveen.*
Vincent Hendrikſz Molshouk.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Frank vander Meer.

Anno 1644.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Ewout Janſz vander Duſſen, *Ridder*, *oud* 70 *jaer.*
Jooſt Jacobſz van Adrichem, *oud* 70 *jaar.*
Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.

Schep-

Schepenen.

Pieter Gerritſz van Santen.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder*
Jacob Adriaenſz Pauw.
Adriaen Adamſz Fyck.
Nicolaes Leendertſz Koukebakker.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.

Theſaurier.

Jacob Arentſz vander Graef, *Heer van Hogeveen.*

Weesmeeſters.

Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.
Vincent Hendrikſz Molshouk, *obiit 31 Jan. 1644.*
Aarnout Pauluſz van Beerenſtein.
Jooſt Corn. van Lodenſtein, *in plaats van den overledene.*

Havenmeeſter op Delfshaven. Voor 3 jaar.

Engelbert Jacobſz Pauw.

Anno 1645.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Francois Dirkſz Meerman.
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen

Schepenen.

Pieter Gerritſz van Santen.
Johan Adriaenſz vander Chys.
Nicolaes Leendertſz Koukebakker.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
Dirk Janſz vander Lee.
Evert Dirkſz Bleiswyk.
Cornelis Maertenſz Hoogenhouk.

Theſaurier.

Gerrard Corneliſz Welhouk.

Weesmeeſters.

Adam Willemſz vander Burch
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.

Binnen en Buiten Havenmeeſter voor 3 jaar.

Anthoni Louyſz Heinſius.

Anno 1646.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Mr. Evert Janſz van Lodenſtein
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen
Bruin Jacobſz vander Duſſen.

Schepenen.

Johan Adriaenſz vander Chys.
Nicolaes Leendertſz Koukebakker.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
Dirk Janſz vander Lee.
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Cornelis Maertenſz Hoogenhouk.
Abraham Corſtiaenſz vander Burch.

Theſaurier.

Aernout Pauluſz van Beerenſtein.

Weesmeeſters.

Adam Willemſz vander Burch.
Frank Pieterſz vander Meer.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

Anthoni Heinſius.

Anno 1647.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Jacob Arentſz vander Graaff, *Heer van Hogeveen.*
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen
Bruin Jacobſz vander Duſſen.

Schepenen.

Jan Adriaenſz vander Chys.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.
Nicolaas Leendrtſz Koukebakker.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
Dirk Janſz vander Lee.
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Abraham Corſtiaenſz vander Burch.

Theſaurier.

Frank vander Meer.

Weesmeeſters.

Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder*
Cornelis Maartenſz Hoogenhouk.

Havenmeeſter op Delfshaven

Willem Luitſz Kittenſtein.

Anno 1648.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Jan Duiſt Hendrikſz van Voorhout.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*
Jacob Arentſz vander Graaf, *Heer van Hogeveen.*

Schepenen.

Jan Adriaenſz vander Chys.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Abraham Corſtiaenſz vander Burch.
Jan Frankenſz Graswinkel.
Pieter Adriaenſz Croeſer.
Dr. Theodorus Jacobſz Vallenſis.

Theſaurier.

Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder.*

Weesmeeſters.

Dirk Robbregtſz Schilperoort
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen

Havenmeeſter binnen en buiten voor 3 jaar.

Adriaen Dirkſz van Voorburch

Anno 1649.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*
Jacob Arentſz vander Graaf.
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Dirk Adriaensz van Coolwyk.
Dirk Jansz vander Lee.
Abraham Corstiaensz vander Burch, *obiit* 28 *Octob.*
Jan Frankensz Graswinkel.
Pieter Adriaensz Croeser.
Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis.
Mr. Paulus Jacobsz Briel.

Thesaurier.

Pieter Gerritsz van Santen.

Weesmeesters.

Arnout Paulusz van Beerenstein
Bruin Jacobsz vander Dussen.
Bruin Dirksz vander Dussen, *Obiit* 11 *Novemb.*

Anno 1650.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

François Dirksz Meerman.
Gerrardo Cornelisz Welhouk, *anders*, *Briel.*
Jacob Arentsz vander Graaf.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.

Schepenen.

Dirk Adriaensz van Coolwyk.
Dirk Jansz vander Lee.
Dr. Theod. Jacobsz Vallensis.
Mr. Paulus Jacobsz Briel.
Willem Luitsz Kittestein.
Mr. Maarten Engelbertsz Pauw.
Dirk Bruinsz vander Dussen.

Thesaurier.

Joost Corn. van Lodenstein.

Weesmeesters.

Arnout van Beerenstein.
Corn. Maartensz Hoogenhouk.
Jan Adriaensz vander Chys.

Havenmr. op Delfshaven.

Aalbregt Arentsz vander Graaf.

Tot dezen tyd is de Electie van Burgemeesteren en Schepenen gedaan by zyn Hoogheit den Heere Prince van Oranje.

Alzoo de Heere Prince WILLEM VAN ORANJE, Stadhouder van *Holland ende Westvriesland*, in den jare 1650 is komen te overlyden, zoo heeft de Stad Delft, nevens andere Steden comparerende ter Vergadering van haar Ed. Groot Mog., van de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Holland ende Westvriesland, haar Souverein, Octroy verkregen, om haar Burgemeesters en Schepenen voortaan zelfs te eligeeren: 't welk met den jare 1651 aanvang neemt, volgens het hier na volgende Octroy:

DE Ridderschap, Edelen en Steden van Holland ende Westvriesland, representeerende de Staten van den zelven Lande, doen te weten: Alsoo ons vertoont is by Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, hoe dat de Regeering en beleit van de zaken, de voorsz Stad aangaande, van alle ouder tyden was geweest, ende nog was, by de Veertig Raden ende Vroedschappen, uit de Rykste, Eerbaarste, Notabelste, Rekkelykste en Vredelykste Persoonen van dezelve Stad, die by de voorsz Raden onder solemneele Eede moesten werden gekozen en blyven dienen haar leven lang, ende haar Poorterschap geduurende en in plaatse van de afgywigen, jaarlyks tot zekeren daar toe gewoonlyken dage, by de andere Raden waren gesuppleert tot het voorsz getal van Veertig toe: welke Veertig Raden, volgens de Privilegien van dezelve Stad, en het gebruik daar op gevolgt, een dag voor den dag, die men gewoonlyk was het Regt ende de Magistratuur van de voorsz Stad te vernieuwen, kiezen, by gelyke Eede, 22 Persoonen als voren; Alderrykste, Notabelste, Eerlykste Rekkelykste en Vredelykste Mannen der voorsz Stad, die de voorsz Veertig Raden dogten oorbaarlykst, vredelykst ende proffytelykst, omme den Heer van den Lande ende Stede voorsz, ende de voorsz 22 Persoonen alzoo genomineert of gekozen, waren in vorige tyden jaarlyks gepresenteert ende overgeloevt aan den Prince ofte Grave van den Lande, ofte deszelfs Gecommitteerde; ook by wylen aan de Stadhouders ende Raden van Holland, om daar uit te nemen, te kiezen, ende te stellen vier Burgemeesteren en zeven Schepenen na haar goetdunken, tot de Regeering ende Gouvernement van de voorsz Stad, yder jaar schaar geduurende: waarna de Hooge Overigheit en hoogste Regeering van den Lande van Holland ende Westvriesland gedevolveert ende wedergekomen synde aan Ons, hadden wy sedert eenige jaren herwaards, de voor dezen gewezene Gouverneurs en Stadhouders dezes Provintie, by derzelve respective Commissien mede onder anderen geauthoriseert ende gemagtigt, omme de Burgemeesteren, Schepenen en Wetten te veranderen, agtervolgende de Privilegien van de Respective Steden aldaar. Ende alzoomin het droevig overlyden van wylen Heer Willem Prince van Orangie, &c. hoogl. memorie, jegenwoordig geen Gouverneur ofte Stadhouder van Holland was, ende dat in verscheide Steden dezer Provintie, de Magistratuure by de Res-

Reſpective Raden ende Vroedſchappen van dien, abſolutelyk wert gekozen en geſtelt, ende de Raden der voorſz Stad Delft de beſte ende volkomen kenniſſe waren hebbende van de nutſte, bequaamſte Perſoonen, tot bekledinge van de voorſz dienſten in den haere, ende de Stad Delft, de Borgerye ende inwoonderen van dien, mede van de eerſte en de principaalſte waren geweeſt, die de Vrydommen van dezen Lande met zoo veel bloed, grooten yver, periculen ende met alle hare middelen hadde helpen verkrygen, ſtabileeren ende behouden; daarin ook gezint zynde met Godes hulpe altyt te continueeren: Zoo verzogten de voorſz Burgermeeſteren ende Regeerders der Stad Delft, dat het ons geliefde de voorſz Stad, ofte de Veertig Raden van dien te Conſenteren, Authoriſeeren ende Octroyeeren, dat zy om redenen, te voren verhaalt, van nu af aan en voortaan, eenen dag voor Nieuwejaars-dag (als wanneer men gewoon was de Weth van de voorſz Stad te vernieuwen) zouden kiezen, ſtellen, ende nemen, onder Eede van niet te hebben met iemant daar over beraatſlaagt, gecommuniceert, ofte gecomplotteert, directelyk nog indirectelyk, uit de nominatie van 22 Perſoonen, by de voorſz Veertig Raden, na de voorſz Privilegien ende ouder gewoonte te doen 11 Perſoonen, te weeten vier als Burgermeeſteren, en zeven als Schepenen, doende profeſſie van Chriſtelyke Gereformeerde Religie, ofte dezelve toegedaan, omme de Regeeringe, Gouvernement ende Adminiſtratie van der Juſtitie, van en binnen de voorſz Stad Delft, yder jaar ſchaar geduurende te bedienen: SOO IS 'T, dat wy de zake ende het verzoek voorſz overgemerkt hebbende, ende de Verthoonders willende gelieven, uit onze regte Wetenſchap, Souveraine Magt ende Authoriteit, de goede Stad Delft, of wel de Veertig Raden van dien, geconſenteert, geauthoriſeert ende geoctroyeert hebben; conſenteeren, authoriſeeren, ende octroyeeren mitsdezen dat zyluiden van nu af en voortaan, eenen dag voor den Nieuwejaars-dag, (als wanneer men gewoon was de Weth van de voorſz Stad Delft te vernieuwen) zullen kiezen, ſtellen ende nemen, onder Eede van niet te hebben met iemant daar over beraadſlaagt, gecommuniceert ofte gecomplotteert, directelyk nog indirectelyk, uit de Nominatie van 22 Perſoonen by de voorſz Veertig Raden der gemelte Stad, na deſſelfs oude Privilegien en oude gewoonte te doen 11 Perſoonen, te weten vier als Burgermeeſteren, en zeven als Schepenen, (doende profeſſie van de Gereformeerde Chriſtelyke Relige ofte dezelve toegedaan) omme de Regeeringe, Gouvernement ende Adminiſtratie van de Juſtitie, van en binnen meergemelte Stad Delft, ieder jaar ſchaar geduurende te bedienen. Ende ten einde de Verthoonders dezen onzen Conſente, Authoriſatie ende Octroy mogen genieten als na behooren, laſten en ordonneren Wy allen ende een iegelyk dezen eenigſints aangaande, hem hier na te reguleeren, ende de Verthoonders het effect te laten genieten, zonder de Verthoonders te doen ofte laten geſchieden eenig hinder, letſel, of empeſchement ter contrarie. Gegeven in den Hage, onder onſen Grooten Zegele hier aan doen hangen, op den 21 December in 't Jaar onſes Heeren eenigen Heilands en Zaligmakers duyzent zeshondert en vyftig. Ende was geparaphreert

CATS. ut.

Op de plycque ſtond, ter ordonnantie van de Staten, *HERBERT van BEAUMONT.* 1650
hebbende een uithangend Zegel van roden Wasſche.

Agtervolgende welk voorſz Octroy, hebben de Heeren Veertigen uit een dubbeld getal, by haar, na ouder gewoonte genomineert, de navolgende Burgemeeſteren en Schepenen geëligeert.

Anno 1651.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders; Briell.*
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.

Schepenen.

Adriaen Adamſz Fyck.
Dirk Janſz vander Lee.
Mr. Paulus Jacobſz Briel.
Willem Luitſz Kitteſtein.
Mr. Maerten Egbertſz Pauw.
Dirk Bruinſz vander *Duſſen.*
Jan Corn. van Bleiswyk.

Thesaurier.

Jacob Arentſz vander Graaff, *Heer van Hoogeveen, obiit 22 Feb.*

Weesmeeſters.

Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen.
Jan Adriaenſz vander Chys.
Jan Frankenſz Graswinkel.

Havenmeeſter binnen en buiten voor 3 jaar.

Dirk Adriaenſz van Coolwyk.

Anno 1652.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Johan Hende. Duiſt van Voorhout, *out 76 jaar.*
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.

Schepenen.

Adriaen Adamſz Fyck.
Nicolaes Leendertſz Koukebakker.
Mr. Paulus Jacobſz Briel.
Willem Luitſz Kitteſtein, *obiit 14 Feb. En is geſuccedeert den 4 Maart*
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Mr. Maerten Egbertſz Pauw.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
Jan Corn. van Bleiswyk.

Theſaurier.

Gerrard Welhouk.

Weesmeeſters.

Cornelis Maertenſz Hoogenhouk, *oud 70 jaar.*
Johan Frankenſz Graswinkel.
Dirk Janſz vander Lee.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Dirk van Coolwyk.

Anno 1653.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert.
Johan Frankenſz Graswinkel.
Jooſt Corn. van Lodenſtein.

Schepenen.

Pieter Adriaenſz Croeſer.
Mr. Paulus Jacobſz Briel.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
Jan Corn. van Bleiswyk.
Aelbregt Arentſz vander Graaf.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
Arent Reyerſz vander Burch.

Theſaurier.

Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen

Weesmeeſters.

Dirk Janſz vander Lee.
Adriaen Adamſz Fyck.
Nicol. Leendertſz Koukebakker

Havenmeeſter op Delfshaven

Pieter Dirkſz Vroegwling, *obiit 10 Aug. En is geſuccedeert*
Maarten Engelbertſz Graswinkel

Havenmeeſter binnen en buiten.

Dirk van Coolwyk.

Anno 1654.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Bruin Jacobſz vander Duſſen, *oud 70 jaar.*
Jan Frankenſz Graswinkel.
Jooſt Corneliſz van Lodenſtein, *oud 70 jaar.*

Schepenen.

Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
Pieter Adriaenſz Croeſer.
Jan Corn. van Bleiswyk.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
Arent Reyerſz vander Burch.
Mr. Zacharias Corneliſz Hofdyk van Beerenſtein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Theſaurier.

Aalbregt vander Graef.

Weesmeeſters.

Adriaen Adamſz Fyck, *obiit 15 Dec.*
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Mr. Maerten Egbertſz Pauw.

Havenmeeſter binnen en buiten voor 3 jaar.

Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Maſt.

Anno 1655.

Schout.

François van Santen.

Burgemeeſteren.

Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*
Pieter Gerritſz van Santen.
Mr. Maerten Engelbertſz Pauw
Johan Corn. van Bleiswyk.

Schepenen.

Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
Arent Reyerſz vander Burch.
Mr. Zacharias Cornel. Hofdyk van Beerenſtein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Pieter Abrahamſz Hoogenhouk
Iſaac Corneliſz Graswinkel.
Mr. Willem Gerritſz Meerman, *Ridder.*

Theſaurier.

Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder, Heer van Molenaarsgraaf.*

Weesmeeſters.

Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Mr. Paulus Jacobſz Briel.
Pieter Adriaenſz Croeſer.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Bartholomeus vander Maſt.

Anno 1656.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Gerrard Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*
Mr. Maerten Egbertſz Pauw.
Johan Corn. van Bleiswyk.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Schepenen.

Mr. Zacharias Corn. Hofdyk van Beerenſtein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Pieter Abrahamſz Hoogenhouk.
Iſaak Corneliſz Graswinkel.
Mr. Willem Gerritſz Meerman *Ridder.*
Pieter Willemſz vander Hoef.
Pieter Jooſtenſz van Lodenſtein.

Theſaurier.

Pieter Gerritſz van Santen.

Weesmeeſters.

Dirk Janſz vander Lee.
Mr. Paulus Jacobſz Briel.
Maerten Engelbregtſz Graswinkel.

Havenmr. op Delfshaven.

Adriaen Anthoniſz Heinſius.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Barthol. vander Maſt.

Anno 1657.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeeſteren.

Gerrard Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Aalbregt Arentſz vander Graaf.

Alle

Alle de Schepenen zyn voor dit jaar gecontinueert,

Thesaurier.

Dirk van Coolwyk.

Weesmeesters.

Maerten Engelbertsz Graswinkel.
Mr. Andries Adriaensz vander Goes.
Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.

Binnen en Buiten Havenmeester, voor 3 jaar.

Jacob Willemsz Delff.

Anno 1658.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Gerrardo Cornelisz Welhouk, *anders, Briell.*
Evert Dirksz van Bleiswyk.
Aelbregt Arentsz vander Graef.
Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder*

Schepenen.

Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Pieter Abrahamsz Hoogenhouk
Isaak Cornelisz Graswinkel.
Pieter Willemsz vander Houff.
Pieter Joostensz van Lodensteín.
Maerten Engelbertsz Graswinkel.

Thesaurier.

Dirk Bruinsz vander Dussen.

Weesmeesters.

Nicolaes Leendertsz Koukebakker.
Pieter Adriaensz Croeser.
Mr. Andries vander Goes.

Anno 1659.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Everard Jansz van Lodenstein.
Johan Frankensz Graswinkel
Aelbregt Arentsz vander Graaf.
Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder*

Schepenen.

Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis.
Isaak Cornelisz Graswinkel.
Pieter Willemsz vander Houff.
Pieter Joostensz van Lodensteín
Maerten Engelbertsz Graswinkel.
Mr. Jacob Cornelisz Hoogenhouk.
Mattheus Nicolaesz Gaal.

Thesaurier.

Gerard Welhouk.

Weesmeesters.

Nicol. Leendertsz Koukebakker
Mr. Zacharias Cornelisz Hofdyk van Beerenstein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Havenmr. op Delfshaven. voor 3 jaar.

Robbregt Dirksz van Schilperoort.

Anno 1660.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Evert Jansz van Lodenstein
Johan Frankensz Graswinkel.
Evert Dirksz van Bleiswyk.
Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder.*

Schepenen.

Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Isaak Cornelisz Graswinkel.
Pieter Willemsz vander Houff.
Maerten Engelbregtsz Graswinkel.
Mr. Jacob Cornelisz Hoogenhouk.
Mattheus Nicolaesz Gaal.

Thesaurier.

Mr. Andries Adriaensz vander Goes, *Heer van Naters.*

Weesmeesters.

Dirk Jansz vander Lee.
Mr. Zacharias Hofdyk van Beerenstein.
Dirk Adriaensz van Coolwyk.

Binnen en Buiten Havenmeester

Mr. Bartholomeus vander Mast.

Anno 1661.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Everard Jansz van Lodenstein.
Johan Frankensz Graswinkel.
Mr. Maerten Engelbertsz Pauw.
Dirk Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Mr. Zacharias Cornel. Hofdyk van Beerenstein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Maerten Engelbertsz Graswinkel.
Mr. Jacob Cornelisz Hoogenhouk.
Mattheus Nicolaesz Gaal.
Mr. Arent Jacobsz vander Graaf, *Ridder.*
Dirk Joostensz Lodenstein.

Thesaurier.

Jan Corn. van Bleiswyk.

Weesmeesters.

Dirk Jansz vander Lee.
Pieter Adriaensz Croeser.
Isaak Cornelisz Graswinkel.

Anno 1662.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Gerrardo Cornelisz Welhouk, *anders, Briell.*
Johan Frankensz Graswinkel.
Mr. Maerten Egbertsz Pauw.
Dirk Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Mr. Zacharias Corn. Hofdyk van Beerenstein.
Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.
Maerten Engelbertsz Graswinkel.
Mr. Jacob Cornelisz Hoogenhouk.
Mattheus Nicolaesz Gaal.
Dirk Joostensz van Lodenstein.
Mr. Jacob Ewoutsz vander Dussen.

Thesaurier.

Mr. Everard van Lodenstein.

Weesmeesters.

Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder*
Dirk Adriaensz van Coolwyk.
Isaak Cornelisz Graswinkel, *Secretaris van de weeskamer geworden den 23 Decemb.*

Havenmeester op Delfshaven

Pieter Harmensz van Ruyven.

Anno 1663.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Gerrardo Corn. Welhouk, *anders, Briell, oud 70 jaar.*
Dirk Bruinsz vander Dussen.
Pieter Adriaensz Croeser.
Mr. Andries Adriaensz vander Goes, *Heer van Naters.*

Schepenen.

Pieter Willemsz vander Houf.
Mr. Jacob. Cornelisz Hoogenhouk.
Mattheus Nicolaesz Gaal.
Dirk Joostensz van Lodenstein.
Mr. Jacob Ewoutsz vander Dussen.
Mr. Nicolaes Aernoutsz van Beerenstein.
David Jansz van Mierop.

Thesaurier.

Mr. Zacharias Hofdyk van Beerenstein.

Weesmeesters.

Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder*
Maerten Engelbertsz Graswinkel.
Pieter Abrahamsz Hogenhouk.

Anno 1664.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Jan Corn. van Bleiswyk.
Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder.*
Pieter Adriaensz Croeser.
Mr. Andries Adriaensz vander Goes, *Heer van Naters.*

Schepenen.

Arent Reyersz vander Burch.
Pieter Willemsz vander Houff.
Mr. Jacob Cornelisz Hoogenhouk.
Dirk Joostensz van Lodenstein.
Mr. Jacob Ewoutsz vander Dussen.
Mr. Nicolaes Aernoutsz van Beerenstein.
David Jansz vanden Mierop.

Thesaurier.

Aalbregt vander Graef.

Weesmeesters.

Maerten Engelbertsz Graswinkel
Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Anno 1665.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Jan Corn. van Bleiswyk.
Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder.*
Mr. Andries Adriaensz vander Goes.
Maarten Engelbertsz Graswinkel

Schepenen.

Pieter Willemsz vander Houff
Dirk Joostensz van Lodenstein.
Mr. Jacob Ewoutsz vander Dussen, *obiit 21 Juny, en is des zelfs plaats niet gesuppleert.*
Mr. Nicolaes Aernoutsz van Beerenstein.
David Jansz vanden Mierop.
Jacob Jacobsz Briel.
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert, *Heer van Beloys.*

Thesaurier

Pieter Abrahamsz Hoogenhouk

Weesmeesters.

Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.
Arent Reyersz vander Burch.
Mr. Jacob Corn. Hoogenhouk, *obiit 4 Sept. En den 28 dito in zyn plaats gestelt*
Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis.

De Havenmeester op Delfshaven houdent de Heeren Burgemeesteren voor dit jaar aan zich.

Anno 1666.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Johan Corn. van Bleiswyk.
Maerten Engelb. Graswinkel.
Mr. Zacharias Corn. Hofdyk van Beerenstein.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Schepenen.

Dirk Joostensz van Lodenstein.
Mr. Nicolaes Aernoutsz van Beerenstein.
David Jansz vanden Mierop.
Jacob Jacobsz Briel.
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.

Thesaurier.

Dirk Gerritsz Meerman, *Ridder,*

Weesmeesters.

Dirk Jansz vander Lee.
Arent Reyersz vander Burch.
Pieter Willemsz vander Houff.

De Havenmeesters plaats op Delfshaven, houden de Heeren Burgemeesteren voor twee jaren aan haar.

Havenmeester binnen en buiten.

Jacob Corn. Graswinkel.

Anno 1667.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Jan Corn. van Bleiswyk.
Aelbregt Arentsz vander Graef.
Mr. Zacharias Cornel. Hofdyk van Beerenstein.
Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.

Schepenen.

Mr. Nicolaes Aernoutsz van Beerenstein.
David Jansz vanden Mierop.
Jacob Jacobsz Briel.
Mr. Adriaen Nicolaesz Bogaert *heer van Beloys.*
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.
Adriaen Anthonisz Heinsius.

Thesaurier.

Maerten Graswinkel.

Weesmeesters.

Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.
Pieter Willemsz vander Hoeff
Dirk Joostensz van Lodenstein

haven-

Havenmeester op Delfshaven voor 3 jaren.

Mr. Dirk Janſz van Heemskerk van Beeſt.

Anno 1668.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Dirk Bruinſz vander Duſſen, *obiit 12 Jan. En is den 6 Feb. geſuccedeert*

Jan Frankenſz Graswinkel, *obiit 30 Mey. En is deſſelfs plaats onvervult gelaten.*

Aalbregt Arentſz vander Graef.

Mr. Zacharias Cornel. Hofdyk van Beerenſtein.

Mr. Cornelis Corn. Onderwater

De Schepenen van 't vorige jaar zyn gebleven.

Theſaurier.

Arent Reyerſz vander Burch.

Weesmeesters.

Dirk Janſz vander Lee.

Dirk Jooſtenſz van Lodenſtein.

Dr. Anthony Hendrikſz Vockeſtaert.

Anno 1669.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Aelbregt Arentſz vander Graef

Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder.*

Dirk Janſz vander Lee.

Pieter Abrahamſz Hoogenhouk

Schepenen.

Jacob Jacobſz Briel.

Mr. Adriaen Jacobſz Fyck.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.

Adriaen Anthoniſz Heinſius.

Jacob Corn. Graswinkel.

Mr. Johan Bruinſz vander Duſſen.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.

Theſaurier.

Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Weesmeesters.

Mr. Bartholomeus Nicolaeſz vander Maſt.

Dr. Anthony Hendrikſz Vockeſtaert.

David Janſz vanden Mierop.

Havenmeester binnen en buiten.

Mr. Hendrik Adriaenſz van Spierinxhoek.

Anno 1670.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Aelbregt Arentſz vander Graef.

Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder.*

Dirk Janſz vander Lee.

Pieter Abrahamſz Hogenhouk.

Schepenen.

Jacob Jacobſz Briel.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.

Adriaen Anthoniſz Heinſius.

Jacob Corneliſz Graswinkel.

Mr. Jan Bruinſz vander Duſſen.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.

Dr. Anthony Hendrikſz Vockeſtaert.

Theſaurier.

Jan Corn. van Bleiswyk.

Weesmeesters.

Mr. Bartholomeus Claeſz vander Maſt.

Mr. Adriaen Jacobſz Fyck.

Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert.

Havenmeester op Delfshaven

Mr. Adriaen Janſz vander Chys

Anno 1671.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Maarten Engelbertſz Graswinkel

Pieter Abrahamſz Hoogenhouk.

Arent Reyerſz vander Burch.

David Janſz vanden Mierop.

Schepenen.

Adriaen Anthoniſz Heinſius.

Jacob Corn. Graswinkel.

Mr. Jan Bruinſz vander Duſſen.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.

Dr. Anthony Hendrikſz Vockeſtaert.

Mr. Gysbregt Gysbregtſz van Beerenſtein.

Mr. Franco Adriaenſz vander Goes.

Theſaurier.

Mr. Arent Jacobſz vander Graef, *Ridder.*

Weesmeesters.

Pieter Willemſz vander Hoef, *is vertrocken na Nimmegen den 16 January.*

Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.

Gerrit Adriaenſz vander Wel, *den 3 February geſuccedeert in de plaats van* Vander Hoef.

Anno 1672.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Maerten Engelbertſz Graswinkel.

Mr. Cornelis Corn. Onderwater

Arent Reyerſz vander Burch.

David Janſz vanden Mierop.

Schepenen.

Adriaen Anthoniſz Heinſius.

Jacob Corn. Graswinkel.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.

Dr. Anthony Hendrikſz Vockeſtaert.

Mr. Gysbregt Gysbregtſz van Beerenſtein.

Mr. Franco Adriaenſz vander Goes.

Mr. Bartholololomeus Claeſz vander Maſt.

Theſaurier.

Dirk Jooſtenſz van Lodenſtein.

Weesmeesters.

Mr. Adriaen Jacobſz Fyk

Gerrit Adriaenſz vander Wel.

Jacob Jacobſz Briel.

Havenmeester binnen en buiten.

Arent Pieterſz Slagtoe.

Anno 1672.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.
Pieter Abrahamsz Hoogenhouk.
Arent Reyersz vander Burch.
Dr. Theodorus Jacobsz Vallenlensis.

Schepenen.

Mr. Hendrik Ewoutsz van Bleiswyk, *is Admiraliteits heer geworden.*
Mr. Franco Adriaensz vander Goes.
Mr. Bartholomeus vander Mast.
Hugo Adriaensz s'Gravesande
Mr. Hendrik Jansz Duist van Voorhout.
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk
Mr. Gerard Jansz Putmans.

Thesaurier.

Dirk Joostensz van Lodensteín, *geëxcuseert, blyft dit jaar uitdienen, om de kortheit des tyds.*

Weesmeesters.

Mr. Adriaen Jacobsz Fyk, *is 't gebleven, en op nieuws door de Heeren Veertigen gekooren*
Mr. Bruno van Waardhuyzen.
Mr. Jacob Vredenburg van Adrichem.

Havenmeester binnen en buiten

Arent Pietersz Slagtoe, *is gecontinueert.*

Havenmeester op Delfshaven.

De plaats zal door ordre van Heeren Burgermeesteren, by den Rentmeester op Delfshaven bedient worden tot Nieuwe jaar, vermits de discontinuatie van Mr. Adriaen vander Chys, *in de Vroedschap.*

Anno 1673.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Door zyn Hoogheit geëligeert.

Pieter Abrahamsz Hoogenhouk.
Dr. Theodorus Jacobsz Vallensis, *obiit* 15 *Aug.*
Dirk Adriaensz van Coolwyk.
Mr. Hendrik Jansz Duist van Voorhout.

Schepenen.

Mr. Dirk Ewoutsz van Bleiswyk
Mr. Gerard Jansz Putmans.
Adriaen Willemsz vander Houff.
Anthony Jansz Thierens, *obiit* 4 *July.*
Dr. Hendrik Jorisz d'Acquet.
Mr. Harpert Maertensz Tromp.
Frank Hendriksz Verburch.

Thesaurier.

Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.

Weesmeesters.

Mr. Bruno van Waardhuizen
David Jansz vanden Mierop.
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.

Havenmeester op Delfshaven

Dirk Corn. Koukebakker.

Anno 1674.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Dirk Adriaensz van Coolwyk.
Mr. Hendrik Jansz Duist van Voorhout, *obiit* 28 *Nov.*
Hugo Adriaensz s'Gravesande.
Mr. Harpert Maertensz Tromp

Schepenen.

Dr. Hendrik Jorisz d'Acquet
Franco Hendriksz Verburg
Mr. Bruno Nicolaesz van Waardhuizen.
Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft
Mr. Dirk Aernoutsz van Berenstein
Jacob Jacobsz Thierens

Thesaurier.

Pieter Abrahamsz Hoogenhoek

Weesmeesters.

Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk
Adriaen Willemsz vander Houff.

Anno 1675.

Schout.

François van Santen, *obiit* 20 *Dec.*

Burgemeesteren.

Mr. Harpert Maertensz Tromp
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck
Mr. Bruno Nicolaesz van Waardhuisen.
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk

Schepenen.

Dr. Hendrik Jorisz d'Acquet
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft
Jacob Jansz vander Burch
Mr. Hugo Fransz van Bleiswyk
Mr. Cornelis Corn. Soetens
Daniel Jacobsz de Berg.
Joris Fransz vander Houve.

Thesaurier.

Frank Hendriksz Verburg.

Weesmeesters.

Adriaen Willemsz vander Hoeff
Hugo Adriaensz s'Gravesande
Arent Pietersz Slagtoe.

Havenmeester binnen en buiten

Jan Bernardsz della Faille.

Anno 1676.

Schout.

Gerard Jansz Putmans.

Burgemeesteren.

Aalbregt Arentsz vander Graeff
Hugo Adriaensz s'Gravesande.
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck
Mr. Bruno Nicolaesz van Waerdhuisen.

Schepenen.

Adriaen Willemsz vander Houff
Dr. Hendrik Jorisz d' Acquet.
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Jacob Jacobsz Thierens.
Jacob Jansz vander Burch.
Mr. Cornelis Corn. Soetens.
Johan Jacobsz Thierens.

Thesaurier.

Mr. Zacharias Cornelisz Beerenstein van Hofdyk.

Weesmeesters.

Arent Pietersz Slagtoe.
Arent Reyersz vander Burch.
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk.

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.

Anno

Anno 1585.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Jacob Corn. Moerkerken.
Heindrik Aemſz vander Burch
Evert Corn. van Lodenſtein.
Claes Adriaenſz van Adrichem.

Schepenen.

Cornelis van Souteland.
Dirk Dirkſz van Santen.
Jan janſz Graswinkel *de jonge.*
Willem Janſz *de Milde, in 't Paternoſter.*
Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Heindrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Borger Janſz vander Blocq.

Theſaurier.

Huig Jacobſz vander Duſſen.

Weesmeeſters.

Dirk Janſz Uittenbroek.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen.
Corſtiaen Simonſz van Groenewegen.

Binnen Havenmeeſter.

Iſaäk Lambregtſz vander Wel.

Anno 1586.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Jacob Corn. Moerkerken.
Govert Willemſz Braſſer.
Cornelis Lambertſz vander Wel.
Heindrik Aemſz vander Burch

Schepenen.

Cornelis van Souteland.
Dirk Dirkſz van Santen.
Jan janſz Graswinkel *de jonge.*
Willem janſz *de Milde, in 't Paternoſter.*
Gerrit Adriaenſz vander Meer.
Gerrit Hendrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Borger janſz vander Blocq.

Theſaurier.

Adriaen Simonſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Corſtiaen Simonſz van Groenewegen.
Claes Adriaenſz van Adrichem.
Heindrik Dirkſz van Santen.

Havenmr. op Delfshaven.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Anno 1587.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Dirk Janſz Uitenbroek.
Jacob Corn. Moerkerken.
Govert Willemſz Braſſer.
Simon Adriaenſz van Adrichem.

Schepenen.

Cornelis van Zouteland
Jan Janſz Graswinkel, *de jonge.*
Willem Janſz *de Milde, in 't Paternoſter.*
Willem Jacobſz van Voorburg
Gerrit Hendrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Baſtiaen Corn. vanden Berg.
Borger Janſz vander Blocq.

Theſaurier.

Corſtiaen Simonſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Heindrik Dirkſz van Santen.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen.
Joris Franſz vander Hoeve.

buiten Havenmeeſter.

Gerrit Adriaenſz vander Meer.

Anno 1588.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Dirk janſz Uittenbroek.
Govert Willemſz Braſſer.
Heindrik Aemſz vander Burch
Claes Adriaenſz van Adrichem.

Schepenen.

Cornelis van Souteland.
Jan janſz Graswinkel.
Willem jacobſz van Voorburg.
Gerrit Heindrikſz *Storm van s' Graveſande.*
Clement Corneliſz Berkel.
Borger janſz vander Blocq.
Gerrit janſz vander Eyck.

Theſaurier.

Hendrik Dirkſz van Santen.

Weesmeeſters.

Joris Franſz vander Houve
Evert Corn. van Lodenſtein.
Dirk Dirkſz van Santen.

Binnen Havenmeeſter.

Willem Aemſz vander Burch

Anno 1589.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Govert Willemſz Braſſer.
Heindrik Aemſz vander Burch
Claes Adriaenſz van Adrichem.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen

Schepenen.

Cornelis van Souteland.
Jan Janſz Graswinkel.
Willem Jacobſz van Voorburg
Baſtiaen Corn. vanden Berg.
Jacob Huigenſz vander Duſſen
Borger Janſz vander Blocq.
Mr. Johan Huigenſz de Groot.

Theſaurier.

Joris Franſz vander Hoeve.

Weesmeeſters.

Dirk Dirk van Zanten.
Adriaen Simonſz van Groenewegen.
Clement Corneliſz Berckel

Havenmeeſter op Delfshaven

Gerrit Janſz vander Eyck.

Anno 1590.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Jacob Corneliſz Moerkerken
Govert Willemſz Braſſer.
Cornelis Lambregtſz vande Wel.
Claes Adriaenſz van Adrichem.

Schepenen.

Cornelis Pieterſz van Beaumont
Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer
Baſtiaen Corn. vanden Berg.
Borger Janſz vander Blocq.
Mr. Johan Huigenſz de Groot.
Abraham Janſz Graswinkel.

Theſaurier.

Frans Huigenſz vander Duſſen.

Weesmeeſters.

Adriaen Simonſz van Groenewegen.
Dirk Janſz Uittenbroek.
Evert Corneliſz van Lodenſtein.

Buiten Havenmeeſter.

Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Anno

Anno 1677.

Schout.

Gerard Putmans.

Burgemeesteren.

Aelbregt Arentsz vander Graeff *oudt 70 jaar.*
Mr. Zacharias Cornelisz Hofdyk van Beerenstein.
Pieter Abrahamsz Hoogenhouk
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.

Schepenen.

Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.
Adriaen Willemsz vander Hoef.
Dr. Hendrik Jorisz d'Acquet.
Franco Hendriksz Verburg.
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Johan Jacobsz Thierens.
Arent Pietersz Slagtoe.

Thesaurier.

voor 6 jaar.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Arent Reyersz vander Burch.
Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem.
Testart Jansz van Hasselt.

Anno 1678.

Schout.

Gerard Putmans.

Burgemeesteren.

Aelbregt Arentsz vander Graef,
Mr. Zacharias Cornelisz Hofdyk van Beerenstein.
Pieter Abrahamsz Hoogenhouk.
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.

Schepenen.

Mr. Bartholomeus Nicolaesz vander Mast.
Adriaen Willemsz vander Hoef.
Dr. Hendrik Jorisz d'Acquet.
Franco Hendriksz Verburg, *obiit 11 Sept. ongesuppleert.*
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Arent Pietersz Slagtoe.
Johan Bernardsz della Faille.

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Mr. Jacob Vredenburg van Adrichem.
Hugo Adriaensz s'Gravesande.
Mr. Drik Evertsz van Bleiswyk.

Binnen en Buiten Havemeester

Dirk Corn. Koukebakker.

Anno 1679.

Schout.

Gerard Putmans.

Burgemeesteren.

Mr. Zacharias Cornelisz Hofdyk van Beerenstein, *obiit 23 July.*
Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.
Pieter Abrahamsz Hoogenhouk, *obiit 26 Jan.*
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Uit de 4 uitgevallene Burgemeesteren by zyn Hoogheit, in plaats van de overledenen, den 6 October gesurrogeert
Arent Reyersz vander Burch.
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.

Schepenen.

Adriaen Willemsz vander Hoeff.
Mr. Nicolaas Willemsz van Assendelft.
Mr. Cornelis Corn. Soetens.
Daniel Jacobsz de Berg, *obiit 17 July.*
Johan Jacobsz Thierens
Arent Pietersz Slagtoe.
Johan Bernardsz della Faillie.

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Mr. Bartholomeus vander Mast, *binnens tyds Gecommitteerde in 't Collegie ter Admiraliteit tot Middelburg in Zeeland.*
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk
Mr. Dirk van Beerenstein.
Mr. Hugo Fransz van Bleiswyk *gesurrogeert in de plaats van* Vander Mast.

Havenmr. op Delfshaven.

voor 3 jaar.

Dr. Michiel Jansz van Heemskerk van Beest.

Anno 1680.

Schout.

Gerard Jansz Putmans, *staet af den 16 January, en is in zyn plaats verkozen.*
Johan Bernardsz della Faille.

Burgemeesteren.

Arent Reyersz vander Burch
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.
Mr. Adriaen Nicolaesz Bogaert, *Heer van Beloyt.*
Mr. Jan Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Adriaen Willemsz vander Hoef.
Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem.
Jan Jacobsz Thierens.
Arent Pietersz Slagtoe.
Gerard Adriaensz vander Wel, *oud 70 jaren.*
Dr. Cornelis Isaaksz s'Gravesande.
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Mr. Hugo Fransz van Bleiswyk
Testart Jansz van Hasselt, *obiit 5 Octob.*
Mr. Jacob Jansz Halling.
Mr. Nicolaes van Assendelft *is gesurrogeert in plaats van* Van Hasselt, *den 16 Octob.* 1680

Anno 1681.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Arent Reyersz vander Burch.
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert, *Heer van Beloyt.*
Mr. Jan Bruinsz vander Dussen.
Mr. Gerard Jansz Putmans.

Schepenen.

Mr. Gysbregt Gysbregtsz van Beerenstein, *obiit 14 Sept.*
Adriaen Willemsz vander Hoeff.
Mr. Cornelis Cornelisz Soetens, *den 18 Oct. [illegible] Admiraliteit in Zeeland geworden.*
Arent Pietersz Slagtoe.
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made.
Mr. Dirk Dirksz vander Dussen.

The-

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Hugo Adriaensz s'Gravesande.
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Dirk Corn. Koukebakker.

Havenmeester binnen en buiten.

Willem Corn. Spiering.

Anno 1682.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Mr. Harpert Maertensz Tromp
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Johan Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Adriaen Willemsz vander Hoef.
Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft
Mr. Hugo Fransz van Bleiswyk, *obiit 4 April.*
Dr. Cornelis Isaaksz s' Gravesande.
Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made
Mr. Dirk Dirksz vander Dussen.
Mr. Cornelis Dirksz Vallensis

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Arent Pietersz Slagtoe.
Dirk Cornelisz Koukebakker
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.

Havenmeester binnen en buiten

Willem Spiering.

Havenmeester op Delfshaven.

Dr. Nicolaes Pietersz Croeser.

Anno 1683.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Mr. Harpert Maertensz Tromp
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Jan vander Dussen, *obiit 6 July 1683.*

Schepenen.

Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Dr. Cornelis Isaaksz s'Gravesande.
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made.
Mr. Dirk Dirksz vander Dussen
Mr. Cornelis Dirksz Vallensis
Mr. Franco Evertsz van Bleiswyk.

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch, *by continuatie op nieuw geëligeert, voor 6 jaren.*

Weesmeesters.

Arent Pietersz Slagtoe
Adriaen Willemsz vander Hoeff.
Jan Fransz Meerman.

Havenmeester binnen en buiten.

Willem Corn. Spiering.

Havenmr. op Delfshaven.

Dr. Nicolaes Pietersz Croeser

Anno 1684.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Mr. Harpert Maertensz Tromp
Mr. Adriaen Jacobsz Fyck.
Mr. Hendrik Ewoutsz van Bleiswyk.
Mr. Franco Adriaensz vander Goes.

Schepenen.

Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made.
Mr. Dirk Dirksz vander Dussen
Mr. Cornelis Dirksz Vallensis
Mr. Franco Evertsz van Bleiswyk
Mr. Ewout Evertsz van Bleiswyk

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Hugo Adriaensz s'Gravesande
Adriaen Willemsz vander Hoef
Dr. Michiel Jansz van Heemskerk van Beest.

Havenmeester binnen en buiten.

Mr. Adriaen Andriesz vander Goes, *Heer van Naters.*

Havenmeester op Delfshaven

Dr. Nicolaes Pietersz Croeser.

Anno 1685.

Schout.

Johan Bernardsz della Faille.

Burgemeesteren.

Mr. Harpert Maertensz Tromp
Mr. Pieter Ewoutsz vander Dussen.
Mr. Hendrik Ewoutsz van Bleiswyk.
Mr. Franco Adriaensz vander Goes.

Schepenen.

Adriaen Willemsz vander Hoeff.
Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Dirk Dirksz vander Dussen
Mr. Cornelis Dirksz Vallensis.
Mr. Franco Evertsz van Bleiswyk.
Mr. Ewout Evertsz van Bleiswyk
Mr. Willem Aalbregtsz vander Graef.

Thesaurier.

Jacob Jansz vander Burch.

Weesmeesters.

Mr. Nicolaes Willemsz van Assendelft.
Dr. Michiel Jansz van Heemskerk van Beest.
Dr. Cornelis Isaaksz s'Gravesande.

Havenmeester binnen en buiten

Mr. Adriaen vander Goes, *Heer van Naters.*

Havemeester op Delfshaven.

Mr. Pieter Jansz Halling.

Anno 1686.

De Regeering van den jongst vorigen jare 1685, is voor het geheele jaar 1686 gecontinueert.

Anno

Anno 1687.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Arent Reyerſz vander Burch.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Arent Pieterſz Slagtoe.
Adriaen Willemſz vander Hoeff.

Schepenen.

Mr. Nicolaes Willemſz van Aſſendelft.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graef.
Dr. Nicolaes Pieterſz Croeſer *obiit* 2 *April.*
Jan Franſz Meerman.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*
Johan Anthoniſz Thierens.

Theſaurier.

Jacob Janſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Dr. Cornelis Iſaakſz s'Graveſande.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet

Havenmeeſter binnen en buiten.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Pieter Janſz Halling.

Anno 1688.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Arent Reyerſz vander Burch.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Arent Pieterſz Slagtoe.
Adriaen Willemſz vander Hoeff.

Schepenen.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graef.
Jan Franſz Meerman.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*
Johan Anthoniſz Thierens.
Dr. Michiel Janſz van Heemskerk van Beeſt.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Theſaurier.

Jacob Janſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Mr. Cornelis Dirkſz Vallenſis.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter op Delfshaven

Mr. Anthony Gerritſz vander Heym.

Anno 1689.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Gerard Janſz Putmans.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Mr. Jacob Vredenburg van Adrichem.

Schepenen.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Jan Franſz Meerman.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*
Johan Anthoniſz Thierens
Dr. Michiel Janſz van Heemskerk van Beeſt.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

Theſaurier.

Jacob Janſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Mr. Cornelis Dirkſz Vallenſis.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Andries Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Alblaſſerdam.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Mr. Anth. Gerritſz vander Heym.

Anno 1690.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeeſteren.

Mr. Gerard Janſz Putmans.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburch van Adrichem.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.

Schepenen.

Jan Franſz Meerman.
Johan Anthoniſz Thierens.
Dr. Michiel Janſz van Heemskerk van Beeſt.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Reyer Janſz van Bleiswyk.
Mr. Pieter Janſz Halling.

Theſaurier.

Jacob Janſz vander Burch, *obiit* 3 *Decemb.*

Weesmeeſters.

Mr. Andries Nicol. Bogaert, *Heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Anthony Adriaenſz Weveringh, *Heer van Ilpendam.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Jacob vander Duſſen.

Anno 1691.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Franco Adriaenſz vander Goes, *oud 70 jaar.*
Arent Pieterſz Slagtoe.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.

Schepenen.

Johan Franſz Meerman.
Engelbert Maertenſz Graswinkel
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhoek.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Andries Nicol. Bogaert, *Heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Ewout Evertſz vander Burch.
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.

Thesaurier.

voor 6 jaar.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeesters.

Adriaen Willemſz vander Hoeff
Hugo Adriaenſz s'Graveſande.
Mr. Anthony Adriaenſz Weevering.

Havenmeester op Delfshaven

Adriaen Chriſtiaenſz van Groenewegen.

Anno 1692.

Schout.

Johan Bernardſz della Failje.

Burgemeesteren.

Hugo Adriaenſz s'Graveſande.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert *heer van Beloys.*
Dirk Aernoutſz van Beerenſtein.

Schepenen.

Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Andries Nicol. Boogaert, *heer van Alblaſſerdam*
Mr. Franc Reyerſz vander Burch
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.
Mr. Anthony Adriaenſz Weevering.

Thesaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeesters.

Adriaen Willemſz vander Hoeff.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Willem Reyerſz vander Burch.

Havenmeester binnen en buiten

Mr. Jacob vander Duſſen.

Havenmr. op Delfshaven.

Adriaen Chriſtiaenſz van Groenewegen.

Anno 1693.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeesteren.

Hugo Adriaenſz s'Graveſande.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *heer van Beloys.*
Mr. Dirk Aernoutſz van Beerenſtein.

Schepenen.

Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Andries Boogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Franco vander Burch.
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.
Mr. Anthony Adriaenſz Weevering, *heer van Holy.*
Mr. Jacob Arentſz vander Duſſen.

Thesaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk

Weesmeesters.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet
Willem Reyerſz vander Burch.

Havenmeester binnen en buiten

Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spierinxhoek.*

Havenmeester op Delfshaven.

Adriaen Chriſtiaenſz van Groenewegen.

Anno 1694.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeesteren.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Adriaen Willemſz vander Hoeff
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet.
Jan Franſz Meerman.

Schepenen.

Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Andries Nicolaeſz Bogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Franco Reyerſz vander Burch.
Mr. Jacob Gaſparſz van Kinſchot
Mr. Anthony Adriaenſz Weevering, *heer van Holy.*
Mr. Jacob Arentſz vander Duſſen.

Thesaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeesters.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Johan Anthoniſz Thierens.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

Havenmeester binnen en buiten.

Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spierinxhoek.*

Havenmeester op Delfshaven

Dirk Hendrikſz Meerman, *Heer van Molenaarsgraaf.*

Anno 1695.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeesteren.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Adriaen Willemſz vander Hoeff.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet
Jan Franſz Meerman.

Schepenen.

Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Mr. Andries Nicol. Boogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Franco Reyerſz vander Burch.
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.
Mr. Jacob Arentſz vander Duſſen, *is den 3 October Stads Secretaris geworden.*
Willem Janſz van Ruyven.
Maerten Harpertſz Tromp, *Baronnet.*

Thesaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk

Weesmeesters.

Mr. Pieter Janſz Halling.
Johan Anthoniſz Thierens.
Mr. Johan Wigboltſz Slicher.

Havenmeester binnen en buiten.

Cornelis Willemſz Spiering.

Havenmeester op Delfshaven

Dirk Hendrikſz Meerman.

Anno

Anno 1696.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Hugo Adriaenſz s'Graveſande
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Gerard Janſz Putmans.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.

Schepenen.

Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Andries Nicol. Boogaert, *Heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Franco Reyerſz vander Burch.
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.
Willem Janſz van Ruyven.
Maerten Harpertſz Tromp, *Baronnet.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spiering shoek.*

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk

Weesmeeſters.

Adriaen Willemſz vander Hoeff.
Mr. Johan Wigboldſz Slicher.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

François Guilliaemſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Dirk Hendrikſz Meerman.

Anno 1697.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeeſteren.

Gecontinueert.

Schepenen.

Gecontinueert

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander *Made*
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

François van Bleiswyk

Havenmeeſter op Delfshaven

Laurens Abrahamſz van Bleiswyk

Anno 1698.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeeſteren.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Adriaen Willemſz vander Hoeff
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet.

Schepenen.

Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Andries Nicolaeſz Bogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Jacob Gaſparſz van Kinſchot
Willem Janſz van Ruyven
Maerten Harpertſz Tromp, *Baronnet*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Gillis Gilliſz Gromme

Theſaurier.

wederom voor 6 jaren

Reyer Janſz van Bleiswyk

Weesmeeſters.

Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander *Made.*
Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graaff

Havenmeeſter binnen en buiten

François van Bleiswyk

Havenmeeſter op Delfshaven.

Laurens van Bleiswyk

Anno 1699.

Schout.

Johan Bernardſz della Faille.

Burgemeeſteren.

Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk, *oudt 70 jaar.*
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van *Adrichem.*
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.

Schepenen.

Mr. Anthony Adriaenſz Weveering, *heer van holy.*
Willem Janſz van Ruyven
Maarten Harpertſz Tromp, *Baronnet.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Gillis Gilliſz Gromme.
François Willemſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerritſz van *Aſſendelft.*

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Johan Anthoniſz Thierens.
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graeff
Mr. Franco Reyerſz vander Burch.

Havenmeeſter binnen en buiten

Dirk Hendrikſz Meerman, *Heer van Molenaarsgraaf.*

Havenmr. op Delfshaven.

Laurens van Bleiswyk.

Anno 1700.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert *heer van Beloys.*
Jan Franſz Meerman.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

Schepenen.

Gecontinueert.

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Mr. Frank Reyerſz vander Burch
Jacob Gaſparſz van Kinſchot.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter binnen en buiten

Dirk Hendrikſz Meerman.

Havenmeeſter op Delfshaven

Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.

Anno 1701.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Jan Franſz Meerman.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

Schepenen.

Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *Heer van Holy.*
Willem Janſz van Ruyven.
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Gillis Gillisz Grommé.
François Willemſz van Bleiswyk
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philip Willemſz Dédel.

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Adriaen Chriſtiaenſz van Groenewegen.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Dirk Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Havemeeſter op Delfshaven.

Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.

Anno 1702.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen, *oud 70 jaar*
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet *oud 70 jaar.*
Mr. Adriaen vander Goes, *Heer van Naters.*

Schepenen.

Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van Holy.*
Willem Janſz van Ruyven.
Maarten Harpertſz Tromp, *Baronnet.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
François Willemſz van Bleiswyk
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philip Willemſz Dédel.

Theſaurier.

Reyer Janſz van Bleiswyk.

Weesmeeſters.

Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Dirk Hendrikſz Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
Mr. Gerard Janſz Gaal.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Ewout Nicolaeſz vander Duſſen, *heer van Souteveen*

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet

Anno 1703.

Nu wert de Weth geëligeert by de Heeren Veertigen, volgens Octroy van den 21 *Dec.* 1650.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk

Schepenen.

Mr. Pieter Janſz Halling.
Mr. Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
François Willemſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philip Willemſz Dédel.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.

Theſaurier

voor 6 jaar.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Mr. Gerard Janſz Gaal.
Engelbert Maertenſz Graswinkel
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Ewout vander Duſſen, *heer van Souteveen.*

Havenmeeſter op Delfshaven

Dirk Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Anno 1704.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert, *Heer van Beloys.*
oud 70 jaar.
Jan Franſz Meerman.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk

Schepenen.

Mr. Pieter Janſz Halling.
Francois Willemſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philips Willemſz Dédel.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.

Theſaurier.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van holy.*
Johan Anthoniſz Thierens.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Ewout vander Duſſen, *heer van Souteveen.*

Havenmeeſter op Delfshaven.

Dirk Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Anno 1705.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Jan Franſz Meerman.
Reyer Janſz van Bleiswyk.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Schepenen.

François Willemſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philip Willemſz Dédel
Mr. Joan Wigboldſz Slicher
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
Mr. Ewout Nicolaeſz vander Duſſen., *heer van Zouteveen.*

Theſaurier.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Johan Anthoniſz Thierens
Jacob Gaſparſz van Kinſchot
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Jacob Jacobſz Junius.

Havenmeeſter op Delfshaven

Dirk Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Anno 1706.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhoek.
Reyer Janſz van Bleiswyk.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Schepenen.

Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Philips Willemſz Dédel.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
Mr. Ewout Nicol. vander Duſſen, *heer van Zouteveen.*
Dirk Hendr. Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Theſaurier.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Mr. Willem Aelb. vander Graaf.
Corn. Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*

Havenmeeſter binnen en buiten

Mr. Jacob Junius, *obiit 4 April. In zyn plaats*
Mr. Dirk Jacobſz Vallenſis.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Mr. Jacob Willemſz van Noorden.

Anno 1707.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Geconiinueert.

Theſaurier.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Jan Franſz Meerman.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
François Guiljaemſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Dirk Jacobſz Vallenſis.

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Jacob Willemſz van Noorden.

Anno 1708.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Franco Reyerſz vander Burch.

Schepenen.

Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
Mr. Ewout Nicol. vander Duſſen, *heer van Zouteveen.*
Dirk Hendr. Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*

Theſaurier.

Willem Janſz van Ruyven.

Weesmeeſters.

Jan Franſz Meerman.
Mr. Gerard Janſz Gaal.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Mr. Maerten Engelbertſz Pauw

Havemeeſter op Delfshaven.

Mr. Jacob Willemſz van Noorden.

Anno 1709.

Schout.

Johan Bernardſz della Faillie.

Burgemeeſteren.

Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Jan Franſz Meerman
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Franco Reyerſz vander Burch

Schepenen.

Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek*
Mr. Joan Wigboldſz Slicher
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
Mr. Ewout Nicol. vander Duſſen, *heer van Zouteveen*
Dirk Hendr. Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
Mr. Jacob Willemſz van Noorden.

Theſaurier voor 6 jaar.

Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.

Weesmeeſters.

Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Mr. Pieter Janſz Halling.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

Binnen en Buiten Havemeester.

Mr. Maerten Pauw.

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Maerten s'Gravesande.

Anno 1710.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Jan Fransz Meerman.
Mr. Maerten Pietersz Hoogenhouk.
Mr. Ewout Evertsz van Bleiswyk.
Engelbert Maertensz Graswinkel.

Schepenen.

Cornelis Willemsz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Mr. Joan Wigboldsz Slicher.
Laurens Abrahamsz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Mr. Ewout Nicolaesz vander Dussen, *heer van Souteveen.*
Mr. Dirk Hendriksz Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
Mr. Jacob Willemsz van Noorden, *obiit 25 April. En is in desselfs plaats verkoren* 10 *Oct.*
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Weesmeesters.

Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Johan Anthonisz Thierens.
Evert Jansz van Bleiswyk.

Havemeester binnen en buiten

Mr. Maarten Pauw.

Havenmeester op Delfshaven

Mr. Maerten s'Gravesande.

Anno 1711.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie.

Burgemeesteren.

Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Maerten Pietersz Hoogenhouk.
Mr. Franco Evertsz van Bleiswyk.
Mr. Pieter Jansz Halling.

Schepenen.

Willem Jansz van Ruyven
Laurens Abrahamsz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Mr. Ewout Nicol. vander Dussen, *heer van Zouteveen.*
Dirk Hendriksz Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.
Mr. Maerten Engelbertsz Pauw.

Thesaurier.

Mr. Adriaen van Assendelft.

Weesmeesters.

Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem.
Johan Anthonisz Thierens.
Mr. Philip Willemsz Dédel.

Havenmeester binnen en buiten

Mr. Nicolaas Fredrik Andriesz Bogaert, *heer van Alblasserdam*

Havenmeester op Delfshaven

Mr. Maerten s'Gravesande.

Anno 1712.

Schout.

Johan Bernardsz della Faille.

Burgemeesteren.

Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout.
Mr. Adriaen Andriesz vander Goes, *heer van Naters.*
Mr. Franco Evertsz van Bleiswyk.
Mr. Pieter Jansz Halling.

Schepenen.

Willem Jansz van Ruyven.
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Mr. Ewout Nicol. vander Dussen, *heer van Zouteveen.*
Dirk Hendriksz Meerman, *heer van molenaarsgraaf.*
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.
Mr. Maerten Engelbertsz Pauw
Mr. Maerten Hugensz s'Gravesande.

Thesaurier.

Mr. Adriaen van Assendelft.

Weesmeesters.

Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem.
Jan Fransz Meerman.
Mr. Anthony Adriaensz Wevering, *heer van Holy.*

Havenmeester binnen en buiten

Mr. Nicol. Andriesz Boogaert, *heer van Alblasserdam.*

Havenmeester op Delfshaven.

Mr. François Nicol. Nicolaesz vanden Born.

Anno 1713.

Schout.

Johan Bernardsz della Faillie, *obiit 8 Octob.*

Burgemeesteren.

Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem, *Gecommitteert in de Raad van Staten den 15 February.*
Jan Fransz Meerman.
Mr. Adriaen Andr. vander Goes, *heer van Naters.*
Mr. Ewout Evertsz van Bleiswyk.
Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made, *in de plaats van Vredenburg gesurrogeert den 28 Juny.*

Schepenen.

Willem Jansz van Ruyven.
Mr. Ewout Nicol. vander Dussen, *heer van Souteveen*
Dirk Hendriksz Meerman, *heer van molenaarsgraaf.*
Mr. Garspar Gasparsz van Kinschot.
Mr. Maerten Engelbertsz Pauw
Mr. Maerten Hugensz s'Gravesande.
Mr. Herbert Pouwelsz Briel.

Thesaurier.

Mr. Adriaen van Assendelft.

Weesmeesters.

Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen vander Made. *den 18 Juny Burgemeester geworden*
Mr. Anthony Adriaensz Wevering, *heer van Holy.*
Mr. Joan Wigboldsz Slicher, *gesurrogeert den 8 July.*
Laurens Abrahamsz van Bleiswyk.

Anno

Anno 1714.

Schout.

Voor 3 jaar.

Willem Janſz van Ruyven.

Burgemeeſteren.

Jan Franſz Meerman, *oud 70 jaar, Gecommitteert in de Raad van Staten den 16 October. Ongeſuppleert.*
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Mr. Ewout Nicol. vander Duſſen, *heer van Souteveen*
Dirk Hendrikſz Meerman, *heer van molenaarsgraaf.*
Mr. Garſpar Gaſparſz van Kinſchot.
Mr. Maerten Engelbertſz Pauw
Mr. Maerten Hugenſz s'Graveſande.
Mr. Herbert Pauluſz Briell.
Willem Hendrikſz Hooft.

Theſaurier.

Mr. Adriaen van Aſſendelft.

Weesmeeſters.

Johan Anthoniſz Thierens.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
François Guilliaemſz van Bleiswyk.

Havenmeeſter binnen en buiten

Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Mr. François Nicolaes Nicol. vanden Born.

Anno 1715.

Schout.

Willem Janſz van Ruyven.

Burgemeeſteren.

Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van Holy.*
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.

Schepenen.

Mr. Ewout Nicol. vander Duſſen, *heer van Souteveen.*
Mr. Gaſpar Gaſparſz van Kinſchot.
Mr. Maerten Engelbertſz Pauw
Mr. Maerten Hugenſz s'Graveſande.
Willem Hendrikſz Hooft.
Mr. Francois Nicolaes Nicol. vanden Born.

Theſaurier.

voor 6 jaren.

Mr. Jan Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Weesmeeſters.

Johan Anthoniſz Thierens
Mr. Adriaen Andr. vander Goes, *heer van Naters.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringsboek.*

Binnen en Buiten Havemeeſter.

Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Adriaen Jacobſz van Vredenburg.

Anno 1716.

Schout.

Willem Janſz van Ruyven.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *heer van Naters.*
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van Holy.*
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.

Schepenen.

Gecontinueert

Theſaurier.

Mr. Jan Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Weesmeeſters.

Dirk Hendrikſz Meerman, *heer van molenaarsgraaf.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringsboek.*
Mr. Adriaen Nicolaesz Boogaert *heer van Beloys.*

Havenmeeſter binnen en buiten

Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Mr. Adriaen Jacobſz van Vredenburg

Anno 1717.

Schout voor 3 jaren.

Mr. Maerten Engelbertſz Pauw.

Burgemeeſteren.

Mr. Adriaen Andr. vander Goes *Heer van Naters.*
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
Willem Janſz van Ruyven.
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringsboek.*

Schepenen.

Mr. Gaspar Gasparſz van Kinſchot.
Mr. Herbert Pauluſz Briell.
Willem Hendrikſz Hooft
Mr. François Nicol. Nicolaesz vanden Born.
Mr. Nicol. Fredr. Andriesz Bogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Jacob Pieterſz van Wouw.
Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

Theſaurier.

Mr. Jan Dirkſz van Heemskerk van Beeſt.

Weesmeeſters.

Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.

Havenmeeſter binnen en buiten.

Cornelis Janſz della Faillie.

Havemeeſter op Delfshaven.

Mr. Adriaen Jacobſz van Vredenburg.

Anno 1718.

Schout.

Mr. Maerten Engelbertſz Pauw

Burgemeeſteren.

Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk
Willem Janſz van Ruyven. *oudt 70 jaar.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringsboek.*

Schepenen.

Mr. Herbert Paulusz Briel.
Mr. Francois Nicol. Nicolaesz vanden Born
Mr. Nicolaas Fredrik Boogaert, *heer van Alblasserdam*
Mr. Jacob Pietersz van Wouw
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.
Mr. Nicolaes Adriaensz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
François Guiljaemsz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerritsz van Assendelft.

Havenmeester binnen en buiten.

Cornelis Jansz della *Faillie.*

Havenmr. op Delfshaven.

Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.

Anno 1719.

Schout.

Mr. Maerten Engelbertsz Pauw

Burgemeesteren.

Mr. Maerten Pietersz Hoogenhouk.
Engelbert Maertensz Graswinkel.
Mr. Joan Wigboldsz Slicher.
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.

Schepenen.

Gecontinueert.

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest

Weesmeesters.

Francois Guiljaamsz van Bleiswyk.
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot
Mr. Willem Gerardsz van Berkel

Havenmeester binnen en buiten.

Cornelis Jansz della Faillie.

Havenmeester op Delfshaven.

Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.

Anno 1720.

Schout.

voor 3 jaar.

Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Burgemeesteren.

Engelbert Maertensz Graswinkel.
Mr. Joan Wigboldsz Slicher.
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Willem Hendriksz Hooft

Schepenen.

Mr. Francois Nicolaes Nicol. vanden Born.
Mr. Nicolaes Fredrik Andriesz Bogaert, *Heer van Alblasserdam*
Mr. Jacob Pietersz van Wouw.
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.
Mr. Nicolaes Adriaensz Boogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg.
Cornelis Jansz della Faillie.

Thesaurier

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Dirk Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
Mr. Philip Willemsz Dédel.
Mr. Willem Gerardsz van Berkel.

Havenmeester binnen en buiten.

Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk.

Havenmeester op Delfshaven

Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.

Anno 1721.

Schout.

Mr. Gaspar van Kinschot.

Burgemeesteren.

Willem Hendriksz Hooft.
Dirk Hendr. Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
François Willemsz van Bleiswyk
Mr. Ewout vander Dussen, *heer van Souteveen.*

Schepenen.

Gecontinueert.

Thesaurier.

wederom voor 6 jaar.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Philip Willemsz Dédel.
Mr. Adriaen Gerritsz van Assendelft.
Mr. Maerten Engelbertsz Pauw *obiit* 31 *Aug. En in desselfs plaats gestelt den* 10 *Sept.*
Juliaen Adriaensz van Groenewegen.

Havenmeester binnen en buiten.

Dr. Abraham Corn. van Bleiswyk.

Havenmeester op Delfshaven

Dirk Willemsz Ingilby.

Anno 1722.

Schout.

Mr. Gaspar van Kinschot.

Burgemeesteren.

Dirk Hendriksz Meerman, *heer van Molenaarsgraaf.*
oud 70 *jaar.*
François Willemsz van Bleiswyk
Mr. Ewout Nicolaesz vander Dussen, *heer van Souteveen*
Mr. Adriaen Gerritsz van Assendelft.

Schepenen.

Mr. Francois Nicolaes Nicol. vanden Born.
Mr. Jacob Pietersz van Wouw.
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg.
Cornelis Jansz della Faillie.
Mr. Dirk Jacobsz Vallensis.
Mr. Willem Gerardsz van Berkel.

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van beest.

Weesmeesters.

Juliaen Adriaensz van Groenewegen.
Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.
Dr. George Hendriksz d'Acquet

Haven-

Anno 1591.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Adriaen Simonſz van Groenewegen. *Oud 75 jaar.*
Claes Adriaenſz van Adrichem.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen
Mr. Johan Huigenſz de Groot.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer.
Baſtiaen Cornelisz vanden Berg
Borger Janſz vander Blocq.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Jan Sebaſtiaenſz van Zanten.
Abraham Janſz Graswinkel.

Theſaurier.

Willem Adamſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Dirk Janſz Uittenbroek.
Cornelis Pieterſz van Beaumont
Clement Corn. Berkel.

Binnen Havenmeeſter

Jacob Bruinſz Smaling, *anders vander Duſſen.*

Anno 1592.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Johan Huigenſz de Groot.
Gerrit janſz vander Eyk.

Schepenen.

Dirk Dirkſz van Santen
Willem jacobſz van Voorburg
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Borger janſz vander Blocq.
Joris Franſz vander Houve.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort
Frank Reierſz vander Burch.

Theſaurier.

Govert Willemſz Braſſer,

Weesmeeſters.

Cornelis Pieterſz van Beaumont
Evert Corn. van Lodenſtein.
Gerrit Adriaenſz vander Meer

Havenmr. op Delfshaven.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Anno 1593.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Mr. Johan Huigenſz de Groot
Gerrit Janſz vander Eyk.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.

Schepenen.

Dirk Dirkſz van Santen.
Willem jacobſz van Voorburg.
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Sebaſtiaen Corn. vanden Berg
Borger Janſz vander Blocq.
Frank Reyerſz vander Burch
Cornelis Cornelisz de Bye.

Theſaurier.

Maerten Janſz Hoogenhoek.

Weesmeeſters.

Evert Corn. van Lodenſtein.
Corſtiaen Simonſz van Groenewegen.
Joris Franſz vander Hoeve.

Buiten Havemeeſter.

Jacob Adriaenſz vander Duſſen, *vertrokken, en in plaats geſtelt*
Dirk Govertſz Braſſer.

Anno 1594.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Mr. Johan Huigenſz de Groot.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Heindrik Dirkſz van Santen.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Sebaſtiaen Corn. vanden Berg
Abraham Janſz Graswinkel.
Frank Reyerſz vander Burch.
Cornelis Cornelis de Bye.

Theſaurier.

Corſtiaen Simonſz van Groenewegen.
Joris Franſz vander Houve.
Clement Cornelisz Berkel.
Corn. Adriaenſz vander Meer.

binnen Havenmeeſter.

Willem Aemſz vander Burch.

Anno 1595.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Govert Willemſz Braſſer.
Mr. Johan Huigenſz de Groot.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Heindrik Dirkſz van Santen.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg
Gerrit Adriaenſz vander Meer
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Abraham Janſz Graswinkel.
Frank Reyerſz vander Burch.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Jacob Bruinſz Smaling, *anders Vander Duſſen.*

Theſaurier.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Cornelis Adriaenſz vander Meer
Claes Adriaenſz van Adrichem.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort

Havemeeſter op Delfshaven.

Thonis Corn. vander Blok.

Anno 1596.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Govert Willemſz Braſſer.
Claes Adriaenſz van Adrichem
Jacob Huigenſz vander Duſſen
Heindrik Dirkſz van Santen.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer
Maerten Janſz Hoogenhoek
Cornelis Adriaenſz vander Meer
Borger Janſz vander Blocq
Abraham Janſz Graswinkel.
Frank Reyerſz vander Burch.

Theſaurier.

Joris Franſz vander Houve.

Weesmeeſters.

Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Evert van Lodenſtein.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen

Buiten Havemeeſter

Gerrit Janſz Graswinkel.

Havenmeester binnen en buiten.

Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk.

Havenmr. op Delfshaven.

Dirk Willemsz Ingilby.

Anno 1723.

Schout.

voor 3 *jaar.*

Mr. Jacob Pietersz van Wouw.

Burgemeesteren.

Mr. Joan Wigboldsz Slicher, *is den* 10 *October Admiraliteits heer in Zeeland geworden. Ongesuppleert.*
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Mr. Adriaen Gerritsz van Assendelft.
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Schepenen.

Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg.
Mr. Dirk Jacobsz Vallensis.
Mr. Willem Gerardsz van Berkel.
Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.
Mr. Reyer Frankensz vander Burch.
Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk.

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Dr. George Hendr. d'Acquet
Willem Hendriksz Hooft, *Gecommitteerde Raad geworden den* 23 *April.*
Mr. Nicolaas Fredrik Andriesz Boogaert, *Heer van Alblasserdam.*
Mr. Ewout Nicolaesz vander Dussen., *heer van Zouteveen. in plaats van* Hooft.

Havenmeester binnen en buiten

Mr. Cornelis Adriaensz vander Goes.

Havenmeester op Delfshaven.

Dirk Willemsz Ingilby.

Anno 1724.

Schout.

Mr. Jacob Pietersz van Wouw.

Burgemeesteren.

Corn. Willemsz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
Mr. Adriaen Gerrit Jansz Doublet.
Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.
Mr. Herbert Paulusz Briel.

Schepenen.

Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg
Mr. Willem Gerardsz van Berkel
Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.
Mr. Reyer Frankensz vander Burch
Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk
Dr. George Hendr. d'Acquet

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Nicol. Adriaensz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Ewout Nicol. vander Dussen, *heer van Zouteveen.*
Cornelis Jansz della Faillie.

Havenmeester binnen en buiten.

Mr. Cornelis Adr. vander Goes.

Havenmeester op Delfshaven.

Mr. Arent Hendriksz vander Dussen

Anno 1725.

Schout.

Mr. Jacob Pietersz van Wouw

Burgemeesteren.

Mr. Ewout Nic. vander Dussen, *heer van Zouteveen.*
Mr. Herbert Paulusz Briel
Mr. Nicolaes Fredrik Andriesz Boogaert, *Heer van Alblasserdam.*
Mr. Nicolaas Adriaensz Boogaert, *Heer van Beloys.*

Schepenen.

Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg
Mr. Willem Gerardsz van Berkel
Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout
Mr. Reyer Frankensz vander Burch.
Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk
Dr. George Hendriksz d'Acquet
Mr. François Françoisz Doublet, *Heer van Groenevelt, overleden* 11 *Sept. En is den* 18 *Sept. in desselfs plaats gesurrogeert*
Mr. Maarten Frankensz van Bleiswyk.

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Adriaen Gerritsz van Assendelft.
Cornelis Jansz della Faillie
Dirk Willemsz Ingilby.

Anno 1726.

Schout.

voor 3 *jaar.*

Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Burgemeesteren.

Mr. Ewout Nicolaesz vander Dussen, *heer van Zouteveen, in Middelbarnasch &c.*
Mr. Nicolaas Fredrik Andriesz Boogaert, *heer van Alblasserdam.*
Mr. Nicolaas Adriaensz Boogaart, *heer van Beloys.*
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Mr. Paulus Pietersz Téding van Berkhout.
Mr. Reyer Frankensz vander Burch.
Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk.
Dr. George Hendriksz d'Acquet
Mr. Maerten Frankensz van Bleiswyk.
Mr. Philip Quiryn Simonsz van Beaumont.
Dirk Willemsz Ingilby.

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Adriaen Gerritsz van *Arsendelft.*
Mr. Cornelis Adriaensz vander Goes.
Mr. Anthony Johansz Thierens

Havenmeester binnen en buiten

Adriaen Mattheusz vander Goes

Havenmeester op Delfshaven

Mr. Arent Hendriksz vander Dussen.

Anno 1727.

Schout.

Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Burgemeesteren.

Mr. Joan Wigboldsz Slicher.
Willem Hendriksz Hooft.
Mr. Adriaen Gerritsz van Asendelft.
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen.

Schepenen.

Gecontinueert.

Thesaurier.

wederom voor 6 jaren

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Cornelis Adriaensz vander Goes.
Mr. Jacob Pietersz van Wouw.
Mr. Adriaen Jacobsz van Vredenburg.

Havenmeester binnen en buiten

Adriaen Matheusz vander Goes.

Havenmr. op Delfshaven.

Abraham Johansz Keyser, *obiit 7 Novemb.*

Anno 1728.

Schout.

Mr. Gaspar Gasparsz van Kinschot.

Burgemeesteren.

Mr. Joan Wigboldsz Slicher.
Willem Hendriksz Hooft
Mr. Adriaen Gerritsz van Asendelft.
Mr. Francois Nicolaes Nicol. vanden Born.

Schepenen.

Mr. Reyer Frankensz vander Burch.
Dr. Abraham Cornelisz van Bleiswyk.
Mr. Maerten Frankensz van Bleiswyk.
Mr. Philip Quiryn Simonsz van Beaumont, *obiit 23 Juny*
Dirk Willemsz Ingilby.
Mr. Cornelis Adriaensz vander Goes.
Mr. Arent Hendriksz vander Dussen.
Mr. Anthony Johansz Thierens *in plaats van den overledene den 6 July.*

Thesaurier.

Mr. Jan Dirksz van Heemskerk van Beest.

Weesmeesters.

Mr. Nicolaas Adriaensz Boogaert, *Heer van Beloys*
Mr. Jacob Pietersz van Wouw.
Mr. Cornelis Cornelisz 's Gravesande.

Havenmeester binnen en buiten.

Adriaen Matheusz vander Goes.

Havenmeester op Delfshaven.

Mr. Adriaen Ysbrandsz de Bye, *in de plaats van* Keyser, *voor twee jaren.*

Namen van de Heeren, die van wegen de Stad Delft gecommitteert zyn geweest in de Vergadering van de Hoog Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenige Nederlanden.

1600 en 1601.

Jacob Huigensz vander Dussen, *heer van Haringcarspel, Calversdyk, Dyxhoorn, Uitjeshoorn en Sybelhuysen, Hoogheemraad van Delfland.*

1617.

Ewout Jacobsz vander Dussen, *Ridder.*

1628.

Ewout Jacobsz vander Dussen, *Ridder.*

1637.

Johan Hendrikiz Duist van Voorhout.

1646.

Francois Dirksz Meerman.

1655.

Mr. Everard Jansz van Lodensteín.

1664.

Dirk Bruinsz vander Dussen.

1673.

Mr. Cornelis Cornelisz Onderwater.

1682.

Arent Reyersz vander Burch.

1691.

Mr. Gerard Jansz Putmans, Bailliu en Dykgraaf van Delfland, Bewintbebber der Oostindische Compagnie ter Kamer tot Delft.

1700.

Mr. Hendrik Ewoutsz van Bleiswyk, Bewintbebber der Oostindische Compagnie ter Kamere tot Delft, en Curator van de Universiteit tot Leiden.

1709.

Mr. Dirk Simonsz van Groenewegen.

1718.

Mr. Adriaen Andriesz vander Goes, Heer van Naters, Puncragors en Natedoele, Bewintbebber der Oostindische Compagnie ter Kamere tot Delft, Hoogheemraad van Delfland, overleden den 25 Maart 1721, en is desselfs commissie ongesuppleert gebleven tot Mey 1721, als wanneer de Commissie geeindigt zoude wezen.

1727.

Mr. Ewout Nicolaesz vander Dussen, Heer van Zouteveen, in Middelharnasch &c. Bailliu en Dykgraaf van den Lande van Stryen.

Namen van de Heeren die van wegens de Stad Delft gecommitteert zyn geweest in den Raad van Staten der Vereenigde Nederlanden.

1601.

Mr. Jan van Zanten.

1608.

Willem Fransz Duist van Zanten.

1629.

Mr. Willem Vrankensz vander Burgh.

1650.

Mr. Everard Jansz van Lodensteín.

1671.

Dirk Gerritsz *Meerman. Dan alzoo den zelve in den jare 1672 van de Regeering, door zyn Hoogheit den heere Prince van Orangie wierd geëxcuseert, is in zyn plaats gecommitteert geworden*

Arent Reyersz vander Burch

1682.

Arent Pietersz Slachtoe.

1713.

Mr. Pieter Paulusz Téding van Berkhout, *eer sessie kunde nemen overleden den 9 February 1713, en is in desselfs plaats gecommitteert den 15 Feb.*

Mr. Jacob Adriaensz Vredenburg van Adrichem, *Bailliu en Dykgraaf van Delfland, overleden den 5 October 1714, en is in desselfs plaats gecommitteert geworden den 18 Oct.*

Johan Fransz Meerman, *Bewintbebber der Oostind. Compagnie ter Kamere tot Delft*

Namen van de Heeren die van wegens de Stad Delft gecommitteert zyn geweeſt in 't Collegie van de Admiraliteit op de Maze.

1621.
Jan Adriaenſz Vockeſtaett, *is Schout geworden, en is in zyn plaats verkoren*
Nicolaas Bartholomeuſz vander Maſt.
1624.
Michiel Willemſz vander Hoeff
1627.
Nicolaas Janſz van Santen.
1630.
Hendrik Anthoniſz van Groenewegen.
1633.
Nicolaas Janſz van Santen
1636.
Vincent Henrikſz Molshoek.
1639.
Dirk Janſz vander Lee.
1642.
Bruin Dirkſz vander Duſſen.
1645.
Dezelve nog gecontinueert voor 3 jaren.
1648.
Nicolaas Leendertſz Couckebakker.
1651.
Pieter Gerritſz van Santen.
1654.
Nicolaes Leendertſz Couckebakker.
1657.
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf
1660.
Pieter Jooſtenſz Lodeſtein, *den 10 November Secretaris van de voorſz Admiraliteit geworden, en in zyn plaats verkoren den 29 November*
1661.
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf *voor 3 jaren en 4 maanden.*
1665.
Matheus Nicolaeſz Gaal, *obiit 22 October 1665, en is in deszelfs plaats verkooren*
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf
1669.
Mr. Nicolaas Aernoutſz van Berenſtein.
1672.
Mr. Jan Bruinſz vander Duſſen, *dan alzoo den zelven Ao. 1672 door zyn Hoogheit den Prince van Orange geëxcuſeert is, zoo is den 10 Sept. in deſſelfs plaats verkooren*
Mr. Hendrik Ewoutſz van Blaiswyk.
1675.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
1678.
Mr. Harpert Maertenſz Tromp.
1681.
Mr. Jacob Adriaenſz van Vredenburg van Adrichem.
1684.
Mr. Dirk Aernoutſz van Beereſtein.
1687.
Mr. Dirk Dirkſz vander Duſſen, *obiit 5 Feb. 1689, en is in des zelfs plaats verkoren tot primo Mey 1689*
Mr. Dirk Aernoutſz van Beerenſtein.
1690.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters, Panerasgras en Natendoele.*
1693.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
1696.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
1699.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
1702.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
1705.
Mr. Pieter Janſz Halling.
1708.
Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van Suly.*
1711.
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
1714.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
1717.
Mr. Ewout vander Duſſen, *heer van Soutevaen.*
1720.
Mr. Herbert Pauluſz Bricll.
1723.
Mr. Francois Nicolaes Nicol vanden Born.
1726.
Mr. Willem Gerardſz van Berkel.

Namen

Namen van de Heeren die van wegen de Stad Delft gecommitteert zyn geweest in de Admiraliteit in Zeeland.

1656.
Arent Reyersz vander Burch, *voor den tyd van 7 jaren, met primo Mey* 1656.

1677.
Mr. Bruno Nicolaesz van Waarthuizen, *voor 7 jaren, met primo Mey* 1677, *obiit* 12 *Jan.* 1679. *In desselfs plaats*

1679.
Mr. Bartholomeus Nic. vander Mast, *obiit* 22 *Maart* 1681. *In desselfs plaats*

1681.
Mr. Dirk Evertsz van Bleiswyk, *obiit* 11 *Sept.* 1681. *In welkers plaats den* 18 *October*

1681.
Mr. Cornelis Cornelisz Soetens *tot primo Mey* 1684.

1698.
Mr. Pieter Paulusz Teding van Berkhout, *met primo Mey* 1698

1719.
Mr. Ewout Evertsz van Bleiswyk, *met primo Mey* 1719. *obiit den* 9 *Mey* 1723. *In welkers plaats den* 7 *October*

1723.
Mr. Joan Wigboldsz Slicher. *tot primo Mey* 1726.

Namen van de Heeren die van wegens de Stad Delft gecommitteert zyn geworden in de Generaliteits Rekenkamer.

1615.
Michiel Willemsz vander Hoeff

1644.
Evert Adriaensz van Bleiswyk

1671.
Aelbregt Arentsz vander Graaff.

1698.
Hugo Adriaensz s'Gravesande, *overleden den* 19 *Augusti.* 1699 *en is in desselfs plaats gecommitteert geworden*
Mr. Jacob Adriaensz van Vredenburg.

1725.
Corn. Willemsz Spiering, *heer van Spieringshoek, Bewinthebber der Oostindische Compagnie ter Kamer tot Delft.*

Namen van de Heeren die van wegen de Stad Delft gecommitteert zyn geweeſt als Gecommitteerde Raden van de Ed. Groot Mog. Heeren de Staten van Holland en Weſtvrieſland.

1590.
Hendrik Aamſz vander Burch.
1601.
Willem Franſz van Santen.
1608.
Ewout Jacobſz vander Duſſen
1611.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort
1615.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
1617.
Dirk Gerritſz Meerman, *doch wierd door zyn Excellent. Prins Maurits in* 1618 *geëxcuſeert, en in deſſelfs plaats gecommitteert*
1618.
Gerrit Beuckelſz van Zanten, *dewelke nog gecontinueert is voor drie jaren, by diſpenſatie van de Staten, in date den* 22 *January* 1621.
1625.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk
1628.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk, *gecontinueert zynde by de Staten voor een jaar den* 20 *April* 1628, *en bevonden by de Regiſters van Gecommitteerde Raden, dat den zelve nog twee jaren gedient heeft.*
1631.
Gerrit Beuckelſz van Santen, *een weinig voor Mey, mits het overlyden van* Dirk Adriaenſz van Bleiswyk *op den* 27 *Febr. die het voor hem bedient had, alzoo by was geweeſt op het redres van de Verponding.*
1634.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
1637.
Mr. Willem Vrankenſz vander Burch.
1640.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
1643.
Johan Hendrikſz Duſſ van Voorhout.
1646.
Mr. Arlewyn van Groenewegen, *ſtierf den* 18 *Juny* 1648, *en is in deſſelfs plaats verkoren*
1648.
Johan Hendr. Duiſt van Voorhout, *vermits het overlyden van* Mr. Arlewyn van Groenewegen.
1651.
Dirk Gerritſz Meerman, *Ridder. Heer van Molenaarsgraaf.*
1654.
Franeois Dirkſz Meerman.
1657.
Mr. Maerten Engelbertſz Pauw
1660.
Aalbregt Arentſz vander Graaff.
1663.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
1666.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes, *Heer van Naters, Pancrasgors en Natedoele, Bewintbebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft*
1669.
Mr. Zacharias Beereſtein van Hofdyk, *heer in Middelharnaſch.*
1672.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys en Nataires: dan alzoo den zelve in dezen jare* 1672 *door zyn Hoogheit den Prince van Oranje, van de Regeering is geëxcuſeert geworden, zoo is in deſſelfs plaats verkooren*
Mr. Zacharias Corn. Beereſtein van Hofdyk, *heer in Middelharnaſch.*
1675.
Mr. Frank Adriaenſz vander Goes.
1678.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyck.
1681.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen, *Bewintbebber van de Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft.*
1684.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Boogaert, *Heer van Beloys en Nataires, Hoogheemraad van Delfland, en Bewintbebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft.*
1687.
Mr. Harpert Maertenſz Tromp.
1690.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk, *Bewintbebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamer tot Delft.*
1693.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
1696.
Jan Franſz Meerman.
1699.
Adriaen Willemſz vander Hoeff
1702.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhoek, *Bewintbebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft.*
1705.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
1708.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters, Pancrasgors en Natendoele, Bewintbebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft.*
1711.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
1714.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
1717.
Mr. Anthony Adriaenſz Wevering, *heer van Holy.*
1720.
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*
1723.
Mr. Ewout Nicolaeſz vander Duſſen, *heer van Zouteveen, Baillieu en Dykgraaf van den Lande van Stryen. Dog alzoo by de Staten verſtaan wierd, dat uyt een afgeſtorven Schoonbroeder, den Heere Mr. Johan de Witt, Burgemeeſter der Stad Dordregt, die* 2 *jaren in dit College gezeten had, en noch een jaar wegens Dordregt moeſt zitten, niet gelyk kon dienen, zoo heeft de voorn. Heer* vander Duſſen *op den* 16 *April abſolut van de geheele Commiſſie affiant gedaan. En is op den* 23 *April in deſſelfs plaats verkoren*

Willem

Willem Hendrikſz Hooft, *Caſtelein, Baillieu en Dykgraaf van de Stad en groote Waterſchappe van Woerden, Bewinthebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamere tot Delft, Baillieu en Dykgraaf van Delfland, en Meeſterknaep van Holland.*

1726.

Mr. Herbert Pauluſz Briell, *Bewinthebber der Ooſtindiſche Compagnie ter Kamer tot Delft en Hoogheemraad van Delfland.*

Namen van de Heeren die van wegens de Stad Delft zyn gecommitteert tot het hooren van de Gemeene Lands Rekeningen van Holland.

1592.

Hendrik Dirkſz van Santen.

1600 en 1601.

Willem van Santen.

1605.

Dirk Evertſz van Bleiswyk.

1610.

Michiel Willemſz vander Hoeff.

1622.

Frans Adriaenſz vander Duſſen.

1638.

Frans Dirkſz Meerman.

1655.

Johan Vrankenſz Graswinkel

1671.

Dirk Janſz vander Lee.

1688.

Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen, *Bewinthebber van de Ooſtindiſche Compagnie, ter Kamere tot Delft.*

1704.

Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.

1721.

Engelbert Maarteuſz Graswinkel.

Namen van de Heeren Adjuncten ten Dagvaart.

1620.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk

1621.

Michiel Willemſz vander Hoeff
Frans Adriaenſz vander Duſſen

1622.

Michiel Willemſz vander Hoeff.
Adriaen Andrieſz vander Goes.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.

1623.

Michiel Willemſz vander Hoeff.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.

1624.

Ewout Jacobſz vander Duſſen.
Vrank Hendrikſz vander Burch.

1625.

Gerrit Beukelſz van Santen.
Vrank Hendrikſz vander Burch

1626.

Frans Adriaenſz vander Duſſen
Gerrit Beuckelſz van Santen.

1627.

Dirk Gerritſz Meerman.
Mr. Willem Vrankenſz vander Burch.

1628.

Frans Adriaenſz vander Duſſen.
Dirk Gerritſz Meerman.

1629.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Gerritſz Meerman.

1630.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Gerritſz Meerman.

1631.

Ewout Jacobſz vander Duſſen
Dirk Dirkſz Meerman.

1632.

Pieter Anth. vanden Heuvel.
Jooſt Jacobſz van Adrichem.

1633.

Pieter Anth. vanden Heuvel.
Jooſt Jacobſz van Adriehem.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.

1634.

Jooſt Jacobſz van Adrichem.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.

1635.

Jooſt Jacobſz van Adrichem.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.

1636.

Dirk Robbertſz Schilperoort
Frans Dirkſz Meerman.

1637.

Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
Mr. Cornelis Samuelſz van Berenſtein.

1638.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Frans Dirkſz Meerman.
1639.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Raader.*
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.
1640.
Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Evert Adriaensz van Bleiswyk
1641.
Evert Adriaenſz van Bleiswyk.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaart.
1642.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaart.
1643.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.
Mr. Nicol. Adriaanſz Boogaart.
1644.
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.
Geraldo Corneliſz Welhoek, *anders Briell.*
1645.
Mr. Arlewyn Simonſz van Groenewegen.
Geraldo Corneliſz Welhoek, *anders Briell.*
1646.
Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Geraldo Corneliſz Welhoek, *anders Briell.*
1647.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Geraldo Corneliſz Welhoek, *anders Briell.*
1648.
Mr. Nicolaas Adriaenſz Boogaart.
Pieter Gerritſz van Santen.
1649.
Mr. Nicolaas Adriaenſz Boogaart.
Pieter Gerritſz van Santen.
1650.
Mr. Nicolaas Adriaanſz Boogaart.
Pieter Gerritſz van Santen.

Extraordinair bygevoegt

Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Bruin Jacobſz vander Duſſen.
Dirk Gerritſz Meerman.
1651.
Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
Frans Dirkſz Meerman.
1652.
Frans Dirkſz Meerman.
Aarnout Paulusſz van Berenſtein
1653.
Mr. Everard Janſz van Lodenſtein.
Frans Dirkſz Meerman.
Mr. Dirk Jacobſz vander Duſſen
1654.
Dirk Gerritſz Meerman.
Aelbregt Arentſz vander Graaf.
1655.
In dit jaar heeft men, volgens Reſolutie, daar toe genomen de Adjuncten op de Vergadering van haar Ed. Groot Mog. begonnen by de Heeren Veertigen voor een geheel jaar te verkiezen.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
Aalbregt Arentſz vander Graaf.
1656.
Dirk Gerritſz Meerman.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
1657.
Pieter Gerritſz van Santen.
Mr. Paulus Jacobſz Briell.
1658.
Jan Corneliſz van Bleiswyk.
Mr. Zacharias Corneliſz Beerenſtein van Hofdyk.
1659.
Evert Dirkſz van Bleiswyk.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
1660.
Jan Corn. van Bleiswyk.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
1661.
Dirk Gerritſz Meerman.
Dirk Adriaenſz van Coolwyk.
1662.
Jan Corn. van Bleiswyk.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes.
1663.
Jan Frankenſz Graswinkel.
Mr. Corn. Corneliſz Onderwater.
1664.
Mr. Zacharias Corn. Beereſtein van Hofdyk.
Pieter Abrahamſz Hogenhoek.
1665.
Jan Frankenſz Graswinkel.
Aalbregt Arentſz vander Graaf.
1666.
Theodorus Jacobiz Vallenſis.
Mr. Willem Gerritſz Meerman.
1667.
Jan Frankenſz Graswinkel.
Dirk Gerritſz Meerman.
1668.
Maarten Engelbertſz Graswinkel
Mr. Willem Gerritſz Meerman.
1669.
Jan Corn. van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Nicolaaſz Boogaart.
1670
Maarten Engelbertſz Graswinkel
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf
1671
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Dirk Jooſtenſz van Lodenſtein.
1672.
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
David Johanſz vanden Mierop, *in de plaats van* vander Graaf, *die van de Regeering geexcuſeert wierd.*
1673.
Hugo Adriaenſz s'Graveſande.
Mr. Franco Adriaenſz vander Goes.
1674.
David Johanſz vanden Mierop, *obiit 19 Feb.*
Mr. Adriaan Jacobſz Fyck.
Mr. Bartholomeus Nicolaaſz vander Maſt, *in plaats van den overledene.*
1675.
Aalbregt Arentſz vander Graaf
Arent Reyerſz vander Burch.
1676.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Mr. Harpert Maartenſz Tromp
1677.
Hugo Adriaanſz s'Graveſande.
Mr. Andries Janſz van Stangerlant.
1678.
Mr. Cornelis Corn. Onderwater
Arent Reyerſz vander Burch.
1679.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Franco Adriaenſz vander Goes.
1680.
Hugo Adriaenſz s'Graveſande.
Mr. Gerrit Janſz Putmans
1681.
Mr. Adriaan Jacobſz Fyck.
Mr. Franco Adriaanſz vander Goes.
1682.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Mr. Dirk Aarnoutſz van Beerenſtein.
1683.
Hugo Adriaanſz s'Graveſande.
Mr. Franco Adriaanſz vander Goes.
1684.
Jan Franſz Meerman
Willem Corneliſz Spiering.
1685 en 1686
Hugo Adriaanſz s'Graveſande.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.

1687.
Mr. Hendrik Ewoutſz van Bleiswyk.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.

1688.
Mr. Gerard Johanſz Putmans.
Mr. Dirk Aernoutſz van Beerestein.

1689.
Adriaen Willemſz vander Hoeff
Mr. Fwout Evertſz van Bleiswyk.

1690.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.

1691.
Mr. Jacob Adriaenſz van Vredenburg van Adrichem.
Mr. Cornelis Dirkſz Vallenſis.

1692.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Jan Franſz Meerman.

1693.
Adriaen Willemſz vander Hoeff
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

1694.
Mr. Dirk Aernoutſz van Beerenſtein, *obiit* 28 *Nov.*
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *Heer van Naters.*

1695.
Mr. Adriaen Nicol. Boogaert, *Heer van Beloys.*
Engelbert Maertenſz Graswinkel.

1696.
Mr. Hendrik Ewout van Bleiswyk.
Mr. Pieter Janſz Halling.

1697.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Johan Anthoniſz Thierens

1698.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen.
Mr. Frank Reyerſz vander Burch

1699.
Mr. Adriaen Nicolaeſz Bogaert *Heer van Beloys.*
Jacob Gasparſz van Kinſchot.

1700.
Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet.
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graaf.

1701.
Mr. Dirk Simonſz van Groenewegen vander Made.
Maerten Harpertſz Tromp, *Baronnet.*

1702.
Jan Franſz Meerman.
Gillis Gilliſz Gromme.

1703.
Mr. Adriaen Nicolaesz Bogaert, *Heer van Beloys.*
Reyer Janſz van Bleiswyk.

1704.
Mr. Adriaen Andr. vander Goes, *heer van Naters.*
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*

1705.
Mr. Franco Evertſz vanBleiswyk
Mr. Anthony Adriaenſz Weverring, *heer van Holy.*

1706.
Jan Franſz Meerman.
François Willemſz van Bleiswyk.

1707.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Gerard Johanſz Gaal.

1708.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.

1709.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
Willem Janſz van Ruyven.

1710.
Mr. Jacob Adriaenſz Vredenburg van Adrichem.
Mr. Philip Willemſz Dédel.

1711.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.

1712.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk.
Laurens Abrahamſz van Bleiswyk.

1713.
Mr. Franco Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.

1714.
Mr. Adriaen Andrieſz vander Goes, *heer van Naters.*
Mr. Anthony Gerritſz vander Heim, *obiit* 22 *Dec.*

1715.
Mr. Ewout Evertſz van Bleiswyk
Dirk Hendrikſz Meerman, *heer van molenaarsgraaf.*

1716.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhoek.
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.

1717.
Engelbert Maertenſz Graswinkel.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.

1718.
Mr. Gaſpar Gaſparſz van Kinſchot.
Willem Hendrikſz Hooft.

1719.
Willem Janſz van Ruyven.
Cornelis Willemſz Spiering, *heer van Spieringshoek.*

1720.
Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhoek, *obiit* 25 *Decemb.*
Mr. Maerten Engelbertſz Pauw

1721.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
Mr. Adriaan Gerrit Janſz Doublet.

1722.
Willem Hendrikſz Hooft.
Mr. Nicolaas Fredrik Andriesz Bogaert, *heer van Alblaſſerdam*

1723.
Francois Willemſz van Bleiswyk, *obiit* 17 *Aug.*
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boogaert, *heer van Beloys.*

1724.
Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.
Mr. Dirk Jacobſz Vallenſis.

1725.
Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet.
Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

1726.
Mr. Jacob Pieterſz van Wouw.
Mr. Adriaan Jacobſz van Vredenburg.

1727.
Mr. Nicolaas Fredrik Andrieſz Boogaert, *heer van Alblaſſerdam.*
Mr. Nicolaas Adriaenſz Boogaert, *heer van Beloys.*

1728.
Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.
Mr. Paulus Pieterſz Téding van Berkhout.

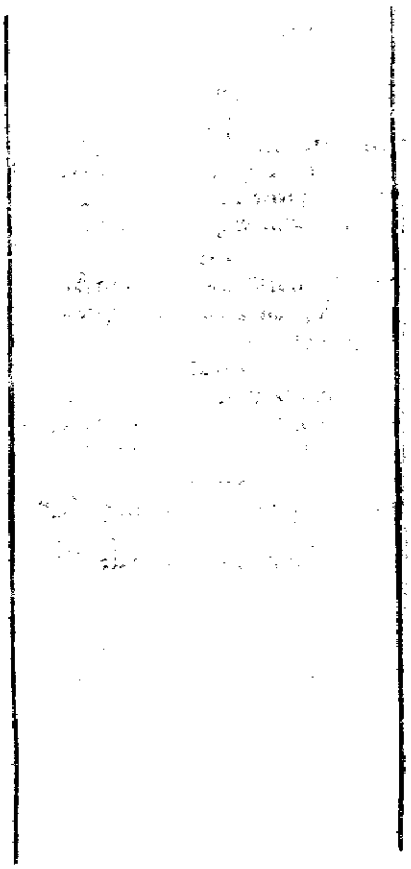

Namen van de Heeren Penſionariſſen.

Mr. Arent Touw.

Mr. Aart Maertenſz vander Goes 1518. *Wierd* 1525 *Advocaat van Holland, obiit* 1 *Nov.* 1545.

Mr. Willem Willemſz vander Meer, *genaamt* van Alkmaar 1529. *Eerſte Raad en Procureur Gener. van Utregt, en* 1535 *Raad en Proc. Gen. van Holland, dat by ſtierf. Cancelier van Gelderland verkoren Ao.* 1554.

Mr. Hugo vanden Ende 1537. *oudt* 49 *jaren, en was 't nog* 28 *July* 1548, *en* 26 *Jul.* 1555

Mr. Jacob vanden Ende 1555. *Op de Vergadering van de Heeren Staten van Holland als Penſionaris geweeſt zynde. Veertig* 1560, *en werd* 1562 *Advocaat van Holland, en werd tot Bruſſel op Treurenberg gehouden den tyd van een jaar en* 6 *weken. Is aldaar geſtorven den* 12 *Maart* 1569. *Zie* W. v. Gouthoeven *fol.* 620. *en* P. Bor, *I deel fol.* 149.

Mr. Adriaen Dirkſz van Leeuwen, *gezegt* van Leyden, *ten tyde van de overgifte der Nederlanden, ob.* 26 *Nov.* 1562.

Mr. Willem Criep 1563. 1573 *Raad tot Utrecht, Raad in den Grooten Raad tot Mechelen,* 1574 *tot* 1586. *Cancelier van Gelderland tot Roermonde, alwaar by ſterft* 1610. *oud* 75 *jaren. Zie* Gouthoeven, *fol.* 224. 106. 108.

Mr. Gerrit de Bieſe 1565. 1566 *en* 1567.

Mr. Leonard de Voogt 1585. *Raad in den Hogen Rade* 1592. *Ambaſſadeur in Schotland* 1588. *obiit* 1613.

Mr. Pieter Willemſz vander Meer 1596. *obiit* 4 *Mey* 1616.

Mr. Johan Camerling 1598. *Ridder, was Ambaſſadeur in Engeland* 1620, *en Curator van de Univerſiteit tot Leiden, obiit* 2 *Maart* 1640.

Mr. Govert Braſſer 1630. *was naderhant Theſaurier Generaal, obiit* 1654.

Mr. Nicolaas van Kinſchot 1638 *obiit Octob.* 1660.

Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen 1654. *ob.* 7 *Sept.* 1679.

Mr. Gaſpar van Kinſchot 1672. *obiit* 8 *Octob.* 1678.

Mr. Anthony Adriaenſz Heinſius 1679. *was naderhant* 1689 *Raadpenſionaris van Holland, Groot-zegelbewaarder en Stadhouder van de Leenen.* 1697 *Ambaſſadeur op de Vredehandeling tot Ryswyk. Is ook gezonden geweeſt aan 't Hof van Vrankryk door zyn Hoogheit den Heere Prince van Orangie, Bewinthebber der Ooſtind. Compter Kamere tot Delft, overleed den* 13 *Auguſty* 1720.

Mr. Johan Goes van Aſsmade 1690. *obiit Mey* 1690.

Mr. Adriaan Baart, *Penſionaris der Stad Alkmaar, wierd verkoren* 1691. *obiit* 30 *Mey* 1698.

Mr. Hendrik Æmilius Johanſz van Hoornbeek, *Commis Fiſcaal van Holland, wierd verkoren* 1698.

Anno 1597.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Govert Willemſz Braſſer.
Claes Adriaenſz van Adrichem.
Gerrit Janſz vander Eyk.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer.
Abraham Janſz Graswinkel.
Sebaſtiaen Corn. vanden Berg
Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Paulus Corneliſz van Beerenſtein.

Theſaurier.

Cornelis Corneliſz Welhoek.

Weesmeeſters.

Evert van Lodenſtein, *verlaten.*
Maerten Janſz Hoogenhoek.
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Willem Adamſz vander Burch, *in de plaats van* Lodenſtein.

Binnen-Havenmeeſter.

Michiel Willemſz vander Houff.

Anno 1598.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Govert Willemſz Braſſer.
Gerrit Janſz vander Eyk.
Jacob Huigenſz vander Duſſen
Maerten Janſz Hogenhoek.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer.
Borger Janſz vander Blocq.
Frank Reyerſz vander Burch.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Paulus Corneliſz van Berenſtein
Thonis Corn. vander Blocq.

Theſaurier.

Frans Huigenſz vander Duſſen.

Weesmeeſters.

Willem Adamſz vander Burch.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen.
Cornelis Adriaenſz vander Meer

Havenmr. op Delfshaven.

Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Anno 1599.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Jacob Ewoutſz vander Duſſen.
Gerrit Janſz vander Eyk.
Abraham Janſz Graswinkel.
Robbert Ewoutſz Schilperoort, *in plaats van den Overledene, den* 1 *Mey, na een Nominatie van twee, uit de vier uitgevallen Burgemeeſteren.*

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Gerrit Adriaenſz vander Meer *obiit* 3 *Nov.*
Frank Reyerſz vander Burch.
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Iſaacq Lambertſz vander Wel
Pouwels Corn. van Berenſtein.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Theſaurier.

Willem Adamſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Cornelis Adriaenſz vander Meer
Joris Franſz vander Hoeve.
Govert Willemſz Braſſer.

Buiten Havenmeeſter.

Adriaen Fyk Dirkſz van Bleiswyk.

Anno 1600.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Gerrit Janſz vander Eyk.
Abraham Janſz Graswinkel.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.

Schepenen.

Willem Jacobſz Voorburg.
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Borger Janſz Blocq.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Pouwels Corn. van Berenſtein.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Arent Jacobſz vander Graaf.

Theſaurier.

Heindrik Franſz Duiſt van Voorhout.

Weesmeeſters.

Joris Franſz vander Houve.
Heindrik Dirkſz van Santen.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Binnen Havenmeeſter.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel

Anno 1601.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Gerrit Janſz vander Eyk.
Abraham Janſz Graswinkel.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort
Pouwels Corneliſz van Berenſtein.

Schepenen.

Willem Jacobſz Voorburg.
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Borger Janſz Blocq.
Joris Franſz vander Houve.
Baſtiaen Corn. vanden Berg.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Cornelis Corneliſz Welhouk, *anders, Briell.*

Theſaurier.

Maerten Janſz Hoogenhouk.

Weesmeeſters.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Frank Reyerſz vander Burch.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Havenmeeſter op Delfshaven

Jan Janſz van Lodenſtein.

Namen der Heeren Stads Secretarissen.

1513.
Jacob Hendriksz Duist van Voorhout.

1536.
Mr. Hugo vanden Ende, *die te gelyk Pensionaris was.*
Mr. Cornelis Aartsz vander Dussen, *obiit* 1556.

1553.
Mr. Adriaen Dirksz van Leeuwen, *mede Pensionaris.*

1554.
Mr. Arent Frankensz vander Meer, *obiit* 25 *Decemb.* 1596.

1562.
Mr. Willem Criep, *mede Pensionaris.*

1569.
Melchior Arienſz Benschop, 1570 *in zeker Testament genoemt Substitut van den Secretaris, ordin. Clerk.*

1595.
Mr. Jan de Groot, *vertrokken* 1601.

1596.
Mr. Jacob Andriesz, *Onder-Secretaris.*

1601.
Jacob Adriaensz Groenhout, *eerst Substituit, en naderhant tweede Secretaris.*

1630.
Jan Jansz van Groenewegen, *staat af* 1645.
Jan van Ophoven, *Substitut Secretaris, obiit* 3 *Nov.* 1645.

1645.
Mr. Simon Adriaensz van Groenewegen, *obiit* 5 *July* 1652.
Mr. Arent Bruinsz vander Dussen, *alleen. Wierd* 1654 *Pensionaris.*

1652.
Mr. Hendrik Hendriksz Vockestaart, *eerst Substitut Secretaris, wierd* 21 *Sept.* 1654 *Secretaris, afstant gedaan maart* 1688

1654.
Mr. Hendrik Ewoutsz van Bleiswyk, 24 *Nov.* 1668 *afstant gedaan.*

1668.
Mr. Adriaan Simonsz van Groenewegen, *die 't op den* 29 *December* 1670 *verlaten heeft.*

1670.
Mr. Anthony Adriaensz Heinsius, *Pensionaris geworden* 1679
Mr. Bruno Arentsz vander Dussen, *obiit* 8 *July* 1695.

1688.
Mr. Hendrik Woutersz Vockestaert, *afstant gedaan* 1713. *obiit* 2 *January* 1718.

1695.
Mr. Jacob Arentsz vander Dussen, *afstant gedaan* 27 *October* 1710, *en in zyn plaats verkoren den* 3 *Nov.*

1710.
Mr. Andries Adriaensz vander Goes, *Heer van Naters.*

1713.
Mr. Hendrik Hendriksz Vockestaert.

Namen der Heeren Secretarissen van de Weeskamer.

1544.
Frank Storm Gerritsz.

1562.
Cornelis Hermansz van Naarden

1576.
Mr. Jacob Jan Borgers, *ob.* 1600

1600.
Adriaan Jansz Groenlant.

1624.
Pieter Hendriksz Duist van Voorhout.

1646.
Mr. Louis Heinsius.

1662.
Isaak Cornelisz Graswinkel, *stand af.*

1685.
Reyer Reyersz vander Burch.

1695.
Dr. George Hendriksz d'Acquet, *stand af.*

1715.
Mr. Hendrik Georgesz d'Acquet.

Com-

Commiſſariſſen van de Huwelykſe Zaken.

11 *Nov.* 1581.
Mr. Gerrit Bieſe.
Mr. Arent Frankenſz vander Meer, *ob.* 25 *Dec.* 1596.
Willem Jacobſz van Voorburg, *obiit* 1608.
4 *Nov.* 1592.
Mr. Leonard de Voogt, *obiit* 1613.
8 *Jan.* 1594.
Robbregt Ewoutſz van Schilperoort.
Jacob Adriaenſz Groenhout.
6 *Jan.* 1601.
Jan Janſz Lodenſtein, *ob.* 3 *Oct.* 1626.
7 *Jan.* 1606.
Jacob Janſz Helm, *obiit* 7 *July* 1626.
7 *Jan.* 1612.
Arent Gysbertſz van Wena, *obiit* 1629.
5 *Jan.* 1619.
Adriaen Claeſz Moeyt, *obiit* 2 *Aug.* 1639.
4 *Jan.* 1624.
Jooſt Jacobſz van Adrichem, *obiit* 2 *Sept.* 1653.
5 *Jan.* 1625.
Hendrik Hendrikſz van Millegen, *ob.* 13 *Dec.* 1643
Nicolaas Janſz van Santen, *obiit* 10 *Jan.* 1638.
Pieter Hendrikſz Duiſt van Voorhout.
10 *Jan.* 1626.
Hendrik Heudr. van Mierop, *obiit* 20 *July* 1640.
9 *Jan.* 1627.
Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Vrank Pieterſz vander Meer, *obiit* 1 *Maart* 1663.
8 *Jan.* 1628.
Dirk Pieterſz Vrouwling, *obiit* 30 *April* 1639.
6 *Jan.* 1635.
Vincent Hendrikſz Molshoek, *obiit* 31 *Jan.* 1644.
Mr. Nicolaes Adriaenſz Boegaert, *obiit* 20 *Jan.* 1654.
8 *Juny* 1636.
Ewout Evertſz van Bleiswyk, *obiit* 20 *Oct.* 1657.
9 *Jan.* 1638.
Jan Adriaenſz vander Chys, *obiit* 14 *Nov.* 1652.
8 *Jan.* 1639.
Engelbert Jacobſz Pauw, *obiit* 29 Feb. 1648.
Mr. Jacob van Adrichem.
5 *Jan.* 1641.
Adriaen Adamſz Fyk, *obiit* 14 *Dec.* 1654.
Mr. Arent Jacobſz vander Graaf, *obiit* 29 *Sept.* 16[illegible]6.
10 *Jan.* 1643.
Anthony Louyſz Heinſius, *obiit* 1651.
9 *Jan.* 1644.
Pieter Dirkſz Vrouwling, *obiit* 10 *Aug.* 1653.
4 *Jan.* 1653.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes, *heer van Naters*, *obiit* 4 *Dec.* 1669.
3 *Jan.* 1654.
Mr. Zacharias Corn. Hofdyk van Bereſtein, *ob.* 23 *July* 1679
2 *Jan.* 1655.
Mr. Franco Adriaenſz vander Goes, *ob.* 18 *July* 1700.
8 *Jan.* 1665.
Paulus van Bereſtein.
1658.
Pieter Harmenſz van Ruyven, *ob* 23 *Oct.* 1678.
1664.
Gerard Franſz Meerman, *obiit* 5 *Aug.* 1668.
7 *Jan.* 1668.
Mr. Jan Bruinſz vander Duſſen *obiit* 6 *July* 1683.
3 *Sept.* 1668.
Mr. Hendrik Janſz Duiſt van Voorhout, *ob.* 28 *Nov.* 1674.
Corn. Nicolaeſz Bogaert, *obiit* 15 *Jan.* 1678.
17 *Oct.* 1672.
Abram Pieterſz van Hogenhouk *obiit* 1679.
23 *Jan.* 1677.
Mr. Gerard Janſz Liefting.
23 *Jan.* 1679.
Mr. Bruno Arentſz vander Duſſen, *obiit* 8 *Juny* 1695.
6 *Juny* 1680.
Mr. Willem Aelbregtſz vander Graaf, *obiit* 4 *Nov.* 1725.
Reyer Janſz van Bleiswyk, *obiit* 9 *Feb.* 1708.
6 *Jan.* 1684.
Maerten Harpertſz Tromp, *Baronnet*, *ob.* 5 *maart* 1708.
6 *Jan.* 1685.
Mr. Joan Wigboldſz Slicher.
21 *Juny* 1690.
Dirk Guilliaemſz van Bleiswyk, *obiit* 3 *Oct.* 1694.
19 *Jan.* 1692.
François Guilliaemſz van Bleiswyk, *obiit* 16 *Aug.* 1723.
16 *Jan.* 1694.
Abraham Guilliaemſz van Bleiswyk.
6 *Jan.* 1703.
Mr. Andries Adriaenſz vander Goes, *heer van Naters.*
5 *Jan.* 1704.
Mr. Maerten Frankenſz van Bleiswyk.
3 *Jan.* 1711.
Mr. Pieter Pauluſz Téding van Berkhout.
3 *Jan.* 1722.
Mr. Willem Janſz Schimmelpennink, *ob.* 20 *Mey* 1723.
Mr. Gerard Adriaenſz van Aſſendelft.
6 *Sept.* 1723.
Mr. Jan Vrankenſz vand. Burch
6 *Jan.* 1725.
Mr. Guillielmus Abrahamſz van Bleiswyk.

CONSTITUTIE VAN DE REGEERING DEZER STAD.

DE geheele Regeering, beſtaande in Veertig Leden, heeft in een jaar gewoonlyk Vyf ordinaire Vergaderingen, de eerſte zynde den 16 December (ten ware die datum quam op Zondag of Donderdag, dan den 17) in welke Vergadering de Nieuwe Leden van de Heeren Veertigen voor hun leven lang, by meerderheit van ſtemmen, in plaats van de afgeſtorven &c. verkoren werden.

De tweede ordinaire Vergadering is op den 23 December, wanneer 'er door de gezamentlyke Heeren Veertigen, ook by meerderheit van ſtemmen, een aanblyvend Weesmeeſter voor een jaar werd aangeſtelt; van gelyke ook een Theſaurier voor den tyd van zes jaren, of wel gecontinueert; en ook voor den tyd van drie jaren de Heeren Afgezondenen wegens deze Stad in de Ed. Mog. Collegien van de Heeren Gecommitteerde Raden van Holland, en ter Admiraliteit op de Maze.

De derde Ordinaire Vergadering is op den 30 December, wanneer 'er door de Heeren Veertigen by meerderheid van ſtemmen gemaakt werd een Nominatie van de Heeren van de Weth; namentlyk acht Heeren tot Burgemeeſteren, en veertien tot Schepenen.

De vierde Ordinaire Vergadering is op den 31 December, wanneer 'er by meerderheid van ſtemmen, uit de voorſz Nominatie, daags te voren gemaakt, geëligeert werden vier Heeren tot Burgemeeſteren, en zeven tot Schepenen: welkers Regeering begint den 1 January daaraanvolgende.

De vyfde Ordinaire Vergadering is in 't begin van January, ſtaande zulks ter arbitragie van Burgemeeſteren op wat dag, in welke Vergadering by meerderheit van ſtemmen ook aangeſtelt werden aankomende Heeren Weesmeeſteren, Havenmeeſters, en Adjuncten ten dagvaart.

Om de drie jaren wert door de Heeren Veertigen by meerderheit van ſtemmen, een van de Heeren voor den tyd van drie jaren aangeſtelt tot Hoofs-Officier dezer Stad, wiens Regeering begint den 1 January daaraanvolgende.

In alle de Vergaderingen hebben niet alleen ſtem de Heeren Veertigen, maar ook de Heeren Vroedſchappen dewelke buiten de Veertig zouden mogen zyn, 't geen trouwens in lange jaren niet geſchiet is: en werden als Vroedſchappen erkent die Heeren, die geweeſt zyn, Burgemeeſter, Schepen, Theſaurier, Wees- of Havenmeeſter.

Alle de overige Commiſſien, zoo ter Vergadering van Haar Hoog Mog.; in den Raad van Staten, in de Kamer ter Auditie van Holland, ter Admiraliteit in Zeeland, &c. Werden in Burgemeeſteren Kamer vergeven.

Anno 1602.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Paulus Corn. van Berenſtein.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg
Jan Sebaſtiaenſz van Santen.
Borger Janſz vander Blocq.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Willem Adamſz vander Burch.

Theſaurier.

Michiel Willemſz vander Hoef.

Weesmeeſters.

Cornelis Adriaenſz vander Meer
Frank Reyerſz vander Burch.
Cornelis Corn. Welhouk, *anders*, *Briell.*

Buiten Havenmeeſter.

Gerrit Janſz Graswinkel.

Anno 1603.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Heindrik Dirkſz van Santen.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Paulus Corneliſz van Berenſtein.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Baſtiaen Corn. vanden Berch.
Borger Janſz vander Blocq.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Willem Adamſz vander Burch.
Adriaen Dirkſz Fyk van Bleiswyk.
Arent Jacobſz van Lodenſtein.

Theſaurier.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Corn. Adriaenſz vander Meer.
Abraham Janſz Graswinkel.
Hendrik Franſz Duiſt van Voorhout.

Binnen Havenmeeſter.

Gerrit Dirkſz Meerman.

Anno 1604.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Hendrik Dirkſz van Santen.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Paulus Corn. van Berenſtein.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Borger Janſz vander Blocq.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Willem Adamſz vander Burch
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Theſaurier.

Cornelis Corneliſz Welhouk.

Weesmeeſters.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Hendrik Franſz Duiſt van Voorhout.
Maerten Janſz Hoogenhoek.

Havenmeeſter op Delfshaven.

Claes Anthoniſz Hodenpyl.

Anno 1605.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Gerrit Janſz vander Eyck.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Hendrik Dirkſz van Santen.

Schepenen.

Willem Jacobſz van Voorburg.
Borger Janſz vander Blocq.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Arent Jacobſz van Lodenſtein.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
Hendrik Duiſt van Voorhout Franſz. *Obiit 5 Octob.*

Theſaurier.

Dirk Willemſz Braſſer.

Weesmeeſters.

Frank Reyerſz vander Burch.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Willem Adamſz vander Burch.

Buiten Havemeeſter

Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Anno 1606.

Schout

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Claes Adriaenſz van Adrichem.
Gerrit Janſz vander Eyck.
Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Hendrik Dirkſz van Santen, *obiit* 31 *Maart*, *en in zyn plaets*
Paulus Corn. van Berenſtein.

Schepenen.

Borger Janſz vander Blocq.
Iſaak Lambertſz vander Wel.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Arent Jacobſz van Lodenſtein.
Dirk Bruinſz vander Duſſen.
Claes Hendrikſz Verburg.
Gerrit Dirkſz Meerman.

Theſaurier.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Willem Adamſz vander Burch.
Abraham Janſz Graswinkel, *obiit* 17 *Maart.*
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Jacob Adriaenſz Pauw, *inplaats van den overledene.*

Binnen Havenmeeſter.

Pieter Anthoniſz vandenHeuvel

Anno 1607.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Paulus Corn. van Berenſtein.
Frank Reyerſz vander Burch.

Schepenen.

Cornelis Corn. Welhoek
Arent Jacobſz van Lodenſtein.
Dirk Bruinſz vander Duſſen
Claes Hendrikſz Verburgh.
Gerrit Dirkſz Meerman.
Michiel Willemſz vander Houff.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*

Theſaurier.

Willem Adamſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Cornelis Adriaenſz vander Meer.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jacob Adriaenſz Pauw.

Havenmr. op Delfshaven.

Frans Adriaenſz vander Duſſen.

Anno 1608.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman.

Burgemeeſteren.

Robbregt Ewoutſz Schilperoort.
Paulus Corn. van Berenſtein.
Frank Reyerſz vander Burg.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Schepenen.

Arent Jacobſz van Lodenſtein.
Claes Hendrikſz Verburg.
Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Claes Anthoniſz Hodenpyl.
Dirk Willemſz Braſſer, *ob.* 23 *Jul.*
Dirk Evertſz Bleiswyk.
Gerrit Dirkſz Meerman, *in plaats van den overledene.*

Theſaurier.

Jacob Huigenſz vander Duſſen

Weesmeeſters.

Cornelis Adriaenſz vander Meer
Cornelis Corn. Welhouk.
Michiel Willemſz vander Houff.

Buiten Havemeeſter.

Gerrit Janſz Graswinkel.

Anno 1609.

Schout.

Gerrit Franſz Meerman, *obiit 5 April* 1609, *in zyn plaats*
Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Robbregt Ewoutſz Schilperoort
Frank Reyerſz vander Burch.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Cornelis Adriaenſz vander Meer, *obiit 11 April, en is den 28 dito in zyn plaats verkooren*
Jacob Adriaenſz Pauw.

Schepenen.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Bruinſz vander Duſſen, *Schout geworden.*
Claes Hendrikſz Verburgh.
Michiel Willemſz vander Houff.
Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Claes Anthoniſz Hodenpyl.
Arent Jacobſz vander Graef, *in plaats van* Vander Duſſen.

Theſaurier.

Gerrit Dirkſz Meerman.

Weesmeeſters.

Cornelis Corneliſz Welhouk.
Paulus van Beerenſtein.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Binnen Havenmeeſter

Jan Janſz van Lodenſtein.

Anno 1610.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Robbregt Ewoutſz Schilperoort
Frank Reyerſz vander Burch.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Arent Jacobſz vander Graef.

Schepenen.

Adriaen Dirkſz Fyk van Bleiswyk.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Claas Anthoniſz Hodenpyl.
Jacob Sebaſtiaenſz Bel vanden Berg.
Dirk Gerritſz Meerman.

Theſaurier.

Michiel Willemſz vander Houff.

Weesmeeſters.

Willem Adamſz vander Burch.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Paulus van Beerenſtein.

Havenmeeſter op Delfshaven

Claes Bruinſz vander Duſſen.

Anno 1611.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Jacob Huigenſz vander Duſſen.
Frank Reyerſz vander Burch.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Arent Jacobſz vander Graaf.

Schepenen.

Pieter Anth. vanden Heuvel.
Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Claas Anthoniſz Hodenpyl
Jacob Sebaſtiaenſz Bel vanden Berg.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.
Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Theſaurier.

Gerrit Janſz vander Eyck.

Weesmeeſters.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Adriaen Dirkſz Fyck van Bleiswyk.

Buiten Havenmeeſter.

Arent Gysbregtſz van Wena.

Anno 1612.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Jacob Huigenſz vander Duſſen, *Heer van Haringcarſpel &c.*
Frank Reyerſz vander Burch.
Arent Jacobſz vander Graef.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*

Schepenen.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Jacob Janſz vanden Helm.
Claes Anthoniſz Hodenpyl
Jacob Sebaſtiaenſz Bel vanden Berg.
Jacob Adriaenſz van Adrichem.
Gerrit Dirkſz Meerman.
Jan Janſz van Lodenſtein.

Theſaurier.

Jacob Adriaenſz Pauw.

Weesmeeſters.

Adriaen Dirkſz Fyk van Bleiswyk.
Gerrit Janſz Graswinkel.
Dirk Gerritſz Meerman.

buiten Havenmeeſter.

Pieter Jooſtenſz van Ruyven.

Anno 1613.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Jacob Huigenſz vander Duſſen. *Heer van Haringcarſpel &c.*
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
Michiel Willemſz vander Houff.
Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Sche-

Schepenen.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Jacob Janſz vanden Helm.
Joris Willemſz Roskam.
Jan Janſz van Lodenſtein.
Gerrit Beukelſz van Santen.
Dirk *Adriaen*ſz van Bleiswyk.
Jan *Abraham*ſz Graswinkel.

Theſaurier.

Arent Jacobſz vander Graeff.

Weesmeeſters.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.
Dirk Gerritſz Meerman.
Gerrit Dirkſz Meerman.

Havenmr. op Delfshaven.

Frans Adriaenſz vander Duſſen.

Anno 1614.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Gerrit Janſz vander Eyk.
Michiel Willemſz vander Honff.
Jacob Adriaenſz van Adrichem.
Jan Janſz van Lodenſtein.

Schepenen.

Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Joris Willemſz Roskam.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.
Gerrit Beukelſz van Santen.
Jan Abrahamſz Graswinkel.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Adriaen Maertenſz Hoogenhouk.

Theſaurier.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Simon *Adriaen*ſz van Groenewegen.
Frank Reyerſz vander Burch.
Frank Hendrikſz vander Burch.

buiten Havenmeeſter.

Jan *Adriaen*ſz Vockeſtaert.

Anno 1615.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Gerrit Janſz vander Eyk.
Jacob Huigenſz vander Duſſen,
Heer van Haringkarſpel &c.
Frank Reyerſz vander Burch.
Jan Janſz van Lodenſtein.

Schepenen.

Jacob Janſz vanden Helm.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.
Jan Abrahamſz Graswinkel.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Adriaen Maertenſz Hoogenhouk
Arent Gysbregtſz van Wena.
Dirk Robbregtſz Schilperoort.

Theſaurier.

Paulus van Beerenſtein.

Weesmeeſters.

Jacob Adriaenſz Pauw.
Frank Hendrikſz vander Burch.
Jacob Adriaenſz van Adrichem.

Binnen Havenmeeſter.

Bruin Harmenſz Schinkel.

Anno 1616.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Gerrit Janſz vander Eyk.
Frank Reyerſz vander Burch.
Arent Jacobſz vander Graef.
Jacob *Adriaen*ſz van *Adrichem*.

Schepenen.

Pieter *Anthoniſz* vanden Heuvel
Jacob Janſz vanden Helm.
Jan *Abrahamſz* Graswinkel.
Dirk *Adriaenſz* van Bleiswyk.
Adriaen Maertenſz Hoogenhouk.
Dirk Robbregtſz Schilperoort
Dirk Dirkſz Meerman.

Theſaurier

Jacob Huigenſz vander Duſſen.

Weesmeeſters.

Jacob *Adriaen*ſz Pauw.
Jan Janſz Lodenſtein.
Gerrit Beuckelſz van Santen.

Havenmeeſter op Delfshaven

Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.

Anno 1617.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Gerrit Janſz vander Eyk.
Jacob *Adriaen*ſz Pauw.
Arent Jacobſz vander Graef.
Jacob *Adriaen*ſz van *Adrichem*.

Schepenen.

Jacob Janſz vanden Helm.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.
Jan *Abrahamſz* Graswinckel.
Adriaen Maertenſz Hoogenhouk
Dirk Robbregtſz Schilperoort.
Dirk Dirkſz Meerman.
Jan Franſz vander Lee.

Theſaurier.

Simon Adriaenſz van Groenewegen.

Weesmeeſters.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Gerrit Beukelſz van Santen.
Pieter *Anthoniſz* vanden Heuvel

Buiten Havenmeeſter.

Arent Gysbregtſz van Wena.

Anno 1618.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Frank Reyerſz vander Burch.
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jacob *Adriaen*ſz Pauw.
Jan Janſz van Lodenſtein.

Schepenen.

Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Dirk Dirkſz Meerman.
Jan Franſz vander Lee.
Frans *Adriaen*ſz vander Duſſen.
Jooſt Jacobſz van *Adrichem*.
Pieter Willemſz vander Houff.

Theſaurier.

Gerrit Beukelſz van Zanten.

Weesmeeſters.

Frank Hendrikſz vander Burch.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Evertſz van Bleiswyk.

binnen Havenmeeſter.

Mr. Adriaen van Coolwyk.

Anno 1618.

Magiſtraten, op nieuw by zyn Excellentie geſtelt, welke voor dit jaer zullen dienen.

Burgemeeſteren.

Frank Reyerſz vander Burch,
Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Jan Janſz Lodenſtein.

Schepenen.

Michiel Willemſz vander Houff
Joris Willemſz Roskam.
Jacob Janſz vanden Helm.
Dirk Dirkſz Meerman.
Jan Franſz vander Lee.
Frans Adriaenſz vander Duſſen.
Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Theſaurier.

Gerrit Beukelſz van Santen.

Weesmeeſters.

Frank Heindrikſz vander Burch.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Arent Jacobſz vander Graef.

Havenmeeſter op Delfshaven

Nicolaes Bartholomeuſz vander Maſt.

Anno 1619.

Burgemeeſteren en Schepenen, Anno 1618 by zyn Excellentie geſtelt, werden voor dit jaar gecontinueert, als van gelyken de Havenmeeſter.

Weesmeeſters.

Arent Jacobſz vander Graef.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Mr. Abraham Pieterſz vander Meer.

Theſaurier.

Frank Heindrikſz vander Burch.

Anno 1620.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jacob Adriaenſz Pauw.
Arent Jacobſz vander Graef.
Jan Janſz van Lodenſtein.

Schepenen.

Jacob Janſz vanden Helm.
Jan Franſz vander Lee.
Jan Adriaenſz Vockeſtaert.
Nicolaes Bartholomeuſz vander Maſt.
Willem Luitſz Kitteſtein.
Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.

Theſaurier.

Adriaen Andrieſz vander Goes.

Weesmeeſters.

Mr. Abraham vander Meer.
Frans Adriaenſz vander Duſſen.
Dirk Dirkſz Meerman.

Buiten Havenmeeſter.

Cornelis Pieterſz Bogaert.

Den 3 January 1620, is by de Heeren Veertigen verſtaen, dat de Gecommitteerden ten Dagvaert, niet by Burgemeeſteren, maer by de Heeren Veertigen gecommitteert zullen werden.

Anno 1621.

Schout.

Dirk Bruinſz vander Duſſen, *ſtaat af, en is in zyn plaets geſtelt*
Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Arent Jacobſz vander Graef.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Jan Franſz vander Lee.
Claes Barthol. vander Maſt, *Admiraliteits-heer op de Maze geworden.*
Willem Luitſz Kitteſtein.
Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Mr. Adriaen van Coolwyk.
Anthony Heindrikſz vander Gyſen.
Nicolaes Janſz van Santen, *in plaats van* Vander Maſt.

Theſaurier.

Jan Janſz Lodenſtein.

Weesmeeſters.

Dirk Dirkſz Meerman.
Jacob Janſz vanden Helm.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.

Binnen Havenmeeſter.

Simon Jacobſz Overſchie.

Anno 1622.

Schout.

Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel
Frans Adriaenſz vander Duſſen.
Dirk Dirkſz Meerman.

Schepenen.

Willem Luitſz Kitteſtein.
Heindrik Heindrikſz van Millingen.
Mr. Adriaen Corn. van Coolwyk
Anthony Heindrikſz vander Gyzen.
Nicolaes Janſz van Santen.
Adriaen Claeſz Meuyt.
Jacob Maertenſz Hoogenhoek.

Theſaurier.

Arent Jacobſz vander Graef.

Weesmeeſters.

Jacob Janſz Helm.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Frank Heindrikſz vander Burch.

Havenmr. op Delfshaven.

Gerrit Adriaenſz Vockeſtaert.

Anno 1623.

Schout.

Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Pieter Anthoniſz vanden Heuvel.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Dirk Dirkſz Meerman.

Schepenen.

Willem Luitſz Kitteſtein.
Hendrik van Millingen.
Anthony Hendr. vander Gyſen.
Jacob Maertenſz Hoogenhoek.
Jacob Corneliſz van Lodenſtein.
Jacob Dirkſz Voorburg.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell* van Welhouk.

Theſaurier.

Adam Willemſz vander Burch.

Weesmeeſters.

Frank Hendrikſz vander Burch.
Mr. *Adriaen* Corn. van Coolwyk
Jooſt Jacobſz van *Adrichem*.

Buiten Havenmeeſter.

Hendrik *Anthoniſz* van Groenewegen.

Anno 1624.

Schout.

Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz van Groenewegen.
Jan Janſz van Lodenſtein.
Dirk Adriaenſz van Bleiswyk.
Adriaen Andrieſz vander Goes.

Schepenen.

Willem Luitſz Kitteſtein.
Adriaen Claeſz Meuyt.
Jacob Maertenſz Hoogenhoek.
Jacob Corn. van Lodenſtein.
Jacob Dirkſz van Voorburg.
Gerrardo Corneliſz Welhouk, *anders*, *Briell* van Welhouk.
Dirk Pieterſz Vrouwling.

Theſaurier.

Pieter Anth. vanden Heuvel.

Weesmeeſters.

Mr. Adriaen Corn. Coolwyk.
Dirk Dirkſz Meerman.
Mr. Willem Vrankenſz vander Burch.

Binnen Havenmeeſter.

Corn. Zachariaſz van Ophoven.

Anno 1625.

Schout.

Jan Adriaenſz Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Dirk Corſtiaenſz Groenewegen, † *obiit* 28 *Octob.*
Arent Jacobſz vander Graef.
Jan Janſz van Lodenſtein.
Adriaen Andrieſz vander Goes.

Schepenen.

Willem Luitſz Kitteſtein, *obiit* 4 *Jul.*
Adriaen Claeſz Meuyt.
Jacob Corn. van Lodenſtein.
Jacob Dirkſz van Voorburg.
Gerrardo Corn. Welhouk, *anders*, *Briell* van Welhouk.
Dirk Pieterſz Vrouwling.
Hilbrand Claeſz Swaeneveld, *obiit* 12 *Mey.*
Hendrik van Millingen, *in plaats van* Kitteſtein.
Cornelis Pieterſz vander Meer, *in plaats van* Swaenevelt.

Theſaurier

Jooſt Jacobſz van Adrichem.

Weesmeeſters.

Dirk Dirkſz Meerman.
Jacob Maartenſz Hoogenhouk.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*

Havenmeeſter op Delfshaven

Maerten Corneliſz Voorſtad.

Anno 1626.

Schout.

Jan *Adriaenſz* Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Arent Jacobſz vander Graef.
Jan Janſz van Lodenſtein, *obiit* 3 *Octob.*
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
Dirk Dirkſz Meerman.

Schepenen.

Hendrik Hendrikſz van Millingen.
Nicolaes Janſz van Santen.
Cornelis Pieterſz vander Meer.
Adam Willemſz vander Burch.
Hendrik *Anthoniſz* van Groenewegen.
François Willemſz van Santen.
Mr. Cornelis Pauluſz van Beerenſtein.

Theſaurier.

Mr. *Adriaen* van Coolwyk.

Weesmeeſters.

Jacob Maertenſz Hoogenhouk.
Frank Hendrikſz vander Burch.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.

Buiten Havenmeeſter.

Anthony Louiſz Heinſius.

Anno 1627.

Schout.

Jan *Adriaenſz* Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Arent Jacobſz vander Graef.
Ewout Jacobſz vander Duſſen, *Ridder.*
Dirk Dirkſz Meerman.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.

Schepenen.

Cornelis Pieterſz vander Meer.
Adam Willemſz vander Burch.
Hendrik *Anthoniſz* van Groenewegen.
François Willemſz van Santen.
Mr. Cornelis van Beerenſtein.
Hendrik Hendrikſz vanden Mierop.
Jan Hendrikſz Duiſt van Voorhout.

Theſaurier.

Dirk Gerritſz Meerman.

Weesmeeſters.

Frank Hendrikſz vander Burch.
Frans *Adriaenſz* vander Duſſen.
Pieter *Anthoniſz* vanden Heuvel.

Binnen Havenmeeſter.

Cornelis Pieterſz Boogaert.

Anno 1628.

Schout.

Jan *Adriaenſz* Vockeſtaert.

Burgemeeſteren.

Arent Jacobſz vander Graef.
Dirk Evertſz van Bleiswyk.
Mr. Willem Frankenſz vander Burch.
Jooſt Jacobſz van *Adrichem*.

Schepenen.

Anthony Hendrikſz vander Gyzen.
Cornelis Pieterſz vander Meer.
Hendrik Anthoniſz van Groenewegen.
François Willemſz van Santen.
Mr. Cornelis Pauluſz van Beerenſtein.
Hendrik Hendrikſz vanden Mierop.
Johan Hendr. Duiſt van Voorhout.

Theſaurier.

Gerrard Corn. Welhouk.

Weesmeesters.

Pieter Anthonisz vanden Heuvel
Jacob Dirksz Voorburch.
Adam Willemsz vander Burch.

Havenmr. op Delfshaven.

Adriaen Willebortsz van Spieringshoek.

Anno 1629.

Schout.

Jan Adriaensz Vockestaert, *obiit* 18 *April*, *en is den* 10 *July in zyn plaats gestelt*
François Willemsz van Santen.

Burgemeesteren.

Arent Jacobsz vander Graef, *oud* 70 *Jaar.*
Frans Adriaensz vander Dussen.
Joost Jacobsz van Adrichem.
Frank Hendriksz vander Burch.

Schepenen.

Anthony Hendriksz vander Gyzen.
Hendrik Anthonisz van Groenewegen.
François van Santen, *is Schout geworden.*
Hendrik Hendriksz vanden Mierop.
Jan Duist van Voorhout.
Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Mr. Evert Jansz van Lodenstein.
Jacob Dirksz van Voorburch, *in plaats van* Van Santen.

Thesaurier.

Jacob Maertensz Hoogenhouk.

Weesmeesters.

Adam Willemsz vander Burch.
Mr. Adriaen Cornelisz van Coolwyk.
Mr. Cornelis Paulusz van Beerenstein.

buiten Havenmeester.

Cornelis Daemensz vander Graft

Anno 1630.

Schout.

François Willemsz van Santen.

Burgemeesteren.

Frans Adriaensz vander Dussen, *obiit* 27 *Aug.*
Joost Jacobsz van Adrichem.
Frank Hendriksz vander Burch.
Dirk Gerritsz Meerman.

Schepenen.

Anthony Hendriksz vander Gyzen.
Jacob Dirksz van Voorburg.
Johan Hendriksz Duist van Voorhout.
Hendrik Hend. vanden Mierop.
Mr. Everard Jansz van Lodenstein.
Maerten Corn. Voorstad.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.

Thesaurier.

Adam Willemsz vander Burch.

Weesmeesters.

Mr. Adriaen van Coolwyk.
Michiel Willemsz vander Houff.
Dirk Robbregtsz Schilperport.

Binnen Havenmeester

Willem Jorisz Roskam.

Anno 1631.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Joost Jacobsz van Adrichem.
Dirk Gerritsz Meerman, *obiit* 16 *Aug.*
Mr. Cornelis Paulusz van Beerenstein.
Pieter Willemsz vander Houff.

Schepenen.

Anthony Hend. vander Gysen
Jacob Dirksz Voorburg.
Hendrik Hendriksz vanden Mierop.
Mr. Everard Jansz van Lodenstein.
Maerten Corn. Voorstad.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.
Vincent Hendriksz Molshouk.

Thesaurier.

Frank Hendriksz vander Burch.

Weesmeesters.

Michiel Willemsz vander Houff.
Pieter Anth. vanden Heuvel.
Jan Hendriksz Duist van Voorhout.

Havenmeester op Delfshaven

Pieter Isaaksz Busschert.

Anno 1632.

Schout.

Francois van Santen.

Burgemeesteren.

Ewout Jacobsz vander Dussen, *Ridder.*
Mr. Cornelis Paulusz van Beerenstein.
Pieter Willemsz vander Houff.
Dirk Robbregtsz Schilperoort.

Schepenen.

Gerrardo Corn. Welhouk.
Hendrik Hendriksz van Mierop
Mr. Evert Jansz van Lodenstein
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.
Vincent Hendriksz Molshouk.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.
Francois Dirksz Meerman.

Thesaurier.

Dirk Dirksz Meerman.

Weesmeesters.

Jan Duist van Voorhout.
Jacob Maertensz Hoogenhouk.
Jacob Dirksz van Voorburg.

Buiten Havenmeester.

Ewout Evertsz van Bleiswyk.

Anno 1633.

Schout.

François van Santen.

Burgemeesteren.

Ewout Jacobsz vander Dussen, *Ridder.*
Mr. Willem Frankensz vander Burch.
Dirk Robbregtsz Schilperoort.
Jan Hendriksz Duist van Voorhout.

Schepenen.

Jacob Corn. van Lodenstein.
Jacob Dirksz van Voorburg.
Gerrardo Corn. Welhouk.
Mr. Arlewyn Simonsz van Groenewegen.
Vincent Hendriksz Molshouk.
Evert Adriaensz van Bleiswyk.
Francois Dirksz Meerman.

Thesaurier.

Joost Jacobsz van Adrichem.

Weesmeesters.

Jacob Maertensz Hoogenhouk.
Mr. Adriaen Corn. van Coolwyk
Adam Willemsz vander Burch.

buiten Havenmeester.

Anthony Louisz Heinsius.

Anno

Anno 1581.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Huig Jacobsz vander Dussen
Dirk Jansz Uittenbroek.
Jacob Cornelisz Moerkerken
Claes Willemsz vanden Heuvel.

Schepenen.

Adriaen Jansz vander Meer.
Jan jansz Graswinkel.
Jacob Ewoutsz vander Dussen
Heindrik Aemsz vander Burch.
Gerrit Heindrikſz *Storm van s' Gravesande.*
Heindrik Dirksz van Santen.
Maerten jansz Hoogenhoek.

Thesaurier.

NB. *Alzo geordonneert is, dat na dezen de Rekening van de Thesaurie niet meer zal gedaan worden van Mey tot Mey, maar van primo January tot ultimo December, daarom geen Thesaurier genomineert, maar de voorgaande is gecontinueert tot ultimo December* 1581. *En is sedert dien tyd de weth ook zoo verandert op den* 1 *January, in plaats van den* 1 *Mey.*

Weesmeesters.

Bruin jacobsz vander Dussen.
Evert Cornelisz van Lodenstein
Gerrit Fransz Meerman.

buiten Havenmeester.

Gerrit Adriaensz vander Meer

NB. Die van Delft hebben in den jare 1581 consent gekregen van den Heere Prince van Orangie, (als zyn Ed. by die van Holland gedefereert zynde, de Hooge Overigheit der zelve Provintie, met approbatie van de Provintiale Raad van Holland daer op gevolgt) dat de Wet voortaan verzet zal worden op Jaarsdag, 't welke nu hier begint met het jaar 1582, en niet meer op Meydag. Ende zullen alle Electien van de Magistraten, voor ende na Jaarsdag gedaan werden, gelyk dat plagt te geschieden voor en na Meydag.

Anno 1582.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Dirk Jansz Uitenbroek.
Jacob Cornelisz Moerkerken.
Claes Willemsz vanden Heuvel
Heindrik Aemsz vander Burch.

Schepenen.

Jan Jansz Graswinkel.
Cornelis Lambertsz vande Wel.
Gerrit Heindrikſz *Storm van s' Gravesande.*
Heindrik Dirksz van Santen.
Maerten Jansz Hoogenhoek.
Cornelis Jacobsz Fyck.
Cornelis Adriaensz vander Meer, *alias* Muys: *by wierd aldus genoemt na den geleerden* Cornelis Musius, *Prior van St. Aegten.*

Thesaurier.

Claes Adriaensz van Adrichem.

Weesmeesters.

Evert Cornelisz van Lodenstein.
Adriaen Jansz vander Meer, *vertrokken.*
Jacob Ewoutsz vander Dussen
Adriaen Simonsz van Groenewegen, *in plaats van* vander Meer.

binnen Havenmeester.

Renkel Beukelsz van Santen.

Anno 1583.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Dirk Jansz Uittenbroek.
Frans Corn. Duist van Santen
Gerrit Fransz Meerman.
Cornelis Lambertsz vander Wel.

Schepenen.

Dirk Dirksz van Santen.
Jan Jansz Graswinkel de jonge
Willen jansz *de Milde, in 't Paternoster.*
Maerten jansz Hoogenhouk.
Cornelis Jacobsz *Fyck, ob.* 3 *Jul.*
Jan Bastiaensz van Santen.
Clement Corn. Berkel.
Corn. Adriaensz vander Meer, *in plaets van den overledene.*

Thesaurier

Jan jansz Graswinkel, *den Oude*

Weesmeesters.

Adriaen Simonsz van Groenewegen.
Joris Fransz vander Houven.
Gerrit Hendrikſz *Storm van s' Gravesande.*

Havenmeester op Delfshaven

Heindrik Dirksz van Santen.

Anno 1584.

Schout.

Willem van Dorp, *staat af, en succedeert in zyn plaats*
Gerrit Fransz Meerman.

Burgemeesteren.

Mr. Frans Duist van Santen.
Jacob Corn Moerkerken.
Gerrit Fransz Meerman.
Heindrik Aemsz vander Burch.

Schepenen.

Cornelis van Sourelant.
Dirk Dirksz van Santen.
Willem Jansz *de Milde, in 't Paternoster.*
Willem Jacobsz van Voorburch
Gerrit Hendrikſz *Storm van s' Gravesande.*
Bastiaen Corn. vanden Berch.
Borget Jansz vander Blocq.

Thesaurier.

Corn. Pietersz van Beaumont

Weesmeesters.

Joris Fransz vander Hoeven.
Dirk Jansz Uittenbroek
Corn. Lambertsz vander Wel.

Buiten Havenmeester.

Dirk Willemsz Brasser.

Weesmeesters.

Adriaen Jacob Bruinsz *vander Dussen.*
Pieter Pietersz van Beaumont
Evert Cornelisz van Lodensteín

Buiten Havenmeester.

Heindrik Dirksz van Santen.

Anno 1576.

Schout.

Mr. Christiaan vander Goes.

Burgemeesteren.

Abraham Jansz van Almonde.
Dirk Jansz Uitenbroek.
Adriaen Simonsz van Groenewegen.
Mr. Frans Corn. Duist van Santen.

Schepenen.

Dirk Heindrikse. *Storm van s'Gravesande.*
Simon Gerritsz Storm.
Claes Jacobsz Meuyt.
Cornelis van Soutelant.
Claes Adriaensz van Adrichem
Dirk Dirksz van Zanten.
Cornelis Pietersz van Beaumont

Thesaurier.

Jan Jansz Graswinkel.
In zyn plaats
Bruin Jacobsz vander Dussen.

Weesmeesters.

Pieter Pietersz van Beaumont
Frerik Ottens, *obiit* 30 *Nov.*
Claes Willemsz vanden Heuvel *in plaats van d' overledene.*
Huig Jacobsz vander Dussen.

Binnen Havenmeester.

Evert Corn. van Lodensteín.

Anno 1577.

Schout.

Mr. Christiaen vander Goes, *staat af, en komt in zyn plaats*
Willem van Dorp, *die te gelyk Dykgraef word.*

Burgemeesteren.

Abraham Jansz van Almonde.
Dirk Jansz Uittenbroek.
Jacob Cornelisz Moerkerken.
Claes Willemsz vander Heuvel

Schepenen.

Dirk Heindrikse. *Storm van s' Gravesande.*
Simon Gerritsz Storm.
Claas Jacobsz Meuyt
Dirk Dirksz van Santen
Jan jansz Graswinkel
Willem jansz *de Milde*, in 't *Paternoster.*
Jacob Ewoutsz vander Dussen.

Thesaurier.

Bruin Jacobsz vander Dussen.
In zyn plaats
Adriaan Jansz vander Meer

Weesmeesters.

Huig Jacobsz vander Dussen
Adriaen Simonsz van Groenewegen.
Claas Adriaensz van Adrichem.

Havenmr. op Delfshaven.

Cornelis Pietersz van Beaumont

Anno 1578.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Abraham Jansz van Almonde.
Dirk Jansz Uittenbroek
Mr. Frans Cornelisz Duist van Santen.
Govert Willemsz Brasser.

Schepenen.

Dirk Heindrikse. *Storm van s'Gravesande.*
Claas Jacobsz Meuyt.
Claas Adriaensz van Adrichem.
Dirk Dirksz van Santen.
Jacob Ewoutsz vander Dussen
Cornelis Lambertsz vander Wel
Willem jacobsz van Voerburg

Thesaurier.

Corstiaen Simonsz van Groenewegen.

Weesmeesters.

Adriaen Simonsz van Groenewegen.
Claas Willemsz vanden Heuvel.
Jacob Cornelisz Moerkerken

Buiten Havenmeester.

Maerten jansz Hoogenhouk.

Anno 1579.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Mr. Frans Cornelisz Duist van Santen.
Jacob Corn. Moerkerken
Govert Willemsz Brasser.
Bruin jacobsz vander Dussen.

Schepenen.

Pieter Pietersz van Beaumont
Claas jacobsz Meuyt.
Claas Adriaensz van Adrichem.
Willem jansz *de Milde*, *in 't Paternoster.*
Jacob Ewoutsz vander Dussen
Heindrik Aem Heindriksz *vander Burch.*
Gerrit Adriaensz vander Meer *Thesaurier.*
Joris Fransz vander Houve.

Weesmeesters.

Claas Willemsz vanden Heuvel.
Dirk jansz Uittenbroek.
Evert Corn. van Lodensteín.

Binnen-Havenmeester.

Dirk Dirksz van Santen.

Anno 1580.

Schout.

Willem van Dorp.

Burgemeesteren.

Adriaen Simonsz van Groenewegen.
Iacob Cornelisz Moerkerken
Claas Willemsz vanden Heuvel
Gerrit Fransz Meerman.

Schepenen.

Adriaen jansz vander Meer
Willem jansz *de Milde*, *in 't Paternoster.*
Cornelis Lambregtsz vander Wel
Heindrik Aemsz vander Burch.
Gerrit Adriaensz vander Meer
Gerrit Heindrikse. *Storm van s'Gravesande.*
Heindrik Dirksz van Santen.

Thesaurier.

Mr. Frans Duist van Santen.

Weesmeesters.

Dirk jansz Uittenbroek.
Pieter Pietersz van Beaumont
Bruin jacobsz vander Dussen.

Havenmeester op Delfshaven.

Cornelis Corn. de Bye.

Anni

IV. HOOFTSTUK.

Beſchryving van den Godtsdienſt die alle volkeren ingeſchapen is. Godt wil in lichaam en geeſt gedient zyn, waar toe een plaats en huis nodig is. S'. Bartholomeus kerk door wie geſticht, en wie zy tot haren beſchermheilig had, onderzogt. Haar naam s'. Bartholomeus is in die van s'. Hippolytes, en ook der oude kerk verwiſſelt. Giſſingen wegens de grontveſten hares toorns. Beſchryving dezes heiligdoms en zynes toorns. Van de klokken, en de vrywillige geſchenken der Delvenaars om die te gieten, en de plechtigheit wegens het dopen der zelve verklaart. Vertoog van d'inwendige kerkſieraden, van de kapellen. Koſtelyke altaren, vikaryen, broederſchappen, en beelden. Voorts haare mirakelen, en waaruit de Delfſche kermis haar geboorte rekent nagevorſcht. Van het ſakraments vertrekje, en de goede voorzorg die de Delvenaren voor de prieſters droegen. Van d'algemene kruisvaart der kriſtenen, waarin die van Delft zich dapper gequeten hebben. De reliquien, heerlyke glazen, koſtelyke en kunſtige orgelen van dit godtshuis verklaart, en naaukeurig onderzocht. Wanneer die ſpeeltuigen de kerk zyn ingevoert. Vervolgens van haar koor- en kerkplechtigheden. In welke tyd de zitplaatſen in de kerk gekomen zyn. Een uitvoerige beſchryving der kunſtige en weergaloze praalgraven voor dappere helden en andere opgerecht, en 't oogmerk der graftomben en graffchriften aangewezen; en eindelyk de gewoonte der Romeinen en eerſte kriſtenen wegens de behandeling der lyken en begraaffeniſſen in den dag gezet.

DE godtsdienſt, in 't algemeen genomen, beſtaat in het erkennen van een onſterffelyke macht, die verre boven alle aartſche heerſchappyen de werelt onzichtbaar regeert: en in een eerbiedige poging tot het volbrengen van zodanige plichten, als een yder begrypt dat die onſterffelyke macht van hem vordert, op dat ik my van de beſchryving van een onbekent ſchryver bediene. Want het is toch een ingeſchape eigenſchap der redelyke ſchepſelen, en een trek die door Godts eigene vinger in onze zielen gegraveert ſchynt, dat wy eene oneindige Oppermacht die boven allen lof en prys verheven is eeren en dienen. Deze ſtraal verlicht de blinſte gemoederen der wilſte Barbaren, ia onder alle volkeren der werelt wort de Godtheit of door offeranden, hoogtyden, inwydinge der beelden, tempelen, lofzangen en duizent andre plechtigheden gedient: en alhoewel men in den beginne den Opperſten Wezenaar onder het paviljoen des hemels in beemden en boſſchen, of op de kruinen der bergen den wierook plag te zwajen, behaagde het Godt naderhant zelve, in een huis, door zyn bevel gemaakt, alwaar hy onder de vleugelen der Cherubynen wonen wilde, die godtsdienſtplechtigheden by te wonen; en toen Mozes draagbaar heiligdom geſloopt, de tempel van Jeruzalem ontheiligt en berooft wiert, en de eene ſteen niet op den ander is gebleven, heeft zich Godt een duurzamer woning, de tempel van den H. Geeſt, de zielen der vromen, die door die prachtige gevaartens afgebeelt waren, verkozen, op dat wy hem, die niet anders dan door 't verſtant begrepen kan worden, door heilige en godtvruchtige zielbeſpiegelingen en ongeveinsde oeffening der deugt mogten verheerlyken en navolgen. Doch overmits

Beſchryving van den godtsdienſt, die alle volkeren ingeſchapen is.

OUDE wel-eer S.t HYPOLITUS KERCK.

mits onze uitterlyke daden als ſpiegels onzer inwendige gemoetsneigingen moeten aangemerkt worden wil Godt teffens, op dat wy onzen naaſten ook ten voorbeelt mogten dienen, in en uitwendig gedient wezen, gelyk de fenix der nederduitſche dichtkunſt J. van den Vondel in deze vaarzen toont:

Godt wil in lichaam en geeſt gedient zyn.

De zinnen leren ons d'uitwendige eer berekenen
Uit woorden, en gebaar, en onderſcheide tekenen,
Getuigen van het hart, dat zich de majeſteit
Der Godtheid onderwerpt met alle eerbiedigheit.
Het hart inwendig ſtemt met uitterlyke daden,
Bekent en loof de bron en ſpringaar der genaden,
Die al wat reên gebruikt tot dankbaerheid verbint.
Het wenſcht, gelyk van aart, en eens met Godt gezint,
Uit al zyn macht en kracht, door redelyke blyken,
Deze eedelſte natuur des Scheppers te gelyken.
Dus eert het mensdom Godt, gelyk 't gehoorzaam kint
Den goeden vader, niet alleen in ſchyn, bemint,
En eert en volgt; maar ook in voegelyke zeden,
Gepaſt naar 's vaders aart en billykheit en reden.
Rechtſchapen godtsdienſt ziet alleen op 's Hoogſten prys,
Beſtaat, gelyk de menſch, op tweederhande wys:
Het uiterlyke merk is 't lichaam met zyn leden;
D'inwendige opdracht Godt van binnen aangebeden,
En boven al bemint, godtvruchtiglyk gevreeſt,
Aandachtiglyk gelooft, is 't leven, en de geeſt,
En ziel van dezen dienſt. Zy gaan dan beide 't zamen
Gelyk godtdienſtigen, aan een gehuwt, betamen:
En zonder dit verbant van 't hart en 't uitterlyk,
Daar macht is, dat ze in 't een noch t'ander niet bezwyk,
Schynt godtsdienſt zynen eiſch en ommetrek t'ontberen.
Want Godt beheert de daat, en 't innerlyk begeren,
Het hart, en ook de hant. Zoo ſtaat het godtsrecht ſpits.
Zoo ſtaat de godtsdienſt vol, in zynen vollen krits.
De reden ſchynt dit zelf te leren, te bevelen:
Want nu de menſch beſtaat uit ongelyke delen
Van lichaam, en van ziel, en 's allerhoogſten wenſch
Den halven niet begeert, maar den gehelen menſch;
Hoe zou de godtsdienſt dan volſtaan met een van beide,
Of lyden dat men ziel en lichaam deelde, en ſcheide?
De godtsdienſt eiſcht dees twee geeigent aan den Heer,
Nooit hoog genoeg gezet in top van prys en eer.

Dewyl dan Godt in lichaam en geeſt, die beide de zyne zyn, wil groot gemaakt worden, hebben de eerſte kriſtenen zich tot dien einde, om hunne godtsdienſtige byeenkomſten geregelt te houden, een bepaalde plaats afgezondert. Aldus quamen de apoſtelen en diſcipelen naar hunne terugkomſt van de hemelvaart van Kriſtus in *de opperzale* by een, om zich daar door vaſten en bidden een nieuwen apoſtel te verkiezen, en Clemens in zyn brief aan de Korinters verzekert ons, dat Kriſtus niet alleen geſtelt heeft de tyden *wanneer*, de perſonen door *wien* maar ook de *plaatſen* waar hy ſtatelyk gedient

Waar toe een plaats en huis nodig is.

gedient en aangebeden wilde zyn. Naderhant begonden de kerken onder Valerianus en Aurelianus merkelyk toe te nemen, volgens de getuigenis van Euzebius: maar, zegt hy, wie zal bequaam zyn, om op te rekenen de on-
„ telbare menigte die dagelyks tot het gelove *Christi* toevloeit, het getal
„ der vergaderingen in elke ſtad, hare bekende byeenkomſten in hare
„ *oratorien* of heilige plaatſen, die zoo groot zyn dat zy niet te vreden zyn
„ met de *oude gebouwen* welke zy te voren hadden, veel ſchoonder en rui-
„ mer kerken in alle ſteden uit de gront zelfs opgetrokken hebben, en of ſchoon Diokletiaan alle kerken der kriſtenen gelaſte te ſlechten, echter zyn die weder onder de regering van Konſtantyn niet alleen veel heerlyker opgetrokken, maar daarenboven door de vrywillige giften met allerhande ſieraden opgepronkt, in zoo verre dat de gevers dezer geſchenken, de Joodſche vorſten omtrent Salomons tempel niet weken, gelyk W. Cave in zyn eerſte Kriſtendom uit Euzebius aantekent. En wat behoef ik my verder in deze ſtoffe uit te laten; niemant behoorde onkundig te zyn, die geen vreemdeling is in onze vaderlantſche gedenkſchriften hoe groot een zucht en yver onze voorouders gehad hebben, toen deze landen beſtraalt wierden met het blinkende licht van Kriſtus genadeleer, om kerken tot gebruik van den openbaren godtsdienſt af te zonderen. Hier van kunnen zoo veel gryze geeſtelyke gebouwen alom in ſteden en dorpen opgerecht getuigen. En Delft zeker die geen ſtad in heilige en plechtige verrichtingen van den godtsdienſt iet behoeft toe te geven heeft zich ook niet willen ontſlaan om een groot en prachtig kerkgevaarte op te timmeren en aan den h. Bartholomeus toe te wyden.

Naar dat Delft omtrent den iare 1070, door hertog Govert den Bultenaar geſticht en met wallen was omtrokken, begon het volgens d'aantekening der kronykſchryvers ten eerſten in nering en welvaart te bloeien, en vermeerderde ook 't getal zyner inwoonderen, waaruit genoegzaam zeker is, dat deze ſteegenoten door hunnen ſtichter geholpen, de ſtad ten eerſten met een godtshuis tot gebruik van hunnen godtsdienſt zullen verſiert hebben. Doch Delft heeft dit met Dord, Haarlem, Leiden, Amſterdam en meer andere ſteden gemeen, dat 'er wegens haren bouheer eenig verſchil ontſtaat by de geleerden. Dat veele willen als of deze onze *h. Bartholomeus* kerk mede al in den beginne door hartog Govert zou gebouwt zyn, gaat weinig aan, overmits wy het tegendeel zullen trachten aan te tonen. Uit het verhaalde in het laatſte gedeelte van ons eerſte Hooftſtuk blykt hoe achter deze kerk eerſt een godtshuis van hout heeft geſtaan, 't welk in den iare 1252 wiert afgebroken; wanneer deze H. Bartholomeuskerk in ſtaat was om tot den godtsdienſt af te zonderen, ſchoon 'er noch al iets of wat aan haar voltoying mangelde; zoo dat men aan dit gebou den eerſten en outſten rang in deze ſtad niet behoeft te betwiſten. Ja ik meen door goede en vaſte bewyzen voorheen aangetoont te hebben, dat den gront, namelyk de geer daar deze H. Bartholomeus kerk op ſtaat, buiten de veſten van de ſtad heeft gelegen, welke hartog Govert bemuurt had, en eerſt onder de regering van koning Willem, graaf van Holland, in het vergrooten en uitleggen der ſtad, binnen de veſten is getrokken. Nu ſtaat my te bewyzen dat deze evengenoemde kerk omtrent den iare 1240 geſticht is door eenen heer *Bartholomeus van der Made*, wiens ſtamhuis buiten de waterſlootſche poort outtyts gelegen heeft, en uit een deftige oude adelyke familie zyn oorſpronk rekent, en vermaagſchapt was aan

St. Bartholomeus kerk door wie geſticht.

aan den aanziennelykſten en grootſten adel. Dat hy omtrent het pas geſtipte jaartal de ſtichter van deze kerk is geweeſt, blykt duidelyk uit zyn eigen hantſchrift, in den iare 1268 gedagtekent; welk hantſchrift, wanneer wy tot de verhandeling van 't oude gaſthuis zullen gekomen zyn, als dan beter te pas komende, te berde zullen brengen. *Hendrik van Vianden*, biſſchop van Utrecht met ons van een gevoelen zynde, geeft dit elders te kennen; bei de brieven zyn van dezen inhout: *wy willen de perſona* (paſtoor) *van de parochie kerke te Delft, en Bartholomeus van der Made patroon en ſtichter der zelve kerke.* Zoo dat alle de giſſingen van ſommige ſchryvers verdwynen. En wat de ſtichting welke de hiſtoryſchryvers Hartog Govert toeſchryven betreft, dees moet niet anders dan aan de houte kerk worden toegeſchreven; zy zullen ergens gelezen hebben dat hy zelf, of ten minſten by zynen tyt te Delft een kerk zal geſticht hebben, en aldus op den doolweg geraakt zynde, zullen zy alles 't geen op die houte kerk, in den iare 1252 afgebroken, paſte, op onze H. Bartholomeus kerk hebben overgebracht. De heer van Bleiswyk maakt ook van dezen bouheer Bartholomeus eenig gewag, en brengt dezelve brieven in de latynſche taal op het oude gaſthuis ook te berde, maar bladz. 132. laat hy myns bedunkens zich zeer miſſelyk hooren; want, zeit hy, *zulks het mogelyk zoude konnen wezen, dat deze* BARTHOLOMEUS *voorſchreve van Hartog Govert tot fondateur, te weten grond- ofte eerſte ſteenlegger van de kerke zoude geſtelt zyn.* De dagtekening van Bartholomeus brief is in den iare 1268 op St. Andriesdag, wanneer zy noch in levenden lyve was. Hartog Govert is in den iare 1075, gelyk hy zelfs bekent, al overleden; zoo dat ik niet wel kan bevroeden hoe dezen braven heer hier het pad zoo bezyden is geraakt. Miſſchien zullen ſommige zeggen, dat het ſtichten van zulk een groote en aanzienlyke kerk geen werk is van een gemeen heer, doch deze lieden dienen zich te herinneren hoe wel eer gemene heeren hunne hant en beurs verſtrekt hebben tot den opbou van zwaare en koſtelyke kaſteelen, een werk voorwaar daar vooral geen minder gelt toe van noden was. Daar en boven dient men met d'omſtandigheden en gewoonte dier tyden raat te plegen, dan zal men zien hoe veel kapellen en outaren 'er toen door geringe burgerlieden zyn opgebout, en dit gezien hebbende zal met een al de zwarigheit verdwynen. In dien tyd zag men vaak de geringe beginſelen der timmeragien, wen die bleven ſteken, aanſtonts door verſcheide anderen lieden verbeteren en voltrekken, en met wezentlyke inkomſten verryken; ook hebben wy uit het verhaal van *Jan Goeſſen* mogen horen hoe veel milde aalmoeſſen graaf Willem tot den opbou dezer kerk heeft willen uitdelen; en veel godtvruchtige mannen zullen buiten kyf hunne liefdegaven ook wel tot zulk een heerlyken werk willen hebben beſteden; trouwens ik zal by tytvervolg zien of ik eenige goede lieden zal kunnen noemen, die deze kerk met hunne giften hebben gelieven te vereeren.

De Beſcherm-heilig der oude kerk onderzocht.

Dat verſcheide ſchryvers wegens den beſchermheilig dezer kerk ook mistaſten, is buiten tegenſpraak, wanneer zy tot haer eerſte Patroon St. *Hyppolitus* ſtellen. Niemant anders dan den heiligen apoſtel Bartholomeus is van dit godtgeſticht de beſchutvoogt geweeſt, gelyk de bul van paus *Bonifacius* VIII van den jare 1289, klaar te kennen geeft, in welke de gemelde paus eenige aflaten verleent aan alle de gene die eenige geſchenken tot verbeteringe, verſieringe van outaren en ornamenten aan dit godshuis wil uitdelen,

delen en ontziet zich niet deze kerk aldaar te noemen *eccleſia beati Bartholomei in Delf dioceſis Traiectenſis*, dat is, *de kerk van den H. Bartholomeus in de ſtad Delft onder het bisdom van Utrecht*. Dat niet alleen het ſtigt van Utrecht, maar de tegenwoordige geheele zeven verenigde provintien doen onder het Utrechtſche bisdom behoorde, is een bekende zaak, doch niet onder het *aartsbisdom* gelyk ſommige meenen, dewyl Utrecht in dien tyt noch geen aartsbisdom was. Deze bul met 12 zegelen bezegelt beruſt noch in het komptoor der kerkmeeſteren in de lade A. Hier toe dient ook de getuigenis van *Jan Goeſſen*, welke ook duidelyk getuigt dat deze kerk was ingewyd *ter eren Goids en ſine live apoſtel Bartholomeus*. Ia 't is niet onwaarſchynlyk, overmits de ſtichter *Bartholomeus* heette, of hy zal deze kerk na zyn patroon genoemt hebben. Doch om wat reden onze voorouders hunnen eerſten patroon *St. Bartholomeus* hebben verlaten en *St. Hyppolitus* in zyne plaatze verkoren, is zoo geheel zeker niet. De geleerde Delvenaar *Michael Vosmerus* ſchryft 'er in zeker boekie, na zyn dood, in 't jaar 1629 te Keulen gedrukt, aldus van. *Daar zyn 'er*, zegt *Vosmerus* in de voorrede van het gemelde boekie, *dewelke beweren dat deze kerk den zaligmaker Chriſtus toegewydt is geweeſt, dewyl hy alhier ter verheerlykinge van zyn kruys, veele wonderen heeft gedaan enz. En voorwaar*, zeit hy verder, als de gemelde „ kerk, het ſtadhuis en by na de gantſche ſtad door den voornoemden „ brand op den dag van kruysvindingen, verſlonden wierden, heeft de „ Raad een ordonnantie gemaakt dat 'er jaarlyks op dien dag eene mis ge„ daan zou worden, ten deelen om de tekenen van den levenden Godt vol„ gens het oude gebruik, en zoo als onze voorvaders gedaan hebben, „ godtsdienſtelyk te eeren, ten deelen om dat de verwoeſtinge van dien „ dag in de geheugeniſſe der burgeren geprent zoude blyven, en dat zy „ aldus, uit vreze voor arger, in dat eeren (van 't H. kruys) niet zou„ den verſlappen. Dan verhaalt hy verders: „ onze voorvaders hebben St. „ Bartholomeus, eenen apoſtel van Kriſtus, afgezet, en den H. martelaar „ *Hypolitus*, in deszelfs plaats, voor een patroon van de kerk in de ſtad „ verkoren: dit hebben zy gedaan om dat ze zekere voorrechten, die zy „ door de Hoekſche en Cabeliauſche verdeeldheden verloren hadden, op „ St. *Hippolitus* dag weder verkregen hadden, ter oorzaken zy graaf „ Aalbert, in den oorlog tegens de Vriezen, grooten dienſt gedaan had„ den. 't Heugt my met wat plechtigheit, met wat yver, en met wat root„ blinkend kerkcieraden de gedagtenis van den *H. Bartholomeus*, tot „ de laaſte ſtaatveranderinge toe, geviert is geweeſt. Het gemeene volk door „ heimelyke preeken gaande gemaakt, op den dag van den H. *Bartholomeus* „ de kerken geplundert, en de HH. ſtandbeelden en ſchilderyen van hare „ plaatzen en outaren afgerukt en verbroken heeft. Hy zal hier de overwinning beogen, welke, volgens onze kronyken, in den iare 1396 is voorgevallen, en voor welkers trouwe dienſten de Delvenaren van graaf Aalbert weder verkregen om poorthuizen te mogen maken en daar deuren in te hangen, en hare veſten te verdiepen en breeder uit te zetten enz. Het ſchynt of de bulle van paus *Bonifacius VIII*, even gemeld, onzen *Voſmerus* onbekent zal zyn geweeſt, dewyl hy die anders zekerlyk hier te berde zou hebben gebracht; echter ziet men wel uit zyn gezeg, dat hy niet blindeling zyn zaken ontworpen heeft; maar hy doet als een aanmerkelyke zaak voorkomen, hoe het volk door heimelyke preeken gaande gemaakt, op St. *Bartholomeus* dag, de kerken geplundert, en de heilige ſtandbeel-

De naam van St. Bartholomeus kerk is in die van St. Hippolitus verwiſſelt.

den en ſchilderyen van hunne plaatzen en outaren afgerukt en verbroken hebben, den 24 *Auguſtus des iaars* 1566, wanneer binnen Delft de beeltſtormery begon. Doch dat hy dit juiſt zou hebben willen duiden, als of zulks tot een ſtraffe was geſchiet dat onze voorvaders den h. *Bartholomeus* verlaten, en den *H. Hippolitus* martelaar in zyn plaats tot haren patroon verkoren hadden, het welke zeker geleerde daar uit trekken wil, kan ik niet zien, en meene dat het niet geraatzaam is, uit iemants woorden meer te trekken als 'er in opgeſloten legt.

Deze kerk wort ook d'Oude genaamt.

Deze kerk, gelyk uit veele oude geſchriften blykt, word niet alleen St. *Hippolitus* kerk, maar ook dikwils of om hare oudheit, of tot onderſcheit der nieuwe kerk, met de eerbiedige naam van de oude kerk genaamt. D'oorſprong van haren beſchermheilig en naamsverwiſſeling onderzocht hebbende, zullen wy nu tot de beſchryving van dit godtgewyde gevaarte en zynen toren overſtappen.

Giſſinge wegens de grontveſten des toorens.

Dit geſticht is van een uitmuntende zwaarte, en pronkt met een groote toren, die zich, alhoewel hy niet voltrokken is, wakker in de hoogte verheft. Dat zommige willen dat dezen toren op de fondamenten van een ouden Romeinſchen wachttoren zou gebouwt zyn, houde ik voor een loſſe giſſinge. En wat de ouden loop der beruchte *Corbuloos graft* door deze ſtad aangaat, meene ik dat in het I. hooftſtuk genoegzaam wederleit is. Wat de duyfſteenen en anderen van een meer als gemeene groote belangen, om hier 't gezeg op te gronden is veel te zwak: want dan zou men zeer veele kerken afkomſtig van de tyden der Romeinen moeten rekenen, daar men in tegendeel een menigte van kerken en kloofters zal vinden welke omtrent den iare 1200 zyn gebouwt, en dat met deze kerk gemeen hebben. *Dat het fondament van dezen toren meer als gemeen zwaar is aangeleit*, is niet zonder reeden, dewyl zulk een zwaar gebou op den oever van de Schie, of oude Delft ſtaande, voor alle uitſpoelingen en inkabbelingen van het water bloot legt. Het is ook bekent hoe men outtyts te Delft ſteenen bakten van een meer als gewoone groote, die *Delfſche moppen* genaamt wierden. Ook meen ik te kunnen aantonen dat dezen toren niet op eenen tyt zoo hoog is opgemetſelt, gelyk trouwens de verſcheidenheit der ſteenen zelf bewyzen; ook zyn de onderſte wel drie maal zoo groot als de bovenſte, op dat ik nu van geen andere bewyzen gewaage.

Beſchryving der oude kerk.

Wat nu de kerk betreft, die is een groot en wyd gebouw, en zeer hoog van verdiepinge, met den toren daar in overeenkomende dat zy ten eerſten niet geheel is opgebouwt; aan de zuidzyde ſchynt zy ouder dan aan de noordzyde; en in het midden heeft zy een zeer heerlyk kruiswerk van witten arduin uitſteken, dat voorwaar ſierlyk en ſterk gemaakt is, boven op zyn Italiaans met een plat van loot bedekt, welk kruiswerk, gelyk 't my toeſchynt, daar naar zal aangebouwt zyn, om het aan de zuidzyde die eige gedaante te geven, en zou, in geval dit niet was blyven ſteken, dit gebouw echter om zyn andere ſchoone hoedanigheden heerlyk genoeg uitſtekende, buiten twyffel voortreffelyker in d'oogen der aanſchouwers geſchenen hebben. Vooraan de zuidhoek komt een achtkantig uitſteekzel, alwaar outtyts de doopvont heeft geſtaan, die daarna tot een ontleedkamer, thans tot een woonhuisie gebruikt wort. De daken zoo van de hooge, midden en zydkerk, zyn doorgaans van voren tot achteren toe gelyk, het hooge dak heeft een ſierlyk torentie of klokhuisie, 't welk op

het

het kruisgewelf boven de kap aan 't begin van 't koor uitſteekt, waarin kleine klokies plegen te hangen, alwaar men ter mettentyt en anderſints mede luide om de memorien waar te nemen. De middelkerk ruſt op pilaren en bogen na de gottiſche wyze gebout, gelyk de meeſte kerken in ons vaderlant, uitmakende drie breede galderyen in de lengte, in het kruiswerk noch een ander overdwers makende. Wat de grootte belangt, ik vinde in een beſtek van het uitgebrande houtwerk na den grooten brand alleenlyk de middelkerk belangende, dit volgende: *'t choer is lanck* 84 *voet behalven de huyf, wyt de buytekant* 38 *voet, die achter kerck van de choer tot den toren is lanck* 113 *voet, wyt* 42 *voet, luttel min of meer van wytte en lanckte.* De tooren aan het weſteinde ſtaat tuſſchen beide de zydaken in zynde het voornaamſte lighaam tot boven aan de vyf ſpitzen recht vierkant opgebouwt, hebbende onder een vooruitſtekend portaal van witte arduinſteen tot in den ingang van de kerk toe: een weinig boven dit hoogſte dak is een vierkant aan de vier zyden met twee bogen open, en gemaakt tot bommelgaten voor het geluit der klokken; boven op het vierkante werk komen noch op de vier hoeken vier achtkante ſpitſen, de onderſte helft van gebakke ſteen recht opgaande, hebbende elk vak een langwerpig vierkant gat, alwaar men rontom uit kan zien: de bovenhelft is van hardſteen, ſpits opgaande, met een appel en yzer kruis daarop, zynde deze toorenties of ſpitzen (volgens de aantekening van een ervaren oudheitkenner) wel eer of outtyts geweeſt een groot teken van zeker voorrecht, 't welk deze kerk eigentlyk toebehoorde, moetende alle kerken dewelke zodanig recht toebehoren, altyt vier, 't zy kleine of groote hoekſpitzen hebben, even gelyk men ook vier kleine aan de nieuwe kerkstooren ziet: tuſſchen deeze vier groote ſpitzen, daar wy nu van ſpreken, vint men vier groote uurwyzers die van ondere door twee leeuwen gedragen worden, het Delfſche wapen tuſſchen beide hebbende. Die van een ſcherp gezicht niet is misgedeelt, kan zien aan het onderſtaande iaargetal, 1605, wanneer die tytwyzers daar zyn vaſtgehecht. Van achteren tegen de zuidwyzer leeſt men met groote letteren op een ſteen recht voor de trap, welke men opkomt, dit volgende:

Verhandeling van den tooren.

ALS MEN, 1605. HEEFT GETELT.
BEN ICK GESTELT
TOT DIENST VAN DEN BURGER
ALS MEN SIEN KAN
BY DEN HAVEN-MEESTER
GERRIT MEERMAN.

Bovenop ſtaat een pyramide in welkers voet of baſis men noch een Hollands wapen ziet; in het midden binnen deze vier ſpitzen en uurwyzers ontdekt men een grooten achtkante ſpits, ten naaſtenby de helft boven de andere uitſtekende, welke men achter langs de uurwyzers in een beſlote borſtwering door de kerktoorens recht vierkant omgaan kan, zynde dit middelſpits van onder tot boven toe van hartſteen opgehaalt; de onderſte helft is over eenige iaren voor het deurwateren met een houte huit en leyen bedekt tot aan een hartſteenen trans of omloop rondom het werk uitſtekende, 't welke zich zeer ſierlyk en kunſtig opdoet, even of 'er een groote krans boven om de ſpits gevlochten was; aan het boveneinde komt noch

noch een ring met 8 venſteren, die ook hun ſieraat meedebrengen. Deze vyf ſpitzen vertoonen te zamen een vreemt gezicht, en maken het gebouw zeer aanzienlyk.

Maar om een woord te melden ten opzigte van de ſpitzen of toorenties als of die volgens de aantekening van zeker geleerde, eenig voorrecht aan deze kerk zoude betekenen, dat meene ik dat juiſt zoo zeker niet gaat; dewyl ik op verſcheide dorpen, alwaar ſomtyts ook een, twee, drie en vier zulke toorenties boven om de groote ſpits van den tooren ſtonden, met aandacht onderzocht heb, hoe veel kapellen outtyts onder zulk een dorp behoort of geſtaan hadden, en heb bevonden dat op zulk een plaats voorheen zoo veel kapellen waren geweeſt, als'er kleine toorenties om den grooten tooren ſtonden, en dat de kapellen aan die zyden gebout waren, aan welke de torenties zich verheffen. 'k Heb ook toorens gezien aan dewelke, van buiten opgaande, kleine toorenties waren van onderen tot boven toe, en van boven ook met een ſpits verſiert, en weet ook dat verſcheide kenners en liefhebbers van zulke kerkelyke outheden met my van dat gevoelen zyn, dat 'er zoo veel kapellen onder zoo een kerk hoorden als 'er kleine toorenties om den grooten tooren te vinden zyn. Of dit echter overal zoo te verſtaan is, zou ik niet willen verzekeren: S. van Leeuwen maakt van dusdanige *Cathedrale kerken*, daar hy altoos groffelyk in mistaſt: want een Cathedrale is een Biſſchoppelyke kerk. Maar om weder tot onzen tooren te keeren, het gantſche werk van dit gebouw ſtaat krom ingebogen, als of het fondament aan de eene zyde gezakt was, en zynen val dreigde, gelyk 'er waarlyk doorgaans by luiden zich der boukunde niet verſtaande geſproken werd. Ja het geen aanmerkelyk is, die van het klooſter van S. Aagten en die van de oude kerk hebben weleer een zeker kontrakt gemaakt, om een gedeelte van den tooren af te nemen, dewyl het klooſter dicht onder die zyde lag alwaar de tooren naar toe ſchynt te zakken, om wanneer de huilende ſtormwinden beginnen te woeden niet onder zyn puinhopen verplettert te worden. Men zegt zelf dat by eenige burgers de kopy van dit kontrakt noch bewaart wort. En my is niet onbekent hoe zekere prior van dit klooſter, welke zyn woninge dicht by de kerk in die abdy had, by onweder uit vrees voor den val des torens achter in een kamer van het klooſter placht te vluchten. Doch wy zyn door een ervare kunſtenaar in de bouwkunde onderrigt en verzekert, dat dit met voordacht aldus is aangeleit, op dat den bouwmeeſter beluſt was in dit hellende gebou zyn kunſt te tonen, en dewyl hem dit is gelukt verdient het buiten twyffel meerder lof. Men zegt dat te Bolonie in Italie ook een vermaarden tooren ſtaat, *la Gariſenda* genaamt, welkers top gezegt word 9 voeten buiten het fondament over te hangen. Onze tooren als mede het portaal is van binne in de kerk met een ſteen gewelf, waar boven een zolder komt, welke men de luyzolder plach te noemen, alwaar men met lange reepen gewoon was de klokken over te halen, doch door een nieuwe uitvindinge van treen nu beweecht werdende, werd zy daar toe nu niet meer gebruikt, alleenlyk ſtaat hier nu een groote houte kaſſe, waarin het uurwerk beſloten is, die de ſlagklokken in vier groote uurwyzers buiten aan den tooren doen bewegen, en het eene uurwyzer binnen in de kerk aan den tooren. Boven deze zolder, welkers vloer met ſteenen geplaveit is, komt men hoger klimmende op een houte zolder, alwaar de groote en zware klokken hangen, onder welke eene is,

wiens

wiens gelyke van groote, zoo men zegt, in Holland niet te vinden is, en wel 18000 ponden zou wegen, dewelke op hoogtyden, feeſtdagen en voorname begraveniſſen geluit werd, en zulk een geluit verwekt dat men die aan d'overzyde van de Maas wel drie mylen wyt, kan hooren. Haar omſchrift zoo in 't latyn als duits met zeer weinig onderſcheid in twee ronden achter malkander volgende, luit aldus: Van de klokken.

Sacroſanctæ individuæ Trinitati uni ſoli Deo vero & vivo S: Deſe clock is gegooten ter eeren des hoech wairdighe heyligh Drievoudicheyts eens waerachtichs onverſcheyden Godheyts doer Heindrick van Trier int jaer ons Heeren XVCLXX. *Kerck-meeſters weeſende Sasbout Corneliſſoen Pieter van Opmeer, Jan Sasboutſoen ende Lambrecht Michielſoen.*

Boven aan in de eerſte cirkel komen 24 paar vreemde aangezichten welke alle onbekent zyn; en dewyl de cirkels alwaar het ſchrift in ſtaat niet wel onderſcheiden zyn waar zy beginnen of eindigen, kan men zonder ſcherp toe te zien het ſchrift naaulyx lezen; midden in de klok komen noch vier aangezichten, aan iedere zyde, rond omgaande, een, en alle vier van eene vorm en gedaante; daar omtrent komen aan de eene zyde noch deze woorden, *ut litati & ornamento*, moetende de twee eerſte zekerlyk een woord zyn, dewyl 'er tuſſchen beide een I over zal zyn geſlagen, 't welke dan zoo veel betekenen zou als tot *dienſt en ſieraad* is deze klok gegoten, gelyk warelyk een treffelyke klok geen kleine verſieringen aan een kerk bybrengt. De tweede klok die in den iare 1719 vergoten is om dat dezelve geborſten was, droeg dit opſchrift met oude letters, en met verkorte of byna halve woorden, zeer dicht in eenen cirkel: *anno* XVC. XXXVI, *wilt wel verſtaan, heeft my den brant heel doen vergaan, mar doer genaden van boven höych gepreſen, ben ic Maria 't iair* XXXIX, *weder gerezen. Gerrit van Wou en Jan ter Stege goeten my.* Waaruit te zien is hoe ſchrikkelyk dien vermaarden brand van den iare 1536 gewoed heeft, niet alleen hooy en ſtrooy, hout en brandende ſtoffen verterende, maar zelfs deze harde en metale klok heeft doen verſmelten. De oudſte en kleinſte klok die ook om de evengenoemde reden in den iare 1719 vergoten is, voerde dit omſchrift met groote Nederduitſche letteren in drie cirkels: *regina celi letare allelua anno domini* M. CCCC. L. *regina is myn naem, myn ghelwt ſi gode bequaem. gerrit van butendijc fecit. Willem van cloterdijc fecit.* Dat is: *verheugt u, koninginne des hemels alleluia: in het iaar ons Heere* 1450 *heeft Gerrit van Butendyk en Willem van Cloterdyk my gemaakt.* Doch wat voor klokken hier voor den brand meer gehangen hebben is my nooit gebleken, maar ik bevinde, en 't is ook niet onwaarſchynlyk, dat hier weleer een geheele fraie overeenſtemming van luyklokken heeft gehangen, welke in hoge en lage toonen verdeelt waren, die, wanneer deze te zamen of wel het meerder getal bewogen wierden, een muſikaal geluit gaven: om dat ik in een verdrag vinde, een weinig voor dien brand den 9 Februari 1536 gemaakt, by de heeren kerkmeeſteren van de oude kerk, en meeſter *Medardus Wanhenens*, klokgieter te Mechelen, na dat den brant den 3 Mei des zelven iaars was voorgevallen, omme *drie klocken te gieten, waer van de eerſte moſt ſwaer weſen 't huyſgen twalf en derthien duyſent, dander de 'thuyſgen negen ende thien duyſent, die derde thuyſgen ſes ende ſeve duyſent, guoet van thone ende reſonancie die twee mynſte op die meeſte te accorderen, welcke clocken men luyden zal een halff iair lanck geduyrende tot anxt ende perykel van Meeſter voorſz. te weeten in gevalle die clocken braecken ofte niet en waren van gueder*

accoret ſulx als by meeſters of guede mannen bevonden mochte worden datſe behoirden te weeſen, dat die voorſz. meeſter tot zyne coſt die ſelfde clocken weder ſal hargieten ter tyt ende wyle toe datſe volmaykt ende gelevert zyn alſt behoert. De ſpys of ſtoffe tot deze klokken vereiſcht moeſt door kerkmeeſteren bezorgt worden, en den klokgieter had voor zyn kunſt of moeite bedongen, van *ieder honderdt gewigts een karolusgulden te genieten, en een huis tot zyn gebruik, alwaar hy deze klokken zou mogen maken*, doch hy moeſt zelfs, *alle yſerwerk dat tot die klokken gieten behoeft en inſtrumenten diemen van der kunſten wegen dair toe behoort, leenen en leveren.* Welk werk hy verplicht was te leveren, *half vaſten ten langſte te Delft*, en in train te hebben, *en niet daar uyt te gaan voor de klokken gants en gaar opgelevert* mochten *wezen, en voir pinſter dage eeſtkomende die klocken al gemayckt te leveren, ende ingevalle de meeſter voorſchreve gebrekelike ware in eenige van den artikulen zoude hy daer mede verbueren honderd karolus guldens*, moetende *daer voor te Mechelen ſtellen guede borgen voor den raet der ſtadt van Mechelen gepaſſeert enz.* Hier op bevinde ik een klein kontrakt gemaakt te zyn den 8 December des iaars 1437, inhoudende dat de voorſchreve meeſter klokgieter, als ook zyn huisvrouw, met de kerkmeeſteren van de oude kerk overeengekomen waren: *dat men de twee klokken die nu gemaact* waren, *hangen zoude, en ingevalle bevinde worde dat die klokken voirſz horen thoen niet* en hadden *zoe hy de kerkmeeſteren voerlede* hadde *beloeft, dat hy dat zelve beteren* zoude *tot zyne coſt en buyten alle coſt van de kerk voirſz gedaen en gedaen ſoude worden.* Waar uit niet onzeker te beſluiten is, dat niet alleen door dezen ſchadelyken brand, den toren, maar ook de meeſter klokkegieter zeer veel ſchade geleden zal hebben, en het werk daarom een wyl tyts zal achter zyn gebleven. Doch hoe het met deze klokken afgelopen is, en of zy tot volmaaktheit zyn gebracht, vinde ik niet beſchreven, maar uit het volgende ſchynt wel te blyken dat zy weder tot klokſpys zyn gemaakt en vergoten. Men vind een verdrag van den iare 1538 getekent den 4 October, met eenen meeſter Gerrit van Wou, en Jan ter Stege, klokgieters te Campen, gemaakt, inhoudende onder anderen, dat zy zouden gieten *ſeſſe clocken, die groetſte clocke wegende twalef duyſent en de .....weſende twee thoenen ende een halve thoene laegere, dan die clocke Vrſula inder nieuwer Kercke altehans by den voirſz. meeſters geghoeten weghende* VI^m^. II^c^. *en* XXXV. *pont*, *welke voirſz. clocke weſen zal* gamma ut. *d'anderde clocke daer nae, zal weeſen* cefa ut *luydende* ut fa. *Voerts d'ander clocken nae deſe tweede cloecke cefa ut voirſz, zullen luydende weſen*, re, mi, fa, ſol la, *welcke voirſz. clocken den groetſten met den mynſten de voirſz. Meeſters gieten zullen op guedt eenparigh geluyt accordt en reſonancie elcx in ſyn thoene luydende, zulcx dat behoert tot haren coſte en pericule, &c.* Invoegen deze meeſters ook gehouden waren, zoo de klokken volgens het akkoort niet bevonden wierden gemaakt te zyn, zy dezelve tot hunne koſten zouden moeten vergieten, op dat zy hunnen volkomen eiſch mogten genieten, want zy hadden wel eens zoo veel als de voorgaande meeſter bedongen. Intuſſchen bleef voor rekening der heeren kerkmeeſteren om de koſten en ſtoffen te bezorgen, te weten, *die van d'oude clocken gebleven* was *en noch onder de gemeente geprocureert* zoude *werden alhier in de waghe gewoeghen enz.* Waaruit af te nemen is, dat de twee voorgaande klokken hier mogelyk mede al onder gerekent zullen zyn, en tot ſpys van deze laatſten zullen gedient hebben. De ſtoffe tot de eerſte wierd by opgaringe, uit zucht tot den godtsdienſt, door de gemeente gegeeven;

De Delvenaren brachten, toen hunne klokken gegoten wierden zilver en andere bergmetalen uit een vrye gift aan.

geeven; zommige gaven gelt, andere kopere en metale potten, ketels, pannen, bekkens, kandelaren enz. Doch andre, om meer uit te munten, brachten uit een vrywillige gift eenig zilverwerk aan, op dat deze klok door ſchelder en aangenamer geluit te bevalliger in hunne ooren mogt klinken, gelyk uit ſommige oude papieren noch zou kunnen aangetoont worden. Doch deze klokken zyn meede naderhant afgenomen, maar de rechte reden waarom dit geſchiet zy is my onbekent. Noch heeft hier een klok gehangen s^t. *Hippolitus* genaamt, gelyk my uit een akte van volmacht van den iare 1570 is gebleken, wegens het recht van het luiden over de dooden waar over de kerk het recht had om dit te mogen vermeerderen, om de *merckelyke koſten in 't gieten en hergieten van de klocken* dezer kerke wat te helpen vergoeden, als mede het verhoogde loon der klokluiders, *alzoo die om 't oude loon niet langer begeerde te dienen*, buiten twyffel om dat de klokken zoo veel verzwaart zynde, meer arbeit en zweet vergden, dewyl zy d'allergrootſte waren die 'er ophingen, en ook in 't zelve iaar gegoten waren, zoo dat de heeren van de wet by goetkeuring der kerkmeeſters vaſtgeſtelt hebben: *dat ſoo wie van doen voortaan ſoude begeren geluydt te hebben die aldergrootſte klocke, daar van betale ſoude vier ponden van veertig grooten; van de klocke genoemt Hyppolitus* 20 *ſchellingen, ende van de klocke daer aen volgende* 10 *ſchellingen, enz.* In plaats van de twee vergoten klokken pas gemelt, zyn weder drie nieuwe gegoten, welke op den 29 november in den iare 1719. in de kerktoren zyn opgehangen. De eerſte daar van weegt 4225 pond, is boven rontom verſiert met een krans van loofwerk waar in zig vertonen eenige kupidooties die op allerlei muſykinſtrumenten der Oude ſpeelen. Voorts draagt deze klok tot omſchrift: *Laudate Dominum omnes gentes: Laudate eum omnes populi. Jan Albert de Grave me fecit, Amſtelodami anno Domini* 1719. dat is, *Looft den Heere alle gy natien: Looft den Heere alle gy volkeren. Albert de Grave heeft my te Amſterdam gemaakt in 't jaar des Heeren* 1719. Als kerkmeeſteren waren

M^R. DIRK VAN GROENEWEGEN VANDER MADE.
M^R. ADRIAAN VANDER GOES, HEER VAN NATERS.
M^R. EWOUT VANDER DUSSEN, HEER VAN DE ZOUTEVEEN.
JAN MEERMAN.
WILLEM VAN RUYVEN.
M^R. MAARTEN HOOGENHOEK.

De tweede klok, die 1752 pond zwaar is, is als den evengenoemden boven rontom ook met eenig loofwerk van bloemen, enz. verſiert, en voert tot omſchrift, *Servite Domino cum gaudio: me fecit Jan Albert de Grave, anno Domini* MDCCXIX. dat is, *Dient den Heere met vreugde. Albert de Grave heeft my te Amſterdam gemaakt in 't jaar* 1719. waar by ook ſtaan de namen van de voornoemde heeren kerkmeeſteren.

De derde klok, die de kleinſte is, weegt 887 pond en draagt tot omſchrift: *Sit nomen Domini benedictum. Jan Albert de Grave me fecit, Amſtelodami anno Domini* 1719. dat is, *den naam des Heeren zy gezegent. Jan Albert de Grave heeft my te Amſterdam gemaakt in 't jaar des Heeren* 1719. en pronkt by na met de eige verſierſels als de twee voorgaande, als mede met de namen der heeren kermeeſteren. Boven de klokken en het vierkant werk van binnen, is in de ſpits een ſpanſel van hout, welke de verdere trappen en zolderinge draagt.

Tot hier toe hebben wy den lezer de kerk van buiten vertoont, benevens de kerktoren met zyne klokken en toeſtel: nu zoude d'orde vereiſchen dat wy den drempel van dit godtsgeſticht optraden om zyne heerlyke kapellen en outaren te bezichtigen; doch eer wy hier toe overgaan zal 't ſommige, buiten twyffel, niet onaangenaam zyn, eenige gryze kerkplechtigheden, in opzichte der klokken gebezigt, te horen.

Ik heb hier even gemelt, en zal van de nieuwe kerk ſprekende noch moeten zeggen, hoe de meeſte klokken met namen van menſchen, en wel voornamentlyk van eenige heiligen genoemt wierden, als van koninginne des Hemels, verſtaande de allerheiligſte maagt Maria de moeder van Kriſtus, S^t. Hippolitus enz. Men weet hoe men de kinderen in den H. doop hunne namen geeft, waar door ze van andere in hun leven onderkent worden; doch veele lezers, in de plechtigheden der Roomſche kerk ſchaars geoeffent, zullen niet weten by welke gelegentheit de klokken aan zulke namen gekomen zyn; om hier van dan eenig bericht te geven, moet men weten dat in de Roomſche kerk de klokken ook gedoopt werden, ia byna op de zelfde manier als de doop aan de kinderen bedient wort, hoewel het echter geen waar ſakrament of doop is. Dit gebruik ſchynt al vry oud te zyn; want den geleerden *Hugo Menardus* bewyſt in zyne aantekeningen over het ſakramentboek van Gregorius de groote, dat 'er rituelen gevonden worden, die al by het leven van Karel den grooten geſchreven zyn, welke de plechtigheden voorſchryven, die in het zalven en wyden der klokken moeten onderhouden worden. Dat dit inwyden der klokken of doopen in den beginne wel eenige tegenſpraak verwekt heeft, is licht te giſſen. Althans het ſchynt door bevel van Karel den grooten verboden te zyn (*capitular. Caroli m. anni* 787. *cap.* 17) *dat de Cloce niet gedoopt werden*, dat *clocca, clocloca, clogga, glocca, klochum*, in die tyden een klok betekende, is buiten geſchil. 't Is waar ſommige willen dit duiden als of hier door de misbruiken van dit doopen, maar niet het doopen zelf, door dit verbod verboden wierd. Maar zou men dan zoo onbepaalt en zonder eenige uitzonderinge te maken, het doopen der klokken verbieden? Zou men niet liever mogen denken dat dit doopen eerſt wat vreemt voorgekomen is, en voor een ongerymde zaak is aangezien, zoo veel plechtigheden, welke in den H. doop verricht worden, aan een klok toe te dienen? Men zou ook kunnen gevreeſt hebben dat dit doopen van klokken tot kleinachting van den H. doop by het onervare volk zou aangezien worden. Wat de namen belangt die aan de klokken gegeeven wierden, deze dienen volgens den *Card. Bona, de rebus liturg. l.* 1. *c.* 22, om de klokken van malkanderen te onderſcheiden. Miſſchien, zegt hy, heeft men 'er dit inzicht ook wel in gehad, dat het godtvruchtiger ſcheen te ſtaan, door de ſtemme van een heilig ter kerke genodigt te worden. Het eerſte gezeg des geleerden kardinaals bekoort my, maar aan het twede durf ik myn zegel niet hangen, dewyl men verſcheide gevallen vint daar ſlechts de namen van deze en gene noch levende perſonen, zelfs van vrouwluiden, aan de klokken zyn gegeeven. Die hier van eenig bericht begeert, zal 't vinden in het leven van *Robertus* (*apud du Cheſne tom.* 3. *hiſt. Franc.*) koning van Vrankryk, beſchreven door *Helgaldus*, en ook by *Ingulfus* (*in Hiſt. Monaſt. Croyland.*) daar leeſt men, *Hy heeft twee groote klokken doen maken, aan dewelke hy de namen van Bartholomeus en Bettilinus heeft gegeeven. Ook heeft hy twee kleinder klokken doen maken, dewelke hy* Pega *en* Bega *heeft genoemt.* Het ſchynt

Van 't doopen der klokken.

of

of de Hoogduytſchers, noch heidenen zynde, de klokken in de kerken der kriſtenen niet hebben kunnen verdragen; want in 't leven van den H. *Anſcharius*, aartsbiſſchop van Bremen, ſtaat te lezen dat *hy zyne toeſtemminge aan de N. heeft gegeeven om een klok in de kerk te hebben, 't welke van te voren van de Heidenen aangezien wierd als een gruweldaad.* De kardinaal *Baronius* wil dat paus *Johannes XIII.* de eerſte is geweeſt die de klokken gewydt en gedoopt heeft, en dat deze gewoonte, thans zoo gemeen, van hem is afgedaalt. Hy getuigt dat deze paus Johannes in den iaare 968, een overgroote klok van de Lateraanſche kerk, eer dat ze in den toren wierd opgehangen, hoogſtatelyk heeft ingewydt, en den naam van Johannes gegeven. Men liet dezen doop noch al door een biſſchop of wybiſſchop bedienen. *De Duitſche verſten in haare klachten aan keizer Maximiliaan*, laten zich aldus hooren: „ dat zy alleen (wybiſſchoppen) en geene andere prieſters, de klokken mogen doopen. Daarop geloven de eenvoudigen, op het zeggen van de wybiſſchoppen, dat zulke gedoopte klokken de duyvelen en tempeeſten verdryven. Daarom werden 'er doorgaans ontelbare gevaders toe genomen, doch voornamentlyk laten welgeſtelde luiden zich daar toe gebruiken, dewelke dan, ten tyden van dit doopen, het touw, daar de klok aan gebonden is, aanraken, en terwyl de wybiſſchop voorzingt, gelyk in het doopen van kleine kinderen gebruikelyk is, altemaal antwoorden, en de naam van de klok ſomwylen opzeggen. En dan word de klok, gelyk men de nieuwgedoopte kriſtenen doed, met een nieuw kleed gekleet. Daarop gaat men dan koſtelyke maaltyden houden enz. Zoo ziet den lezer dan ook hoe dezen doop verricht word, een plechtigheit die nergens anders dan om de beurs der geeſtelyken te verryken gebezigt wort. De doop der klokken bygewoont hebbende, zullen wy ons nu in d'uitwendige ſchoonheit en pracht der kerk verluſtigen.

Om den luiſter en heerlykheit van deze kerk van binnen wel te bezien, en vooral hoe deftig zy outtyts met kapellen, koſtelyke outaren en beelden was verſiert, zullen wy zoo ver wy door 't floers der outheit hebben kunnen heenzien, op 't paneel onzer verhandeling afmalen.

Deze kerk had dan 5 kapellen, als:

Van de kapellen der kerk.

1 Kapel van 't H. kruis.
2 Kapel van de 7 ween.
3 Heemraadts kapel.
4 Reliquiekapel.
5 st. Joris kapel.

welken wy op hunne plaatzen, met de beelden en andere zaken daar toe behorende beſchryven zullen.

Van de outaren.

Daarenboven pronkte dit godtshuis met 20 deftige en overheerlyke outaren, die om hunne kunſt en koſtelykheit met de beſte der Nederlandſche kerken ſtreden.

1 het Hooft-outaar.
2 st. Barbera.
3 st. Eloy.
4 st. Jooſten.
5 st. Jeroens.
6 st. Jans den dooper.
7 st. Eraſmus outaar ſtond in het koor van de H. maget Maria.
8 st. Brigidaas.
9 st. Antonius.
10 st. Andries.
11 Van ons L. Vrouw, genaamt uit de ſtamme van Jeſſe.
12 st. Annaas.
13 st. Georgius.
14 Van de 7 ween.
15 st. Hippolitus.

16 s^t. Pieters.
17 s^t. Adrianus.
18 Van de 11000 martelaren.
19 s^t. Nicasius.
20 s^t. Laurentius.

Behalven dezen waren 'er noch een groot getal vikaryen aan deze outaren gesticht, welke wy hier ook zullen laten volgen, op dat den leezer, eer wy tot deszelfs beschryving overgaan, teffens de heerlykheit van deze kerk van binnen zou kunnen beschouwen. Ik vinde deze 34 vikaryen vermeld.

Optelling der Vikaryen.

1 Vikarye van s^t. Salvator.
2 -- van s^t. Barbara.
3 -- van s^t. Eligius.
4 -- van Cosmus en Damianus.
5 -- van het H. kruis.
6 -- een aan s^t. Jooften outaar.
7 -- van s^t. Laurents.
8 -- een aan s^t. Jeroens outaar.
9 -- van s^t. Jacob.
10 -- een aan s^t. Jan den doopers altaar.
11 -- een aan s^t. Erasmus outaar.
12 -- van de H. maget Maria.
13 -- van s^t. Pieter.
14 -- van s^t. Pieter en Paulus.
15 -- een aan s^t. Brigidaas outaar.
16 -- van Maria, Jacobus, en s^t. Jan.
17 -- van s^t. Christoffel.
18 -- een aan s^t. Antonius outaar.
19 -- een aan s^t. Andries outaar.
20 -- een aan Marias outaar uit de stamme van Jesse.
21 -- een aan s^t. Annaas outaar.
22 -- van s^t. Georgius.
23 -- van de allerheyligste Dryvuldigheit.
24 -- van den Saligmaker.
25 -- van s^t. Andries.
26 -- een aan het outaar van de 7 ween.
27 -- een aan s^t. Hippolitus outaar.
28 -- van s^t. Margareta.
29 -- een aan het outaar van s^t. Adrianus.
30 -- een aan het outaar van de 11000 martelaren.
31 -- een van s^t. Quirinus martelaar.
32 -- een van s^t. Anthony Padua.
33 -- een van de H. maagt Clara.
34 -- een van s^t. Pouwels en s^t. Martyns.

Maar eenige zullen misschien niet verstaan wat het woord *Vikarye* te zeggen is, dees wil ik te hulpe komen met hen te berichten dat het een gesticht is om yder week aan het eene of andere altaar eenige missen te leezen, waar toe zulk een stichter eenige goederen geeft, uit welke de priester iarelyks zyn inkomen trekt, en met een dan *Vikarius* van zoo eene *Vikarye* genoemt wort, die meest altyt om zoo te spreken, eeuwigdurende is, dewyl zulk goed alle iaren vast blyft, op dat den vikaris ieder iaar zyne wedde mogte genieten.

Van de gildens of broedetschappen.

Daar waren in deze kerk noch 9 gildens of broederschappen, welke ons bekent zyn.

1 Broederschap van het allerheiligste sacrament.
2 -- van de allerheiligste Dryvuldigheit.
3 -- van de moeder Godts Maria.
4 -- van s^t. Barbara.
5 -- van s^t. Anna.
6 -- van s^t. Antonius.
7 -- van s^t. Egidius.
8 -- van den zoeten naam *Jesus*.
9 -- van s^t. Joris.

De kerkverfierfels.

Nu zullen wy onze oogen naar de kerkfieraden eens wenden, en onzen voorgemelden *Vosmerus* van de kerk, kapellen en standbeelden hooren spreken: " In de oude kerk, zegt hy, was een houten beeld van *Ma-*
" *ria*, *Kristus* moeder, zittende op een stoel, en met een stool omhangen,
" doch zodanig, dat ze de iaren en de tronie van een maagd scheen te heb-
" ben.

" ben. Op haar rechterknie zat het kind *Jesus*, 't welke zy midden om " zyn lyf omhelsde. Het kind zelfs had in zyn slinkerhand een goude " wereldkloot, met een kruis daarop, de rechterhand, dewelke half open " was, stak het recht uit, als of het iet wilde betekenen of wyzen. Bei- " de die beelden, hoewel van zoo ouden herkomen, en naar de oude zwier " en konst gemaakt zyn door het woedende volk, benevens de andere " kerkbeelden, aan stukken geslagen, en gebroken; en, 't welk te lelyk om " te vertellen is, midden op het marktveld tot assche verbrant. Digt by " deze kerk, aan de westzyde van de stad, staat s^t. *Aachten* klooster. De " kerk zelf is noch aanzienlyker door haar ouwerwetsche maakzel van haar " gebouw, als door haare fraaiheit. Binnen tegen de gevel stond het koor, " waarin het hoofdoutaar stond, 't welk door *Willem van Tetrode*, een " Delfsch burger, van alabaster-jaspis en toetsteen was gemaakt; en wiens " weerga in gansch Nederland nimmermeer is gezien. Aan de rechter- " zyde, zoo als men de kerke inquam gegaan, stond het koor van het *H.* " *kruis*. De slinkerzyde had een hoogen vleugel, neffens welke vleugel " het derde koor stond, grooter als het tweede. In dit derde koor stond " een outaar, daar het beeld van *Maria van Jesse*, van 't welke wy nu " spreken, te pronk was gezet. Dan stond 'er noch een kapel van de 7 " ween van Maria, van wiens weldaden wy noch te spreken zullen heb- " ben. In de kapel komende, zag men aan de rechterzyde een pylaar " staan, waaraan men het gemelde teken van *Kristus* kruis zag hangen.

Onder de oudste gedachtenissen en aantekeningen dezer kerke, welke noch overgebleven, en tot ons zyn overgekomen, is wel een van de raarste zeker oud boek op parkament geschreven, *onze lieve vrouwe van Iesse* genaamd, behelzende de wonderen welke outtyrs alhier in de oude kerk zyn geschiet: welk echt exemplaar de beeldstormerye ontsnapt zynde, na veel zoekens door onzen *Vosmerus* is gevonden, die het om zyn zeltzaamheit, in de latynsche tale heeft overgebracht, om by alle volkeren gelezen te konnen worden. Dewyl 't met een de getuigenissen en goedkeuringe der opzienders dezer kerke, door de overheit van Delft daar toe gestelt, behelsde, en in het geschiedboek der heiliger gedachtenisse is aangetekent en notarieel beschreven, met alle de omstandigheden van persoonen, plaatzen, en tyden enz. welk boek in diervoegen vertaalt zynde, noch naar zyn dood te Keulen in den iare 1629 is in 't licht gekomen onder dezen tytel:

MICHAELIS VOSMERI.

DIVA VIRGO ET CRVX SALVTARIS DELFICA

SIVE DE ADMIRANDIS, QUÆ DEI GENITRICIS Virginis Mariæ & Crucis Salutaris beneficio, ad antiquum Delfi Hollandiæ templum contigerunt.

Dat in het Nederduits aldus luit: *Van ons L. vrouw en het zaligmakende kruis te Delft, of van de mirakelen, welke door weldaad van de moeder Godts Maria en het zaligmakende kruis in de oude kerk te Delft zyn geschiet: beschreven door Michael Vosmeer, Delvenaar.* Waarin onder andere ook werd ver-

haalt

Wat daar al in beſchreven ſtaat, ende voor eerſt de geſchiedeniſſe van blinde Machtelt, uit s'Gravenhage.

haald de wonderlyke geſchiedeniſſe en genezinge van eene *blinde Machtelt* in 's Gravenhage, moeder van den vleeshouwer *Willem Janſz.* voorgevallen in den iare 1327. Deze Machtelt drie iaren en een half blint geweeſt zynde, ſcheen des nachts door een goddelyke openbaringe gehoort te hebben, dat zy het H. beelt van de lieve vrouwe van Jeſſe ter kerke te Delft moeſt gaan bezoeken, in aller ootmoedigheit des herte, ten einde zy daar ter plaatſe haar hooggewenſcht gezicht naar hertgrondige uitſtortinge der gebeden, van onzen lieven Heer door de gunſte van zyn H. Moeder, wederom mogte verkrygen: De vrouw ontwaakt zynde, begeeft haar van ſtonden aan op den weg met een meit die haar geleide, al haar hope en vertrouwen vaſtelyk ſtellende op de hulpe van Maria; tot Delft in de kerk gekomen zynde, hoort zy den prieſter *Pater Chriſtiaan*, even voor het autaar des beelts, zullende zoo de mis gaan doen; derhalve zy op haar knien gevallen zynde, en een wyle tyts met grooten yver zeer vieriglyk gebeden hebbende, lyd het niet lang, of hare oogen (zoo als het verteit werd) even als den prieſter de hoſtie met beide zyne handen opwaarts hefte, werden aanſtonts geopent, en wel zoo geopent dat zy het zelfde klaarlyk aanſchouwde, dies zy met luider ſtemme lof en dank tot haren Herſtelder en Heere uitriep haar, eigen woorden in deze ook aangetekent zynde. Voorts, alle menſchen die in de ganſche kerk waren, en deze wonderheden met verbaaſtheit gezien ende gehoort hadden, met verwondering en te gelyk met blyſchap overſtort zynde, loofden en dankten Godt en zyne H. Moeder alle te gelyk met byzonderen godtvrucht; de miſſe geeindigt zynde, wiert een dankzegginge gedaan; het beelt werd by de bewaarders geſtelt op de baare daar toe geſchikt, de jongers die de kerkvanen aan hooge en lange kruiskens dragen, wierden vooraf gezonden, de zangers, en al de geeſtelyken op ordre paar aan paar volgen daar aan, met gezangen den Heere lovende: daar op volgt *Machtelt*, die nu ziende was geworden, en geen leidsman van nooden hadde, gaande recht voor het beelt 't welk op de gezeide baare omhoog op de ſchouderen wierd gedragen, gevolgt van veele luiden van aanzien en een grooten hoop burgeren, en daar naar, allerhande ſlach van volk, vrouwen en vryſters, meiden en jonkvrouwen alles met groote eerbiedigheit toegaande. De geſchiedeniſſe werd van den notaris *Maarten van Zandtbommel*, uit den mond van beêedigde getuigen geſchreven; op welken tyt met eenen ook verhaalt wiert, hoe dat verſcheide kinderen, voor dezen zoo binnen als buiten de ſtad verdronken zynde, door de voorbiddinge van haar ouders en vrienden, wederom te lyve waren gekomen geweeſt, gelyk ook opentlyk bleek en al de werelt genoeg was bekent, dat niet weinig hare ontfangene weldaden gedachtig zynde, alle iaren op een plechtige maniere tot dit beelt een bedevaart en dankzegginge quamen doen, doch ten aanzien dat alle beſcheiden dies aangaande door verloop des tyts, verſterf en anderſints niet zoo baarblykelyk wierden bevonden, als de kerkmeeſters en die zulks bevolen was te onderzoeken, wel hadden vereiſcht, wierden de zelfde voor die reis noch overgeſlagen, ende niet goet gevonden in het gedenkboek der heiliger miraculen over te dragen. Maar naderhant zyn'er noch verſcheide andere miraculen daarop gevolgt, die elk byzonder met alle haar omſtandigheden heiliglyk bezworen, en door bevel der kerkmeeſteren aangeteekent zyn. Als op 't jaar 1365. van een boerejonge oud drie jaren, genaamt *Klaas Dirkſz.*

Dirksz. in 't ambacht van Ruven onder 't ys verdronken, door d'aanroepinge en belofte zyns moeders aan onze lieve vrouwe van Delft, wederom te lyve gekomen. Een andere jongen met name *Gerrit*, in 't jaar 1372. hier in de ſtad in een bierkuip verdronken, eindelyk voor dit beelt van de lieve vrouwe van Jeſſe gebracht zynde, wederom levendig is geworden. Twee iaren daarna 1374. noch een ander jonge drenkeling, die men niet wiſte waar hy t'huis hoorde, door een ſtraatwerker uit de Delft getogen, en door toedoen van zekere eerlyke matrone met name *Bala*, getrouwt zynde aan *Johannes Vigerius*, mitsgaders *Clara*, huisvrouwe van *Everhardus Bisdomerus*, mede aan de lieve vrouwe op de gewoonlyke godtsdienſtige maniere opgeoffert zynde, weder tot zyn zelve herſtelt, de ouders daar noch niet van gehoort hebbende, voor aleer hy de boodſchap aan haar zelfs verkondigt. In 't iaar 1386. een vrouwe die haar gedane belofte aan de lieve vrouwe van Jeſſe niet na en quam, door de zelve (gelyk zy voorgaven) wonderbaarlyk gekaſtyt met een langdurige pynelyke ziekte, en eindelyk haar beloften noch houdende, aanſtonts zelfs binnen deze kerke (daar zy met een rolwagentie ingevoert was) is verloſt van alle qualen en weedom. In 't iaar 1434. den derden dag na s^t. Odulph, 't welk is den 15 Juny wederom van een boerekint in de ſloot verdronken zynde, door aanbiddinge en belofte tot de lieve vrouwe in de oude kerk te Delft, t'eenemaal weer gezont geworden. En 1438. daags voor den plechtigen ommegang, een jongeling van Leiden met den duivel bezeten, en met groot gewelt en ſchrikkelyke beweginge alhier binnen de ſtad, en zoo voort tot aan het beelt van de lieve vrouwe in deze kerk gebracht zynde, van de duivelſche quelling verloſt. Des iaars daar aan 1439. is noch een kint van zes maanden in het ambacht van Abtſwoude alias Papſou verſmoort of geſtikt, en met eenige iaarlykſche beloften voor het beelt geleid zynde, na dat het al een geruimen tyt had kout geweeſt, weder ontloken en opgekomen. En omtrent de zelfde tyt een kreupele vrouwe van Suindrecht een dorp van Vlaanderen, zes iaren tot Rotterdam in het ziekhuis, en daarna noch drie maanden hier te Delft in 't oude gaſthuis van lammigheit ziek gelegen hebbende, wiert ſchielyk van haar zwakheit verloſt, zulks dat zy uit de kerk het beelt, 't welk om voorgaande reden van het kint in proceſſie omgedragen wierd, zonder eenig behulp mede volgde. En dit zyn voor eerſt in 't kort de mirakelen die in het voorgenoemde latynſch traktaat van de lieve vrouwe van Jeſſe elk in 't byzonder omſtandig werden verhaalt.

Het is ons genoeg deze zaken maar in 't kort verhaalt te hebben, zonder den lezer met meer omſtandigheden laſtig te vallen, dewyl 't eene ſtoffe is, die aan alle niet voldoen zoude. De eene is dikwils wat te ligt, de andere weder veel te hardgelovig, waar door men al vaak d'een en d'ander ziet misſtaſten. Wy willen hier noch maar eene getuigenis by voegen van den heer *Michael Voſmeer* wegens zyn eige perzoon. Dees laat zich dan in de voorreden van het gemelde boekie aldus horen: *want niet anders als dusdanige zaken heb ik vaſtelyk voorgenomen aan het licht te brengen, ten einde ik eenige geringe dienſten aan onze lieve vrouwe de beſchermſter van myn leven ten dank mach vergelden, die my door uitteerende ziekte, hoeſt, koorts en ouderdom afgemat zynde, opgegeven van de Medicyns, en myn zelfs (nademaal ik niet dan bloed begon te ſpuwen) wanhopig, wederom herſchept en opgerecht heeft, en doet my althans de ſtumen zachter guyt worden en tegen den loop van*

de natuur, en de opinie van de medicyns, noch overig wezen. Dit is by eenige weder apocryf, alzoo zy menen dat onzen Voſmerus door ligtgelovigheit zal misleit zyn, doch ik ben wel verzekert, als dees voortreffiyke man iets te berde brengt dat deze tegenſprekers behaagt, zy Voſmeer als een doorgeleerd man zynde, tot de ſtarren verheffen, dewyl 't bekent is dat hy uit eige oogen gewoon was te kyken.

Verhandeling der mirakelen hier voorheen voorgevallen, en waaruit de kermis haar oorſpronk rekent.

Nu zullen wy uwe ooren op eenige gryze wonderdaden onthalen, waar onder het zeltzame mirakel van blinde *Machtelt* in den iare 1327 voorgevallen, en waaruit allereerſt de iaarlykſche kermis is ontſtaan, eerſt in aanmerkinge zal komen. *Kermis* betekent eigentlyk *kerkmis*: want na dezen tyt, gelyk *Voſmeer* aldaar weder getuigt, wierd ter begeerte en vierige wenſchen der burgeren, by de overheden toegeſtaan en een bevelſchrift gemaakt, dat men ten allen tyden iaarlyks zoo lang de ſtad in wezen is, op den eerſten zondag na s^t. *Odulfus*, welke op den 12 Juni valt, ter eeren en gedachtenis van het beeld van onze lieve vrouw en 't wondergeval van blinde Machtelt, het zelve alsdan in proceſſie zouden omdragen, en met gebeden en lofzangen verheerlyken, waarop dan tot beſluit een plechtige hoogmis in zyn pontificaal gedaan wierd. En om de groote toeloop der menſchen uit alle oorden en geweſten, wierd dan den dag daarna de jaarmarkt, welke men s^t. *Odulfus* of s^t. *Olofs markt* placht te noemen, of ook wel met den algemenen naam van den *Delfſchen ommegang*, gehouden.

Zeker oordeelkundige merkt wel aan, hoe dat door dit wonder of genezinge van blinde Machtelt, in den iare 1327 voorgevallen, de kermis of iaarmarkt voor altyt is ingeſtelt te houden den eerſten zondag na s^t. *Odulfus*, maar hy melt niet op wat tyt men dezelve voorheen vierde. Dat het woord *kermis* afkomt van *kerkmis*, dat is het feeſt der iaarlykſche kerkwydinge, hebben wy even gezegt; ook heeft de geleerde *Mabillon* uit een oud boek ons geleert dat zulks in Vrankryk al meer als 1000 iaren was ingebruik geweeſt. En het is zeer waarſchynlyk dat de gewoonte van iaarlyks den dag der kerkwydinge te gedenken, al van veel gryzer tyden heugt, en geſproten is uit het oude kerkgebruik om den dag der martelaren alle iaren met een grooten toevloet van menſchen zich plechtig t'erinneren. Ja daar is weinig onderſcheid tuſſchen die iaarlykſche vieringe, en de kermiſſen of iaargetyden der kerkinwydinge hedendaags te vinden. Dit inwyden geſchieden met eenige reliquien in de nieuwe kerk te verbergen, en dit was wel een der voornaamſte kerkomſtandigheden. De heilig, wiens overblyffelen daar geplaatſt wierden, gaf gemeenlyk de naam aan een nieuwe kerk, die dan voor patroon dier kerke wiert gehouden. Ook plagt men op den tyt dezer kerkinwydingen gaſtmalen aan te rechten, en malkanderen op een vrolyke wyze te onthalen, waar van *Savaro lib. 4. cap. 15*, ſchryvende over *Sidonius*, den leezer een wydlopig bericht geeft. Op de veriaringe der kerkinwydingen, nu kermiſſen, heeft men vrye marktdagen gehouden, daar de kooplieden en kramers van ooſten en weſten naar toe quamen vloeien: welke omſtandigheden, benevens de misbruiken van dronkendrinken, danſen en ſpringen, gaſten en braſſen, ook al ten tyden der oudvaders plaats hebben gehad in de vierdagen der martelaren. Daar mogt men zien hoe men van alle kanten iaarlyks naar de plaatzen, daar hunne reliquien waren beruſtende, quam aanloopen, waarover den *H. Chryſoſtomus*, s^t. *Gregorius van Nyſſe*, s^t. *Paulinus*, *Prudentius enz*, hunne blyſchap met een meer als gemeene welſprekentheit laten hooren. Op

de zelve wyze hielt men by de graven der martelaren, zulke iaarfeeſtdagen, en gaſtmalen, volgens de getuigeniſſen van den heiligen *Hieronymus*, by s^t. *Gregorius van Nyſſe*, en *Petrus Chryſologus*. *Hieronymus* bedingt maar, *dat de feeſtdag niet geviert worde door de overvloedigheit der ſpyzen, maar door de verheuginge des geeſts: want 't is al te ongerymt*, zegt hy, *dat men een martelaar zou willen eeren door al te veel eetens, die Gode behaagt heeft door zyn veelvuldig vaſten.* Dat 'er op zulke feeſtdagen wel gedanſt en geſprongen wierd kunnen wy, om andere bewyzen voorby te gaan, afnemen uit het bericht van den zelven *Chryſoſtomus* in zyn 47 *Homilie in S. Iulian. Morgen*, zegt hy, te weeten op den feeſtdag van den H. martelaar *Iulianus*, *zal de voorſtad bezet zyn met danſſende manluiden. Het aanſchouwen van zulke menſchen zal dikwils den genen, die zich zedig wil gedragen, allengskens opwekken om hunne dartelheit na te volgen. Baſilius* op deze dingen ook ſpelende, vraagt ergens, *wat 'er te denken ſtaat van die iaarmarkten, welke op de feeſtdagen der heiligen gehouden worden. Gregorius van Nazianzen, orat.* 6. valt 'er ook zeer over, dat de feeſtdag van eenen martelaar beſteed wierd om koopmanſchap te dryven. Echter zyn die marktdagen by ieder zoo niet gebrantmerkt, gelyk aanſtonts zal blyken. Het waren ook geen flechte of gemeene marktdagen, maar alles was 'er even prachtig en overvloedig, gelyk wy uit eenen brief van koning *Athalaricus* leeren. Doch men heeft het hier eigentlyk tegen de boeren geladen, dewelke de koopluiden die van alle kanten met hunne waren naar het feeſt van s^t. *Cyprianus* quamen aanzetten van alles beroofden, en naakt en berooit lieten loopen. *Die byeenkomſte*, zegt hy, *is niet alleen zeer plechtig en vermakelyk, maar ook voordelig voor de omleggende provincien. Al wat het vernuftig Kampania ons toezend, al wat de ryke Brutiers, de welgeſtelde Kalabriers, de ſpitsvinnige Apuliers bezitten, al wat de provincie zelfs mag opbrengen, word aldaar tot ſieraat van den overſchoonen marktdag te koop gebracht. Men ziet daar die overgroote velden blinken van zeer ſchoone woningen: men ziet 'er huizen, die maar een oogenblik zullen ſtaan, opgeſtelt van vermakelyke loveren; men ziet 'er een gedrang van zingende en vrolyke volkeren, en al ziet men 'er geen gemaakte veſten, men ziet 'er echter het vermaak van een deftige ſtad.* Vervolgens telt hy op wat 'er al te markt gebracht wierd. Ja daar waren plaatzen, gelyk by *Gregorius van Tours*, *lib.* 1. *de gloria martyrum cap.* 32. gelezen word, daar dusdanige markten 30 dagen duurde. Waaruit men duidelyk ziet, dat het vieren van zulke heilige dagen en kerkwydinge, met onze kermiſſen in de meeſte zaken overeenkomen. En zoo 'er al eenig onderſcheit tuſſchen het eerſte en laatſte ontdekt wort, zoo blyft het echter waarſchynelyk, dat het laatſte zynen oorſprong uit het eerſte genomen heeft, zoo dat het my toeſchynt dat de Delfſche kermis of markt voor dien tyt van dat mirakel, gehouden zal zyn op, of zondaags na s^t. Bartholomeus dag, den patroon der oude kerke.

En vermits de veriaringe der kerkwydinge niet overal op den zelfden dag of week vallen, en de menſchen echter gewoon zyn malkanderen over en weer op hunne kermis uit te nodigen, en dus een groot gedeelte van de zomer wel door zou gaan met drinken en klinken, en vrolyk zyn: zoo hebben verſcheide ſynoden van de aangrenzende landen goetgevonden dat alle de kermiſſen, of veriaringe der kerkwydinge, door de geheele provincie gehouden zouden worden op eene en den zelfden dag, dat is als de kerkwyding der hooftkerk gehouden word. Gelyk uit het *Kamerykſche*

ſynode van den iare 1550. in het *Keulſche* van den iare 1536. in de *Doornikſche* van den iare 1589 af te nemen is, hoewel dit laatſte dit bevel maar toepaſt aan de kermiſſen der dorpen en voorſteeden. Dit hebben ook de Nederlandſche vorſten, voornamelyk *Karel V*, en *Philips II* belaſt, en daaren boven op een boete van 50 karolusguldens verboden langer kermis als eenen dag te houden. Een diergelyk bevel is'er in den iare 1692, op den 5 April, uitgegeeven door den biſſchop van Luik, maar alles beſtaat zoo zeer niet in wetten te maken, als wel in 't onderhouden der goede. Daar plachten ook feeſtdagen gehouden te worden van de eerſte grontlegging der ſteeden, gelyk by *du Cange* in zyn *Conſtantinopolis chriſtiana* wydloopig kan nagezien worden.

D'oorſprong der kermiſſen onderzogt hebbende, zullen wy nu d'ooren weder voor de zeltzame wondergebeurteniſſen open zetten. De roem der mirakelen door alle plaatzen zich verſpreidende, wierd den toeloep hoe langer hoe grooter; daar by quamen de gunſtige aflaten welke paus *Bonifacius IX.* verleende aan alle de geenen die met een waarachtig berouw van zonden te biegt geweeſt had en dan deze proceſſie volgde, welke byzondre gunſtbewyzen de luſt en yver van het volk niet weinig deed aanwakkeren. Welke autentyke bulle in de latynſche taal, met zyn gewoonlyke lode zegel aan een bonte zyde ſtaaf hangende, noch is beruſtende in het comptoor der h. h. kerkmeeſteren in de lade A. De voornaamſte inhout van deze bulle luid aldus: " Dewyl dan gelyk ons ter oiren is ge" komen, ſeecker beeldt der Heiliger Maget Maria ſtaende es, in die " Prochy-kercke van Sinte Ypolitus, opten outaer dier ſelver maghet Ma" ria inder ſelver kercke voirnoemt der ſtede van Delft gelegen ondert hei" lige Chriſdom van Vtrecht, welcke beeldt men gewoenlycken is toot " allen iaren des ſonnendaechs volgende na Sinte Odulphus Confeſſoors" dach eerlycken ome te dragen in der voorſeyder Stede, met wtwendige " en ſcoenre proceſſien, toot welcker omedraghinge ofte proceſſie niet " alleen van den bueren die binnen den lande wonen, als dan ſich hier ter " plaetſe laten vinden, mer oick mede groeten loop ende overvloedigheit " van volcken derwaerts aenkomende wt verre landen, overmits gode om " de eerbiedinge onſer vrouwe, dicke aldaer veele en notabile mirakelen " uytwerckt: ſulx wy dan begerig zynde dat de gelovige noch ſoo veel te " liever tot deſer ommedraghinge ofte proceſſie te ſamen komen, om dair " doer groeter hope te verkrijgen, tot haerder zielen bate, ſoe hebben wy " vaſtelijck vertrouwende op de ontfarmhertigheydt des Almachtighen " Gods ende het vermogen der heyliger Apoſtelen Sinte Pieter en Sinte " *Pouwels, genadiglijck verleent ende verleenen* by deſe, alle den ghene, " die op de voorſz. Sonnendach deſe ommeganc ofte proceſſie, overmits " devotie met waerachtige biecht en berouwende leetweeſen over hare " ſonden, hebben by geweeſt, twee Jaren aflaets ofte ontſlaginge van " haere ſonden, en twee carinen van penitentien haer opgeleit, &c. Onder aan ſtondt: " gegeven te Rome by Sinte Pieter de vierden Nonas (dat " is den tweeden dag) Decembris in ons Biſdoms ende Pausdoms dat thien" de Jair"; 't welk was in 't iaar Chriſti 1399. het welk volgens de giſſinge van zeker geleert man, drie iaren na de veranderinge van den patroon der oude kerk is geweeſt. Nu is de vraag waar outtyts dit wonderbeeld in de kerk geſtaan heeft. Sommige getuigen dat het *Voſmeer* plaatſt in den noordvleugel van het koor aan de rechterhand van het

het hooge outaar. Doch my dunkt het Vosmeer aan de linkerzyde ſtelt, wanneer hy zich dus laat horen: *Aan de rechterzyde zoo als men de kerk quam ingegaan, ſtont het koor van het H. kruis. De ſlinkerzyde had een hooge vleugel, neffens welke vleugel het derde koor ſtont, grooter als het tweede; in dit derde koor ſtont een autaar, daar het beeld van Maria van Ieſſe, van het welke wy nu ſpreken, te pronk was gezet.* Daar waren dan 3 koren, het middelſte daar het hooftoutaar in ſtont, welke aan beide de zyde noch een koor hadden; aan de rechter zyde des koors hing het beelt van het *zaligmakende kruis*, en daarom zal het genaamt zyn het koor van het *kruis*. Dan was 'er een derde koor, dat was aan de ſlinkerzyde van het middelkoor, en aldaar ſtond, gelyk wy zien, dit *beelt* op een outaar; waarom dit koor ook genaamt wierd het *koor van ons L. vrouw van Ieſſe*. Dit koor, zegt de heer van Bleiswyk, gelyk de papiſten zeggen, een uitdrukking waarlyk voor een braaf hiſtorieſchryver wat te hard en verſmadelyk, zou van den aartsbiſſchop van Utrecht zelfs in perſoon gewyd zyn; doch dit is een onkunde die ik dien heer noch al eens heb aangewezen; overmits Utrecht in die tyden noch geen aartsbiſſchop gehad heeft. Dan was 'er noch een *kapelle van onze lieve vrouwe van de 7 ween*, waarin men zoo ras men intrad een pilaar aan de rechterhand zag ſtaan, waaraan het teken van het zaligmakende kruis van Kriſtus hing, die de wenende moeder recht tegen over haren zoon, aan 't kruishout vaſtgehecht, overſtaande verbeelde. *Vosmerus* verhaalt noch zeer omſtandig zeker mirakel, 't welke zeven klaaglyke reeden van ons L. vrouw in zich begrypt, over het zwaar en bitter lyden van haren lieven zoon, welke zy in zekere vooropenbaringe aan een nonne van de Clariſſe alhier te Delft vertoont zou hebben, welke hiſtorie wy met korte woorden hier ter neder zullen ſtellen. Een nonne van het klooſter der Clariſſen alhier, *Anna* genaamt en geboortig van *Ilpendam*, was zeer zwaar met de ſteen gequelt, om welk geval zy van ieder een zeer beklaagt wierd, en ſcheen natuurlyker wyze buiten alle hoop van genezinge: doch 't gebeurde in den iare 1510, na dat hare medezuſters zich gezamentlyk tot Kriſtus aan het kruis hangende en zyne wenende moeder hadden begeven, en vierige gebeden uitſtorten, of 't haar geliefde voor dees bedroefde Anna eenige verlichtinge door 't gebed by haren zoon te verwerven, daar by na ouder gewoonte eenige beloften doende, van eenig gout of zilver, was, vlas enz. om Godtswil te zullen verzamelen, en aan dit beelt dan opofferen; dat zy weinig tyts daar na by de priorinne in het ziekehuis komende, deze nonne Anna wonderdadig van alle hare pynen en qualen verloſt vont, welke tydinge men aanſtonts aan alle de zuſters bekent maakte, die haar de geneze zuſter eenparig in hare kapelle leide, alwaar zy gezamentlyk Godt en zyn H. moeder voor deze beweze weldaad bedankte, en door gebeden en lofzangen verheerlykte. Zuſter Anna dan, geen pyn of ongemak meer voelende, was beluſt hare gewoonlyke plichten weder waar te nemen, nevens hare medezuſters, doch wiert belaſt noch voor luttel tyt in het ziekehuis te blyven, tot dat hare verlore krachten weder wat herſtelt zouden zyn; zy dan hier noch eenige tyt vertoevende, zou, gelyk de hiſtorie gewaagt, aan haar een maagt van meer als een menſchelyke ſchoonheit geopenbaart zyn, wier ongevlochte hairlokken als blinkend goud glinſterende op haar ſchouders met een ſneeuwit feeſtgewaat bedekt, bekoorlyk ſpeelden; welk gezicht in onze Anna in den beginne eene ontroering verwekte, doch naar eene godtvruchtige over-

weging, eindelyk door eenige tekenen ontdekte dat het de H. moeder Godts was, welke deze trooſtelyke reden tot haar ſprak: *Weet, dochter, dat die goddelyke dienſten, met dewelke de prieſters van de oude kerk de gedachteniſſe van de zeven ween celebreeren, die ik elk in 't byzonder, doen ik in de werelt leefde, hebbe beweent, myn welbeminde zoon en my zeer aangenaam en ontfankelyk zyn; nochtans aangenamer te zullen werden, indien by deze ween noch zeven anderen werden gedachtig gehouden, door dewelke ik ſittende by het kruis myns zoons voornamentlyk beweegt wierde.*

Na dat dan de zeven redenen door de allerheiligſte maagt aan deze dienareſſe Anna geſproken waren, en zy haar den zegen na ziel en lighaam had toegereikt, is zy verdweenen. Anna neemt aanſtonts de pen in de hant en ſtelde alles net van woort tot woort op het papier, het gene zy gehoord en gezien had, niet alleen om dit in haar hert tot dankbaarheit over deze bewezene genade te bewaren, maar om dat men naar haar overlyden noch altyt in gedachteniſſe zoude houden, waarom zy dit geſchrift in hare klederen verborg, doch dewyl zeker iong maagdeken haar dit heimelyk ontfutſelde, die het aan de priorinne overleverde, koſt het niemant dan deze ionge maagt lezen: de priorinne, de wonderen verſtaan hebbende, gaat weder tot Anna, haar gebiedende alles oprechtelyk te verhalen, gelyk zy daar na ook aan haren biegtvader gedaan heeft, welke priorinne zy ook om raad vroeg wat zy in dit heerlyk geval tot heerlykheit van Godt en zyne gezegende moeder de maagt Maria doen zoude, die haar rade dat zy alles wat 'er gebeurt was openlyk aan *Meeſter Dirk Aamſon van der Burch*, overſte der kapellen van de 7 ween, en biegtvader van de begynen te Delft zou ontvouwen, welke *Dirk*, gelyk de hiſtorie melt, een getrouw dienaar van onze lieve vrouw was. Dees, om niets van zynen dienſt onachtzaam te volbrengen, nam voor, eer hy iets van deze zaak zou openbaar maken, deze Anna eerſt ten overſtaan van getuigen te ondervragen. De twee deftige mannen daar toe uitgekozen waren *Jacob de Ridder*, vikaris van den Utrechtſchen biſſchop, en den pater gardiaan van het minnebroeders klooſter, genaamt *Gravenbyl*. Deze geloofwaardige getuigen vragen deze Anna in de tegenwoordigheit van het H. ſakrament af, wat haar in waarheit gebeurt was, en wat zy gezien en gehoort had, die, na dat zy alles naukeurig aan den toetſteen der waarheit onderzogt hadden, geraden vonden door het luiden der klokken het volk in de kerk te vergaderen; zoo haaſt nu deze groote ſchaare was toegevloeit, verkondigde *meeſter Dirk Aemſon van der Burch* wat voor weldaden Kriſtus en zyne gezegende moeder Maria aan zuſter Anna, nonne van de Klariſſen aldaar, in den iare 1510 op den 22 Juni bewezen had, tot groote verwondering der toehoorders, die alle met vreugt en blyſchap Godt en zyne gezegende moeder voor deze weldaat hertelyk bedankten. Daar na leefde deze Anna noch tot den 23 December des iaars 1549, dat is noch 39 iaren, en omtrent 6 maanden, naar dat zy haar gezondheit wederom verkregen hadde. Wat zal men hier weder van zeggen, de eene zal het voor een verdichtzel te boek ſtellen, de andere zal het geloven, of ten minſten in de ſchaal van een beſcheiden oordeel wegen. Men weet wel dat 'er in zulke verhalen gemeenlyk iets bygelapt word, en eene lap bederft een geheel nieuw kleed. In zaken van dezen aart gunne ik gaarne ieder die vryheit die ik voor my zelf altyt bewaare.

In deze kerk was noch zedert den iare 1503, door eenige godtvruchtige luiden

luiden opgerecht een dag van devotie, welke men de paſſie onzes Heere Jeſu Kriſti en der 7 ween noemde: *der Paſſie ons Heeren Jeſu Chriſti ende der ſeven ween ende bange medeliden zynre alrebedroefſte Moeder ende altoos Maget Maria, daer van men binnen der voorſz. Kercke jaerlyx ſolemniſerende ende feſtinerende* was, *twee Feſta ofte Hoog-dagen, als 't principael Hoogtijd ende Feſtum op den derden Sondach na Paeſſchen* Dominica Jubilate, *ende d'ander te weten 't Hoogh-tijdt van Miracule op den eerſten dagh van Octob.* Remigii Bavonis. Zoo dat de H. H. kerkmeeſteren van dien tyt aan de overheden dezer ſteden vertoont hebben, dat by devotie van dit *feeſt* in de voorſz. kerke, hun godtshuis beter wiert onderhouden, en door al d'ornamenten, verſierſelen en verbeteringen tot meer luiſter kreeg dan voorheen. Hier toe hielpen ook veel andere godtvruchtige werken: als mede *eenige devote herten ſeer genegen en geaffecteert tot der voorſz. Hoichtyt der memorie der paſſie ons Heeren ſeven ween ende bange medelijden zijnre bedruckte Moeder, in augmentatie der dienſten van dien, willende haer behulpelijcke handt en tijdelijcke goederen in aelmiſſen daer toe porrigeren en employeren tot eeuwighe dotatie en perpetuatie van dien.* Dus hebben de heeren kerkmeeſteren de achtbare regering hertelyk verzocht, dat zy aan hun zekere bevelen, heilzame regelen en octroi geliefde te verleenen, waar na de prieſteren, kapellanen, zangers en choralen, vier dienaars, twee koſters enz. haar zouden hebben te gedragen in den dienſt der miſſen, zingen van lofzangen, ommegangen, predikatien, luiden van klokken en andere zaken tot dezen hoogtyt ingeſtelt, welk verzoek, op dat alles ordentelyk mogt onderhouden werden, van de heeren der regering *in ampliſſima forma* den 29 April des iaars 1514 is toegeſtaan. Deze ordonnantie beruſt noch in 't komptoor der heeren kermeeſteren in de lade B. Daar was in deze kerk noch een derde wondertbeelt, zynde het *zaligmakende kruis Kriſti*, aan de zuidzyde van het koor in de kapelle, de kruiskapel genaamt. In een ongedrukt boekie van deze kerk ſtaan veele mirakelen en weldaden opgetelt, dewelke onzen zaligmaker aan die genen, welke dit kruis in de oude kerk quamen bezoeken, bewezen heeft. De tytelen van deze weldaden worden by *Voſmeer* tot 62 in getal beknoptelyk opgetelt, en beginnen met den iare 1412 tot 1511 incluis. En overmits den lezer niet onbehaaglyk is geweeſt het vorige verhaal der wondertekenen door den heer van Bleiſwyk in zyne Delfſche beſchryving bygebracht, zoo hopen wy dat deze die wy hier zullen laten volgen ook van zyne ſmaak mogen zyn.

In 't jaar 1412.

Mirakelen voor 't H. Kruys, enz.

1. Eene vrouw van een harden en afgryſſelyken kanker genezen.
2. Een heimelyke en hartnekkige quaal genezen.
3. Moejelykheit in 't baaren geholpen.
4. Een man, en zyne vrouw, die langen tyd aan de koorts gegaan hadden, van de koorts verloſt.
5. Twee vrouwluiden hadden aan het beeld des Zaligmakers, 't welk het gehairde *Chriſtus* genoemt wierd, het hair al lachende afgeſneeden: waar op de eene door haar eigen hair ſchier om hals is geraakt.
6. Een man van een langduurige koorts verloſt.
7. Een moeder, die om het lang wegblyven van haar uitlandigen zoon in groote kommer is, word onverwacht door een goede tyding verquikt.

8. Eene

8. Eene vrouw, met groote buikpyn gequeld, word ſchielyk genezen.

9. Een kind 't welk de koorts had, en gevaar liep van te ſterven, ter gezontheid herſtelt.

10. Twee vrouwluiden, die langen tyd aan een quaadaardige koorts gegaan hadden, genezen.

11. Een vrouw, die langen tyd in barensnood gezeten had, is aanſtonts, zoo ras als zy haar gebeden in 't hevigſte van haare pyn aan het kruis van *Chriſtus* gedaan had, aanſtonts en zeer gemakkelyk van een kind bevallen.

12. Eene vrouw van een kanker in de tong genezen.

13. Eene Bleyſwykſche vrouw van de koortze genezen.

In 't jaar 1413.

14. Een vrouw, voorby een huis gaande, dat van nieuws getimmert wierd, krygt een grooten hoekſteen op haar hooft: daarenboven bezeert zy haar zelve aan eenen balk, die op de aarde lag, en krygt een zwaare wonde in haar oog. Als zy daar op drie dagen blind en doof gelegen had, word zy ſchielyk van alle bezeringe en letzel genezen.

15. Een prieſter uit Zeeland, die hier langen tyd zeer krank gelegen had, en zoo wel van de geneesheeren als van zyne bloedverwanten opgegeven was; word, na dat zyne ouders eene gelofte gedaan hadden, binnen een half uur van zyne ziekte verloſt.

16 Eene adelyke vrouw van Naaltwyk word van een gevaarlyke koortze verloſt.

17. Eene maagd, die een ongeneeſſelyke quaal aan de borſten had, krygt gezonde en gave borſten.

18. Een man te Voorburg van eene langduurige en laſtige koorts genezen.

19. Gelyk ook een kind te Loosduinen.

20. Eene vrouw te Schevelingen in barensnood zittende, en niet konnende verloſſen, valt door de hevigheit der pynen in onmacht, en ſtaat als op den oever van de dood: de Vroetvrouw, en de andere Vrouwen, hebben geen moed op de verloſſinge: echter is zy binnen 't half uur fris en gezond; en brengt een gezond kindje ter wereld.

21. Een kind, 't welk ſchier geduurig met de vallende ziekte, of s^t. *Cornelis-ziekte* geplaagt wierd, wonderlyk genezen.

22. Een man van de derdendaagſche koorts verloſt.

23. Een boerengaſt te Voorburg, die van een bloedvin aan de vinger als dol was geworden, en daar by zynen arm in't goojen gebroken, en 't eene been gruwelyk gequeſt had, word volkomentlyk genezen.

In 't jaar 1414.

24. Eene vrouw te Kuilenburg, die eene heimelyke verzweering in de borſten had, word na het doen van eene gelofte geholpen.

25. Een vrouw niet weetende dat zy zwanger was, en ſchier geduurig hikkende, walgende, en een afkeer van alle ſpys hebbende, zonder dat zy zelf, gelyk gezeit is, of de geneesheeren de oorzaak daar van wiſten, bevalt van een kindie, en krygt haare gezontheit weder.

26. Een jongman, die op het ſchoenmaken ging, word in zyn rechter arm met een elſen zodanig gequetſt, dat hy zyn werk niet konde doen.

Maar

Maar na dat zyne ouders een gelofte voor hem gedaan hadden is hy kort daar na weder aan 't werken gegaan.

27. Eene vrouw, in barensnood zittende en gevaar van haar leven loopende, word door de gelofte van een andere vrouw geholpen; 't welk ik, om de deftigheit der zake, goedgevonden heb hier by te voegen. Een van de vrouwen, dewelke rondom zaten of ſtonden, krygt deernis met de in arbeid zittende vrouw. Zoo heeft zy dan, om niet arger te zien, belooft zoo veele ponden tarwe, wyn, en waſch te zullen offeren, als het kruisbeeld zwaar was: in welker plaats de kraamvrouw, na dat ze verloſt was, brood, wyn, waſch, gout, en zilver gelevert heeft.

28. Een kind van eene deerlyke ziekte en van de dood verloſt.

29. Een Delfſche vrouw, die met pyn in de maag en voor het hart gequelt wierd, genezen.

30. Een knechtje, wien de pis drie dagen opgeſtopt was geweeſt, word door de belofte van zyne ouders wederom bequaam om zyne pis te loozen.

31. Aan een kind van elf iaren waren twee tanden met eenen ſteen uitgegooit, zonder dat 'er, in vyftien maanden tyds, nieuwe tanden opquamen. Maar na dat zyn vader een gelofte gedaan had, zyn ze binnen 14 dagen zoo hoog opgeſchoten als de andere.

32. Het zelfde is de zuſter van 't gemelde knechtje wedervaren, dewelke van de zolder vallende eenen tand had verloren, zonder dat 'er binnen negen maanden tyds, een nieuwe quam opſchieten.

33. Eene Wateringſche vrouw, aan eene onbekende en ongeneeſſelyke ziekte quynende, word fris en gezond.

34. Een Rotterdamſch knechtje, 't welk van onverdraagelyke pyn niet deed als kermen en geduurig hikken; welke pyn van tyd tot tyd noch verzwaarde door de koorts, word door hemelſche kracht geholpen.

In 't jaar 1415.

35. Eene maagd, onder 't geweld der koortze bezwykende, word van de koorts verloſt.

36. Insgelyks een man die anderhalf iaar aan de koorts had gaan hangen.

37. Een jongeling van 16 jaren ging door het geweld der ziekte aan als een dolle, beet en brak de banden, met dewelke hy gebonden was, aan ſtukken. De ouders, meenende dat hy bezeten was, vonden goed dat hy gevoert zoude worden naar Woeſtgeeſt, by een menſch dewelke zich, zoo als hy voorgaf, op de quade geeſten verſtond, en hen uit de bezetelingen konde verdryven. Maar dit voorneemen wierd van een godsdienſtig man tegengeſproken; dewelke hen vermaande, het H. kruis, in de oude en door zoo veele wonderen vermaarde kerk, te gaan bezoeken. Zy gaan 'er naar toe, zy doen 'er eene gelofte. De jongeling, 's avonds gegeeten hebbende, bedaart, komt weder tot zich zelven; en heeft naderhand van geen razerny geweeten.

38. Een kind, 't welk een ſchielyke lammigheit in de beenen gekreegen had, en door geene artzen of heelmeeſters te helpen was, is door 't zelfde middel weer rat geworden.

39. Een zeker jongetie was van een vergramt en boosaardig menſch deerlyk geſlagen, met voeten getrapt, en zoo ongenadig gehavent en geſlingert, dat hy drie volle uuren voor dood bleef leggen; en daarna noch 14 dagen lang niet anders nuttigde als een weinigje zuiker, zonder ander nat

of droog te proeven: daarenboven was hy blind en kreupel geſlagen. Echter heeft hy, na dat zyn vader een gelofte had gedaan, zyne volkome gezondheid wederom gekregen.

40. In 't opperquartier van Delfland wierd een arbeidsman ſchielyk met lammigheit alle zyne leden geſlagen: en na dat hy langen tyd te vergeefs onder genees- en heelmeeſters handen geſtaan had; zyn zyne leden, na het aanroepen van *Chriſtus* H. kruis, binnen een etmaal weer rat geworden.

41. De borſt van zekere vrouw, dewelke door een ongeneesbaren kanker opgevreeten wierd, zoo dat hy vuil etter opwierp en onverdraagelyk ſtonk, is door dat middel volkomen gezuivert en geheelt.

42. Op dezelfde wyze word een vrouw, die in arbeid zat, uit het gevaar des doots gered.

43. Zoo word ook een Haarlemſch jongetie van zyne ziekte, en van een quade geſteltenisſe des ganſchen lichaams, gebetert.

44. Het zelfde mirakel is noch aan een ander jongetie van de zelfde ſtad geſchied.

45. Een Delfſche drager ging aan een langduurige en hardnekkige koorts quynen; en was door geene artzenyen te helpen. Zoo is hy dan geholpen door eene diergelyke gelofte.

46. Even eens is ook een arbeidsman in Delfslant geholpen.

47. Aldus heeft ook een man van Alkmaar, die zich zelven by onvoorzichtigheit het eene oog met een mes uitgeſtoken had, het gezicht wederom gekregen.

In 't jaar 1430.

48. Een tweejarig meisje, 't welk ſchielyk blind geworden was, is even eens genezen.

In 't jaar 1431.

49. Een zekere vrouw had een groot ongemak, en zware pyn, in den eenen voet, en was al van de meeſters opgegeven. Maar na het doen van eene gelofte is haar pyn verdweenen: dies heeft zy een zilveren voet geoffert.

50. Een jongman van 17 iaren, die het graveel had, heeft door een baarblykelyke hulp des hemels veele en groote ſteenen uit zyn blaas gelooſt.

51. Zekere vrouw was, zedert dat ze bezwangert was, geduurig onpaſſelyk en ongedaan. Dewyl zy dan voor haar eige behoudeniſſe, en voor die van haare vrucht, bekommert was, heeft zy een diergelyke gelofte gedaan, en al haare hoop op het kruis des Zaligmakers geſtelt. Verloſt zynde, en geen geſchrei hoorende, vraagt zy aan de vrouwen hoe het kindje vaart; en krygt tot antwoord dat het dood is, en reets begint te ſtinken. Zy, hoewel door die woorden verſlagen, laat haar betrouwen daarom niet zakken, en geeft tot antwoord dat zy het H. kruis wel zoo groote kracht toeſchryft, dat het kindje weer levend zal worden, en zoo lang levend zal blyven, tot dat het zyn doopzel ontfangen zal hebben. gelyk het ook geſchiede.

52. Een zeker kind had s^t. *Kornelis-ziekte*. De ouders zyn geduurig op de been, om overal raad op te zoeken; maar te vergeefs. Eindelyk keeren zy zich zelven tot het H. kruis, en worden van Godt verhoort.

53. Een ander jongetie, zeven of acht iaren oud, doet eenige dagen ach-

achter malkanderen niet anders als kryten, kermen, en ſteenen: de ouders doen eene gelofte voor hem; en zie, daar komt een ſteen uit zyn voorhuit kruipen.

In 't jaar 1432.

54. Een vrouwsperſoon was door eene ontſteeking aan den voet, door een gezwel, en door de zwaare pynen van eene verzweeringe, op 't uiterſte gebragt: maar is, na zoo eene belofte, van alle ongemakken verloſt.

55. Een Delfſch burger was mer zwaar graveel gequelt: zoo heeft hy hulp by 't kruys gezocht, en is eindelijk eenige ſteentjes quijt geraakt; dewelke hy, als hy zijne gelofte voldeed, inſgelijks ter getuigeniſſe van de ontvange weldaad heeft geoffert.

56. Een kind, omtrent vier jaaren oud, had drie dagen te bedde gelegen, en niet anders gedaan als krijten en huilen. Eindelijk heeft het, na dat zijne ouders eene gelofte gedaan hadden, een ſteentje gelooſt.

57. Een kind van zeven weeken was, terwijl de moeder om voor de keuken te zorgen naar de markt gegaan was, door het omvallen van de wieg geſmoort. De moeder't huis gekomen, en de wieg 't onderſte boven ziende leggen, rent 'er naar toe, en beurt de wieg en het kindje op. Maar ziende dat het dood was, roept zy de buurwijven te zamen; dewelke niet op houden met het Kruys des Zaligmakers te aanroepen, tot dat het weder levend was geworden.

In 't jaar 1433.

58. Eene zekere vrouw, hebbende alvoorens eene belofte gedaan, looſt twee groote ſteenen. Die ſteenen beſlaat zy met zilver; brengt ze naar de kerk, en voldoet aldus haare belofte.

In 't jaar 1434.

59. Te Schevelingen wierd een viſſcher; met naame *Gysbert Goverts*, van een Zee-adderſlang (dus vinde ik aangetekend) in zijne hand gequetſt, en wierd door de hevigheit van de pijn zoo razend-dol, dat hy naulijks van vier mannen kon vaſtgehouden worden. Zoo heeft hy dan; op de aanrading van zijne vrouw, eene belofte gedaan: en is wederom gezond van lichaam en bedaard van zinnen geworden.

In 't jaar 1435

60. Eene boerin van Wateringen, met name *Margriet*, was door de pijnlijkheit van haare ziekte uytzinnig geworden; en dagt een gruwelſtuk tegen haar zelve en haare kinderen uyt te voeren. Eindelijk heeft zy haar, op het ſterk aanhouden en ſmeeken van haare zuſter *Lysbet*, laaten gezeggen; is tot inkeer gekomen; keert haare gedagten tot het H. Kruys van *Chriſtus*; rijſt uyt haar bedde; en ontbiedt dertien mannen; dewelke benevens haar in linnen gekleedt en blootsvoets in bevaart naar de oude kerk gaan; Daar quyt zy haare beloften, en is zedert gezond van herſſenen en van lichaam geweeſt.

In 't jaar 1482.

61. Zeker man te Goch woonende, maar aan de rivier de Oede Zaal

geboren, en by naar 60 jaaren oud, met name *Johan van-der mark*, had op 't heimelijkſte van zijn lichaam een vuyle en etterachtige pijpzweer ſtaan; die al ſes jaaren, niet zonder vreeſſelijke pijn, dat gedeelte had geknaagt: en al de kunſt der geneesheeren en heelmeeſteren te leur ſtelde. Zoo heeft dan de gemelde *Johan van der Mark*, op aanradinge van den Prieſter *Hendrik Tou*, eene belofte gedaan van een pond waſch te zullen offeren: en als hy niet verhoort wierd, heeft hy zijne belofte verdubbelt, en wederom verdubbelt: en heeft belooft dat hy in de plaats van een pond twee, daarna drie, en eindelijk vier ponden waſch zoude offeren. Eene wondere zaak! de pijpzweer droogt op; het gat of de wonde groeit toe, zonder dat hy oit eenige pijn aan het litteken heeft gevoelt.

In 't jaar 1511.

62. Een Delfſche vrouw, met name *Geertruid Willems Dochter*, reisde naar Ter-Veer in Zeeland; om zich met haaren Man *Floris*, die van haar geſcheiden was, te verzoenen. Maar in 't voor by zeilen van de Eylanden die tuſſchen de Schelde en Hellevoetſluis gelegen zyn omtrent S. Anne-land en Kats ('t welk een ſtededeke van Noordbeveland met eene zeer gemakkelijke have is geweeſt, maar naderhand met de andere ſteden en met ganſch Noordbeveland door de zeegolven is verſlonden, begon het zoo geweldig te waajen en te ſtormen) dat de Stierman zelf, den moed opgevende, het volk vermaande om zich ter dood te bereiden. Nu ſtond de eene zijde van 't ſchip al onder water, en een ieder begon even jammerlijk te kermen, te huylen, en te ſchreeuwen. Wanneer het *Geertruid* toeſcheen als of *Chriſtus* H. Kruys, zoo als het te Delft in de kapelle van de oude kerk ten toon ſtond, door de verbolge zeebaaren quam aanzetten, en tot hen allen in hunne doods nood naderde. Zoo begint zy dan het zelve Kruys met hert en mond aan te roepen: en het ſchip komt tegens ieders verwachting behouden in de haven. De reis afgedaan zynde, komt *Geertruid* weder te Delft: daar zy haar man, of liever zyne gedaante, in klaar zilver offert: en U, O behoeder der ſchipbreukigen groote Godt, voor uwe weldaadigheit looft en bedankt.

Zoo dat dit gewyde kerkgebou om alle deze mirakelen alom befaamt wiert, en noch in alle ryken en ſtaten ſtof tot onderhout verſchaft.

Waar de kapelle van de 7 ween geſtaan heeft, is niet wel te bepalen; of ze op die ſtede daar thans de heer admiraal Tromp begraven leit, gebout is, wort van ſommige beweert, van andre betwiſt, dewyl zy van gedachten zyn dat alhier de *Heemraats kapelle* ſtont, dicht by het koſtelyke geſchilderde glas, 't welk met het ongelukkig opſpringen van het kruitmagazyn, verplettert is en uitgeſlagen. Dat de kapel van het H. kruis aan de rechter of zuidzyde is geveſtigt, hebben wy uit *Voſmerus* reets gehoort. De heer van Bleiſwyk maakt bladz. 151 noch gewag van s^t. *Cornelis kapelle*, doch in zyne nareden op het eerſte deel bekent hy misleit geweeſt te hebben, en zegt dat het s^t. *Joris* kapel moet geweeſt zyn die achter het kleine orgel geſtaan heeft, gelyk zy in de graafboeken noch bekent ſtaat. De heer ſchryver van de oudheden en geſtichten van Delftland heeft hier in ook misgekeken.

Maar zedert dien ſchrikkelyken brand in den iare 1536, ſchynen de meeſte mirakelen in deze kerk verdwenen te zyn, dewyl alles byna door den brant

brant is verſlonden, gelyk uit zeker getuigſchrift, noch in het comptoor der heeren kerkmeeſteren beruſtende van den iare 1565, blykt, daar *Jan van Bleiſwyk* prieſter, doen ter tyt, gelyk de akte luit, omtrent 82 iaren out hier toe gerechtelyk geroepen en gedaagt is om getuigeniſſe te geeven, ten verzoeke van *Cornelis Pieterſz. van Beaumondt*, rentmeeſter van de 7 getyden in de oude kerk te Delft, welke pasgenoemde op zyn prieſterlyk woort verklaarde waar en waarachtig te zyn, dat, dewyl hy te voren van den iare 1534 tot 1548 toe beide incluis, ook rentmeeſter was geweeſt van de gemelde 7 getyden, hy gevolglyk wel wiſt, dat alle de documenten de 7 getyden toequamen 't zy van landen, rentebrieven en andere goederen, welke alle in dien grooten brand van den iare 1536 tot as verteert zyn. Echter wiert het als een wonderwerk aangemerkt dat het beelt van onze *lieve vrouwe van Jeſſe* onbeſchadigt was gebleven, dewyl de verterende vlam niet alleen kerk en koorſieraden, maar zelf de torenklokken, gelyk wy ſlus zagen deed verſmelten. Wegens de drie voorſchreve kapellen en beelden der mirakelen, is noch een inventaris van alle den koſtelyken inboedel, ornamenten en verſierſelen overgebleven, waar mede deze beelden en outaren opgepronkt wierden: welke lyſt aan de kerkmeeſteren den 25 Auguſtus des iaars 33. miſſchien 1533, door de begyntics die voor deze beelden plegen te zitten, is overgelevert. Waar van dit d'inhout is.

Dit behoirt tot onſe lieve vrouw van Jeſſe. *In den eerſten, een root gulden laecken mantel, met een witte bonte lyſt. Item een gulden blaeuwen Mantel, met een witte bonte lijſt. Item een witte damaſten Mantel met goude blommen daarop, ende met een root gulde laecken lyſt daar om. Item een root fluweelde Mantel met goude blommen van paarlen daar op gevrocht. Item een blauwe fluweelde Mantel, met een witte ferneerde lyſt. Item een ſwerte fluweelde Mantel. Item noch een oudt groen Mantelgen.* Dit zyn haar autaarkleen. *In den eerſten een root gulden ſtuck tot een Autaerkleet. Item een ſwert flueel autaerkleet. Item een root damaſten autaerkleet.* Onder aen ſtont, *welcke autaerkleen toebehooren 't gilde van onſe Lieve Vrouwe, mer wy hebbenſe mede in onſe bewaringe met die gordynen in allen manieren als die andere Kercken goeden. Want dat Autaer behoort het gilde en 't Beelt die Kerck.* Onſe Lieve Vrou van den ſeven ween, heeft deſe naebeſchreven Autaerkleen. *In den eerſten een root gulden ſtuck tot een autaerkleet. Item een root fluweel autaerkleet met een gouden parck daer in. Item een Tapiſſerie autaerkleet. Item een roodt ſayen autaerkleet, ende daer in ſtaet onſe lieve vrou met bloemen geborduert. Item noch een oudt ſayen autaerkleet.* Dit zyn haer mantelen. *In den eerſten een root gulden laecken mantel met een witte bonte lyſt. Item een blaeuwe gulde laecken Mantel met een witte bonte lyſt. Item een witte damaſten Mantel met goude bloemen, ende met een root gulden laecken lyſt daer om. Item noch een blaeuw gulden laecken Mantel met een witte camelotten lijſt daer om. Item een root zyden mantel met bloemen, ende met een ſwarte fluweelde lijſt daer om. Item een ſwarte fluweelde Mantel met een witte camelotte lijſt daer om. Item noch twee oude Mantelgens. Item twee paer roodt ſaeye gordynen.* Dit zyn Caſuyfelen toebehoorende tot den Autaer van den ſeven ween. *In den eerſten een roodt gulden laecken Caſuyfel. Item een roodt fluweelde Caſuyfel met gulde bloemen daer op gevrocht. Item een paers fluweelde Caſuyfel. Item een ſcharlaecken Caſuyfel met blommen daer op gewrocht. Item twee paers laecken Caſuyfelen.* Onder aen ſtont, *Item noch twee Caſuyfelen, te weeten een ſwart fluweelde Caſuyfel ende een roodt ſchairlaecken Caſuyfel, toebehoorende 't gilde*

van de H. Drievoudigheydt, ende zyn mede in onſe bewaringe. Item 24. Sitkuſſens voir de Kraem-vrouwen toebehoerende die Capel. Dit behoirt tottet Heylige Cruys Autaer met het hair. *In den eerſten een roodt damaſten autaerkleet. Item een roodt ſaeyen Autaerkleet mettet Heylige Cruys daer op. Item noch een oudt roodt ſaeyen autaerkleet. Item een ſwart damaſten Caſuyfel. Item een paar roodt ſaeyen gordynen.* Onder aan de eerſte lyſt der verſierſelen van het beeld van *onze lieve vrouw van Jeſſe* ziet men dat 'er ook zekerlyk een lieve vrouwe gilden in deze kerke was te vinden, doch wy zullen eerſt de kapellen athandelen, dan de outaren beſchouwen, en vervolgens de gildens of broederſchappen gedenken, voor zoo veel ons de outheit die heeft overgelevert. Behalven de drie kapellen met hunne wonderbeelden zoo even beſchreven, vont men 'er ook noch een *kapelle van reliquien*, gelyk uit een zeker bondel ſchriften wegens eenige iaarlykſche laſten is gebleken, en waar uit wy teffens ontdekken dat deze kapelle door een prieſter wierd bewaart, wiens inkomen daar voor in de gemelde papieren ſtont uitgedrukt. Deze kapelle was mede aan de zuidzyde der kerke geplaatſt, gelyk men kan afnemen uit een bezegelde brief van zekere paſtoor dezer kerke in den iaare 1469 die aldus luit: *Ic gillys Joye Prieſter, Paſtoir vanden ouden Kercken tot Delft, Canonick't Sinte Donaes tho Brugge, Cappellaen myns genaden Heere van Bourgonie, &c. Doe condt allen luyden dat ic ter eeren goids, ende alle lieven Heiligen ende om ymmer de Reliquien te bet gehouden ende verwairt te zyn. ſtaende ende weſende in eenre Cappelle an die Zuid-zyde van mynre Kercken voirnoemt*, enz. Hier na verbint hy zich met de kerkmeeſteren: *dat men tot ghenen dagen enige proeven, Capelrien, Vicarien ofte Officien, leggen ofte ſtichten zal mogen in den ſelven Cappelle voirſz. dair die Reliquien van devote perſonen aangebeden ende ge-eert* wierden, *om meerre quaet dair mede te behueden ende te beſchutten die dair uyt ſpruyten mochten*, enz. Wyders vinde ik noch deze lyſt van dien pretieuſen en by het pausdom zoo dierbaren ſchat, die daer in bewaart wierd. Dit is dat inventarium vanden reliquien A°. VI. *S. Ypolitus caſſe. Die Monſtranci van den Baſt. Een Monſtranci van S. Andries. Een Monſtranci van S. Bartholomeus. Een Monſtranci van S. Steven. Een Kerckgen van Maria Magdalena. S. Adriaen. Dat kinnegen. Een ſilveren beelt van S. Barbara, en behoert dat gilde tue. S. Anthonis en hoert dat gilde tue. Twee Engelen met S. Joris ende behoort dat gilde tue. Twee Engelen met S. Vrſelen reliquien. S. Sebaſtiaen. S. Petronellen Monſtrancigen. Een kleyn Monſtranci van S. Apollonia. Een cleyn Monſtranci van S. Blaſius. Een cleyn ſpiegelgen van S. Katharina. Mauritius met een ſeelae en twee ſchiven ende een coperen vergulden halſbant of kettynck.* Dit is hout verſilvert. *Twee Engelen met onſe vrouwen cleet. Twee Engelen met een lit van S. Pieters vinger. S. Martyn. S. Niclais. S. Lourys. S. Clara. S. Cicilia. S. Lucia. Een coperen vergulden kettync voir ſinte Caſſianus. Een zwart laken met* LXXXI. *ſtuck ſilvers. Noch een cleet met twee riemen vier hangerges, ende tyen vijftighen onder groot ende cleyn. Een Tabbartgen voir Caſſianus, en is van root gulde laken. Een gruen ſluweel Tabbartgen voir S. Urſula, ende een hangergen met een root crale vijftigh dairmen S. Vrſula mede gordt. Dertyen valhuen die S. Vrſulen Maechden opt hooft hebben. Viertyen paerlen trecken. Ses halsbaen met paerlen. Drie zwarte halsbaen met ſilveren doppen. Twalef coperen hecſelen, ende twee en tnegentich hecſelen, ende drie grote ſpannen an die trecken en an die valhuen, ſoma ſoo zijnder in als hondert en vier hexelen die drie ſpannen niet gereeckent, deſe hexelen ſtaen*

an

an die halsbaen. Vijf Biſchop Miters met ſilveren doppen. Vier cierde Crenſen. Een zwarten ſluwelen Tabbartgen voir Mauritius, ende een root ſay Tabbartgen. Dit ſyn die cleeren ende anders die tot dat outair voir den Reliquien tue behoren. *Een root laecken van damaſt Outair-cleet, een blau ſayen Outair-cleet. Een dagelyks root ſay Outair-cleet. Een root camelot Outair-cleetgen tot die grote banck opt Outair met een dwaelgen dair tue. Ses dwalen op Outair. Een root voet cleet op die voetſchamel. Vier zien dwalen dairmen die god mede deckt int graf binnen die Cappelle. Twee rode gordinen boven an die Tafel, ende twee witte gordynen. Een wit Outair-cleet met twee cleren voir die tafel, en twee gordynen. Drie roode gordynen voir die tralien. Een zwart Outair-cleetgen dair men mede voirt kuer ſit.* die cleeren die tot die ſtellinc horen. *Een groot cleet van ſeyldoeck dair men die ſtellinc eerſt mede deckt. Vyf roe ſayde cleren die men op die ſtellinc hanct. Een root ſay Outair-cleet met een rebat. Seven dwalen dairmen die ſtellinc mede deckt.* dit is alſulc coperwerc als in den Reliquien capelle is. *Een groote methalen croon van negen pipen of tacken. twee groote Candelaers. Drie cleyne candelaertgens. Een candelaer met twee pipen. Drie candelaers of pannen ſonder voeten.*

Maar wat de tyt belangt in welke deze kerk met de verhaalde reliquien zoude begiftigt zyn is wat onſeker, daar ſtaat Ao. XCVI. dat is 96, maar of dit nu 1396 of 1496, is blykt niet, het was omtrent die tyden, ia voor en naar dezelve by veele zeer gebruikelyk te ſchryven zonder het honderd of duyſend getal uyt te drukken, gelyk veele oude keuren en ordonnantien noch uitwyzen; zelf heeft de drukkunſt zich hier meer dan eens van bedient; by voorbeeld, op den eerſten druk van *Guilelmus Pariſienſis* ſtaat, dat het werk te Parys uytgegeven is in den jaare 1055, dat aldaar te zeggen is 1555. onder den brief van *Erasmus*, die voor de werken van den H. *Cyprianus* ſtaat, ſtont het jaar 1019, dat wederom te kennen gaf 1519, en dus vind men ook 419 voor 1419. En 34 voor 1434. 21 voor 1421 geſtelt enz. ik heb dit willen aanmerken om dat ſommige lezers hier of daar iets van dien aert vindende zich dat te nutte mogte maken. Veele luiden hebben gemeent dat de kerk van *Weſtwoude* in Noord Holland ten tyde van het heidendom was gefticht om dat zy op haar voorhooft het cyfer getal van 333 draagt; doch het is zeker dat er 1333 moet door verſtaan worden; ook dient men aan te merken dat wanneer wy deze cyfer letters vinden op iets dat echt is en niet nageſchreven, dat het dan altyt begrepen moet worden al van naden iare 1250, dewyl dit ſoort van cyferletters voor dien tyt noch niet bekent waren, maar eerſt omtrent den iare 1240, door, *koning Alfonſus van Caſtilien*, welke dezelve van de More of Saſyranen overgenomen had, in Europa zyn overgebragt. Ja op die manier kan men veele oude ſtukken toetzen of zy echt of onecht zyn, overmits de uytſchryvers hier dikwils niet op letten, en in plaats van het Romeinſche cyfer het tegenwoordige ſtellen; hier van is breder beſcheit te vinden by den geleerden *Mabilion* in zyn werk *de re deplomatica*, en by *Papenbrochius* in zyn *responſiones ad exhibitionem errorum* te vinden. Dewyl wy nu gemeld hebben het gene wy van de kapellen hebben konnen vinden zullen wy tot de outaren overgaan, en ons voor eerſt in de pracht en ſchoonheit van het weergaloze hoofd-outaar verluſtigen.

Het Hoofd-outaar van deze kerk is een zeer prachtig pronkſtuk geweeſt, doch men moet onderſcheit maken tuſſchen het geene in de beeld-

ſtormerye

ſtormerye en kerk plunderinge van den iare 1566 is vernielt, en tuſſchen het gene naderhand door den kunſtryken meeſter *Willem van Tetrode* weder is gemaakt. Van het eerſte hebben wy zoo heel veel beſcheyts niet, maer het laaſte is by alle kunſtkenners vermaart. Vosmerus ſpreekt 'er aldus van: *binnen tegen de gevel van het koor, waar in het Hoofd-outaar ſtond, 't welk door Willem van Tetrode, een Delfſch burger, van Alabaſter jaspis en toetſteen was gemaakt, en wiens weerga in ganſch nederland nimmer is gezien*, op dit werk, 't welke naar de doriſche wyze gevormt was heeft *Cornelis Muſius* deze volgende vaarzen gemaakt.

Hoc opus auguſtum diverſo ex marmore pulchre,
Perfectum, ut nusquam Cultius invenias,
Alter praxiteles, ſi non illustrior illo est.
Delphus apud Delphos Tetrodius ſtatuit;

Deze vermaarde en kunſtige Tetrode die hier een meeſterſtuk van zyne kunſt wilde tonen heeft meer dan eens door zyne begaafde hant Rome vermaart gemaakt, en zich zelve by den adel der kunſtenaren in d' uitterſte hoogachting gebracht, gelyk de beroemde meeſter *Thomas Tollet*, gezwore bouwmeeſter van den biſſchop van Luyk, van welke hy de koſtelyke ſtenen tot dit heerlyk ſtuk had opgekogt, van hem ſpreekende in deze woorden te kennen geeft. *overmits die kennisſe en reputatie ende ook die excellente ſtukken werx die hy ſelf van deſe oprecht byſondere conſtenaer tetrode binnen Romen een geſien hadde*; ene uyt welken hoofde hy die ſteenen voor ditmaal beter koop wilde geven, *dan hy die aan de borſe in Engelandt gelevert* hadde, waar mede hy de beurs te Londen ſchynt te verſtaan welke omtrent dezelfde tyt gebouwt is. Belovende verder, tot vorderinge van het werk de allerbeſte, reinſte en uitgelezenſte ſteenen hier toe te zullen leveren. Onder de getuigen van dit kontrakt, wert eenen meeſter *Dieryk borgh grave, geboren van Delft; Burger der ſtad Luyk* vermeld de ſteenen en verdere ſtoffe waar van dit werk moeſt gemaakt worden was volgens het akkoort: *Albaſtert ſwerten marmorſteen ende Ransſteen elx op zyn proportie de meeſte cieraat, alles naar den eyſch van't werk glat en gaaf gewrogt ſoo wel achter als voor, ook ettelyke dingen van koper als naar volgende het patroon by den voorſchreve meeſter Willem daer van geconcipieert en den kerkmeeſteren gelevert, en dat op zyn ſtuk ende voet naar volgende die konſte van den ſchulpture en antiquiteiten.* Dit contrakt beruſt noch in kerkmeeſteren comptoir in de lade C. maar in een later verdrag werd uitdrukkelyk den koſtelyken *jaspisſteen* gedagt; wegens de groote van dit werk zie ik dat in het zelve akkoort gemelt wort van *twee groote pylaren* ieder van 13 *voeten lanch uyt een ſtuk;* doch zoo die niet te bekomen waren moeſt het dan op de beſte wyze tot zyne volmaaktheit gebragt worden; en ſchoon 'er al iets aan deze grootſche uitvoering mogt gemangelt hebben, echter was dit blinkent kerkſieraat zoo kunſtig en prachtig dat men naar zyne weergade vergeefs in Nederland zou gezogt hebben, volgens de getuigeniſſe van den grooten Vosmerus; trouwens dit is uit het kontrakt der aanneminge van 't werk zelf af te nemen; daar leeſt men: *welk voorſchreve autaar na voorſz. patroon en eyſch van't werk die voorſz. meeſter Willem gehouden ſal weſen ende beloeft by deze te maken ſoo goet excellent en conſtich als hy oyt zyn leven enig werk gemaakt mach hebben, en alſoo goet als enig meeſter't zelve zoude konnen en moghen maken, ſulx dat diergelyke in deſe Nederlanden niet gevonden zal worden.* Dit verdrag was met d'eigen hand des kunſtenaars ondertekent die in de uitvoering van't werk zich ook eerlyk

en

en loflyk heeft gedragen. De ſchryver van de byvoegzelen op de beſchryvinge der Nederlanden van *Guiccardin*, laat zich wegens dit praalſtuk aldus horen: „ tot Delft men ook placht te zien den geſneden marberen ou„ taar van onuitſprekelyke kunſt, uitgewrocht door Willem van Tetro„ de, na dat hy vele iaren in Italien verkeert hadde: een werdigh ſtuk werks, en met verwonderinge ſelfs van de beſte konſtenaren aangeſien. In de franſche overzettinge van den zelfden ſchryver ſtaat 'er dit noch by: *weshalve verſcheide uit vreemde landen zyn gekomen, om 't zelve te aanſchouwen.* Zie *Guiccardin* den druk van 1612 bladz. 205. en in den Franſche druk bladz. 253. Ook zegt zeker geleerde van luiden die het wel meenden te weeten onderrecht te zyn, dat op het gemelde outaar twaalf alabaſte beelden, verbeeldende de 12 Apoſtelen, geſtaan hebben. Doch in een oude aantekeninge van een onbekend perſoon, die echter goede kennis van zaken ſchynt gehad te hebben, en veele omſtandigheden weet te vertellen, word gemeld, dat die alabaſte Apoſtelen op een alabaſte outaar, op het hooge koor ſtonden. Dan voegt hy 'er by dat de prins van Oranie, in een venſter van s,. *Aagten* leggende, het beſchadigen van het alabaſte outaar, en de alabaſte beelden, heeft doen beletten. En noch verder, dat hy 't gemelde outaar voor een ſchenkadie gezonden heeft aan den graaf van *Zwartzenburgh* in Hoogduytsland: en dat de 12 alabaſte beelden, gelyk men zeide, te Straatburg in de kerk gezien wierden. Dit koſtelyke outaar beſchreeven hebbende zullen wy ons verder vervaardigen om d'andere van geringer waarde te bezichtigen.

Wat nu de 23 andere outaren belangen, wy bekennen van de zelve geen volkome zekerheit te hebben: echter blykt uit de inventariſſen der kerkgoederen, zoo goude, zilvere, kopere als andere koſtelyke verſierſelen, dat deze ook van kunſt en ſchoonheit niet zyn misgedeelt, gelyk men uit de ſchoone ſchilderyen en outaartafelen, door *Heemskerk*, *Schorel*, *Adriaan Bloklant* en andere geſchildert, noch klaar kan ontdekken, waar van de meeſte door het woedende volk in de beeldſtormerye zyn aan ſtukken geſlagen of verbrand, en noch eenigen, gelyk wy in de beſchryvinge van het ſtadhuis gehoord hebben, aldaar in de kamers der burgemeeſteren en ſchepenen ophangen. Het ſchilderboek van *Carel Vermander*, in het leven van den konſtryken en vermaarden ſchilder *Maarten Heemskerk*, gedenkt onder andere ook deze fyne kunſttafereelen; want na dat het verhaalt had hoe Maarten in zyn jeugt eenigen tyt te Delft by eenen *Jan Lucas* de kunſt geoeffent had, naderhant te Haarlem was gaan wonen, zeit het wat verder: „ en alſo zyn werken veel te Delft voeren, zo waren in „ verſcheide plaatſen daer van zyn altaartafelen, zo in de oude als nieuwe „ kerk. Te Montfoord zyne geboorteplaats getrouwt zynde, quam hy met zyne huisvrouw te Delft aan den langen dyk wonen, alwaar hy zich zeer benaarſtigde en verder de hant met zoo veel vrucht aan deze kunſt ſloeg dat zynen naam door de wieken en trompet des geruchts alom wort omgedragen: „ hy had vele groote werken te doen, als die tot groote „ dingen geneigt en luſtig was, des hy op dien tyt genoeg hadde zynen „ luſt te gebruiken, en groote altaartafelen, deuren, tafereelen, doeken en dergelyken. Wat lager of in de andere kolom zegt dit boek: „ in de ker„ ken tot Delft zyn van hem geweeſt verſcheide heerlyke altaartafelen. „ En voegt daar dan by: Deſe ſchoone dingen zyn meeſt door blinden yver „ en onverſtandige raſerny in de oproerige beeltſtorminge vernielt, en door „ barbariſche handen den ooghen der konſtlievende nacomers berooft,

„ zoo dat weinigh is overgebleven. Zie het ſchilder boek van Carel ver-
„ mander bladz. 163. 165. 172.

Van het Sakramentsverkje. Eer wy ons nu verder over eenige andere kerkſieraden inlaten, zullen wy eerſt het Sakramentshuisje gedenken, 't welk de kerkmeeſteren van de oude kerk in den jare 1422 hebben laten maken, en aanbeſteet aan eenen *Claas Uytenſwaan*: 't moeſt 25 voeten hoog weezen, en 5 verſcheide afbeeldingen vertonen, welkers eene het H. *Avondmaal* zou affchetſen, 't ander, *den tuyn*, en de drie volgende elk met een van de 7 getyden, ten believe van de kerkmeeſteren; de pilaren moeſten met beeldwerk verſiert zyn, en met een woort geſchikt worden naar 't model 't welk op parkament was getekent, en overgegeven: voor welk werk hy genieten zoude 290 *goude Vrankrykſche croonen*, 't welk in dien tyt een groote ſomme gelts was: dit akkoord geſchiede „ by goeddunken der Raatsluyden van Delft, die daar by en over ſtonden. Op de rugge las men: „ item meeſter Claas komt noch van de kerk, van „ dat hy gemaakt heeft boven voorwaarden 23 broenen, al afgeſlagen „ dat die kerckſchuldig is af te ſlaan. Dit voorſchreve patroon, waaruit men de heerlykheit van dit ſtuk werk zou konnen zien, is benevens een groote menigte brieven en beſcheiden mede weg geraakt.

De Delvenaars droegen goede zorg voor 't onderhout der prieſters. Gelyk de Delvenaars dan geen koſten ontzagen om de kerk op haar heerlykſte en koſtelykſte te verſieren, zoo droegen zy ook geen minder zorg voor een eerlyk en deftig onderhout der bedienaren of prieſters der kerke, gelyk alle de vikaryen aan de outaren geſticht niet duiſterlyk te kennen geven. Wy hebben voorheen, zoo veel ons bekent was, al 34 vikaryen opgetelt, doch 't is buiten kyf dat hun getal veel grooter zal zyn geweeſt, ſchoon die onder de puinhopen van den vernielenden tyt begraven leggen. 't Luſt ons de opbouwinge van eenige der zelven na te ſpeuren, en te zien wat 'er ons de ſchryver van de outheden en geſtichten van Delflant van oplevert op dat den lezer den yver en zucht van onze voorouders tot den godtsdienſt mogt ontdekken.

De eerſte ſtichting van een vikarye die wy vermeld vinden is van den heer *Philips Uyterneſſe* in den iare 1310, daar wy gedacht vinden dat hy in s^t. *Hippolitus* kerk te Delft een vikarye gebout heeft, doch de naam 'er van word verzwegen. In den iare 1450 is d'inkomſte van deze vikarie door *Philips van Spange* verbetert. Daar is noch tot onze kenniſſe gekomen dat *Philips Uyterneſſe* in s^t. *Hippolitus* kerk een kanonniks priorie zou geſticht hebben, doch hier door zal zekerlyk een vikarye verſtaan moeten worden, alzoo ons noit is gebleken dat deze kerk kanonniken gehad heeft.

In den iare 1402 timmerde eene *Hillegont*, meeſter Claas dochter in de oude kerk de vikarye van s^t. *Jooſt*; kapellanye of vikarye is hier een en het zelve. Deze vikarye was met twee miſſen ter week belaſt, en had iaarlyks 18 pont Hollands aan inkomen. De brief 'er van luit aldus:

Ailbrecht bi goids genade, Palenſgraue opten Rijn, Hertoge in beyeren, Graue van henegouwe, van hollant, van zeelant ende Heere van vrieslant, doen cont allen luden. Want hildegont meyſter clais dochter vander Steghe, meyninge ende wille heeft een Cappelrie te maken ende te ſtichten in die oude kerc tot Delf in die ere goids ende der goiden Sinte Joeſt, dair ſy tien pont ſiaers toe beweſen ende gheuen wille wt hoiren renten ende goiden, die ſy liggende heeft inden poeldijk. Soe hebben wy hoir gegheuen, geoerloift ende geconſenteert voir ons ende voir onſen nacomelingen, dat ſy ende hoir nacomelinge vande voorſz.

voirſz. Cappelrie gifter blieven ſullen ende weſen tot ewigen dagen, ſonder ons daar of in eniger wijs te onderwinden. In oirconde deſen brieue beſegelt mit onſen ſegele. Gegheuen inden Hage opten negenden dach in decemb. in 't Jair ons Heeren, m. cccc. ende twee.

Niet lang na den iare 1400 is mede noch geſticht een kapellarie of vikarye van s^t. Pieter door *Margareta Barthoutzdochter Nagel*, wed^e. van *Willem Janſz. vander Burch*, en ſtelde daar tot eerſte bezitter van *M^r. Jacob Obrecht*, die ſtierf 1447: de tweede poſſeſſor was heer *Paulus Hendrikſz. van Voorhoud*, prieſter, 1448 geſtelt by *Hendrick Pieterſz. van Voorhout*, knape, en ſtierf den 23 Jan. 1499. De derde bezitter was *Adrianus Gerardi*, 1499 geſtelt by jonkvrouw *Ida Hendriksd. van Voorhout*, huisvrouw van *Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt*, met haar oudſtezoon *Arent van Heemskerk van Beeſt*, bygenaamt *Arent vander Does*, ſtierf 1518. en wiert tot vierde bezitter van de zelve vikarye den 20 Aug. 1518 geſtelt *Willem Bartholomeusz.* by M^r. *Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt*, Jeruſalemsheer, ridder van s^t. Catryn, 16 maal burgemeeſter van Delft, met zyn oudſte zoon, broeder *Dirk van Heemskerk van Beeſt*, prior van de Cathuſers buiten Delft. Hy ſtierf 31 maart 1551. De vyfde poſſeſſor van deſe vikarye was *Thomas Perſoelen* 1551 geſtelt by *M^r. Vranck Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt* met zyn ouder broeder heer *Dirk van Heemskerk van Beeſt*, prior van de Cathuſers: de zesde bezitter *Andries Corneliſz. Stulingh*, ſtierf 1631: en de zevende *Wouter Arentſz. Stulingh*, ſtierf 1632: na welke tyd zyn zuſters *Geertrui* en *Aegje Stulingh*, clopjes, de voorn. vicarie noch 2 a 3 iaar hebben ontfangen, als wanneer haar de zelve is onthouden.

Wyders is in den iaare 1405 door Symon Arentſz. geſticht een eeuwige kapellarie ter eere Godts, volgens conſent by hertog Willem van Beyeren daar van aan hem verleent, daar zyn vrouw en haare nakomelingen patroonen van zullen zyn, waar van wy den oorlofbrief hier laaten volgen.

„ Willem van Beyeren *&c.* doen condt allen luden dat wy voir ons
„ en voir onſe Nacomelingen geoirloft en geconſenteert hebben,
„ oirloven en conſenteren mit deſen brieve Symon Aerntszoen Poirter on-
„ ſer Stede van Delf van zyns ſelfs goide als van ſulken Lande als Symon
„ voirſz. tot eenre morgen gave gaf Mabelyen ſinen getruweden wyve te
„ funderen, te ſtichten en te doteren in der ouder kerken te Delf, dair
„ wy een Patroon en een ghifter of zyn, een eeuwigen Capelrye in die
„ eere Goids die Mabelye ſyn wyf voirſz. en hoir Nacomelingen tot eeu-
„ wigen dagen geven ſullen mogen na ſulken ordinancie en maniere als
„ die fundatie en brief die Symon voirſz. dair af gemaakt heeft of maeken
„ ſal, inhouden en begrypen. In oirconde &c. Gegeven in den Hage
„ op ten anderen dach in Auguſto, *anno* MCCCC *en vive.*

In den iaare 1407 heeft Willem Jewyns zoon gefundeert zeekere prebende op des heyligen kruisaltaar, blykende by den volgende brief.

„ Willem &c. doen condt allen luden, want Willem Jewinszoen een
„ prebende gefondeert op des Heylichs Cruys outaer in die oude
„ kerk tot Delf mit ſinen goiden drievout verbetert, ſoe hebben wy den
„ ſelven Willem of ſine nacomelingen geconſenteert en gemachtigt, con-

„ ſenteren en machtigen met deſen brief, alſoo dat ſy na dode Heere Ber-
„ telmeus van den Boſch die die voirſz. kapelrye nu ter tyt gebruykt en
„ beſit die eerſte ghifte hebben ſullen en dairna wy en onſe Nacomelingen
„ tot eeuwigen dage. In oirconde &c. Gegeven in den Hage op ten
„ XVJ. dach in Aprille in 't jaer ons Heeren MCCCC en ſeven.

In den iaare 1410 is by de graaf van Hollant aan de erfgenaamen van M^r. Wouter van Delff, toe geſtaan een Capellarie te ſtichten op s^t. Laurens altaar, als te zien is uit den volgende brief.

„ Willem &c. doen condt allen luden, dat wy om dienſt wille die
„ ons M^r. Wouter van Delf ſeliger gedachten gedaen heeft en
„ ſynen uyterſte wille te vervollen dair Goids dienſt by gemeeret ſal wor-
„ den, geoirloft en geconſenteert hebben, oirloven en conſenteren mid
„ deſen brief dat zyn erfnamen ſullen mogen ter eeren Goids een Capel-
„ rie funderen van ſulken goide als hi after gelaten heeft, en doteren in
„ der grooter Prochiekerke tot Delf op ſinte Lauwerens outair, dan Lou-
„ rys Damaſzoen onſe getruwe Secretaris, overmits dat hi van ſyns ſelfs
„ goeden die voirſz. Capelrie gebetert en gemeeret heeft en na ſynre doit
„ Damas ſynen Baſtairtſoen en ſyn erven rechte ghevers en Collatoirs of
„ weſen ſullen tot eewigen dagen ſonder ons en onſe nacomelingen hem
„ des vorder te onderwinden in eenigerwys. In oirconde &c. Gegeven
„ in den Hage op ſinte Peters dage ad vinculum A°. MCCCC en tiene.

Nog bewilligde den zelve grave 1415 aan Martyn Vrankenzoon te moogen ſtichten een eeuwige vikarye of kapellarie ter eere Godts, s^te. Pauwels en s^t. Martyns, volgens conſentbrief aan den zelve verleent.

„ Willem &c. doen condt allen luden, dat wy geoirlooft en gecon-
„ ſenteert hebben, oirloven en conſenteren mit deſen brieve Mar-
„ tyn Vrankenzoen onſen poirter van Delf van ſinen eyghenen erven en
„ goede te funderen te erigeren en te doteren in ſynte Ypolitus kerke
„ binnen onſer Stede van Delft eene eewige Capelrie in der eeren Goids,
„ ſunte Pouwels en ſinte Martyns, welke Capelrie voirſz. Martyn voirn.
„ en ſyne nacomelingen tot eewige dagen geven ſullen na ſulker manyeren
„ en ordonnantie als die fundatie en brief die Martyn voirn^t. dair of ge-
„ maict heeft of noch maken ſal, inhouden en begrypen ſonder ons of on-
„ ſen nacomelingen hun des in eenigerwys te bewinden; behoudelyk al-
„ *tois* ons en eenen yegelicken ſulks rechts en dienſte als tot haer toe op
„ dat goet, dat men tot 'er voirſz. Capelrie maken ſal, geſtaen hebben.
„ In oirconde *&c.* Gegeven in den Hage op ten XIJ^e. dach in Octobri in
„ 't jaer ons Heeren MCCCC. en vyftien.

In den iare 1445 ſtichte *Pieter Jacobſs Olivierſz.* prieſter in de oude kerk een vikarye aan s^t. *Andries* outaar ter eeren der *allerheyligſte Dryvuldigheit, Maria de Moeder Chriſti en s^t. Piter.* De ſtichtingbrief luit aldus:

" Condt ende kenlic ſy allen gelovigen Kerſtenen luyden die deſe letteren
" ſullen ſien ofte hoeren leſen, dat ic *Pietor Jacob Oliviers*, Prieſter, angeleyt
" mitten geeſte der godsdienſtiger devocien, begerende die aerdtſche din-
" gen in hemelſche, ende dat verganclick es in 't geen dat eewich es ſa-
" lichlyk te keeren, ende dat ick lange inder begeerten gedragen hebben

„ by

" by der hulpe ons Heeren tot volcomenheyt te bringen, Soe heb ick van
" den goede dat my Godt verleent heeft gesticht ende stichte mit desen te-
" genwoordigen brieve enen ewigen godliken ende kerckliken dienst ofte
" ampt ter eeren der heyliger Drievoudicheyt, Maryen der gebenedider
" moeder ons liefs Heeren, ende des heyligen Apostels sinte Pieters, voor
" salicheyt ende laveniſſe mynre zielen en mynre ouder zielen, vaeder en-
" de moeder, ende der geenre daer ik aelmissen ende weldaet of ontfan-
" gen hebbe. Tot welcker stichtinge ick den voorsz. dienst bewyst ende
" gegeven hebbe, bewyze ende geve ick die renten van twintich gemeten
" lants, gelegen binnen den banvan Nyeuwenhooren, aen twee stucken, dat een
" stuck ses gemeten groot, ende zyn gelegen over dat huys dat Gillys Danc-
" kaerts nu ter tyt toebehoort, bynnen dese lantmercken, die Heerwech an die
" westzyde, en aen 't noorteinde Jacob Willem Claesſz an die oostzyde,
" ende Jan Dankaertsſz an 't zuyteynde alrenaest. Ende dat ander stuck vier-
" thyen gemeten groot gelegen zuytwaert vanden voorsz. huyse binnen dese
" lantmercken, die Heerwech aen die noortzyde, ende aen dat oosteynde des
" Heeren Vrilandt aen die zuytzyde, ende Clement Pietersz. erffnamen
" an dat westeynde alrenaest. Ende ick doe offtal vanden voorschreven
" lande voor my ende voor mynen naecomelingen ende erven van allen
" aenspraecke ende erfeniſſe, ende begeere ende wille dat drie die
" outste ende naeste mannen van *Jacob Oliviers* mynen vaeder, ende *Aech-
" te* mynre moeder, ewelycken dese voorsz. dienste ofte ampte geven sul-
" len. Behoudelyck altoes dat ick alsoe lange als ick leven sal, daer myn
" wille off hebben sal selve te verdienen off te doen geeven dien ik wille,
" nut, dienste ende last, groot of cleyn, ende tot wat steden my dat ge-
" lieven sal ende guetduncken sal te verdienen. Ende ick *Pieter* voorsz.
" gonne ende geve puerlicken om Goodts willen desen voorsz. dienst Mr.
" *Jacob van Busch* Priester, alsoe dat hy ende die geene daer hy dienst over-
" mits permutatien eens anbringen sal nyet vorder belast en sullen wezen,
" dan mit een *miserere mei Deus*, ter weecken eens te lezen, mer na die tyt
" dat sy beide des dienstes weerloos worden, of die besitter des dienst
" weerloos wort overmits die schult der natueren, ende ick *Pieter* voor-
" noemt dan in der tyt nyet en waere, soe zullen die renten van den voorsz.
" lande gelyck gedeelt worden in tween beneficien ende Capelrien, ende
" die zullen twee persoonen gelyck verdienen *in sinte Tpolitus kerke tot Delft
" op sinte Andries outaer*, mit daegelicx Misse te samen, elcx over ander
" dach of over ander weecke, als sy dat te samen vredelycs ende bequa-
" melycs zullen ordineren. Behoudelyk altoes dat sy den Priester des Vis-
" coopers gilde die dat outaer gesticht hebben, nyet hinderlyck en zul-
" len wezen in synen dienſten, maer als hyt begeert soe zullen sy hem la-
" ten hebben een seker ure synen dienste te doen: Ende als zy de Misse
" gedaen hebben soe zullen zy elcx syn beurte visiteren dat graf daer myn
" vaeder ende moeder in begraeven leggen, en lesen een *miserere mei Deus*
" ende *de Profundus*, mitter *Commendacien* voor die zielen metter *Collecte*,
" *Deus in cujus miseratione animæ &c.*

Dan vinden wy weder diergelyke timmeragie gedaan door *Jacob Warboutsz.* aan het outaar van s^t. *Nicasius*, des iaars 1476, waar van wy de stichtingbrief hier ook laten volgen, die van dezen inhout is.

" IN *den name der heilige en onverdeelde Drievuldigheit*, *Amen*. In 't jaar
" na 's Heeren geboorte 1476 inde 9 indiktie, op den 16 February

„te vier uuren na den middag of daar omtrent, in't vyfde jaar des Paafsdoms „van den heiligſten Vader en Heer in *Chriſtus*, *Sixtus* den vierden van dien „naam, is voor my openbaar Notaris onderſchreeven, en voorde onderſtaan„de getuigen, dewelke byzonderlyk daar toe geroepen en verzocht waren, „in eigen perſoon verſcheenen de eerzaame en vroome Heer *Johan War„boutszoon*: hebbende met ryp overleg by zich zelven overwogen hoe loffe„lyk en Gode behaaglyk het is, de goddelyke dienſten te vermeerderen; en „hoe aangenaam dat het Gode is, zynen lof te zingen, en hem de offerhan„den des lofs op te draagen, 't welk de Heer der Heirſchaaren zelf aan zy„nen byzonderen vriend *Moiſes* te kennen gaf met deze woorden. Kies ee„nige mannen, die de gierigheit haaten, om recht te doen over het volk: „maar gy zelf neem die dingen waar, dewelke Gode aangaan; met lof-of„ferhanden aan Godt op te draagen; en zyne kerkdienſten te verrichten. „Zoo heeft dan de gemelde ſtichter, op dat hy alle voornoemde (kerkdien„ſten en lof-offerhanden) tot vernietinge, afwaſſching, en vergeeving van „alle zyne zonden en misdaaden, en van de zonden en misdaaden zyner ou„deren, Gode zynen Schepper zoude doen betaalen en opofferen, begeert „dat 'er uyt zyne eigen goederen, dewelke hem door de dood van zyne ou„ders aanbeſtorven waren, Gode ten eeuwigen tyde offerhanden zouden op„gedragen worden. Overzulks heeft hy, ter eere en tot lof van den Al„magtigen Godt, van de H. Maagd *Maria*, van S. *Nicaſius* in 't byzonder, „en in 't algemeen van alle zalige Geeſten en Gods Heiligen, in de oude „Kerk, aan 't outaar van den H. Martelaar *Nicaſius* voornoemd, opgerecht „en geſticht eene vikary of kapellany: dewelke hy daarenboven met de „onderſtaande goederen en inkomſten begiftigt heeft. En hy heeft de on„derſchreve landeryen en renten, zuiverlyk en eenvoudiglyk om Gods wil„le, ter vermeerderinge van Gods lof en eere, voor de vergeevinge van zy„ne zonden, en van de zonden zyner ouderen, te weeten van zynen Vader „en zyne Moeder, mitsgaders van alle zyne vrienden, aan dezelve kapel„lany voor haare inkomſten gegeeven en toegewezen. Voor eerſt heeft hy „daar toe beweezen en gegeeven ſes mergen in het ambacht van Maasland „gelegen; dewelke land en veur gemeen zyn met de landeryen van *Jacob „Allerts* kinderen: welke ſes mergen *Porterwille* tegenwoordig gebruikt, en „voor acht Hollandſche ponden en twee Goudguldens in pacht heeft: waar „van wy den huurbrief gezien hebben; dewelke, op het verzoek van den „zelven *Porterwille* bezegelt was met het zegel van een eerlyk man, met „naame *Jan Klaaſſe*. En hoewel de oorſpronkelyke landbrieven, gelyk de „voornoemde ſtichter getuigde, in den brand van Vlaardinge verbrandt wa„ren, zoo is het echter aan ieder een kennelyk en openbaar, de algemeene „ſpraak getuigt het ook, dat hy door recht van erfeniſſe, en ter gelegend„heit van zyne ouders dood; in het bezit van de gemelde landeryen geko„men is. Daarenboven heeft hy voor eene vaſte inkomſte aan de voornoem„de kapellany gegeeven, geſchonken, en toegeweezen de helft van ſeven „en een halve hond, ook onder't ambacht van Maasland in't nieuwe Noord„land gelegen; zynde land en veur gemeen met de landeryen van *Willem „Arentszoon*, en *Jan Janſz* en ſtrekkende van den Nieuwendyk tot den ou„den Maasdyk: in welker noorder gedeelte gelegen zyn de landeryen van „*Jan van Hodenpyl*: en dewelke beweſte paalen aan den *dwarsdyk met de „mient*; zoo als in den oorſpronkelyken koopbrief duidelyk uytgedrukt „ſtaat; en gelyk ik, met de ondergeſchrevene getuigen, zelfs gezien heb.

„Deze

„Deze voornoemde landeryen gebruykt *Pieter Willemszoon* voor drie „Hollandſche ponden jaarlyks. Noch heeft hy ten behoeve van gemel„de kapellany, en tot onderhoud van den Regent derzelve, gegeeven ſe„ven hond en een half, gelegen in 't ambacht van Wateringe; land- en „veur- gemeen met de landeryen van zynen oom *Arent Janſz.* voor dewel„ke jaarlyks vier Hollandſche ponden betaalt worden. Eindelyk heeft hy „aan de voornoemde kapellany, tot haar vaſt inkomen, gegeven drie mer„gen lands, gelegen onder het ambacht van Maasland, land- en- veur ge„meen met de landeryen van *Arent Janſz.* voornoemd, en van *Willem Pyn*, „Burgeren der ſtad Delft; voor welker gebruik jaarlyks betaalt worden „tien Hollandſche ponden. De brieven over den eigendom en de ver„kooping van de voornoemde landen heb ik zelf, gelyk gezegt is, met „de onderſtaande getuigen gezien en gelezen. Van alle welke landen en „inkomſten, met alle en iedere rechten, vrydommen, voorrechten en pro„fyten tot dezelve landen en inkomſten behoorende, en dewelke den gee„ver en ſtichter voornoemd eeniger wyze mogten toebehooren, hy (gee„ver en ſtichter) ten behoeve van de gemelde kapellany door het overgee„ven van een halm afgeſtapt is, zonder eenig recht of eigendom daar aan „te behouden. Echter heeft hy de beſtiering en als bezitting van gemel„de kapellany, met alle de rechten daar aan behoorende, voor zyn leven „lang, vry en onbelaſt van eenige Miſſen, aan zich zelven behouden. En „heeft gemelde Stichter begeert dat na zyne dood, door den Patroon die „'er als dan weezen zal, tot de voornoemde kapellany voorgeſtelt zal wor„den Heer *Wouter, Gerrit Bindykſzoon*, des ſtichters bloedverwant: an„ders heeft hy de begeeving en voorſtelling, dewelke ('t geen Godt ver„hoede) daar tegen aan gedaan mogt worden, vernietigt, krachteloos en „onwettig verklaart; en heeft begeert en bevolen datze voor vernietigd „gehouden zal worden. En zal de Regent der Vikarye of de Vikaris, „die het na de dood van den Stichter weezen zal, ten eeuwigen tyde ge„houden en verbonden zyn om voor de ziele van den Stichter, en voor „de zielen van deszelfs Vader, Moeder, en vordere vrienden, wekelyks „vier Miſſen te leezen; of om dezelve door een ander vroom en bequaam „Prieſter loffelyk te doen leezen, enz.

In den iare 1477 heeft weder eene Jan Janſz. van Delft licentiaat in de kanonyke rechten, en paſtoor der kerke van Voorhout, een dorp in Rhynland gelegen, ook een vikarye aan het outaar van s^t. *Nicaſius* geſticht, waar van de brief noch in wezen is, die aldus luit.

" *YN den naem ons Heeren, Amen.* Sy kennelyc allen en eenen yge" lyck dye deſe tegenwoordyge bryeven ſullen ſyen ofte hoore leeſen " dat in den jaren 14. hondert ſeven en ſeventich op den 29. Sept. den eer" weerdigen en voorſyenigen man M. *Mattys Ian (Janſz.) van Delft*, Ly" centiaet in de Canonycke rechten ende Paſtoor van de parochykercke " van Voorhout, gelyck het den almagtigen God belyeft heeft, deſer we" reldt is comen te overlyden, eerſt gemaeckt hebbende gelyck het be" taemt ſyn wettelyck teſtement, int welke hy als executeurs ende fidei" commiſſariſſen van ſyn teſtament ofte uyterſte wille geordoneert gekoſen " en gemaeckt heeft dyskreete mannen, te weeten M. *Iohan Dyrcks Delft* " ſynen neef, Licentiaet in de Canonycke rechten, de Heer *Cornelys Bec-*

" *tens*

" *tens* Rentmeeſter van het Suſterhuys van ſynte *Barbaren* tot Delft, en
" **Theobatent Willem* Rectoor Rentmr. van het heyllege Begynenkloſter
" in Leeuwenhorſt, aan den welcken de voorſ. teſtateur heeft geconſen-
" teert ende gegeeven geheele en volle macht over alle ſyn goederen ſoo
" roerende als onroerende te dyſtrybueeren, te geeven, ende te ordeneeren,
" en alles te doen ſoo als het heylſaem is, en beſt tot ſynen ſalicheyt ſoude
" konnen geſchieden, Aanmerckende dan dat het heylich en godtſalych is
" altyt Godes eere te verbreyden en den Godtdyents te vermeerderen, ſoo
" yſt dat de bovegeſeyde executeurs in den naem van den voorhaelden teſ-
" tateur hebben gefondeert, gemaeckt ende gegeven, fonderen maken en
" geven uyt de goederen van de voorſ. teſtateur, ſeekere eewyge vikarye
" ofte capellerye in de Oude kercke van Delft behorende in *Delftland* te
" bedyenen ten eewygen tyde op het outaer van ſynte *Nycaſyus* Martelaer
" ende Pryeſter, tot lof en eere van den almachtygen Godt en de alder-
" heerlykſte Moeder ende Maget *Marya*, van den godtſalygen Apoſtel
" *Bartholomæus*, als mede van godtſalyge mannen *Hypolytus* en *Nicaſyus*
" Martelaeren tot vermeerderyngen van den Godsdyents, omme in den
" heemel voor dye eewyge glorye te verkrygen vergyffenys van alle de
" fonden van teſtateurs, ſyn vader ende alle ſyn weldaden (*weldoenders*)
" en dat op de allerbeſte myddel en manyeren als ſy het ſullen konnen of-
" te vermogen te doen; en tot onderhout van den Pryeſter ofte Cappel-
" laen dye daer in ſal dienen hebben ſy op hem gegeven en toege-eygent,
" en geven en toe-eygenen, tot ende vor een gyfte van voorſ. vicarye of-
" te capellerye eewyglyck en onverroepelyck de renten en landen hyer on-
" der geſ. en verhaelt: te weeten eerſt vyer en dertich ſchellyngen Hol-
" lans tsarelycks ſtaande op drie huyſen en erven aen anderen gelegen van
" *Wyllem Wyllemſen* in Delft, gelegen aan het ooſten van *Wyllems*, aen weſten
" *Wyllem Wyllemſen*, ſych ſtreckende achter Delf, te weeten aan de gracht,
" en worden betaelt voor de eene helft Alreheyligen, ende vor de ander-
" helft in de maent van Mey. Item noch dertych Schellyngen Hollans
" jaerlycks, ſtaen op een huys in Delft op de voorſ. plaets, hebbende ten
" weſten *Pyeter Pyeterſe*, ende ten ooſten *Wyllem Wyllemſe*, ſych ſtreckende
" als voren, ende worde betaelt als boven, gelyck uyt de bryeven van
" coop hyer voren gemaekt claer blyckt; Ytem noch twee en dertych groo-
" te Vlaems ſtaande op het huys en erven van *Jan Wyllemſe van Leyden* in
" de S. buyrt, hebbe aan het ooſte het huys van *Willem Doeſſens*, ten weſ-
" ten het huys van *Wyllem Willemſen*, ſtrecken ſych ook en worden betaelt
" als vooren. Ytem noch twee en dertich groote Vlaems jaerlycx ſtaende
" op het huys van *Wyllem Does*, in de vorſchr. buert, hebbende ant oſten
" het huys van *Claes Mychyelſe*, en aent weſten het huys van *Willemſen*,
" voort in alles als boven. Ytem noch twee en vyftich Schellyngen Hol-
" lans en twee ſtuv. yaerelycx, ſtaende op de voorſchr. plaets op het huys
" van *Arent Viskoper*, hebbende ten ooſte *Nycolaes Ryck*, en van den tyt
" van betaelynge andere dyngen coomt het over een met de bryeven van
" coop met de rente voorſchr. Ytem noch een margen lands geleegen int
" Voorhout, hebbende ten weſten een margen lands behoorende totte vi-
" carye van de heylyge maget *Marya*, gelegen in de kerk van Voorhout
" ten ooſten *Vrerick Vrancken* den tymmerman, ten ſuyde *Aluyt Janſe*, ten
" noorden ſtreckende op die Wateringe. Ytem een marge lant gelegen
" in het dyſtryct van Vorhout achter het huys van *Symon Janſe*, gecoft
" van *Reynnyer Pyeterſe Claer*, hebbende ten ooſten en ten weſten M. *Ma-*
" *tys*

* In een ander Hantſchrift ſtaat Theobaldus.

" tys, Paſtoor vant Vorhout, ten zuyde de voorſchr: *Reynyer*, ten noorden " het clooſter van Leeuwenhorſt. *Ytem noch een ſtuk lant van twee hont* " gelegen ook int Voorhout, gekoft van voorſz *Reynyer*, hebbende ten noor- " den en weſten de voorſz M. *Matys*, ten noorden het voorſz. klooſter, en te " ſuyde voorſz. *vycaria van de heylyge maget Marya*, in Voorhout. Ytem nog " een margen lant gelegen int Voorhout, gekoft van M. *Johan de* **Twyth* after " het huys van *Symme Ianſe*, hebbende aent ooſten de voorſr *Reynnyer Pyeterſe* " *Claer*, aent weſten de Suſteren van Warmont, ten ſuyde een ſtuck lants ge- " ſeydt Vranckryck tegen Noordyck, toebehoorende aan te Gelyeren (Re- " gulieren) van Leyderdorp, ten noorden *Dirck Bramer*†. Ytem noch een " margen lant van vyf hont gemeeten, ook gelegen in Voorhout, hebben- " de aant ooſten het lant van den Paſtoor van Voorhout, aant weſten H. " en M. *Ian Fyllypſe Leenicke* van eenen brak tot den anderen. Ytem noch " twee margen lant, ofte daer omtrent, gelegen in Vlaerdyngh, dye tegen- " woordig worden gebout by *Iacob* en *Tsbrant Burger* verſr. volle broeders, " gemeen met vyftych margen met *Adryaen Iacobſe Mayen* van Schiedam " en *Gerryt Gerrytſe* tot Vlaerding, hebbende aent ſuyde de voorſr *Gerryt* " *Gerrytſe* met ſeven margen, en aan 't noorden den voorſr. *Iacob Mayen*, " ſych ſtreckende ten ooſten op dye groote vaert, en ten weſten op de bruyck- " wech. Ytem noch een margen lants gelegen in Vlaerdyng in de negen " margen, waer van twee deelen toebehoren het heylige Geeſthuys tot " Schyedam, en het derde deel het heyligen Geeſthuys in Vlaerdyngh, " hebbende aan 't ſuyden de poſſeſſye van *Dyrck Goemans*, aen (van) ach- " ter de Maesdyck, aen 't weſten de Poeldyckſe wateryng, aan 't noorden " dat lange landt. Ytem noch een margen landt gelegen in dyſtryct van " Maſelandt, 't welck bebout wordt by eenen *Willem Loots*, hebbende aan de " ooſtzyde de Groenewech en het oude gaſthuys van Delft, aan het weſten- " de de Poeldyckſe Wateryng, aan het zuyden en noorden *Bartel Dyrckſen*.

" Daerenboven ſoo hebben de voorſeyde Executeurs ten behoeffe van " de voorſr. vycarye ofte capellerye en tot voorſeyde gebruyck opge- " dragen, en dragen op, het recht, eygendom, heerſchappye, van de- " zelve lande en renten met allen recht en alle (dat) daar toe zoude mogen " behooren op de alderbeſte manyeren, myddel, ende oorzaeck als zy het " beſt ſoude konnen ofte (moeten) doen. Daerboven zoo wyllen en or- " deneeren de verſr. Executeurs dat (de) poſſeſſeurs van deze voorſeyde " vikarye zal zyn *Vyllyppus* ſoone van *Jacob Janſe*, te weeten de broeder " van de voorſr. teſtateur, malcander van vader en moederzyde beſtaande. " En om dat deze voorſr. *Vyllyps* na de dood van M. *Johan Dyrckſe*, neve " van den voorſr. teſtateur nu wachtende (is) de prouve van ſynne vicarye " gelegen in de nyeu kerck van Delft, en by den voorſr. teſtateur gefon- " deert ofte gegeeven, op dat dan de voorſr. Vylyps nyet en zoude wor- " den beſitter van meer benefytyen als een, twelk teenemaal is geweeſt te- " gene den ſyn en meynynge van den teſtateur, geblyckt (gelyck blyckt) " by de fundatie van benefytyen zoo in de oude als in de nyeuwe kerck " door den teſtateur zelfs gefondeert, daerom zoo ordyneeren en wyllen " de voorſr. Executeurs dat tot de voorſr. vicarye in de nyeu kerck gele- " gen, na dat deſelve na de doodt van voorſr. M. *Johan* zal comen te fa- " ceren (vaceeren), zal geprefenteert worden *Tomas Dyrcs*, te weeten des " teſtateurs M. *Matys* ſuſters zoon, van vader en moeders zyde malcander

* Miſchien de Wit, of naar de ſpelling van dezen Brief de Wyt: want men moet den Schryver in veele woorden wat toegeven.

† Hier ſchenen eenige regels 2 maal geſchreven.

" beſtaende, zoo hy tot het Pryeſters ampt wyl koomen: behoudens dat " in hem tot dye vicarye (te preſenteeren) en oock in alle die gene die tot " die tegenwoordige vicarye zullen gepreſenteert worden, geſchuywet " werden de pluralyteyt van benefytyen, waer mede zy de conſcientien " van de naeſte vryenden hyer onder geſr. ſoo int gemeen als van yder int " byſonder wyllen en begeeren belaſt te ſyn.

" En ſullen de patronen van voorſr vicarye ſyn, ſoo dyckmaels dezelve " ſal comen te vaſeren, dewelcke de naeſte zyn van de vicary van Synt " *Anna* in de kerck van Delft door den voorſr. teſtateur in ſyn leeven ge- " ſtycht, te weeten de Prene (Prior) voor den tyt van het clooſter van " Synt *Barnardus* in Warmont van de ordre Cyſtern. . . . en de Rector " voor den tyt van het Suſteren clooſter van Sinte *Barbara* in Delft van de der- " de ordere van Sinte *Franſyſſecuys*, en de naeſte man ofte vrouw van ſynne van " de verſr. teſtateur de oudſte van de rechte en nedergaende linie. (Soo) " nochtans dat de naeſte man voor de vrou ſal worden geprefereert, enz.

In den iaare 1499 ſtigte *Geertruid Dirksd*. *van Beeſt*, weduwe van den heere *Cornelis Gysbertsz. van Andel*, die 1467 ſcheepen, en 1480 burgerm,. van Delft was, een vicarie op het outaar van s^{t}. Andries apoſtel, ter eeren des H. Andries des apoſtels, Quirinus des Martelaers der voorſz. ſtad, Anthonys Padua des beleiders, en Clara des Maagts, met vier miſſen s'weekelyx, waarvan wy de fundatiebrief alhier laaten volgen.

„ *IN den Naame des Heeren, Amen.* Alle ende een ygelyken, die dit tegen-
„ woordige openbaar Inſtrument ſullen ſien, leeſen, ofte hooren, ſy bekent,
„ ende blykt Claarlyk, dat int jaar na de geboorte deſſelfs onſes heeren 1499:
„ ter tweeder indictie op den 21^{e} dagh des maants February, ter vesper tyd,
„ oft daar omtrent int ſevende jaar des pausdoms van den allerheyligſten Va-
„ der in Chriſto en onſen heeren, heere *Alexander* paus de VI voor my not^{r}.
„ publ: en de ondergeſz^{r}. getuigen hier toe ſpecialyk verſogt, en gebeeden,
„ perſoneelyk gecompareert zynde de eerbare Joffrouwe *Geertrid Dircxd*^{r}.
„ *van Beeſt*, nagelate Wed^{e}. van *Corn: van Andel*, Zalg^{r} Ged^{e}, portereſſe des
„ ſtads Delft inde ſtreeke van Hollant, begerende gelyk ſy verklaart heeft
„ haare tydelyke goederen in Eeuwige en aartſche in hemelſche tot vermeer-
„ dering vanden Godsdienſt, ende aldermeeſt daar de gedagtenis gehouden
„ wert van het lyden onſes heeren, ende het Sacrament van onſe verloſſinge
„ gelukkelyk veranderen tot loff, ende glorie vanden heylige en onverdeeli-
„ ge drievuldigheyd ende ter eere vande heylige moeder Goods, des maagts
„ Maria, ende des geheele hemelſche Geheyligde Regeringhe, ende tot be-
„ houdenis der zielen, ſoo van haar ſelfs, als van *Cornelis van Andel*, haar man,
„ haarer beyder ouders, van haare kinderen, ſwager vrienden ende goetgun-
„ ſtighen ſoo leevende als dooden, beſpreken ende opgerecht heeft be-
„ ſpreekt ende regt op mits deſen, een geduyrige vicarie ofte Capellarie,
„ op 't outaer van s^{t} Andries apoſtel in de kerke van s^{t} Hipolitus, marte-
„ laar der voorſ: ſtad Delft, in ſonderheyt ter eeren des H. Andries des
„ Apoſtels Quirinus des Martelaers der voorſz. ſtads, anthonys padua des
„ beleiders, en Clara des maegts met vier Miſſen Swekelyx te bedienen,
„ in den welke de Vicarier van voorn. Vicarie ofte in ſyn plaats den dienſt
„ doende, ſpecialyke gedagtenis ſal maaken van *Geertruid* voorn. als fon-
„ datrice; van *Corn: van Andel*, haaren man, van beyde haar ouderen,
„ ſwageren, vrienden en goetgunſtigen, ſoo levende als dooden; tot be-
„ ſpreek van welke Cappellarie, en 't onderhout der Regeerders deſſelfs
„ (alſoo de Geeſtelyke dinge ſonder tydelyke niet langer kunnen beſtaen)

„ de

„ de voorn: fondatrice gegeven en aangeweeſen heeft, geeft en wyſtaan
„ mitsdeſen uyt een Lautere en onwederroepelyke donatie als geſeyt wort,
„ onderde levende, voor eerſt inden banne van Voorburgh de helft van
„ *Vier morgen Lands*, genaamt de Capelle Camp, welke bruikt Ruyter
„ Jacobs voor elf ponden s' jaars gemeen met de Erfgenamen van *Dirck van*
„ *Beeſt*, gelegen nog inden banne voorſz. de helfte *van twee morgen* lants,
„ die bruikt Dirk van Veen, voor agt halff pont Hollants, gemeen met
„ de voorſ. Erfgenaamen, leggende nog ter ſelver plaatſe het ſeſde deel
„ van 16 hont lands, en de helft van het ander deel, welke bruyk Wa-
„ lingh Carbrants voor Eelff ponden Hollands gemeen met de lande der
„ voorn: Erfgen: geleegen nog ter ſelver plaatſe een *ſeſtendeel van der de*
„ *halff morgen* lants, ende helfte van het anderdeel, welke bruikt Pieter
„ Janſſen voor drie ponden hollants, gemeen met de lande der voorſz.
„ Erffgenaamen, nog ter ſelver plaatſe een ſtuk lands in *vyff halff mergen*
„ lants toebehorende eensdeels de Pepoſen by Delft, en Ellenſe, eensdeels
„ de Ogynen, en eensdeels de voorn: Erfgen: welke bruikt Pieter *Arenſe*
„ voor ſeſtien ponden hollands s'jaars ende het ſtukje van de fondatrice
„ doet jaarlyx 2 ponden agtien grooten met drie duyts, nog ter ſelver
„ plaatſe het *vierendeel* van *twee morgen* lands ende het *vierendeel* van
„ *anderhalff* lands gemeen met de voor voorn: Elenſe ende voorn. Erfge-
„ naamen gelegen, welke buyken de Suſters in Ryswyk de twee morgen
„ voor drie ponden en een en twintigh grooten, welke ſtuxkens lands voor
„ waar en den Eigendom der ſelver de voorn: fondatricc aan handen myns
„ notaris publ: onder geſz. wettelyk ſtipuleert en in plaats en van wegen
„ allen en een ygelyk, die het aangaat ofte aangaan ſoude mogen verſee-
„ kerende in de ſelve Capellanie overgedragen ende ontſlagen heeft, o-
„ verdraagt en ontſlaat deſelve mitsdeſen met behoorlyken en gewoone-
„ lyke vrymaacking, en ontſlaging willende dat de Vicarier ofte die den
„ dienſt voor hem zal doen daar voor een yder de voorſ. miſſe gedaan
„ ſynde ſal afkomen van de trap des autaers aldaar leſende de pſalme *Ont-*
„ *ferm u over my o Godt, uyt den diepten, pater noſter, ave Maria, met de*
„ *Collecten* voor de fondatrice, voor haare ende geloovige afgeſtorven,
„ ende tot welke Vicarie voorwaar ſy voor den ſeer eerwaardige Vader in
„ Chriſto en heeren heere Fredrik van Raden, biſſchop, en heere van Ut-
„ tregt, ofte voor ſyn eerwaarde Steedehouder in het geeſtelyke omme
„ de Canonike inſtitutie te verkrygen, den eerlyken man M^r. Cornelis
„ Thielmans, prieſter van het voorn. Stift van Uttregt, als habijl ende
„ bequam opregtelyk en eenvoudelyk om Gods wille voorgedragen heeft,
„ het Regt van gifterſchap des voorn. Capellenie voor haar ſelfs behou-
„ den hebbende, ſoo lang ſy in het leven ſal ſyn, ende na haar doodt, wel-
„ ke God geve dat gelukſalig ſy zal, het voorn: Regt van Gifterſchap
„ koomen en de volveeren op de abdyſſen in tyden van het Clooſter van
„ de H. Maria in Naſaret, des voorn: ſtads ſint Clara ende op *Frans Duiſt*
„ *Jacobſz.* haar dogters zoon, ſoo lang hy in't leven zal weſen, maar naar
„ ſyn overlyden op de abdiſſen alleen, dewelke met de voorn. *Frans* ſoo
„ lang hy leeft ende zy alleen na zyn overlyden ſo meenigmaal de voorn:
„ Vicarie ſal komen te vaceeren gehouden zal weſen tot de ſelfde voor te
„ draagen een prieſter ofte klercq ten minſten ſes en twintigh iaaren out,
„ arm, niet voorſien ende ſoo veel van zyn eyge patrimonicx Goed niet
„ hebbende, dat hy daar van ſoude kunnen Leeven, en tot hooge heylige

„ dienſte ſoude mogen geraaken, ſynde ook van goede naam en faam ende
„ van een eerlyk leven, alſoo dat ſy haat ende gunſte uytgeſlooten zynde,
„ en alle onbehoorlycke genegentheeden ende gebeeden aan d'een ſyde ge-
„ ſtelt zynde haar beſte doe van deſelve te voorſien van d'alderbeſte en
„ bequaamſte op haar Conſcientie, die ſy daar over die laſt bevoolen heeft,
„ dog ſoo ſy eenige prieſter ofte klerq gevonden mogt hebben gelyk voor-
„ ſprooken wert gequalificeert afkoomende van de Linie des bloedsver-
„ wantſchaps van *Margaretha zalg*r. ged^{e}. huisv: van *Jacob Duyſt*, die ge-
„ oordeelt ſal hebben bequaam te zyn, ſoo ſal ſy ſoodanige, ofte ſoodanigen
„ voor alle andere voordragen, desgelyks ſal ook de voorn: abdiſſe doen,
„ en die gifters van die andere drie Capellanie op het outaer van de H.
„ X^{m}. Martelaaren *Nicaſi en Jeronis* in dezelve kerke van de voorn: fon-
„ datrice ook geſtigt, prefererende het bloedverwantſchap van *Margare-*
„ *tha Jacob Duiſten* huisvrouw voor allen anderen, niet tegenſtaande dat
„ het in de brieven van die fondatie niet en is uytgedrukt, dog ſoo daar
„ niemant bequaam geweeſt zal ſyn van de linie des voorn. *Margaretha* dan
„ ſoo ſy imant gevonden mogten hebben alſoo daar voorſprooken wert ge-
„ qualificeert, die wesen mogte van de Collaterale linie des bloedsver-
„ wantſchap van de fondatrice ofte van *Cornelis van Andel* haaren man, ſoo
„ ſal ſy ſoodanige bequaam ſynde voordragen voor iemants vreemts, daar
„ en boven zal de voorn: *Vicarie nimmermeer* moogen verreult werde met
„ eenige kerkelyke benificien ofte dienſt by imants toelatinge, wie hy ook
„ mogte zyn, en zal de beſitter deſſelfs gehouden weeſen, die nog geen
„ prieſters en waeren voor het 26^{e}. Jaar ſyns levens den volkoomen heyli-
„ gen dienſt des prieſters-ampts aan te veerden, ende inde ſtad van Delft,
„ ten ſy ſaaken ſy in eenige univerſiteyd ſal willen zyn ſtudie volvoeren,
„ te woone ende zyn voorn. Capellanie ſelfs behoorl:, geſonds lyfs zynde
„ te bedienen, ende ſal ook de Vicarier geen anderen kerkelyken dienſt moo-
„ gen aanvaarden, iſt ſaaken, dat de Vicarier in tyde tegen de voorgaande
„ dinge ofte ietwat derſelfden quaame te doen met ſyn Capellanie te ver-
„ nielen, ofte niet binne de voorgeſtelde tyt tot het prieſterampt niet te
„ geraaken ofte met in plaatſe van de Vicarie niet te woonen, ofte met ſelfs
„ die niet te bedienen, ten ſy by voorverhaalde ongelegentheden ofte ook
„ met eenige andere kerkendienſt aan te veerden, ſoo ſaldan door dat ſelf-
„ de de Capellanie koomen te vaceeren, en ſoo ſal dan de gifters gehouden
„ weeſen binnen halff Jaar een ander, alſoo daar geſegt is, gequalificeert
„ zynde tot deſelfde alſoo vaceerende vicarie, ſoo meenigmaal voor te dra-
„ gen, als dat ſal koomen te gebeuren, dog ſoo het geviel dat eenig beſit-
„ ter van de voorn. Capellanie, *ſoo ſeer aan lighaam verviel, door krank-*
„ heeden ofte andere accidenten, dat hy de voorſ: miſſe weekelyx niet en
„ konde doen, ende dusdanige verhinderinge ofte verſwakkingh ſoude
„ ſchynen langen tyd te ſullen duuren ende beſitters ſoo arm waeren, dat ſy
„ ganſelyk ſoude moeten leeven vande vrugten des voorn. Capellanie, niet
„ vermoogen een ander prieſter, die voor hem den dienſt ſoude waarnee-
„ men te voldoen, heeft de fondatriece in dien aanſien toegelaaten, dat ſoo-
„ danigen armen en onvermoogen Vicarier van de voorn: Capellanie ge-
„ duurende de voorſz. onvermogentheyt de voorſz. miſſe agter weegen laa-
„ tende vande Capelnys incomſte ſal mogen leeven by manier van aelmiſ-
„ ſen, op dat hy niet genootſaakt is te bedelen, ofte de uyterſte armoede
„ te lyden, niet te min in andere Godsdienſtige werken en gebeeden ge-

„ houden

„ houden blyven te doen voor de ziele van de fondatrice en van andere
„ voorn:. na zyn Conſcientie en devotie, behoudel: by ſoo verre dusdanige
„ Vicarier na ſyn doodt ietwat van tydelyke Goederen nagelaten mogte
„ hebben boven zyn uytvaert, ende andere ſchulden, waardoor de nagelaa-
„ tene miſſe ofte int geheel ofte ten deele ſoude mogen verhaalt werden,
„ ſoo heeft de ſelve fundatrice gewilt en bevoolen, dat die miſſe verhaelt
„ werden, ſoo Geleegentheyd der Goeden, die door den overleeden be-
„ ſitter mogen nagelaten zyn, maar ſoo het gebeurde dat iemant anders of-
„ te eenige andere 't ſy klercq ofte Clerquen van de Linie der voorn. *Mar-*
„ *garetha Jacobs Duiſt* afkoomende voorgedragen werden tot de Capella-
„ nie ofte ook mede tot de drie andere voorſz. Capellanie, ſoo ſal dan de
„ abdiſſen, ende de andere mede Gifters van de twee Capellanie, ſoo het
„ haar maar te Conſcientie zal goedvinden oirbaerlyx te weeſen, mogen
„ diſpenſeeren van ſoodanige voorgedragen te werde, alſoo dat ſy ofte ſyl.
„ ook onder haar 20e. jaar ſal ofte ſullen mogen tot dezelfde voorgedragen
„ werden, behoudel: alle de andere behoorlyke omſtandigheeden, maar op
„ dat alle deſe voorgaande dingen, ende elk van dien in 't byſonder cragt
„ grypen, ende haar behoorl. effect neemen, ſoo heeft de voorn: fondatrice
„ ootmoelyk verſogt ende verſoekt mits deſen aan den heer Eerwaardi-
„ gen Vader in Chriſto ende onſen heere den Biſſchop van Utregt voorn:
„ ofte zyne Eerwaerdigen Stedehouder in het geeſtelyke, dat ſy in des
„ voorn: vicarie ſtigtinge ſchenkinge en hevinge, ende alle de andere voor-
„ verhaalde dingen, ende yder van dien int beſonder na ſyn gewoonelyc-
„ ke authoriteyt gelieven beveſtigen, ende te approbeeren de voorn. Ca-
„ pellanie, tot een kerkelyke gifte te verheffen, ende daar en boven de
„ voorn. Mr. Cornelis Thielmans voorgedragen prieſter ende zelfde alſoo
„ verheeven in te ſtellen ende tot vermeerderinge van dusdanige Giften,
„ de byvallende goederen, ſoo het gebeurde dater eenige mogte toege-
„ vougt werden in't devotie der Chriſt geloovige in toekomende tyd den
„ ſelfden in te lyven, ende voor ingelyfde te houden, van welke alle din-
„ gen ende een yder der ſelfder de voorn. fondatrice gewilt heeft van my
„ Not:. publ: hier onder geſz. haar gemaakt ende gelevert te werden een
„ ofte meer publike Inſtrumenten in de beſte forme, deſe dingen zyn gepaſ-
„ ſeert int Choor van onſe voorn: Juffrouwe in de kerk van s:. *Hypolitus*
„ binnen Delft, ten Jaere inductiedagh, maant, uyre en s:. pausdoms als bo-
„ ven ter ſelver plaatſe te gelyk met my tegenwoordigh ſynde E perſoo-
„ nen Geertruidt Hein en Jacob Dirks. Leeken poorters des voorn: ſtadts
„ Delft, Loofwaardige Getuigen hier toe ſpecialyk verſogt en gebeeden.

Deſe *Geertruid van Beeſt* voornoemt. was afkomſtig uit het oude adelyke huis der heeren van *Heemskerk*. Haar grootvader hr. *Gerard Hendrikſz. van Heemskerk*, ridder, was 1531 met meer andere ridderen en knapen in ſtryd met hertog Willem van Beyeren tegens keizerin Margariet zyn moeder, zyn zoon Dirk, wiens vrouw was *Hadewy Willemſdr. Hoeſden*, ouders van Geertruid voornoemt, moeſt zyn eigen naam verlaaten, en nam aan die van *van Beeſt*, (na eene Jan van Beeſt, hofmeeſter van hertog Aelbert van Beyeren) ter oorſaake van de vermaagſchap aan Gerard van Velſen, om daar door en door gunſte van den voorn: hofmeeſter zyn ballingſchap te ontgaan, want alle die van Velſen in 't 9e. lid beſtonden wierden gebannen en verdreeven, om de misdaad aan Graaf Floris by den ſelve 1296 begaan.

De voorn: landeryen tot deze ſtichtinge beſprooken zyn by octroy van de heeren Staten van Holland en Weſtvriesland in den Jaare 1636. verkogt, en de kooppenningen ter ſomma van 23472 guld: beleid op het gemeene land van Holland en Weſtvriesland, onder het bewint der heeren kerkmeeſteren, waaronder ook alle andere vruchten en inkomſten der kerken gebragt zyn; de intreſſen van de voorn. beleide penningen werden noch s'iaars by de vicariſſen of gifters (die tegenwoordig zyn den Hr. Mr. *Arent Fabricius*, heer van Santhorſt, burgerm^r. van Haerlem, Hoogbalieu van Kennemerland &c. en den heer Mr. *Gerard van Aſſendelft*, Secret. van de hooge vierſchaar van Delfland &c.) verſtreckt tot onderhoud van de behoeftige van het geſlagt.

Dit is de eenigſte vicarie die van zoo veel fundatien of Capellarien, als eertyds in deſe kerk geſticht zyn geweeſt, noch in wezen is, en daar van alle jaare ten overſtaan der vicariſſen, die altyd de naaſte uit den bloede moeten zyn, een byzondere reekening by den rentmeeſter van de kerk gedaan werd.

In den iaare 1505 heeft *Jooſt Dirkſz.* in den houttuyn, en *Alyt Willemsd^r.* echte luiden in s^t. Hippolitus kerk een eeuwigduurende vicarie geſticht aan s^t. Laurens outaar, ter eeren van de *allerheiligſte drievuldigheyd*, van de *glorieuſe Maget en moeder Gods Maria*, s^t. *Pieter*, en s^t. *Jan*, en van alle Heyligen, en belaſten dezelve met vyff miſſen ter weeke, waarvan wy den opbouw alhier zullen laaten volgen.

" ALlen den gheenen die deſe letteren zullen zien of horen leſen,
" wy *Jooſt Dircx* zoen ende *Aleyt Willems* dochter gheechte man ende
" wyff, kenniſſe der waerheyt dat wy begerende den dienſt Goids te ver-
" meerderen, ende byſonder daer inne dat het Lichaem ende Bloet ons
" Heeren geoffert worde voir onſe ſalicheit, ende onſe tytlyke goeden te
" veranderen in ewige goeden, hebben ten love der Heyliger Drievoudig-
" heit, der glorioſer moeder ende maget *Marien*, ende alle des hemelſche
" geſelſcaps, ende byſonder Sinte *Pieters* ende Sinte *Jans* Apoſtelen, ende
" tot laveniſſe ende ſalicheyt onſer zielen, onser ouderen, voirders broe-
" deren, zuſteren, magen, vrienden ende alle der ghenen die ons goet ge-
" daen hebben, ende dair wy ſculdich zyn voir te bidden, ghefundeert
" ende begaeft, fundéren ende begaven een ewige vicarie ofte cappelrie
" diemen tot ewige dagen toe zal bedienen in ſinte *Ypolytus* prochie kerc-
" ke binnen Delf op ſinte *Laurens* outair mit vyff Miſſen ter weke, in wel-
" ke Miſſen die Vicaris of Capellaen deſer capelrien, of die de Miſſen
" doen zel, zel byſonder gedachtich wezen ons *Jooſt* ende *Aleyt* voorſz.
" onzer beider ouders, voirders broederen, zuſteren, magen, vrien-
" den ende die ons goet gedaen hebben, ende dair wy ſculdich zyn voir
" te bidden. Ende hy zel gehouden wezen te lezen inden Miſſen een Col-
" le& voir ons Fundateurs alſt die tyt gehenget. Ende na den Miſſen
" zel die Prieſter lezen op onſer beyder graff noortwaert van den outaer
" inden dwersganck, *Miſerere mei Deus, &c de Profundis &c. Pater noſter*
" *&c. Ave Maria &c.* mit Collecten daer toe dienende, voir ons ende
" onze ouders ende vrienden. Tot welcker capelrien begavinge wy ge-
" ven ende bewyzen. In den eerſten vyftalf morgen lants gelegen inden
" ambocht van de Wateringe, ende hebben belegen an die oeſtzyde t
" cloeſter van Lausduynen, an die weſtzyde Jorys Geryts zoens erfgena-
" men, ant zuyteynde de Zwet, ende ant noorteynde t cloeſter van Coninx-
" velt.

" velt. Noch anderhalf morgen lants luttel min of meer gelegen in den
" zelven ambocht in zes morgen lants gemengeder aerden ende gemeenre
" vuere mit tclooſter van Lausduynen voirſz. mit die Heylige Geeſt te
" Wateringen, ende mit Engel Gerytszoon, ende hebben belegen an die
" oeſtzyde Pieter Dircx zoon, an die weſtzyde Dirck Dircx zoon, van
" Beeſt erfgenamen, ſtreckende van den ban wech zuytwaert tot an tcloo-
" ſters van Coninxvelts lant. Ten laetſten twee ponden groot ſjaers erf-
" licke renten verzekert op tOude gaſthuys binnen Delff ende op alle
" tgaſthuys goeden, die verſchynen halff Meye ende halff Alderheyligen
" dage, van welke lande ende renten wy Fundateurs verticht doen voir ons
" ende onſe nacomelingen, met daar an te behouden dan onſe bruycwair ofte
" byleventen lyve vanden lancſtlivige van ons beiden, ende nae onſer beyder
" doot die bruycwair ende vruchten van deſen lande ende renten voirſch. dan
" voort tot ewigen dagen te comen anden beſitter deſer capellrien dan weſen-
" de, en zel als dan die voirſcreven Miſſen ende andere laſten terſtont beginne
" te doene, ende voort te achtervolgen tot ewigen dagen in manire voirſz.
" Ende wy preſenteeren nu voir die eerſte reyſe tot deſe capelrie an den
" hoichgeboren Vorſt ende onſen alderwairdichſten Vader in Gode Heer
" *Frederic*, Marckgrave van Baden, Biſſcop van Utrecht off ſynen eer-
" wairdigen Vicaris in geeſteliken zaken, Heer *Jacop van Nyewelande*
" Prieſter als bequaem daer toe, houdende an ons, ende anden lancſtli-
" vigen van ons beyden die macht ende dat recht omme te preſenteren tot
" die zelve capelrie alſo dicwil alſſen verſchinen zel Ende na onzer bey-
" der doot zel die preſentacie comen aan den Prior van den Carthuyſers
" cloeſter by Delff, an die Pater van ſinte Jeronimus huys binnen Delff,
" ende an die outſte Hooftman van die Metſelaars ghilde, welke oute van-
" den Hooftman men zel rekenen nae oute van ſynen dienſt, niet na jaren
" zyns eygen perſoens, die alle drie tſamen off te minſte tmeeſte deel van
" hem drien ſullen die capelrie geven ende daer toe preſenteren eenen goe-
" den eerbaren ſcamelen Prieſter, out wezende niet min dan dertich jaren,
" die anders geen geeſtelike goeden off Miſſen en heeft, noch oeck geen
" crigen of annemen en zel, mer zel onbelaſt weſen ende blyven van alle
" andere vordere laſten. Ende hy zel te Delff wonende blyven ende zel-
" ve zynen dienſt doen, nootſaicken van ziecte off onmachticheit off dier-
" gelyken vuytgeſeit. Noch hy en zel deſe vicarie nimmermeer mogen
" permuteren. Ende indien dat hy yet ter contrarie van dezen dede zoe
" zel die capelrie vaceren, ende die Collateurs voirſz. zullen een ander
" daer toe preſenteren. &c.

En in den iare 1508 heeft *Jan Arentſz*, poorter der ſtad Delft, een Vikarye gebout van s^t. *Eligius* anders *Elas* genaamd, welke brief van dezen inhout is.

IN den naame des Heere, Amen. *Condt ende kenlick ſy allen ende eenen yegelyck die dit jegenwoordighe publyck Inſtrument ſullen ſien leezen ofte hooren, dat inden jare der Geboorte deſſelffs Heeres* 1508 *ter elfde endictie, op ten* 21. *dach des maents February, ter Veſpertyt oft dien ontrent, in het vyffde jaer des Pausdoms onſer heilichſte Vader* in Chriſto *ende Heeres, Heeres* Julii, *door de godtlycke voorſichticheit de tweede Paus van dier name, compareerde in perſoene voor my Notaris publyck, ende voor den ondergeſchreven getuygen hyer toe byſonder geroepen ende verſocht, de voorſienige* Jan Arentſſz Leeck, *Poorter der*

ſtadt

ſtadt Delft, onder 't Biſdom van Uuytrecht: Begerende (ſoe hy verclaerde) ſyne tytlycke in eewige, ende die aertſche in hemelſche goederen deur ſalige coopmanſchap te vermangelen, tot vermeerderinge des godlycke dienſt, ende voor al daermen aldergeweerdichſte overdenckt de verholentheit onſer verloſſige, ende geboeneiſſe houdt des lydens Chriſti; tot lof ende glorie der heylige ende onverſcheyden Drievuldicheyt, ende der alderſalichſte moeder Gods ende maget Maria, mitsgaders der geheele heylige Overicheyt des hemels int generael; maer ſonderlinghe ter eeren vant ſint Loy Biſſchop ende Confeſſoer, mede voor der ſielen van hem, van Agatha, Claes Veemans dochter ſynre huysvrou ſaliger gedachte, oeck voor ſyne ende haerder ouders voorvaderen, kinderen, vrienden ende weldoenders, levenden ende dooden, ſalicheyt, heeft geſticht ende begaeft, ſticht ende begift, een eewige Capellanie opt outaer van ſint Loy, in de Parochie kerke van ſinte Hippolytus binnen Delft te bedienen (geduyrende 't leven van Mr. Cornelis ſyne zoone) met eene Miſſe, maer naer deſſelfs overlyden met twee Miſſen ter weeken; in welcker Miſſen den Rector der voorn. Vicarie inder tyt weſende, zal byſundere gedenckeniſſe houden van Jan Arentſſz fundateur, van Agatha, Claes Veemans dochter zynder huysvrou, ende van de haerlieder beyder ouderen ende voorvaderen, haerder kinderen, vrienden ende weldoenders, levende ende dooden. Maer aangeſien geeſtelycke dingen ſonder de tytlycke nyet lange mogen ſtaende blyven, heeft de voornoemde fundateur der voorſeyde Vicarie tot begiftinge van dien ende tot onderhoudt des Rectoers (metter daet afhandich makende) vuyt ſyne tytlycke goederen gegeven by wettlycke ende onwederroepelycke gifte, (diemen noempt gifte onder den levenden.) In den eerſten heeft hy gegeven ende beweeſen twee ende een halff margen landt leggende gemeen ende ongedeelt inden Ambachte van Maeſlant, belent ten ooſten mette landen van wylen Pieter Corneliſſzoen, ten zuyden de cade geheeten de cade van Hodenpyl, ten weſten de Hodenpylſche watering, ende ten noorden de gemeene wech genaempt de Gaechwech, van welcke landen den ſelven fundateur anderhalff margen heeft gecoft, ende 't reſterende margen by erveniſſe vercregen, gelyck verſcheyden brieven daer van gemaeckt breeder zyn inhoudende. Item een ende een halve margen lants inden Ambachte van Ouderſchie, in een ſtuk van iij. margen lants ontrent 't huys van Spaenge, belent aen de ooſtzyde de lande van de Heer Philips van Spangen, aan de weſtzyde, mitsgaders aen de zuyt ende noorteyndens, de landen van Juffrouwe ende weduwe van Duvenvoorde, gelyc de brieven daer van gemaeckt dat volcomelycker vuytdrucken. Ten laeſten heeft gegeven ende bewezen drie goude Wilhelmus Schilden, verzekert op drie margen lants gelegen in Maeſlandt in de hoeve van wylen Jacob Tewyns Heye gemeender veure met ander landen, welcke belenden ten weſten de Maesdyck, aen 't ooſteynde de kerckwech, aen de zuytzyde de landen van de Duytſche Heeren, ende aen de noortzyde de landen van Jacob van Alkemade, die jaerlycx verſchynen voor d'eene op Voorſchoter, ende voor d'ander helfte of Valckenburger marcten, gelyc de brieven hyer van gemaeckt ook volcomender ſyn inhoudende.. Ende heeft den voorn. fundateur die voorſz landen ende renten opgedragen, ende draecht op tot de voorn. Vicarie, zonder eenich recht oft eygendom voor hem oft ſynen erven inde ſelve te behouden. Tot welker Capellanie hy heeft gepreſenteert ende preſenteert voor d'eerſte reyſe den Aldereerwaerdichſte vader in Chriſto ende onzen Heere Biſſchop van Uytrecht, oft ſynen Eerwaerdige Vicario in 't geeſtelyck, den eerſamen man Mr. Cornelis Janſſz, Prieſter zynen wettlycken ſoone, als ſynde hyer toe nut ende bequaem, mits behoudende voor hem zelven gedurende ſyn leven trecht van Patronaetſchap der voorn. Vicarie, naer wiens doot vervolgens ten eewigen tyden 't ſelve recht zal comen op ten oudt-

ſten

ſten ende naeſten van den bloede des voorn. fundateurs, 't ſy man ofte vrou-perſoen, welcke patroen inder tyt zoe menichmaels als de voorſz. Capellanie compt te vervallen, zal daer toe preſenteren eenen vande bloetverwanten van de ſelve fundateur bequaem zynde, oft gebrake dien, eenen vreemden van den voorſz. bloedverwanten. enz.

Dan zien wy dat 'er in den jare 1505 door *Pieter Vierman* aan s^t. *Barberaas* outaar mede een vikarye is geſticht ter eeren van den H. apoſtel *Petrus* en de H. maagt *Barbara*, en dezelve met vier miſſen 's wekelyks is belaſt, waar toe hy eerſt 4 morgen landts gaf, daarna noch eens 2 morgen, en noch eens vier morgen en vier hont, welke landeryen alle onder den ambachte van Pynaker gelegen waren.

Gerrit Willemſz, prieſter, ſtichte de vikarye van s^t. Pieter.

s^t. *Jacobs* vikarye was wekelyks met eene miſſe belaſt en bracht iaarlyks 9 Hollandſche ponden op.

De vikary van de H. maagt *Maria* ſtont ter begevinge van de graven van Holland, en de beveſtinge quam den aartsdiaken van Utrecht toe, en bracht iaarlyks 27 guldens op.

De vikary van s^t. *Brigida* ſtont mede ter begevinge van de graven van Holland, en was met eene wekelyke miſſe belaſt: den bedienaar trok iaarlyks 6 Hollandſche ponden.

De verdere vikaryen, hier voor aangetekent, zullen wy nu niet verder naſpeuren, om ook eenige plaats voor de gildens of broederſchappen over te laten. Het gilde van het H. ſakrament zal by ons eerſt in aanmerkinge komen.

D'algemeene kruisvaart der kriſtenheit was oorzaak van d'inſtellinge van het H. ſakraments gilde.

Dit gewyde broederſchap is by deze gelegentheit opgekomen. Na dat de Huſſyten in Bohemen, tot zulk eene ontzachelyke ſecte waren aangegroeit, dat ze zich niet ontzagen de opperſte mogentheden der geeſtelyke en wereldlyke tegen te ſtaan, dewyl zy zoo machtig waren dat zy rykelyk tegen 't zwaart van keizer *Sigismundus* ſchenen opgewaſſen, vond de gantſche kriſtenheit goet, om een algemeene kruysvaart tegens de Huſſyten te beramen, en alom af te kondigen; zoo dat de predikſtoelen van 't geroep dezer krygspredikanten wakker daverde. De Hollanders waren genen der traagſten om ter kruystocht op te trekken, dewyl hunne ſteden gantſche benden uytleverden om deze ontzachlyke ſchaar in 't aanzicht te vliegen, en waar het mogelyk te helpen dempen. Doch de Delvenaaren voor al, die altyt in uyterlyke godtvrucht uytgeblonken hebben, gaven doorluchte blyken van hunnen yver en kloekhartigheit. *Pieter Opmeer in Chronol. ad annum* 1422. getuigt, dat zy hunne zaken treffelyk in Bohemen uitgevoert hebbende, een iaar naar hunnen uittocht met groote glorie naar huis zyn gekeert. 't Huis gekomen zynde hebben zy, met oorlof van de wethouders, het gilde van het H. ſacrament in de oude kerk opgerecht, en hun vendel, waaronder zy ten ſtryt waren getrokken, in dezelve kerk opgehangen. Maar of de Delvenaars, of die uit de andere Hollantſche ſteden, of van elders zyn toegevloeit om tegens deze gevreesde volkeren op te trekken, alle met lauwertakken zyn t'huis gekomen, verwekt by my eenige twyfeling. Alle de ſchryvers welke van *Siskaas* daden melden, zoo katholyken als onkatholyken, getuigen, dat de overwinning in alle veldſlagen aan zyne kant is gebleven, en dat zyne vyanden, hoe talryk dat zy

ook waren, hem noit zonder merkelyk verlies aangetaſt hebben. De Delvenaars konnen zich evenwel in zekere voorvallen wel loffelyk gequeten hebben, gelyk *P. Opmeer* getuigt, en daar door aangezet zyn geweeſt om zich door zulk een heerlyke tocht, gelyk zy de zaak begrepen, te vereeuwigen. Naderhand in den iare 1510, *zoo zyn overeengedragen die kerkmeeſteren der oude kerke binnen Delft, met ten hooftmans van den heyligen ſacraments gilde in der zelve kerke, en hebben laten maken een kapelle van ornamenten van blauw fluweel met gulde bloemen beſaeyt:* welke ornamenten daar in beruſtende door 't voorſchreve gilde zouden mogen gebezigt worden op verſcheide heilige dagen, in het verdrag alle byzonder genoemt: *des zoo zouden die Hooftmans die kerkmeeſteren te bate komen een derde deel van alle die ornamenten*, welke in deze kapellen bewaard wierden, van 't welke twee brieven gemaakt wierden, van woord tot woord van den zelven inhout, en naar ouder gewoonte op een blad onder malkander geſchreven, alwaar tuſſchen beide, in plaats van ondertekeninge of bezegelinge, eenige letters getekent wierden, welke ſlangsgewys of met hoeken van malkanderen geſneden wierden, en ieder kreeg hier een akte van: zoo dat by vertooninge of anderſints deze twee brieven dan weder by een werden gebracht; en tot teken hunner echtheit, moeſten de doorgeſnede letteren, hoeken of ſlangen weder net aan een paſſen tot een merk der waarheit en onvervalſtheit der brieven. In de oude tyden had men veel zulk zoort van brieven in 't gebruik; zommige getanden; andere de woorden *Ave Maria, Pater noſter*; of iets diergelyks tuſſchen beide geſchreven hebbende; en dan zoodanig van een geſneden dat op ieder deel de helft ſtont, 't welk by een gebracht zynde altyt net moeſt overeenſtemmen. Het gebruik van *kerfſtokken*, in zommige zaken noch in gebruik, ſchynt hier van wel voortgekomen te wezen.

Volgens het rekenboek van *Chriſtiaan van Adrichem*, heeft dit broederſchap van het H. ſakrament 174 guldens van 40 grooten aan iaarlykſche inkomſten gehad. Dit gilde is in den iare 1422 begonnen. Wat het broederſchap van de allerheiligſte dryvuldigheit betreft, dat zeer aanzienlyk is geweeſt, bekenne ik niet te weten wanneer het ingeſtelt is. Doch de heer van Bleiswyk getuigt, by een oud liefhebber gezien te hebben een naamregiſter van een groote menigte perſonen of broederen van allerhande gezag onder dit gilde behorende, alwaar ieders naam geſtelt was, volgens de afdeelinge der wyken of buurten der ſtad daar zy woonden, beginnende met den iare 1556. *op heylige drievoudigheyts dagh*, waar uit ook de onkoſten op dien dag in de kerke voorgevallen, wegens de plechtige ommegang, kunnen blyken. Vooraan ſtond deze rekening: „ Dit zyn die oncoſ-
"ten op te Heylige drievoudicheyts dach inder Kercken. In den eerſten
"die Oppercoſter 4. ſtuv. Die ondercoſter 2. ſtuv. Van luyen 8. ſtuv.
"Den Organiſt mit die blaſer 3. ſtuv. De Graefmaecker van luyen en meyen
"te ſetten 14. ſtuv. Die knecht 2. ſtuv. Die Dienders 5. ſtuv. Die meyſ-
"ſens inde cappelle 6. ſtuv. Van 't licht 2. ſtuv. Die by dat becken ſit
"2. ſtuv. Die Hoemiſſe in muyſijck elx een blanck. Van elck ſermoen 7.
"ſtuv. Die Cruys-dragers tſamen 1. ſtuv. Die Hondeſlager 1. ſtuv. Vant
"beelt te draghen in de proceſſie 1. ſtuv. Die Schoelmeeſters 3. ſtuv. Van
"waecken 2. ſtuv. Van de Hoechmiſſe te ſingen 1. ſtuv. Die maechden
"van de Cappelle van andienen tot die Miſſe 4. ſtuv. Achter aan bleek uit eenig geſchrift dat deze broederſchap een nieuw outaarſtuk beſteet hadden te

Het broederſchap van de allerheyligſte Dryvuldigheit.

te maken by den vermaarden kunſtſchilder *Maarten Heemskerk*, voor 300 guldens, waar uit genoegzaam af te nemen is, dat dit een zeer heerlyk ſtuk werks moet geweeſt zyn, zynde dit het voornaamſte dat my wegens deze broederſchap ooit is voorgekomen.

Het gilde van ons L. vrouw ſchynt al vry out te weezen: want gelyk wy in den volgenden brief van *Willem* hertog van Beyeren van den iare 1347, zullen zien was het doen al bekent. Dit gilde had een voordeel door de bewilliging van den paſtoor der oude kerke, om alle vrydag avonts de veſper, en ſaterdaags 's morgens een mis ter eeren van ons L. vrouw te zingen. En mits de kapellaan *Claas van Scouwen* hier van bedienaar was, en naar 't ſchynt vry nalatig in zynen dienſt, hebbende de gildebroeders, by *Willem*, hertog van Beyeren en ſtadhouder van Holland, over hem geklaagt, waarop hy deze brief verleent heeft. Het gilde van ons L. vrouw.

Willem Hertoge in beyeren, Palenſgraue vanden Ryn, verbeidende der graeflicheden van henegouwe, van hollant, van Zeelant ende der heerlicheden van vrieſlant, maken cond allen luden want die ghildebroeders van onſer vrouwen ghilde te delf, bi conſent vanden Cureite plagen te doen ſingen alle vrydagen auents veſper, ende alle ſaterdaghes ochtens miſſe in onſer vrouwen ere, ende die voirſeide ghildebroeders ghene ſameninge hebben en moeten, ende ſi wat gheldekyns vergadert hadden, ende ſom haer dode ghildebroeders wat renten dair toe beſproken hebben, welc gelt ende Renten die voirſeide ghilde broeders in onſer vrouwen dienſt als voirſcreuen is, welc ſtaende te houden gegeuen ende ghevoeght hebben andie prouen die hier voirmaels meeſter Dammaes maecte, ende die nu te tijden Claes van ſcouwen heeft, in deſer manieren dat Claes van ſchouwen alſo lange als hi die prouen heeft, ende alle die ghene dieſe nae hem hebben ſullen, den voirſeiden dienſt in onſer vrouwen ere ſullen verwaren of doen verwaren tot allen tijden als voirſeit is, ende ghene ander wittelike ſake en beneemt. Ende om dat men hopende es dat deſe voirnoemde prouen noch meer beteren ſal, iſt datter Capellanen der prouen voirſeit onſer vrouwen dienſt wel bewaren als men tot hier toe ghedaen heeft, ſo ſullen ſi verbonden weſen so wanneer ſi den dienſt wekelix verſumen als voirſcreuen is, alle die Renten die nu die ghildebroeders andie prouen bringen, of Renten die van anderen goeden luiden noch dair toe gegeuen ſullen werden in onſer vrouwen ere, vallen in orbair des godtshuis en des heylige gheeſts van delf na denbeloep vanden weken dattre voirſeide Renten ſtrecken moghen, alſo dicke ende alſo menich werue alſt ſonder wittelike ſake verſumet wordt. Ende wy Hertoghe Willem voirſcreuen, om dat wy gods dienſt ende onſer vrouwen ſtarcken willen, so willen wy voir ons ende voir onſe nacomelinghen dat die Capellaen die jegenwoordich is, of die Capellanen dieſe hier naemaels van ons of van onſen nacomelinghen gegeuen ſal werden tot deſen dienſt voirnoemt ewelic verbonden ſullen weſen, inder manren als voirſcreven is. Ende om dat wy willen dat dit vaſte ende gheſtade ghehouden werde, ſo hebben wy deſen brief beſegelt met onſen ſegele. Gegeuen inden Hage int iair ons heeren drie duiſent drie hondert ſeuen-en-viertich, op ſinte Pieters auent in den winter.

Het echte ontwerp van dezen brief is noch in het komptoor der heeren kerkmeeſteren te vinden, met een zeer oude hand op parkament geſchreven, getuigende dat het echte (zynde een vrye handveſt wel bezegelt, met den volgenden brief van den proviſoor van Rynland doorſteken is, en welke de heer van Bleiſwyk bladz. 155 in de Latynſche tale heeft bygevoegt, welke wy tot nut van den lezer hier in het Nederduits zullen laten volgen: zy luid aldus.

„ WY Philips, opſiender en deken van Rynland, maken bekent,
„ aan allen den genen die den tegenwoordigen brief zullen zien,
„ dat *Nikolaas van Schouden*, ten dien einde voor ons verſchenen zynde,
„ zich verbonden heeft, en bekent heeft, dat hy uyt hoofden van zyne
„ kapellanye waarlyk verbonden is om al het gene in den tegenwoordigen
„ brief van myn Heer den Hartog, 't welk met zyn eigen zegel bezegelt,
„ en waar door deze onze brief geſtoken is, uitgedrukt ſtaat. Tot oir-
„ konde dezes hebben wy goedgevonden het zegel van ons dekenſchap
„ aan den tegenwoordigen brief te hangen. Gegeeven in 't iaar ons Hee-
„ re 1348. donderdaags na het oktaaf van de Apoſtelen Petrus en Paulus.

Meer weeten wy van dit gilde niet te berichten, alleen zeg ik dat het niet onwaarſchynlyk al voor den iare 1300, of miſſchien al van het begin der oude kerke zyn oorſpronk rekent.

Het gilde van St. Barbara bezat veel koſtelykheden.

Wanneer, en door wie st. Barberaas gilde zou zyn ingeſtelt is mede onder de puinhopen der vergetelheit bedolven, doch uit den volgenden brief is genoeg te beſluiten dat het omtrent den iare 1400 of eerder al in wezen zal zyn geweeſt. Doch dat dit gilde mede al eenige koſtelyke verſierſelen en ornamenten op zynen outaar zal gehad hebben, blykt uit de voorgaande lyſt, alwaar een *ſilver beeld van st. Barbara*, dit gilde toekomende, vermelt wert, waar van mede noch een bezegelden brief is te vinden, waar in gelaſt wert op wat tyden en manieren die van het voorſchreve gilde de Reliquien het toebehorende, en in de kapelle bewaard worden, op zyn outaar van st. *Barbara* mogen gebruiken: uit welken brief noch verſcheide andere zaken te zien zyn, deze kapelle rakende. Dees is op francyn geſchreven en van den volgenden inhout:

„ ALlen den genen die deſe letteren zullen ſien ofte horen leſen Sa-
„ luyt mit kenniſſen der waerheit. Wy Burgemeeſteren Scepenen
„ ende Rade der ſtede van delf, doen condt allen luyden, datter Kerc-
„ meeſters vander Ouder Kercken binnen Delf by conſente ende goedunc-
„ ken van ons, den Hoemans van Sinte Barberen gilde inder Ouder Kerc-
„ ken to Delft, gegonnet ende geconſenteert hebben, de Reliquien van
„ Sinte Barbara nu ter tyt tegenwoirdelyk inder capellen weſende, te ge-
„ bruyken ende voir toutair ende op toutair van Sinte Barbara inder Ouder
„ Kercken te ſetten, tot alſulken tyden ende dagen als hier nae geſcreven
„ ſtaet. Te weten Op Sinte Barbaren dach in de winter, Opte tranſlatie
„ van Sinte Barbaren, Op hair Kermis dach, Op Sinte Dorotheen dach,
„ Op Sinte Margrieten dach, Ende op allen anderen generalen proceſſien
„ dagen van horen Prieſters, of van eenen anderen Prieſter mit bethaemli-
„ ken barnenden waslichten omme te laten dragen op horen coſte Off tot
„ enigen anderen tyden van gracien, als datter enige oflaten quamen, ende
„ dat den Kercmeeſteren ende Hoemans voirſz. goet dochten, ſoe ſullen
„ de Hoemans voirnoemt de zelve Reliquien mogen gebruyken in manie-
„ ren voirſz Behoudelijc datte Hoemans voirſz de Reliquien voirnoemt
„ op hair chierlixte ende coſtelixte na horen vermogen zullen verchieren.
„ Des ſoe zullen de Hoemans voirſz. tot behoef der Reliquien voirnoemt
„ hebben ende ontfangen vier Jair lanck durende alle alſulke offerhande
„ ende gifte als den zeluen Reliquien binnen de zelve vier Jaren geoffert
„ ende gegeuen zall worden, ingaende tot Sinte Barbaren dage naeſtco-

„ mende.

„ mende. Ende teynden de vier Jaren, ſoe zullen alle alſulke offerhan-
„ den ende giften als den Reliquien voirſz. geoffert ende gegeuen zullen
„ worden ten dage voirnoemt, de Kercmeeſters ende Hoemans voirſz. tſa-
„ men deelen. In kenniſſen der wairheit hebben wy Onſer ſtede zegel ten
„ zaken an deſen brief gehangen vpten drie ende twintichſten dach in Au-
„ guſto, int Jair ons Heeren duſent vier hondert vier ende tfeſtich.

Van de volgende gildens heb ik tot noch toe geen meerder beſcheit konnen vinden, dan dat dezelve in geenen of dezen brief ſlechts gedagt worden als dat *van S^t. Anna. van S^t. Antonius. van S^t. Egidius. van S^t. Joris en van den ſoeten naam Jeſus*, welk laatſte ook van groot aanſien ſchynt geweeſt te zyn.

Dan was 'er noch een broederſchap der Apoſtelen, dat voor den jare 1511 al bekent was onder de benaminge van het Apoſtoliſch broederſchap: onder de weldoenders van deze maatſchappy word eerſt van allen opgetelt meeſter *Jacob Aalbertſz*, wiens ſterfdag op den jare 1511 aangetekent ſtaat. Na hem worden tot weldoenders aangetekent: meeſter *Cornelis Arents zoon* onderpaſtoor in de ketel. Heer *Johan Tsbrantſz.* onder paſtoor te Wateringe. Meeſter *Lambert Willemſz.* prooſt te Warmond, en paſtoor der oude Kerke te Delft. Meeſter *Jacob Gerritſz.* licentiaat inde rechten en paſtoor der oude kerke te Delft. Meeſter *Willem Jacobſz. Braſſer*, licentiaat inde godkunde, overleden 1558. Op een briefie met de eigen hand van *Chriſtiaan Adrichom*, anders *Kruyck*, geſchreeven, zyn de volgende weldoenders van dit gemelde broederſchap noch te vinden: *Simon* nonne pater van s^t. *Agnis* klooſter, overleden in den iare 1582. *Adriaan* prooſt van het melaatshuys, geſtorven 1562. *Cornelus* de koſter overleden in den jare 1569. *Paulus Tapheus*, Paſtoor van de nieuwe kerk te Delft. *Vincent Braſſer*, overleden 1572. *Iohan Bol.* Johan Gysbertſz. overleden 1573. *Pieter Bil. Martinus Duncanus*, deken en Paſtoor: *Bonifacius Cornelisſz*, overleden 1569. *Willem Pot*, overleden 1562. *Nicolaas Bor*, overleden 1562. *Chriſtiaan Adrichom. Michiel Dodooſz*, overleden 1662. *Gerrit Pieterſz.* Kapellaan. *Iacob Niklaaſz.* Kapellaan. *Iohan Bus*, geſtorven 1578. *Bartholomeus Reinierſz. Iohan Iaber. Andries Niklaaſz.* Kapellaan. enz.

Het broederſchap der apoſtelen en zyne weldoenders vermelt.

Tot dus verre hebben wy van de kapellen, outaren, vikaryen en gildens of broederſchappen geſproken, nu zullen wy tot eenige andre godtvruchtige inſtellinge dezer kerke overſtappen.

Omtrent den iare 1450, is in dit heiligdom ingeſtelt het dagelyks zingen van de 7 getyden, 't welke door de regenten der kerke en prieſters waargenomen moeſt werden. Wegens dit gebruik van de 7 getyden te zingen was 'er een bevel van de overheit opgeſtelt om alles op zyn order te onderhouden en te verrigten. Het eerſte artykel hier van gelaſte en ſtelvaſt, van *die 7 getyden eerbarelyk en devotelyk te houden en te doen ſingen in de oude Kerke in die eere Goids en ſynre lieve moeder, ende in gehoegniſſe ſynre heyliger paſſien, en in die eere van allen heiligen, die binnen den iaare inde heylige kerke geeert en gehouden wirden.* En om dit ſtatig en zedig te volbrengen, wierd 'er beraamt dat het gerechte alle jaren op *S^t. Marthyns dagh in de winter* ſouden kiezen, *drie of vier ſangmeeſters* die als *Procuratoirs*, het opzigt over den ontfang en uytgeef zouden hebben, waar onderde bezolding des prieſters moeſt gerekent worden: zy moeſten ook alle

Inſtelling om het zevengetyde te zingen,

teſtamenten en legaten, met de voorwaarde volgens dewelke dezelve beſproken waren, doen aanſchryven *by der ſteden Clerck*, om dat zulks by de overheit in kragt in waarde zou gehouden werden, en men 'er rechts vorderinge van zou konnen eiſchen, gelyck men volgens de boeken van den H. geeſt armen dede; dit geſchiede om de bevelen te bewaren en te doen onderhouden, om dat alles ordentelyk en na de inſtelinge verricht mogt werden. De opzienders wierden zangmeeſters (ook 7 getyde meeſters genaamd; als heeren en meeſters over dit zangkoor geſtelt. De inhout van den tweeden artykel luyt op deze wys: *Voirt ſois geordonneert en wy bevelen onſen Schoelmeeſters die nu ſyn of naemaels wezen zullen, dat ſy hem altois Heylich avonts ter veſperen, ende Heylich dagen ter Metten, ter Miſſen, ter Veſperen inder ſelver Kercke comen. ende bliven in hoiren ſuperpellicien met een bonet op haer hoeft, ſonder caproen ende die getyden voirſz. metten kinderen ſoe manierliken ſingen, ende dat choer ſoe eerbaerlijken te regieren, als hem van der ghene geſeydt ende bevolen ſal worden, die vander Stede en vander Kercken wegen dair toe geordonneert ſullen weſen, ſonder hem in eeneger manieren dair tegens te ſeggen of te doen hoiren dienſt te verbeuren.*

Daar naar werd verklaard hoe veel prieſters men tot het verichten van deze bediening aanſtellen zoude, te weten 7. ofte 8. of zoo veel als de kerk en zangmeeſters goed vinden zoude. dezelve moeſten by haar gekoren werden uit de bequaamſte en eerbaarſte die men vinden konde, alle gunſte of giften uitgeſloten: de koſter, dewelke gemeenlyk ook een geſtudeert perzoon was of ten minſten de latynſche taal verſtaande, was gehouden, indien hy door eenige andere wettige beletzels niet verhinderd was, altyt mede te helpen zingen: en dus moeſten zy *alle dagen op den hogen choir de 7 getyden eerbaarlyk, perfectelyk en met goeder manieren ſingen* naar de ordonnantie van het bisdom van Utrecht. Voor alle de geene dewelke tot dezen dienſt iets gegeven of gemaakt hadden, wierd de zangmeeſters belaſt, *alle dagen na der primen* een miſſe te doen lezen aan het hoge outaar, uitgenomen eenige hoogtyden, of wanneer 'er eenig ander wezentlyk beletſel dit verhinderde. Voor de zielen der afgeſtorven, welke in des zangmeeſters boek op geſchreven wierden, was elke zangmeeſter op het ontfangen van de tydinge van het overlyden gehouden, *een Vigilie op den zelfden dag te leezen.* Verders de eerſten woensdag naar het overlyden, moeſten zy te zamen een miſſe van *Requiem*, of zielmiſſe zingen aan het hooge of hooftoutaar, wanneer men dan met kaarzen en een baar met een rouwkleed overtrokken, die men voor het koor ſtelde, de uytvaart hield, de miſſe gedaan zynde gingen de prieſters al te zamen beneden het koor, en lazen den pſalm *Miſerere* met een *kollect en beſproeide het graf met gewyd water.* Verders was hare plicht om alle iaar den eerſten dynsdag na het oktaaf *Epiphanis*, dat is drie koningen, *naar de completen een vigilie te zingen van 9 leſſen*, 't welke zy noemde een gemeene gedagtenis; des woensdaags daar aanvolgde na de primen een zielmiſſe met diakonen en onderdiaken, gedaan voor alle de afgeſtorvene welke eenige weldaden aan dit officie van de 7 getyden bewezen hadden, 't welke des ſondaags te voren van den preekſtoel verkondigd wierd, en alle de afgeſtorvenen van dat iaar met haare namen afgelezen wierden. Verders waren de prieſters van dit officie verbonden, *tot alle principale hoogtyden*, welke 12 in getal waren, en daar by den ommegang van ons L. Vrouw en S^t. Hipolitus dag *in deze kerke te dienen*, tot de veſpers ende miſſen, te weeten *twee prouiſoris, een epiſtolair, en een evangelair ſonder uyt te doen of uyt het choor te gaan eer de dien-*

ſten

ſten gedaan zoude wezen. Dan werden de zangmeeſters gemachtigt om de voorſchreve prieſters te kiezen, *aan te nemen en af tenemen en af te zetten na dat ſy by haar conſcientie oirbaar zouden denken te wezen, ſonder yemant aantezien als voorſchreven is*, daar by een of twee inde voorzeide prieſteren te kiezen, welke in het bedienen van dit officie het koor regeren zouden, letten, bewaren, en om alles in ordre te verrichten, en het gene deze bevolen, 't zy om voor te zingen of op te heffen, of wat het ook zoude mogen wezen, moeſt door hen gewillig uitgevoert worden. Daar en boven verbond zich de paſtoor *Gysbert Heerman* met zyne kapellanen, welke door deze dienſten grootelyks ontlaſt wierden, dat zy mede de 7 getyden helpen zingen zouden, *of alles vordelyk en behulpelyck te weſen na haren vermogen* met goede onderrechtinge en vermaninge aan het volk te doen. Dan volgt 'er noch een bevel wegens het luiden der klokken tot de getyden na gelegentheyt der zaken behorende, overmits men altyt op het luiden der klokken zou moeten *beginnen te ſingen en ſoo voort te gaen ſonder marren*, ook de *Hoegh miſſe altois* geyndigt zyn, *buten der vaſten omtrent* 10 *uuren, en binnen der vaſte omtrent* 11 *uren.* Dan wierden hier noch eenige voorwaarden voor de genen, dewelke door mildadigheit de bermhertige hand tot dit officie verleent hadden, bygevoegt, en naar hun doot 't zelve buiten vermoeden komende op te houden, of om eenige reden by de erfgenamen des overledenen mogten werden goetgevonden de gegeve goederen onder een ander mans beſtier te brengen, in welken gevalle zy de zelve zoude mogen aanvatten, en beſchikken tot andere godtsdienſten, *als hen dat oirbairlyck en goddelyckſt ſoude dunken te wezen*, en by aldien niemant de renten en gegeve middelen vervolgde, zouden die tot onderhout der kerke verſtrekt worden, gelyk ook het overſchot der renten en inkomſten, ſtaande het kollegie van de 7 getyden even wel moeſten doen enz. zullende deze brief ten nutte der gener die hier van kenniſſe van noden hadden, leggen en beruſten onder de kerkmeeſteren, welke inmiddels gemachtigt wierden om deze zaak met raad en daad, des noots zynde, behulpzaam te wezen. Hier van is een origineele brief met een uythangend zwart ſtads zegel ter zake, welke brief met eene goetkeuringe of beveſtinge van den biſſchop van Utrecht doorſtoken, als ook met de toeſtemminge van *E. Gysbert Heerman Canoenick ten doem te Utrecht en perſoenre der oude kerke te Delft.* In dezen brief werd niet veel anders als in de voorgaande vermeld, als alleen eenige nader verklaringe van eenige artykelen, rakende de twee voorname prieſteren, welke bevolen was het koor te regeeren, en des ſaterdaags met malkanderen te beramen, *na den ordening en na den beſten reden waer men in de weken of* ſingen *ſoude, om eendragtigheyt met malkanderen te houden en hoe ſy dat ordeneerden*, daar beloofde de paſtoor met zyne *kapellanen mede te vreden te wezen*; betuigende verders dat zyn kapellanen, ten einde *dezen goddelyken dienſt* mogt vervolgt en in order gehouden werden, daarin mede behulpzaam zoude wezen, niet alleen met het zingen, maar *in viſitatien totten ſieken, op den predikſtoel*, of anderzints, *als dat beſt zoude mogen dienen*, ten ware *zy vander buyren wegen zonderling onledigh* zouden wezen, en in geval dat in eenige artykelen voorſchreven *gebrek geviel* aan zyne kapellanen, zulks zou hy hen doen verbeteren by de kerk- en zangmeeſters. Dit officie der 7 getyden heeft in den iare 1544, in deze kerk noch in gebruik geweeſt, gelyk uit eene bezegelde akkoordbrief van dezen iare blykt, en aldus luit. „ Mr. Lambrecht Wil-

„ lemſz.

„ lemſz. licentiaet in beyde de rechten, proeſt van Namen, ende paſtoer
„ van ſinte Hypolitus kerke binnen Delft, voor hem en zyne ſucceſſores,
„ mitten eerſamen Heeren ende kerkmeeſters of fabrykmeeſters (*te weeten*
„ *van de kerke*) *mitsgaders* de 7 getyde meeſters der voornoemde kerke,
„ van ſekere queſtien die daer geweeſt zyn onder hen van den dienſten der
„ officien in der kerke.

De eerſte 7 getydemeeſters welke in eenige brieven bevonden werden, zyn in den iare 1457, geweeſt *Jacob zyc Jacobszoen*, *Dirck van Bleiswyck*, *ende Dirc Dircſoen*, vermeld in zeker akkoord, *roerende tuſſchen den kerkmeeſteren van der ſelver ouder kerke, te weten Gerbrandt Jacobſz, Claes Matthyszoen, ende Claes Floryshart, ende oic den beeldeſnyder Cornelis Claesſone*, welke zy aanbeſteed hebben te maken, *ſesendertigh ſtoelen nader manieren van Antwerpen, ymmer beter ende niet arger off tot genen dingen gehouden te zyne*, waar de voorgenoemde meeſter voor bedongen heeft 58 *pont groot vlaems gelt*, te betalen in termynen als in het akkoord wierd vermeld, *Het en waere of Cornelis meer ſtoelen maekten dan deze 36 aldaer ſal hy dan ſyn loon off ontfangen ten ſelven priſe en ten ſelven dage voirgenarryert, alle dinghen ſonder arch ofte liſt.* Dus verre dan van den dienſt der 7 getyden, welke wel een der voornaamſte bedieningen dezer kerke is geweeſt, die van ryke inkomſten ook vooral niet was misgedeelt, welke ons echter meeſt onbekent zyn.

Wy hebben nu gezien hoe deftig en heerlyk de outaren van de gildebroeders, en de kapellen en beelden met koſtelyke ornamenten en andere heerlyke verſierſelen opgepronkt waren; nu dienen wy ons in de verdere blinkende en koſtelyke praalſieraden, die eigentlyk de kerk heeft gehad, verder te verluſtigen, en hare reliquien, waar van in de voorgaande lyſten al eenig gewag is gemaakt, nader te beſchouwen.

Van de Reliquien.

Daar zyn noch verſcheide regiſters van de kerkgoederen welke de koſters in hunne bewaringe hadden, waar van de oudſte op parkement geſchreven zyn, doch door ouderdom en doorwateringe byna onleesbaar zyn geworden. Echter heeft men onder aan noch ondekt, dat zy op H. kruysvindinge gemaakt waren, des avonds na de veſper achter het hooftoutaar in de oude kerke van Delft in den jare 1419, door Heer *Gysbert Willemſz. proviſoir* en Notaris.

Noch een andere lyſt is 'er mede op parkement geſchreven van den iare 1477, behelzende een groot getal van zilvere kelken, ampullen, paasborden, wierookvaten, britſen, kruiſen, wywatersvaten en quaſten, altaarkleeden, voetkleen, kafuifels, kappen, korporalen, en allerlei misgewaad van veelerhande koleuren enz. waaronder een blaauw ornament, gekomen van heer Henrik de Coſter, zaliger gedachteniſſe. Noch verſcheide boeken als miſſalen, antiphonaers, brevieren, gradalen, lectionalen, zouteren, ordeningen, inceptorien, epiſtolairen, capitelairen, kalendarien van aflaten, en eindelyk een klein boekje van parkement daar men mede te vonte ging, en een klein boekie daar ſommige hiſtorien in ſtonden, en een proceſſieboekie na de ordonnancie van den doem t'Utrecht, welke kerkgoederen in bewaringe waren des koſters, op voorwaarde, *dat ſy die trouwelyk en wel bewaren ende regieren* zouden, *na wtwyzinge alſulke brieven als daer oft gemaekt ende bezegelt* waren, doch moeſten daarenboven daar noch goede borgen voor ſtellen. Of dit nu in bewaringe van de opperkoſter of onderkoſter is geweeſt, en meld de brief niet, echter had ieder zyne bezondere bewaarplaats of kamer om de kerkgoederen hem toebetrouwt, op

te

te ſluiten, *koſters ſakriſtie* genaamt. Dan is 'er noch een andere lyſt welke wel iets ionger van iaren ſchynt, doch die weder andere goederen behelſt. Wy zullen 'er den inhout van laten volgen. DIT NAEGESHREVEN ZYN ALSULCKE STUCKEN ALS DIE OPPERCOSTER HEEFT IN ZYN BEWARINGHE VAN GOUDT ENDE SILVER. *In den eerſten een groote monſtrantie van theyligh ſacrament, noch een cleyne monſtrantie van tſacrament, item derthien kelcken onder groot ende cleyn, item een broot buſſe met Hypolitus dair bouen op, noch drie paer ſilueren pullen met een wieroocx ſcheepghen: twee ſilueren Wieroocx vaten een wynwaters quaſt met drie ciborien daermen mede wt gaet totten ſiecken, noch een ciborie daermen mede opt lant vaert in een buerſſe: item een cleyn arck daermen op Hoochtijden mede municht, noch tbeeldt van de ſeuen ween: tbeeldt van* S. Hypolitus *met een ſilveren ſchale: twee ſilveren paesborden ende een ieſus met een ſilueren cruys: Item drie cappen van gulden laken ende een caſuffel met twee roocx van gouwe laken mit haer toebehooren; item noch drie cappen oeck van gouwe laken genoemt die niewe met een caſuffel ende twee rocx met haer toebehooren: Item noch drie gulden laken outaer-cleen met een gulden banck cleetghen: item noch een capelle van root fluweel gebeelt met bloemen, noch een capelle met al haer toebehoort van moreyt fluweel: item noch een capelle van blaeu damaſt met gulden bloemen met al haer toebehoort met een blau damaſt outaercleet: item noch een capelle van wit damaſt met gulden bloemen met haer toebehoren: item noch een capelle van blaeu woeſſet met haer toebehoort daermen ſacraments miſſe mede ſingt: item noch een capelle van ſwart woeſſet met haer toebehoort daermen onſe vrouwe miſſe mede ſingt: noch een roo damaſt outaer-cleet, noch een ſwart fluweelen outaer-cleet van ons lieff vrou, item twee roo damaſte vanen: noch twee blaeu vanen, noch twee oude vanen: noch twee nieuwe roo damaſte vanen: een root carmeſijt fluweelen outaer-cleet: ende een wit dammaſt outaercleet met gulden bloemen, noch een capelle van ſwart ſaey daermen requiem mede ſingt.*

Noch is 'er een lyſt overig, behelzende al het zilverwerk het geen tot den iare 1572 in de kerken en kloosteren binnen Delft als omtrent Delft noch overig was, en aan de heeren burgemeesteren dezer ſtad in veilige bewaringe overgelevert is. Doch in de kerkplunderinge van den iare 1566, en in andere oproeren was 'er al een groot gedeelte gerooft en geplundert, waar van men by tyts ook al veel geborgen en elders heenen had gevoert. Wy zullen dit ſtuk hier ter eeuwiger gedachteniſſe ook inlaſſen: de tytel of het bovenſte luid aldus: *Specificatie van ſeecker Sylver gecomen uyt beyde die Parochye-Kercken, Conventen en Capellen bynnen der ſtede van Delft, mitſgaders van eenige Dorpen ende Cloeſteren, ontrent deſer ſtede gelegen, die 't ſelve den Burgemeeſteren in bewaerniſſe gelevert hebben, en by den voorſz. Burgemeeſteren deur ordonnantie en bevel van den Prince van Orangie Gouverneur, &c. den naeſt leſten November, de 2, 3, en 4 Decembris ao. 72. aen Franſois van Valckenſtein Ontfanger generael van de Staeten ſlandts van Hollandt by ſeeckere gecommitteerde Goutſmeden toegewoegen ende overgelevert is.* Van tSilver van de Oude Kerk binnen Delft. *twee vergulde Kelcken, met een back van een coopere kelck, noch 3. vergulde patenen wegende te ſamen 6. Marck, 7. oncen, 7. engels. Ses ſilvere Schalen met knoepen onder, wegende 7. ma. 2. on. 7. eng. 't vergult van de twee grooten ſilveren Cruycen weg. 13. ma. 1. on. Die voorſz. twee grote ſilveren Crucen, wegende te ſamen 27. ma. 10. eng. Een ſilvere Paesbort met een ſilvere quiſpel, weg. 2 ma. 7. onc. 14. eng. Twee vergulde Kelcken met twee patenen en eenige vergulde ſtucken van een Arcke, ende een Britſe wegende te ſamen 12. ma. Noch eenigh ander vergult werck van den*

voorſz. Arcke ende Britſe, weg. 8. ma. 5. on. 3. eng. Die voet van den voorſz. Arck weſende wit ſilver, weg. 16. ma. Noch ander wit ſilver van de voorſz: Arcke, weg. 16. ma. 16. eng. Noch ander wit ſilver van de voorſz. Arck, weg. 16 ma. Twee ſilvere Ciborien, een ſilvere Wieroocx-vat, met noch eenigh wit ſilver van de voorſz. Arck, weg. 16. ma. Noch een ſilvere Wieroicx-vat, ſes ſilvere pullen, met noch eenige cleyne Schaltgens ende ander gedreven werck, met een Wieroicx ſchaltgen, een ſilvere paesbort, noch een ſilvere Ciborie, weg. 16. ma. Diverſche parthyen van wit ſilver, van eenige beelden afgedaen weg. 3. ma. 3. on. 15. eng. Die groote vergulde Ciborie den diverſche parthyen gewoegen, belopen 27 ma. 6. on. 15. eng. Een vergult Tabernakel genaempt 't Hoofken, weg. 16. ma. 5. on. Een ſilvere Hypolitus, weg. 13. ma.

De verdere kerkſieraden beſtonden in overheerlyke outaren, beelden, ſchilderyen, koſtelyke orgelen, en geſchilderde glazen enz. die onze overweging, wegens hunne kunſt en pracht, wel dubbelt waardig zyn.

Van de heerlyke glazen outtyts in de kerk te vinden.

Wat de oude, heerlyke, en kunſtige geſchilderde glazen belangt, deze waren meeſt van de oudſte en vermaardſte meeſters geſchildert, welke eenige ten delen, eenigen geheel de beeldſtormerye en andere oproeren ontſnapt waren, doch die naderhant alle door het ſpringen van het kruytmagazyn den 12 october 1654 t'eenemaal zyn verbryzelt en uitgeſlagen. Boven al ſtak in voortreffelykheit uit het groote glas in het noordkruis werk, door den beroemden en onvergelykelyken glaſſchilder meeſter *Willem Willemſz. Tybaut*, uitgevoert in den iare 1563. In de onderſte helft quamen de conterfeitzelen van *Philips* de twede, koning van Spanie, en den derden van die name als grave van Holland, met zyn derde vrouw *Eliſabeth de Valoys*, oudſte dochter van Hendrik de twede, koning van Vrankryk, beide in hun koninglyk gewaad zeer levendig afgebeeld, knielende ten wederzyde van een tafel, waarop twee boeken lagen, hebbende elk zyn patroon of ſchutsheilig achter zich ſtaan, met hunne wapenen boven hunne hoofden. De bovenſte helft verbeelde de hiſtorie van de wyzen uit het ooſten welke te Betlehem quamen om het kindeke *Jeſus* te aanbidden, zittende op de ſchoot van zyne moeder de maagt Maria, waar voor den eenen al knielende zyne offerhande aanbood. Deze vertoninge was vol beelden, en kunſtig getekent, gekoleurt, en met veele vervallen ruinen van oud muurwerk verbeeld, zoo dat het by de kunſtenaars in der waarheit voor het kunſtigſte glaſſtuk der Nederlanden wierd gehouden, voor welk overkunſtig ſtuk werks zyn koninglyke maieſteit in de aanbeſtedinge zekere ſomme gelts heeft vereert, en het met den naam van het koninglyke glas willen beſtempelen. Het glas in de kapelle van de hoogheemraden van Delfland ſlus al aangeroert, vertoonde in het onderſte gedeelte hen alle in perſoon in 't volle harnas, de gelykeniſſe was zeer levendig geconterfeit, zy knielden en zagen met opgeſlagen oogen naar eenen verryzende Kriſtus, die zich aan de zuidzyde vertoonde; elk had zyn wapen boven het hooft, en eene *vander Meer* zat aan de noordzyde aan een tafel: het bovenſte gedeelte verbeelde de hiſtorie alwaar Moiſes, na dat het volk te Raphidim in de woeſtyne om water zeer gemurmureert hadde, na Godts bevel te Horeb, met zyn ſtaf water uit den ſteenrots ſloeg, 't welke mede zeer heerlyk was uitgevoert, en by de voornaamſte kunſtglasſtukken wel gerekent mogt worden: dit was volgens het gevoelen van eenige kunſtkenders gedaan door *Laurens van Koot*. Dit is 't eenige bericht welk ons van die kunſtige en alombeſaamde geſchilderde glazen is overgebleven.

Gelyk

Gelyk deze kerk in allerlei koſtlyke glasverſierſelen uitſtak, zoo mogt zy zich ook op hare koſtelyke en kunſtige orgels beroemen, waar van noch verſcheide kontrakten van aanbeſtedinge in het komptoor der heeren kerkmeeſteren te vinden zyn, waar uit men ziet dat deze kerk al over een reex van iaren met dit muſykinſtrument d'ooren van hare kerkgenoten heeft kunnen ſtichten en ſtreelen. Men vind 'er een beſtek van een nieuw orgel van den iare 1455; het luid aldus: *Int Jair ons Heere Duyſent vierhondert vyff ende vijftich, opten* IIII^den^. *dach in Auguſto, doe beſteden die Kerckmeeſters van ſinte Ypolitus Kerck binnen Delft, als Clays Floryszoen, Dirck van Bleyſwijck, ende Jacob van Bleyſwijck Gerytszoen, meeſter Jacob van Bilſteyn die Orgel-meeſter, een nieu werk te maken van ſeſtien voeten, en dair in een poſitijff van vier voeten, met dryerhande geluyt na den betoech off patroon, dat die Kerckmeeſters voirſz. dair off hebben, na manieren en formen als dat werck tot Leyden is tot ſinte Pieters, ende alſo goet van geluyde weſende als Utrecht is in den Doem 't ſinte Martini, beter ende niet argher.* &c. Dit werk wierd aangenomen ten koſte des meeſters, die verplicht was het aan mannen zich der kunſt verſtaande te laten toetſen, welke lieden, zoo ras het kunſtwerk voltooit was, ongeveinſt oordeelden dat het wegens d'uitwendige ſchoonte dat van Leiden, en in geluit dat van Utrecht overtrof, of ten minſte met die twee ſchoonklinkende blaastuigen gelyk kon ſtaan, zoo dat de meeſter daar voor genieten moeſt 600 *Rhynſche keurvorſte gulden of payment hoirre wairde*, en dat oude werk, dat is, dat doen ter tyt in de kerke was, ten ware voorſchreve kerkmeeſters beſloten het zelve mede als noch te willen behouden, in welken gevallen zy den meeſter daar voor zouden mogen voldoen, met noch 100 Rhynſe guldens boven de eerſtgenoemde ſomme; waar uit men ziet dat 'er lange iaren te voren een orgel in dit heiligdom geweeſt is, en miſſchien wel in veel vroeger tyt daar men echter geen beſcheit van vind. De meergenoemde kerkmeeſteren vonden geraadſaam om het oude orgel mede noch te houden, gelyk blykt uit een ander kontrakt van den iaare 1458. op nieuw gemaakt by den kerkmeeſteren *Claas Matthyſz, Gerbrandt Jacobſz. en Dirk Dirkſz. van Bleiswyk*, en met eenen meeſter *Adriaan Pieterſoen* orgelmaker te Delft welke aannam dit oude orgelwerk, noemende het zelve het *groote* te *vermaken* en te *herſtellen*, zullende nieuwe ramen op de oude naelden maken en twee *toirne* op de naelde ter hoogte van 21 *voeten*, behalven noch de *kappen die daar boven op moſten* ſtaan: de pypen altemaal te vernieuwen, *ten ware in het oude werk eenige goed* gevonden wierden, *de blaasbalken te verleeren met nieuw leer*, in zulker voegen dat die *balgen hooger* op zouden gaan, als zy te voren gedaan hadden om *meerder wints te ontfangen*, en vervolgens in allen delen te herſtellen, ook een *poſityf* daar aan te maken met *octaven* en regiſters, preſenterende vorders dit werk met zyn voorgeſchreve ordonnantien *met goeds hulp alzo guet te maken als eenyghe werck dat die kerkmeeſteren ende organiſten kyeſſen zullen in Hollandt of Brabant, of Vlaanderen, of in 't ſtichte van Wtrecht daer ſy 't nae gevrocht* zouden willen hebben, waar na hy het zelfde beloofde te doen *accorderen alzo goet ende ſoet en alſo lieffelyck van gelude, en waert alſo de meeſters organiſten* die om het werk op te nemen gelaſt mogten werden, het zelve *zo guet* niet en bevonden, *ſoude* hy zulks *verbeteren ter tyt toe dat ſy ſeyde, dat hy wel en eerlyk gebetert hadde*. enz. En overmits hy dit oude werk *het groote* noemt, gelyk dit ook genoegzaam uit de omſtandigheden blykt zou men wel mogen vermoeden

Van de kunſtige orgelen dezer kerk.

dat het voorverhaalde, drie iaren voor deze herſtellinge aldaer nieuw gemaakt, op dezelve plaatze zou zyn geſtelt geweeſt, alwaar tegenwoordig noch een twede orgel, hoewel thans in ongebruik, omtrent het koor hangt, welk voorſchreve orgel, van den iare 1455, doen ter tyt nieu en van kleinder beſlag als het andere, 't welk herſtelt moeſt worden, aan het zelve, onderſcheits halve, de naam van hêt oude groote orgel verleent heeft, zoo dat 'er van dien tyt af, altyt twee orgels in deze kerk te vinden waren. En na den brand wanneer zy beide vernielt waren zyn deze juichende kerkſpeeltuigen weder herſtelt. Maar wat het voorgemelde *poſityf* belangt, dat ſchynt doen geen voortgang gehad te hebben; want naderhandt in den iare 1483, wiert noch een nieuw kontrakt gemaakt met eenen meeſter *Jan die orgelmaker van Andwerpen, om een poſityf te maken met drie regiſters in de oude kerk aan dat grote werk, achter in die ſtoel met pedalen en nieuwe clawieren.* En naderhand in den iare 1545, hebben *Beukel Jooſtenſoon, Dirck Duyſt Hendrickſz, Dirck van Alkemade Corſtenſz, Martyn Martynſz, kerkmeeſteren in de oude kerk binnen Delft, met Mr. Quiringh Aertſz van der Hoogh burgermeeſter dezer ſtad, een verbont en akkoort gemaakt*, waarby Mr. Quiringh voorſchreve beloofde ten zyner koſten een nieuw koſtelyk orgelwerk te doen maken aan den toren, welkers poſityf zal hebben 9 regiſters, van voren zou het wezen van 6 voet van fyn ſilver, dubbelt van klank, verſtrekkende dit poſityf voor het eerſte klawier, een ander zou hebben een *Doef, een fleuyte, een ſimbel, een geemshoorn, een ſufflet, een trompet, ende een tramblant om de geluien daar mede te ſpelen* enz. gelyk dat behoort, alles volgens orde en naar vereiſchte van die kunſt, in het kontrakt nader verklaart; voor welke vereeringe Mr. Quiringh de macht zou hebben zulk een organiſt te ſtellen als hem en zyne nakomelingen gelieven en goeddunken zouden, en voorts over het werk als eigen mogen beſchikkinge maken, ook zouden de kerkmeeſters gehouden zyn iaarlyks een zekere ſomme gelts tot onderhout van een organiſt en van 't werk te moeten uitkeeren. En wanneer zy zich onderwinden zouden willen om den eigendom en beſtelling van het genoemde kunſtwerk te willen hebben, zouden zy genootzaakt zyn deze bedonge voorrechten met een zekere ſomme gelts af te koopen. Uit de ſchilderye, onder de nakomelingen noch beruſtende, bleek, dat het gantſche geſtel zeer koſtelyk was, heerlyk, en alom geeſtig met beeltwerk verſiert, en volgens 't bericht der kunſtenaren van zulk een kunſtigen geluit, als 'er ergens gehoort wiert; doch is meede na het ſchynt, met de veranderinge van den godtsdienſt en d'oproeren vernielt. Intuſſchen wort deze plaats thans door een ander orgel weder vervult. Meer beſcheits hebben wy thans van deze ſpeeltuigen der oude kerk niet aan de hant.

Dat eenige menen dat het gebruik der orgelen na de hervorming voor de hervormde kriſtenen in hunnen godtsdienſt onder het zingen van de pſalmen ongeoorlooft zoude zyn gelyk dit pypwerk in de ſynode van Middelburg in den iare 1581, wiert afgekeurt, beſluitende teffens om het wech te nemen, gaat weinig aan, dewyl men naderhant deze zaak beter overwegende, in den iare 1638 in de ſynode te Delft gehouden, beſloot, en oordeelde dat het orgelſpel als een middelmatige zake mogt gelaten en gedaan werden, gevende ydere kerk hier in hare vryheit, die beluſt mogt zyn wegens d'orgels iets fraais te lezen, kan zich in zeker boek over 't gebruik des orgels geſchreeven door den heere *Conſtantyn Huygens* volkomen verluſtigen. Boven aan de kap van het kleine orgel ſtaat noch een opſchrift op deze zaak paſſende, en luit aldus:

aldus: *Laudate Deum tympano & tibia, laudate cum Hydraulis & organo*, het welke in de Nederduitſche text aldus uitgedrukt ſtaat: *Looft Godt met de trommel ende fluite: looft hem met ſnarenſpel ende orgel.* Doch wat door het woord *orgel* hier verſtaan word zyn zelfs de beſte uitleggers der H. ſchrifture niet eens.

Men heeft flus al gezien dat het orgel outtyts in deze kerk al in gebruik is geweeſt, maar om dat 'er van voor den iare 400. echter geen beſcheit gevonden word, zullen wy ten dienſte van den weetgierigen lezer eens in het kort onderzoeken wanneer deze ſpeeltuigen in de kerken zyn ingevoert, en wat de h. vaders van het gebruik der orgelen in de kerken hebben geoordeelt.

Onderzoek wanneer d'orgels in de kerk zyn ingevoert.

Men vint de orgels, of *organa*, al in het oude teſtament gedacht, maar de gevoelens der uitleggers over de h. ſchriftuur zyn over deze orgels zeer verwart, terwyl'er ſommige zyn die dit voor geen orgels houden. Daar waren eertyts tweederhande ſoorten van deze ſpeeltuigen, orgels welke waterorgels genaamt wierden, en orgels welke door den wind bewogen wierden, gelyk de hedendaagſche orgels, welke laatſte ſoort, volgens de ſchryvers in de weſterſche of latynſche kerk weinig bekent zyn geweeſt voor de 8. eeuwe, 't welk daar uit ſchynt te blyken, om dat zulk een orgel, volgens de Franſche ſchryvers, *Annal. Franc. ad Ann.* 757) allereerſt in Vrankryk is gebracht omtrent den iare 757, zynde door den Griekſchen keizer voor een vereeringe gezonden aan *Pippyn*. Naderhand heeft de Griekſche keizer, *Michael Raghabes*, een diergelyke orgel gezonden aan *Karel den grooten*, 't welk aldus by *de Monachus S. Galli lib.* 1. *de Carolo M. c.* 16. beſchreven word: „De zelfde gezanten hebben allerhande ſlag van orgels, „ en verſcheide andere dingen, mede gebracht: Doch . . vooral dat „ voortreffelyk muzykorgel, 't welk uit kopere tonnen, en blaasbalken „ van oſſevellen gemaakt, door't middel van kopere pypen zoo een won„ der geluit maakte, dat het door zyn gebalder het bulderen van den don„ der, en door zyn zoet geluit den klank van een harp of cimbel naboot„ ſte. Maar hoe komt het dan dat de kerk van *Verona*, ten tyde van den zelven *Karel*, al een orgel hadde, gelyk als by *Ughellus in Italia ſacr. tom.* 5. te zien is; daar op zal ik zoo aanſtonts antwoorden. Voorts is 'er na de dood van *Karel den grooten* een zeker perſoon met name *Georgius* van Veneetzie gekomen by *Lodewyk de goede*, die de orgels op de Griekſche wyze maken konden. Deze *Georgius* wierd aanſtonts door den keizer naar *Aken* gezonden, daar hy een zeer deftig en kunſtig orgel maakte. Maar de vrage is, wat voor een orgel dat hy daar gemaakt heeft; een orgel, gelyk onze orgels zyn, of een waterorgel? want *Eginhardus* ſprekende de *tranſl. S. Petri & Marcellini*, voegt 'er by: *quod Græce Hydraulica appellatur*, en een *organum hydraulicum*, is zeker een waterorgel. Zoo kan dat orgel, dat te *Verona* was, ook wel een waterorgel zyn geweeſt.

Zulke waterorgels, daar *Vitruvius* en *Porphyrius* in zyne lofreden van *Konſtantyn den grooten*, ook gewag van maken, zyn ook in onze kerken in gebruik geweeſt. Dus leeſt men by *Wilhelmus Malmesburg*: " Daar zyn in " die kerk noch gedenktekenen van zyne geleertheit over: als een uurwy" zer zeer kunſtig gemaakt, en een waterorgel, alwaar de wind op een won" derlyke wyze, door 't geweld van 't warme water opbruyſſchende, de " holte van 't orgel vervuld, door de veelvuldige gaten van de kope" re pyp henen vliegt, en aldus zoetluidende klanken uitgalmt.

Evenwel moet het daarom voor geen zekere en gewiſſe waarheit genomen worden, dat het orgel, 't welk *Lodewyk de goede* te Aken had laten maken, een waterorgel was. Om dat de orgels te voren doorgaans waterorgels waren hadden zy by de Grieken de naam van *Hydraulica* gekregen, en wierden ook aldus van de latynſche ſchryvers genaamt. Doen de tegenwoordige orgels opquamen, of om beter te zeggen, meer in zwang begoſten te gaan, bleven evenwel die orgels in gebruik, en daarom zal men den ouden naam miſſchien eenigen tyt behouden hebben: gelyk men by voorbeelt den naam van *accumbere* behout, zelfs na dat de manier van aan tafel te leggen, overgegaan is. Doch wy veilen dit niet hoger uit dan voor giſſingen. Wil iemand de woorden van *Eginhardus* op zyn ſcherpſte vertaalt hebben, en beweren dat het gemelde orgel een waterorgel zy geweeſt, ik geve ieder hier van zyne vryheit.

Maar, om weder tot de outheit van de orgels te keeren, al het geene boven gezegt is bewyſt maar dat de gemeene orgels, die door 't in en uit ademen van de lugt geluit maken, inde weſterſche kerke later op gekomen zyn, of 'er eenigen tyt beter in gebruyk waren geweeeſt. *Auguſtinus in pſl.* 56 *Iſidorus* en *Caſſiodorus in pſal.* 56, welke alle drie in de weſterſche kerke geleeft hebben, maken al gewag van orgels die door blaasbalken opgeblazen wierden, dus moeten zy in den jare 400, en eerder al gebezigt zyn. En wat de Grieken belangt, *in de vergaderinge der gedichten anthologia* genaamd, ſtaat een puntdigt van *Julianus*, welke van ſommige voor apoſtaat gehouden word, in het welke de tegenwoordige orgels op een aardige wyze beſchreven worden.

Ja ſommige menen dat de orgels *zie de card. Bona de der pſalmod. c.* 17, daar wy van ſpreeken, al bekent waren ten tyde van Paus *Damasus* omtrent den iare 370 en by deſſelfs toelatinge in de kerken zyn gehoort: maar 't bericht van Platina komt wel zoo waarſchynlyk voor; te weten dat ze ten tyde van Paus *Vitalianus*, omtrent den iare 660, in de kerkelyke dienſten begoſten te ſpeelen.

Maar om noch een woord van de orgels der middelſte eeuwen te ſpreken; wat zal men van dat orgel zeggen, 't welk van *Wolſtanus* in de voorreden op het leven van *Swithunus* beſchreven word? Dat was een orgel, gelyk hy ſchryft, dat als een dubbeld orgel was, en uit een dubbelde ry van blaasbalken beſtont. Op de hoogſte ry waren 'er twaalf, op de laagſte ry veertien; die twee ryen van blaasbalken maakten by beurten geluit en ſloegen op malkander. Dan ſchynt de dichter noch te zeggen dat 'er 400 zangers of zangſters op het geluit van dit ſpeeltuig zongen. Het beweegen van die blaasbalken gaven 70 ſtarke mannen zoo veel werk, dat hen het zweet, als zy den wint verwekken moeſten, ten lyve uitgeiaagt wierd. Dus verre van de oudheit der orgelen, nu moeten wy eens zien, wat de h. vaders en andere voorname kerkleeraren in de middelſte eeuwen en iets vroeger van het kerkorgelſpel geoordeelt hebben.

Dat 'er deftige mannen onder de Chriſtenen geweeſt zyn die het muzyk en het ſpeelen op den orgel afgekeurt hebben, is eene zekere zaak. De ſchryver van ſeker werkie, dat onder de werken van st. *Juſtinus* gevonden word, acht het zingen goed, maar wil 'er geen muzikale inſtrumenten bygevoegt hebben. De *h. Chryſoſtomus in pſalm.* 150, en *Iſidorus Peluſiota lib.* 2. *ep.* 176. beweeren dat die inſtrumenten den Hebreen alleenlyk toegeſtaan zyn om hunne zwakheit. De abt *Aelredus*, die ten tyde van

den

den h. *Bernardus* geleeft heeft, en deſzelfs diſcipel is geweeſt, valt op een aardige en krachtige wyze tegens die ſpeeltuigen uit. Zoo zyn die muzyktuigen dan op ſommige plaatzen toegelaten, op andere weder niet. En noch tegenwoordig, zegt de kardinaal *Bona de divin. pſalmod. c.* 17, worden de plechtige kerkdienſten in de kapelle van den paus zonder zulke ſpeeltuigen verricht. Ook heeft de kerk van Lyons, die zich zeer naaukeurig aan de oude kerkgebruiken hout, en alle nieuwigheden van de hand wyſt, het orgel altyt buiten hare kerkdienſten gehouden. Echter is het gebruik van dit beweeglyk en zielroerent ſpeeltuig, met goetkeuringe van vrome en geleerde mannen, hoe langer hoe gemeener geworden.

In de oude verklaringe van de abdy Kaſſino word ook verboden nieuwe orgelen te maken, zonder de toeſtemminge van 't algemeene kapittel: en dan mocht het orgel niet geroert worden, als op de voornaamſte hoogtyden, 't welk dan noch door geen monnik gedaan mogt worden; dewyl men verplicht was daar wereldſche menſchen toe te verzoeken. *Edmund Martene* getuigt, dat men weinig blyken zal vinden, dat de orgels by de oude monniken in gebruik zyn geweeſt. *Elfegus* heeft een orgel gezet in het klooſter van Winchefter; maar dat was met een ook een parochiekerk, daar de benedictyner monniken het beſtier over hadden. De graaf *Aldermannus* heeft 30 ponden vereert aan de kerk van Rames om kopere orgelpypen te maken; maar dat lieten zy dien grave toe, en droegen de onkoſten niet. In zekere kronyk van de abdy te Kara word eens van een orgel gewaagt, maar daar wierd nooit op geſpeelt, als op de voornaamſte hoogtyden, en als 'er de paus tegenwoordig was. Ja de zelve ſchryver *Martene* twyfelt 'er zeer aan of de benediktynerklooſters in Vrankryk wel voor den iare 1400, of ten hoogſten 1300, zich in hunne kerken van orgelen bedient hebben. Maar laat ons eindelyk van de orgelen tot andere dingen der kerk overſtappen.

Van het koor en andere kerkgebruiken.

Deze kerk is rontsom en allerwegen met banken en ſtoelen bezet, zoo voor de overheit, raden der kerk, en allerlei menſchen. Ten weſten onder het groote orgel is een verheve galdery, die men met trappen opgaat, voor de weeskinderen. Het koor is met vier hekken van wagenſchot der kerk afgeſcheiden, en aldaar in den iare 1603 geſtelt: deze afzondering pleeg voorheen van latoen te wezen, 't welke is een zoort van koper of metaal, in koleur na goud gelykende, 't geen onze voorouders in groote waarde plachten te houden; de voorwaarde of het beſtek hier van is noch in weezen, en heugt van den iare 1469, waarby *de kerkmeeſteren van ſinte Ypolitus kerke binnen Delft hebben beſteet Louwerys van Brecht tot Brugge in de ſteenſtraat, een manier van tralywerck te maken van latuen voir dat choir*, enz. welk werk hy op een geſtelden tyt gehouden was binnen Delft in de waag te leveren, en dan verders op zyne koſten op zyn plaats te zetten, mits daar voor genietende van elk pont *gewigts 5 groot en een halven, ende drie miten.* Op het groote koor, aan de zuidzyde, is een overgewelfde kapelle met een yzere deur buiten aan het gebouw afgeſloten, die miſſchien de voornaamſte ſakriſtye is geweeſt alwaar de beſte kerkſieraden bewaart wierden, en nu tot een komptoor voor de heeren kerkmeeſteren verſtrekt van beide de parochiekerken, dewyl dezelve te zamen gevoegt zynde thans onder een gezag en opzicht ſtaan; in welk komptoor noch veele oude bullen en brieven van pauzen, biſſchoppen enz. zyn beruſtende, benevens eenige ſchriften en documenten beide de parochiekerken rakende, welke eerſt wild en woeſt door een lagen, maar naderhand door den heer Dirk van Bleiſwyk op ordre zyn

by

by een verzamelt en in laden geborgen. Doch veele en wel de wezentlykſte beſcheiden en brieven zyn met de beroertens weggeraakt, en gelyk men zeit, ook voor het grootſte gedeelte doen vervoert op een kaſteel in Braband, alwaar dezelve noch heimelyk zouden bewaart worden, om by tyt en gelegentheit zich hier van te konnen bedienen.

Aan de noordzyde van het koor, regt tegen het gemelde komptoor over, is nog een vertrek, 't geen eertyts voor een catechiſeerkamer gebezigt wierd; dit is miſſchien geweeſt de ſakriſtye van de onderkoſter ſlus gemeld, alwaar men gewoon was de jongelingen des ſondaags na de middags-predikatie te onderregten in de grontregelen van den hervormden godsdienſt, by manier van vragen en antwoorden, terwyl de dochters in de nieuwe kerk haar byzondere plaats daar toe hadden.

Wanneer de ſtoelen en banken in de kerk zyn ingevoert.

Dewyl wy zoo aanſtonts gezegt hebben dat de kerk met ſtoelen en banken bezet is, en overmits veele denken dat deze manier haar afkomſt van de alleroudſte tyden rekent, zyn wy te rade hier over eenig berichtte geeven. De gewoonte om ſtoelen en banken in de kerken te zetten is al vry laat opgekomen. In de oude tyden moeſten de menſchen doorgaans over ende ſtaan, als het geen knielenstyt was, zoo wel kerkelyke perſoonen als leeken, behalven dat de biſſchoppen en de prieſters onder ſommige deelen van de mis gewoon waren te zitten. Onder de leerredenen van s^t. *Auguſtyn* ſtaat een geheele predikatie van s^t. *Cæſarius*, daar dien h. man tegens het zitten der menſchen in de kerken zeer uitvaart. Ten tyde van *Petrus Damianus*, zoo als in zyn 39 *opuſcula contra ſedentis tempore divini officii* te zien is, hadden de geeſtelyken zoo wel als de leeken al begonnen onder de kerkelyke dienſten te zitten: maar die yverige man kon die laffigheit en oneerbiedigheid, gelyk hy ſpreekt, niet verdragen, om welke reden hy wilde dat daar wetten tegen gemaakt zouden worden. De biſſchoppen en prieſters, gelyk wy even zeiden, hadden eertyts alleen het recht om onder eenige deelen van de mis te zitten, en dit word by ſommige ſchryvers genoemt *honor Confeſſus*, de eer der zittinge. Doch om dat de kerkelyke dienſten outtyts veel langer duurden als nu, moet dit al met eenig ongemak verzelt zyn geweeſt. Daarom vind men al dat de kanonniken ten tyde van Lodewyk de goede onder het zingen der kerkdienſten begonnen te zitten; doch dit wierd hen in de ſynode van Aken wel ſtrengelyk verboden. Had het hen noch geoorlooft geweeſt tuſſchen beide te mogen knielen, dan had de verandering noch eenige verlichting konnen geven. Doch dit was op de zondagen en in den paastyt zoo wel verboden als het zitten. De 9 eeuwe, of een weinig vroeger, heugt alleen dat de gelovige met ſtokken en krukken ter kerke quamen om daar op, of tegen aan te ruſten, maar niet langer als tot het evangelie toe, dan moeſten de ſtokken en krukken nedergeleit worden. De ſchryvers van de middelſte eeuwen gewagen zeer dikwils van dusdanige ſtokken. Onder anderen heeft *Chrodogangus*, biſſchop van Mets, die in de negende eeuwe geleeft heeft, aan de kanonnikken in zynen regel verboden om met zulke krukken of ſtokken ter kerke te komen. Ook hebben de monniken en kanonniken op zommige plaatzen metter tyt in ſommige deelen van hunne kerkzangen beginnen te zitten. De tempeliers plachten in 't eerſt alle ſtaande te zingen, maar in het 12 hooftſtuk van hunnen regel werd hier geboden in het zingen van het ochtendgebed te zitten enz. Men leeſt evenwel by Caſſianus dat de monniken van Egipten een andere gewoonte hadden; een van alle zong de pſalmen overluit, terwyl de andere zaten en met aandacht toeluiſterde.

Maar

Maar wat de banken aangaat, de ſchryvers zeggen dat dezelve in 't begin weinig in 't gebruik waren als by de Franſchen: en *Theophilus Raynandus* getuigt dat men in Spanie en elders noch tegenwoordig niet gewoon is in de kerken te gaan zitten. Ja de grootſte perſonagien zelfs oordeelden dat het paſte onder de goddelyke dienſten te ſtaan, en niet te zitten, des zullen wy om ons gezag te ſtaven het voorbeelt van den keizer *Conſtantinus* bybrengen; deze, wanneer *Euſebius* een lofreeden deede van het graf onzes Zaligmakers, hoewel het niet in de kerk, maar in het paleis geſchiede, wilde echter de geheele tyt niet gaan *neder zitten*; want wanneer *Euſebius* hem verzogt om op zynen *throon*, die digt by hem was, zich neder te vlyen, ontzei hy dit verzoek, om al ſtaande neerſtig toe te luiſteren, dewyl hy een zonderlyke ſmaak in Euſebius leerreede vont. En wanneer, na een geruimen tyt, de reede wydloopig zynde, de pasgenoemde kerkvoogt, ten gevallen van den keizer, zyne oratie wilde afbreeken en uitſcheiden, maande hy den zelven aan om voort te gaan, en zyn geſprek te eindigen. Waar op hy dan wederom verzogt wierd om neder te zitten, maar hy weigerde het, zeggende, *dat het niet betaamde te luyſteren naar eenig diſcours of predicatie van Godt, en in die tyt gemak voor hemzelve te nemen, en dat het met de godtvruchtigheit en godtsdienſt ten hoogſten overeenquam, verhandelingen van goddelyke zaken ſtaande te hooren.* Zoo grooten eerbiedigheit had dien treffelyken keizer voor de plechtigheit van den godtsdienſt. Zie het leven van *Conſtantyn lib. 4. cap. 33.* Ja *optatus Mileuitanus, de ſciſmat. dona teſt. lib. 4.* zeit duidelyk, *dat het volk geen privilegie had, om in de kerk neder te ſitten.* Trouwens hier van zyn in de ſchriften der ouden een menigte van zulke plaatzen te vinden. Maar laat ons wederkeren tot de blinkende koorſieraden.

De kooren van deze kerk, dewelke outtyts met koſtelyke altaren, ſtandbeelden en overheerlyke ſchilderyen pronkten, zyn nu met verſcheide marmere graffteeden van doorluchtige en beroemde perſoonen voorzien, om deze helden door zulke eertekenen der onſterflykheit toe te wyden. 't Is buiten kyf dat het oprechten van graftomben en grafſchriften byna zoo out is als de werelt; althans wy vinden al vroeg gewag gemaakt van Rachels graftombe. *Ende Jacob richtede,* zoo ſpreekt de h. ſchrift *Geneſis* 35. *v.* 20, *een gedenckteeken op boven haar graf:* welk teeken, (indien men Bochardus geloven mag) geweeſt is een heerlyke pyramide, ruſtende op 12 koſtelyke ſteenen, na het getal der zoonen Jacobs. By de Troyanen zyn de eertekenen van de uitmuntende perſoonen mede al in gebruik geweeſt, gelyk men uit Homerus bemerken kan.

De koorverſierſelen beſtonden outtyts in outaren en ſtantbeelden, en thans in heerlyke graftomben.

Vt te ſepeliant fratres & ſodales,
Sepulchro & titulo; eſt enim hoc præmium morientium.

De verſcheide beweegredenen van dit bedryf wyſt ons de zelve auteur ook aan. Voor eerſt is 't zeker dat het eerſte graf, hier gemeld, uit zuivere liefde is voortgekomen, volgens de getuigenis van Bochart, welke ſchryver gelooft dat het opſchrift ook zoude zyn geweeſt: *Hier leyt de ſchoonheit en de liefde.* Uit diergelyke beweginge heeft *Artemiſia* aan *Mauſolo*, haar waarde man, 't *mauſoleum* doen opbouwen, 't welke om zyne uitnementheit onder de 7 wonderen van de wereld word getelt. De tweede reeden is, dat zulke gedenktekenen als een duurzame eeuwigheit, ten allen tyden de

't Oogmerk der graftomben en grafſchriften onderzocht.

GRAFTOMBE
VAN DEN ADMIRAAL
MAERTEN TROMP.

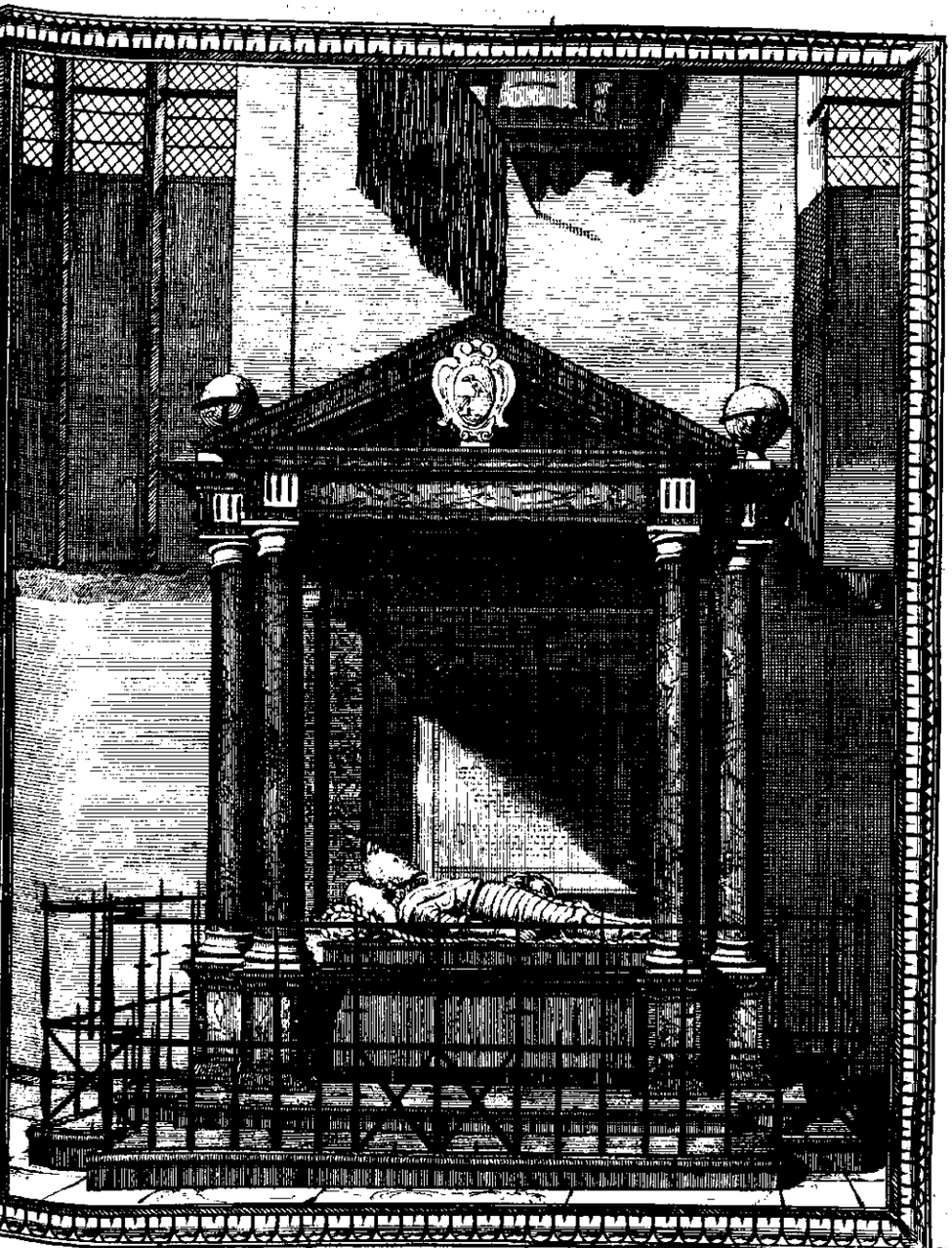

GRAFTOMBE
VAN DEN ADMIRAAL
PIETER HEYN.

roem en loffelyke daden der genen wiens aſſche en beenderen zy bedekken, aan de nakomelingen verkondigen, om welke reeden *Simon Machabeus* een treffelyk eergraf aan zynen vader ende broeder, en *Salomon* aan zynen vader *David* hebben toegeeigent. De derde reeden zou konnen wezen, dat zy als eeuwigdurende verkondigers en loftrompetters zouden zyn om ons ter navolging der deugden en daden der overledenen aan te prikkelen. Het voorbeelt dat van Julius Ceſar werd verhaalt is aanmerkenswaardig: hy komende in den tempel van *Hercules*, en aldaar ziende het beeld van *Alexander de groote*, begon zich grootelyks te bedroeven, en zyne traagheit te verfoeyen, dat hy noch niets gedenkwaardigs uitgerecht had, in die zelve iaren in welke Alexander de gantſche wereld had overwonnen, 't welk zulk een grooten indruk op zyn gemoet gaf, dat hy van dien tyt af aan dag en nacht overlei hoe hy beſt door loffelyke eerbedryven de faam ſtof zoude verſchaffen om zynen naam door de vier winden der werelt om te voeren.

Alle deze gemelde reedenen konnen ook elk in het bezonder in een graffſchrift gevonden werden, waar om zeker Schryver zeit *een graffſchrift behoort te gedenken, de naam en de ſtam van den overledenen oprechtelyk, zyn vaderland en qualiteiten kort by een geſtelt, zyn leven ende deugden modeſtelyk, ende zyn ſterven chriſtelyk, meerder ſtigtende tot exempel dan ydele glorie.* Zoo dat, indien wy de zaak wel inzien, zullen wy dezelve van veel meerder nut en voordeel bevinden als ons die gemeenlyk voorkomt. Zeker deze alouде ſtad Delft, waarin verſcheide weergaloze en kunſtige graftomben te vinden zyn, ſteekt boven andre ſteden verre in diergelyke graffieraden heerlyk uit. Voor eerſt, in de uitterſte middelhoek van 't koor dezer kerke, tegen de muur, is een heerlyke tombe van den noit genoeg geprezen dapperen zeeheld *Pieter Pieterſz. Heyn*, ter eeren van zyne dappere daaden opgerecht, zynde het pedeſtal van zwart marmer van voren wat uitkomende, in de hoeken wat inwykende, waar op vier afſtaande kolommen ſtaan, twee na het hooft-, en twee na het voeteneinde van het zelve marmer na de Doriſche wyze gewrogt; de bazementen en kapitteels zyn van wit marmer: op de zelve wyze zyn 'er ook vier platte pilaſters achter tegen de muur aan, onderſteunende met malkander een zwaar vierkant zwart marmer pavilioen, van vooren verheven met een driekante frontespies, waar in men het wapen vind van den admiraal, en aan wederzyden der hoekeinden ſtaat een globe, of hemel- en aardkloot, tot teken dat deezen manhaftigen held in de zeevaart en den loop der ſterren, als noodige wetenſchappen voor een opperzeevoogd, wakker afgerecht was. Midden onder dit heerlyk overdek zel leit het beeld van den overledenen, in volle wapenen van wit marmer, op een matras zeer kunſtig uitgehouwen; zyn linkerhand ruſt op zyn helmet, terwyl zyn rechterhand nevens hem nederlegt. Achter tegen aan den muur, tuſſchen de voornoemde pilaſters, ſtaat in eene witte marmere lyſt, eene zwarte toetſteene tafel, waar in veel gulde letteren, als helderſtralende ſterren in de duiſtere nacht flonkeren, die een heerlyk gedenkſchrift in de latyniſche tale uitlevert, en zyne groote daden aan d'onſterflykheit overlevert.

De graftombe van den grooten zeeheld Pieter Hein uitvoerig beſchreven.

DEO. OPT. MAX. ET ÆTERNÆ MEMORIÆ
Sacrum. lugete, fœderati mortuum, quem præclara in
Remp. hanc merita non ſinunt eſſe mortalem.

PETRVS

PETRVS HEINIVS. Architalaſſus, Braſiliæ, mari Mexicano, Luſitanis, Morinis, fatale nomen, hic jacet, cui fortitudo Mortem, Mors vitam dedit.

DELPHORVM Portu ſub ſeptentrione editus, natalis ſoli Famam, reportatis portu Matancæ, ad Occidentem opimis ſpoliis, gemino orbi intulit, parentum humilem ſortem animi magnitudine, & rerum geſtarum Gloria tranſcendens, non naſci ſemper Heroes docuit, ſed audendo fieri, per ineluctabiles fortunæ terra marique caſus numinis favore eluctatus, Indiam, Hiſpaniam, Flandriam, captivitatis ſuæ mox libertatis ac Victoriæ teſtes habuit, ſine temeritate intrepidus, ſine faſtu magnanimus, diſciplinæ navalis tenax non ſine ſeveritate, ut obſequii primum omnis patiens, ſic imperii poſtmodum omnis capax.

ANNO CIↃ. IↃC. XXIV. *Prefecti vicem gerens, urbem Salvatoris in Braſilia inter primos exſcendens, luſitanis ereptum vit. A°.* CIↃ. IↃC. XXVII. *Claſſi præfectus naves hoſtium ſex & viginti, ſub ejuſdem urbis mœnibus, Stupendo facinore expugnavit, diripuit, excuſſit: alias inſuper tres, incredibili auſu, ad Maream inſulam aggreſſus, præmia Belli ſpectante hoſte abduxit. A°.* CIↃ. IↃC. XXVIII. *Claſſem navium viginti, auro, argento, mercibuſque pretioſiſſimis gravem, ad cube littora felici occurſu offendens, feliciore Marte ſuperavit, & novus Argonauta, e nova novi orbis colchide, aureum Hiſpaniarum Regis vellus, Principibus Europæis formidabile, non in Græciam ſed fœderatorum terras nullo hactenus exemplo, tranſvexit & ſocietati Occidentalis Indiæ immenſas opes, Hiſpano inopiam, Patriæ ſuæ robur, ſibi immortale decus paravit.*

TANDEM.

MARIS Præfecturam quam foris meruerat, domi adeptus dum navali prælio cum Morinis decernit, navium hoſtiumque poſt cruentam pugnam victor, ipſe machina majore ictus, fatalem metam, ſine metu glorioſe adivit.

Ejus Famæ virtutiſque ergo.

EX Ill. & præp. ordinum decreto rei maritimæ præfecti Senatores.

MON HOC POS.

Vixit Annos LI. *Mens.* VI. *Dies* XXIII.

TO MEN ΘANEIN. OVK AIΣXPON. AAA. AIΣXPΩΣ ΘANEIN.

Boven deze heerlyke tombe hangt de wapenkas des admiraals, gevult met deſzelfs wapenſchilt, zynde een vogel op een heining, beide op *ſable* of zwart op een gulden veld; waar onder de wapenrok hangt, aan welkers eene zyde de gouverneurs ſtaf, en aan de andere zyde des gouverneurs rapier hangen, als meede deſzelfs yzere hantſchoenen en ridderſporen. Boven op de kas ſtaat zyn caſquet, en onderaan hangt de groote rouwbanier met het volle wapen en des admiraals ankers daar achter: allerbovenſt hangen drie groote ſcheepsvlaggen met Borgondiſche kruiſſen, in den jare 1628, weinig voor zyn dood, verovert met de koſtelyke zilvere vloot. Dit zyn de triumph- en zegetekenen des grooten mans, welke hier tot een eeuwige gedachteniſſe zyner heerlyke daden en onbezweke dapperheit, door welker kloek beleit dezelve verkregen zyn, ten toon hangen; wy zullen, als wy tot Delfshaven gekomen zyn, uitvoerig in zynen lof uitweiden, en nu alleen zeggen dat de hoogmoedige Spanjaart noch blooſt van ſchaamte, en verbleekt van ſpyt, wen hy ſlechts de naam dezes zeevoogts hoort noe-

men, terwyl Nederlant hem eeuwig bedankt voor d'eerlauweren die hy heeft t'huisgebracht, en toewenscht dat d'aarde zyne koude beenderen licht valle. Onder de afbeelding dezes voortreflyken mans schreef van den Vondel deze vaarzen.

De blixem, die het Beelt van 's aardryx Dwingelant
Leſt ſloeg de Kroon van 't hooft, de Scepter uit de hant
Voorſpelde dezen Hein, den zeeſchrik van Delfshaven,
Die 't al verovert wat Weſt-Indie kan graven.
't Vereenigt Neêrlant vrees voortaan voor geen belegh;
Filippus leit in zwym, en heeft den dootſteek wech.

De graftombe van jonkvrouwe Elizabeth van Marnix in haare pracht beſchreven.

Aan het einde van het noorderkoor verheft zich de heerlyke tombe der jonkvrouwe *Eliſabeth van Marnix*, dochter van den vermaarden en hoog-geleerden heer *Philips van Marnix*, heer van s^t^. Aldegonde, en huisvrouwe van den kolonel *Karel Morgan*, welke dit eermerk uit liefde en meewaardigheit heeft doen maken. 't Werk is na de Korintiſche ordre; het pedeſtal is van zwarte toetſteen, alwaar in het midden met goude letteren dit graffchrift geſchreven ſtaat:

Illuſtri ſerie longæque ab origine gentis
Morgani hic conjux Eliſabetha tegor.
Marnixi ſoboles, quod non neſcitur in orbe
Nomen, & invito tempore ſemper erit.
Virtutum ſatis eſt uni placuiſſe marito,
Quod pro me loquitur tam precioſus amor.

Dit pedeſtal is overdekt en rontsom met witte marmere platen ingeleit, en doorlopen met roode aderen, 't welk zeer ſierlyk en bekoorlyk is. Aan wederzyde van het opſchrift, op de gezeide ingeleide platen, zyn bekkeneelen en doodsbeenderen uitgehouwen, en tuſſchen beide gulde kooren-airen. Op deze voetzuil ſtaan vier kolommen, twee naar het hooft- en twee naar het voeteneinde, welkers ſchachten van toetſteen zyn. De bazementen en kapiteels zyn ſierlyk van wit marmer, gelyk dit geheele werk, vergult, waarop een pavilioen ruſt, ten wederzyde vierkant, en in het midden met een boog opgaande, meede van wit marmer, zich van voren vertoonende met 5 trappen, waar tuſſchen een vierkante ſteen komt met haar edelheits wapen, nevens dat van haar man in een ronde krans beſloten, haar vier eerſte quartieren daar aangebonden zyn: *Marnix, Ballieul, Americourt, Gryſſer*; op de boventrap eene recht opzittende eenhoorn als *tenant*, meede haar wapenſchilt alleenhoudende, zynde een zilvere *bande* met wederzyts een *goude ſterre* op een azuur of blaauw veld: op ieder der twee trappen daar benevens, zit een leeuw, en op de laatſte twee griffioenen, alle vier met ſchilden voorzien, als *Spange, Praet van Moerkerke, Serf, Pouvyves*, zynde de eerſte meeſt Henegouwſche, en onder de laatſte eenige Engelſche of Schotſche edele familien. Onder dit gewelfzel leit het beeld van deze edele mevrouwe, als in een waſſche kleed, van 't hooft tot de voeten, zeer kunſtig van wit marmer gemaakt, op een matras en een zware toetſteene zark, gedragen van drie leggende leeuwen, wederom van wit vergult marmer, ruſtende op het meergenoemde pedeſtal: het aangezicht en de handen van het beeld, mitsgaders de voeten, welke meede naakt zyn, en van plaaſter op het doode lighaam afgegoten, is uitnemende ſchoon en wel

wel gemaakt. Voor dit werk, om van ſchendige handen bevryt te zyn, ſtaat een ſierlyk hoog yzer hek met tralien met omgeboge vergulde lelien en punten vooruitſtekende, waar buiten op den ingang van het graf een blaauwe zark komt met deze letteren.

D. O. M.
Eliſabethæ Marnixiæ V. N. Philippi Marnixii S. Aldegondani
F. Matronæ generoſiſſ. uxori opt. caſtiſſ. matri pientiſſ.
dulciſſ. Carolus Morgan Eques tribm.
C. P. L. P.

Het middelſte gedeelte van deze zark is met haar mans wapen met de vier eerſte quartieren wederom omhangen, en onderaan, in een ander komportement, vint men deze aanſpraak van de daaropleggende vrouwe.

Vixi ut vivis morieris ut ſum mortua, anno
CIↃ. IↃC. VIII. X. *feb. relicta filiola*
Patri, Anna Morgan.

Dat van dezen inhout is:

Ik heb geleeft gelyk gy leeft, en zult ſterven als ik geſtorven ben. in het iaar 1608 *den* 10 *Februari, nagelate dochter van myn vader, Anna Morgan.*

Ten laatſten, op de kant van de zark volgt tot een beſluit deze regel zonder uitneminge,

Lex univerſis eſt, quæ jubet naſci & mori.

Het is een wet aan de gantſche natuur, welke beveelt geboren te worden en ook te ſterven.

Aan de zelve noortzyde van het koor ſtaat noch een vierkante kapelle, voorheenen al gedacht, alwaar men thans het heerlyke eergraf ziet ryzen van den vermaarden zeehelt en admiraal *Maarten Harpertſz Tromp*, om hem door deze zegetekens de ſterflykheit te ontrukken; een man wiens heldendaden zoo groot zyn dat de onvermoeide Faam, zwanger van zynen lof, zich ſchier uit den adem blaaſt om zyne glory door alle oorden der werelt met hare bazuin te trompetten; een man die in onze vaderlantſche gedenkſchriften met d'uitterſte eer en achting gedacht wort, en van Vondel in deze vaarzen verheerlykt is.

Eergraf van den grooten zeevoogt M. H. Tromp in zyne heerlykheit betchreven.

VRYE ZEEVAERT

Onder de Vlagge van den

DOORLUCHTIGEN ZEEHELT

MARTEN HARPERTZ. TROMP.

Ridder, L. Amirael van Hollant en Zeelant.

Pulchrumque mori ſuccurrit in armis.

DE plaegh van inheemſch en uitheemſch,
't Gedroght, dat met zyn dolle honden,

In't bloedigh moorthol, aan den Teems,
Den grooten Herder had verſlonden,
Zich dronken zoog aan's Koninghs ſtrot,
En knaegde op't Koninglyk geraemte,
Den romp, van hooft en kroon geknot,
Die moortpeſt, zonder Godt en ſchaemte
Nu vlammende op een verſchen buit
Van Frans gewas, quam nederzacken
En dreef voor ſtroom den bloetſtroom uit,
Om balgh en buik met roof te packen:
Maar die den afgront palen ſtelt,
En ketent helſche monſterdieren,
Ontfonckte't hart van onzen Helt,
Tot voorſtant van zyn Batavieren.
Dees zagh den gruwel in't gezicht,
Die helſch met vyfmael veertien koppen
De zon bedroefde en't hemelſch licht,
En, om ons zee haer keel te ſtoppen,
Zich dwers voor Hollants kielen ſmeet;
Waer op den Ridder aen quam rennen
Op zyne vleugels, vlugh, en breet,
Voorzien met vyf mael veertien pennen.
Hy voerde een ſlagzwaert in de vuiſt.
Het monſter braekte donderklooten,
Granaeten, blixems, baldert, bruiſicht;
Bedreef gewelt met ſtaert en pooten,
Blies roock en ſmoock en vlam en vier
Uit zyne kieuw, en koperekeelen:
Maer Hollants Perſeus trof het Dier,
Dat zalf noch kruit de borſt zal heelen.
Drie volle dagen hiel hy't ſtaen.
Hoe beet het op zyn yſre tanden!
Hoe ſchoot het toe! gelyk d'Orkaen
Op d'Indiaenſche golf en zanden;
Tot dat het eindlyck, afgemat,
Geſcheurt, verminckt, begon te deizen,
En liet ons rycke vloot, van ſchat
En ryckdom zwanger henereizen:
Hoewel't alreê de vrucht vermant,
Verſlonden had, ten roof geſchoncken
Aen zyn alvratig ingewant,
Van moort en diefſtal dol en droncken.
Dus quam de Hollantſche Amirael,
Die voor geen Zeehelt vlagh moet ſtrycken,
Een man, gelyck een punt van ſtael,
By geen Romeinen te gelycken,
Zyn Maesſtroom in, en wert begroet
Van't Vaderlant, en Zeve Staten,
Die hem verſchenen te gemoet,
Ten trots van al die vroombeit haten.

Wie

Wie vreeſt nu ſchutgevaert, of ſcherp,
Of zeegevaerte en waterſmetten?
ô, HARPERTSZOON, *ghy zyt ons harp!*
o TROMP, *men zal uw deugt trompetten,*
Waer 's hemels gunſt ons Zeevaert bouwt.
U komt een ſcheepskroon toe van gout.

Dees onſterfelyken held is lang, ſchoon met een zwarm van kanonkloten omringt, en zwarte wolken van rook, in d'alvernielende en gevaerlykſte oorlogen, ongeſchonden en gelukkig bewaert; doch eindelyk door eene ongelukkige musketkogel, voor den Hollantſchen oever getroffen, is zyne heldenziel haren ſterfelyken kerker ontſnapt, en ten ſtarren ingevaren, alwaar zy alle rechtſchape zeevoogden eeuwig in 't oog zal glinſteren. Waarom men in de vereenigde geweſten, daar des helds droevig noodlot van ieder betreurt wierd, om zyne gedachtenis te vereeuwigen, deze vier gedenkpenningen zag te voorſchyn komen, en onder deze verbeelding by den ere Mr. Gerard van Loon gezien worden. I. Op de voorzyde van den eerſten ziet men binnen een lauwerkrans het borſtſtuk van den geſneuvelden admiraal, welke tot huisvrouw had *Dyna de Haas*, verbeeld, en met de ridderorder van ſint Michiel verſiert, waar mede hem Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, in 't iaar zeſtien hondert negenendertig had beſchonken. Het rantſchrift luid aldus:

MARTEN HERPERTSZOON TROMP, RIDDER, LUYTENANT ADMIRAAL VAN HOLLAND EN WESTVRIESLAND. 1653.

Boven de afbeelding van het laatſtvoorgevallene gevecht, houden op de eigzyde, twee griffioenen zyn ridderlyk wapen onder eenen wimpel, waarop te leezen ſtaat:

OBIIT ÆTATIS 56.

IS OVERLEDEN IN 'T 56 IAAR ZYNS OUDERDOMS.

Want hy was in den Briel, in 't iaar vyftienhondert zevenennegentig geboren. Elf iaren oud zynde had hy zynen vader, ſlaande tegen eenen Engelſchen zeerover, zien doodſchieten, en zelf genomen zynde, dien wel derdehalf iaar als kajuitwachter moeten ten dienſt ſtaan, tot dat hy middel vond om te ontkomen. II. De eene zyde van den tweden vertoont wederom zyn borſtbeeld, en de andere het voorgevallen gevecht, binnen deze rantſchriften:

MARTEN HARPERTSZOON TROMP, RIDDER, LUYTENANT ADMIRAAL VAN HOLLAND, VOOR HET VADERLAND GESNEUVELT, DEN 10 AUGUSTI, ANNO 1653.

I. Onder eene ſtevenkroon, die door twee engelen word opgehouden, het borſtſtuk van Tromp tuſſchen twee zeegepalmen, verſcheidene heepsvlaggen en ander krygstuig, boven deze ſpreuk, op de voorzyde an den derden, verbeeld:

MYN HERT EN HANDT WAS VOOR HET LANDT.

e Engelſche en Nederlandſche vloot zyn op de tegenzyde in onderling vecht verbeeld, binnen deeze twee dichtregels:

WAEROM

WAEROM DOET MULLER TROMP DOOR KUNST VAN GOUT EN ZILVER LEVEN?
OM DAT HY D'YZER EEW DOOR KRYGSDEUGD HEEFT VERDREVEN.
DEN 10 AUGUSTI; 1653.

IV. De laatſte heeft mede des Admiraals borſtbeeld op het voorſtuk, doch in den rand dit verſchillende omſchrift:

MARTINUS HERPERTI TROMPIUS, EQUES, ET THALASSIARCHA HOLLANDIÆ XX ANNIS ÆTATIS, LVI.

MAARTEN HARPERTSZOON TROMP, RIDDER, EN ZEEVOOGD VAN HOLLAND GEDURENDE 20 IAAREN, IN HET 56 IAAR ZYNS OUDERDOMS.

Op het ruggeſtuk is het voorgevallen zeegevecht, binnen dit randſchrift verbeeld:

VICTOR HOSTIUM, FORTITER PRO PATRIA PUGNANS, OCCUBUIT; 10 AUGUSTI ANNO DOMINI CIↃIↃCLIII.

Verwinnaar der vyanden is hy, dapperlyk voor't Vaderland ſtrydende, geſneuveld, den 10 van Oogſtmaand, in 't jaar des Heeren 1653.

D'Agrippynſche zwaan begroette zyne uitvaart met deze lykgezangen;

Laet zich Europa niet verwondren,
Al ſcheen de weereld te vergaen
Toen, uit den Noortſchen Oceaen,
Dat oorlogsonweêr op quam dondren,
En baldren over dum, en ſtrant,
Een halven dagh en noch een heelen;
Tweehondert dryvende kaſteelen;
De bare zee in lichten brant;
De barſtende ſalpeterwolken
En d'elementen altemael
Geloſt van 't zwangere metael,
Op 't vlak daer twee vermaertſte Volken
Te water, boort aen boort geklampt,
Hun welluſt ſchepten, in 't vernielen
Van eike ribben, maſt, en kielen,
En menſchebeen; tot ſtof geſtampt;
Dat moorgeſchrei en yzerbraken,
De doôn en levenden, gemengt,
Gebraen, verdronken, en gezengt;
Dat weêrlicht, blixemen, en kraken;
Zoo veel gewelts heeft altemael
Gezweet om HARPERTS *te beſchreien,*
En 't lyk en d'uitvaert te geleien
Van Hollants grooten Amirael;
Die trots, om hoogh, op zyn kampanje
Zich offerde aen het krygsaltaer,

Dat

Daer hy den Zeegeweldenaer,
Den Ryxtiran van groot Britanje,
Met zyne ſabel in de vuiſt,
Ter vierſchaer daegde, om al ons ſchepen,
Met zynen havixklaeuw gegrepen,
Van onverzoenbren moort begruiſt,
De Turk van't Engelſch Barbaryen
Met zyn Janitſers, hoort, vol ſchrik,
Van't moortſtrant af alle ogenblik,
Zyn opgepreſt gewelt inlyen.
Hy ziet den brant van't maſtboſch aen
En zyne uit ſtof gewaſſe Reuzen,
Gereet ons bekkeneel te kneuzen,
In water, vier, en rook vergaen.
Die vloek des volks, om't hart benepen,
Ontveinsde al wat hy veinzen moght,
Tot dat zyn vloot de tyding broght,
En hare lenden na quam ſtepen.
Wat raet? wat middel om't gerucht
Met kracht op zynen mont te kloppen?
Is dit de keel van Teſſel ſtoppen?
Den Leeuw verbieden zee, en lucht?
Hy repte zyn klaeuw by d'Indiaenen,
Ontrukt den Teems dien ryken oeſt.
De beurs van Londen wort verwoeſt.
Ons eilant zwemt in bloet, en tranen.
Dus klaegde't uitgeputte Ryk,
Met d'overweldigde onderzaten;
Terwyl de Zeve vrye Staten
De ſtaetſy van't doorluchtigh lyk
Beraemden, om den Zeebeſchermer
Te kroonen, als den braefſten Helt,
Die't leven voor de Zeevaert ſtelt,
En meer verdient als gout, en marmer.
Hy ruſte nimmer onbeweent.
Al heeft de doot het lyf verſlonden:
De Faem is aen geen graf gebonden.
De deugt verduurt het kout gebeent.

De vernuftige Jeremias de Dekker wilde ook, met deze zuchten en tranen van't vrye Nederlant, d'aſch onzes grooten zeevoogts beſprengen.

Als leſt de Britſche peſt quam langs myn kuſten zweven,
Op datze my't gebruik afſtopte van den vloed;
Vloed, dien ik als de lucht gantſch vry behouden moet,
Heeft myn manhafte TROMP, *door zugt tot my gedreven,*
Flux op die water-plaeg zoo wacker vuurgegeven,
En haer met laeg op laeg zoo ridderlyk begroet,
Dat hy my wederom den adem krygen doet,
Maer och, (wat dier gewin!) ten pryze van zyn leven.
o Droef, o bitter lot! o vloekenswaardig loot!

Daer leit, ach! ach! daer leit de Leidsman, die myn vloot
Niet min ſtoutmoedig wiſt dan wyſelyk te ſtieren:
Doch ſchoon het lichaam moet verwelken en vergaen,
De naem van MARTEN TROMP *zal eeuwelyk beſtaen,*
Tot ſchande van den Brit, tot eer der Batavieren.

Geloof niet dat Vondel en Dekker d'eenige waren die onzen zeevoogt kranſen van lykſypreſſen vlochten: neen zeker, want al den adel der poëten offerde hunne tranen op zyn graf, en bliezen zynen lof door hunne bochtige trompet helder uit, en niet alleen queten zich hier in de dichters van hunnen plicht, maar zelf de redenaren, die hunne welſprekentheit beſteden om zyne deugden en daden ten hemel te heffen, en zynen roem ongeſchonden aan den laten naneef over te leveren, waarmede den hooggeleerden heere Anthon. Thyſius genen geringen lof inlei; ia ieder was genegen naar zyne wyze om onzen helt met hunne liefde en droefheit te verzellen. Het lyk des admiraals, dat op de Helder aan land gezet, en langs 't ſtrand in 's Gravenhaage gevoert was, wierd den vyfden van herfſtmaand van daar op eene ſtaatlyke wyze, zynde voorgegaan van de lyftrauwanten van den Staat, en van verſcheide anderen, die de eertekenen droegen, naar deze ſtad gebracht, en gevolgt van de raaden der admiraliteit, zyne naaſte bloedvrienden, de algemeene Staaten, en andere leden der hooge vergaderingen en gerechtshoven in den noorderhoek van 't koor begraven, gelyk wy ſlus zeiden; waar boven, op laſt der Staaten, eene zeer prachtige marmere grafſtede, ter waarde van tien duizent guldens, is opgerecht, waartoe den voortreffelyken meeſter *Jacob van Kampen* gebezigt wierd om dit pronkſtuk kunſtig en zinlyk uit te voeren. Men ziet hier (op dat wy dit blinkende eerteken naar ons vermogen afmalen) een verheven pedeſtal welkers lyſtwerk van boven en onder van wit marmer blinkt, en in de midden van toetſteen zynde; 't voornaamſte van dit pedeſtal ſteekt van den muur in een vierkant uit, en is van voren met eene witte marmerſteene plaat ingelegt, waarop den laatſten zeeſlag, waar in onzen helt geſneuvelt is, zeer kunſtig is uitgehouwen. De zyden, naar den muur inwykende, zyn met lauwerkranſen, en feſtonnen, kinkhorens en ſchelpen van wit marmer verſiert. Op het pedeſtal legt het beelt van den overleden zeehelt heerlyk en kunſtig in 't volle harnas; het hooft des beelts ruſt op den tromp van een ſtuk geſchut, en het lichaam op een roer van een ſchip; beneden, of achter het beelt ziet men een groote witte marmerſteen, die in zyn bovenſte deel een toetſteen beſloten hout, waarop zyne deugden, zegepralen, en doot met deze goude letteren te lezen zyn.

ÆTERNÆ MEMORIÆ

Qui Batavos, qui virtutem ac verum laborem amas lege ac luge.
Batavæ Gentis decus, virtutis Bellicæ fulmen, jacet, qui vivus nunquam jacuit & imperatorem ſtantem mori debere exemplo ſuo docuit,
amor civium, hoſtium terror, Oceani ſtupor.

MARTINVS HARPERTI TROMPIVS

Quo nomine plures continentur laudes, quam hic lapis capit, ſane anguſtior ei, cui Schola Oriens & Occidens mare, materia triumphorum univerſus orbis

Thea-

Theatrum, Gloriæ fuit, prædonum certa pernicies, Commertii felix asſertor, familiaritate utilis, non vilis, poſtquam nautas & milites durum genus Paterno & cum efficacia benigno Rexit Imperio, poſt L. *prælia quorum Dux fuit aut pars magna, poſt inſignes ſupra fidem Victorias, poſt ſummos infra meritum honores, tandem Bello Anglico tantum non victor certe invictus* X. *Aug. An. Æræ Chriſtianæ* CIↃ IↃC LIII. *Æt.* LVI. *vivere ac vincere deſiit.*

Fœderati Belgii Patres
Heroi optime merito.
M. P.

Onder deze heerlyke inſchryvinge zyn op de voorſchreve witte marmerſteen, zynde *Baſſereleve*, verſcheide kinderkens uitgehouwen: voor eerſt, nevens het beeld van den admiraal, in het midden, komen twee kinderen, waar van het eene het wapen van de hoogmogende heeren Staten generaal, het andere dat van de groot mogende heeren Staten van Holland en Weſtvrieslant hout, aan de eene zyde voor haar hebbende eenige heyerhamers en bylen, ſpietzen, ouwerwetſche ſchilden, en verſcheide ſoorten van Romeinſch krygsgeweer; aan de ſlinkerzyde, en het voeteinde van den admiraal, ſteekt een helmet met pluimen op een ſtuk geſchut, van buiten uit: boven deze wapens hangt een vliegend kint dat een ſcheeps kroon draagt, terwyl men boven dit gevlerkte knaapje noch een andere geeſtige jongen ziet die in een rolletie met uitgeſtrekte armen dit zinryke vaars vertoont:

Urbs phœbi cineres jactat, ſed currus honores
Ingreditur, quoties egrediturque mari.

Noch eenige andere kinderen zweven hier rondom, niet anders dan bazuinen en fluiten handelende, waar boven men het eerſte voornoemde opſchrift leeſt: ter wederzyde van dit *Baſſereleve*, komen toetſteene regt ſtaande naakten (zoo als men die na de ſpreekwyze der kunſtenaars noemt) zynde als platte pilaſters, tuſſchen twee vierendeelen van rood marmere kolommen, welkers bazementen en kapiteels van wit marmer zyn na de korintiſche ordre: deze regtſtaande naakten zyn behangen met tropheen van veellerhande Romeins wapentuig van wit marmer. Boven al dit genoemde kunſtwerk ſchiet 'er een zware witte marmere lyſt dwers overheen, waarin het volle wapen van den admiraal, in wit marmer gehouwen, opſtaat; 't welk hem allereerſt van den koning van Vrankryk, Lodewyk XIII, met plechtigheit tot zyn eer en adeldom is overhandigt, wanneer hy in den jare 1639, over den vermaarden zeeſlag in Duyns triumpheerde. Een zege zoo groot en zeltzaam dat hare weergade miſſchien noit gezien is; waarom de groote hiſtoryſchryver, de heer en Mr. Gerard van Loon, op dit geval oogende, in het tweede deel zyner zinlyke beſchreve Nederlantſche hiſtorypenningen van onzen zeehelt getuigt. " Tromp, zegt hy, bedreef wonderen, " ſtaande dit gevecht, onder een geſtadig vuur en rook, die de zee over- " dekten, en het gezicht der aanſchouweren zoo van de eene als andere kuſt " verduiſterden. Zulks de meeſten der Spaanſche ſchepen verbrand, door- " boort, of gewonnen wierden, en, gelyk ſommigen willen, maar acht het " geluk hadden van nevens den admiraal d'Ocquendo in de haven van " Duinkerke de algemeene nederlaag te ontkomen. Deeze was zeer groot;

"want men wil dat 'er dus veertig of eenenveertig ſchepen, verbrand, ge-
"zonken of verovert, acht duizend menſchen omgekomen, vier duizend
"gequetſt, en twee duizend gevangen, nevens den overigen buit in de
"Vereenigde Geweſten op eene zeegepralende wyze opgebracht zyn. Hoe
"'t zy, immers Tromp bekwam eenen onſtervelyken naam, de Staaten ga-
"ven hem eene vereering van zes duizend guldens, en de koning van
"Vrankryk hem verheffende tot den ridderlyken ſtant, deed hem deſge-
"lyks eene voortreffelyke ſchenkaadje, in erkenteniſſe van het hoogge-
"roemde zeebeleit, dat hy, ſtaande het laatſte gevecht had doen blyken:
"waar van de gedachtenis op deeze twee gedenkpenningen bewaard word.
I. d'afbeeldinge van het voorgevallen zeegevecht in Duins ſtaat op de ee-
ne, en dit geſchrift binnen eenen bloemkrans op de andere zyde van den
eerſten:

ÆTERNITATI SACRUM:
&c. &c. &c.

Waar van dit de vertaling is:

TER EEUWIGE GEDACHTENIS:
WEGENS DAT MAARTEN TROMP ADMIRAAL VAN HOLLAND,
ONDER HET BELEYD VAN DEN DOORLUCHTIGSTEN PRINS
FREDERIK HENDRIK,
DE SPAANSCHE VLOOT 67. SCHEPEN STERK,
EN VAN BEPROEFDE KRYGSOVERSTEN, SCHIPPERS,
VYFENTWINTIGDUYZEND SOLDAATEN,
EN ALLERHANDE TOERUSTING ONGEMEEN VOORZIEN,
DEN 16. VAN HERFSTMAAND 1639.
ALLEEN MET 17. SCHEPEN AANGETAST,
DES ANDEREN DAAGS OMTRENT DEN NACHT
WEDEROM BEVOCHTEN,
EN OP DEN VOLGENDEN DAG,
NAADAT HY MET 11. SCHEPEN VERSTERKT WAS,
VERSTROOID EN ONDER DE SLOTEN DER ENGELSCHE
STRANDEN GEDWONGEN TE WYKEN,
MIDSGADERS NAADE ZELVE ALDAAR EENE MAAND
BEZET GEHOUDEN TE HEBBEN,

ALS

ALS ZE EINDELYK OP LAST DES KONINGS VAN DAAR MOEST VERTREKKEN,

MET GROOTE DAPPERHEYD DEN 21 VAN WYNMAAND VERDELGD HEEFT,

HEBBEN DE STAATEN VAN HET VEREENIGDE NEDERLAND

DEEZEN DOEN MUNTEN,

door J. LOOFF.

II. De tweede is den eerſten gelyk, uitgezondert dat op dezen het opſchrift door geene bloemen, maar eenen druivekrans omvangen is, als in de afbeelding kan gezien worden.

Sedert deze zegetekens, en byzondere eer, waar mede hy van den koning van Vrankryk beſchonken wierd, is hy altyt in den rang der allerdoorluchtigſte edellieden geplaatſt en geeert. Uit den naam des konings is in het bovenſte gedeelte zyns wapens, gelyk men wat hooger in de wapenkas, als ook in de rouwbaniere met hare behoorlyke onderſcheide koleuren noch bequamelyker kan zien, een gulde lely op een *azure* veld, waar by den kardinaal *Armandus de Richelieu*, wat lager heeft bygevoegt een *chevron de gueules* of roode keper, gelykende twee balken tegen elkanderen opſtaande, by wyze van een paſſer op een zilveren grond, als meede een antyks ſchip van ſabel of zwart, van wegens de ſtad Parys, onder het keper zich vertoonende, aan welke wapenen de koning van groot Brittanie, Karel de eerſte, (boven dien dat hy 't zwaart van den admiraal Pennington uit de ſchede trok, en, na de gewonelyke wyze, dezen *onzen zeeridder* met de ridderlyke waardigheit heeft verſiert) op beide de zyde een recht opſtaande griffioen heeft gevoegt, om den hals een gulden band hebbende, waar aan ieder een wapenſchildeken is dragende, waar in de roode en witte roos uitgebeeld zyn op een zilveren grond, tot een teeken van de vereeniginge van het huis van *Yorke* en *Lancaſter*. Bovenop tot *cimier*, of helmteeken, komt noch een gulde lely, als het voornaamſte ſtuk uit het wapen genomen; van achteren ontdekt men ankers van de admiraliteit kruisgewys over malkanderen aan de hoeken van het ſchilt uitſteken, zoo dat dit wapen, dat koningen en vorſten met eertekenen geliefde te bekronen, in kunſt en koſtlykheit het kunſtigſte gezicht in verwondering verrukt. Ter wederzyden van dit heerlyke wapen komt een *triton* of naakte zeeman, zeer fraai gewrogt, kragtig blazende op een zeehoorn, terwyl zyn lyf met een zeekleet van mos, ſchulpen en diergelyk zeegewas is behangen, met vier viſſige wieken op den rug voorzien, terwyl een dolfyn daar beneffens de uiterſte hoeken van het werk beſluit: al het beeldwerk dezer tombe is gemaakt door *Rombout Verhulſt*; het lyſtwerk, de tropheen, en den zeeſlag onder aan door eenen *Hendrik de Keyzer*. Buitenom komt, tot beſcherminge van dit heerlyke werk, een maſſyf yzer hek, regt opgaande en doorſtoken, en zeer kunſtig gemaakt, boven met een yzere ſtaaf aan een gehecht, daar punten doorſteken. Tot lof van deze heerlyke graftombe, en den daarinleggenden dapperen zeeheld, heeft den phenix der Hollandſche poëten, Jooſt van Vondel deze vaarzen gemaakt:

Hier ruſt de Zee-Held Tromp de dappere beſchermer
Der Zee-vaert en de Zee; ten dienſt van 't vrye land,
Dat 's mans gedachtenis bewaert in 't kunſtigh marmer
Zoo levendigh gelyck hy ſtierf voor 't Hollands ſtrand,
Beluyd met moord-geſchrey en donderen van kartouwen
Daer Groot Brittanje in brand, al 't water viel te kleen,
Hy heeft zich zelv' in 't hart der Burgren uytgehouwen,
Dat beeld verduert de pracht van graf en marmerſteen.

Het roer van het ſchip, daar het voornaamſte beeld op legt, als ook de tromp van het ſtuk geſchut ('t welk ook eensdeels op zyn naam zinſpeelt) en het andere bywerk, zyn alle kentekenen, en waardigheden die den perſoon verbeelden, 't welk een navolginge is der oude Grieken en Romeinen. Maar inzonderheit munt hier de ſcheepskroon uit, welke men boven de vorſtelyke kroon van hunne edele grootmogende, en de graaflyke kroon van hunne edele grootmogendens wapenen ziet: deze hebben de oude Romeinen, welke zeer eergierig en gloryzuchtig waren, uitgevonden; want *om de gemoederen van haar volk tot noble daden meer ende meer te verwecken, verordonneerden* Trophea, Arcus triumphales, laureatas literas; *midtſgaders Croonen van verſcheyde ſtoffen, fatſoenen ende namen, na die gelegentheden van de verdienſten, de namen waren:* Corona obſidionalis, Triumphalis, Ovalis, Corona Civica, Corona Muralis, Corona Navalis, *ende* Corona Caſtrenſis. En overmits ons vaderland meeſt door de zeemacht beſtaat, en deſzelfs welvaren daar door word bewaart, is ons gevolglyk aan de vryheit der zee ten hoogſten gelegen, des verdient de *ſcheeps-kroon* hier te lande dan wel de eerſte plaats; zy was van voorſtevens en ſnuiten van ſchepen gevlochten, welken van den Nederlandſchen Herauld aldus beſchreven word: *Van gelyke ſtoffe* (zeit hy, te weeten gout) *was de ſcheepskroon, welke vereerd wierd aan die geene, die allereerſt enterde in eenigh ſchip van den vyand. En deze kroon accepteerde Marcus Varro, dewelke hem gepreſenteerd wierd van Pompeio in de ſtryd van de zeerovers: van gelyke Marcus Agrippa, en Sylla, van Octavi; mitsgaders veele anderen.* Zie den Nederlandſchen Herauld bladz. 29.

De grafſtede van den edelen Aarnout van Duvenvoorde.

Noch is op het koor van deze kerk begraven den edelen en manhaftigen jonker *Aarnout van Duvenvoorde*, welke, na dat hy als vrywillige menigmaal ten dienſte van het vaderland zyn leven had opgeoffert, en een kolonels plaats had bedient, over verſcheide ſteeden en forten, daar onder ook 's Gravenweerd, had gouverneur geweeſt, eindelyk in de langdurige en ſtrenge belegeringe van *Ooſtende*, in den iare 1602, van de peſt is wechgenomen, en eenige tyt daarna alhier op het middelkoor ter aarde beſtelt; behalven zyn wapenkas, (naar tyts gelegentheit opgepronkt, en omtrent boven de trouwſtoel hangende, de *guidon* of *Cornette*, met de ſlag van het ſpringen van het kruitmagazyn daar afgeraakt zynde,) legt boven zyn graf een groote blaauwe zark, met dit opſchrift hier onder voorzien, 't welke door outheit en fynigheit der letteren geheel begint uit te ſlyten (overmits het in de grootſte wandeling van het koor leit) doch op dat het opſchrift by tytverloop niet gants onleesbaar mögt worden, en dus de gedachtenis van dezen braven heer als uit de geheugenis raken, hebben wy goed gedacht ter zyner eeren dezelve alhier in onze beſchryvinge te vereenwigen.

EPI-

EPITAPHIUM.

Nobiliſſ. & magnanimi Heroïs Arnoldi Duvenvordii Tribuni militum, deverſorum oppidorum & munitionum olim Gubernatoris pro Deo & Patria fidiſſimi & pientiſſimi.

Siſte gradum tu qui tranſis meritoque ſepulchrum hoc
Aſpice, ut inquiras quis hic eſt,
Ille à quo potuit virtutem diſcere virtus,
Cui comes & pietas & fides,
Vivere cui decus in Chriſto, cui pro grege Chriſti
Dulce fuit bellum, & mors ipſa.
Scire cupis quis ſit, jacet hic Duvenvordius ille
Nobilis Arnoldus Batavorum decus,
Heu rapuit quem peſtis atrox Oſtendaque ſæva
Felix nam Deus ipſum ſuſcipit;
Rara avis in terris nigroque ſimillima cygno
Magnus erat pietate & Marte.

OBIIT A°. CIↃ. IↃ. C. II. IV. NON. JVN.

Het welke in onze Nederduitſche tale van dezen inhout is:

GRAFSCHRIFT

"Van den weledelen en grootmoedigen heer *Aarnout van Duvenvoorde*,
"kollonel over een regiment ruiters, eertyts gouverneur van verſcheide
"ſteeden en forten, voor Godt en het vaderland getrouw en deugtzaam.
"Sta ſtil, wandelaar, en bezie dit verdiende graft, op dat gy weet wie het
"is, hy van wie de deugt zyn ſterkte leerd, van wie de trouw en deugt een
"medegezel is. De eer van te leven in Kriſtus, en voor zyne kudde is hem den
"oorlog ia de dood zelfs zoet geweeſt. Begeert gy te weeten wie het is? het
"is den edelen *Aarnout van Duvenvoorden*, de roem der batavieren, welke,
"eilaas, door de felle peſt, in de zware belegeringe voor *Oſtende* van Godt
"gelukkig is ontfangen. Hy was groot door deugt en oorlog, en gelyk
"een zwarte zwaan een zeldzame vogel op der aarden.

"Overleden in 't iaar 1602, den 2de. Juni.

Boven dit opſchrift is zyn wapen uitgebeeld tuſſchen twee oude vermaarde helden, *Hector* en *Achilles*: het beſtaat in drie halve manen van ſabel in een verguld veld, hebbende voor *cimier* twee molewieken boven uit den *helm en timbre* komende, alwaar men van achteren en boven uit de faam met een lauwerkrans en bazuinen voorzien ziet verſchynen.

Verſcheide andere grafverſieringen.

Behalven de gemelde tomben en graffteden, zoo zyn'er noch een groot getal van wapenkaſſen, welke eenige met banderollen, wapenrokken, rapiers, ſporen, yzere handſchoenen enz. na de waardigheit der perſoonen en tyden, zyn pronkende; hier en daar aan de muuren en pylaren vint men noch eenige gedachteniſſen welke de kerk verſieren, waar van 'er eenige by luiden van verſtand voor net en raar gehouden worden. Voor eerſt, om het outſte eerſt te noemen, komt ons op het koor, tegen aan het komptoor van de heeren kerkmeeſteren, voor het graffchrift 't welke de heer *Jacob van der Duſſen*, in zyn leven burgemeeſter dezer ſtad, mitsgaders hoog heemraad van Delfland, heer in Heeren Carſpel, Calverdyk, Dirxhorn enz. voor zich zelf doen ſtellen heeft, benevens voor zyne huisvrouwe, kinderen en zwagers in den iare 1614. Daar aan volgt, omtrent het graf van den admiraal P. Heyn, een graffchrift 't welk de heer Frans Meerman, in zyn leven burgemeeſter van Delft, ter gedachteniſſe van zyne waarde

huis-

huisvrouwe *Maria de By*, by manier van een droevige aanſpraak tot de overledene in Nederduitſche poëzy heeft doen ſchryven in den iare 1622. Daarna is tegenover het voorſchreve komptoor van de heeren kerkmeeſteren, door den heer *Jan van Lodenſteyn*, eertyts burgemeeſter dezer ſtad, en deſzelfs huisvrouwe *Maria van Bleyſwyck*, in den iare 1644, een gedenkteken verzorgt door haar eenige zoon M^r. *Everard van Lodenſteyn*, burgemeeſter dezer ſtad. Eenige iaren daar naar heeft de heer *Gerard Welhouck*, in zyn leven burgemeeſter van Delft, als mede bewindhebber der ooſtindiſche kompagnie, voor zich zelven, en voor zyne afgeſtorve huisvrouwe *Maria Jans*, dochter van *Lodenſteyn*, als meede voor zyne tweede huisvrouwe doen noch in levende lyve zynde, en zyne nakomelingen een grafkelder en opſchrift doen maken omtrent de tombe van den admiraal Tromp. En eindelyk is, niet verre van daar, in den iare 1661, een grafſteede toegeeigent aan den heer *Jacob Delf*, in zyn leven veertigraad en havenmeeſter dezer ſtad, by zyne nagelate weduwe *Anna van Hoogenhoek*, Abrahams dochter. Voorts is noch in de kerk, ten zuidweſten, aan een pylaar een gedenkſchrift opgerecht ter gedachtenis van *Clara van Sparenwoude*, overleden in den iare 1615, en eertyts huisvrouwe van M^r. *Arent vander Meer*, in zyn leven hoogheemraad van Delfland, raad en ſecretaris dezer ſtad.

Dit zyn dan de tegenwoordige verſierſelen dezer kerke, die de plaatzen der voorgaande bygeloviglieden hebben ingenomen. Zoo dat het heiligdom van die roomſche kraam gezuivert zynde, eenigzins gelykvormig is met den ſtaat van het eerſte eenvoudige kriſtendom: indien de oude en eerſte kriſtenen eens wederom mogten herleven, zy zouden niet veel genadiger met deze tegenwoordige verſierſelen en tomben handelen als men met de outaren en ſtandbeelden, ten tyde der beeldſtormerye, gehandelt heeft: want in hunne eeuw was 't geen gebruik om aldus in de kerken te begraven, veel min die met wapenen en opſchriften op te pronken: zy zouden ligt gezegt hebben, de kerk is een huis of plaats des gebets enz. zoo dat het zeker is dat beide deze dingen by d'eerſte kriſtenen niet geprezen zouden werden. Wat de oudvaders en deftige mannen van al dat ſtichten en oppronken van beelden en outaren geoordeelt hebben, zullen wy hier naar noch wel eens aantoonen.

Onderzoek of de kerkgraven by de Romeinen en het eerſte kriſtendom in gebruik waren.

Dewyl wy hier wydloopig hebben gehandelt van de tomben en begraafplaatzen, dunkt my dat het niet te onpas zal komen, dat wy eens zien of dit outtyts, en by de eerſte kriſtenen, ook al in gebruik is geweeſt. Voor eerſt bevinde ik dat, ten tyden der Romeinen, het niet alleen ongeoorloft was in de tempels, maar zelfs binnen de muren van de ſteden te begraven, en dit was wel byzonderlyk in een oude wet van de 12 tafelen verboden, *van binnen ſtads muuren niet te begraven*; zie hier van *Cicero de leg. lib. 2.* Dit heeft eenige eeuwen ſtand gehouden, na dat het kriſtendom nu al in de wereld verſpreid was. Het eerſte voorbeelt onder de kriſtenen van in de kerken te begraven, ſchynt geweeſt te zyn van den keizer *Conſtantinus de grooten*, de eerſte der keizeren die het kriſtendom omhelſt heeft. De *H Joh. Chryſoſtomus*, welke deze zaak zeer wel bekent was, ſchryft 'er aldus van, *Homil. 26. in cor. 2. De keizer Conſtantinus*, zegt hy, *heeft gemeent dat hy zyn vader den grooten Conſtantyn een uitſtekende eere zoude aandoen, met hem in het portaal van den viſſcher te leggen; want het geene de poortiers in de hove zyn ten aanzien van de koningen; dat zyn koningen in hun graf ten aanzien van de viſſchers; en zy meenen gelukkig te zyn dat ze de kerkdeur* (tot hunne grafſtede) *mogen hebben?* De zelfde vader ſpreekt eveneens in zyne redevoeringe *dat Chriſtus Godt is. Onze koningen* (zeit hy) *te Konſtantinopolen achten het voor*

voor een groote eer dat hun lighamen niet nevens de apoſtelen, maar buiten hun kerkdeuren begraven worden, en dat zy koningen deurwagters worden. Doch *Euſebius*, welk het beſt van allen geweeten heeft, zegt dat hy in de kerk begraven is. (*lib.* 4. *vit. Conſt. c.* 60. 70. 71) Doch *Cabalſutius* houd het voor zeer waarſchynlyk dat door de kerk alhier het portaal der kerke verſtaan word, en dat de biſſchoppen, zoo wel als *Conſtantinus* zelfs, nergens anders begraven wierden, en dat komt met de woorden van Chryſoſtomus over een. Men vind een wet in de ſynode van *Bragius* (*can.* 36) gehouden in den iare 572, *dat men de lyken der afgeſtorvene buiten de kerken zal hebben te begraven.* En hier van zyn in meer ſynodens wetten gemaakt: echter nam de gewoonte van in de kerken de lyken d'aarde over te leveren ten tyde van paus Gregorius de groote al ſterk toe, gelyk in verſcheide plaatzen van zyne ſamenſpraken te zien is. En *Klodovius*, de eerſte der Franſche koningen die het kriſtengeloof kuſte, en in den iare 511 geſtorven is, wierd ook in een kerk ter aarde beſtelt. Ja de heer *Kornelis Alkemade* toont in zyn geleerd werkie van het ceremonieel der begraveniſſen, aan 't 19 hooftſtuk, dat al *hier de lighamen van outs niet in de kerken of vergaderplaatzen der gelovigen, maar elders op het veld begraven wierden, en daar kerken waren, op de kerkhoven.* Zoo is de leeraar Adelbertus, zegt hy, begraven omtrent het hof of kaſteel van koning Radbodus te Rynegom, van waar hy naderhand is overgebracht in de kerk van Egmond. En hier van zou men zeer veele voorbeelden, zoo van biſſchoppen, als vorſten en groote heeren, konnen bybrengen, welke tot de 8 en 9 eeuwe noch maar in de portalen der kerken mogten, en ook wilden begraven zyn. Outtyts waren buiten de poorten der ſteeden zekere plaatzen of kerkhoven, alwaar men de lyken ten grave deed dalen, en die hoven of kaſteelen hadden leggen, wierden aldaar zeer dikwils begraven, gelyk men in zeer veele voorbeelden der martelaren kan ontdekken.

Wanneer men de lyken in doodkiſten lei onderzocht.

De manier van de lyken in doodkiſten te leggen en zoo te begraven, is ook al omtrent den iare 1300 op de baan gekomen, en op de ſcheepen in zee allereerſt in gebruik geraakt, 't welke men doen houte huisies noemde, en mettertyt is dit gebruik overal doorgedrongen; die oude manier werd by de meeſte monniken in de klooſters noch naargevolgt, alwaar men de overledene monniken noch zonder doodkiſt begraaft. Daar by placht men outtyts de lyken, eer zy begraven wierden, haar beſte kleederen aan te trekken; ia ſommige lieten 'er noch nieuwe toe maken, en het lyk, dus opgeſchikt zynde, wierd aldus in het graf gelegt: waar van by ſommige, zoo ik meene, de gewoonte is overgebleven van de doode lyken van ionge dochters en jonkmans met bloemen, linten, en andere verſierſelen op te pronken.

Men trok de doden hunne beſte klederen aan.

Nu werden in de kerken als ook op de kerkhoven dikwils 2 à 3 lyken of kiſten in een graf op malkanderen gezet, een zaak die outtyts zeer ſtreng, ia op den vloek by ſommige verboden was: als in de ſynode van Maſcon (*can.* 17) en die van Auxerre (*can.* 15) te zien is. Ia *Aringius* getuigt in zyn boek van 't onderaardſch Romen, *lib.* 1 *cap.* 26, dat het by de oude kriſtenen een vaſte en onverbrekelyke gewoonte geweeſt is, dat 'er nooit twee doode lighamen op malkanderen gelegt wierden. En als 'er al twee in de zelfde graffteede gelegt moeſten worden, wierd het eene beneffens het andere gezet, maar noit bovenop geplaatſt. Dat dit al van outs is onderhouden geweeſt, blykt uit verſcheide graffchriften, gelyk ons den gemelden *Aringius* wyd en breed aantoont.

NIEUWE wel-eer S^t. URSUL's. KERCK.

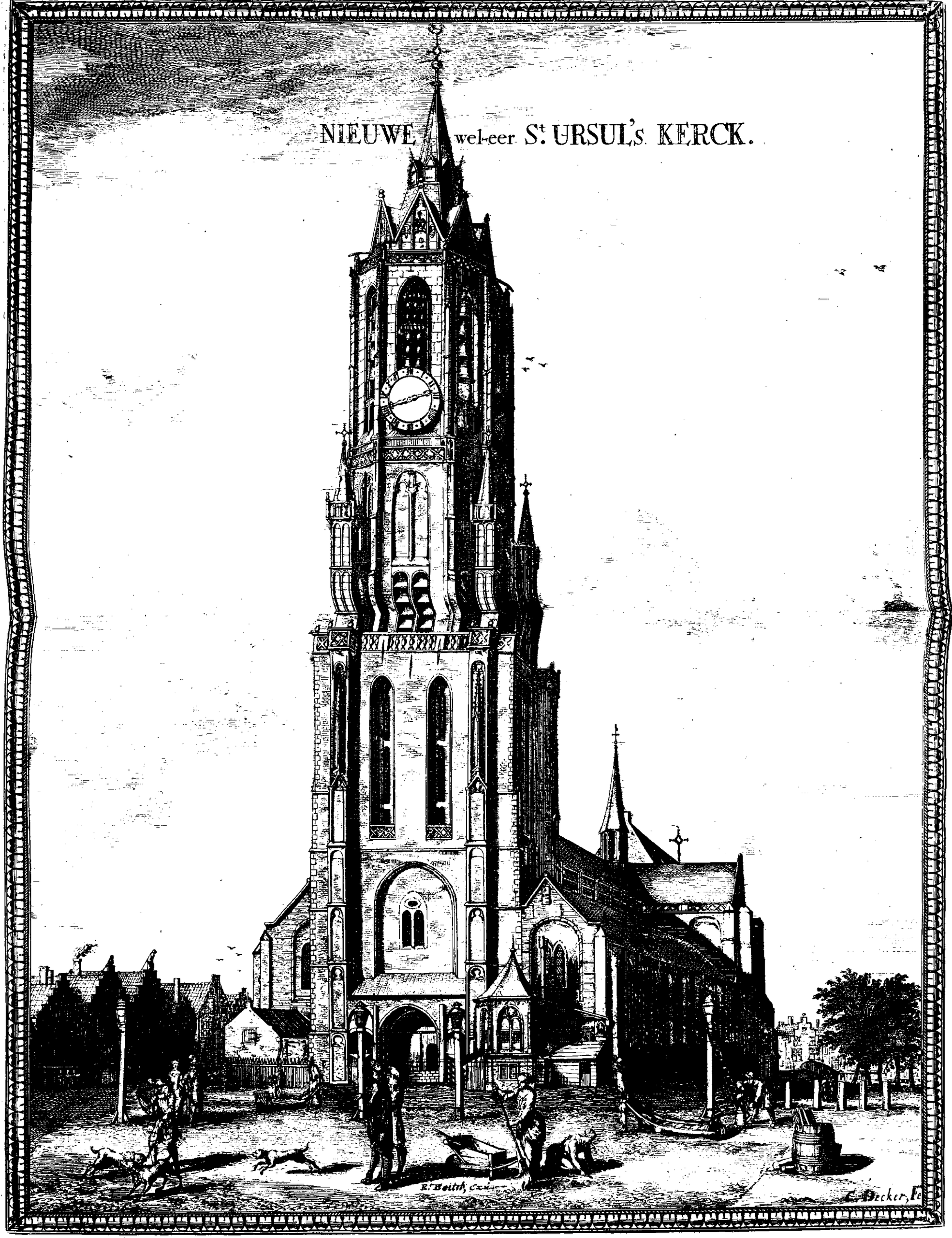

Maar wy zullen weder, d'aloude gewoonte daar latende, tot onze oude kerk wederkeren en ons hooftſtuk ſluiten.

De rampen en ongevallen die dit oude gebouw, door het nootlot des fortuins, nevens andere gebouwen en zaken onderworpen is geweeſt, zyn, zoo verre ik die uit de oude ſchriften heb nageſpeurt, ſlus al gemeld. Doch omtrent den iare 1665, heeft het een wonderlyk geval uitgeſtaan, en 't was wonder dat het niet onder de puinhopen begraven wiert: want in een gevaarlyk onweder, dat veele zware dyken deed bezwyken, ſloeg, door den donder, het vuur in het houtwerk van den noordwyzer, zoo dat dit ten eerſten in brand geraakte, 't welk by geluk van eenige ionge mansperſoonen ten eerſten ontdekt wierd, en met grooten yver gebluſt: want had deze vlam zich maar een weinig verder verſpreit, zou buiten twyffel, door 't aanblazen van den ſterken wind, alles ten eerſten in volle vlam geſtaan hebben, en miſſchien, door de vliegende vuurkoolen, wel een deel van de ſtad aan de vlam zyn opgeoffert. Dus heb ik de merkwaardigſte zaken die ik van deze kerk in oude ſchriften en ſtukken heb gevonden ontworpen, doch overmits de meeſte, gelyk ſlus gemeld is, zyn wechgeraakt, ben ik buiten ſtaat de nieusgierigen meer zeltzaamheden toe te reiken.

Nu zullen wy overtreden na de nieuwe of s^t. Urſulaas kerk, en zien wat ſtukken en beſcheiden daar noch van voorhanden zyn.

V. HOOFTSTUK.

Men wyde van outs veel kerken en kloosters aan s^t. Ursula in; de geschiedenis dezer sanctin met haar elf duizent maagden onderzocht. D'oorspronk der nieuwe Delfsche kerk is vol zeltzaamheden. Van 't schip dat het beelt van de moeder Godts voerde, en den opbou van dit heiligdom. Waarom de kerken van outs en noch oost en west gestrekt staan. Van d'oorsprong der gildes en hunne misbruiken. De veelheit der outaren zyn geen bewys van godtsdienst. By d'eerste kristenen vont men maar eenen altaar. De doopvonten en hostien in hunne gebruiken vertoont. Van de danseryen, speelen en andre ongeoorloofde vermaaklykheden der geestelykheit. Het feest des kints. De koleur, waardigheden, en naamen der 3 koningen onderzogt. Spel van 't h. graf. Van 't feest der narren. d'Ommegang der ezelen, en plechtigheit van het banvonnis. Beschryving van den toren der kerk. Van de lui- en speelklokken, en door wie uitgevonden. De kerk van buiten beschreven. Van hare kapellen, autaren, vikaryen en broederschappen. De beelden van s^t. Dominikus en Thomas. Van d'orgelen, en plechtigheit der ommegangen. 't Officie van het zevengetyde, en het h. sakrament. Voorts van de mirakelen, en outheit der gildes dezer kerk. De beschermheiligen der gildes. 't Gilde van s^t. Lukas en zyn kamer verklaart. 't Gilde van s^t. Nikolaas, Jezus, des sakraments en van s^t. Hippolytus ontvout. Van de kerkglazen. Van d'armoede van dit godtshuis, en hoe 't zich herstelde. De prachtige graftombe des prinse van Oranie uitvoerig afgemaalt. Verhandeling eeniger grafschriften en grafsieraden.

DE KEKK VAN S^T. URSULA,

Nu de nieuwe kerk genaamt.

Van outs wyde men veel kerken en kloosters aan St. Ursula in.

NIemant, die slechts een weinig in de kerkelyke geschiedenissen bedreven is, zal onkundig zyn dat 'er voorheen een groot getal kerken, kloosters, kapellen, outaren, en broederschappen, ter eere van de heilige maagt Ursula zyn ingewyt, en teffens met haar naam bestempelt. De godtvruchtige Delvenaars hebben hier in voor andere steden niet willen wyken om hunne zucht aan deze maagt te toonen, om welke reden zy haar de tweede parochiekerk van haare stad hebben toegeheiligt; en of d'eer der afzondering van dit heiligdom niet genoeg ware heeft men haar daarenboven noch een klooster gebouwt, verscheide altaren, vikaryen, en broederschappen vereert en opgetimmert. Doch hoe groot het getal van kerken, kloosters enz. is, en hoe wyd en breed veele geachte mannen van deze maagt opgeven, echter zyn 'er weinig heiligen die in de Roomsche kerke werden geviert, waar van zoo weinig zekerheits is. Ja door alle de onzekere en strydige verhalen daar de meeste schryvers van zwanger gaan, verwerpen sommige de gantsche historie, en stellen s^t. Ursula met haar elf duizent maagden onder die heiligen, welke noit den aardbodem betreeden hebben, doch hier in kan ik deze mannen niet wel toevallen; want zoo men om het verschil van verscheide schryvers een zaak geheel wil verwerpen, zal men waarlyk een zeer groot getal van

allerhande oude geſchiedeniſſen, welke by de geheele wereld nu voor zeker gehouden werden, den bodem inſlaan; des zyn wy te rade, zoo kort ons doenlyk is, aan te toonen wat 'er ons de geſchriften van aan de hant geven.

De geſchiedenis van Sc. Urſula met haar 11000 maagden onderzogt.

Men dient dan te weten dat s^t. Urſula een getal van elf duizent maagden wort toegevoegt die alle met haar zouden gedoot zyn, doch veele zien tegen deze groote wolk met maagden met weerzin op, gelyk by *Baillet table critique des auteurs enz. 21 nov.* kan gezien werden, en eenige leggen dit aldus uit, dat 'er miſſchien in de oude beſchryvinge geſtaan zal hebben *Urſula & undecimilla*, *V.* en *M.* want gelyk het zeker is, dat *Decimilla*, *Septimilla*, *Semtilla*, *Quintilla*, *Quartilla* enz. vrouwenamen zyn geweeſt, zou het zulk een wonder niet zyn dat 'er ook een vrouwenaam *Undecimilla* waar geweeſt. Latere uitſchryvers, welke de naam van *Undecimilla* noit gehoord hebben, zullen lichtelyk gemeent hebben, dat 'er *undecim millia* gelezen moeſt worden, en dus de naam hebben te boek geſlagen voor elf duizent. Dit is zoo vreemt niet; echter voldoet het niet. Wat dan? Andere meenen dat in de oude beſchryvinge geſtaan zal hebben *Urſula cum ſocus XI M.* en dat de latere uitſchryvers de M. voor een duizentgetal zullen genomen hebben, daar die hier niet anders betekent als *martelareſſen*. En dit gevoelen word door de oude kronyk van s^t. *Trudo*, welke het getal van elf vaſt ſtelt, beveſtigt; zoo dat de ſchryvers naaulyks weeten wat 'er van te geloven is. Altans de beſte ſchryvers verwerpen het getal van 1100, dewyl, de zaak wel in acht genomen zynde, d'echte bewyzen om de hiſtorie te ſtaven, mangelen. En of 't getal van 11000 noch te gering ware, voegen 'er eenige noch zoo veele kleine kinderen, koningen, koninginnen, en adelyke perſoonen van allen rang, oude vrouwen en mannen by, zoo dat dit wel een legertie van 25000 perſoonen uitmaakt. Ia wat zeg ik 25000, by *Gautridus* in zyne *hiſtoria Britannica lib. 5. cap. 14. 15. 16.* zal men vinden, dat niet alleen Urſula met 11000 maagden was ſcheep gebracht, om na Armorica overgevoert te werden, maar dat 'er boven dit getal der adelyke perſoonen, noch 60000 vrouwluiden van 't gemeene volk zyn ingeſcheept, en dus zou dit al een leger van 71000 uitmaken, dat zeer belaggelyk voorkomt. Daar by verſchillen de ſchryvers wegens deze geſchiedeniſſe ook wel 2 a 300 iaren. Ik zal de opgeraapte hiſtorie van paus *Cyriacus*, en die van veele andere mannen in haare Roomſche reis of pelgrimagie ook daar laaten, dewyl ik een heel boekie noodig zou hebben, om alleen de ongerymtheden aan te halen. Dat de Romeinen aan de geſchiedenis van s^t. Urſula met hare 11000 maagden met alle die vertellingen meede niet veel geloof geeven, blykt uit de beveelen die zy gegeeven hebben om dit uit de prieſters brevieren te laten, gelyk te zien is in een brevier, te Venetie gedrukt in den iare 1522. 1594. en te Keulen in den iare 1536, *volgens de ordonnancie van den apoſtoliſchen ſtoel.* Doch overmits de geſchiedenis door zoo veele mirakelen, verſchyningen en andere wonderen van eenige ſantinnen beveſtigt is, en by het volk zoo aangenaam voorkomt, zal prelaat, kardinaal, noch paus in ſtaat zyn om de domme geeſtelykheit van deze ongerymtheid af te trekken.

d'Oorſpronk dezer kerk is vol zeltzaamheden.

Zoo zeltzaam en wonderlyk als de beſchermheilig dezer kerk is, niet min vreemt is haren oorſpronk te rekenen. Want volgens d'inhout der memorien, en eenige oude geſchriften, die wy zoo zullen opleveren, zegt men dat over het einde van 't marktveld, 't welk, gelyk in eenige ſtukken vermeld

meld word, ook een riettuin placht te wezen, en vooral de plaats daar de rechtsoeffening wierd gedaan, wel 30 iaren achter een, en op den zelven tyt in de lucht zich zoude hebben vertoont een verſchynzel van een goude kerke, in welke de h. moeder Godts Maria ſtont, tot een teken dat men tot haar eer aldaar een kerk moeſt timmeren. Maar laat ons die geſchiedenis liever zelver horen, overmits die het gantſche wonder in 't geheel uitdrukt:

Van der maniere des wonderlijcke openbaringe ende oorſpronck des Nieuwe Goodts-Huys, hoe dat by ſonderlinge groote Teyckenen ende Miraculen van Gode ende Marie hier gheopenbaert, vertoont en verkoren is te ſtichten.

" IN den Name Jeſu Chriſti en zyner gebenedyde Moeder Maria Amen.
" Condt en kennelyk ſy allen menſchen, dat omtrent den Jaere ons
" Heere 1350. verkeerde hier te Delft onder den ghemeenen volcke een
" guet man gebooren hier wt den Lande, ende leyde een ſtrengelijk Here-
" mytelijck leven gaende in wolle, ſonder lyne gewaet, biddende zyn
" broot ſelden onder huyſdack ſlapende, mer in ſijnder ſchuyre in 't ſtroo,
" ende by wylen beſyden onder ſommige huyſen, alſoo hy anders geen le-
" ven en begeerde, ende ſtrafte dickwils den menichte van haeren ſondi-
" gen leve, ende door ſijn geeſtelijk ſtrenge leven (hoe-wel hy geen oor-
" den en hadde) nochtans wordt hy daerom onder het volck Breuder Sy-
" mon geheten; deſe Breuder Symon is op een tijdt als dincxdaegs voer
" onſer vrouwe Lichtmis, in 't Jaar 1351. ghevonden in den dagenraet,
" ſittende int ſtroo voor Claes Avemans Doer an de Noord-zyde vant
" Martvelt, ende lagh devotelijck op ſijn knien met opgeſtreckte armen
" ende handen zeer oetmoedich en neerſtich ſiende ten Hemel: Dit merc-
" kende ſommige met neer-geſlagen oogen van die daar voor-by gingen,
" hebben hem verwonderende aengeſien ſonder ſpreecken om hem in ſijne
" veurige contemplatie niet te beletten; zoe gevielt dat Andries de pels-
" maecker die daer omtrent woende, heeft ſijn jongen knaep geheten Jan
" kol een ſtuck eeten gegeven, bevelende hem dat hyt breuder ſymon bren-
" gen ſoude: als Jan Kol voorſz. gecomen is by Breuder Symon, ende hem
" vant in ſulcker contemplatie, heeft hy hem nochtans aengeſproecken on-
" verſaecht, ſeggende lieve Breuder hoe iſt met u? Breuder Symon dees
" Jonghelinck aenſiende, heeft hem daer nae naerſtelijck aenghetoghen,
" ende heeft hem boven ten Hemelwaert geweſen in den Ooſt, ende over
" deſen voorſz. mertvelt ſeggende O myn uytverkooren live vriendt en
" ſiedt dy niet ten Hemel open, ende daer in een goude Kerck, in welcke
" Kerck Maria die Moeder en Maget Godts ſtaet, ende heeft daer haer
" woenſtadt in begrepen? Deſe voorſz. Jan zyne oogen opgeloocken heb-
" bende, en ten Hemelwaert ſiende daer hem Breur Symon wijſde is op
" zyn knien gevallen, ende heeft ſeer volkomelijcken geſien, deſe goude
" Kerck ende voert alle die andere teyckenen die hem Breur Symon daer
" wijſde, ende Jan is terſtond daer nae opgeſtaen met groote verſchric-
" kinge, verwonderende hem ſeer van dien viſioen, ende is van Breur
" Symon afgegaen, overleggende dit dagelijcks daer na dikwils in zyn me-
" morie. Deſe voorſz. Breuder Symon is onlanghs daer na gheſtorven,
" maer Jan Kol die doe mer XV. off XVI. jaer oudt was, is na tot ſchoonder
" outheyt gecomen, ende welvaerende, ende ſterff ontrent den Jaere onſes

" Heere M. c. c. c. c. xxx. alſoe datter ontrent den Jaere M. c. c. c. c. xc.
" menſchen binnen Delft geleeft hebben, die voortijdts dickmaels met hem
" hebben gheſproocken, ende deſe voorſz. Jan Kol heeft jaerlijcx voortan
" altoos ter ſelver voorſz. tijdt geſien wedercomende vanden Hemel uyte
" plaetſe daer hem Breuder Symon geweſen hadde, een ſchoon licht ende
" klaerheydt, recht oft gheweeſt hadde een ſchoen barnende Kaerſſe, ende
" heeft nederghedaelt tot die plaetſe daer nu dit waerdighe Goodts-Huys
" ſtaet ende gheſticht is, ende is aldaer gebleven, ſtaende ontrent vier voe-
" ten boven der aerde. Ende deſe klaerheyt ende viſioen geſchiede ontrent
" xxx. Jaren langh ter tijd toe dat dit tegenwoordighe Godts-Huys gewyt
" was, en daer na en ſag ment niet meer, ende deſe plaetſe was op die tijdt
" ende daer voor verworpen ende verſmaet geweeſt vander gemeente van
" Delft, overmidts dat men daer ghewoonlijck was overdadige menſchen
" te rechten, te onthoofden ende te verbranden. Binnen deſe voorſz. xxx.
" Jaren deſer openbaringe des voorſz. viſioens woende mede hier binnen
" Delft op den Bagijn-hoff twie ſonderlinge devote Bagynen die daer leeff-
" de in grooter veuricheyt tot Gode, als Geertruyt van Ooſten, die bin-
" nen drie Jaren voor d'eerſte openbaringe ontfinck in haer zyde, handen
" en voeten die ghebenedide wonden ons Heere, ende hadde menige vu-
" rige contemplatie ende viſioenen onder andere mede hier van deſer Kerc-
" ke, als ſy haren Biecht-vader Heer Claes van Hodenpijl dickmael te ken-
" nen gaff. Voert woende daer een weduwe Edel van geſlachte Jonck-
" vrouw Catharyna van Koudenhove, ende hadde haer aldaer begeven om
" goode, gelijck geſchie, in eenicheyt te dienen, alſoo dat ſy dickmael twee
" off drie dagen langh in heur Camer in beedinge was dat zy en att noch en
" dronck, en naederhandt uyt haer Camer komende, ſcheen haer aenſicht
" als een Engel, ende ſy was ſeer ootmoedich van herten, ende in hare ma-
" nieren van buyten, en ſonderlinge inden habite; zy ſach dickwils die klaer-
" heyt binnen deſe xxx. Jaren over de voorſz. plaetſe als ſy heur Biecht-va-
" der den eerbaren Heer Jacob Jan wel te kennen gaff en naer andere men-
" ſchen. Die fame van deſe openbaringe en klaerheyt des viſioens die al-
" toes Jaerlijcx binnen deſe xxx. Jaren geſchiede, is ſoo langer ſoo meer int
" leſte gecomen onder de gemeene volcken van Delft; alſoo datter veel
" goede menſchen van Gode vurichlijck toe verweckt zijn, en begeerden
" daer toe te helpen dat men daer een Godts-Huys ter eeren Godts ende
" Maria zynre lieve Moeder ſtichten wilde: Soo is 't geſchiet by conſent
" der Burgemeeſteren ende Raden der Stede van Delft, dat men daer toe
" geordonneert heeft eerbare mannen die ſouden gaen alle de Steden van
" Delft door, tot den geenen die des vermochten, om te vergaderen eeni-
" ge aelmiſſe daer men op deſe plaetſe een Godts-Huys mede ſtichten moch-
" te: Deſe goede mannen aldus die aelmiſſe vergaderende door die Stede
" van Delft hebben gevonden ſeer veel vurige menſchen, die mildelijck tot
" ter ſtichtinge des Godts-Huys gegeven hebben, ende zyn ten laeſten me-
" de gecomen tot Jonck-vrouw Catryn van Coudenhove voorſz. ende heb-
" ben haer geſeyt hoe ſy met helpe van goede menſchen een Godts-Huys
" gaerne ſtichten ſouden ter eeren Godts en Maria ſyn lieve Moeder op die
" verſmadelijcke plaetſe t'eynde den Mertvelt daermen Juſtitie gemeenlijck
" dede, ende begeerende off zy haer de hulpelijcke handt daer toe reycken
" wilde: Ende Jonck-vrouw Cathryna antwoorde met hertelijcke begeer-
" te, dat zy van ſtonden aen daer toe geven wilde (als zy dede in ghere-

" den

" den gelde) thien oude goude ſchilden. Want ſy wel bevoelde, dat " het viſioen dat ſy geſien hadde over deſe ſelve plaetſe, ſonderlinge " van Gode daer toe verkoren ende voorſien was om ſijn heylighe lyden " ende zynere lieve Moeder Maria daar in ge-eert ende ghedient te wer- " den Deſe goede mannen die deſe aelmiſſe aldus vergaderde, hebben " hem verwondert van der miltheydt der ghemeente int geven tot deſe " Godts-huyſe, en hebben van ſtonden aan beſteet by conſent des Raedts " der Stede van Delft, een houten Kerck te maken, welcke Kercke ter- " ſtont opgerecht ende geſet wort int Jaar ons Heere M. C. C. C. LXXXI. " in den Herfſt, ende is te met toebereyt alſoo dat zy daer na op onſer lieve " vrouwe renuntiatio in de vaſte gewyt word tot een prochie Kerck met " drie autaren, een midde ende d' andere twee aen elcke ſijde, met een " Kerk-hove rondtomme deſer Kercke: ende dit dede Biſſchop Volkerus, " die vanden Paus Urbanus de VI. tot Utrecht geſet was als Suffragaen, " overmits twiſt die geweeſt was in den Biſdom van Utrecht, tuſſchen twee " Biſſchoppen Arnoldus van Hoorn, en Florentinus van Weenen, die hen " elx hielden voor Biſſchop van Utrecht, en deſe Volckerus voorſz. " gaff der Kercke inder wydinge veel gratie ende aff-laten, die van Frede- " rico (noch eyndelyk na der doodt van Florentinus voornoemt, het Biſ- " dom vredelijk beſittende) geconfirmeert worde: voort inden ſtichtinge " ende begintſel der Kerke worden aen de zelve ſchoone gratie ende aff- " laten gegeven vanden Paus Urbanus de VI. ende daer na van Bonifacius " den IX. daer aen volgende, ende noch daer na van andere Pauſen en Car- " dinalen, midtſgaders Biſſchoppen van Utrecht, alſoo dat dit voorſz. " Godts huys ſeer ſchoon begaeft is, met gratie ende aff-laten als men by " de Brieven ende Bullen daer aff leggende onder de Kerck-meeſter be- " vindt.

VANDEN BEELDE DER NOOT GODTS.

" Voorts ſal men weten, tgeen men oock niet en behoort te verſwijgen. " Inden voorſz. tijdt als men dit Godts-huys eerſt begon te decken en bo- " ven dicht te maecken, ſoo iſſer gevallen een merckelijck teyckent, ende " miracul, namentlijck dat hier te Delft wilde door-paſſeren een konſte- " naer ende Meeſter met eenigerhande Beeldewerck, dat hy ter Jaermarct " wilde brengen tot Antwerpen, ofte te Brugge, ſonderlinge met hem " brengende een Beeldt van onſer Lieve Vrouwe inder Noodt, alſoo " zy onder den Cruyſe ſat droeffelijck met haren ghebenedyden Kinde op " haren ſchoot leggende. Deſe Meeſter vermits kenniſſe die hy aen een " goeden vrundt hier binnen woonende hadde, ſoo wilde hy niet voort " paſſeren eer hy ſijnen vrundt geſproocken ende verſocht hadde, welcken " vrund deſen Meeſter goedelijck getouft ende inſtantelijck gebeden heeft, " om aldaer tot ſijnen Huyſe te vernachten, en dan alſoo des anderendaechs " voort te reyſen, 't geen deſen meeſter eyndelijck conſenteerde ende heeft " ſijn werck ende Beelden voorſz. uyt den Schepe daer ten huyſe doen dra- " gen. Deſe ſijne vrundt woonde hier aan de Volders-graft vier ofte vyff " huyſen vande plaatſe daer namaels het oude Man-huys geſticht ende ghe- " fondeert is; Dit vernemende die goede mannen die de ſorge van deſe " Goods-Huys te timmeren bevolen was, ſoo ſijn zy gecomen ten huyſe " daer dit voorſz. Beeldt van Maria ſtondt, en hebben den Meeſter ghe- " vraecht off hy 't verkoopen wilde, hy antwoorde dat het hem veyl was,

en

" en heeft het de goede mannen op geldt gheſet, 't welck hen-luyden te
" veel dachte te weſen, dies ſy onverrichter ſaecke ſijn geſcheyden, des
" anderendaechs deſe Meeſter meenende met ſijn Beelden en werck voor te
" reyſen, ſoo en konde ſy dit Beeldt voorſz. van daar niet verporren, wat
" arbeyt hy daer toe dede, ſoo dat hy ſeer werd verwonderende, weshal-
" ven hy ontboodt de voorſz. goede mannen van den Godts-Huyſe indien
" ſy dit Beeldt begeerden te hebben, ſy ſouden met hem redelijck moghen
" overcomen, ende hy ſoude te vreden zyn, ende dien Beelde hen-luyden
" laten; daer na als men het ſelve Beeldt wilde verporren om in den Nieu-
" wen Goodts-Huys te brenghen ſoo heeft men ſeer lichtelijck derwaerts
" mogen vervoeren, ende aldus is dit Beeldt hier gebleven, ende in den
" Nieuwen Goodts-Huys gebracht, waer door van ſtonden aen geſchiede
" veel groote teeckenen ende Miraculen van alderhande ſieckten als van
" Coorſen, Gichten, Landt-euvelen, Verleemtheden, ende Zeericheden
" aen Kinderen, Mannen ende Vrouwen, alſoo dat die Miraculen dage-
" lijcx meer ende meer gheſchiede, en ſeer menichvoudich vermaert wor-
" de: voirt van verloſſinghe van periculen des Doots, van Blinde die ſien-
" de worde, van kreupelen die gaende wierde, van verdroncke menſchen
" die te lijve weder quame, van ſcheurſſelen en van die by miracul van den
" ſteen verloſt worden, voirt van menigherhande ſieckten, van beſeten
" menſchen van den vyandt van alderhande euvelen, als van St. Cornelis,
" St. Jan, St. Antonis, St. Hubrecht, St. Ontcomer, ende van alderhande
" Heylige dierghelijcke ſo van *Peſtilentie*, van *Quinantie*, van Vrouwen
" in arbeyt gaende die niet verloſt en conden gheworden, van verdoolde
" menſchen die uyt den wege verdoolt waren, van menſchen die te water
" en te ſchepe in noden van haren lijve waren, van gequeſte menſchen ter
" doot toe die lichtelijck gebetert zyn, belovende hier bede-vaert, van ver-
" looren goederen, van plagen in Paerden, Koeyen, Schapen, Verc-
" kens ende andere beeſten: Item hoe die Noot Godts ſich openbaerde in
" der maniere als ſy in der Kercke ſtaet, en haer heeft vertoont den ſiecken,
" ende miſtrooſtigen in haar viſioenen, als hoe ſy begeerde in deſen Goodts-
" Huys ge-eert te weſen ende verſocht, gelijck ſy oock goedertierentlijck
" genas: Ende ſommige luyden buyten der Stede woonende als ſy haer hier
" in der Kercke verſoucken ſoude door al-ſulcke openbaringe, al-hoe-wel
" ſy oock noyt hier geweeſt en hadden, bevonden hier die ſelffde ghelijc-
" keniſſe van Beelde, als die hem veropenbaert hadde, ende deſe teecke-
" nen gevielen hoe langher hoe meer alle daechs, ende ſoo watter tot ken-
" niſſe van den Perſonneere deſer Kercke off Capellanen, off Goodts-Huys-
" Meeſters geopenbaert worde, met getuyghen, dat hebben zy doen be-
" ſchrijven. Door welcke wonderlijcke teyckenen, openbaringe, mira-
" culen, en door de geheugeniſſe Godts en Maria, en vurige devotie des
" gemeen volcx ſoo wel van buyten als van binnen deſer Stede, is dit Goods-
" Huys verre vermaert geworden, alſoo dat binnen twee Jaren na de wydin-
" ge voorſz. worde toe-gheleydt de houte Kerck Ooſt-waerts van Steen-
" werck een ſchoone Choor met een Kruys-werck dat ſeer vaerdich voort-
" ganck hadde totte volmaecktheyt toe door hertelijcke vurige genegent-
" heyt die daer was onder de Regeerders van dien, alſoo wel in de Geeſte-
" lijckheyt als inde Politie, welcke Choor met een Kruys-werck voorſz.
" t'eenemael volmaeckt zynde ende alle oncoſten betaelt en te boven we-
" ſende in corten Jare, ſoo is voor t'eynde deſe houte Kercke aen de Weſt-
" zyde

" zyde gefondeert enen ſchoone ſtercke tooren (die noch coſtelijcker dan
" 't voorſz. Kruys-werck was) aengeleyt geworden van harde ſteen ende
" back-ſteen t'ſamen, ende werd oock cortelijck vervolcht ende opgebracht
" tot den bommel-gaten toe, ende met deſer voortcominge der devotie van
" deſe nieuwe Goodt-Huyſe, ſoo begon van ſtonden aen die gheheele Ste-
" de van Delft merckelijck te verbeteren en noch meer toe te nemen, al-
" ſoo datter gefondeert werde cortelijck daer na verſcheyde Cloofteren,
" Conventen, en Capellen, ende oock veele Outaren in beyde de Prochy-
" Kercken.

Zie, leezer, hier hebt gy dan den oorſpronk van dezen nieuwen kerkbouw, welke geſchiedenis *Jan Gerbrandſche van Leyden* in zyne *hiſtoria lib.* 29. *c.* 10, en uit hem de oude Hollandſche kronyk, verhaald, waarin *Veldenaer* in zyn oud kronykie volkomen overeen ſtemt, en alhoewel zy hier en daar van het vorige verhaal iets verſchillen, dunkt my 't der moeite luttel waard om daar over papier vuil te maken; want alles is'er zoo wonderlyk dat men 'er waarlyk het hooft mee breken zou om den zin te vatten. Maar die by andere ſchryvers het ſtichten van kloofters en kapellen heeft opgemerkt, zal 'er zich zoo veel niet eens over verwonderen, dewyl 't in die tyden ſchier de mode was, wanneer hier of daar een kloofter of kapel getimmert moeſt worden, men altyt voorwende gehoort te hebben dat men omtrent die plaats de *Engelen had horen zingen*, en dat de byen in de korven een wonderlyk geluit maakten, ia als een zoeten en aangenamen zang by nacht voortbragten: daar, zegt men, verſcheen ons L. vrouw aan deze of geene perſoon, en gaf te kennen dat zy aldaar een kerk of kapelle wilde gebout hebben; ia niet alleen quam hier onze L. vrouw, maar ook andere heiligen, die dikwils een model en aftekening, na welke zulk een kerk of kapel getimmert moeſt worden, gaf. Of't de lieden aan gelt mangelde of niet om zulk een heiligdom te ſtichten, dat deed 'er niet toe; zy moeſten al byzetten wat zy hadden, en flechts werk beginnen, dan bezorgde zulk een heilig de verdere hulpmiddelen: zie daar het verhaal van de kapelle van Kevelaar.

Wat nu de onbeweeglykheit van het beeld van de *nood Gods* belangt, is, voor de geene die in zulke zaken wat belezen zyn, zulk een wonder niet, en zweemt al omtrent naar het verhaal van het L. vrouwebeeld te Hanſwyk en te Schiedam.

Van 't ſchip dat het beelt van de moeder Godts voerde.

Het ſchip dat het beeld van de h. moeder Godts voerde, zegt *J. B. Grammaye*, bleef hier (te *Hanſwyk*) ſtil ſtaan, tot een zeker teken dat de goddelyke ſchikking deze plaats gekoozen had, op dat de h. moeder daar geëert zou worden. *Wichmannus* in zyn *Brabantia Mariana* bladz. 873. vertelt ons van het L. vrouwenbeeld te Schiedam, dat zeker koopman dat beeld van Schiedam naar Antwerpen wilde voeren, om het daar op de kermis te verkoopen, doch dat het ſchip niet was voort te krygen. Deze reeden gaf genoeg te kennen, gelyk daar opgemerkt word, dat het beeld te Schiedam wilde blyven. Men bragt het dan in de kerk, alwaar het door veele mirakelen zeer ruchtbaar wierd. Doch hier over behoeft men zich luttel te verwonderen, dewyl by den zelven *Wichmannus* by dozynen van zulke wonderen te vinden zyn, ia die dezelve van Delft ver overtreffen, doch dat van Delft en Schiedam ſchynt echter hier wel wat op een getouw geweeft

te zyn. Is het geen iammer dat de menſchen, ten minſten een groot gedeelte der zelver, zoo hard gelovig zyn, dat ze alle die zoete vertellingen niet willen aanneemen? Ieder heeft zyne vryheit, en niemant dunkt my behoort in de zaken des geloofs dit of dat opgedrongen te worden. Alleen ziet men uit dit bericht dat men d'eerſte boubeginſelen dezer kerk op dit bouvalligе wonderwerk heeft willen gronden.

Van den opbou der kerke.

By eenige oude burgers is noch een handſchrift overig, behelzende verſcheide aantekeningen van het begin der opbouwinge van dit kerkgeſticht, en wel byzonder van deſzelfs hoogen toren, tot den iare 1510 toe; en is wel waardig, ſchoon 't lang is, dat 'er eenige plaats voor geſchikt wort; want in het zelve wort niet alleen verhaald het optimmeren der kerke, en met een woord wat de gantſche kerk zoo van buiten als van binnen aangaat, maar ook verſcheide zaken andere gebouwen betreffende, benevens eenige voorvallen in deze ſtad geſchiet. Daarenboven gaat het ordentlyk naar den rang der iaren voort, en toont alles net wanneer het verricht is. Veel menſchen in d'eene zaak meer behagen hebbende als in de andere, hebben eenige extrakten of artykelen daar van uitgeſchreeven; maar dewyl een boek tot geryf van veele leezers werd gedrukt, en ieder daar in kan vinden 't geene van zyn ſmaak is, zyn wy te rade dit geſchrift in zyne volkomenheit hier in te vlyen; terwyl wy ons vervolgens zullen ſchikken om den weetgierigen eenige wezentlyke artikelen over eenige merkwaardige zaken mede te delen, om netter begrip dezer ſtoffen te vormen.

Art. 1. *Vant beginne van de nieuwe Kercke binnen Delfft.*

A°. 1381. inde ſoemer worde gemaeckt upt maretvelt ter plaetſe dair men die juſticie plach te doene, ende dair die oepenbaringe ende viſioen XXX. Jair lanck durende geſciet was, een houte Kercke tot een verbeterende gedeckt doirgaende mit riedt, bezyden mede mit houte ende borde weegen ende mit houte pilairnen inde middel der Kercke, ende deſe Kerck ſtondt oeſt ende weſt inder lenckte, doirgaende eeve breedt: Alſoe dat teynden int oeſte ſtonden drie outairen beſijden malcanderen, ende dat middelſte van drien worde ghewijt tot een hoech outair inder eeren goeds ende onſer liever vrouwen, ende tander outair ſtaende ande noortzyde inder eeren van ſints Salvatoir ende zynre Moeder, ende up deſen outair worde geſet dat beelde ter noot goeds van marien, ende terde outair ande Zuit-zijde worde gewyt inde eer van ſinte Pauwels apoſtel, alſoe die oepenbaringe ende viſioen alle jairs dijnſdaechs nae ſinte Pauwels bekeringe geſien worde, ende die Kercwydinghe deſer Kercken ende der Outairen worde geleyt Sondaechs nader tranſlatie van ſint Martyn inde ſoemer, en deſe Kercke doir begheerten des rijcxdoms, en de gemeenten worde ghewyt terſtondt in een Parochie-Kercke, mit een groet ſcoen Kerck-hove rontomme gaende, ende doir groete vermaertheit ende miraculen die in corten tyden dair geſcieten, zoe was zoedanige verſouckinge tot deſer plaetſen, datmen binnen 2. Jairen dair nae, als inden Jaire 1384. toeleyde ende fundeerde teynden an deſer houte Kercke oeſtwairt, een Cruys-werck mit een hoech Choir van ſteen, alſoo dat den eerſten ſteendair oft geſeit worde daechts nae ſint Lauris daege in den oeſt ende leyde mit groeter affectie Heer JAN VAN GROENENVELT RIDDER ende Poerter der ſtede van Delfft, en dit voirſz. werck geveſticht weſende ande houte Kercke voirſz. ſoe worde in den Jaire 1389. dat hoich Autair upt voirſz nieuwe Choir gebrocht, ende dat ander

der Outair dairt Beelt vander Noot Goeds upſtont worde geſet mitten ſelven Beelde, in de Noort-zyde vant Cruys-werck ende dair worde een Capelle gemaeckt beſlaande die gheheele Noort-zyde vant Cruys-werck, ende derde Outair van ſint Pouwels behilt zyn ſtede, ende dair die Noot Goeds Outair hadde geſtaen, dair worde een Outair geſet van ſinte Pieter Apoſtel.

2. *Van een Crucifixe dat inder Kercke gegeuen worde.*

In deſer tijt doemen dit voirſz Cruys-werck upmaecte, quam tot Delft een coſtelick Crucifix ende was in Brabant gemaeckt, twelck gheprocureert worde voir dit Goeds huys ende worde ouermits die groetheit geleyt in een crypte ofte caſſe nader manieren van onſen lieuen Heer int Graff, ende dit worde ghemaeckt inde Noort-Weſt-hoeck vander voirſz Capelle dair mede veel devotie voir gepleecht worde ter eeren der paſſien ons Heeren, alſoe datter mede miraculen geſcieden ende tot dier viſitatien oeck aflaten gegeuen waren, wair doir gemaeckt wort een groen cruys inder manieren van rondt groen houdt, ende dat worde inder ſtede van den Crucifixe inder proceſſien mede mitter Noodt Goedts omme-ghedragen.

3. *Vant Heylige Cruys-Gilde.*

In deſer tijt zoe waſſer een rijck Heer ende Canonick, gheboiren van Naeltwijck of ontrent hier van Wateringhe, ende was Deecken tot Utrecht tot ſinte Marien gehieten Meeſter Jan die Witte, ende fondeerde in deſer Capelle een eewighe Vicarie, een Miſſe, ende Veſper alle weecx dair te doen ſinghen, ende by conſent van Meeſter Jan With, worde dair een Broerſcap geſticht, ende worde oeck geapprobeert by den perſoenre deſer Kercke, Heer Henrick vanden Zande, ende geconfirmeert by den Biſſchop Fredericus, ende geamortiſeert by Hartoich Aelbrecht, dit geſciede ontrent den Jairen 1394, 1395.

4. *Van de eerſte Tafel upt hoich Outaer.*

In Jair 1390. off dair ontrent worde beſteedt die Tafel vanden hoegen Outair alſt voirſz Cruys-werck ende hoech Coir by nae volmaeckt was, welcke Tafel ſcoen verguit worde binnen corten Jairen dair nae, alſoe datſe heel volmaeckt geſet worde, int Jair 1394. ende tSacrament worde boneden int ſelue Outair geſet.

5. *Vanden gueden voirtganck der heelre ſtede doir deſe Kercke.*

In deſer tijt als ontrent der Jairen doe dit Goets-huys aldus geſticht was, zoe began die heele ſtede van Delft zeer te rijſen ende te verbeteren, als in Geeſtelijcken edificien ende tymmeraigien van Cloeſteren, Capellen ende Goets-huyſen, als ſint Aechten Suſter-huys, theylige Geeſt-huys, ſint Cornelis Capelle ende meer ander, voirt in alrehande Outairen in beyde die Parochie-Kercken, als van Gilde ende diergelijck die dair te voeren inder ſtede voirſz nergens geweeſt en hadden, voort in allen anderen Godlijcken dienſten ende ceremonien, ende oeck mede in wairlicken edificien ende timmeraigien, als in Poort-huyſen ende andere vercieringe der ſtede van binnen ende van buyten, oeck mede met guoden Politien ende Neringhen onder den gemeenen volcke, ende dat nae rade der Heyliger Euan-

gelien segghende: Soect eerst dat Rijcke Goods ende alle dingen u noodt wesende, sullen u toegeworpen worden.

6. *Van den nieuwen Tooren die men fondeerde an dese Kercke.*

Als dat voirsz hoich Choir mitten Cruys-werck al volmaect verualle ende betaelt was, soe is corts dair nae begonnen een Tooren teynde ant West-eynde deser voirsz houte Kercke, ende worde die eerste steen geleyt A°. 1396. de vj^en^. Septembris, van iiij. Raets-luyden vander Weth der stede van Delft, als ARENT VRYDACHS, Z. JACOB BARTOLOMEUS, Z. JACOB VAN BLEYSWYCK, ende HENRICK BOGGHE.

7. *Van sinte Ursula, hoe si eerst Patroneesse worde in der Nieuwer Kercken.*

Hier nae ontrent den Jaire 1404. wort gemurmureert van sommige, niet van de minste deser stede, hoe dat die oude Parochie-Kercke oeck eerst was gewyt inder eer onser Lieuer Vrouwen, ende hadde dair onder noch een Patroen sint Hyppolitus, ende meenden dat die Nieuwe Kercke desgelijcx oeck alsoe mede onder die Noodt Goets, een ander Patroen behoirde te hebben, dit aldus een suttel tijts staende, soe worde ouergeleit hoe dat hier in deser Nieuwer Kercke waren een weynich van den Reliquien der xj^m^. Maechden, ende hoe sint Hyppolitus ende sint Ursula te Coelen tsamen in sinte Ursulen Kercke beyde rustende waren, als hoir beyder lichaemen aldair naest malkanderen leggende in eenre scoender cassen, zoe seyden sommige dattet oeck wel soude voeghen, Goede ende Marien niet te cort doende, mer indien zy dair tsamen rustende waren zyde an zyde, dat syter eeren Goedts ende Marien, oeck hier inder stede van Delff tsamen ghe-eert souden worden, ende dat den meenige zeer guet-dunckende, zoe wortet toegelaten, ende geconfirmeert by den Biscop van Utrecht Fredericus.

8. *Van de nieuwe Tafel inde Capelle ende vant Crucifix.*

A°. 1411. worde bestedt t'Outair vande Heylige Cruce; ende worde staeirs dair an upt Altair gelet scoen vergult ende gestoffeert, ende tBeelt van de NootGoedts worde besyden gelet mit zyn Tabernakel, ouermits die groetheit willen, ende dat Crucifix (dair voir off geleit is) om ruymte in dese Capelle te winnen, worde gebrocht in een cleyn Capelleken dat Westwaerts ande Cruys-Capelle gemaect was, dat naemaels der Reliquien Capelle geworden is, ende dair wort dit Crucifix alsoe geleit.

9. *Vande Outairen inder Kercke gesticht.*

In deser tijt worden mede gesticht alsoe wel int Cruys-werck als benede in de houte Kerck, als sint Joris Outair van de Voetboech-Scutters, S. Anne Outair, S. Sebastiaens, S. Anthonis, S. Cathryn, S. Obert, S. Joest, S. Jan Evangelist, S. Elisabeth, ende corts dair nae meer andere, sommige wt mijnen ende sommige van den Ambochten, ghelijck dat met consent der Geestelicheit ende Wairlicheit toegelaten ende geordonneert worde.

10. *Van een Sacraments huys.*

In deser tijt worde mede upt hoech Coir een Heylich Sacraments-huys gemaect ande Noot-zyde besyden thoech Outair, ende die Sacramenten worden dair inne gesloten, die te voeren gestaen hadden int hoech Outair.

Hoe

11. *Hoe die Middel-Kerck getimmert worde, in de plaetſe van de houte Kercke.*

A°. 1412. als den voirſz nieuwen Tooren gebrocht was int vierkant, zoe hoech als die Bommel-gaten toe, dair die vier cleyne toerenges beginnen, ſoe wort dair houen een ryden cap ouer gemaeckt, ende men liet het alzoe een wijl ruſten, ende men began te deluen ende fondeeren die Middel-Kercke van ſteen, vanden Toeren aff tot ant Cruys-werck toe, mar tleedt wel vijf oft ſeſte Jairen dair nae, eer die fundamenten van den Pilairnen midden ende inde Zijdel-Kercke al gelijck der aerden gebrocht worden, ſoe dat die houte Kerck noch bleeff ſtaende tot den Jaire 1420. eer men die begoſt te breecken.

12. *Van Truy-Suſters cluyſe te timmeren.*

In deſer tijt van 1411. off 1412. doir veel deuote harten beloopen, worde getimmert voir eenen Truy-Suſter ande Zuyt-Oeſten-hoeck buten tuſſchen tCruys-werck ende Choir, als after ſint Joris Outair een cluyſe, dair ſy meenich Jair beſloeten in leefde tot dat zy dair ſtarff, in groeter ſtrengicheyt leuende, ende ſtarff dair nae A°. 1459. up ſinte Urſulen dach, ende worde begrauen upte plaetſe dair hoir cluyſe ſtondt.

13. *Van de Middel-Kerck nieu te timmeren mit die Zydel-Kercken.*

A°. 1420. begonnen te tymmeren an die voirſz Middel-Kercke, Zyd-Kercken, ende Zyd-Capelien, alſoe dat die binnen x. Jairen dair nae alle onder dacke waren, ende die Capellen veel beſet worden mitten Outairen, binnen deſe thien Jairen voirſz was men oeck naiſtich om die Kercke voirſz van binnen te chieren.

14. *Van de blaeu Damaſte Cappen.*

A°. 1422. worden gemaeckt die blaeu Damaſte Cappen mitten Caſuffel van den doren Boom alſoe gheheten, ende claecken quam uyten Hage van den Hove, ende worde gegeuen in aelmiſſen, ende dair worde mede toegegeuen ander lecken dat noch ouder was een ander blaeu van coleur, dair men die veſper-cap ende roex off maeſte, mar die en duerden niet lange om datſe zeer verſleten waren.

15. *Van den Beelden beſyden thoech Outair ſtaende.*

A°. 1423. worden ghemaeckt onſer Lieuer Vrouwe, ende ſinte Urſula mit hoiren Tabernacule ſtaende beſyden thoech Outair, ende int Jair 1421. worden die geſtoffiert ende ſcoen vergult.

16. *Van een ſilueren vergulden Cyborie om theylige Sacrament mede te dragen.*

A°. 1426. worde gemaeckt die Cyborie voirſz, ende maeſte Claes Willems, ende woech iiij. marck, ende ontrent x. loot, mair dele is nemaels verbetert ende groeter gemaeckt.

17. *Van den ſilueren Cruce mitten Heyligen Houte.*

A°. 1427. worde vercregen een ſeer autentijck ſtuck van den Heyligen Cruce ons Heeren ende die Broederſchap, dede dair toe maecken een ſilueren Cruce wegende ontrent xiij. marck.

18. *Van ſinte Chriſtoffel in een Tafel geſchildert.*

A°. 1428. worde geſchildert een groet Tauereel van ſint Criſtoffel dair veel toe gegeuen was, ende hadde gemaeckt een guet conſtenare gehieten Dirck die maecke, ende worde dit eerſt gehanghen upt hoech Coir ande Noort-zyde beſyde tSacrament-huis ande muyr.

19. *Van een groeten Yſeren doir.*

A°. 1428. worde ande Sacriſtie gemaeckt een Yſeren doere, ende ſtondt doen inde Zuyt-Weſten-hoeck vant Cruys-werck, ende in deſer Sacriſtien was doen ter tijt een dieff, ende ſtal dair wt vij. Kelcken, ende deſe voirſz deur worde namaels ant Sacriſtie geuoicht dat nu in den trans ſtaet, ende is die voirſz doir gemaeckt van een conſtich Smit genaempt Meeſter Eueraert, ende weecht iiij^{c}. ende iij. pont, elcx pont een cromſtairt coomt xxv. Arnoldus gulden, ende drie cromſtairten.

20. *Van de groete vergulde Cyborie.*

A°. 1428 worde gemaeckt die groete Cyborie ofte Monſtrantie vergult die bouen inden criſtalle vol heylichdoms was, ende was gemaeckt van een ſonderling conſtenair genaempt Claes Claeſzoen.

21. *Van den Zy-Kercken mitte Middel-Kercke tſamen dichte te maecken.*

A°. 1428. ende xxix. wrocht men doirgaens ant hout-werck van den middel ende Zy Kercken mitten Capellen bouen, ende dat bloete tymmeren mittet ſaigen coſte alleen iij^{c}. xlviij. Phil. goude ſcilden.

22. *Van ſinte Urſulen Orgel te maecken.*

A°. 1429. ende xxx. worde ſinte Urſulen werck eerſt gemaeckt int midden van de Kerck ande Noort-zyde, van een Meeſter wt Brabant ghenaempt Jannes, ende die Kerck leuerde 't Hout-werck, Tinne, Loot, Schilderie, Yſer, Leer ende andere dair toe-behorende, ende worde vergadert onder den Ambachten, ende Jannes hadde alleen voir zyn conſte ende wercken in als xcv. Wilhelmus ſcilden, ende xxv. Phil. ſcilden. Nota: Tot deſen wereke was Organiſt ontrent xxj. jairen lanck een eerlick Prieſter die hem ſeluen wel vermochte van gueder ſtammen, gehieten Heer Michiel Claes Touwenzoen, die gecomen was van Ermgairt Pyne, die ſint Annen Outair ſtichte mittet Officium aldair, ende deſe Prieſter en hadde ſiairs niet meer van ſpeelen dan xij. Phil. ſcilden, ende ommegancs dair toe een vette Gans.

23. *Van den Thooren voirt up te timmeren, &c.*

Vanden Jaire 1430 totten Jaire xlviij. toe worde die nul weder ghewrocht anden Thooren om die voirt up te maecken, mar doen worder veel beneden aen gemaeckt, ende die Kercke worde zeer binne verciert.

24.

A°. 1430. ende xxxj. bracmen die zyde cappe weder aff, ende men metſede ſtarck ij Jairen lanck anden Toern, beginnende voirt een achtcant van witte Orduyn op-gaende, ende worde gebrocht tot bouen die Bommel-gaten, mar niet en worde ghedaen tot die vier cleyne Toorenkens.

25. *Van*

26. *Vant Portael ſtaende anden Toeren ende van den Wulftſel van den Toeren.*

A°. 1432. wort dat Portael gemaeckt voir den Toren van Steen-werck ende gewulft, ende doen worde mede t Wulffel ghemaeckt binnen in den Toren beneden die eerſte ſolder.

26. *Van den xij. Pleynen.*

A°. 1433. wort dat Kerck-hoff voir den Thoren verkregen groeter te maecken, ende worde ghemaeckt als die xij. doirgaende Pleynen, ende oeck gewydt dair men die Biſſchop of ſcencte tot duecht xj. ſcilden.

27. *Van een ſiluere Wyroecx-vat.*

A°. 1434. worde ghemaeckt een ſilueren Wyroecx-vat ende woich iiij. marck ij. loot, dair was eerſt toe gegeuen xij. Wilhelmus ſcilden, ende tander becoſtichde die Kercke, ende van maecken gegeuen viij. ſcilden.

28.

A°. 1434. wrocht men weder anden Thooren bouen die Bommelgaten.

29.

A°. 1434. ende xxxv. worden die Zy-Capelle verwulft, ende die Gilde die hoir Outairen dair hadden ſtaende, hebben elck van hair vermoegen dair inne gegouden.

30. *Van Font hoeneert gegoeten worde.*

A°. 1435. wort dat Font gegoeten, ende woecht j^{m}. ende xxx. pont troys gewichte, elck hondert voir xvij. Rins-gulden, ende beliep tſamen mit coſte ende reyſen j^{c}. ende lxxxij. Rins-gulden. Noch gegeuen Willem Sloeterdijck vant Yſer-werck dair men tFont mede up ende off ſettet xxv. ſcilden, ende weecht ij^{c}. xlij. pont.

31. *Van den Bellefroit.*

A°. 1436. wordet Bellefroyt vermaeckt ende groeter ghemaeckt, ende coſte te timmeren mit hout, yſer, ende ſaeghen in als iij^{c}. ende ontrent xxx. ſcilden.

32. *Van een groete Clock die ſcoirde.*

Des Jairs dair an was mede gegoten een groete Clock ende ſcoirde,

33. *Van een nieuwe ſilueren Croon totter Noodt Goets behoeff.*

A°. 1437. worde voir de Noot Goets ghemaeckt een nieuwe ſiluere Croon, ende woech iiij. marck ende xij. loot, gegeuen van maecken xv. Phil. ſcilt, coomt vant marck by de iij. ſcilt.

34. *Van Clocken te gieten in den dieren tijt ende dair ontrent.*

A°. xxxvij. ende xxxviij. was die groete dier tijt; ende doe wert ghegoten een middelbair Klock van xxvj^{c}. pont, gehieten ſinter Nicolaes, corts dair nae noch een voir dalder groetſte ghehieten Saluator, ende woech by de lxx^{c}. pont, ende die Meeſter dair off van beide, hiete Pieter van Dormen, ende die ſelue Meeſter goet mede die groete Clock upt Stadt-Huys.

35. *Van de twee groete Metale Candelaers beneden tOutair.*

A°. 1439. was die groete ſterft, ende doe quamen die ij. groete Candelaers die beneden voir thoege Outair ſtaen. 36.

36. *Van de Vanen.*

Int ſelue Iair worde mede ſcoene Vanen gemaeckt ande Cruce van Caſyn die Scilder, ende coſten te ſcilden mit frange tſamen xxvj. ſcilden.

37. *Van die groete Clocke gehieten Redemptor.*

A°. 1439. worde mede in de groete ſtorft ghegoten off vergoten die groete Clock gehieten Redemptor, die geſcoert had geweeſt als voorſz is int Iair xxxvj.

38. *Van den brant upten Toren van den blixem.*

A°. 1441. up Aſcenſionis dach ontſtack van den blixem die riede cappe die upten Tooren ſtont, ende men wrocht ſeer dit Iair ende tvoirleden Iair ande vier cleyne Torentges, voirt wrocht men veel doirgaende an den Toren totten Jaire xlvij. toe, ende doe was die Lantairne binnen ront gewulft, ende die Pilairs waren gebrocht ter hoechten van roede, ende in dier hoechte ſonder meer wercken bleeff den Toeren langhe ſtaan.

39. *Van de Clock Regina ende ander clein Clocken.*

A°. 1443. worde tſamen te vier ghedaen lxiiij^{c}. pont ſpiſen tot een Clock gehieten Regina, ende cleyn preeck clocgen, ende noch ij cleyne Clocken als S. Seuerus, ende die Priem-Clock gehieten ſint Iacob, ende deſe goet alle op deſe tijt Pieter van Dormen voirſz.

40. *Van de vergulde Ciborie van den Heyligen Sacramente.*

A°. xlvij. Maecken Dirck van Dam, een vergulden Ciborie mit een maentgen binnen om tHeylige Sacrament omme te dragen, ende woech xiiij. marck, ende v. loot mittet maentgen ende tGlas, die glaſen wegen xix. loot ende j. vierendeel.

41. *Van den Leeraers.*

A°. xlvij. worden mede ghemaeckt die vier Leeraers int Cruys-werck ande Pilaren mit hoeren Tabernaculen.

42. *Van den gulden Ornamenten.*

A°. xlvij. ende xlviij. worden ghemaeckt die gulden cappen, rocken ende caſuffel, ende was dair toe eerſt gecoft xxix. ellen gulden laeckens, dellen om xij. ſaluten, noch nae xvij. ellen gulde lakens, elc ellen om xj. ſaluten, te betalen up twee Iairen dach, ende tboort-werck worde hier binnen, ter Goude, ende tUtrecht in drie manieren teffens gemaeckt.

43. *Van den drie ſilveren vergulden ſpannen.*

A°. xlix. worden gemaeckt drie ſilueren vergulden Spannen, een voir ande cappen te draegen. Item die Spanne mitte Noet Godts woecht iiij marck, ende vier engelſcen min een loot ende tvierendeel, die Spanne mit S. Urſula, weecht iij. marck ende 1. loot, die Spanne mit ſinte Martyn wecht iij. marck ende vj. loot.

44. *Van de Foeyen bouen upte Middel-Kerck.*

A°. xlix. worden die ſteenen Foeyen rontomme die Middel-Kercke geſet, ende

ende elcke voet coſte xv. ſchilden, ende elcke pilair dair up ſtaende een ſyoel van iiij. voet hoech, elcke voet voir xv. ſtuuers.

45. *Van de Minre-broeders.*

Upt ſeluen Iair up ſinte Barberen dach worde die eerſte Miſſe gedaen inder Minre-broeders Cloeſter tot Delfft.

46. *Van een Crucifix voirt Choir.*

A°. xlix. wort dat Crucifix gehangen bouen voirt Choir.

47. *Vande blaeuwe ſluweelen Cappen.*

A°. xlix. ende l. worde ghemaeckt die blaeuwe ſluweelen Cappen, Caſuffel ende Rocx mit pairlen, die Cappen was oudt laecken ghecomen uyten Haghe om de guede coep die zy dair an hadden, ende tcaſuffel mitte rocx was nieuw laecken.

48. *Van de Ornamenten genaempt den Dorren-boem.*

A°. lj. worden die blaeuwe Ornamenten van den Dorren-boem verbetert, te weten van een nieuwe Veſper-cappe mit twee nieuwe rocx, van nieu blaeu Damaſt gemaeckt.

49. *Van een Organiſt.*

A°. lj. worder een nieuw Organiſt angenomen een jonck Prieſter gehieten Meeſter Lambrecht.

50. *Van de Cruys-Orghel.*

In den ſeluen Iaire om der Organiſten willen, worde gemaeckt tCruis-Orgel recht ouer ſint Ioris Outair int Cruys-werck, ende worde meeſt becoſticht van t Cruys-Gilde ende was een vermaert werck.

51. *Van de Getyden te ſingen.*

In deſe tijt worden mede begonnen te ſingen die Seuen Getyden.

52. *Van een nieuwen Trans te funderen.*

A°. liij. upten xx^en^. Martii, worde den eerſten ſteen gheleit van den Trans mit de Sacriſtie van ij. Prieſters, Heer Phil. Dircxzoen Vlaſman Vicecureit, ende Meeſter Dirck Stalck Cappellaen deſer Kercken, ende Daem Bartolomeuszoen Burgemeeſter, ende waren Kercmeeſters Dirck Hughe Dircxzoen. Ian Pieters van Buten, ende Hughe van Wail Dircxzoen, ende dit werck wort binnen twee Someren gebrocht tot een roede toe vander aerden, ende bleeff ſoe ſtaen beſteruen totten Iaire lx.

53. *Van de nieuwe Heilige Cruys-Ornamenten.*

In den ſeluen Iaire worde ghemaeckt by den Cruys-Gilde die roede Damaſte Ornamenten, ende ij. Iairen dair nae ouermits dat die derde Veſper-Cappe dair niet en was, ſoe becoſtichde die Kercke die voorſz Cappe om die Ornamenten mede ſomtijts upt Choir te moghen beſigen, ende gaven behaluen tlaecken, loef van Utrecht als vande boirden mitte caproen. vj. l. ij. &c. groet.

54. *Van de groete Orgel ende twair omme van dien.*

A°. liij. ende lv. doir vermaertheit vant Cruys-werck by eenen Adriaen Pieterszoen gemaeckt, ende ouermits Meester Lambrecht dOrganist die zeer vermaert was in zyn conste, zoe is den seluer Adriaen Pieterszoen besteedt een groet werck in den Thoren, twelck nochtans soe excellent niet en geuiel alst wel chierlick was van buten, nochtans en sochte Adriaen Pieterzoen voirsz hem seluen hier niet inne, want hy hem seluen dair doir bedarff, ende worde hem betaelt by de Kerck behaluen veel oncosten van groff werck dat die Kercke noch buten betaelde, somma jc. lxxxviij. l. vj. &c. iij. d. gx°. vlaems, ende noch tot zyn lyue x. Rinsgulden staers, des soe mosste hy twerck zyn leuen lanck onderhouden, ende leefde lanck ende starff int oude Man-Huys a°. lxxx.

55. *Van Discant ende Musijck te singen.*

A°. lv. began Meester Zybrant die Scoel-meester hier in de Kercke wt liefde up Hoech-daegen Musijck te singhen, alsoe dat hy sommige Priesteren leerde, ende oeck van zyn scolieren ende wairlicke luyden die dair zueticheyt in hadden, ende en hadden niet vander Kercken dan een lairlixe propyn om vrolick te wesen.

56.

A°. lvj. worden twee silueren Hoefden gemaeckt om pays mede te geven after die Kerck-meesters wanneer zy omme gingen.

57. *Van scade die van den donre quam.*

A°. lvij. worde by den blixem ofte donder upte octaue van sint Pieter ende Pauwels een groot gad ghemaeckt in den Toren, ende die doren van sint Nicolaes Outair worden an stucken gebroecken, ende die Beelden dair wt geworpen, ende die duiren van sinte Cristoffels Outair worden mede ghebroecken mittet Yser-werck van sint Sebastiaens doiren dair mense mede sloet.

58.

A°. lviij. worden die Kerck gegeuen drie nieuwe Kelcken van de gueden luyden, alzoe dair voeren Kelcken gestoelen waren wt die Sacristie int Cruys-werck staende.

59. *Van de reformatie van sinte Ursulen Orgel.*

A°. lix. reformeerde Meester Zwits sinte Ursulen Orghel, ende had dair off ouer vijftich Rinsgulden, behaluen ander costen die de Kerck hadde.

60.

Up sint Ursulen dach was hier de Suffragaen Heer Joest van Utrecht ende sanck die Hoe-Misse, ende sdaechs dair an wyde hy tot die Minre-Broeders dat nieuwe Choir.

61. *Van den Trans voirt te wercken.*

A°. lx. lxj. lxij. lxiij. ende lxiiij. wort zeer gewrocht anden nieuwen Trans, ende wort gebrocht totten daecke, ende bleeff staen ter tijt toe dat die Pilairs vant Choir geset worden proportioneerende anden Trans twelck men began a°. lxv.

62. *Van den Reliquien die hier eerst quamen.*

A°. lx. worden ghesonden sekere Reliquien van den elff duysent Maechden,

den, ende worden geſonden voir den nieuwe Kercke, ende doen zy quamen behilden die, die van doude Kercke, ende worden up ſint Anthonis auont in den Jaire lxj. in-ghehaelt mit groeter triumphe van proceſſien, als van alle die Gildens, ende alle die dienſten hadden van de Stede moſten coemen mit barnde toertſen doir gebot van de Wet, alzoe dat nie diergelijck hier geſien was.

63.

A°. lxij. hebben die van de nieuwe Kerck mede gecregen van Coelen veel Reliquien, alſoet hair mishaechde dat die Reliquien alle gehouden worden van doude Kercke, ende hebben gecregen byſonder van ſint Urſulen geſelſchap, ende den arm mit een vinger van ſinte Marien Magdalena, ende worden deſe Reliquien mede feeſtelick innegehaelt daechs na ſint Maertyns dach in de Winter, ende worde doen die Capelle van den Heyligen Cruyce int Graff gemaeckt, ende ſint Oberts Outair worde Weſtwairts in een ander Capelle geſet, ende tOutair vant Heylichdom worde gemaeckt, ende Crucifix mittet Graff dairt inne lach, worde geſet in de Noort-Weſt-hoeck van den ſelven Capelle, ende die ſcoene Yſeren tralye worden dair voeren ghemaeckt van Pouwels die Smit in de Coerſtraet.

64.

In deſer tijt worden veel Reliquien ouertoegen mit ſiluer, ende ſiluer vergult van Claes Heſſel Gautſmit, ende maeckte den ſilueren arck dair men die Sacramenten in reſerueerde ende was viercant wegende xxj. marck, den arm van Magdalena iiij. marck, ende 1. loot, tHoeft van Creatogius v. marck, S. Marcellus Hoeft lviij. loot, S. Nicolaes xvj. loot, S. Blaſius lv. loot, Balbina iij. marck, ende meer andere Reliquien die int Regiſter der Kercken niet en ſtaen. Item ſint Urſulen Beelt is nae verandert, a°. 1508. van Jacob Lambrechtszoen Goutſmit, ende weecht nu viij. marck min een loot, ende 1. vierendeel Coels ghewicht, ende worde upt ſelue Outair een Gilde geſticht van ſint Hyppolitus ende ſint Urſula dair veel volcx inne quam.

65.

In de ſelven tijden vercreghen die Seuen Getijden veel oflaeten, ende veel worden dair mede inne geſcreuen als in een Gilde.

66. *Vant oude Choir off te breecken omt nieu te fondereu.*

A°. lxv. begont men doude Choir off te breecken, om te fonderen die Pilairen vant nieuwe Choir, twelck aennam Jacob vander Burch, Meeſter van den Dom tUtrecht.

67. *Vant Sacrament te verſetten.*

In deſe tijt worde off-gebroecke toude Sacraments-huys dat upt Choir ſtont, ende coſten die van Hillegers Berghe om iiij. p. gx°. ende dat Sacrament worde gheordonneert te ſtaen inde Pilair vant Cruys-werck onder ſint Hieronymus.

68. *Vant oude Choir.*

Die Broeders van Syon coſten thout-werck vant oude Choir tot hoir Kerck ende Cloeſter, ende betaelden xxxiiij. pont xij. ſ. vj. d. gx.

69.

In deſer tijt gauen ſommige luyden mit hem tween, ende ſommige mit hem drien geheele Pilaeren vant Choir.

70. *Vant geuen van den Scutters.*

A°. lxvij. ordonneerden die Voetboech Scutters dat zy dat Jair hoir ſcieten ſouden laten, ende die penninghen die dair toe ſouden boeren van der ſtede, ſouden gaen die ij. deelen totter timmeraigien van de nieuwe Kercke, ende tderdendeel tot die timmeraigie van de minre-broeders, ende lieten noch a°. lxix. hoir ſcieten, ende gauen die ij. deelen die minrebroeders, ende tderdendeel die nieuwe Kercke, ende beliep xv. pont gx°. vlaems tot profijte van de Kercke.

71. *Van onſer Vrouwen Gilde in de nieuwe Kercke.*

A°. lxviij. worden veel gelts, ghiften ende renten gegeuen, ende vergadert, om den dienſt onſer Lieuer Vrouwen ter Noot Goeds mede te vermeeren inder Capellen, alſoe datter begrepen wort een bruerſcap, ende dair liet hem veel volcx *in ſcrijuen dair men regiſteren noch* onder den Kerck-meeſteren off vint, mer die duvel zaeyde zyn zaet alſoe dattet niet lang en ſtonde, dair die bruerſcap van onſer Lieuer Vrouwe in doude Kercke veel hem mede moeyde. Ende ouermits dat die oude Parochie die oudtſte, rijcſte ende machtichſte van volck is, zoe is deſe altois doir den ſommigen van dien benijt gheweeſt, hoe-wel dat men wel merct dat God ende Maria merckelick die hand houden an hoeren vercoren Goeds-huys, nochtans oirdeelt elck altoes nader deucht die in hem is, den verſtandigen is genoich geſeit.

72. *Hoe Meeſter Zwits tgroete Orgel reformeerde.*

A°. lxix. worde ontboede Meeſter Zwits die te voeren ouer ix. ofte thien Jairen ſinte Urſulen werck ghereformeert hadde, alzoe Meeſter Adriaen Pieterszoen oudt was, ende twerck niet meer helpen en mochte dat hy in den Thoren gemaect hadde, ende hoe-wel deſe Meeſter Zwits wel geloont worde, nochtans en verbeterde hyt werck niet zeer.

73. *Vant hout-werck van den Trans ende Choir te timmeren.*

A°. lxx. worde thout-werck binnen een Jair ofte twee gemaect wt Choir ende den Trans, ende worde den Trans voirſz van binnen in drie of iiij. Jairen dair nae gepaueyt, ende den Trans verwulft, ende binnen die tijt worde tot Utrecht beſteedt een ſcoen Sacraments-huys coſtelicke gehouden.

74. *Van de twiſt van de Heylige Sacraments proceſſie.*

A°. lxxiij. ende lxxiiij. was groete twiſt tuſſchen deſer cuyren ende der ouder Kercken om der proceſſien wille upt Heylighe Sacraments-dach, dair veel tweedracht off quam onder den gemeente, alzoe dat Meeſter Pieter vander Sluſe Paſtoir deſer Kercke, dair omme rechte tot Utrecht theghen doude Kerck, ende worde geappoincteert dat die proceſſie mit ſulcker ſtacie in de nieuwe Kercke comen ſoude, ende eynden als ſy wt doude Kercke gaen ſoude, ende dair worden Brieven van ghemaect onder tzegel van de Biſſchop van Utrecht, beruſtende onder den Kerck-meeſteren van de nieuwe Kercke.

75. *Van de wydinge des hoigen Autairs.*

A°. lxxvj. den vj^en^. May, worde ghewyt by Biſſchop Godefrydus thoe-

ghe

ghe Outair mittet Choir, Trans ende een deel Kerck-hofs an de Zuyt-zyde.

76. *Vant Sacraments-huys datter geſet worde.*

A°. lxxvj. worde tSacraments-huys geſet totte lijſten bouen ront-omme die tralien toe, die ghemaeckt waren van Pauwels die Smit, als dit werck aldus een luttel tijts geſtaen hadde, zoe iſſer een dieff gebroeckten inder Kercken, ende heeft geſtoelen die ſilueren Cyborie dairmen mede ging totte ziecken, ende ſtorten die Sacramenten upt hoech Outair neder, ende men coſt deſen dieff noyt vernemen.

77. *Vant Heylige Sacraments-Gilde.*

A°. lxxvij. worde begonnen die Bruerſchap vant Heyligen Sacrament in de nieuwe Kercke, wair doir veel Godliker dienſten up gecomen zyn, als tloff van den Heyligen Sacrament in doude Kerck, dat Heylige Cruys-loff hier, die Cruys-Miſſe in doude Kercke, die loeven Sondages, Maendages, Dijnſdaechs ende Woenſdaechs hier, want men te voeren geen loff hier en ſang dan Saterdaechs.

78. *Van de groete Orgel geheel te veranderen.*

A°. lxxix. ende lxxx. maecte Meeſter Jan van Antwerpen inde groete Orgel inden Tooren een gheheel nieu Piep-werck, Laden ende houten Blaes-balghen, ende liet dair niet ſtaen dan die caſſe, ende hadder off lij. pont groet vlaems, ende corts dair nae ſoe verſette hy mede Cruys-Orgel, wt het Cruys-werck, ende brochtet int midden vander Kercken, ende hadder off jc. Rinſgulden.

79. *Hoe Sacraments-huys volmaeckt worde.*

A°. lxxvij. worde gheheel volmaeckt gheſet het bouenſte vant Sacraments-huys, ende tSacrament worde ghenomen wt het Cruys-werck, ende tHeyligen Cruys worde doen in die plaetſe geſet, te weten onder ſint Hieronymus Beelt ande pilair vant Choir.

80. *Van een Maecht die van den Tooren viel.*

A°. lxxix. upten Aſcenſions dach na den middaech, zoe was Meyns Willems dochter Pennincſacx mitter ander geſelſchap upten cruyn vanden Thooren, ende ſittende dair mit malcanderen zoe ontrolde yemant wat ouermits die rondicheyt van den cruyn, ende Meyns loepende ende grypende dair nae ſcuet van de cruyn, ende vil neder van den Thoren, ende bleeff hangen int foeygen van een vande cleyne Toorenges, ende worde mit een coerde off gewonnen tot in de foy vande bomgaetters, ende ginck ongequeſt thuys mitten anderen geſelſcap.

81. *Hoe die beneen Kercke gehoecht worde.*

A°. lxxxiij in de Winter worde die beneen Kercke wel een Bier-tonne gehoecht mit aerde, ende alle die Outaren mit die ſitſelen worde oeck dair nae gehoicht, ende alle die Kerck-doren moſten verſet weſen, ende Jairs dair an dede die ſtede tMarct-velt hoegen, ende tKerk-hoff moſter oeck nae gehoicht weſen.

82. *Van de groete Peſtilencie.*

A°. lxxxiiij. ontrent Paeſchen begoſte t zeer te ſteruen, ende hier ſtorven veel luyden in beyde die Parochien, ende duerde alle-tjaer doir, tot int laetſte van de Winter.

83. *Van een dief in de Reliquien Capelle.*

A°. lxxxiiij. up ſinte Lijsbetten dach in de Winter, was doir die glaeſen gebroecken een dieff inde Capelle van de Reliquien, ende was mit een ladder geclommen bouen ouer die tralien van de Capelle voirſz, ende hadde genomen zeer veel Siluer-werckx, ende veel van de hoeffde ſiluer off-gedaen zynde, bleuen dair veel ſtucges van ſiluer legghen die ſmorgens dair worden geuonden.

84. *Van een nieu Outair upt Choir.*

A°. lxxxiiij. worde beſteedt Meeſter Adriaen t Utrecht Beelde-ſnyder, te maecken een hoech Outair gelijck hy te voiren een gemaeckt hadde, tot ſinte Marien upt hoech Outair, ende quam omtrent twee Jairen dair nae, ende coſte in als duyſent Rinſgulden current, ende die oude Tafel worde geſet after in den Trans upt Outair dairſe te voiren geſtaen hadde.

85. *Van Thoren voirt te timmeren..*

A°. lxxxiiij waren die kerk-meeſters beraden te ontbieden een Meeſter Steen-houder wt Brabant, ende hebben hem beſteedt veel ſteens te houden totten Tooren te timmeren, ende nae een Jair off ij doe die ſteen hier quam, ſceen die ſoo veel ende groet te weſen, datſe veruairt waren om die ſteen anden Tooren te vermetſen ſorgende dattet den Tooren niet en ſoude moghen verdragen, ende hebben die ſteen beſyden anden Tooren up daerde geſet tot wel viiij. of ix. Jairen eert op gebrocht worde.

86. *Van die groete Clock te vergieten.*

A°. lxxxiiij. up ſint Loys dach in Decembri waſt gegunt die Cnapen van de Smeen, dat zy die groete Clock ſouden luyden tot hoirrer Feeſten nae ouder gewoenten, ende zy luyden die groete Clock Redemptor an ſtucken welc een ſcone Clock was, doen worde ontboeden die Cloc-gieter van den Boſch Meeſter Cobel in de vaſten dair nae, ende goet ontrent ſint Jacobs dage, a°. lxxxv. een Clock ende wort gehieten Maria, ende aengeſien datter veel ſpijs ouer ſcoet alzoe dair veel by de ghemeenten gegeuen was, zoe heeft hy noch eenen Clock groeter gegoten Alreheyligen int ſelue Jair, ende was genaempt Jeſus, ende tbellefroyt worde groeter ghemaeckt van Jan Henrickxzoen Timmerman, Maria woech ontrent ix^{m}. pont, ende Jeſus ontrent tuſſchen de xj. ende xij^{m}. pont.

87. *Van de Mettenen te ſingen.*

A°. lxxxiiij. ontrent Vaſten auont worde geordonneert by de Wet, dat die Scolieren niet meer Mettenen en ſouden ſinghen dan viiij. die meeſte Hoech-tijden, dair zy te voeren alle Heylige dagen metten plagen te ſingen, ende den geheele vaſten doir, alle dage die Miſſe.

88. *Van iiij. Louen te ſingen.*

A°. lxxxvj. ontrent Cors-auont worde veel vergadert wt die gemeenten

tot

tot vier Loeuen wekeliex te ſingen, als Sondaechs, Maendaechs, Dijnſdaechs ende Woenſdaechs, want men gheen Loeuen en ſang dan Donderdaechs, Vrydaechs ende Saterdaechs, ende deſe iiij. Loeuen anvoirden die Seven-Getijde-Meeſters, ende dede die doen by hoir Sangers up hoech Coir.

89. *Van den Trans te paueyen.*

A°. lxxxvij. worde den Trans mit witte ende blaeuwe ſteenen ghepaveit, die te voeren mit bacxſteen gepaueit was.

90. *Van de ſuete naem Jeſus-Gilde.*

A°. lxxxvij. worde begrepen van den Retorikers tGilde van den ſueten naem Jeſus up ſint Joris Outair, twelck hem gonden die Scutters van de Voetboeghe, die doe eerſt in doude Kercke gegaen waren, ende ouermits dat die Rethoryckers dit Gilde qualicken regeerden, ende dair dagelicx veel volx inne quam, zoe iſt geordonneert dat het geregeert ſoude worden by de Getijde-Meeſters, ende dit geſchiede v. of vj. Jairen dair nae.

91. *Van de nieuwe Preecx-ſtoel.*

A°. lxxxviij. lxxxix. ende xc. en worde niet zeer ghetimmert ouermits die groete rijlinghe ende dalinghe vant gelt, ende Joncker Frans Oirloghe, mar dair worde een ſcoene nieuwe Preecx-ſtoel gemaeckt.

92. *Van veelrehande reparatie.*

A°. xcj. ende xcij. worde die Kercke verciert mit mans bancken, vrouwen bancken int midden van de Kercke, ende bouen upte balcken die plancken om te gaen bouen in de Kerck, ende die ſolders bouen bellefroyt, ende beneden om tgeluydt beter wt te ſtaen, ende die Librarie worde verbetert.

93. *Van ſinte Urſulen Orgel.*

A°. xcij. worde ſinte Urſulen Orgel geheel nieu gemaeckt, alſoe datter niet en bleeff ſtaen dan den back, ende maecte Meeſter Jan van Antwerpen, ende dair worde oeck ant werck ghemaeckt een nieu Poſitijff, ende worde hem betaelt van als xix. pont gx°. vlaems, ende noch ſekere lijff-renten die de Kerck of coſt om xij. l. gx°. eens.

94. *Van veel huyſen die ontrent die Kerck off-gebroecken worden.*

A°. xciij. in de Vaſten coſten die Kerck-meeſters ontrent ix. ofte x. huyſen ontrent die Kerck ande Zuyt-zyde, die zy deden of-breecken omt Kerckhoff te vermeerderen, ende dair bleuen noch ij. huyſen ſtaen int worre, die zy noch nae cregen binnen een jair off ij. ende worden mede off-gebroecken, ende die plaetſe worde gewyt van de Biſſchop.

95. *Van den ſilveren Briſſen die doen gemaeckt worden.*

A°. xciij. worden gemaeckt ſommige ſilueren Briſſen om die Sacramenten mede te adminiſtreren, als een ſiluere Briſſe in den groeten arck, ende noch andre wat cleynder, ende een Monſtrancie die men om den hals hanct als men mitten Sacramenten buyten die ſtadt reyſt.

96. *Van*

96. *Van een eerſte Miſſe te doen alle weecx.*

A°. xciij. worde aengenomen byde tGilde van den ſueten naem Jeſus, alle weecx te doen upte Sondaegen die eerſte Miſſe die men te voiren niet en plach te doene.

97. *Van de metale Tralien voirt Sacraments-Huys.*

A°. xciiij. int leſte van de Maert, worde gheſet voirt Heylighe Sacrament die coperen Tralie, die gemaeckt was tot Mechelen by eenen Robbrecht van Blaeſvelt, ende woghen tſamen in als xiiij^{c}. lxxxvj. of dair ontrent, elcx hondert om xv. Rinſgulden lx. xxxvij. l. iij. pont gx°. ende doe worde mede gemaeckt die yſeren Candelaire, ende maeckte Jan Wynenzoen Smit, ende weecht 1^{c}. pont of dair ontrent.

98. *Van den Thooren.*

A°. xciiij. ontrent Paeſſchen begoſt men weder te timmeren anden Thooren, ende upten ix^{en}. May doen die ſteygeringhe geſet was, zoe worde die eerſte ſteen geleyt by drie Kerck-meeſters kinderen te weten, Doe Michielszoen, Gerrit Gerrit Walichszoen, ende Auguſtyn Claeszoen, ende waren Kerck-meeſters Michiel Gerrit Colynszoens zoen, Gerrit Walichtszoen, ende Claes Buſch Janszoen, ende doen deſe pilairen van de Lantairnen ontrent Alderheiligen gemetſet waren, zoe heeft Pouwels Janszoen Graefmaecker ende Steen-houder, aengenomen die reſte vant Steen-werck te houden hier binnen, ende wrocht alſoe die Winter, dat hy die werckluyden tegen die ander Somer werckende hilt, alſoe datter ſteen-werck van die Soemer tot die Cappe toe geheel gemets was, ende men began doe mede upt Kerck-hoff te maecken thout-werck totten Appel ende Lantairne, twelck alder eerſt began, ende hadde aengenomen Gijsbrecht die Timmerman mit zyn mede-hulpers.

99.

Ende in den Jaire xcv. den xxx^{en}. Octobris upten middaech te xij. uren, worde den leſten ſteen geleyt als ant hoechſte van de wendel-ſteen der voirſz Lantairne, ende dit by Pouwels Janszoen Steen-houder, ende Pieter Henricxzoen Metſelair, ende worde den voirſz ſteen gheleyt by Pouwels oudſte zoen, oudt weſende vijff off ſes Jairen, genaempt Jan Pouwelszoen, ende dit geſciede onder den voirſz Kerck-meeſters, die doen dat Jair aenbleuen.

100. *Vant hoechſte van den Thoren.*

A°. xcvj. worde beuonden int Kercke-Boeck, dat men den eerſten ſteen van den Thoren int fondament, leyde a°. 1396. den ſeſten Septembris, ende nu int Jair xcvj. den ſeluen vj. Septembris, ſoe geuielt doe men tCruys up ſetten ſoude onuerſienlick, dat men effen hondert Jairen ouver den Thooren getimmert hadde, ende worde doen tCruys dair up geſet by Auguſtyn Claeszoen voirſz, ende dair was gebrocht upte ſtallagie een Poſitijf, ende die Muſiſiens waren dair oeck up, ende men ſonck dair *Te Deum Laudamus*, ende beuandt dat terwiele dat men anden Tooren timmerde, noyt yemandt hem ghequeſt en hadde, dair hy eenighe leempte off verdriet off behilt, ende dit Cruys up ſint Victoirus dach naemiddach ten een uren onder die preecken int ſelve Iair by groeten windt, ende ouermits die groete

ſwaerte,

ſwaerte, ſoe vielt van bouen neder doirt dack van den midden-kerck, ende bleeff dair hangen ſonder yemant te quetſen ten aenſien van alle menſchen, ende dair nae worde een ander Cruys gemaeckt dat beter proporcie hadde, ende niet te ſwair, ende worde doen dair up geſet.

101. *Van de Apoſtelen int Choir.*

Aº. xcvj. worden veel Apoſtelen geſet ande Pilaren vant Choir, ende oeck die Saluator upt hoech Outair, ende die ſommige worden corts dair nae gedoteert mit Candelairen en Was-licht dair voir barnende ten eewigen dagen.

102. *Vant ſpul van de drie Coningen.*

Aº. xcviij upte Iairs dach up te ſcrijnen, upten Sondach nae derthienen dach nader Veſperen te drie uren, ſoe worde hier geſpeelt een ſpul van de Prieſters die tot verſceyden doeren der Kercken te pairde inne quamen rijden, elcx mit zyn ghefelſchap vergaderende int midden der Kercken, ende upte groete Orgel waren Engelen ſingende *Gloria in excelſis*, ende benede lagen die Harders en ſpeelden, ende dair quam een Sterre ſcietende van after wt die Kercke nae thoech Outair toe, ende bleeff dair ſtaen wijſende die drie Coningen den nieuwen geboren Coninck, twelck ghemaeckt was mit leuendighe perſoenen upten hoghe Outair, dair deſe Coningen eenſdeels ſprekende, ende eenſdeels ſinghende hair Offerhanden deden; ende dair was alſoe veel volcx in de Kercken beneden ende bouen datter nye zoe veel volcx inder Kercken geſien en was.

103. *Van den interdict deſer Kercke.*

Int leſte van deſen Jaire van xcviij. up ſint Ians dach nae Kerſmiſſe, naeder middaghe worder een Mandaet gedaen, ende eynde een Interdict, ende ceſſe gheleydt van allen dienſten, als Miſſen, Metten, Getijden, Bruyts te trouwen, luyden te begrauen, &c. behaluen Preecken, ende men dede alle voirſz dinghen als kinder te corſteenen, &c. van de Nieuwe Kercx wegen in dOude Kercke up onſer Vrouwen Choir, dair men exiquien ende allen dienſten doen dede, ende die dooden van de nieuwe Parochie worden begrauen in doude Parochie, ende dit duerde vijf weecken ende iij. daegen lang, ende dit worde gedaen van een machtich Man wonende tUtrecht, die groodt was in den hoegen Houe, die renten upte ghemeen vijf ſtede hadde van Hollandt, ende qualicke dair van betaelt worde.

103. *Van den ſculden der Kercke voirſz gecomen doir den Tooren.*

Item van den Iaire xcviij. voirtgaende iiij off v. Iairen off dair ontrent en worde ſonderlinghe niet ghetimmert ande Kercke voirſz, want die Kerck-meeſters veel heete ſculden ghemaeckt hadden die up termynen betaelt moſten zyn; ende dair-en-bouen hadden zy die Kerck noch beleyt mit j°. pont gx°. vlaems ſiairs lyf-renten, ende alle deſe voirſz ſculden, ende vercopinge van renten waren gemaeckt in den Iairen xciiij. xcv. xcvj. ende xcvij. ende dit al tſamen om timmeren van den Thoren bouen, hoewel datter nochtans veel binnen dien tijde van de ghemeenten ghegeuen worde, ende om die timmeraigie waren noch vercoft veel coſtelicke Cleynoden van ſiluer ende goude, die men plach voir onſer Lieuer Vrouwen omme te

dragen, gelijck ryemen, vijfticken ende diergelijcke, noch Kelcken ende Cleynoden wter Reliquien Capelle, ende noch waren verſet ende beliene ander coſtelicke Iuwelen van ſiluere, ende alle dese ſculden hebben die Kerck meeſters alle te met moeten quijten, mar die hondert pont gx°. vlaems ſiaers lijf-renten heeft die Kercke noch langhe tijt geſmertet, alſoe dat men in den Jaire xv°. ende xij. qualicke yet heeft moegen ande Kercke repareren.

105. *Van reparatie van de ij. groete Orgelen.*

A°. xv°. ende een, wrocht Meeſter Jan van Zwanenbroeck ande twee groetſte Orghelen, ende hadde voir zyn arbeyt xiiij. Rinſgulden, ende voirt zoe iſſer dicwijl ande voirſz Orgelen gewrocht, ende byſonder an ſinte Urſulen Orghel binnen vj. ofte vij. Iairen dair nae, alſoe dat men verſceyde Meeſteren dair toe haelde, ende die Kerck dairom groete coſten moſte doen.

106. *Van een nieu Tabernakel ouer die Noot Goeds.*

A°. xv°. een worde beſteedt ende Iairs dair an in de Capelle geſedt een Tabernakel van houdt geſneden, dair inne geſneden waren ſeuen parcken van de ſeuen ween onſer Lieuer Vrouwen, ende maecte Tielman Ianszoen, ende om dit Tabernakel wel te ſetten, zoe worder gemaeckt een nieuwe portael dair men dit Tabernakel up ſetten, ende worder voirt gemaeckt zekere latrijnen ende bancken in Capelle.

107. *Vant Bethleem.*

A°. xv°. ij. worde gecoft het Bethleem, dat noch ter tijt voirt Choir geſedt wort.

108. *Van de Capelle van Cappen van roodt Woeſtein.*

A°. xv°. ij. ende iij. worden gemaeckt zekere Cappen ende Rocx van Engels roodt Woeſtein, twelck nu hieten die Sacraments ornamenten, ende tCaſuffel vier ofte vijff Iairen dair nae ghemaeckt, het boertwerck tot Utrecht, ende die reſte tot Delfft, ende coſten in als deſe geheele Capelle ij°. Rinſgulden current, ende deſe Ornamenten worden becoſticht die helft by de Kerck, ende die helfft byt Sacraments-Gilde.

109. *Van alrehande reparatie.*

A°. xv°. vij. viij. ende ix. worde veel gherepareert in de Kercke als, die tralie vant Sacraments-huys worde vergult, ende den Trans bouen worde buyten mit foeyen ende houte leenen gemaeckt, ende worden geverwet mit alle veinſteren, ende die balcken int Choir die vergaen waren worden gerepareert, ende anden Thooren van binnen worden doen veel gerepareert.

110. *Van de wtſettinghe des Capels van onſer Vrouwen.*

A°. xv°. x. worde wt-geſet onſer Lieuer Vrouwen Capelle Noortwairt, als men noch zyen mach, ende worden doen oeck ghemaeckt dat houdtwerck by Adriaen Pieterszoen Scryen-maecker, dair men die tralien in ſetten ſoude, twelck eerſt reede vil int Iair xv°. xj. ende dat ſteenen Wulffel in den wt-ſetten worde doen mede gemaeckt.

Dus verre dan van den opbou der kerke, der zelver ſchoonen hoogen tooren,

toren, autaren, beelden, en met een woord van alles wat tot de kerk behoort, benevens verſcheide zaken de oudtheit en byzondere voorvallen van deze ſtad betreffende. Nu luſt het ons over de voornaamſte gevallen, volgens onze belofte, uit het oude en echte geſchrift eenige aanmerkingen te maken.

Wy hebben in het begin uit een grys verhaal gehoord, by welke gelegentheit den gront van dit heiligdom gelegt is, en hoe deze eerſte houte kerk tot zyne voltojing is geraakt, en teffens aangetoont wat 'er van zulke luchtverſchynſels te geloven zy. Wy hebben aldaar ook kortelyk aangemerkt wat 'er omtrent het beeld van de nood Godts is voorgevallen, en bewezen dat van diergelyke gebeurteniſſen in verſcheide oorden en geweſten wort geſproken. Nu zullen we ons ter zake ſpoeden, en onze gedachten veſtigen op het versgenoemde gedenkſchrift dezer kerk.

Het 1. *artykel* vermelt dat de kerk ſtont *oeſt ende weſt inder lenchte*. Het is van de alleroudſte tyden, ia, gelyk ſommige met goede reeden beweren, van de apoſtoliſche tyden al afkomſtig, dat de kriſtenen, wanneer zy haare vergaderplaatzen of kerken maakten, dat zy ooſt en weſt geſtrekt waren, het aangezicht altyt naar het ooſten gekeert zynde, gelyk men noch ten huidigen dagen in alle de oude kerken het koor in het ooſteinde ziet ſtaan, alwaar het hooftoutaar in geplaatſt word. Ia den *h. Baſilius* houd het voor een apoſtoliſche overleveringe van met het aangezicht naar het ooſten gekeert te bidden; zie zyn tractaat van den h. geeſt cap. 27. *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, *Athanaſius*, en meer vaderen hebben het allen even druk van deze oude gewoonte, hoewel zy in de reedengeeving hier van ſomwylen van malkanderen verſchillen. Baſilius zegt, *dat zy daar door haar opzicht op het paradys hadden, 't welk Godt geplant had in het ooſten, hem biddende dat zy tot het oude landſchap, uit 't welke zy verſtooten waren, herſtelt mogten worden.* Andere gaven weer iets anders aan de hant. Zie hier van *W. Cave eerſte Chriſtendom*, 1 boek 9 hooftſtuk. Hunne kerken waren ook langwerpig, en niet rond of vierkant, gelyk men noch alle oude kerken ziet, om dat dit, gelyk men wil, al in de conſtitutie der apoſtelen 2 boek 57 hooftſtuk, bevolen zou zyn, om dus een ſchip te verbeelden. Eene gemeene ſpreekwys en beſchryvinge, door welke de h. kerk verbeeld word, om ons indagtig te maken dat wy in deze wereld, als in een onruſtige en onſtuimige zee, op en nederwaarts geſlingert worden, en dat men den hemel niet veiliger en zekerder kan beſtevenen dan door het ſchip der h. kerke.

De kerken ſtonden outyts altyt ooſt en weſt geſtrekt.

In het 6. Artykel is gehandelt van het ſtichten der toorn van de gemelde nieuwe kerke, en vermeld wat raatsluiden den eerſten ſteen geleit hebben, waar toe hier bygevoegt moet worden zekere vergunning van hartog *Aalbert van Beyeren* graaf van Holland, welke tot bouplaats en gebruik van verder kerkhof aan de ſtad ſchonk 9 roeden van 't marktveld, weſtwaard aan te meeten, en dat ter breete van 't kerkhof, en om dat dit giftebriefie by niemant vermeld word, zal ik het zelve hier by voegen, luidende aldus:

Aelbrecht &c. doen condt allen luden dat wy onſer getrouwer Stede van Delf alſulke gratie gedaen hebben voir ons en voir onſe Nacomelingen ewelicken duerende, dat wy haer gegeven hebben en geven mit deſen brieve negen roeden van onſen Marctvelde tot Delf of te meten weſtwaerts van der mueren des Kerkhoves van onſer Vrouwen kerke aldair mitter breetheyt alſoo verre ſtreckende na dattet voirſz kerkhof nu ter tyt begrepen en bemuert is, die te bemueren

en te gebruyken tot eenen kerkhove en die kerke voirſz daer op voirt mit eenen toern te funderen en te maeken, alſoe hun des des genoegen ſal. In oirconde &c. gegeven in den Hage des Saterdages na ſinte Mathys dach Apoſtel in 't jaer ons Heeren duſent drie hondert vyve en tnegentich na den loepe van onſen Hove.

Zeker geleerde merkt op het 1 *Artykel* aan, en bewyſt het met een oud briefje, dat de heer *Jan van Groenevelt*, ridder, welke den eerſten ſteen aan het kruiswerk en hooge choor heeft geleit, officier of ſchout der ſtad Delft was, welke naam, zoo hy zegt, uit ſtads regiſters word vermiſt, en nooit weder is gevonden of aangetekent; doch het verhaal van het eerſte artykel noemt hem geen ſchout of officier, maar ridder en poorter der ſtad Delft.

Op het 7. *Artykel* wert vermelt, *hoe dat die oude parochie-kercke eerſt was gewydt in der eere onzer lieve vrouwen*, in welk verhaal den ſchryver zekerlyk mistaſt: want in gene oude brieven, noch by eenig ſchryver, zoo ver my bewuſt is, werd zulks gedacht. Wy hebben hier voor op de oude kerk wel gehoort dat *Voſmeer* getuigt dat eenige melden of de oude kerk eerſt ter eeren van *Chriſtus den Saligmaker* zou zyn ingewydt, maar zulks zal zekerlyk te verſtaan zyn van de oude houte kerk welke voor de tegenwoordige geſtaan heeft.

In het 9. *Artykel* ziet men dat 'er in den iare 1411, wel 9 outaren in de kerk gezet wierden, en kort daar naar (zegt hy) nog al meer.

Veelheit der outaren zyn geen bewys van godtvrucht

Hoe yverig onze voorouders waren om de kerken met een groot getal outaren te verſieren, is hier in deze, en ſlus in d'oude kerk gebleken; doch of dit iuiſt zoo prysbaar was, en, gelyk zy meenden, uit godtvruchtigheit ontſtont, daar zou ik geen borg voor willen ſtaan. *Petrus Bleſenſis* die in den iare 1180 geleeft en gebloeit heeft, en wiens deugt en geleertheid by de geheele wereld genoegzaam is bekent, beſchryft en betreurt in zyn 123 brief den elendigen ſtaat der kerke, zoo als die by zynen tyt geſtelt was. Hy betuigt hoe een deel ongeleerde, botte en vleeſchelyke prieſters, het beſtier der kerken in handen hadden. Eindelyk berſt hy in deze woorden uit: *De menſchen hebben de altaren vermenigvuldigt om te bidden; maar die zyn voor haar outaren geworden om te zondigen.*

d'Eerſte kriſtenen hadden maar eenen altaar.

In de eerſte tyden des kriſtendoms tot den iare 400 en 500, had ieder kerk maar eenen outaar, en dit is de reeden dat het naamwoord *outaar* of *altare* zeer dikwils by de ſchryvers van de middelſte eeuw, ia ook wel by de oude ſchryvers, genomen word voor de kerk. *De kerken*, zegt Goſtridus, abt van Vendome (*lib.* 3. *ep.* 12) *worden doorgaans outaren genoemt.* Deze manier van niet meer dan eenen outaar in ieder kerk te hebben, werd by de Grieken noch zeer naaukeurig onderhouden, welke nergens twee of meer outaren toelaten als in de kerken die hun gemeen zyn met de Latynen. Dat 'er te Romen eertyts ook maar een outaar in iedere kerk was, getuigt *C. Lupus*, ſchryvende over de Roomſche ſynode van Alexander II. De outaren die aan de zyden der kerken ſtaan, getuigen ook dat ze 'er naderhand gekomen zyn. Maar 't was noch niet genoeg dat men deze outaren ſtichte, maar alles moeſt prachtig met ornamenten, zilver en goud, overkoſtelyke ſchilderyen en beelden opgepronkt zyn: daar by moeſt aan ieder outaar ook al een goed getal miſſen zyn beſtelt, waar de geeſtelyke geltzucht zelf zekerlyk luſtig onder geſpeeld

ſpeeld zal hebben, gelyk uit de klachten van deftige mannen blykt, dewelke niet verdragen konden dat men de menſchen, voornamentlyk op hun doodbedde als ze ligt te bepraten zyn, aanporde om veele miſſen voor hunne zielen te laten leezen, in de plaatſe van de armen te bezorgen, enz. Dit was het gevoelen van den geleerden kardinaal *Hugo de S. Caro in cap. 7. marci v. 11.* En hy vergelykt de biegtvaders, die hunne biegtelingen voor een boete opleide veele miſſen te laten leezen, in de plaats van den armen te bedenken, by de valſche profeeten daar de proſeet *Micha* van ſchryft (cap. 3. v. 5): *Dat ze Godts volk verleiden, dat ze de goede profeeten met hunne tanden verſcheuren; dat ze een valſche vreede verkondigen*, aan de geene die hun giften en gaven geeven, *en dat ze de geenen, die hun den mond niet willen vullen, met allerhande onheilen bedriegen.* En aldus ſpreekt hy ook van de kanonniken, welke hunne meedekanonniken, als ze op hun ſterven leggen, vermaanen om al hun goed aan de kerk te laten, onder voorwendzel dat dezelve geen inkomſten genoeg hebben, daar zy hen, zegt hy, beter behoorden aan te moedigen om voor de armen te zorgen. De h. vaders zyn vry naarſtiger geweeſt om den armen te bezorgen, als voor al dat ſtichten en begiftigen van kerken en outaren. Hoort hier van den h. vader *Johannes Chryſoſtomus Homil. 51 in Math.* " Het lighaam van Chriſtus, dat op het outaar is "(zegt hy) heeft geen koſtelyke kleederen van nooden, maar zyn ander "lighaam, 't welke uit de arme menſchen beſtaat, moet van ons geholpen en bezorgt worden. Laat ons hem eeren gelyk hy geëert wil wezen, "dat is met den armen door onze aalmoeſſen te helpen. Godt neemt de "giften aan die aan de kerken gedaan worden, maar ik ben verzekert "dat hy veel grooter behagen heeft in de giften die aan den armen uitgereikt worden... Ja men mag het wel gelooven dat men in het begiftigen der kerken dikwils uit is op eige glorie; maar de aalmiſſen "zyn alleen de vruchten van onze medogentheit... Wat kan het Chriſtus baten dat hy zyne tafel gedekt ziet met goude vaten, terwyl dat "hy van honger en kommer vergaat in den perſoon der ſchamele menſchen? "Godt heeft niemant oit gedoemt, om dat hy geen kerken heeft gebouwt, "of dat hy 'er geen koſtelyke ſieraden aan geſchonken heeft, maar de geene die geen aalmiſſen geeven. En den h. vader Bernardus ſpreekt noch "al zoo ſterk. *O ydelheit*, zegt hy, *o zottigheit!* de kerk blinkt en ziet'er "heerlyk uit in hare gebouwen, en zy is verlaten in hare armen. De ſteenen der tempelen bekleedt zy met gout, en hare kinderen laat ze naakt "heenen loopen. De nieusgierige vinden 'er ſtoffe om hunne oogen te "verluſtigen, en de ſchamele menſchen vinden 'er geen brood om hunnen "honger te verzadigen. Men zou noch een goed en groot getal van dusdanige plaatzen der vaderen konnen bybrengen, maar den leezer zal in dit gezeg genoeg zien waar de gedachten dezer mannen naar toe heilen.

Van de doopvonten.

Artykel 30. Ao. 1435. *wort dat font gegoeten, ende weegt* 1030 *pont, troys gewigte.* Dat men al van oude tyden her de doopvonten in de kerken heeft geſtelt, is een zekere zaak; echter in de eerſte tyden en was de plaats alwaar den h. doop verricht wierd, zoo net niet bepaalt, en geſchiede daar men goede gelegentheit van water vont, 't zy by de *zeen, poelen, fonteinen* of *rivieren*, gelyk by *Juſtinus* in zyn 2 *Apologia*, en by *Tertullianus de kaptiſmo c.* 4. in hunne geſchriften te kennen geven; doch men verkoos altyt, zoo veel het mogelyk was, de naaſte plaatſen daar zy hunne godts-

dienſtige vergaderingen hielden om dit heilig bontzegel te bedienen. Daar na wierden de doopvonten geſticht buiten de kerken, gelyk'er nog hedendaags te *Romen*, te *Piſa*, te *Florencen*, en op meer andere plaatzen gezien worden. Dit getuigen ook de oude ſchryvers, als *Cyrillus*, biſſchop van Jeruſalem (*catech. myſtag.* 1) *Paulinus*, biſſchop van Nola (*ep.* 12) enz. Deze laatſtgenoemde kerkvoogt zegt dat hy een plaats om te doopen geſticht had tuſſchen twee kerken. Daar na heeft men de doopvonten in het portaal der kerken, en ten laatſten binnen de kerken zelf geſtelt. Echter zyn'er veele geleerden van gevoelen dat men in de 3 eerſte eeuwen geen vaſte plaatſen had om het bontzegel des doops op een vaſtbeſtemde ſtede te bedienen. Wat de vorm dezer doopvonten betreft, deze waren van outs gemaakt als waterbakken, in de midden door een aſſchutzel in tween geſcheiden, om met alle gevoeglykheit en zonder eenige aanſtoot in d'eene zyde de mannen en in de andere de vrouwen te doopen: want men dompelde in die eerſte tyden de doopelingen onder water. Voorts waren zy gemeenlyk agtkantig, gelyk uit eenige vaarzen, welke den *h. Ambroſius* toegeſchreven worden, en by Gruterus te lezen ſtaan (*Gruteri inſcript. p.* 1166),) ſchynt te blyken. Dog *Udalricus*, biſſchop van Augsburg, liet een doopvonte uit een rotze houwen, en gaf haar de gedaante van een tonne, maar de meeſte waren van hout of ſteen, tot eindelyk de pracht de kerken behendig inſloop die de gemelde vonten uit marmer liet houwen, of zilver verkoos om't marmer te overtreffen. Mabillon ſprekende van de doopvonte te Verone, getuigt dat ze van porfierſteen gemaakt, en in de ronte 26 voeten wyd was.

Terwyl wy van de doopvonten ſpreken luſt het my hier van noch iet aanmerkelyks by te voegen, 't welk van outs omtrent eenige doopvonten, zoo 't anders waarheit is, geſchied zoude zyn. Het beſtont hier in, volgens bericht des ſchryvers, dat die doopvonten zonder iemants toedoen en alleenlyk door een goddelyke werking, op paasnacht met water vervuld wierden. Van deze kerk daar zulk een doopvonte was, ſpreekt *Paſcaſius* biſſchop van *Lilybæum in ep. ad Leon.* Die kerk was gelegen op een hoogen berg, midden in een digt bewaſſchen boſchaadie, waar in't water van zelfs quam opborrelen, en weder wechzakte, en zoo net op den rechten tyt wiſt te paſſen, dat in een zeker iaar, toen de weſterſche kerken doorgaans het paasfeeſt op een verkeerden tyt en al te vroeg vierden, de doopvonte ledig bleef: doch als de rechte paasnacht gekomen was, quam het water wederom opwellen. In *pratum ſpirituale van Sophronius*. En by *Gregorius van Tours* werd zulks van eenige andere doopvonten ook verhaalt. Ook was het de gewoonte van outs dat de h. Geeſt in de gedaante van een duive boven de doopvonten hing, gelyk de kerkvergaderinge van Konſtantinopolen, gehouden onder *Mennas*, uitdrukkelyk getuigt (*acta* 5. *in Epiſt. Clericor.*) Van de doopvonte en den dienſt in dezelve geſproken hebbende, dunkt het my niet wanvoeglyk te zyn ook iets van de geheiligde hoſtie, of offerbroot, en teffens van het omdragen deſzelfs te ſpreken.

Artykel 74. Van de twiſt van de heylige ſacraments proceſſie.

Van de hoſtie of 't offerbrood.

Veele, voor al katholyken, meenen dat het omdragen van het h. ſakrament in proceſſien langs de ſtraten al heel oud is, doch hier in zyn zy niet wel onderrecht. Evenwel beken ik niet in ſtaat te zyn om de nette tyt, wanneer deze plechtigheit opgekomen is, te bepalen; maar dit is zeker, dat men van dit omdragen niet geweeten heeft in de elf of twaalf eerſte

eeuwen

eeuwen der kerke, en dat deze omvoeringen luttel met de oude tucht der kristenen overeenstemt, dewelke dit geheim niet alleen voor de Heidenen en Jooden, maar ook voor de geloofsonderwyzelingen, op het naaukeurigste verborgen. Ja in de 12 eeuwe wierd de gekonsakreerde hostie met een doek bedekt, welke men nu de korporaal noemd, zoo dat de priester zelfs de zelve niet kon beschouwen, gelyk te zien is by *Gregorius Turonensis lib. 7. c. 22.* en by *Guibertus Abbas lib. 1. c. 2.* Ja *S. Nicetus*, bisschop van *Lyons*, dees een doek of korporaal vereerd zynde, verwierp dezelve om dat zy zoodanig open was, dat men de hostie daar door kon zien leggen, *Greg. Turonensis de vitis Patrum c. 8.* Ja zelfs wierd het geofferde brood al voor de konsekratie bedekt; zie de brief van *Mabillon* onder den tytel van *Eusebii Romani.* Dingen die altemaal tegens dit omdragen stryden. Ook is het zeker dat deze openbare ommegangen van 't h. sakrament ten eenemaal onbekent zyn geweest, en noch tegenwoordig onbekent zyn aan de Grieken. Veele zyn van gevoelen dat deze professie, met het h. sakrament in de Latynsche kerk haar begin genomen heeft onder paus Urbanus IV, dewelke in het begin van de dertiende eeuw het plechtige feest van 't h. sakrament heeft ingestelt. Doch de geleerde heer van *Espen* bewyst met krachtige redenen dat dit gezeg geenzins staande gehouden kan worden; en dat zodanige omdragingen des h. sakraments allengskens opgekomen en in zwang geraakt zyn in de 14. eeuw. Maar dan is noch onzeker of het h. sakrament in den beginne op de zelve wyze, gelyk nu de manier is, wiert omgedragen; dan of het, gelyk in de processie op den goeden vrydag geschiet, met een doek bedekt is geweest. Dit laatste hout de bekende *Thiers exposition du st. sacrement livr. 2. chap. 1.* voor het waarschynlykste. Ja hy getuigt dat het noch geen 120 iaren geleden was, wanneer hy over eenige iaren zyn werkie schreef, dat het h. sakrament in de kerken van Vrankryk, zelfs op den hoogtyt van 't lighaam des Heere, allereerst bloot en ongedekt is omgevoert.

Van de danseryen, spelen en andere ongeoorlooide vermaken der geestelykheyt.

Artykel 102. A°. XCVIIJ. *upte iairs dach upte schrynen, upten Sondach dertienen dach na der vesperen te drie uren, soe worde hier gespeelt een spul van de priesters die tot verscheyden doeren der kerken te pairde inne quamen ryden, elx mit zyn gesellschap vergaderende int midden-kerke, en up ten groete orgel waren Engelen singende* GLORIA IN EXCELSIS. *enz.* Dat 'er outtyts veele onordentelykheden in de kerken zyn gebruikt geweest, is eene bekende zaak, niet alleen dat men in de kerken en op de kerkhoven de vierschaar spande en pleidoyen hield, gastmalen aanrichten, maar zelfs danseryen en komedien speelden; en dewyl dit in deze stad ook in zwang pleeg te gaan, vinde ik niet ondienstig hier van iets te berde te brengen. Wat de danseryen belangen deze zyn al, gelyk de geleerde bisschop Huetius (*des ballets des anciens enz.*) zegt, van ouds by de heidenen en joden een gedeelte van den godsdienst geweest: en niet alleen der joden en onjoden maar zyn zelfs in de heiligste ceremonien des kristendoms ingeslopen, en gaan noch huidendaags, vervolgt hy, in sommige kerken in zwang. Spanie noch Portugal doet geen eene plechtelyke ommegang zonder danseryen. Vrankryk vermaakte zich in de twaalfde eeuwe al in deze luchtige trippeltreden: want Odo, die in de gemelde eeuw bisschop van Parys was, heeft zyne priesteren bevolen alle moeite aan te wenden om dezelve uit te roeyen. En of deze lichtvaardigheit niet genoeg ware hielt men daarenboven op sommige plaatsen noch het zoogenaamde *Officie* of kerkendienst van het kind, 't welke op allerkin-

Van het feest des kinds.

kinderen dag aldus geviert wierd: Daar was een kind dat voor biſſchop ſpeelde, en een biſſchops ſtaf in de handen droeg. Deze ſtaf wierd het in de eerſte veſperen gegeeven, als deze woorden van den *Magnificat* gezongen wierden: *Hy heeft den magtigen van den ſtoel afgeſet, en de nedrigen verheven.* Dat kind, zoo geſtaft en gemytert, verichte op zyne manier de kerkelyke dienſten. In de tweede veſperen gaf het den ſtaf, onder het zingen vande gemelde woorden, aan een ander kind over, dat het volgende jaar ook een beurt zou hebben. Vervolgens ſpeelde men het ſpel van de drie koningen in dit artykel vermeld, dat aldus toeging: Drie kanonniken of prieſters, die drie kapellanen achter zich hadden, en altemaal op het prachtigſte en koſtelykſte toegetakeld waren, verbeelden de drie koningen met hunne hofſtoet. Zy quamen uit drie verſcheide hoeken van de kerk, als uit drie geweeſten van de wereld, met een koninglyke ſwier en ſtemmigheit aantreden of ryden, wanneer zy 't zamen binnen de kapelle intraden daar de kribben des Heeren vertoont wierd, alwaar zy hunne ſchenkadien offerden.

Van de koleur, waardigheden en namen der drie koningen.

't Luſt ons, ſprekende van het ſpel der 3 koningen, te overwegen of de koleur van hunne gedaante zwart is geweeſt gelyk men die doorgaans uitſchilderd. *Molænus de imag. lib. 3. cap. 3.* die anders de vieſte niet is, bekent dat de manier van den eenen als een moriaan af te beelden, vry laat opgekomen is Ja getuigt datze alle drie, in de oudſte ſchilderyen, met blanke tronien afgebeeld werden: hy voegt 'er by dat *Lindanus* het zelve zoo te Roermonde als elders gevonden heeft. Noch zeit hy dat 'er te *Gembloux* een kazuiffel is, 't welk den *h. Bernardus* aan de kerk aldaar geſchonken heeft. Op dit kazuiffel, daar verſcheide afbeeldzels zeer kunſtig opgeſtikt ſtaan, ſtaan ook de drie koningen met hunne geſchenken, doch alle drie met blanke tronien en met een kroon op het hooft afgebeeld. Dees zegt ook, van hunne waardigheit gewagende, dat het geen regte koningen zyn geweeſt. Doch of Molanus en eenige andere ſchryvers al zeggen, dat deze koningties maar ſlegs het gebied over de eene ſtad óf de andere zullen gehad hebben, en om die reeden koningties genoemd worden, men geeft ons echter hier over beter en netter beſcheit van aan de hand; die overleveringe dewelke van ſommige ſchryvers als by *Crombach de regibus* ſtaande gehouden word, beſtaat hier in, dat *Melchior*, een van de drie koningen, de koning van *Krangánor* en uit het geſlacht der *Brachmannen* is geweeſt. Van deze Brachmannen ſchryft *Euſebius præp. Evangel. c.* 8, dat ze achtervolgens de overlevering hunner wetten, geen beelden aanbaden, niets, dat van een beeſt gekomen was, aten, geen bier of wyn dronken, zich van alle boosheid onthielden, en alleen op Godt paſten. En om dat *Strabo* noch vorder getuigt dat zy de loop der ſterren naſpeurden, meent Crombachus al bewys genoeg te hebben om het gezeg der Indianen te beveſtigen. Men weet die zaak met zoo veele omſtandigheeden te vertellen, dat het menig lezer misleid, die wel alles zou geloven dat 'er van verhaald word. Deze koning, gelyk zy verhalen, quam eerſt in 't derde iaar van zyne Betlehemſche reis thuis, en ten eerſte wilde hy de naam voeren van *Cheripermale*, dat is een van de drie. Een van zyne reisgezellen zou de ſtad Kalikut geſticht, en daar teffens een kerk ter eeren van de allerheiligſte maagt gebouwt hebben, daar zy weder veel wonders van vertellen.

De tweede was *Pirimal* koning van Ceylon, en deze zou de Betlehemſche reis op aanradinge van de Indiaanſche ſibille aangenomen hebben. Van

de

de derde vinde ik luttel beſcheit. Doch dit zou met de namen, zoo als die nu doorgaans bekent zyn, niet overeenſtemmen, dewyl zy *Gaſpar*, *Melchior* en *Balthaſar*, volgens anderen genoemt zouden zyn geweeſt. De oudſte ſchryver daar deſe drie namen by worden vermeld is *Beda*. Maar na 't oordeel van een ander ſchryver by *Caſaubonus* vermeld, zou ieder van hen een hebreeuwſchen en griekſchen naam gehad hebben. Voor de hebreeuwſche namen worden deze drie opgegeeven, *Apellius*, *Amerus*, *Damaſcus*: de volgende drie zouden de griekſche zyn geweeſt, *Magdalath*, *Galgalath*, *Sarakin*. Dezelve namen ſtaan ook by *Petrus Comeſtor* in zyne kerkelyke hiſtorie geboekt, welke de drie laatſten ook voor griekſche opgeeft. Maar, gelyk *Caſaubonus* al aangemerkt heeft, zyn die ſchryvers in de hebreeuwſche en griekſche tale even ervaren geweeſt; want zy hebreeuwſche voor griekſche, en griekſche voor hebreeuwſche opgeeven. Maar in een grieks handſchrift van redelyken ouderdom, tot de boekery van den keurvorſt van de Palts behoorende, worden de namen der drie koningen aldus uitgedrukt, *Ator*, *Sator*, *Peratoras*, doch waar die ſchryver dat van daan gehaald heeft, weet ik niet.

Wy hebben zoo gezien dat men outtyts ook wel een ſpel in de kerk ſpeelde, dat van kinderen verricht wierd, Kriſtus geboorte toegepaſt, en dewyl men, zoo ik meen, nooit zal gehoord hebben hoe de herders die den nieuwgebooren Zaligmaker in den ſtal van Betlehem quamen bezoeken genaamt zyn geweeſt, zoo helpt dit griekſche handſchrift ons hier in ook te recht. Zy zouden dan vier in getal zyn geweeſt, met name, *Miſael*, *Acheel*, *Cyriacus* en *Stephanus*. Ziet eens hoe net de luiden alles weeten te vertellen: iammer is 't dat men alles op hun woord niet kan aanneemen; maar zulke ſchryvers leefden in de gelukkige tyden, wanneer men ſchier alles mogt zeggen of ſchryven, zonder vreeze van achterhaalt te zullen worden.

Dan was 'er noch een dienſt van het h. graf in 't gebruik, alwaar drie priеſters de drie Mariaas verbeelde, en alles vertoonde 't welk omtrent Kriſtus graf was toegegaan. Zie het ceremonie-boek van de Rouaanſche kerke, achter aan den laatſten druk van *Johannes Abrincenſis*. Spel van 't h. graf.

Dan was 'er noch een *narren-feeſt*, 't welke op ſommige plaatzen door een deel loskoppen of ligte gaſten met belachelyke fratzen en plechtigheden wierd geviert op den eerſten dag van 't iaar. Zy kozen iemant uit hun getal tot biſſchop, die den kerkdienſt in biſſchoppelyk gewaad verrichte, terwyl de anderen, gemaskert en op een geeſtige wyze gekleed, in de kerken ſprongen en danſten, zongen en ſpeelden, aten en dronken, de lappen van oude ſchoenen aan brand ſtaken en daar mede wierookten, en meer diergelyke poetzen en kuren aanrechteden. Doch om deze ongerymtheden af te ſchaffen, heeft Odo, biſſchop van Parys, op het afgaan der 12. eeuwe, het feeſt van de beſnydeniſſe onzes Heeren in zyn bisdom doen vieren. Maar het gemeene volk was op de ſnakige vertooninge zoo zeer verſlingert, dat het die wiſpelturige dartelheden niet kon laten varen; zoo dat deze guichelaryen noch wel 200 iaren in gebruik zyn gebleven, gelyk blykt uit de beſluiten der Sorbonne, genomen in den iare 1444. Van 't Narren-feeſt.

Dan was 'er noch een zoogenaamde ommegang der ezelen, welke mede vermeld ſtaat in de oude ritueelboeken van Rouane. De menſchen moeſten, naar 't ſchynt, in die duiſtere tyden zich zoo wat in d'uitwendige Van den ommegang der ezelen.

zwier vermaken; en zeker het gaat in zommige roomſche landen tegenwoordig noch ſlecht genoeg.

Plechtigheit van het banvonnis.

Over het 103. *Artykel*, *van het interdikt dezer kerke*, getuigt de heer van Bleiſwyk in zyne kanttekeninge aldus: *Vreemt exempel van de dienſten op te doen houden in de kerken.* Dit exempel of het vellen van banvonniſſen was in die tyden zeer gemeen, en raakten zelfs tot een groot misbruik; want zoo draa had deze of gene niet iets misdaan, of den biſſchop of zyn officiaal waren aanſtonts, als het gereedſte middel om iemant te dwingen, met het banvonnis bezig. Men ziet uit dezen artykel hoe 'er ten tyden van het verbod geen godtsdienſten in de kerk mogten gedaan werden, behalven de predikatie. 't Luſt my, om den nieusgierigen te voldoen, iets van deze ſtrenge kerkverrichtingen te reppen. *Voor eerſt*, wanneer iemant een geeſtelyk perzoon beledigt had, of eenige geeſtelyke inkomſten of goederen onder zich hield, en hondert andere gevallen, dan wierd 'er voor zulk een, zoo hy in weinig dagen de zaken niet herſtelde of de geeſtelyken geen genoegen gaf, in die kerk daar hy onder hoorde een opſchortinge van de goddelyke dienſten afgekondigt; men nam dan doorgaans de beelden en kruiſſen van de outaren, en lei die op de vloer, die dikwils noch wel met doornen beſtoken of omwonden wierden. De prieſters ſtaken een deel kaarſen aan, en na het aflezen van het banvonnis wierden die uitgebluſt en ook ter aarden geworpen; ſomtyts bezette men zelfs de kerkdeuren met doornen. Zoo het over iemant was, die in den ban gedaan was, die hardnekkig bleef, dan las men in de kerk verſcheide malen het banvonnis af, en de prieſters gingen ten laatſten na de kerkdeur, zich na de zyde van den banneling ſtrekkende, en wierpen drie maalen met een ſteen na die kant toe, tot een teeken van zyne zwaare en eeuwige vervloekinge, even als *Chore*, *Dathan*, en *Abiram* levendig ter helle gevaren zyn. Die hier van breder beſcheit gelieft te hebben, leeze de oudheden en geſtichten van Rhynland bladz. 69, 70, en 71.

Ik meende den weetgierigen noch in 't kort van de vorige artykelen, wegens de kerkbouw en veele andere zaken van tyd tot tyd aldaar vermeld, te verhalen, maar dewyl zulks daar klaar en duidelyk is aangetekent, en het ons aan bewysſtukken mangelt om die breeder te verklaren, heeft het my beſt gedacht dit te laten ruſten. Doch dewyl 'er van den opbouw en het voltrekken van den toren eenige vaarzen door een poëet naar den ouden trant zyn nagelaten, en aan de acht gevels boven aan den toren op den hoogſten trans in ſteene parken zyn uitgehouwen, welke, zonder byklimminge met ladders, reets niet meer leesbaar zyn, en voorheen door verſcheide liefhebbers zyn uitgeſchreven en van waarde gehouden, dunkt het ons goet dezelve den lezer alhier ook mede te deelen.

Dit naervolgende leeſt men in de acht Gevels boven op den Tooren van de Nieuwe Kerck.

IN 'T NOORDEN.

DEn Hartoge Philips Edel Lants-Heere,
Van den Roomſchen Edelen Coninck geboren,
Hy was 18. Jaren oudt luttel meere,
Doen die gemaeckt wert, elck macht horen

Dat

Dat die Edele jonge Jeucht vercoren,
Was Prince ende Grave van deſe Landen,
God behoede hem voor tſviants handen.

IN 'T NOORT-OOST.

Int Jaer 1496. op den ſelffden tijt,
Den ſeſten dach in September dat is waer,
Wert dat Cruys op-gerecht met groot jolijt,
Van Claes Jans Buſch Kerck-meeſter dats claer,
Op den ſelffden dach daer vooren C. Jaer,
Wert den eerſten Steen geleyt int Fondament,
In September den vjen. dach dat ſy u bekent.

IN 'T OOST.

Die Letteren die getal hier geven,
Van dat den eerſten Steen wert geleyt,
Van den Toren ſoo dat is beſchreven,
Van Arent Vrydaechs ende ſoo men ſeyt.

IN 'T ZUYT-OOST.

Properlijck is dit werck volmaeckt,
Oick als elck menſch mach aenſchouwen,
Van hem diet maeckten reden ſmaeckt,
Was door lieffden van ons Lief Vrouwen,
Van diet regierden in grooten trouwen,
Soo ſout d'naem hier ſijn bekent.

IN 'T ZUYDEN.

Die boven compt ſal hem verſinnen,
En ſal deſen grote coſt aen-mercken,
Hy ſal delen uyt rechter minnen,
Sijn aelmiſſen tot hulp van deſer Kercken,
Want groot goet coſte dit te wercken.

IN 'T ZUYT-WEST.

Davit Heer van Utrecht die gepreſen,
Sterft int ſelffde Jaer dats wel bekendt,
Ende weder eendrachtig gecoren Heer te weſen,
Den Heer van Baten ſeer bemint,
Een Heer tot Utrecht wel verſint.

IN 'T WEST.

Die Paſtoor doen was van deſen Kercken,
Was Meeſter Huygo de Groot van goeden famen,
Michiel Gerrit Colijnſz. God wil hem ſtercken,
Claes Jan Bus, ende Baltaſar Janſz t'ſamen,
Dit waren de Kerck-meeſters by namen,
Die dit dede wercken als men mach mercken.

In't Noort-West.

Arent Vranck was Schout van deſer Stede,
Doe men dit werck maeckte dat is claer,
Hy regierde Delff in pays ende vrede,
Ende hadde doen Schout geweeſt 39. Jaer,
Ende bleef noch Schout dats kennelijck en waer,
Want tGod beliefde tot hem de doot ontrieffde.

Behalven deze vaarzen zyn 'er over het zelve werk meede in poëzy na dien tyt noch de volgende nagelaten, welke den lezer niet mishagen zullen, daarom wy die hier dan ook zullen laten volgen.

Als Hertogh Philips ons Edelen Landts-Heer,
Uyt den Edelen Roomſchen Koninck was gebooren,
Hy was achtien Jaren oudt, en luttel meer,
Doen dit nieuwe werck werdt gemaeckt wilt hooren,
Dat ſulcken jongen Jeught hier toe was verkooren,
Een Prins en een Graef te zijn van deſe Landen.
Hy dede maecken de Nieuwe Kerck, met den Tooren,
O Heer behoetſe voort verbranden,
Tot uwer Eeren, en des Vyandts ſchanden.

In't Jaer duyſent dry hondert, op deſen tijt,
Den ſeſten September, ſoo elck doen was bekent,
Worden den eerſten Steen met vreughden en jolijt,
Van Arent Vrydaechts, geleyt in't Fondament;
In't Iaer van een duyſent vier hondert, is't werck ge-ent,
Den ſeſten September ſagh men't Kruys op ſetten,
Van Claes Ianſz. Buch, Kerck-meeſter jent.
Al was't groote coſten, memant dede beletten,
Tot Godes Eere ende des Vyandts verpletten.

Arent Vranckenſz. was doen Schout geweeſt 39. Iaer,
En bleef noch Schout, tot dat hy was doot,
Michiel Gerritſz. Claes Ianſz. Balteſaer Ianſz. te gaer.
Waren alle drie Kerck-meeſters devoot,
De Paſtoor was genaemt Meeſter Huygh de Groot:
Dees hebben't begonnen werck voldaen,
Wiltſe doch helpen als ſy is in noot,
Datſe mach blyven, ende volmaeckt ſtaen,
't Waer jammer datſe ſoude vergaen.

Prince dit werck is nu volmaeckt,
Soo elck mach ſien, ende aenſchouwen,
Van allen die mijn redenen ſmaeckt,
Dieſe deden Stichten of Bouwen,
Haer namen ſtaen in den Tooren gehouwen,
In acht ſteenen parcken, 't is waert om te leſen,
In't werck waren ſy ſeer getrouwen,
Soo dat ſy noch ſullen worden geprijſt,
Soo lanck den Tooren, den Tooren ſal weſen.

De

De houte appel, waar van in het 98 artykel alus is geſproken, was een byzonder heerlyk ſtuk werks, wiens weergade, naar myn oordeel, nergens te vinden was: het model of de ſchilderye hangt noch in de heeren ſchepens kamer, waar uit wy de deftigheit van het zelve werk noch konnen beſchouwen. Hy was zoodanig groot, dat in zyne holte verſcheide menſchen koſten zitten. Doch door den grooten brand van den jaare 1536 is hy mede door het vuur vernielt, gelyk al het houtwerk van deze kerk, en is naderhant niet weder vernieuwt, hoewel het meer als eens in overweginge genomen wierd dezelve weder te herſtellen met de lantaren, om hem zyn oude gedaante te geven, doch dit zal buiten twyffel om de koſte achter zyn gebleven. De nette tyt wanneer dit verſlindent vuur deze kerk aangreep vinden wy net beſchreven in een oud regiſter wegens den uitgeef van de timmeragie, en het herſtellen van de kerk, daer ſtaat aldus: *op heylich kruysvindings dach, in 't jaar ons heeren* M. V^c. en XXXVI. *nae dèr noenen, onder die veſper al men het magnificat ſongh.* Doen zal miſſchien mede het gewelfzel onder de eerſte ſolderinge binnen in den toorn, waar van hier voor in het 25. Artykel geſproken werd, en 'er tegenwoordig niet meer is, met een ingeſtort zyn, gelyk de boog onder den tooren, en achter het orgel, door de gruwelyke hitte des vuurs ook zoo met ſtukken ſchynt uitgeſprongen te zyn. Het gantſche gebouw, gelyk zeker ſchryver zegt, ſprekende van den toorn, is ontrent naar myn geheugen 320 roede voeten hoog. Doch de heer *Anthony van Leeuwenhoek*, welke de hoogte van den tooren met den lantmeter *Spoors* heeft opgenomen, zegt in zyne zendbrieven op bladz. 431. dat die maar 299 voeten hoog is. De ſchoone tailie van dezen tooren overtreft alle toornen van Holland, zoo dat men daar op zynde niet alleen deze ſtad met alle haare aangename velden en dorpen, die haar als een kroon omringen en verſieren, kan zien, maar ook behalven d'adelyke ſloten en huizen, de rivier de maas en aangrenzende zee kan beſchouwen, en ieder ſchip by helder weder deze rivier inzeilende of uitvarende kan ontdekken. Ia wanneer een heldren uchtent of avontſtont de dikke dampen van het aangezicht der dunne lucht vaagt, kan men de hooftſtad van onze naburige provintien beſchouwen, met zyne kathedrale kerk, ik zegge den Utrechtſchen dom, de zetel van het oude bisdom dezer landen. Dees toorn dient, door zyne groote hoogte en welgelegentheid, de ſchippers zelfs in zee voor een bake, om naaukeurig de plaats hunner begeerte te beſtevenen. Het is een deftig en heerlyk gebouw, en zyn vorm behaagde die van Rhenen, een ſteedje in het ſticht van Utrecht, zoo wel, dat zy te rade wierden by het bouwen van hunnen kerktooren, een tekening van onzen tooren te laten maken om 'er zich aan hunne kerk van te bedienen, gelyk die tooren thans, hoewel veel kleinder van begrip, echter onzen Delfſchen tooren verbeeld en gelyk is. Onze tooren werd bequamelyk met zyne tranſſen in drie deelen verdeelt: van onderen af is hy vierkant opgaande tot den eerſten trans, van waar hy zyn gedaante verandert en achtkantig opgaat. Hy is geheel van hardſteen of witten arduin opgehaald, en omringt van vier kleine torentjes van de zelve ſtof, tuſſchen welke de bommelgaten, op dat het geluit der klokken beter zou konnen gehoort worden, gemaakt zyn: ter hoogte van de vier ſpitſen dezer torentjes is de tweede omloop, boven zich hebbende een groote doorluchtige lantaren, van buiten met vier groote uurwyzers voorzien, welke om hunne groote hoogte niet alleen de inwoonders, maar zelfs de buiteluiden om

Beſchryving van den toren der kerk.

den netten tyt aan te toonen, een grooten dienſt doen. Boven deze groote lantaren, gelyk men zoo zal zien, hangt het vol klokken, en komt de derde trans, omvattende de acht gevels, welke de voorgemelde vaarſen in haar voorhooft dragen, en ook met eenige kleine wapenſchilden alom behangen zyn, tuſſchen welke gevels een ſpitsagtige kap ryſt van den tooren, dragende noch verſcheide zolderingen, en voornamentlyk een kamertie, 't welke zich van buiten van acht venſteren omringt zynde vertoont, en even boven de gevels uitkomen, en met dezelve in verband ſamenſtemmen, terwyl daar boven, alwaar den appel, daar het kruis en weerhaan opſtaat, volgt. Welke drie opperſte deelen aldus van outs geſtelt zyn, en gemeenlyk op de toornen gevoegt wierden om drie voorname zaken by wyze van beeldeſpraak te betekenen. De appel verbeelde den val onzer eerſte voorouderen Adam en Eva; het kruis zag op het bitter lyden van Kriſtus; de haan zinſpeelde op de verlocheninge van Petrus. Waarlyk drie zaken die alle kriſtenen in hunne herten behoorden te overwegen en te bewaren, waar toe onze voorouders deze tekenen op de allerhoogſte plaatzen der ſteeden hebben geſtelt, op dat die zoo wel van verre als van naby mogten gezien worden, en een indruk in de flaauwe en ſlapende herten maken. Ik heb dit hier in 't kort willen aanmerken, om dat dit voorbeeld ons dagelyks overal noch in de oogen ſpeelt, en noch hedendaags in de bouwkunde van dusdanige werken wierd onderhouden, denkende, overmits dit godzalig geheim byna aan allen onbekend en vergeeten werd, dat aldus weder eens in de gemoederen te vernieuwen.

Van de luiklokken.

De luyklokken welke outtyts in dezen tooren gehangen hebben werden ten deelen hier voor in de gemelde artykelen beſchreven. In het artykel 32. werd gezegt dat in den iaare 1437. de groote klok gegoten wiert, dewelke, om datze ſcheurde van geen gebruik was, zoo dat men 'sjaars daaraan een andere liet gieten, *St. Nikolaas* genaamd, en kort daar na noch eene met de naam van s:. *Salvator*, dat is behouden. En in den jaare 1439, noch eene genaamd *Redemptor*, dat is verloſſer. Vier jaren daar na noch eene genaamt *Regina*, dat is koninginne, benevens noch een klein klokie, het *preek klokie* genaemd, zie hier voor artykel. 34. 37. 39. Maar in den jaare 1484. door het over ſterk luiden der ſmits op hunnen feeſtdag is de groote klok geborſten, doch door de mildadigheit der gemeente wierden 'er twee andere klokken, veel grooter in waarden in plaats gegoten, de eene wiert genaamd *Jeſus*, de ander *Maria*, zie artykel 86, de eene woeg omtrent 11000 en de andere tuſſchen de 11 en 12000 ponden. Wat voor klokken 'er noch naderhandt by gekomen zyn, is niet zeker, maar dit gaat vaſt, dat niet eene van allen in den grooten brand is overgebleven: ik heb ook wel hooren verhalen dat ten tyde als het vuur aan deze kerk vonk vatte, een oude kreupele vrouw, zynde gebragt voor het beelt der mirakelen van ons *L. vrouwe ter noot godts*, om hulp voor haare lammigheit te verzoeken, door de verbaaſtheit van alle verlaten zynde, en haar zelve niet helpen konnende, beſloot op handen en voeten wech te kruipen en tot onder den tooren genadert zynde om ware het mogelyk verder den brant te ontſnappen zy toen, terwyl de groote klok van boven neder viel in hare wytte omvangende teffens met haar diep onder d'aarde zonk en verſmoorde, gelyk men, toen men de groote klok daarna uitligte, deze half verbrande vrouw daar onder heeft gevonden, het welk door de ruine van het gewelf zel ook eenigzins bewaarheid word. De luiklokken die tegenwoordig

in

in dezen toren hangen zyn zeer groot en zwaar, wiens omſchriften in oude rymen, daar men haar naam, ouderdom, beneffens de namen der meeſters klokkegieters en andere zaken uit navorſchen kan, behelzen onder andere meede de namen der kerkmeeſteren doen ter tyt in dienſt zynde. Twee circels op de groote klok gegoten, beginnen met deze hoogdravende woorden: DOOT, DUYVEL, NOCH HEL EN MACH MY NIET SCHADEN, WANT MYNEN NAEM IS JESUS VOL GENADEN, JAN HUYGHEN SOEN, PIETER PIETER SOEN MEESTERS VAN DER KERCKEN, MET MEESTER JOOST HEINDRICK SOEN ENDE HUBRECHT AERT SOEN OM DEUCHTS VERSTERCKEN, DEDEN MY GIETEN HET BLYCKT HIER CLAER, BY JAN MOER DOE MEN SCHREEF M. CCCCC. L. INT SELFDE JAER. De tweede hebbende wel het langſte vaars van allen, 't geen aldus luit: *Urſula is mynen naam, Jan moor me Cornelis ſyn ſoon hebben my gegooten tot Godtsdienſt te weſen bequaem, int iaar* M. CCCCC. LXV. De derde ſpreekt in 't Latyn, en in de eerſte cirkel met groote kapitale letters, ſtaat aldus: *Libertas, ſoli Deo gloria, Jan Burgerhuis me fecit in M. D. B.* dat in Nederduits zou luiden, *vryheid, eere zy Godt alleen, Ian Burgerhuis heeft my gemaakt in den iare*, gelyk van Bleiswyk zegt, 1607, doch dit iaargetal zie ik in de cyferletters niet. In de tweede cirkel ſtaat met kleinder letters, dit volgende en oude rym:

Vryheyt is mijnen naem,
In 't Iaer ben ick gegoten,
Als die ons achten t'ſaem
In ſlaverny geſloten
Te hebben fix en vaſt
Nu daer toe zyn gecomen
Dat ſy ons deſen laſt,
Selfs hebben af-genomen.

Dan is 'er noch een nieuwe klok, gebruikt werdende voor de *werk-klok*, waarop men dit omſchrift vint: *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & ſuper exaltate cum in ſecula F. Hemonii me fec. Amſtel. A°.* 1662, dat is, *gezegent zyn alle de werken des Heeren, looft en verheft hem in der eeuwigheit, Frans Hemonis van Amſterdam heeft my gemaakt in den iare* 1662. Deze vier klokken hangen tuſſchen den eerſten en tweeden trans, en dus binnen het tweede gedeelte van den toren. Het laatſte derdendeel is doorluchtig, en, gelyk gezegt is, met een zeer hoogen lantaren gemaakt, wiens vloer een raar ſteen gewelfzel is, 't welke van alle kunſtenaars zeer werd geprezen, hebbende voor dezen gedient, om in vreugdetyden triomfvuuren aan te ſteeken, om aldus van alle kanten gezien te konnen werden, doch dit van een zeldzaam gebruik zynde, en by winderig weer voor de daarbywonende afſchuwelyk, wiert men te rade om dezelve tot een koſtelyk en heerlyk muſikaal klokkenſpel te gebruiken: tot de voorſchreve vreugdevuren bleef alleen in gebruik om op die zegetyden aan den toren een groot getal papiere lantaarnen zeer aardig gemaakt, en met koorden cirkelsgewys boven aan de kap rontsom den toren geſchoven zynde, 't welk in de duiſtere nacht een ſchoon gezicht geeft, op te hangen.

Van de ſpeelklokken.

Wat de ſpeelklokken belangen, wy hebben voorheen gezegt dat het oude vermaarde klokkenſpel met zyn toebehooren, van het ſtadhuis is afgenomen

men en merkelyk verfrait en verbetert zynde, op dezen toren is gebragt, en opgeſtelt door eene *Jan Cal*, uurwerkmaker te Nimwegen, de eerſte uitvinder der kopere ſpeeltonnen, en ook der ſpeelſchroeven aan deze hamerveeren eerſtmaal alhier te Delft gemaakt in den iare 1663. gelyk het opſchrift by hem zelfs aan het uurwerk aan de weſtzyde geſtelt, aantoont: de ton, en alle de klokken in de lantaren hangende zyn gegoten door *Franciſcus Hemony*, doch deze met over de 4000 ſteekgaten voor de ſpeelſchroeven, zyn opgemaakt door den pasgenoemde *Jan Cal*, 't welk, hoewel alhier eerſt in het gebruik wierd gebragt, zoo treffelyk en onverbeterlyk is uitgevallen, dat 'er zoo veel my bekent is, nergens bekoorlyker en aangenamer klokken klinken. De zwaarſte klok en laagſte bas hangt midden in de lantaren aan twee zware binten, kruyſſing over den anderen gewrocht, hebbende tot een omſchrift deze heilzame vermaninge: ZOO MENIGMAAL GY HOORT DEN HELDREN KLOCKE-SLAGH, GEDENCKT AENDACHTELYCK AEN UWEN JONGSTEN DACH, ANNO 1660. in 't midden komen in het ront zes wapenſchilden, waar van 't eerſte de ſtad vertoond, de anderen de burgemeeſteren en havemeeſter, onder wiens beſtier dit werk eerſt is aangeleit en beſteed, te weeten: *Everard van Lodenſtein*, *Johan Graswinckel*, *Everard van Bleyswyck*, *Dirck Meerman*, burgemeeſteren, *Bartholomeus vander Maſt*, havenmeeſter: de andere mindere klokken, die veel in getal zyn, pronken yder met een ſpreuk uit de pſalmen van den koninglyke propheet David, of andere merkwaardige zaken die buiten in de poorten ofte bogen van den lantaren tuſſchen de ſtylen, aan dikke yſere ſtaven hangen. Tot gedachteniſſe dezer klokken, is boven den ingang van de lantaaren in een ſteen ſierlyk uitgebouwen deze *proſopopœia* of aanſpraak van de groote klok tot den ingaander, dus zegt zy:

S. P. Q. D.

Als Iaren zeſmael tien, na zeſtien-hondert quamen,
Zo ben ick op-gehaelt in deſen Tooren-trans:
Een later heeft gehoort myn Kinderen te zamen
De Stadt vervrolyncken door hare Klocken-dans:
Het twee-en-zeſtichſte was naeu daar by gevallen,
Of ick ſloech onvermoeit den hoochſten toon van allen.

Onder aan ſtaat het cyfer of merk des havenmeeſters, zynde B. V. M. door malkanderen gevlochten. Dit heerlyk en voortreffelyk ſpeelwerk beſtaat uit tweederhande ſpel, te weeten, in *voorſlag* en in *beyerwerk*. Voorſlagen zyn door gants Europa genoegzaam bekend, en geſchiet door het uurwerk met de ſpeelton, dewelke by maniere van een rad de hamers doen bewegen die buiten aan de klokken hangen, daar toe hebbende ongelooffelyk veel vierkante gaaties, om de metale noten op allerhande wyzen daar in te konnen ſchroeven, en tot de voorſlag te ſtellen, gelyk dit iedere maand verandert werd, om een nieuwen wys te laten horen. Men verkieſt zich doorgaans de wyzen van pſalmen of lofzangen, en begint eerſt enkel, luttel daar na worden de tonen gebroken, zomtyts zyn het ook eenige nieuwe liederen geſchikt na de genegentheid van den meeſter die 'er opzicht over heeft: het voorſlag van de half uuren duurt gemeenlyk maar half zoo lang dan van de heele uuren, de quartieren ſpeelen maar weinige maten, doch om de andere reis een byzondere voys,

voys, om by nacht of by ontyde, zonder van het uur te weeten, net te konnen onderſcheiden, of het quartier voor een heel of half uur zal ſlaan. Daar op volgen dan de ſlagen naar het getal der uuren, op een fyn en helder klokie, zulks men doorgaans alle quartieruuren, zonder uurwyzer te zien, de tyt volkomentlyk kan onderſcheiden. Het *beyerſpel*, dat gants geen gemeenſchap met het uurwerk heeft, maar door de handen of voeten van de meeſters bewogen wierd, is tot noch toe in weinige landen bekent, hoewel het van outs al in deze ſtad is in gebruik geweeſt, en alom vermaard, gelyk hier voor al aangetoont is. Deze oeffening werkt door klepels, welkers onderſte eindens door dikke yzerdraden, dicht aan den binnenſten onderrand van de klokken vaſt wert gehouden; de draden zyn op behoorlyke wyze nederwaards geleit, in een houte huisie of afgeſchote kamertie, en aldaar gehecht aan ronde houte klawieren, dewelke, even gelyk die van een orgelklawier en cymbel, uitgezeit dat die met de vingers, deze met de gantſche hand bewogen werden, welke nederdrukkende beweginge de ſchuinshangende klepels tegen de randen der klokken aandryft: de basklokken worden met de voet getreden door een pedaal of voetklawier, die in de orgels ook in gebruik zyn, en dit zinlyk torenmuzyk is zoo geſtelt dat men 'er allerhande zangwyzen op kan ſpelen. Twee meeſters hebben op zich genomen om drie malen ter week daar op te ſpeelen, als dynſdaags, donderdaags en ſaterdaags, voor de middag, welke zoete melodie niet alleen d'ooren der Delfſche burgery op een zinlyk luchtbanket van noten uitnodigt, maar ook die genen die buiten de ſtad woonen, die van dit ſtrelende geluit meer zoetigheid ſmaken dan de Delfſche inboorlingen; want 't is zeker, dat, dewyl de zware klokken die hier onder ſpelen, en lang door hun gedreun eenen naklank houden, aanſtonts van't geluit der kleinder klokies gevolgt word, 't geen eenigzins van naby een wanklank verwekt, om dat den nagalm van d'eene zich te ſchielyk met de volgende klanken vermengt, gelyk gezegt is, welke onzuiverheid van klank door de lucht en wind gebroken zynde, als men wat verder af is, veel zuiverder in de ooren der naaukeurige kenders klinkt. De twee klokken die een heel en half uur ſlaan, benevens het kleine klokie van de quartieren, hebben ieder noch een hamer, welke ongelyk zwaarder is dan de anderen van buiten aan. Het bovenſte van deze lantaren, daar dit muſikaal gezelſchap van klokken hangt, is meede van onderen gewelft, 't welk niet alleen zeer kunſtig, maar ook zeer ſierlyk gemetſelt is. Onder het benedenſte verwelfzel ſtaat het uurwerk daar de voorgemelde kopere ſpeelton in gelegen is tuſſchen alle de raderen van het uurwerk binnen vier groote yzere pilaren, welke met dusdanige ſtaven te zamen vereenigt, geſloten en verbonden zyn. Van wie dit opgeſtelt zy, is ſlus gezegt. Doch de werken tot het wyzen der uuren en het *pendilum* ofte ſlinger daar toe, is gemaakt door *Coenraat Harmanſz. Broekman*, uurwerkmaker binnen Delft; alle de voornoemde werken 't zy ſpeelen, ſlaan der klokken, zyn voltrokken in den iare 1663, onder het beſtier van den heere havenmeeſter *Adriaan Heinſius*. Dewyl deze tooren de hoogſte is, en op dit heerlyk klokkegeſpel mag roemen, en teffens het voornaamſte horologie der ſtad beſluit, kan ik niet voorby gaan den lezer alhier eenig bericht wegens de eerſte uitvindinge der klokken te geeven.

Van d'uitvinding der klokken.

Sommige meenen dat de klokken omtrent den iare 400 in de provincie van Campania zouden zyn uitgevonden, en daarom de naam

naam van Campana zouden hebben, en voor eerſt alleen zyn gebruikt om het volk aan te moedigen en tot den godtsdienſt te roepen, ten tyde van brand hunne hulp te vergen, by onraad of oploop den raad der Stad te doen vergaderen, de ſcholieren naar de ſcholen te leiden, voor de rechters om in in de rechtbanken te komen, en ook om alle publyke actens door haar geluy bekent te maken. Maar zoo dra de kunſt van uurwerken te maken uitgevonden was, bezigde men de klokken byzonder om het uurgetal aan te wyzen, ten einde men door haar gebruik by alle gelegentheit der tyden, 't zy men des nachts te bedde leit, of dat de lucht by dag door wolken, nevel of miſt betrokken is, of dat men buiten het gezicht des uurwyzers is, men nochtans van de uuren des daags of nagts zou konnen kennis hebben. Eer de uurwyzers uitgevonden waren, moeſt men zich met zonnewyzers behelpen, en by duiſtere lucht met waterloopers dewelke daarna in zantlopers zyn veranderd: men had outtyrs wel een uitvindinge van raderen uit *Vitruvius* en anderen, welke alle uur een ſteen in een bekken lieten vallen, maar het uurwerk nader uitgevonden zynde, heeft men een hamer aan de klokken gemaakt. De tyt wanneer deze kunſt van uurwerken te maken uitgevonden is, werd van eenige geſtelt in den iaare 999. Sommige willen dat paus Sylveſter II, die kunſt uitgevonden zou hebben; voorwaar een heerlyke uytvindinge, waar in het verroeren des werelds, of het dryven des hemels zodanig werd nagevolgt, dat men allerhande kenniſſe van den tyt kan hebben, welke kunſt, gelyk het met alle andere kunſten gelegen is, metter tyt op een veel netteren fyndermanier tot volmaaktheit is gebragt; in zoo verre dat wy thans daar onzen dienſt en nuttigheit uittrekken: het klokkengeſpel is meede al nader en beter met 'er tyt gepolyſt, en is thans in die ſtaat dat men te vergeefs naar meer volmaaktheid behoeft te wagten. Dat nu de klokken in den iare 400 in de provintie van Campania zouden uitgevonden zyn kunnen wy niet toeſtemmen, om dat ons niet het allerminſte bewys in dat gevoelen veſtigt, te weten zoo wy klokken verſtaan die men in toorens hangt. Dat 'er een ſoort van ſchellen, bellen en andere klinkende inſtrumenten by de Joden en Heidenen, al lang voor Kriſtus geboorte zyn bekent geweeſt, is een zekere zaak; zie *Caſaubonus* over *Suetonius*, *Baronius*, *Rhodiginus* en anderen. *Polydorius Virgil. de invent. lib.* 3. *cap.* 18, en *Onuphrius Panvinus*, ſchryven deze uitvindinge den paus Sabinianus toe, welke in den iare 605 regeerde: doch *Anaſtaſius*, een oud ſchryver, en die de levens der pauzen zeer wel beſchreven heeft, weet hier niets van, en onder de oude ſchryvers word dit nergens beveſtigt. Dat de h. Paulinus, biſſchop in zyne kerk een nola zou uitgevonden hebben, gaat luttel aan, om dat zy, die zyn leven en daden beſchreven hebben, hier in hunne onkunde belyden. Dat ſommige ſchryvers beweeren, dat de klokken en bellen te Nola, eene ſtad in Kampania, gevonden zyn, en dat daarom de grooten by de Latiniſten werden genaamd Kampanæ, de kleine Nolæ, dat zou in een zekeren zin konnen aangenomen worden, te weeten, dat de beſte klokken en bellen, hoewel van een ouder uitvindinge, te Nola en in Kampania gemaakt en gegoten wierden. 't Gebeurt meermaal dat ſommige zaaken na de provintie daar die beſt gemaakt worden hunne benaminge, ten minſten een bynaam krygen. En ik zie niet, om de waarheid te zeggen, dat 'er eenig echt bewys wegens de uitvindinge van de groote klokken te vinden is. Myn naaſte gedachten zyn dat dezelve met 'er tyt al grooter en grooter zullen gemaakt

zyn,

zyn, tot men eindelyk goed heeft gevonden die in de toorens der kerken op te hangen. Ja de Brabandſche hiſtoriſchryver *J. B. Grammaye antiq. belg. in Gallo-Belg. p.* 45. getuigt, dat het gebruik der klokken al vry laat ingevoert is in de kloosters van Braband. Om de getyden op den rechten tyd te zingen waren de monniken gewoon by dag op den loop der zonne, by nacht op den loop der maane te paſſen, en ten dien einde moeſt 'er altyd een monnik wakker blyven, om de anderen op hunnen tyt te wekken. En het is noch niet meer als 200 iaren geleden, zeit hy, dat de monniken van Villers gewekt wierden door het geklop van een houte bord. Dit is by de Grieken ook al in gebruik geweeſt. Die hier breeder van gelieft onderrecht te zyn, leze de *Card. Bona de rebus liturg.*

De kerk van buiten beſchouwt.

Wy keeren ons dan weder tot de kerk, en zyn beluſt die eerſt eens in 't kort van buiten te beſchouwen. Ter wederzyde van den tooren daar ik van geſproken hebbe, ziet men twee lagen zydaken, met de ter zyden uitſtekende daken van het kruiswerk, hebbende aan de zuidzyde een rond uitſtekend kapelletie, 't welk outtyts de kapelle van de doopvonte was, en nu werd gebezigt tot een bierakſyns-huisie. Midden onder den tooren is de ingang in de kerk, welke van binnen na de Gotiſche manier gebouwt is, met twee ryen pylaren, zoo dat dezelve in drie galderyen verdeelt is, ſtrekkende tot in het kruiswerk dwers voor het hooge koor, het welke mede is gebouwt met een middelkoor, en een omgaande trans buiten de pylaren omloopende. Meer weet ik van de kerk, gelyk zy zich van buiten vertoont, niet te zeggen, en zal my wegens haar bouwerde van binnen niet inlaten, maar alleen zien met hoe veel kapellen, outaren, vikaryen, broederſchappen, beelden en andere koſtelyke ornamenten zy wel eer is verſiert geweeſt.

Voor eerſt vinde ik in deze kerk drie kapellen vermeld:

Van de kapellen.

1 Kapel van het h. kruis.
2 Kapel van de h. maagt Maria. | 3 Reliquien-kapel.

En outaren.

Dan heeft deze kerk noch gepronkt, voor zoo veel als ons bekent is, met 27 outaren, welke even koſtelyk opgeſchikt waren, dewyl ieder gilde hier zyn outaar had.

1 Het hooft-outaar ter eeren Godts en zyne lieve moeder ingewyd.
2 s^t. Salvators outaar.
3 --van s^t. Paulus,
4 --van s^t. Joris.
5 --van s^t. Anna.
6 --van s^t. Sebaſtiaan.
7 --van s^t. Antonius.
8 --van s^t. Catharina.
9 --van s^t. Obert.
10 --van s^t. Jooſt.
11 --van s^t. Jan Evangeliſt.
12 --van s^t. Elizabet.
13 --van de h. maagt Maria.
14 --van ons L. vrouw van Jeſſe.
15 --van den zoeten naam Jeſus.
16 --van s^t. Severinus.
17 --van s^t. Steven.
18 --van s^t. Eraſmus en Jeroen.
19 --van s^t. Pieter.
20 --van s^t. Rochus.
21 --van s^t. Jan den dooper en 11000 maagden.
22 --van 't h. kruis.
23 --van s^t. Jacob.
24 --van s^t. Steven.
25 --van s^t. Nikolaas.
26 --van s^t. Michiel.
27 --Outaar van het heiligdom of reliquien.

Optelling der vikaryen.

Nu waren aan deze outaren verſcheide vikaryen geſticht, waar uit men be-

bevroeden kan dat 'er al een groot getal van prieſters outtyts in deze kerk moeten geweeſt zyn. Wy zullen, zoo veel ons doenlyk is, meede de vikaryen opgeeven.

1 Vikarye van s^{t}. Lucas.
2 -- van s^{t}. Jacob.
3 -- een aan het outaar van de h. maagt Maria.
4 -- van 't h. kruis en de kapel van de h. maagt.
5 -- een aan het outaar van den zoeten naam Jeſus.
6 -- aan het outaar van Maria van Jeſſe.
7 -- noch een diergelyke aan dit outaar.
8 -- een ter eeren van de h. maagt en alle heiligen, voornamentlyk van s^{t}. Eraſmus en Jeroen.
9 -- een van s^{t}. Hubertus.
10 -- van s^{t}. Severinus.
11 -- van s^{t}. Georgius.
12 -- van s^{t}. Eraſmus aan s^{t}. Severus outaar.
13 -- aan het outaar van s^{t}. Eraſmus en Jeroen.
14 -- aan s^{t}. Pieters outaar.
15 -- van de h. Catharina.
16 -- van s^{t}. Georgius.
17 -- van s^{t}. Rochus.
18 -- van s^{t}. Jan den Dooper.
19 -- van s^{t}. Jan Evangeliſt.
20 -- van den h. Geeſt.
21 -- van 't h. kruis.
22 -- een aan s^{t}. Jacobs outaar.
23 -- een aan het outaar van s^{t}. Jan den dooper en 11000 maagden.
24 -- van s^{t} Pieter.
25 -- van s^{t}. Steven.
26 -- een aan s^{t}. Stevens outaar.
27 -- noch een aan dit outaar.
28 -- aan s^{t}. Nikolaas outaar.
29 -- aan s^{t} Sebaſtiaans outaar.
30 -- aan s^{t}. Jacobs outaar.
31 -- aan s^{t}. Michiels outaar.
32 -- een mis van de allerheiligſte Dryvuldigheit.

Van de broederſchappen.

Dus verre werden de vikaryen vermeld in een geſchreve regiſter van het dekenſchap van Delfland. Daaren boven waren 'er in deze kerk noch 21 broederſchappen of gildens, welke ook geen kleinen luiſter aan deze kerk gaven, dewyl ieder doorgaans zyn outaar en kapellaan had om op haare patroondagen, of het overlyden van iemant dezer broederſchappen de zielmis te lezen, behalven verſcheide andere dagen wanneer de gildens hoogtyt hielden, of by een quamen, om dan te gelyk de mis te moeten bywoonen, gelyk gemeenlyk hunne ordonnantien inhielden.

1 Broederſchap van 't h. kruis.
2 -- van s^{t}. Joſef voor de timmermans.
3 -- van s^{t}. Jan voor de kuipers.
4 -- van s^{t}. Steven voor de brouwersgaſten.
5 -- van s^{t}. Eraſmus voor de linnewevers.
6 -- van s^{t}. Adriaan voor de volders en droogſcheerders.
7 -- van s^{t}. Jacob voor de ſchippers.
8 -- van s^{t}. Chriſtoffel voor de zakke- en bierdragers.
9 -- van s^{t}. Jan den dooper voor de bontwerkers en oude kleerkopers.
10 -- van s^{t}. Catharina voor de ſchoenmakers.
11 -- van s^{t}. Lukas voor de ſchilders.
12 -- van s^{t}. Victor voor de molenaars.
13 -- van s^{t}. Michiel voor de verwers en dekkers.
14 -- van s^{t}. Egidius voor de ſchutters.
15 -- van Maria boodſchap voor de kleermakers.
16 -- van s^{t}. Eligius voor de Smits.
17 -- van s^{t}. Eliſabet voor de appelkoopſters.
18 -- van s^{t}. Hippolitus en s^{t}. Urſula.
19 -- van het h. ſakrament.

20--van ons L. vrouw ter noot. | was wel een van de voornaamſte.
21--van den biſſchop Nikolaas, dit | 22--van den zoeten naam *Iezus*.

Hier kan men met weinig moeite beſchouwen dat deze kerk outtyts luſtig opgepronkt is geweeſt, met kapellen, outaren, vikaryen en broed. rſchappen. Wy zullen zoo verre onze kundigheit in deze dingen zal toereiken van ieder wat aan den weetgierigen meedelen. Om van de kapel van het h. kruys in deze kerk dan eerſt te beginnen, ſchynt het my toe dat zy al in den iare 1390 gebouwt is, gelyk in het laatſte van het 1. artykel te zien is, en de geheele noordzyde van het kruyswerk befloeg, alwaar toen, zoo het ſchynt, het outaar van de nood Godts met deſzelfs mirakeleuſe beeld in geplaatſt is. Zoo dat deze kapel meede als een der eerſte gebouwen in deze nieuwe ſteene kerk mag gerekent worden. In den noordweſten hoek van deze kapelle wierd dat crucifix geſteld, daar in het tweede artykel van geſproken werd. Doch dewyl dit beeld om zyne grootheit de ruymte van deze kapelle te veel benam, wierd het in eene kleinder kapelle gebragt, welke ten weſten van de kruyskapelle gemaakt was, en, gelyk uit het 8. artykel blykt, is deze kapel naderhand tot de *reliquiekapelle* gebruikt, zoo dat deze kapelle ook al omtrent den jare 1410, in weezen is geweeſt. Wanneer de kapel van de allerheiligſte maagt *Maria* is gebouwt, en waar die heeft geſtaan is niet wel te bepalen. In het 13. artykel werd wel gemeld hoe dat men in den iare 1420, begon te timmeren aan de middelkerke, zykerken en zykapellen, welke 10 iaren daar na alle onder dak waren, en dat die kapellen meeſt bezet wierden met outaren, waar uit af te nemen is dat 'er veel meer dan 3 kapellen zyn geweeſt, hoewel de namen door den tyt verloren zyn. Wat hier van zy, dit ſtaat ten minſte vaſt dat de kapel van 't h. kruys, en de reliquiekapel in de noordzyde van het kruyswerk geſtaan hebben.

Wat nu de outaren belangt, in de eerſte timmeringe van de houte kerk ſtonden 'er drie bezyden malkander. Het middelſte of hooftoutaar wierd ter eeren Godts en zyne lieve moeder de maagt Maria ingewyt. Het tweede, aan de noordzyde van het middelſte ſtaande, wierd aan s^t. Salvator (of aan onzen lieven Zaligmaker, en zyne gezegende moeder toegeheiligt. Op dit outaar wierd het beeld van de noot godts geſteld. Het outaar aan de zuidzyde wiert ter eeren van den h. apoſtel Paulus afgezondert, dewyl het voorgemelde verſchynſel altyd op dynsdag naar s^t. Paulus bekeringe was in de lucht gezien. De inwydinge der kerke en van deze outaren geſchiede des ſondaags na de vervoeringe van s^t. Maarten in den zomer. Dewyl men deze houte kerk in een ſteene begon te veranderen, want in den jare 1389, acht iaren na dat de houte kerk gemaakt was, had men reeds het nieuwe ſteene koor met het kruiswerk vervaardigt, wanneer men teffens de gemelde outaren in het nieuwe getimmer bracht. In den iare 1411 wierd het vierde autaar gemaakt ter eeren van 't h. kruys, zie artykel 8. en gelyk in 't 9 artykel werd gezegt, wierden omtrent de zelve tyt noch negen outaren geſticht, als van s^t. *Joris*, s^t. *Anne*, s^t. *Sebaſtiaan*, s^t. *Antonis*, s^t. *Catharynen*, s^t. *Obert*, s^t. *Iooſt*, s^t. *Ian Evangeliſt*, en van s^t. *Eliſabet*, zoo dat deze kerk omtrent den iare 1412 al met 13 outaren pronkten. In den iare 1390 wierd 'er tot ſieraad van het hooftoutaar een ſchoon verguld altaartafelſtuk beſteed, zie artykel 4. In het jaar 1411 werkte men aan een koſtelyk verguld altaarſtuk voor het H. kruysautaar, als mede aan verſchei-

de ſtandbeelden voor de gildens outaren, zie artykel 8. Omtrent den iare 1412 wierd op het hooge koor aan de noordzyde van het hooft-outaar een koſtelyk h. Sakramentshuiſie toebereit, gelyk in het 10 artykel is aangetekent. En in den jare 1423 maakten men twee beelden, 't eene van ons L. vrouw, het andere van s^t. Urſula, die beide in 't koor bezyden het hooft-outaar geplaetſt wierden, en kort daar aan deftig verguld en opgehemelt wierden, zie artykel 15. In den jare 1427 wierd deze kerk een ſtukie van het ware kruys van Kriſtus vereerd, waer toe de broederſchap van het h. kruysgilde een ſilver kruys liet maken, wegende 13 mark, alwaar dit h. ſtukie houts ingeſloten wierd. In den jare 1428 wierd het groot tafereel van s^t. *Chriſtoffel* geſchildert door een groot kunſtenaar Diderik genaamd, en wierd gehangen op 't hooge koor aan de noordzyde van het h. ſakramentshuyſie. In den jare 1462 wierd het outaar van 't heiligdom, of reliquienoutaar, gemaakt, zie artykel 63. In den iare 1484 wierd een nieuw hooftoutaar aanbeſteed te maken by eenen meeſter *Adriaan* beeldſnyder te Utrecht, dat in alles gelyk het hooft-outaar in s^t. Marien kerk te Utrecht moeſt wezen, 't welke door den zelven meeſter was gemaakt: dit werk was twee jaren onderhanden, en koſte 1000 Rhynsguldens, zie artykel 84.

In een kontrakt van den iare 1550, vinde ik hoe de heeren kerkmeeſteren aan meeſter *Iohan van Schorel*, kanonnik van s^t. Maartens kerk te Utrecht, hebben aanbeſteed te maken een nieuw hooftoutaar, 't welke in deftigheid het hooftoutaar in de domkerk te Utrecht moeſt overtreffen, waar van hy de mate met een lyntie en het opſtel met een brief heeft overgezonden, welk noch onder de brieven der kerkmeeſteren in hun komptoor is beruſtende: het paneel was 8 voeten min 2 duim breed, en 9 voeten min 1½ duim hoog, en de figuren waren van 6 voeten. Doch het ſtuk in de nieuwe kerk te Delft zou zyn ter breete van ruim 10 voeten, en ter lengte van 12 voeten in de hoogte, en zou met dubbelde of vier opſlaande deuren voorzien zyn, waar van hy een tekening op papier maakte, en die de heeren kerkmeeſteren overleverde, alwaar in het voornaamſte groote paneel geſchreven ſtaat om verbeeld te worden, *Dominus in cruce pendens cum latronibus*, dat is, *Kriſtus aan het kruis hangende met de moordenaren.* Op de binnenſte deuren opgeſlagen zynde, ſtaat voor eerſt aan de rechter zyde, *ingrediens Dominus in ſanctam civitatem Hieroſolimorum*, dat is, *Kriſtus ingaande in de h. ſtad van Ieruſalem*, te weeten op palmenzondag. Aan de ſlinkerzyde, *Dominus emonumento reſurgens*, dat is, *Kriſtus uit het graf opſtaande.* Op deze deuren, wanneer die geſloten waren, ſtont 'er agter tegens aan, *Iohannes baptiſans Chriſtum in Iordane*, dat is, *Iohannes Kriſtus in de Iordane doopende.* Dit wierd wederom van de twee buitendeuren bewaard en beſloten. Aan de rechterhand in de binnezyden ſtaat, *Iohannis predicans in deſerto*, *Iohannes predikende in de woeſtyne*; aan de ſlinkerzyde, *decollatio Iohannis propter Herodiadem*, dat is, *Iohannes onthoofdinge om Herodias.* Doch zoo de heeren kerkmeeſteren tot eenige andere hiſtorien beluſt wierden voor de buitenſte deuren, was hy verplicht alles op de beſte manier te ſchikken, op dat dit als een dubbeld outaarſtuk tweemaal zou kunnen geopent werden, en iedere reis drie byzondere geſchiedeniſſen vertonen. Boven op het tafereel zou noch een vierkant paneel komen, waarin de *offerhande van Abraham en Iſaac*, na de ordonnantie van 't vidimus daar van gelevert, en nu niet meer te

vinden

vinden is, zou geſchildert worden: en van achteren op de rugge van de tafel de hiſtorie van de 11000 maagden, met waterverwe. Belangende de grootte van de beelden in 't gemeen, ſchryft hy in zynen brief alzoo te zullen werken, *dat men ſtaande onder die groote orgel achter in de kerk, goede kenniſſe zal mogen hebben van alle die figuren*, enz. voor welk werk de voorſchreve meeſter Schorel voor arbeitsloon eiſchte 50 karolus guldens iaarlyks, gedurende den tyd van 25 iaren, welken eiſch hy wel wilde ſtellen ter goedvindinge van myn heeren den prooſt van Namen, paſtoor van de oude kerk te Delft, mitsgaders de eerwaarde heer, de pater van ſt. Aagtenkloofter; daar by noch een verderen eiſch op lyfrenten daar by voegende, te weeten, op zyn 6 kinderen in het kontrakt vermeld, waar van de oudſte 20 en de iongſte 6 iaaren oud was, op ieders lyf iaarlyks 2 ponden vlaams, welke laatſte konditie gemiddelt wierd tot 9 guldens iaarlyks hun leven lang: na dat dit ſtuk volmaakt was zal 't daarenboven noch met zeer heerlyk lyſtwerk, pylaren en andere verſierſelen opgepronkt zyn geweeſt; want desaangaande vinde ik noch een akkoord van den zelven iare tuſſchen de heeren kerkmeeſteren, en zekere meeſter ſchrynwerker, waar by dezelve aanneemt te leveren een bak voor het hooftoutaar, met zyn lyſten, paneelen, voet, enz. altezamen na uitwyzinge van 't patroon der voorſchreve kerkmeeſteren door hem overgelevert) en was aldus van inhout: *daer van het middelſte paneel dicke weſen ſal twee duymen, breedt thien voeten, ende hooch vijfthien voeten, ende ſal aen elcke zijde hebben dobbelde deuren, daer van dat die paneelen dicke weſen ſullen eenen duym, ende die voet ſal hoogh weſen vier Roe-voeten, daer van dat hy 't middelſte panneel met de paneelen van de deuren gehoude blyft te leveren wel gelymt ende gevoeght, alſoo dat uyt die ſorge blyven moghen van ſcheuren, ende dit voor Kerſmiſſe naeſt-komende, ende de reſte te weten Lijſten, Voet, Creſten, ende die geheele Back van nu in een Iaer*, &c *ende ſal den geheelen Back in als hoog weſen ſeven-en-twintig Roe-voeten, ende breet opſtaende met ſyn deuren, dat die reycken ſullen tot aen beyde de naeſte Pilaren.* Zoo dat dit groote ſtuks werks de geheele breete van het middel koor heeft beſlagen. *Carel Vermander* ſpreekt noch van een ander outaar ſtuk dat in deze kerk voor de beeldſtormerye is geweeſt, en van den konſtryken meeſter *Pieter Aertſen*, om de lengte van zyn perſoon, gemeenlyk *lange Piet* genaamd, gemaakt was, en noemt dit het hoog-outaar, waar in hy miſleit is, gelyk uit het voorgaande genoeg blykt; maar dat 'er een kunſtig outaarſtuk van lange Piet voltooit zy, is buiten kyf, en de paſgenoemde vertoonde hiſtorie pleit hier ook voor. Ook vint men dat 'er op de deuren de *drie koningen, ecce Homo*, en eenige andere geſchiedeniſſen waren uitgebeeld, zie *vermanders ſchilderboek bladz.* 163. 't welk buiten bedenken wegens de bedreventheit des beroemden meeſters heerlyk uitgevoert zal zyn. Neen zeker niemant behoeft te twyfelen dat 'er in deze kerk heerlyke kunſtwerken te vinden waren, gemerkt den grooten wereldbezichtiger *Georg Braun* die ook na dat hy deze kerk gezien had in deze korte woorden uitbarſt. *De vermaarde en zeer nette kerk van ſt. Urſula (te Delft, is met de aller konſtelykſte ſchilderyen der beroemde meeſters als Heemskerk, Frans Floriſche, Antoni van Blokland, en van Pieter bygenaamd de Lange Piet, heerlyk verciert, en heeft een ſeer netten hoogen tooren die zich van zeer verre laat zien.* Soo dat de ſchilkerkunſt alhier de gaven van haar lieffſte en uitnemenſte voeſterlingen, als een magazyn of voorname ſchatkamer by een had vergaderd, om haar kunſtbneel op te rechten, en d' oogen der kunſtige aanſchouwers niet alleen

maar

maar teffens hunne harten, geraakt door de tedre uitgebeelde gevallen te verrukken en in verwondering te vervoeren. Doch deze beruchte kunſtwerken zyn meeſt benevens andre koſtlykheden in de kerkplunderinge geſchonden of wechgevoert; eene ſchennis zelf van de gereformeerde predikanten ten hoogſten mispreezen. Iammer is 't dat 'er van zoo grooten ſchat, zoo weinig beſcheits voor de konſtlievende is overgebleven. Ik zou uit de vorige artykelen noch veele zaken konnen ophalen wegens de reliquien, beelden, outaarſieraden en andere ornamenten, maar dewyl in de gemelde artykels alles volgens den rang der iaaren net te vinden is, twyfele ik niet of een naaukenrig oog zal dat daar gelezen hebben.

Van de beelden van St. Dominicus en Thomas.

Wy zullen hier in 't kort iets melden van de beelden van st. Dominicus en Thomas van Aquinen, welke in de vorige artykelen zyn overgeſlagen. Ik vinde in een afſchrift van een brief van den iare 1512 vermeld, twee beelden ſtaande voor het h. ſakramentshuisie aan de pylaren, te weeten, van st. *Dominicus* en *Thomas van Aquinen*, voor welke beelden de kerkmeeſteren dezer kerk, volgens een teſtament van zekere weduwe gemaakt, verbonden waren alle donderdagen ten tyden van de h. ſakraments mis, en des avonts onder het lof, en op andere hoogtyden, hier voor te moeten zetten twee groote brandende waskaarſen, even gelyk men gewoon is te laten branden voor de twaalf apoſtelen. Daar by moeſten de kerkmeeſteren op de avonden van deze twee heiligen de klokken laten luiden en ſpeelen; daarenboven op haar feeſtdag na de middag en 's avonts onder het lof, als ook des anderen daags ter miſſe en loftyd zich zoo gedragen gelyk men gewoon was op andere heilige dagen te doen, welken dag van Dominicus men op den 5 Auguſtus hield, en van Thomas van Aquinen den 7 Maart, daar by moeſten zy de voorſchreve beelden, elk in 't byzonder op haren dag, door den graafmaker laten verſieren ofte behangen met wyngaardranken of eenige andere groene kruiden of bloemen, na dat die beſt te krygen waren.

Wat het zilverwerk van deſe kerk belangt, daar zy ook rykelyk meede voorzien is geweeſt, zal den leezer in de vorige artykelen alles net en omſtandig beſchreven vinden. Het zilver-werk, na de kerkplonderingen noch overgebleven, en in bewaringe van de heeren burgemeeſteren overgegeven, is op den volgenden inventaris te zien: *Een groot ſilver Cruys aen diverſche partien gewoeghen, en wtbrengende teſamen 24. Marck 6. Engels. Een groote ſilvere vergulde Ciborie, een ſilver vergult Croentgen ende eenigh ander vergult werk, wegende 12. mar. Een vergulde Kelck ſonder patine, ende noch eenigh ander klein vergult werck, wegende 3 mar. 2. onc. 13. eng. Twee ſilvere Ciborien, twee ſilvere Schaltgens, ende twee ſilvere overdekte Voetgens, een Oly-bosken, wegende te ſamen 13. mar. 4. onc. Een ſilvere Croen, twee overdeckte ſilvere Copgens, een Oly-boſgen, een ſilvere Wywaters quaſte, wegende te ſamen 6. mar. 1. onc. 17. eng. Diverſche partien van wit ſilver dat af-gedaen is van eenige Beelden, wegende te ſamen 10. mar. Noch eenige andere reſtanten van wit ſilver vergadert en af-gedaen van eenige Beelden, wegende 6. mar. 1 onc. Noch ander verſcheyde wit Silver-werck afgedaan van eenige Beelden, wegende 4. mar. 6. onc. 3. eng. Noch ander verſcheide wit Silver-werck af-gedaan van eenige Beelden, wegende 3. mar. 1. onc. Noch diverſche ſilvere Rommeling meeſt vergult weſende, wegende 2. mar. 3. onc. 10. eng.* Doch dat 'er in den beginne van de oproeren zekerlyk wel een deel zilverwerk, als de reliquien en eenige andere koſtelykheden geborgen zullen zyn, ſtel ik zeker, want by veele oude Roomsgezinde word dikwils ver

haa[l],

haald hoe grooten en prachtigen ciborie van fyn zilver, en meer andere ſtukken by na van ongelooflyke groote outtyts in deze kerk geweeſt zyn, benevens eenige koſtelyke juweelen, die echter thans onder de puinhopen der vergetelheid begraven zyn.

Daar by is deze kerk ook verſiert geweeſt met drie orgelen, het eerſte heerte s^t. *Urſula*, gelyk hier voor in het 22. artykel te zien is. Het tweede orgel was in het kruiswerk geſteld, en wierd daarom het *kruisorgel* genaamd, dewyl die van het kruisgilde daar wel meeſt toe verſtrekt hadden: dit was voorwaar een heerlyk ſtuk werks, gemaakt door meeſter *Adriaen Pieterſz orgelmaker van Delft*, zie artykel 50, hier voor. Daarna wierd den zelven meeſter noch een nieuw en heerlyker orgel aanbeſteed, dat aan den *tooren* ſtont, doch dit werk viel zoo wel niet uit; de meeſter ſchynt by het maken van dit werk verarmd, en zich teffens bezeerd te hebben, zoo dat hy buiten ſtaat was om zyn werk in orde te voltoyen, in zoo verre dat hy in het oude mannenhuis onderhouden moeſt worden, zoo dat deze kerk met 3 orgelen te gelyk eenige tyd mogt pronken. In den iare 1479 en 1480, wierd het groote orgel geheel vernieuwt, en het vermaarde *kruisorgel* wierd uit het kruiswerk wechgenomen, en midden in de kerk geſteld. In het iaar 1492. zag men s^t. Urſulaas orgel ook geheel vernieuwt, en een poſityf daar aan maken. En in den iare 1501 lei men de hand aan beide de grootſte orgelen, gelyk uit een akkoort van de heeren kerkmeeſteren te zien is, dat van dezen inhoud is: met *Meeſter Cornelis van Scheveling Schilder, tot Delft te coemen ſcilderen die doeren vande groete Orghel vangueden Water Verwen buytenen binnen, te weten van binnen mitter Hiſtorie inder rechter doire, daire David Goliam thooft off ſlaat, ende in dander doire dair David mittet hooft voir de Stadt die Maechden ghemoetet, ende van buyten mitter Hiſtorien van Tubal mit die Inſtrumenten van Muſijke, als Orgel, Harpen ende diergelijke, ende ſal ghehouden weeſen tlindewaet van de ſelue doeren eerſt wel van binnen ende buyten te beſtrijken mitguet Lijm, alſoe dat die Verwen niet doir en moegen ſlaen, ende ſal noch die perſoenaigien ende anders alſoe wel die binnen coemen ſullen als die buiten ſtaen ſullen, maecken lieflick van aenſicht ende groet ende vroem nae de groete ende hoechte van de doeren van de ſelue Orghel, ende ſal noch gehouden blyven hier toe te beſigen die vroelicxſte ende duyrachtighe Verwen, die hy tot Antwerpen ſal connen geuinden, ende ſal dit voirſz. werck volmaect leueren voir Paeſſchen naeſt comende, ofte ten alderlancxſten binnen een maent hier nae ombegrepen: ende ingealle die van S. Lucas Gilde binnen Delft, hem yet off-wonnen mit rechte ter cauſe van ſyn Gildegelt, ſullen die Kerck-Meeſters hier van die helft gelden, ende Meeſter Cornelis dander helft: ende hier voeren ſullen hem die Kerck-Meeſters voirſz. betalen gereedt twee pont groot Vlaems, ende die doeren ſulcx alſt voirſz. ſtaet volmaect weſende, noch vyff ponden groete Vlaems. Ende ingealle Cornelis voirſz. die ſelve doeren leuert ſoe guet ende wel gemaect als die Kerck-Meeſters hem toe-betrouwen, ſullen ſy hem dair toe noch geuen een pont groet Vlaems*, &c.

Van d'orgelen.

Dit verdrag was getekent den laatſten Februari A^o. XLVIII, *ſtilo Delfico*, en leit in de lade C, in het komptoor der kerkmeeſteren. Ik laat met voordacht deze beſteedinge alhier invloeyen, om dat de zelfde geſchilderde deuren noch in wezen zyn, en hedendaags de zelfde ſchilderyen noch vertoonen: want dit orgel heeft in de beeldſtormerye weinig ſchade geleeden, en is in zyn geheel gebleven, daar d'andere kerkſpeeltuigen, hatelyk door haren naam, al de woede van't aangehitſte graauw moeſten uitſtaan.

De preekſtoel. In het 91 artykel leeſt men van het maken van den preekſtoel omtrent den iare 1490, als ook dat omtrent dien tyd de kerk met banken wierd verſiert. Wegens de banken in de kerken hebben wy iets op de oude kerk aangetekent. De tegenwoordige preekſtoel ſchynt de zelfde te zyn, gelyk het iaargetal boven aan het pavilioen te kennen geeft, welke eenige iaren na den brand herſteld is, zoo dat hem van de roomſche en gereformeerde leere kan heugen, dewyl hy haar beide bedient heeft.

Dus verre van de koſtelyke kerk-en outaarſieraden, nu dienen wy te zien wat voor byzondere godtsdienſtige oeffeningen in dien tyd, en welke ommegangen men in deze kerk doen gehouden heeft.

Hier voor in de oude beſchryvinge van dit heiligdom en den tooren werd, in het tweede artykel, verhaalt van een groot en koſtelyk crucifix, waar van men aldaar een korte beſchryvinge vint, alwaar met'er tyt veele mirakelen zouden geſchiet zyn; ia in het 5 artykel, ſprekende van den grooten opgang en welvarentheid dezer ſtad omtrent den iare 1390, ſchryft hy dit toe als een gunſt door de Godtheid mildelyk geſchonken, in erkenteniſſe van den opbou dezer heerlyke kerk. Wat de mirakelen betreffen, daar zyn 'er reets eenige verhaald, en ſtaan 'er noch meer te volgen, des vinde ik gerade die thans niet aan te roeren, my vervoegende ter verhandeling der ommegangen.

Van de proceſſien. Daar waren verſcheide tyden dat men met eenige beelden, of met het h. ſakrament met proceſſie door de ſtad, of ten minſte door het voornaamſte gedeelte der zelve rond ging. Behalven de groote ommegangen der ſtad, die in de oude kerk gehouden wierd, had deze kerk een proceſſie des zondaags voor het feeſt van ons L. vrouwe ligtemiſſe, welken dag genaamd wierd *dies apparitiones eccleſiæ*, dat is, *den dag der veropenbaringe der kerke.* Dan wierd 'er noch een plechtige ommegang gehouden op den dag *dies aſcenſionis Domini*, dat is, *op ons Heere hemelsvaartsdag*, en deze wierd ter gedachtenis van het mirakel op den toorn, gelyk elders verhaald werd gehouden, tot welkers vermeerderinge van inkomſten, benevens andere dienſten, noch in de laatſte tyden voor de reformatie eene meeſter *Pieter Bonifaas*, prieſter dezer kerke, zekere legaten heeft gemaakt, waar uit men beſpeurt hoe de zaken in deze ommegangen en andere godtsdienſtige oeffeningen zich toegedragen hebben. De ommegang van de verſchyninge of openbaringe der kerke ging aldus toe: het koor wierd behangen gelyk men gewoon was te doen op h. ſakramentsdag: de zangers der kerke begonnen te zingen den lofzang of de geſchiedenis van de veropenbaringe der kerke, zoo in de metten als in de getyden; het voornaamſte orgel liet zich hier onder wakker hooren, de mis wierd gedaan omtrent het beeld, wanneer een groot getal van waskaarſen en flambouwen ontſteken wierden, doch deze wierden na het ſchynt in het ommegaan uitgedaan, doch moeſten door den onderkoſter weder ontſtoken worden als het beeld te rug in de kerk quam: het beeld wierd met groote ſtaatſie en deftigheid door een groot gedeelte van de ſtad omgedragen, miſſchien zoo wyd als het gebied van die kerk zich zal uitgeſtrekt hebben. Voor het beeld gingen eenige met harpen en andere muſikale inſtrumenten ſpeelende, doch wat rang de geeſtelykheid, de gemeente en de pelgrims hielden in d'ommegang, vinde ik niet aangetekent. Maar na dat de proceſſie verricht, en het beeld weder in de kerk gebragt was, moeſten alle de prieſters en zangers die de ommegang vermeerdert hadden, in het koor overeinde ſtaande, den lofzang

te

te Deum laudamus zingen: dit gedaan zynde, wierd ieder voor zyne moeite, boven zyn gewoonlyke bezolding van de kerkmeesteren beloont, waar toe de voornoemde *Pieter Bonifaas* eenige legaten had gemaakt, die uitgedeelt wierden zoo verre het reiken kon. De schoolmeesters der groote scholen waren eenigen tyt te voren gehouden hunne scholieren de geschiedenis van deze veropenbaringe der kerke te leeren, waar voor zy meede op dit feest een erkenteniſſe kreegen; en zondaags in het octaaf na dit feest na de vesper, wierd door een predikant een leerreden tot besluit van de gantsche statie statig uitgesproken. Tot de lofzangen van dit feest, welke al eenige dagen te voren begonnen, had deze meester *Pieter Bonifaas* ook zekere somme gelts besproken, en teffens gelast met welke sieraden hy wilde dat dezen dienst gedaan zou worden; ook hoe veel kaarsen men zou doen branden onder het zingen van de *responsen* of antwoorden en de *Hymnen* of lofzangen van de veropenbaringe dezer kerke, benevens verscheide andere omstandigheden. De lyst hier van leit in de lade B. Tot het feest en den ommegang op Kristus hemelvaartsdag heeft de zelve testateur gemaakt en gelast, dat men van 's woensdaag hemelvaartsdag avond af tot zondaags daar aan volgende ingesloten lofzangen voor het beeld zou zingen, dat als dan voor 't koor moest staan, en gedient moet werden met kappen, toortsen enz. gelyk in de veropenbaringe der kerke. Noch heeft dezelve tot den ommegang dezer stad, wanneer de gantsche gemeente der stad, dat is van beide de kerken, by tourbeurten den voorrang hebben, gemaakt zekere somme gelts om ten eeuwigen dagen uit te reiken aan alle de priesters, zangers en dienaars van beide de parochiekerken, die met het voorschreve beeld in processie uit deze kerken met hunne koorkleederen meede ommegegaan hebben, en wederom met het zelve in de kerk komen, en op het koor, al staande, zelver in persoon gezongen zullen hebben *Salve Regina*, ten einde toe, en 't kollect ook uit wezende. Ook heeft hy iets besproken tot de statie en de dienſten in de ommegangsweek van Delft, benevens op deszelfs ommegangsavond, op welke dagen hy beval om eenige Gregoriaansche kerkgezangen in de kerk op te heffen, daar byvoegende eenige bepalingen, te weeten, of de feestdag van het allerheiligste sakrament quam te vallen donderdaags voor den Delftschen ommegang, en het feest van de allerheiligste Drievuldigheid op ommegangs avond, dat men als dan zou mogen zingen den lofzang *de Trinitate* voor ons L. vrouwenbeeld ter eeren *amore filio*, ter liefde van den zoone; en wat den h. sakramentsdag belangt, dit werd in het 74 artykel hier voor gemeld, dat in den iare 1473 en 1474 groot verschil tusschen beide de parochien was ontstaan wegens eenige plechtigheden in 't houden van deze processien, welk verschil door den bisschop van Utregt ten goede van deze kerke wierd beslecht, waar van, volgens zeker bericht, de stukken voor dezen onder de kerkmeesteren waren berustende. Verscheide luiden hadden, uit zucht tot den godtsdienst, eenig gelt geschikt tot onderhoud van deze kerkelyke dienſten, en die ter schikkinge der sakramentsheeren, of anders tot die van de kerk gestelt, even gelyk de gewoonlyke lofzangen en missen des saterdaags voor het L. vrouwenbeeld. Onder andere wierd in den iare 1519 van een weduwe hier toe een zekere somme gelts vervaardigt, onder voorwaarde dat men alle saterdagen tot deze misse zou moeten luiden met de drie klokken, te weeten, *Maria*, *Regina* en *Ursula*, en dat de voorschreve misse met diakenen en onderdiaken zou onder-

houden werden, met byvoeging dat men ter zelver tyd ook op het orgel, en het geheele iaar door alsdan op eenige muſikale inſtrumenten zou ſpeelen, welke in de grondveſting ook al vermeld worden, 't geen voorheen zoo plechtig niet verricht wierd, gelyk de gemelde ſtichtinge vertoont, welke notarieel beruſtende was, gelyk de kopye meld, in het oude gaſthuis binnen Delft in de kamer der gaſthuismeeſteren. Tot deze ſaterdaagſche miſſe heeft de voornoemde meeſter *Pieter Bonifacius* noch eenig gelt bygevoegt, te weeten dat men des vrydaags, zoo draa de eerſte miſſe gedaan was, een lezende miſſe voor het gemelde beeld zoude doen, en noch eene lezende miſſe op alle de hoogtyden van onze L. vrouwe, die door het iaar geviert werden. Dan waren 'er noch verſcheide legaten gemaakt tot vermeerderinge van de gewoone dienſten, en dus werd 'er dikwils een grond geleid tot ſtichtinge van eenige nieuwe en ongewoone godtsdienſtoeffeningen; want de gemelde meeſter *Pieter* heeft op nieus zekere miſſe, genaamt de *gulde miſſe* ingeſtelt, die men zingende verricht, welke des woensdaags morgens tuſſchen vyf en zes uuren, en eenige lofzangen des dingsdaags en woenſdaags avonds in de quatertemper dagen voor kersmis, moeſt houden. Zyn bevel om dit in orde te doen is van dezen inhoud: *Eerſt den Officiant van de Miſſe te ſinghen. iiij. ſtuyv. Die Predikant die onder die Miſſe preecken ſal iij ſtuyv. d' Opper-Coſter ſal in de Miſſe ende Loeven wt-langen die Ornamenten, ende ſal hebben ij. ſtuyv. d' Onder-Coſter ſal doen luyden Dinſdaechts ende Woenſdaechts ſauonts tot die twee Loeuen mitte groete Clocke, ende ſmorgens tot die Miſſe des Woensdaechts, eerſt-werff, anderwerff ende die hoop, oek mede mitte groete Clocke, ende ſal dair voeren hebben viij ſtuyv. Die Graef-maecker ſal doen luyden Dinſdaechts ſnoens-ten halff twaleren, ende 's Woenſdaechts onder* Te Deum laudamus *des morgens, ende noch Dinſdaechts ſauonts te ſes uren naet Lof, alle deſe voirſz, poeſen mitte groetſte Clocke, ende noch onder beyde die Loeuen ende onder die Miſſe ſekere Beyerpoſen nair ouwer gewoente, ende ſal dair voir hebben xv. ſtuyv. Die Maechden in de Capelle elck ij. ſtuyv. d' Onder-maecker om die honden wt te jaghen, ende die broitdroncke kinderen te regieren* 1. *ſtuyv. Item die Sangers ende Dienairs vander Kercken, ſullen mede ſingen in beyde die Loeuen ende die Miſſe. ende ſullen elcx hebben gelyeken een van de Sacraments Heeren. Item die Sacraments Heeren voirſz. ſullen duen barnen onder die Loeuen ende Miſſe vier Toortſen, ende ſullen die coralen ofte jonghen hebben van houden elcx een halve ſtuyv. coomt ij. ſtuyv. Item die jonghen ofte choralen van de verſiculen te ſinghen onder die Loeuen tſamen ij. ſtuyv. Item die twee Loeuen ſullen die Sacraments-Heeren dienen mitte roe woſette Ornamenten, ende die Miſſe mitte gulden Ornamenten. Item dOrganiſt mitte Blaſer tſamen vj. ſtuyv. Item die Heeren voirſz. ſullen duen ſetten drie barnende Caerſen upt Graff van Meeſter Pieter voirſz. ende die Miſſe wt weſende, ſullen ſy ghеſamentlicken mitten Sangers leſen* miſerere *ende* de profundis *mit twee Collecten. Item dat hier van ouerſchieten ſal, ſal men deelen die Heeren, Dienairs ende Sangers die preſent in de Louen ende Miſſe voirſz. geweeſt zyn.*

Opkomſt van het officie der 7 getyden in de nieuwe kerk.

In deze kerk was ook, gelyk in de oude, een officie van de 7 getyden te zingen, en dit ſchynt, volgens het 51. artykel, in den iare 1451 of 1452 opgekomen te zyn, en gelyk de ſchoolmeeſters onder de oude parochiekerk gehouden waren met hunne ſcholieren dezen dienſt by te woonen, zoo plegen de ſchoolmeeſters met hunne ſcholieren van de nieuwe kerk ook alle feeſtdagen de *matutine* of metten te zingen, doch in den iare

1484

1484 bezorgde men dat zy maar tot de 9 hoogtyden verbonden waren. En in den iare 1486 wierd door de mildadigheid der gemeente by de 7 getydemeesters van deze kerk aangenomen vier lofgetyden 's weeks te doen zingen op de vier eerste dagen der week. In het komptoor der kerkmeesteren leit hier van noch een zekere akte die zeer net op francyn is geschreven met groote letteren na het oude gebruik, waarin onder andere gesteld werd dat alle priesters en zangers die de 7 getyden zingen, zich zullen hebben te schikken in hunne gestoeltens van malkanderen onderscheiden, *En regt op eerlic nader maniere van der heyliger kerken, sonder te staen leenen of lonzen met die handt onder 't hooft, en zonder te gaen zitten als andere staen*; ook dat zy alle de getyden van dien dag volkomentlyk zullen moeten volbrengen, en eerlyk en godtvruchtig zingen, *zonder eenige onzedigheyt of onbehoirlyke colloquien of te samen clappinghe*; des werd hen ook gelast hoe zy zich zullen hebben te gedragen in alle processien van den *ordinario*, als ook in alle andere ommegangen *by den pastoir en by den burgemeesteren van de stad*, namentlyk dat alle by de 7 getyden ten einde toe moeten blyven, en den *een achter den anderen gaen lediglyck sonder eenige callinge te samen te houden* enz. Van den netten tyd wanneer een ieder van deze priesters moesten tegenwoordig zyn, gebieden de eerste artykelen, dat zoo wanneer 'er te hoop geluit was, en het klein klokie daar op volgde, 't zy ter *metten*, *missen* of *vesperen*, aanstonts de lichten moesten ontsteken worden op het hooftoutaar, en een miserere tyts daar na de *hebdommedarius of die zyn stede bewaart beginnen*, DEUS IN ADJUTORIUM, *zonder eenig langer vertrek. Item ter metten tyt zal ieder in zyn stal wezen voirt eynde van des eersten psalms, en tot allen anderen getyden van den daghe voirt eynde van des eersten Gloria, ende indien yemant tot dier tyt absent ware, die zal men geen loet geven*, enz. Meer weet ik niet van het officie der 7 getyden in de nieuwe kerk aan de hand te geven. Dewyl 'er verscheide officien en ceremonien waren waar van in de oude en nieuwe kerk te gelyk bedieningen waren, zoo ontstond hier nu en dan eenig verschil over, doch om dit alles voor te komen, zyn 'er somtyds minnelyke akkoorden over gemaakt, gelyk uit dit volgende wegens den algemeenen ommegang blykt, en van dezen inhoud is:

INt Iaer ons Heeren m. cccc. ende vyftich, soe wort ouergedragen endegesloten by den Scout ende goede luden van den gherecht van Delff, Die processie opten ommeganc te houden ende ommetegaen, inden manieren hier na verclaert. Inden eersten als Die Processie vanden Gilden, ende vanden Spele gheleden is, dat dan dair an sullen volgen die Peregrims Die ghecleet gaen, Dair an sullen volgen die Pellegrims Die in haer Hemde gaen, Dair an die Pellegrims Die naect gaen, Dair an sullen volgen en gaen alle Die Pellegrims Die naect in pansien gaan, Dair an sullen ghaen die Beruoten Broeders vanden Obseruantien, Dair an die Clercken mitten Priesteren, Dair an die Iuwelen wt beide de Kercken. Ende alle Iair alsmen schrijft euen, soe sal tbeelt van onser lieuer Vrouwen wt dair Nieuwer Kercke voir gedraghen worden, ende tbeelt van onser Vrouwen uyter ouder Kercke after, Ende alle Iair alsmen schrijft oneuen salmen tbeelt van onse Liene Vrouwen vter Ouder Kercken voir draigen tbeelt vter nieuwe Kerken after ende ghien Pellegrims noch nyemant anders en sal moeten ghaen tusschen den twee Beelden van onser lieuer Vrouwen, ende dese Beelden en sal nyemant hem moeten onderwinden te dragen dan die ghene byden Gerecht of by den Goidsmuys-meesters

in elcken Kercken dair toe geordineert ſullen worden, Ende wairt dat yemant in eenich vanden puncten on verhorich worde ende contrarie van dien dede dat ſoudmen an dien alſoe corrigeeren dat hem een ander ſoude wachten.

't Officie van het h. ſakrament.

Noch was in beide de kerken een officie van het h. ſakrament, waar van in beide der zelve een ommegang wierd gehouden. Hier van is ook tuſſchen beide deze kerken een akkoord gemaakt: want ſlus is al aangemerkt hoe 'et wegens het omdragen van het h. ſakrament tuſſchen deze kerken verſchil was ontſtaan, hoewel de inhoud van het voorgaande kontrakt behelſde, dat *in 't iair ons heeren* 1413, *op heylich ſacramentsdach, overdroegen die goedshuis meeſters van beyde kerken, dat men 't Heylighe ſacrament als men ons Heeren iairen effen ſchryft dragen zal uyter ouder kerken, ende als men oneffen ſchryft uyter nyeuwer kerken.* Onderaan ſtont dat dit punt getrokken was, *uyt het regiſter van de renten van d'oude kerk binnen Delft geſchreven in parkament, actum op den* 18 *January des iaars* 1552, *ſtilo Delfico by my*, en was ondertekent *Jooſt Henricz.* Maar in het nazien van een deel oude bullen en brieven in het komptoor der kerkmeeſteren, is my in handen gekomen zeker rolletie van parkament, behelzende een ordonnantie van de voorzeide proceſſien, doch onzeker of het van beide de kerken eveneens was, dan of het voor een van beide in het byzonder heeft gedient, doch dewyl uit de voorgaande ſtukken ſchynt te blyken dat het beide de kerken over en weder wegens deze proceſſie geraakt heeft, is het der moeite wel waardig dat wy het akkoord hier laten volgen, 't welk van dezen inhoud was.

Dit is die Ordinantie vander Proceſſie op des Heyliges Sacraments dach.

" INden eerſten ſo ſellen dair geordinneert worden achte ſedighe jongen
" Clercken, die noch inder ſtemmen niet gemuteert en ſin, Ende deſe
" ſellen alle gelijc gecleet weſen mit aluen ende roode Tunicalen als Dyaco-
" nen in ghehoechniſſe des root-bloedighen Lijdens ons liefs Heeren Ieſu
" Chriſti, ende ſi ſellen tamelijcke Sampielen op haer Hooft hebben, ende
" hair Clercs Crunen verſch geſcroren, ende een ygelic vanden achten ſel heb-
" ben een witte Dwael om ſin hals dair ſi die wapen ons Heeren oitmoede-
" licke ende met ghrototer reuerentien draghen ſellen als hier na geſchre-
" uen ſtaet. Item die eerſte ſel draghen die Columne mit ſnoeren dair
" an. Item die ander in die een hant een geeſſel, ende in die ander hant een
" ſcarpe Roede bebloedet. Item die derde die doorne Croon op een ſu-
" uerlic Cuſſen. Item die vierde een groen Cruys mit ghaten duerboert.
" Item die vijfte in die een hant een Hamer, ende in die ander drie Nage-
" len. Item die ſeſte een rode Speer, ende dat yſer tenden bebloet. Item
" die ſeuende een grofriet of een ſtock, ende daer bouen een Spongie aan
" ghenaghelt is, ende dair ſel bouen an hanghen een Canne of een Vleſch
" mit Edic. Item de achtende ſel dragen dat Sudarium gehangen
" an eenen roden ſtoc na de manier eens Banniers. Ende wanneer die
" Hoech-miſſe wt is ſo ſellen deſe Clercken alſoe toeghemaeckt als vooirſz
" is te ſamen vergaderen inden Toorn, ende ſellen deuotelic gaen die een
" na die ander te Choeir-waert ende ſinghen mit luder ſtemmen dat eerſte
" vaers van die ymen *Vexilla Regis*, ende dair mede gaen tot die graden
" vanden Choer, ende dan ſellen die ſeuen oitmoedelic knielen op die ne-
" derſte graet vanden Choir, ende die dat Cruys draecht ſel dan ſtaen op
" die hoochſte graet mitten aenſicht jegen dat Volc, ende ſingen mit luder

" ende

" ende luder ſtemmen drie warf *Ecce lignum Crucis*, ende dan ſellen die ſeuen
" alſo knielende ſingen dat vaers *O crux ave*, dan ſellen ſi op ſtaen ende
" gaen toten hogen Outair ende die wile ſel dat Choor ſingen *Te ſumma*
" *Dei Trinitas &*, Ende die wile dattet Choer ſinget dat vaers Te ſumma,
" ſo ſellen die achte Clercken te ſamen op ſtaen ende gaen deuotelic die
" een na die ander vanden graden des Choers tot anden laechſten graet
" vanden hogen Outair, ende dair ſellen ſi alle te gader te ſamen knielen
" na die Ordonnantie als ſi comen gaen ſo dat die dat Cruys draecht, ſel
" comen te knielen te middelwaeirt voir dat hoech Outair dair dat Heyli-
" ge Sacrament ſtaet. Ende wanneer dat vaers Te ſumma wt is, ſo ſellen
" die achte al te ſamen ſinghen mit luder ſtemmen alſo knielende *Tantum*
" *ergo Sacramentum*, Ende dair na dat Choer . . . ., Ende wanneer
" dat dit aldus geſciet is, ſo ſellen die Prieſteren mit alle reuerentien dat
" Heylige Sacrament omdragen, ende die Proviſores ſellen dan beghinnen
" die antiffen *O Sacrum*, ende dair mede ſel die Proceſſie beginnen te gaen,
" alſo dat die achte Clercken voirſz. recht voir dat Sacrament gaen ſellen
" datter nyemant twiſſchen en ga dan een Clercgen of twee die dat licht
" ende die Belle dragen, ende die achte Clercken die Prieſteren, ende
" voir die Prieſteren die Scolyers, ende Toir-carſſen, ende alſo te ſamen
" gaende ſellen die Clercken vooirſz. ende die Prieſteren bi beurte ſinghen
" na dat die Scoelmeeſters dat ordineren ſullen, ende alre tameliſte is.

Doch tot een teeken der zonderlinge gemeenſchap en overeenkomſte dezer beider parochiekerken, dient het zegel, 't welke aan zeker kontrakt van den iare 1544 is uithangende, wegens eenig verſchil ſlus al aangeroert, nopens de 7 getyden in de oude kerk, zynde het zelve zegel ovaals gewys, hebbende de afbeeldzels van s^t. *Hippolitus* en s^t. *Urſula*, te zamen ſtaande op een verheve pedeſtal onder een pavilioen: tegens het pedeſtal vertoont zich een wapenſchildje van de ſtad, en heeft dit omſchrift rondom in den rand met oude letters en verkorte woorden: S. FRATERNITATIS SANCTORUM YPOLITI ET URSULÆ OPIDI DELFENSIS; dat is, *het zegel der gebroederſchap van den Heyligen Hippolitus en s^t. Urſula der ſtad Delft.* In den iare 1548 beſloten de getydemeeſters der beide parochiekerken van Delft, met die van s^t. Jacobs kerk in 's Gravenhage, ten overſtaan van ſchout, burgemeeſteren, ſchepenen en raden der ſtede van Delft, een akkoord en vernieuwinge van een voorgaande van den iare 1511, *dat zoe wanneer eenyge ſanger hy ſy prieſter ofte geen vander muſyke, ofte oyck Coeralen zelver oorloft nemen ofte oorloft gegeeven word in de voorſchreve twee parochi kerken binnen Delft, ofte s^t. Jacobs kerke in den Haige*; dat dezelve in gene van de andere dezer drie zoude mogen aangenomen worden *omme aldaer te ſingen ofte anders eenige ſalaris te winnen binnen twee iaren van der tyt dat hem oorlof gegeven is ofte oorlof genomen ſal hebben*, op de verbeurte van een geldboete ter ſomme van 100 karolusguldens tot laſte van de getydemeeſters voorſchreven die in deze overtreden, van welke boeten, de heer zyn recht afgetrokken zynde, de helft quam ten behoeven van de getyde van de kerken, daar die muſikant of koraal, afgeſcheiden of uitgezet zoude mogen zyn, en hier van wierden drie gezegelde brieven gemaakt, waar van 'er iedere kontraktant der parochiekerken een hebben zoude, waar van 'er noch eene is overgebleven, die in het komptoor der kerkmeeſteren in de oude kaſſe bewaart word, hebbende twee uithangende zegelen van

groen

groen wasch, zynde het eene zegel ter zaken dezer stad, en't andere het oude zegel van 's Gravenhage, genaamt *het zegel der gemeente van den Haighe*, verbeeldende een oud kasteel in een hage of bosschaadie gelegen. Dit is het geene wy den leezer wegens eenige godtsdienstige oeffeningen en kerkgebruiken hebben meede te deelen.

Van de mirakelen dezer kerk.

Eer wy nu verder in deze kerk treeden dienen wy vooral wel iets te melden van de wonderen in dit heiligdom voor het beeld der nood Godts voorgevallen. Doch dewyl't in deze zaak ieder niet van pas te maken zal zyn, weet ik naulyks hoe ik my hier zal gedragen: veel papier vuil te maken over deze stof zal de meeste lezers mishagen; zoo ik my der kortheid bevlytige zal ik by andere weer ontdank behalen; d'eene is wat te hart-, d'andere wat te lichtgelovig. Derhalven zal ik best doen het eige spoor waar op andere ons zyn voorgegaan te volgen. Het eerste wonder, dat ons dan hier ontmoet, zou in den iare 1381 gebeurt zyn, na dat het beeld hier maar onlangs gekomen was. Men verteld dan hoe zeker jonkman wonende te *S^t. Geertrudenberge*, met name *Gerrit Dammaszoen*, na Engeland reizende om zyn fortuin te zoeken, door oorlog en onrust by quaad gezelschap vervallende, gevangen en beschuldigt wierd van zware zaken die hem het leven schenen te zullen kosten, gelyk hy ook ter dood wierd verwezen; maar laat ons, om een goed denkbeeld van deze zaak te vormen, d'oude geschiedenis hier zelf inlassen, en ieder zyne vryheid laten te geloven naar hem't geval zal voorkomen. De historie luid dan aldus: *Die rechter* (zegt hy) *hem brenghende ter plaetse daer men hem onthoofde soude, so was dese Gerrit seer bange te moede, siende dat hy steruen moste, en nochtans onschuldich was dier saecke die men hem opleyde, ende men wilde hem syn ogen verbinden, soo heeft Gerrit deerlyk op zijn knien gevallen voor den Rechter, en bat om respijt een Pater noster lanck tijts syn gebet te spreeken eer hy soude sterven; twelck hem gegont wert ende hy riep an die Moeder Goodts om troost en bystant in synen onschuldigen doot, terstondt als hem docht sprack Maria tot hem aldus, wildi varen tot Delft in mynen nieuwe Goodts-huis in Hollant en versoeken my, ghy sult ontgaan: Dese gerrit hem verwonderende heeft geconsenteert hier in: Hier na is Gerrit op-ghenomen en syn ogen die worde hem verbonden, ende mit dien veropenbaerde hem daer door de verhengenisse Goodts een oudt eersamich man, den Rechter haestelick omtreckende ende seyde, Heer Meyer wat wildi maecke? dese man is heel onschuldich, ondersoeckt de saeck beter eer gy hem doodet: Die Rechter hier wt verschrict wesende, ende desen ouden man naerstelick ansiende, ende doe daar na de ogen slaande op Gerrit voorschreuen, sprack hy verbeit wat ende hy dede Gerrit by hem brengen: Doe keerde hem den Rechter wederom siende na den ouden man, en terstond was hy wten ogen quijt niet wetende waer hy bleef off van waer hy quam: Dit siende desen Rechter heeft bevreest geweest, ende hem seer verwondert ende heeft desen Gerrit den beschuldigen man gevraecht, of hy alsulcke man kende ofte gesien hadde. ende Gerrit seide dat hy daer niet of en wiste op syn doot: Die Rechter is van daen gegaen mit desen beschuldige man, ende heeft hem naerstie verwonderende ondervraget ende die saeck ondersocht, ende daerna hem vry heeuen doen reysen daert hem beliefde. Als dese Gerrit Damas zoen aldus hem selven vant ontlast ende gevryt van desen anxte des doots, heeft hy Goede ende syn waerde Moeder Maria ghedanckt en grotelick gelooft, ende is van stonden an hier gecomen tot Delft ende wraeckde na den nieuwe Goodts-huis ter Noot Goodts, ende heeft syn Bedeuaert blydelick met groter vuirickeit gedaen, Goede ende Maria hoochlicken dankende en louende, en mit vrolickheit*

thuis

thuis getogen in grote verwonderinge van ſulcker gratie, ende heeft hem gegeuen tot een geeſtelick leuen. Godt heb lof. Dit is de eerſte vertellinge die vry wat leugenachtig ſchynt te wezen, echter by de arme en onnoozele menſchen van die tyden voor de onfeilbare waarheit aan-genomen: de volgende al mede van de zelve natuur en aart zynde, zal ik echter omde vreemdigheydt ook kortelyk aenroeren. De tweede was dat 'er in den iare 1382 een paer volks hier binnen Delft ter parochie behoorende, een kint geboren wert dat gantſchelyk blint was, waer in zy hen zeer bedroevende, zoo is na verloop van 9 weken tyds den vader in den zin gekomen, dat hy belofte wilde doen van met het kint het beeld voorſz. te gaan bezoeken, en zyne offerhanden aldaar ootmoediglyk te doen, welke belofte gedaan wezende, zy twee uuren daar na het kint beziende, zouden bevonden hebben dat het ſchoon en helder gezicht ontfangen had. Daar na werd op 't iaar 1384. vertelt dat een man, geheten *Claes Bonifaeſz.* verdronken zynde in de veſt der ſtede van Delft, ende daar wel twee uuren lang dood gelegen hebbende, alzoo dat 'er geen teeken des levens in hem en openbaarde, in zulken ſtaat gevonden zynde, by eenen *Jacob Scout*, dewelke aanſtonts om hulp roepende dezen verdronken man uit het water getogen heeft: daar op is gevolgt dat eenige mannen zyn gekomen, die Jacob voorſz. dezen dooden man ter nieuwer kerke hebben helpen brengen, *voir den Beelde* (zegt hy) *der gebenedyder Noot Goodts, om graty ſyns leuens of ſalich hem waer te verwerven, alſo datter doe veel gecomen is met offerhande voor hem brengende om genade te verkrige ende ſo is deſe voirſz. claer daer legende, wederom leuendich geworden ende is van daen tot ſynen huiſe gegaen. Door welcke merckelick Mirakel grote berueringe onder alle volcken van Delft geweeſt is, en hebben alle Goede ende Marie daer grotelick of gedanct ende geloeft, alſo dat men Sondaechs daer na een ſchoon proceſſy hielden met den voirſz Beelden ende met den Heilige Cruice daer grote devoty en danckbaerheit geſchiede, &c.* Het vierde mirakel draagt den titel *van een kint dat verkrepelt was alle die leden door*, en zoude voorgevallen zyn op den zelfden zondag als men proceſſie hield van den verdronken man voorſz., als wanneer een leerrede wierd gedaan voor 't raedhuis, overmits de groote toeloop van menſchen; dit geſchiede door eenen *Brueder Damas*, die de mirakelen onlangs geſchied aldaar opentlyk predikte, onder welken hoop mede tegenwoordig was een vrouwe met een iong kind, dat gantſchelyk kreupel was, en geene krachten in eenige van zyne leden hadde. Deze moeder, de wonderwerken aanhoorende, werd inwendig bewogen om haar kind aan de lieve vrouwe te offeren met zilver en met wasch; 't geen des anderen daegs zoude geſchiet zyn, dat zy komende met het kind in de kerke voor het beeld voorſz. haar kind ſterk en gezond van leden was geworden. Voorts daar aan volgende wert vertelt, *van een minne of voedſter die haar kind verlegen hadde*, en 't zelve wederom werd gezegt verbeden te hebben, 't welk in dezer voege zoude zyn toegegaan, mede in 't zelfde iaar als vooren, op den dag dat men de iaarlykſche proceſſie hield van de Noot Godts in deze nieuwe kerke; een minne ofte voedſter die een kind te voeden of te bewaren hadde, het zelve des nachts te vooren naar het ſchynt over 't lyf gelegen hebbende, des morgens vroeg uit den ſlaap ſpringende, dood en verlegen vond, zulks zy zeer bevreeſt en ontroert zynde, is heimelyk en in ſtilligheid opgeſtaan, de ouders het ongeluk niet durvende te kennen geven, pakt haar ſpillen en reiſt voort met het doo-

de kind naar de nieuwe kerk; daar komende heeft zy het zelve op het outaar geleyd by den beelde der Noot Godts, bedektelyk wechsluipende, en gaande zitten op 't einde der kerke, bitterlyk schreiende en het ooge van verre gestadig houdende *na den kinde met deerlijcke klagen ende beden, anroepende de bedruckte Moeder ende Noot Goodts Mariam, cortelijck daer na is by den beelde ghecomen die Suster die ons Lieve Vrouw bewaerde, geheten Katryn Lieve-Ziel, ende heeft dit kint aldaer gevonden krijtende ende schreyende, ende so heeftse al-om gesien ende gevraecht van waer het kint daer quam ende haer is geweesen* (door iemant naar het schynt die het werk by geval had aangezien) *de Minne van den kinde achter sittende in der Kercke; sy is 'er toegegaen en heeft hoor gevraecht waerom sy dat kint liet leggen schreyen op den Autaer? de Minne dit horende is stille swijgende met vresen van verwondere mede gegaen tot den Outaer, ende vant dit kint weder levendich met groter love en devotie*, dankende enz. brengende het kind aanstonts wederom thuis, en al dat 'er geschiet was de ouders van 't kind bekent gemaakt hebbende, zyn de zelfde ter kerk getreden, hare dankbaarheid, na de maniere van die tyden, vieriglyk bewyzende. Hier uit zoude men grootelyks en met volle handen kunnen grypen de ingebeelde lichtgeloovigheid van die blinde eeuwen. Alle gezonde herssenen zullen moeten gelooven dat in gevalle by dit kind, gelyk ook in de voorgemelde man, geen leven meer hadde geweest, zoo licht niet van den doode zoude opgewekt zyn geworden, als aan Lazarus de broeder van Maria en Martha te Bethanien is geschiet. Wy zullen echter vervolgens voortvaren en deze historien met verwonderinge van zoo een uitmuntende bygeloove aanhooren. Daar wert dan noch op 't zelfde iaar van 1384 verhaalt, dat eene *Catrijn Pietermans*, hebbende een kind dat zeer gebrooken was, daar zy dienvolgende veel ellende en verdriet mede hadde, des zy beloofde te bedevaart met het kind te gaan *tot onser Vrouwe 't s' Hertogenbosch*, (alwaar na 't schynt mede een beeld van mirakelen moet zyn geweest) en heeft haar offerhanden met het kind derwaarts aangebracht. Dit gedaan zynde heeft ze geen baat bevonden, dies zy genootzaakt was wederom van nieuws raad te plegen om de gezontheid van 't kint, doch wat zy dede 't en heeft niet geholpen, zoo dat zy mistroostig werdende en onverduldig, in haar aanroeping tot de h. moeder op een vreemde wyze zoude veropenbaart zyn, dat zy haar tot deze lieve vrouwe in de nieuwe kerke van Delft moeste keeren, die zoo menige menschen die in druk en lyden waren, overmits haar bezoekingen aldaar van allen lyden en verdriet verloste, mits welke openbaringe (gelyk zy voorgeven) beloofde zy de voorsz. lieve vrouwe te offeren met schoone offerhanden, *voirt aldaer den kinde te doen opwegen met Wijn, en Wasch, en gelt*, belovende in gevalle het kind gezontheid verkreeg 't zelve ter hoger scholen te bestellen en tot priesterlyken staat te helpen, mits daar toe van leven en deugden bequaam zynde, welke beloften volbracht zynde, zoude dit kind terstont genezen zyn geworden. Hier na volgt een verhaal mede voorgevallen in 't zelfde iaar voorsz., van een kind 't welk van alle den tyd zyns levens nacht noch dag geen rust gehad en hadde, dewyl 'er gezegt werd dat het s^t. Cornelis euvel ofte ziekte had; de ouders verloofden 't kind met zyn offerhanden tot s^t. *Cornelis buyten Aken*, doch ongevorderd wederom gekomen zynde, verloofde zy 't *tot Onselaersdijck tot S. Cornelis by Naeldwijck*, met toegeleide en behoorlyke offerhanden naar gewoonte, doch wederom te vergeefs.

Einde-

Eindelyk indachtig werdende de wonderwerken die *van alrehande ſiecken en gebreecken* alhier te Delft geſchieden, hebben noch hier een bedevaart gedaan, waar door (gelyk de beſchryvinge zegt) het kind van ſtonden aan zyn gezontheid bekomen heeft. Het achſte mirakel dat hier aangeteekent ſtaat, zal ik wederom, vermits het niet al te lang is, ſlechts met zyn eigen woorden hier laten volgen: "Int Jaer ons Heeren M. CCC LXXXIV. "teghen de Winter, ſo gevielt dat Wouter Zomer, te Rome bedevaert "ginck, ende doen hy quam ouer den Sne-berch in een Buſſche aldaer dwael-"de hy wt den rechten padt, ende ginck dolende in een Buſſche een he-"len dach ende nacht, ende hy leedt ſo grote coude dat hem drie nagelen "of vroren en verdwijnde van ſyn teen van coude, ende hy worde heel "miſmoedich, doen loefden hy te verſoecken onſer Vrouwe tot Aecke, en "onſer Vrouwe tot Airdenburch met ſyn offerande op dat hy comen moch-"te daer Kerſten menſchen waren, die hem den rechten wech wyſen wil-"de, ten holp al niet, hy dwaelde aldair meer en meer, doe quam hem "in den ſin hoe de man die in de Mey in de Voor-Somer verdronck in "de Veſt te Delft, hoe die weder leuendich worde by ghenade des Moe-"der Goodts, door verſoecke der Noot Goodts te Delft in den nieuwe "Goodts-huiſe als voirſz. ſtaet, ende hoe Maria daer ſonderlinge verſocht "wil weſen dit over-leggende, ſo heeft hy gelooft moocht hy totten rech-"ten wech, dat hy onſe Lieue Vrouw tot Delft ter Noot Goodts ſoude "verſoecken met ſyn offerande wolle ende bervoets, alſo geringe als hy "van Rome weder in Hollant conde gecomen, ende cortelick daer na ge-"moete hem een out Man, die hem wees te gaen na een huisken in Crop-"lant, ende daer ſoude hy Kerſten luden vinden, die hem wyſen ſouden "den rechten padt na Rome toe, ende alſo die oude Man ſeide ſo gevielt "hem, ende hy dancte Gode en Maria, ende alſo geringe als hy wede-"rom in Hollant quam, volbracht hy ſyn Bedevaert in de Nieuwer "Kerck hier te Delft, met grote reuerentie en vuirige deuotie, &c. Des iaars daar aan zoude het negende voorgevallen zyn, namentlyk dat *Gerrit de Lange*, en *Soetje* ſyn gerechte Wyf hebbende t' ſamen een kint 't welck heel kreupel en lam zynde in alle zyne leden, door haar bedevaart aan dit Beeldt ſchielyk gezont geworden zoude zyn. Op den zelfden dag noch een kint 't welk van der geboorte tot drie-vierendeel-jaers blint hebbende geweeſt, door des moeders bedevaart (die met haar buren daar toe verwilligt zynde, in wolle en barrevoets gezamentlyk met het kint het beeldt hadden bezocht, en alzoo haar offeranden gedaan) klaarlyk ziende zoude zyn geworden. Noch werdt van 't zelfde kint een ander mirakel verhaalt dat omtrent een vierendeel-jaers na de voorſz. tydt zoude zyn geſchiet, namentlyk, dat het in zyn een been heel lam geworden zynde, en de moeder een bedevaart *tot s' Hertogenboſch* vruchteloos gedaan hebbende, is wederom op voorgaande maniere met hare geburen tot het beeldt in de nieuwe kerk gegaan, en heeft aldaar een zilver kruys opgeoffert, op den weg zynde om deze bedevaart te volbrengen, werdt gezeydt, dat zy terſtont in des kints been en in alle zyn leden gezontheyt vernam, &c. Naderhand in 't iaar 1387. is een man, geheten *Jan Paeu Janſz.* buyten *Amſterdam* in Noord-Hollandt, gaande wandelen, door een haaſtige ſchrik zoo ontſtelt, *dat een lit zyns lichaems niet roeren en konde*, dus lange tot Amſterdam leggende, *heeft men hem dicwils gedraghe voir den Goodts-huiſen, om*

ſyn broet in Aelmis alſo te bidden, eyndelyk te met wat verkomende, behelp zich met in een bak te kruipen en zyn zelve alzoo te ſchuiven. Dus reyſde hy van ſtad tot ſtad, ſomwylen weſende te *Haerlem*, ſomwylen elders: dit omtrent drie iaren duerende, en hoorende *wat groter Miraculen dat'er geſchieden te Delft in der Nieuwer Kercke*, neemt eyndelyk voor, hier te komen woonen, en by wylen de *Lieve Vrouwe der Noot Goodts te verſoecken om genade te verkrygen van deſe verleemtheyt*, ſulks ſich ſchickende om met grooter godtsvrucht en ootmoediger vierigheydt het hoog-geachte beeldt te bezoeken, is alzoo kruipende by het zelfde gekomen, aldaer vindende een prieſter die daer voor een miſſe leeſde; Jan, hoorende met vierige gebeden, is na het eyndigen van de miſſe uit den bak alleen opgeſtaan, en voor den beelde gegaen met zyne offerhande offerende, en alzoo is hy gezont weder t'huis gegaen den bak daer latende, belovende tot allen tyden als men de lieve vrouwe in de proceſſie omdroeg zyn leven lang mede omme te gaen in wolle en barrevoets, *als* (zegt de aanteekeninge) *hy altoes oock ootmoedelijk en vuirighlijk daer na gedaen heeft, &c.* Ik laat den lezer oordeelen of dit niet meer na het momaanzicht van bedrog zweemt dan dat het eenige gemeenſchap met de verborge mirakulen zoude hebben, alhoewel korts daar aan door begeerte van de geblinthockte gemeente, te dier oorſaake noch een proceſſie wierdt op de been gebragt, en dat het alomme door het gantſche land voor een eigentlyke verborgentheid en wonderdaad Godts doorging. Myns oordeels ik zoude echter in dezen deele van een zeer wantrouwende gevoelen wezen, latende voorts een iegelyk by het zyne. Ik zoude hier wel voortgaen met het verhalen, en aan den dag brengen van alle de gewaande mirakelen die hier naderhant zyn op gevolgt, maar vreezende dat dit voor veele lezers te lange en verdrietig zoude vallen, zal dit eerſte douzyn maar alleen tot een proefie uit laten gaan, om van de anderen te kunnen oordeelen: echter bevinde ik daar dat de luiden van alle kanten hier na toe wierden getrokken, alzoo men allerwegen (gelyk de aanteekeningen dikwils te kennen geven) verwonderlyk hoorde de groote mirakelen die hier te Delft dagelyks voorvielen, en hoe dat 'er een kerk van de lieve vrouwe de Noot Godts byzondere mirakelen geſticht was, in welke uitverkoren Godtshuis (zoo als't genoemt werd) zy door den beelde der gezegender Noot Godts veel wonderteekenen liet geſchieden, waarom ook veel bezoek en bedevaart wierd gedaan, en ook nergens hier te lande zoo een wonderlyke kerke van mirakelen te vinden was, als daar allerhande gebreeken, ziekten en ſmarte, die men verdencken mogte genadiglykerwyze genezen wierden, dies ontelbare zieken alle remedien ten einde zynde, van alle hulpe verlaten en van alle medicynen ontzegt, eindelyk noch hier haar uiterſte toevlucht quamen neemen, om genade, hulp en trooſt te verwerven, 't welk door inbeelding en ſterke indrukſelen altemets wel een gelukkige uitwerking kan genomen hebben, ſomtyds de gebreken ook eenmaal op haar hoogſte zynde, natuurlyker wyze wel kunnen verdwenen zyn; 'k laat ſtaan al de valsheid, die, om de arme menſchen met ſchyn van waarheidt te misleiden, haar perſonadie daar onder heeft geſpeelt; alle welke genaamde mirakulen, 't zy dan by wat middel de zelfde zoude mogen zyn gebeurt, zoo dikwils die maar naar wenſch waren gelukt, met uitwendige pompe van proceſſien en anders iedermael ſoo ruchtbaer gemaakt, en met de bazuyne van de altyt-

vlie-

vliegende faem zo wytluchtig uitgeblazen wierden, dat men in alle landen daar van wiſt te ſpreeken; en om een groot getal van mirakelen, die van tyd tot tyd aan de poorters ofte burgers en ingezetenen dezer ſtad zoude zyn gebeurt, voorby te gaen, zal ik maar alleenlyk eenige noemen die aan perſoonen van buitengelegen plaetſen een gelukkigen uitſlag ſchynen genomen te hebben: als in den iare 1396 van een maagt tot *Abbenbroeck*, deerlyk van den duyvel gequelt. 1399 van een jonge maagt van *Leyden* die een vallende ziekte hadde. 1400 van een kreupel vrouwtje van *der Wateringe*. 1401 van een man buiten *Muyden*, van den donder en blixem geſlagen. 1408 van een verdronken kind te *Ouderſchie*. 1416 van een man van *Leyden* die door een groote krankte zeer kreupel was geworden. 1417 van een verdronke kint te *Nieuwe-Veen* buiten Delft. 1420 van een perſoon wegens ziekte hier uit *Engeland* komende bedevaert doen. 1421 van een verdronken kind in de *Lier*. 1423 van een man van *Maesland* die langen tyd op krukken had gereden. 1426 van een man ter *Goude* aan de peſt leggende. 1429 van een vrouw van *Amſterdam* die 15. iaren lang een kerſſeſteen met groote pyn in haar oor gehad hadde. 1430 van een verdronken kind te *Dieſt* in *Brabant*. 1436 van een kind dat verdronken was by den *Overſlach op Schie in de oude Parochie*. Daar na volgt deze tuſſchenreden: "Aenmerct wel. Item binnen den Jare dat men ſchreef M. CCCC. en XXXV. "ende M. CCCC. ende XXXVI. ſo ſynder veel Mirakelen gebeurt ter eeren "ende ter loue Goodts, ende ter lieue Noot Goodts hier in deſer Kerc-"ken, die oeck wel ende warachtich betuiget ende beſchreue ſyn geweeſt "mit handen van Notaris ende guede inſtrumente daer of gemaect waren, "welcken copie of *inſtrumenten* ſommige onder den Vicureit of Paſtoor, "ende Cappelanen gelaten, ende ſommige onder de Kerck-meeſters, ende "andere Dienaren der Kercken, alſo dat doir reſignatie der dienſten of "verlateniſſe of verſterfeniſſe der Dienaren die verloren ſyn en verbijſtert, "dat menſe hier ter boecke niet en heeft moghen ſtellen noch vergaderen, "mer vant geen dat men conde crige is hier als van den voorſz.tijt ter boec-"ke geſtelt. Hier aan volgt op 't iaar 1440 het mirakel van een vrouwe van *Naeldwijck*, die in onmacht lag (gelyk men zegt) door een beroerte van der *apoplexie*. 1469 van een verdronken kind op *Dircxhoren*. In 't zelfde iaar noch van een verdronken kind tot *Pynaecker*. Noch in't zelfde iaar van een vrouwe uit den *Haeg*, die blindt geworden was door ziekte. 1470 van een vrouwe van *Haarlem* die heel kreupel geworden was. In't zelfde iaar van een kind van *Leyden*, krepel ende krankzinnig. Noch in't zelfde iaar van een man wonende *ter Veer in Zeelandt*, die lange zeer krank gelegen hadde, alzoo dat hy handen noch voeten roeren konde. Noch in't zelfde van een kreupele vrouw van *Schiedam*. 1476 Van een kind van *Catwijck onder Parochie Pynaecker*, dat door de pokjes blint geworden was. 1479 Van een kreupele weduwe van *Blenckvliet*. Op het iaar 1494 ſtaat aangetekent, " Nota: van deſer tijt af tot den Jare M. V^c. ende *vijf*, "ſynder noch veel Mirakelen geſchiet ende Teickenen die ſeer merckelick "waren ter eren Gode ende Maria ter Noot Goodts, ende waren oock wel "beſchreuen ende geauctentiſeert bi handen der Notarien, alſo daer oock "dickwil ſonderlinge proceſſie mit Beelde der Noot Goodts om ghehou-"den|waren, mer by verſuminge en verſlappinge waren die inſtrumenten daer "of gelaten onder ſommige Cappelane, welcke door hoor oflyvinge ende "ſommige hoor verlatinge binne deſe tijde zyn verloren en verbyſtert,

" ſo dat menſe hier te Boecke niet en heeft connen gecrighen, dat oock op " andere tyden voirmaels oock mede alſo dickmael geboert is. Daar na op den iare 1506 ſtaat wederom een wonderſtuk van een kind uit den *Haeg* dat zeer verkrepelt ende twee werf lam wert. Noch op 't zelfde iaar van een vrouw van de *Oude Tonge* uit *Zeeland*, die zeer gequelt was met raſernye ende ydelheid van hoofde. 1507, van een kind te *Pynaecker*, in een buſtelput verdronken. 1509, noch van een verdronken kind te *Pynaecker*. 1510, van een ſchipper woonachtig te *Haarlem*, die gevangen geweeſt had van de Franſchen, ende zeer kreupel en lam gepynigt was. 1511, van de eerwaardige heer en meeſter, meeſter Jacob Soet prieſter, kanonnik tot *Abbenbroek*, en proviſoor van 't *Land van Putten*, die uit neus en keel zes dagen lang ten naaſtenby dood was gebloed. Noch op 't zelfde iaar van een verdronken kind van *Soetermeer*. 1512, van een iong knecht in *Zeeland*, aan de peſt ziek leggende. 1514, van een iong knecht van *Delfsgaeu*, die een lange groote ladder met een haak in de kop gevallen was. 1515, van een maagt in *Zeeland*, zonder ſpreeken in haar uiterſte ſakramenten leggende. Noch in 't zelfde iaar van een verdronken kind te *Leerbroeck*, in het land van Arkel by *Gornichem*. Noch in 't zelfde iaar van een klerk van *Parys*, die ter dood toe gequeſt was. Alle welke door aanroepinge, beloften en offerhanden aan deze lieve vrouwe ten nieuwe kerke van Delft, zeer haaſtelyk en op een wonderlyke wyze zouden genezen, herſtelt en van hare menigerhande qualen verloſt zyn, ſommige ter plaatſe daar zy ziek waren leggende, andere haar alhier in bedevaart latende brengen en op ſtaande voet genezen, aan ſommige zelfs die dit beeld nooit met oogen hadden aanſchouwt, daar van de figuurlyke openbaringe geſchiet zynde, zoo als het zich was vertoonende; ende hier mede gaan wy ſtilſwygens voorby, 't gantſche gros van zoo menigvuldige mirakelen die aan de inwoonende gebrekkelyke deſer ſtad ondertuſſchen zouden hebben ſtant gegrepen, van zoo veelderhanden qualen en gebreeken als men met gedachten zoude kunnen begrypen, zulks en in dier voegen als in 't voorafgaande verhaal van den beelde der Noot Goots in 't kort is geſeyt; de gewoone belofte die zy deden was, ingevalle zy geneſen wierden, ten voordeele van den beelde eenige heilzame dingen te offeren ter zwaarte van haar lyve, dat is haar te zullen op doen wegen met tarwe en wyn, was en vlas, ook wel ten deele met zilver ofte gelt, ſommige beloofden ook 't zelfde met gebeden en aelmoeſſe te helpen opbrengen, dat is 't voorgaande of de waerde van dien om Godts wil te moeten bedelen, eenige deden beloften van den beſten pennink die zy binnen den huize hadden, en zoo voorts. Daerenboven dan gemeenlyk noch iets gedienſtelyk byvoegende van een bedevaart te doen met hare gemeene bueren, dat is de ganſche buurt zoo mannen als vrouwen, daar toe dan bewilligende, of van een belooft getal als behalve haar zelven noch 12. perſoonen van eenderlei ſecte, die ſomtyts ook alle maagden moeſten weſen, na de gelegentheit van de perſoon, om wiens wille de ceremonie geſchiede; den meeſten tyt verbonden zy haar leefdagen lang eeuwiglyk pelgrim van dezen beelden te weſen, dat haar leven gedurende in alle ommegangen als dit beeldt omgedragen zouden werden 't zelfde te zullen navolgen, en dat dikwils in linde klederen en barrevoets, daertoe veele van buyten dan hier ook quamen met der woon, om by alle gelegentheden met den beelde der Noot Godts mede om te kunnen gaan, en haar godtsdienſt daer voor volkomentlyk te kunnen plegen: ten minſten

by Rade vande Geleerde, ende begeerte van der Wedt der Stede van Delft, dat men Jaerlix altoos ten ewighe dage ſoude houden een ſchoen ſtatige proceſſy op den Heilige Aſcenſioens-dach mit den waerdighen Beelde der Noot Goods, gaande omt breetſte ende wijtſte van alle der nieuwer Prochie binnen der Stede, biddende Gode ende der lieffer Noot Goods, dat ſy hoer Goodts-huis dat ſy wonderlick verſien hebben alhier willen behoeden voir alle miſquame ende hinder, op dat haren dienſt aldaer dagelicx meer mach verbreet worden, ten louen van hoer Amen.

Van de oudheid der gildens dezer kerk.

Nu dienen wy wel iets van de broederſchappen of gildens, welke in beide deze kerken in grooten getale zyn geweeſt, te reppen; en meene het voor eerſt niet ondienſtig zal zyn om in d'outheid naar te ſpeuren, of daar ook eenige gryze voetſtappen dezer gildens te vinden zyn: ten anderen, of het gebruik doorgaans voor goed gehouden wierd of niet. De broederſchappen waren eigentlyk tweederhande, de eene beſtont in eene godtsdienſtige gemeenſchap van broeders en zuſters, welke deze of geene beſchermheilig voor hunnen patroon verkozen, en eenige regels of bevelen hadden van deze en geene godtvrugtige werken te moeten doen, voor malkanderen te bidden enz. Zy hadden gemeenlyk ook een outaar en kapellaan om op eenige tyden aldaar de mis voor de broeders en zuſters te leezen, van welk ſoort alhier al eenige broederſchappen te vinden waren.

Het tweede ſoort van broederſchap beſtond uit eenige koopluiden, ambachtsluiden, of neeringe van eene handeling: deze ſtelde gemeenlyk ook eenige wetten of regelementen op, waar na zy zich in alle gevallen of handelingen zouden hebben te gedragen, en dus mogt niemand in zoo een ſtad dusdanige handelingen aanvaarden, of hy moeſt eerſt meede gildebroeder werden, en volgens de wetten van het gilde voldaan hebben, gelyk byna in alle ſteeden noch gebruikelyk is. Zy hadden in die tyden doorgaans in zoo een kerk, daar zy dan haar gilde inſtelde, meede een outaar en kapellaan, en haare byzondere dienſten en godtvrugtige oeffeningen, haare dagen dat zy in de godtsdienſt te zamen moeſten verſchynen, en hadden deze of geene heilig ook voor haar patroon, tot wiens eere zy veelfins dan een outaar onder dien naam oprechteden, en zyn beeldtenis daar op ſtelde, gelyk alhier reets is gezien, en noch verder zal gezien werden. Het eerſte broederſchap in deze kerk opgerecht was van het h. kruis, in den iare 1394, en in het derde artykel hier voor vermeld. Wy zullen het voorgemelde onderzoek dan hier eerſt laten volgen, eer wy in het byzonder daar iets van melden.

In het 3. *Artykel*, dewyl in de oude kerk al zoo veel van de broederſchappen gehandelt is, en wegens deze kerk noch veel meer daar van gewaagt word, zullen wy op die woorden van dit artykel, *worde dair een broerſcap geſticht*, den leezer meededeelen wat nut en ſchade deze gildens en broederſchappen al inhebben, van wat ouderdom zy zyn, en welke wetten en regels, zoo van geeſtelyke als wereldlyke overigheeden, tegens haar gemaakt zyn.

Van d'outheid der gildens, en hun veelvuldige misbruiken.

Dat de burgers en ambachtsluiden in zekere gildens of broederſchappen verdeeld worden is al een oud gebruik, en had voorheen zyn nuttigheit in, toen de regels der billikheit onderhouden wierden; doch wy zullen hier maar kortelyk aantoonen hoe deze broederſchappen dikwils met het beſte inzicht niet zyn ingeſtelt, en veele onheilen, oproerigheden, gevechten en doodſlagen veroorzaakt hebben. Om dan eerſt van 't oude gildegebruik te ſpre-

ſten verplichte ſich de vreemdelingen van jaerelyks hier eens te verſchynen, en dat op den plechtigen ofte grootſten ommegang deſer parochie, ſommige ook met iaarlykſche offerhanden naar vermogen; die van de ſteen verloſt waren deden die veeltyts in zilver beſlaan, en brachten die hier ter gedachteniſſe; *de kreupelen gingen zonder krukken henen, en nu geen behulpmiddelen meer van nooden hebbende*, lieten die hier ook al blyven, ook wel twee waſſche beenen als tot dankbaarheid van haar gezonde leden vereerende, en zoo voorts. Alle die genen daar eenige van deze genaamde mirakelen waren aan geſchiet, quamen met getuigen ondersteunt zich aangeven in der kerkmeeſters rekenkamer aan den vicecureit, kerkmeeſteren en kapellanen daar toe gemagtigt: *inzonderheid geſchiede zulks* veel op de iaarlykſche proceſſie, als zy haar beloofde bedevaarden quamen doen, 't welk zy dan voor notaris en getuigen op haar conſcientie en ter goeder trouwe in plaats van een eed moeſten belyden, gelyk zy dan meeſt alle by forme van notariale akten aangeteekent ſtaan, onderteekent zynde by verſcheide geeſtelyke perſoonen het notarisampt van ouds bedienende, als eenen *Paſman*, *Franciſcus Petri Rape*, *Wilhelmus Stail Vicecureit deſer Kercke*, *Johannes Walteri Brant*, *Tomas Nortwyc*, *Franciſcus Cornelii* en andere, waar toe dan tot getuigen wierden geroepen, eenige prieſteren of kapellanen ook veeltyds uit den Goodtshuismeeſteren, dat is kerkmeeſteren; in de eeuwe veertien hondert dikwils daar toe zich latende gebruyken eenen *Philips Keilaert* vice Paſtoor, en onder andere genoemt werdende eenen Heer *Jacob Oudewater*, met den Tytel van doen ter tijd *Prochy Paep*, ook altemets wel den bewaarder in geeſtelyke der zieken in 't gaſthuys, 't welk prieſters waren. Voor ieder gelukkige uitſlag dat met den glans van een mirakel mogt doorgaan, wierd een ongewoonlyke proceſſie gedaan wanneer twee mirakulen dicht achter den anderen vielen, om al de verbonde pelgrims niet te zeer belaſten, wiert tot haar verligtinge, dikwils een proceſſie voor die beide gedaen, ook als 'er een gebeurde dicht voor een jaarlykſche proceſſie (die verſcheide waren) wierd daar ook wel met eenen onder begrepen; want de pelgrims haar beloften niet vervullende, gaf men voor dat die wederom op nieuw wierden gekaſtyd. Een iegelyk kan nu beſeffen hoe veele arme en onnoozele menſchen wel onverrichter zake, voor dit beeld gekomen zyn, of van verre hebben aangeroepen, want ten gebeurt een iegelyk niet (gelyk men zegt) ſuiker met pollepelen te eeten, ofte van de gelukkige te zyn, en welk rechtzinnig menſch zoude in eenig deel kunnen gelooven, dat Godt de Heere, voor zulke zoo regelrecht tegen zyn h. geboden ſtrydende dienſten, alhier zoude genezen hebbben, alle die hem toegebracht wierden en qualyk geſtelt waren, gelyk hy eertyds op deze wereld wandelde in 't land Genezareth dede. Maar noch een zonderling verhaal vinde ik onder de voorgaande aangeteekent, nopende den brand op den toorn in den iare 1441, dat in het 38 artykel van de oude beſchryvinge vermelt werd, 't welk wy om de vreemde vertellinge, en de omſtandigheid van dien brand noch zullen volgen laten.

Van merckelicke Teyckenen ende Mirakele die hier geſchiet ſyn van deſe Goodts-Huiſe doe die riede Cap van den Thoren ontſtack van den Blixem.

Int Iaer ons Heere M. CCCC. *en* XLI. *op Heilich Aſcentioensdach namiddach*

ken, komt ons de ordonnantie van *Karel den Grooten, Capit. Caroli. m. tit 2. cap.* 14. voor, alwaar dezen grooten keizer aldus ſpreekt: *De prieſters en dienaren der graven, zullen aan de dorpelingen verbieden, dat ze tegens de geene die iets gerooft hebben geene zamenrotting, die zy gilde noemen, zullen hebben te maken.* De kerkvergaderinge van Arles cap. 9. welke in den iare 1234 gehouden is, ſtelt deze wet: *Om dat 'er door de 'tzamenſweeringe en vloekverwandſchappen dewelke broederſchappen genoemd worden in de ſteden, dorpen en kaſtelen groote aanleidinge tot tweedragt en oneenigheden gegeven worden.* Op dezelve wyze ſpreekt het ſynode van Rouanen, *daar zyn eenige zoo geeſtelyke als wereldlyke perſoonen, welke zoodanige eene maatſchappye aangaan, datze malkanderen in allerhande zaken en voorvallen te hulp zullen ſtaan, en een zekere ſtraffe ordonneeren tegen de geene dewelke zoo een contrakt niet en houden.* Waar uit blykt, dat deze gildens al zeer gemeen zyn geweeſt. Van diergelyke broederſchappen vind men noch in verſcheide kerkvergaderingen gewag gemaakt, als in dat van *Montiſpellon* van den iare 1214. c. 38. *Campinacenſis* van den iare 1238. *Valentinenſis* van den iare 1248, *Avinionenſis* van den iare 1281. De edellieden, gelyk een ſynode van Avinion van den iare 1326 getuigt, waren wel de voorbarigſte in het oprechten van diergelyke broederſchappen, hoewel de gemeene man daar ook zeer naar trachte, en dikwils zulke bondverwandſchappen aanging. Deze zoogenoemde broeders quamen eens in 't iaar by malkanderen, om eene vergadering te houden, en dan te beramen wat 'er in deze of genen gevallen gedaan diende te worden. Men beloofde elkander, wen iemant hen wilde tegenſtaan, hunne heeren alleen uitgezondert, te zullen helpen. Had de eene een geſchil of een vyand, en een haat gevat tegen iemant, alle de anderen zouden daar aan deel hebben. Dit wierd plechtig met eede geſtaaft: en wie zich in deze gevallen niet kloekhertig genoeg betoonde, of uit een overſchot van burgerlyke gulhartigheid zynen vyand, als 't hem ſchoon ſtond, niet luſtig havende, wierd voor een eerloze guit, een eedbreker, en een ſchelm uit zoo een gilde of broederſchap wechgeiaagt. Men verkoos in deze maatſchappy iemant tot zyn hoofd en kapitein, en deed den eed dat zy hem in alles, niets uitgezondert, zouden gehoorzamen. En om de banden dezer vereeniging noch naauwer toe te trekken, droegen zy, om elkander miſſchien beter te kennen, dikwils eenderhande kleedinge, daar eenig teeken of kenletter aangenaait was. Men kan wel denken wat ongemakken uit deze broederſchappen gevolgt zyn; zeker al had de kerkvergaderinge van Avinion het ons niet gezegt, wy zouden evenwel begrepen hebben dat alle die broederſchappen niet anders dienden, dan om de gerechtigheid te ſtremmen, van 't gantſche land een moordkuil en een roofneſt te maken; de vreede, geruſtheid, en veiligheid ten landen uit te dryven, de onnoozelen en zwakken te verdelgen enz. Dit zal miſſchien de reeden zyn geweeſt, dat die van *Mechelen* voordezen geen broederſchap of gilde in hunne ſtad gedoogt hebben. Hun bevel luid aldus: *binnen Mechelen zal geen broederſchap, geen gilde, geen byzonder teeken van dezelve, mogen of konnen zyn, behalven alleen het broederſchap der gemeente.* Gelyk dan deze maatſchappyen dikwils een grooten krak aan de wereldſche wetten en rechten gaven, zoo hebben dezelve naderhand en noch tegenwoordig geen minder onheilen aan de heilige wetten van het h. evangeli toegebracht. Men ziet, zoo in deze als de oude kerk, hoe zulke gemeenſchappen aanſtonts een outaar en kapellaan tot haaren dienſt moeſten hebben, en daarenboven

dach onder die Preecken, rees onweeder van Blixem ende Donder, ende den Thoren van deſer Kercken was toe gemaeckt gelyckt thoochſte van de vier kleine Torentgies, ſtaende beſyde de Bommelgaten van de Clocken en daar was over de belle-froit vande Clocken int hoochſte van den Thoren gemaeckt een riede Cap een verbeteringe. Deſe riede Cap worde op die tydt van den Blixem ende Donder ontſteke, ende wort haeſtelick een grote brant die vreſelick an te ſien was, alſo dattet ſcheen dat alle dat Goodts-huys vergaen ſoude van dien brande, ende ouermits veel hout-werk dat buiten om de Bommel-gaten ſtont indien men toe metſelden ende timmerden an die cleine vier Torenges als van ſtallage. Dat gemeen volck doe in der Kerke veel weſende ouermidts datter een Doctoor in der Godheit van der Auguſtynen oorde Preecte. Als men dan dit gewair worde was een ygelick vervaert, niet wetende dair toe te doen, ſeer beclagende dat ſchone Goodts-huys alſo te bederuen, ende bade Gode ende Maria der Noot Goodts om gratie eude biſtandicheit, dat ſy hoor Goodts-huis beſchermen wilde. So ſyn daer ſommige geweeſt, cloecke Mannen ryck ende arm van alre ſtaten als vurich weſende, hem geen arbeit ontſiende noch vreſe ofte perijckel des groten brants doir de liefte des Goodts-huis, ende ſyn haeſtelick op den Thoren bouen gelopen, ende mit groter Goddelicker voorſpoet ſynſe lichtelick by den brant gecomen, ende hebben dat hout-werck ende riede Cap neder-getogen in corter ſtont onverſaecht doir de brant lopende, alſo dat ſy merckelicke voelde als ſy namaels ſeyde doen ſy neder quamen, dat Godt ende die wairde Noot Goodts hem ſonderlinge by-geſtaen hadde, ende hadde die brant die ſo groot ende ſo vreſelick te ſien was, ſeer lichtelick en haeſtelick geſleſſet, ende daer en was niemant van hem allen gequets geweeſt an lyf of an lit, nochtans waren daer ſommige die haer cleren van haar ſyde groffelicke verbrant waren, haer gordelen van haer lyf, met hoir lichame bleue ongequetſt, ſo dat ſy hem ſelluen int af-comen beſiende ſeer verwonderde, &c. Ten anderen waren daer ſommige menſchen cloeck, ende mit naerſticheit lopende na de watere om dat bouen te beſtellen, ende dat vreemde is te vertellen, maar nochtans waerachtich onder andere teickene die toegeſchiede, daer lach een Turf Schip een groote Vlette an de oudelangen Dijck, voor een Brouwers huis int water ontrent de cleine ſtene brugge, ende hadde s' anderen-daechs daer te voer s' auonts daer geloſt, dit Schip worde doe ter tyt wten water op-getogen, ende vervult met water, ende alſo op den hals van weinich menſchen door dat cleine ſteenge gedragen beſyde onder den Toren, om water daer wt bouen te beſorgen, deſgelyck wort oock geuonden an de Volders-graft ontrent dat oude Man-huis, een Schip ofte grote Schuit, ende worde mede in die manieren lichtelick beſorgt, ende door dat cleine ſteechge gedragen, ende met alle vorderinge ende gereſchap by den Toren ghebrocht totter ſtilſinghe des brants, ſonder eenige ſonderlinge groten arbeit, ſodat die brant cortelicke gedaen was, ende ſeer wemich ſchade dede, dat corts dair voir ſeer ongeſien was, van welcke vorderinghe ende vaerdige ſteſſinge des brants, dat gemeen volck ſeer verwonderde, ende Gode en Maria ſeer loefde ende danckte, byſonder die geen, die daer toe meeſt gearbeit hadde, want die reeſchop die tot die brant diende, ende aldaer boue ende benede binnen een half ure gebrocht was die was ſo ouervloedich dat menſe mit veel meer volcks in dryuren daer na niet en ſoude weder wech tot hore plaetſe hebben connen brenghen, ende die Schepen en Schuiten die daer vol waters als van x. of xj. man gebrocht waren, die en mochte men naturlicke van xx. of xxv. cloecke mannen niet ledich tot horen plaetſe beſchicken, doir welcke kenlicke Teickenen en Miraculen die kenlick waren voir den oge van alle menſchen, ende tot danckbaerheit ende loue van Goodts en ſynre waerde gebenedide Moeder der lieuer Noot Goodts Maria; ſo worde geſchict ende geordonneert

by

ven een beſchermheilig, daar s^t. *Barbara* en *Urſula* mee luſtig van deelden, en de geeſtelyken hun gewin en voordeel van trokken. Men verzon aanſtonts een deel fabelen en grillen van deze en geene ſchutsheilig; men maakten aan het volk een reex van privilegien wys. Men ſtrooide zoo in predikatien als gedrukte boekies onder het volk uit, dat die in dit, of dat gilde opgeſchreven was, die het teeken of kleed van deeze of geene broederſchap droeg: die zodanig gebeedie ter eeren van deeze of geene ſchutsheilig las, dat zulk een zekerlyk zou zalig worden, of ten minſten verzekert kan zyn dat hy zonder een oprecht berouw van zyne zonden, zonder biegt of kommunie niet zou ſterven. En waar toe dienden zulke boekies en predikatien anders, als om het volk in zyne zonden te ſtyven, en geruſt te ſtellen, en tot zyne kerk te lokken, om onder dit voorwendſel van de offerpenningen wel te varen? En zeker hier in munt de broederſchap van s^t. Barbara wel byzonderlyk uit; want men heeft in het boekie van die maatſchappy als een vaſte waarheid aan het volk verzekert, dat zy de macht had om den ſtervende te hulp te komen, dat Godt alles zal doen, 't geene zy voor de gelovigen die haar eeren zal verzoeken, dat zy de menſchen die haar hoogachten zal verloſſen van een haaſtige dood, en hun een oprecht leetwezen over hunne zonden zal doen hebben enz. Doch de andere broederſchappen hebben alle deze voordelen aan s^t. *Barberaas* gilde niet gelaten, maar ieder heeft zyn kraam zodanig opgeſchikt, dat men met alle gemak, ia als met kouſſen en ſchoenen ten hemel kan klimmen. Dan heeft men noch een abſolutie of ontbindinge voor de broeders en zuſters, op hun uiterſte leggende, verzonnen, gelyk in alle die boekies te vinden is, waar meede alle zwarigheid voor altoos wechgenomen werd, waar van een deel aldus luid: *Door een vollen aflaat vergeef ik u alle de ſtraffen, die gy in 't vagevuur voor uwe voorgaande zonden ſchuldig zyt: en ik herſtel u in de onnooſelheit en ſuyverheit die gy in 't doopzel hebt ontfangen: zoodanig dat voor u, als gy uit deze werelt zult ſcheiden, de poorten der helle geſlote zal zyn, en de deure der welluſten des paradys open zullen ſtaan, en by aldien gy deze reize niet komt te ſterven, dat deze genade evenwel voor u gereed zal ſtaan in 't uur van uwe dood. enz.* Wie behoeft dan over zyne zonden ongeruſt te zyn, of veel zwarigheid over zyn wangedrag te maken, die zoo hel en vagevuur gemakkelyk ontgaan kan. 't Luſt my niet in deze grollen my langer op te houden.

Den weetgierigen zal nu gebleken zyn, dat deze gildens al van oude tyden heugen; iammer is 't dat zy zoo vaak misbruikt zyn, in zoo verre dat zy dikwils door kerkelyke en wereldlyke wetten beteugelt wierden. Doch 't is zeeker dat hun eerſte oogwit tot heil en welſtand, zoo van kerk- als burgerwetten, gedient heeft. 't Is dikwils geen kunſt heilzame wetten te maken, maar die te onderhouden is een der grootſte wetenſchappen: men doorlope eens alle geeſtelyke en wereldlyke bedieningen, en zie wat daar al omgaat, dan zal men beſpeuren hoe verre zy van hunne eerſte regels, wetten, en inſtellingen zyn afgeweeken, zoo dat het niet te verwonderen is, dat de gildens ook al vroeg met dezen kanker der verdorventheid beſmet zyn.

Overmits wy van de meeſte gildens de inſtellingen en regels niet hebben, zullen wy eenige zaken, die den lezer niet onaangenaam zullen zyn, wegens hunne beſchermheiligen, melden. Het 6 gilde, in onze lyſt hier voorgedacht, was van den h. martelaar *Adrianus*, welke de volders en droogſcheerders

Van de beſchermheiligen der gildens.

ſcheerders voor hunnen patroon verkooren hadden. Dezen *Adrianus* is een beruchte martelaar, en is al van overlang in de Roomſche kerk met grooten yver geviert, doch't deert my dat ons de nette beſchryving van zyn leven ontbreekt. 't Is waar daar werden twee beſchryvingen dies aangaande opgegeven, welke eene door den kardinaal *Baronius* zelfs voorecht werd aangenomen. Maar *Baillet* en *Tillemont*, welke in het onderzoeken van zulke ſchriften de eerſte ſtem toekomt, vinden geen waarſchynlykheit in een van beide die levensbeſchryvingen. Echter hebben zy alles niet verworpen, maar't natuurlykſte alleen uitgekipt. De Kuylenburgers roemden eertyts als op een grooten ſchat, het hoofd van dezen Adrianus te bezitten, en durfden het naulyks voor eenigen tyt aan die van Utrecht betrouwen om het in eenige gevallen in proceſſien om te laten dragen, en dit was zoo vreemt niet, want in die tyden ging het al veel in zwang om reliquien te ſteelen, of van malkander te ontvreemden, daar ſomwylen geheele oorlogen uit ontſtonden. Maar hoe ſtellen zy het dan met de Vlamingen, die voorgeven het lichaam van dezen heilig te bezitten, zeggende dat het al in de 10 eeuwe van Romen en Henegouwen gebracht is, en naderhand uit Henegouwen, te Geersbergen op den Dender is overgevoert, en dat deze vervoeringe met een meer als gemeene ſtaatzie wort gevierd op den 27 Mey. Doch of die van Geersbergen het lichaam zonder hoofd zullen bezitten, weet ik zoo net niet: ten minſte zullen zy dit niet willen bekennen. Maar dit zal meer zwarigheit verwekken, wanneer de Romeinen zeggen noch tegenwoordig het geheele lichaam te bewaren, terwyl zy teffens verzekeren dat het noch opgeſloten is in een oude kerk, welke daarom de naam van s^t. *Adrianus* kerk heeft gekreegen. Deze *Adrianus* is ook zeer plechtelyk geviert in Vrankryk; ia in het maandregiſter, 't welke voor het gebeedeboek van s^t. Lodewyk geplaatſt is, ſtaat het feeſt van s^t. Adrianus met goude letteren aangetekent, als een der hoogſte feeſtdagen van 't geheele iaar. Ook is Adrianus een van die heiligen welke byzonder in de legers wierd aengeroepen, en wel op het aangaan van een veldſlag. Ook leeſt men in het leven van den h. *Henrikus*, dat hy, zullende tegens de ſlaven gaan oorlogen, het zoogenoemde zwaart van Adrianus aangorde, om zekerder te zegepralen. Dit zwaard, dat voor het rechte zwaard van Adrianus gehouden word, wierd te Walbeek in Saxen als een koſtelyke reliquie bewaard. Dus doende zou Adrianus beter een patroon der ſoldaten, als van volders en droogſcheerders ſchynen te wezen.

In het 18 artykel, van de timmeringe dezer kerke hier voor aangetekent, ſtaat, dat men in den iare 1428, een groot tafereel liet ſchilderen van s^t. *Chriſtoffel*, daar veel toe gegeeven was, en door een goet kunſtenaar, Dirk genaamt, geſchildert. Het 8 gilde in onze vorige lyſt, is dat van s^t. *Chriſtoffel*, zoo dat men wel mag denken dat dit gilde voor, of ten minſten in den iare 1428 al in weezen zal zyn geweeſt, in welke tyd de zakkedragers en bierkruyers hem tot hunnen beſchermheilig zullen verkoren hebben. Iedereen weet hoe veel werk men van dezen Chriſtoffel, vooral in de katholyke landen maakt: in Braband en Vlaanderen word hy noch ten hemel gevyzelt; ia daar word zelf zyn afbeeldſel, verbeeldende een grooten reus, in veele ommegangen omgedragen. Iedereen, vooral de legendlezers, weeten ook wel wat de legende van zyn leven, van zyne reusachtige geſtalte, van het dragen van het kindeke Jeſus, enz. weeten te vertellen. Maar iedereen zal miſſchien niet bekent zyn dat de gemeene

ne beſchryvinge van zyn leven niet by alle katholyke ſchryvers, ia zelfs niet by den jeſuit *Papenbrochius*, by den kardinaal *Baronius*, by den vermaarden *Molanus*, en by meer anderen, voor een evangelie werd gehouden. *De ſchildery*, zegt Molanus, *dewelke hem aldus verbeeld*, als een reus, met Kriſtus op zyne ſchouderen, en door een diepe rivier wadende, enz., *al mag ze gerekent worden onder die geene dewelke als waarſchynlyk voorkomen aan't eenvoudige volk; zoo zal ze echter by de geleerden geene of zeer kleine geloofwaardigheit vinden.* Ia zyn ganſche leven ſchynt zoo fabelachtig, dat niet alleen de onroomſche, maar zelfs eenige katholyken, het voor een godtvruchtige parabel gehouden hebben, gelyk *Johannes Hunæus.* Ja *Ph. Melanćton in apol. Confeſſ. Auguſt.* in *de Centuriatoris Magdeb. Centur.* 4. *c.* 12. ſtellen hem onder de verdichte heiligen welke nooit den aardbodem betreden hebben. De geleerde *Baillet* vind echter geen reden genoeg om hem onder de verdichte heiligen te plaatſen: krielt zyne levensbeſchryvinge van fabelen, zegt hy, dat deel is ook veele der allervermaardſte martelaren te beurt gevallen, dewelke nochtans voor ware heiligen gehouden worden. Dit is 'er ten minſten van bekent, dat men in de 6 eeuwe al kloosters tot zyn gedachteniſſe heeft geſticht. Gregorius de groote maakt al gewag van een klooster in Sicilien op den naam van s^t. Chriſtoforus: en uit het leven van *Theodorus Siciota*, door *Georgius* beſchreven, leeren wy, dat Griekenland al een kerk en een klooster, in de 6 eeuwe, ter eeren van s^t. Chriſtoforus heeft gehad. Het kan dan wel zyn dat 'er in de oude tyden zoo wel een h. *Chriſtoffel* is geweeſt, als eenen h. *Adriaan*, maar dewyl men 'er niet veel beſcheit van heeft gehad, zal 'er den eenen of anderen broddelaar zoo wat klugtigs van verzonnen hebben. Indien het gevoelen van verſcheide katholyke ſchryvers, zie *Papenbrochius epherner. gr. p.* 18. niet qualyk genomen word, dewelke het leven van *Alexius* voor een verdichtzel houden, en zeggen dat men met het leven van *Johannes Calybeta* noch een nieuwen heilig, met name Alexius, heeft geſmeed: en by aldien 't by ſommige geleerden, zonder opſpraak te lyden, geoorloft geacht word te zeggen, dat 'er nooit zoo een heilige Margaretha in de wereld is geweeſt, als ons in de legende opgegeeven word, maar dat men onder dien naam, die een parel betekent, de parel, dat is de alleruitmuntenſte der heilige maagden en martelareſſen heeft willen eeren: indien het geen kettery is de elf duizent maagden tot een getal van tien of elf toe te verminderen, en zoo doende bynaar omtrent 11000 maagden en martelareſſen teffens uit de legende te ſchrappen, daar het nochtans bekent is dat 'er zoo veele kerken, kloosters, kapellen, outaren, en broederſchappen ter eeren van die 11000 maagden zyn geboud, waarom zou het zulk eene onvergeeffelyke misdaad zyn, als'er eeve krachtige reeden zyn, de zelfde vryheid omtrent s^t. Chriſtoffel te gebruiken? want van zoo eene reuzemartelaar die in het midden der 3 eeuwe zou geleeft hebben, word het minſte beſcheid by de oude ſchryvers niet gevonden.

Vorders placht s^t. *Chriſtoffel* doorgaans in de ſaletten en voorhuizen, ia in de kerken zelfs, gelyk wy in deze onze kerk zien, geſchildert te worden, op dat ieder hem gemakkelyk zou kunnen beſchouwen. Ja in Duitsland placht hy buiten de kerk op de kerkdeuren, of op de muren der kerken, afgebeeld te worden; want het eenvoudige en lichtgelovig volkie had zich van een deel domme monniken en prieſters laten wysmaken, dat iemant die s^t. *Chriſtoffel*, dat is zyne ſchildery, gezien had, dien dag geen

quade dood zou ſterven. Daarom ſtonden 'er deeze vaarzen doorgaans onder geſchreven.

Chriſtophore ſancte, virtutes ſunt tibi tanto,
Qui te mane vidint, nocturno tempore redent.

dat zoo veel wil zeggen, als dat de deugden van s^t. *Chriſtoffel* zoo groot zyn, dat de geenen, die des morgens zyn beeld zal gegroet hebben, een blyde nacht zal genieten. Dan ſtont 'er ook wel dit onder:

Chriſtophori ſancti ſpeciem quicumque tuetur,
Iſta nempe die non morte mala morietur.

dat te kennen geeft, dat wie op een dag het beeld van s^t. Chriſtoffel zal gezien hebben, op dien dag geen quade dood zal ſterven. Dan was 'er dit onderſchrift noch:

Chriſtophorum videas, poſtea tutus eas.

waar van de zin is, na dat gy Chriſtoffels beeld hebt gezien, zult gy zonder gevaar en wel bewaard gaan. Ik meene nu genoegzaam vertoont te hebben, hoe los, bygelovig, en blind men in die tyden al is geweeſt; en is het heden wel beter, ia niet ſlimmer in veele roomſche landen geſtelt?

Van St. Lukasgilde.

Maar laat ons tot het gilde van s^t. *Lukas* ofte der ſchilders, nu noch in wezen, en in onze lyſt het elfde in rang, overgaan, en zyne wetten en regelen, *zoo verre ons* die bekent zyn, voorſtellen. Intuſſchen zy het ons gegunt eenig onderzoek over den h. Lukas te doen, of hy een ſchilder is geweeſt, gelyk ons het lichtgelovige volk gaarne in de hant zou ſtoppen. Want zy zeggen dat dezen kunſtenaar met zyn begaaft penſeel Kriſtus, de h. maagt Maria, de h. apoſtelen Petrus en Paulus geſchildert zou hebben: trouwens deze gedachten worden zelf door de achtbaarheid van verſcheide geleerde ſchryvers onderſteunt, als *Molanus*, *Baronius*, *Poſſevinus*, *Sixtus Senenſes*, *Aringhius*, *Caſalius* enz. Dat meer is, daar zyn kerken of kapellen, dewelke zodanige ſtukken, die *St. Lukas* geſchilderd zoude hebben bezitten, en aan de menſchen vertoonen. Onder anderen is er, volgens 't oordeel van *Kircherus*, in zyn latio cap 8, eene kapel te Trivoli, daar het portrait van den zaligmaker, door s^t. Lucas geſchildert, zederd een menigte van jaren bewaard is geweeſt. Maar wat de ſchilderyen van de allerheiligſte maagd belangt, die worden in de vermaarſte ſteden der werelt gevonden. Romen alleen vertoont 'er vier, Lorette, Bolonie, en Venetien, in Italien, Sivilie in Spanie, Avinion in Vrankryk, Regensburg, Aken en Kamerik onder het keizerryk, Czenſtochow, in Polen, en meer andere plaatzen, verheffen hunnen kruinen moediger ten hemel om 't bezit van zulk een kunſtigen ſchildery. Die van Praag in Bohemen rekenen 't zich ook een zonderlinge eer dat zy zulk een lieve vrouwenbeeld, 't welk s^t. Lukas geſchildert zou hebben bezitten, het welk paus *Urbanus V.* zou vereerd hebben aan keizer Karel IV. niet tegenſtaande de getuigeniſſen van zoo veele deftige mannen, en het vertoonen van zulke kunſtſtukken, die den h. Lukas geſchildert zoude hebben, zoo word s^t. Lukas tegenwoordig door de geleerdſte en ſchranderſte mannen uit het getal der ſchilders uitgemonſtert. Onder alle de ſchryvers van de eerſte eeuwe is 'er niet een, die een ſchilder van s^t. Lukas maakt, hoewel het dikwils te pas quam, en dat ze alles,

les, wat ze van hem weeten uitvoerig in den dag zetten. *Simon Metaphraſtes* en *Nicephorus*, die 'er omſtandig van ſpreeken, zyn te laat in de wereld geweeſt, en hunne geloofwaardigheid is by de beſte ſchryvers zoo laag van prys, dat men wel naar hunne zegsmannen mag vragen: des mag men, zoo lang zy 'er geen weeten te noemen, zyne toeſtemminge wel opſchorten. Echter *Theodorus Lector*, een ſchryver van de 6 eeuwe, heeft in geſchrift nagelaten, dat s^t. Lukas de allerheiligſte maagt uitgeſchildert heeft, en dat deze ſchildery naderhand van Jeruzalem gezonden is aan de keizerinne *Pulcheria*. Maar *Theodorus Lector* had zyn gezeg ook behoren te bewyzen, ten ware hy dacht, dat een geval over 500 iaaren voor zyn leeftyd gebeurd, en nergens door den adel der geloofwaardige ſchryvers onderſteunt, enkel op zyn verhaal zou aangenomen worden. Doch wat 'er van zy of niet, de jeſuit *Bollandus* zelf, of *Tillemont* en *Baillet*, getuigen *in tom.* 1. *bladz.* 46. van de levens der heiligen, dat de godtvruchtige lichtgelovigheid der kriſtenen van s^t. Lukas een ſchilder heeft gemaakt, met hem verſcheide beelden, of die hy geſchildert had, toe te wyzen. Maar indien men onzen s^t. Lukas paneel en penſeel ontneemt, zal men hem dan geene andere loflyke bezigheid toeſchryven? In alle manieren; de gryſte en geloofbaarſte ſchryvers zeggen, dat hy een geneesheer zynde, de kracht der wortelen en kruiden onderzogt; en daar is ganſch geene reeden, zegt de oordeelkundige *Tillemont*, *Memoires pour l'hiſt. de l'Egliſe tom.* 2. 1 *part.* om eene zaak in twyfel te trekken, die *Euſebius*, en alle de ouden, gelooft en getuigt hebben. Dit verhaal kan den lezer dikwils dienen als hy in de nieustydingen en couranten van dat ommedragen der beelden van ons L. vrouw door den h Lukas geſchildert, leeſt. 't Luſt my, om voort te gaan, en op te tellen wat voor kunſtenaars, volgens den inhoud der ordonnantie, onder 't gilde van s^t. Lukas behoren: *Alle de geenen, die haar generen met de ſchilderkunſt, het zy met pencelen of anderſints, in olye of waterverwen, als oock glaſe-ſchryvers, glaſemakers, glasverkoopers, plattiel-backers, tapiſſiers, borduurwerckers, plaetſnyders, beeldſnyders, werkende in hout ende ſteen, ofte andere ſubſtantie, ſcheemakers, konſtdruckers, bouckverkoopers, hoedanig die ſouden mogen zyn, die hen alle te ſamen gehouden zyn te reguleren na de ordonnantien*, van 't gilde, *op de boete en peyne*, daar in geſtatueert, volgens het keurboek bladz. 304. Zederd zyn 'er de *Delfſche porceleyn-bakkers* noch bygekomen, die voor zoo veel hunne meeſte knechts ſchilders zyn, uit de natuur van de zaak, aan dit gilde onderhorig zyn, en dewyl dit tegenwoordig de hooftnering dezer ſtad is, maken die een zeer groot getal uit. Dit gilde heeft zyn kamer op de voldersgraft, in s^t. Chriſtoffels of oude mannenhuiskapelle, die eertyts tot een looyhalle van de ſayen diende, maar ſederd den iare 1661 is verandert in de gildekamer van *s^t. Lucas gilde*. Dit gebouw heeft een fraye en aanzienlyke voorgevel, met vier kruiskozynen verlicht, onder welke ieder kozyn een feſtoen in witten ſteen is uitgehouwen, verbeeldende allerhande gereetſchappen van de vier hooftneringen onder dit gilde behoorende, als *konſtſchilders*, *glaſemakers*, *porceleynbakkers* en *boukverkoopers*. Boven de gemelde kruiskozynen komen de wapenen van de ſtad, dat men s^t. Lukasgilde, en den heer deeken *Dirck Meerman*, ridder, raad en oud burgemeeſter, als ook hoogheemraad van Delfland. In het opperſte van het frontеſpies vertoont zich het beeld van den vermaardſten der oude ſchilders *Apelles*. Van binnen vint men een zeer ruime en luchtige kamer, welkers muur daar men in 't inkomen tegens aanziet, en

Beſchryving van St. Lukas gilde kamer.

met

met een de ſchoorſteen in zich begrypt, 'teenemaal bekleed is met geſchilderd doek, verbeeldende een groote ſierlyke poort of *Arc triumphaal*, houdende in het midden voor de ſchoorſteen deze latynſche inſcriptie:

FELICIBVS AVSPICIIS.

Ampliſs: Coſſ.

D. EVERHARDI A LODENSTEYN.
D. JOHANNIS GRASWINCKEL.
D. MARTINI PAAUW.
D. THEODORI VANDER DUSSEN.

Nec non

EXCOS. NOBIL. D. THEODORI MEERMAN EQUITIS, CHOMARCHÆ AGRI DELPHICI, COLLEGII D. LUCÆ DECANI, LOCUM HUNC, ARTIUM NOBILISSIMÆ PICTURÆ DICATUM ÆRE COLLEGII EXTRUI ET ORNARI C. C. SEX H. A. COLLEGII PRÆSIDES.

CIↃ. IↃC. LXI.

Waar uit men ziet, wie in dees tyt burgemeeſteren en deken van het gilde waren, doen deze kamer de ſchilderkonſt toege-eigent, opgerecht en vercierd wierd, en welke de 6 hooftluyden waren, onder wiens beleit en zorg dit ook verricht wiert, welkers wapenteekenen onder dat van 't gilde zyn by gevoegt: te weeten *L. Bramer*, *C. de Man*, *A. v Velde*, *A. v. Sanen*, *Q. Kleynoven*, *A. Keyſer*. aande rechter zyde van dezen ſteen daar deze inſchryvinge op ſtaat, zit de ſchilderkunſt met panceel en penceel in de handt. Aan de ſlinker zyde, en even gelyk matig praelt de bouwkunſt met een winkelhaak, paſſer, en beeldhouwers hamer voorzien de beeldhouwery teffens verbeeldende. Haar voeten ter wederzyde de ſchoorſteen zyn ſmalle neederhangende feſtonnen van allerhande ſchildergereetſchap, waar benevens zich trappen vertonen, om tot de voornoemde triumphboog in te gaan, waar onder men twee metale beelden levens groote, tegen over elkander ſtaande, ziet pronken, *Mercurius* en *Apollo*, als mede twee borſtbeelden op de hoeken van de baluſter der trappen, *Zeuxis* en *Artemiſea*. Dit is ter liefde van 't gilde geſchilderd, door den voornoemden hoofdman *Cornelis de Man*, gelyk *Leonard Bramer*, uit gelyke zucht in het houtgewelfzel, beſtaende in acht vakken de zeve vrye kunſten geſchilderd heeft, en het achſte vak met een afbeelding der ſchilderkunſt verſierde. Dewyl de vrye kunſten genoeg bekend zyn, zal ik alleen een kort bondig memoriaal vaarſie hier op ziende, voor de latiniſten, hier by voegen.

GRAM. loquitur, DIA. vera docet, RHE. verba colorat.
MUS. canit, AR. numerat, GEO. ponderat, AST. colit aſtra.

Et liberales & ſerviles artes, uno hoc diſticho, comprehenduntur.

Lingua, Tropus, Ratio, Numerus, Tenor, Angulus, Aſtra.
Rus, Nemus, Arma, Faber, Vulnera, Lana, Rates.

Aan de middelſte nok van het gewelfzel hangt een uitgeſneeden wapenſchild van den heer deeken, wederzyts even ſchoon, met de ridder or-

der

dre rondom verciert, welk ſchild, vaſt aan de vier geſchilderde ſnoeren, door vier engelen die in de lucht zweven gehouden werdt. De glazemakers om van geen karigheit beticht te worden, hebben alle de venſterglazen ter liefde van de gildekamer geleverd, terwyl de porceleynbakkers de ſtoelen bezorgden. De kamer dan voltooyt zynde, hebben zy van de overheit der ſtad deze volgende voorrechten en vrydommen verkregen.

"ALſoo de Hooft-luyden van St. Lucas Gilde de Heeren vande Weth "der Stadt Delft te kennen gegeven ende geremonſtreert hebben, dat "die van het ſelve Gilde, veele onkoſten hebben moeten ſupporteeren met "het oprechten ende toeſtellen van der ſelver nieuwe Gilde-Kamer, op de "oude Looy-halle alhier, waer door genootſaeckt waren geweeſt, niet al"leenlijck eenige middelen van het Gilden te employeren, maer oock tot "verval vande koſten deſwegen gedaen, tot laſte van het voornoemde Gil"de eenige penningen te lichten, omme welcke laſten, ten minſte beſwaer"niſſe van de gemeene Gilde-broeders, ende ten meeſten oirbaer van het "Gilde wederom af te leggen, ende daer van te werden geſubleveert, de "voornoemde Hooft-luyden te rade geworden waren, omme eenige poin"cten te concipieren, verſouckende dat de ſelve, by de opgemelte Heeren "vande Weth, ſouden mogen vaſt geſtelt, ende gearreſteert werden, Soo "Is 't, dat deſelve Heeren het voorſz verſoeck overgemerckt, mitſgaders "de voorſz poincten geexamineert ende overwogen hebbende, goet ge"vonden hebben te Keuren ende Ordonneeren, Keuren ende Ordonneren "by deſen.

I.

"Eerſtelijk dat alle vreemde Geſellen, die van buyten by eenige Mee"ſters ofte Winckel-houders, onder het voornoemde Gilde reſorterende, "als Knechts haer in dienſt begeven, omme by de ſelve te wercken, in "plaetſe van tien ſtuyvers, volgens het ſeſde Artikul van den Gilde-brief, "van nu voortaan voor inkomſt-geldt ten proffyte van 't Gilde ſullen ge"ven twee guld: tien ſtuyvers.

II.

"Amplierende ende altereerende het ſeven ende dertichſte Articul, "dat van nu voortaan alle de Proeven ſullen moeten gedaen werden op de "voorſz nieuw gemaeckte Gilde-kamer, ende ſal den proeveling geduy"rende hy onder ſijn Proef ſit, by den Hooft-man, outſt in dienſt zynde, da"gelijcx op deſelve Kamer geſlooten, ende weder af gelaten werden, ſul"lende den Prouveling, voor yder dach dat hy als vooren onder ſijn Prouf "ſal ſtaen, gehouden ſijn, ten behouve van 't Gilde te betalen ſes ſtuyvers, "ende ſal daer-en-boven tot ſijn eygen koſten aldaer moeten verſorgen "ſoodanige meterialen ende gereetſchappen als tot het doen van deffelfs "Prouf van noden ſullen weſen, doch ſal tot gerijf van die geene die haer "Prouf van 't Drayen van Platielen of Porceleyn-backen ſullen doen, een "Wiel tot koſten van het Gilde geſtelt werden, alle welcke Proeven ge"keurt, ende opgenomen ſullen werden, by alle de regerende, ende laeſt "afgegaen Hooft-luyden, mitſgaders twee Proef-meeſters, ten opſichte "van welcke vacatien den Proeveling ten behouve van yder van de voorſz "Hooft-luyden ende Prouf-meeſters ſal moeten betalen, voor alle viſita"tien drie ſtuyvers, behoudelijk dat indien de ſelve viſitatien meerder als "drie in getal ſijn, van de overige niet ſal betaelt worden.

III.

"Dat mede het geene by Ampliatie van haer Achtb: op den 16. Auguſti "1655. aengaende de Prouve vande Glaes-makers is geſtatueert oock van "nu voortaen geobſerveert ende ouderhouden ſal werden ten regarde vande "Prouve vande Platiel ofte Porceleyn-backers, namentlijck dat, indien "yemant van de deſelve Platiel ofte Porcelyn-backers-Prouve qualijk uyt-"gevallen, ende by de Hooft-mans van 't Gilde gewraeckt ſal weſen, dat "den ſoodanigen gehouden ſal ſijn, een Jaer ende ſes weecken daer naer "noch voor knecht te werken, voor, ende al-eer hy ſijn Prouf wederom "ſal mogen beginnen.

IV.

"Alle publijcque Venduen, Auctien, ofte openbare verkoopinge van "Schilderyen, Konſt-boecken ofte andere goederen en waren, onder dit "Gilde begrepen, ſullen van nu voortaen op geen andere plaetſe mogen "gehouden werden als op de voornoemde nieuwe Gilde-kamer, daer toe "aldaer bequame gelegentheyt verſorcht ſal werden, om de op te veylen "waren aen de liefhebbers door de Gilde-knecht te vertoonen, mits dat de "verveylders onvermindert den Boelhuys-meeſters-recht, daer vooren aen "de Gilde-knecht ſullen betalen voor ſijn dienſt ende opſicht, yder dagh "vier-en-twintigh ſtuyvers, ende voor het gebruyck vande Camer, ofte Ca-"meren ten behouve van 't Gilde twee gulden tien ſtuyvers daegs, ſoo lan-"ge deſelve goederen aldaer vertoont ofte verveylt ſullen werden, behou-"delyck ende met dien verſtande nochtans, dat die van het Gilde, ſullen "moeten ſorge dragen voor de waren ofte goederen aldaer vertoont, en-"de op geveylt werdende, mitſgaders voor de vermiſſinge van dien inne "te ſtaen.

V.

"Alſoo ondervonden werd dat op het weeckelijck Boelhuys veel Schil-"deryen van buyten alhier inne gebracht, ende aldaer opentlijck, ende on-"der andere goederen op geveylt ende verkoft werden, tot merckelijcke "præjuditie ende ſchade van de Schilders binnen deſe Stadt woonachtich, "ſoo ſal voortaen niemant ſich vervorderen eenige Schilderyen van buyten "inkomende, op het voorſz weeckelijck Boelhuys te verkopen, ofte doen "verkopen, op de boete van dertich ſtuyvers op yder ſtuck Schildery, ten "behouve van 't Gilde te verbeuren.

VI.

"Dat, ingevalle van het twaelfde Articul van den voornoemden Gilde-"brief alle queſtien het ſelve Gilde concernerende op de ordinaris maende-"lijcke vergaderinge vande Hooft-luyden, is het doenlijck, ſullen ter ne-"der geleyt werden, edoch indien ten verſoucke van yemant een extraor-"dinaris vergaderinge geleyt wierde, ſullen de Hooft-luyden voor hare "Comparitie, in plaetſe van eene gulden, volgens het achtiende Articul, "van nu voortaen genieten, eene gulden ſeſtien ſtuyvers, die betaelt ſul-"len werden by die geene, dewelcke de voornoemde Hooft-luyden ver-"ſtaen ſullen, ongelijck te hebben, ofte daer inne ſchuldig te zyn.

"Blyvende wyders alle de verdere Articulen en Ampliatien vande "voornoemde Gilde-brief, door deſen niet gealtereert ſijnde, in haer "vigeur en waerde. Aldus gedaen ende geatteſteert by de Heeren van-"de Weth, den ſeſden February 1662. ende gepubliceert naer het luy-"den

» den vande groote klocke op't Stadt-huys, den elfden daer-aen-volgende.
Onder ſtont, In kenniſſe van my, *ende was onderteyckent*,
H. van BLEYSWYCK.

In het zesde artykel van deze vermeerderinge of nieuwe ordonnantie, werd van een maandelykſche vergaderinge der hoofdluiden van het gilde gewag gemaakt, *om alle queſtien het zelve gilde concernerende, is het doenlyck ter neder te leggen.* Dit geſchied alle vier weken des maandags na de middag de klokke 5 uren, en volgens het 12 artykel van den gildebrief zyn de hooftluiden als dan verplicht daar te verſchynen op eene verbeurte van 24 ſtuivers. De zaaken die aldaar te verrichten zyn, beſtaan niet alleen in eenig onderzoek over eenige verſchillen die het gilde raken, maar ook om de rechten en ordonnantien hun door de overheit verleent, in allen deelen te doen onderhouden, en daarin geen de minſte inbreuk te gedogen. De hoofdmannen dan uitſpraak over eenige geſchillen gedaan hebbende, en eenige gildebroeders hun daar in zoo zy vermeenen buiten recht bezwaard vindende, vermogen volgens het 18 artykel, van de uitſpraak der hoofdluiden een akte lichten, en zich verder vervoegen by de heeren burgemeeſteren. De boete der zake by overtreding van den gildebrief vallende, mogen de hoofdmannen die eiſchen met haaſtige rechtsvordering, en vermag den tegenſtrever in rechten daar tegens niet ontfangen werden, voor en aleer hy de zelve boete te berde zal brengen, in handen der hoofdmans, volgens akte hun verleent den 2 July des iaars 1612. Voorts moeten zy een net regiſter houden van alle knechts en iongens, die by de meeſters, onder dit gilde behoorende, werden aangenomen, zynde zelf de meeſters gehouden met de zelve knechts te verſchynen op de gewone zitdagen, en hun behoorlyk aan te geeven, met bepalinge des tyts hoe lange zy by de zelve meeſters verbonden zyn, welke tyt verlopen zynde, die knapen verplicht zyn met hunne meeſters op nieuw voor de hoofdluiden te verſchynen, en akte uit het regiſter te lichten, dat zy hunne meeſters behoorlyk hebben voldaan, zonder welke akte de knechts by geene andere meeſters mogen aangenomen werden, op een boete van 30 ſtuivers, zoo wel by de meeſters als knechts, elk te verbeuren ieder dag dat zy zich hier niet naar gedragen hebben. Wegens 't verrichten dezer akte, benevens het intekenen en andere zaken, is 'er ook eenig recht ten behoeven van het gilde geſtelt. De hoofdluiden waren outtyts maar vier in getale, doch ſedert den iare 1648, zyn 'er noch twee bygevoegt, zoo dat 'er nu 6 zyn, te weeten, twee ſchilders, twee glazemakers, en twee porceleinbakkers, van welke 'er, volgens het 22 artykel van den gildebrief, alle iaren de helft mogen afgaan, te weeten, van ieder ambacht een, welke afgaande, nu twee iaren gedient hebbende, de naaſtvolgende twee iaren buiten dienſt moeten blyven, werdende in hunne plaatſen, by de aanblyvende een dubbeld getal van mannen uit het gilde voorgeſtelt, en aan de heeren burgemeeſteren overgelevert, welke jaarlyks op s^t. *Lukas dag*, zynde den 18 October, nieuwe hoofdluiden uit dit dubbeld getal verkiezen.

Dus verre van s^t. *Lukas* gilde: het beroud my dat wy zyne geeſtelyke regels, wegens de kerkelyke zaken, ook niet hebben konnen vinden: want dit gilde zal buiten kyf ook outtyts met een koſtelyk outaar en outaarſieraden zyn verſiert geweeſt, en ook zyn byzondere kerkdienſten gehad hebben; maar wy mogens ons by gebrek dier zaken tot een ander gilde begeven.

't Gilde van St. Nikolaas.

S'. Nikolaas gilde, tegenwoordig noch in wezen, is van outs een der vermaardſte dezer ſtad geweeſt, dewyl onder het zelve in 't gemeen behoorden alle de geenen die met gewicht, maten, en ellen verkoopen, ook al dat tot de marskraam behoord, en benevens veele anderen in hunne gildebrief uitgedrukt. Deze hebben een huis tot een gildekamer gehad, gelegen aan den langen dyk, achter de markt, genaamt de *Coomans kolf*, of wel *Keyſers hof*, om dat zy hunnen deeken of opziender keizer noemen, welk huis thans verkoft is, doch van outs na 't ſchynt alleen tot hunnen dienſt gebezigt wierd, alwaar zy alle avonden, namentlyk, die onder dit gilde hoorden, vergaderden, en van drank voorzien wierden; terwyl zy onder het drinken van een kanne biers hunne waren onder malkanderen vermogten te verkoopen, volgens oude wetten en keuren van den iare 1526, welkers begin wy alleen, rakende een gemene manier, den liefhebberen der oudheden zullen mededeelen.

Item inden eerſten als die Gilde-broeders des avonts in 't Keyzers Hof vander Maers vergadert ſyn, ende die Keyſer, Stede-houder ofte andere, die in des Keyſers ſtede na ouder coſtuyme ſittende, liſt gebiet, ſoo ſal elck ſwygen, ende leſen een Pater Noſter, ende Ave Maria, voor die Gilde-broeders, ende Suſters, die uyt den Gilde geſtorven ſyn, ende voor alle Chriſten gelovige Zielen.

Noch een Pater Noſter, ende Ave Maria, voor die Gilde-broeders, ende Suſters, die als-noch in 't Gilde ſyn, dat haer Godt neringe verlene tot haerluyder Ziele Zaligheyt.

Item als-dan ſal men na den Sonne ommeganck vragen den Gilde-broeders, of ſy yet veyl hebben, eerſt den Mercherien beroerende, maer indien daer yemant van buyten is, die ſal eerſt mogen zyn goet veylen. Ende wort voort verboden dat niemant met Stoelen ofte Bancken of anders ſal mogen ſitten, yemanden ſittende inde Kolf, daer by den ommevraegh vanden Keyſer of preſiderende ſoude mogen belet worden, ende dat op te boete van ſes ſtuyvers te verbeuren, by den genen die contrarie deſen gedaen ſal hebben.

Het twaalfde artykel toont mede wat uur de koopmanſchap aanging, en hoe lang des keyſers zitplaets open bleef, al eer een ander hem vervangende, het gebed liet doen, en tot d'omvragen trad.

Item men ſal des Keyſers ſtede vry houden des avonts tot ſes uyren toe, ende als de klocke ſes heeft, ſoo ſal d' eerſte vanden Hooftmans, ofte by gebreecke van dien, een ander ouden Hooftman preſent weſende, gaen ſitten in des Keyſers ſtede, ende doen leſen ende vragen omme, achtervolgende d' Ordonnantie. Ende niemant en ſal eenige Honden te Hoof brengen dan des Hoofs Hond, op de boete van een blanck.

Daar waren ook wetten, tegen 't vloeken en zweeren, leugenen te verwyten, ſchempwoorden toe te ſpreeken, toenamen te geven, een ander zyn plaats te beſlaan, en diergelyke, tot voorkoming van alle wanorde. Tegen de toegang van perſonen geen gildebroeders zynde, was dit reglement byzonder.

Alſoo men bevind ſeeckere twiſt en ongeregeltheyt dagelyx te gebeuren inder Colve, overmits dat men den ingangh van dien gedoogt, veel diverſche perſoonen geen Gilde-broeders zynde. Soo is 't, dat voortaen niemant tot 't gebruyck ofte ingangh vander voorſz Colf toegelaten en ſal werden, dan die volle Gilde-

broeders

broeders zijn, ende de kinderen van dien; mits dat een perſoone geen gildebroeders ſynde tot drie reyſen toe, binnen een Jaer aldaer mede ſal mogen komen met voorgaende verlof vande Keyſer, Stede-houder, ofte in haar-luyder abſentie van den genen die preſideert, ende anders niet, in ſoo verre hy ook aldaer gebragt ofte verantwoord word van een Gilde-broeder, welcke Gilde-broeder gehouden wort te reſponderen voor den voorſeyden perſonen, indien hy yet misbruyckt jegens d'Ordonnantie van der ſelver Colve, ende dit van elcke poinct ende reyſe op te boete van twaelf ſtuyvers, tot proffijte van den Gilde, ſoo wel te verbeuren by die ſulcx geen Gilde-broeder ſynde, in der Colve komt, als by den genen die hem daer brengt, te inne met willekeur recht 't haer-luyden koſte.

Ende of gebeurden dat yemant geen Gilde-broeders ſijnde, ſulx boven de voorſz drie reyſen inder Colve quamen, die en ſal geen bier getapt worden, noch ook van buyten inder Colve moeten innebrengen, noch ook van andere Gilde-broeders drincken, noch ſpijs geven, ende geadminiſtreert worden, op die boeten van elcke reyſe dat contrarie gedaen worden vantwaelf ſtuyvers, tot proffijte van den Gilde, ſoo wel te verbeuren by die knape die den dranck verkoopt, ende by den genen dieſe aenbrengt, als by den genen die ſpijs ofte dranck adminiſtreert, geinnet te worden met wille-keur-regt tot haer-luyder koſten, behoudens die Heer ende die Stede hier ende 't eynden haer recht, jegens den voorſz inobediente perſonen van gewelt ofte anders, dat hy daer meer aen miſdaen mach hebben.

Het vyfde artykel van dit reglement toont mede 't uur en d'ordre op 't rekenen van 't gelach.

Niemant en ſal ook op gelijcke boeten inder Colve moeten veylen ofte koopen eenigerley goet, naer dat by den knape 't gelach bereeckent, ende mitten borde, naer ouder gewoonte, ommegegaen ſal ſijn, 't welck hy beginnen ſal terſtont na dat die klocke ſeven geſlagen ſal ſijn, op te boete van twaelf ſtuyvers als voren, ende die ſelve te innen als voren.

Tot dit artykel is een uitbreiding hoe men zich des winters nopende de onkoſten van 't vuur gedragen moeſt.

Een ygelijck ſal voor-aan blyven ſitten, op ſijn plaets in alle ſtilheyt ſonder over hoop te loopen, ofte eenige luytruſtigheyt te plegen, ten eynde het recht van vier behoorlijck gecollecteert ende van een ygelijck ontfangen mach worden tot naer dat den Keizer ofte preſiderende de ſtok neder geleyt ſal hebben.

En in 't iaar 1546. wiert deſe volgende keur gemaakt, tegen die geene die beſchonken zynde s^t. Niclaas-Colve bywoonden, en 't gezelſchap beroerden.

Alſoo tot kenniſſe van mijn Heeren van die gerechte deſer Stede gekomen is, dat eenige perſonen komende ſijn, 't ſavonts in Niclaes-Colve, die aldaer veel eertijts hooge by drancke ſijnde, ſeer qualicken, ſchempelicken, ende onverlatelijcken ſpreeckende, ende hem dragende ſijn, ſtoorende ende turberende ſulcx 't geſelſchap, dat ſy niet waerdigh en ſyn, in goede vreedſamige, ende toegelaten vergaderinge te komen, maer genoug verdient niet alleen uyt den voorſeyden vergaderinge, maer uytter Stadt van Delft gebannen te zyn. Soo iſt, dat de ſelve mijn Heeren hier inne willende voorſien, geordonneert, ende gekeurt hebben, tot ruſte ende vrede van 't voorſeyde geſelſchappe, dat alle die gene die by den Keyſer van der voorſz. Colve, omme ſake wille, den ingank vander ſelve Colve geinterdiceert word, ofte eenigerſints anders gecorrigeert naer vermogen d'Ordonnantien

daer van ſijnde, gehouden ſal ſijn, de ſelve interdictie ofte correctie t'obedieren ende hem wachten eenigerſints binnen der ſelver Colve, binnen den geſetten tijd weder te komen, ofte oock ſchempelijcken of onverlatelycken ofte eenigſints qualijcken daer jegens te ſpreecken, op de boeten van elcke point ſes gulden van xl. groot den Heeren, die Stede, ende 't Gilde elcx een derden-deel, te innen met een Stede Bode, mit wille-keur-regt, ende daer en 't eynden gecorrigeert te werden tot diſcretie van Schepenen, naer gelegentheyt vander ſaken, wel-verſtaende indien yemant dochte hen beſwaert te ſijn, metter voorſz. interdictie ofte correctie, die ſal in-dien gevalle, eerſt ende alvoren hand-vullinge gedaen hebbende van die voorſz boeten, van ſes pond, 't ſelve mogen verſoecken aenden gerechte deſer Stede, gereformeert te ſijn, mits hangende den tijd van Reformatie t'abſtineren vanden inganck vander voorſz Colve, op dobbelde boeten ende correctie. Actum den xvij. *January* xv^{c}. *ſes ende veertich.*

Dit gantſche gilde, hoe groot het was, pleeg eens 's iaars met den anderen gezamentlyk een maaltyd te eeten, en wel op den dag van haren *patroon s^{t}. Nikolaas*, zynde den 6. december, tegen welken tyd een afkondiging wierd gedaan in beide de groote kerken volgens den originelen gildebrief van den iare 1506. luidende de woorden dezen aangaande, aldus:

Item voort ſullen alle de Gilde-broeders, ende Suſters eens 'ſjaers een Maeltyd te ſamen eeten op Ste Niclaes-dach, ende dat ſal men hen in beyde de Kercken laten weten, ende ſoo wie dan niet en quam eeten, die ſoude ſijn Maeltyd betalen, gelijckerwijs of hy daer mede gegeten hadde, by tien ſchellingen hollands te verbeuren.

En in geval iemand, geen nering doende, echter uit genegentheid tot dit gezelſchap, zoo om haar dagelykſche byeenkomſten, als iaarlykſche maaltyd, in dit gilde begeerden te zyn, de zoodanigen hadden tot haar voordeel deze periode.

Ende ſoo wie van minne Gilde-broeders weſen willen, ende de neringe niet doen, die ſullen met haer Maeltyd ingaen, ende ſullen vande Hooftmans minnelijck ontfangen worden.

Het ſpreekwoord van *Colfferen* ſchynt ook zyn oorſpronk van dit Gilde genomen te hebben, want, te zitten kolfferen, is te Delft zoo veel te zeggen, als in gezelſchap, onder een glaesie, den tyd te korten, gelyk de broeders van *de Colf* van ouds gewoon waren. Dit gilde heeft over eenige iaaren een ſierlyke kaarskroon aan de oude kerk vereert, voorzien zynde met het merk van haar voorgemelde huis, te weten twee kolven kruiswys over den anderen boven uitſtekende.

Om voorts een kort begrip van s^{t}. *Nikolaas* te hebben, moet ik berichten dat hy, volgens *Hamconius*, de voornaamſte beſchermheilig van Vriesland was. Deze man merkt ook aan dat de ſteeden Staveren, Kampen, en Amſterdam, die de voornaamſte koopſteden hier omtrent zyn geweeſt, den h. Nikolaas voor haren patroon gehouden hebben. Ja hy voegt 'er deze reden by, dat s^{t}. *Nikolaas* de begunſtiger der zeelieden was. Wil iemand de reden weeten waarom men den h. *Nikolaas*, die miſſchien nooit de zee bevaren of ter zee gehandelt heeft, zoo veel machts over de zee placht toe te ſchryven, die dient by *Molanus* te raatplegen. In den lofzang van den h. Nikolaas, zegt hy, ſtaat te lezen dat zeker man een vaartuig, dat op

de

de zee vergaan was, met zyn zoon, die ook verdronken was, door de verdienſten van s^t. Nikolaas, wederom gekreegen heeft. Hier op zullen buiten twyfel gezien hebben, zegt *Molanus*, die by den h. man drie kinderen plachten uit te ſchilderen: te weeten, om daar door *te kennen te geeven dat S. Nikolaas de Patroon van de ſchippers en ſchipbreukigen is, die hem, doen hy noch leefde en verre van hen was, om hulp aangeroepen hebben. Maar*, zoo vervolgt hy, *waarom doch drie kinderen in een vat geſchildert, daar 'er maar van eenen zoon gewag word gemaakt? Ik houde dan veel meer van een andere ſchildery van s^t. Nikolaas enz.* S^t. *Nikolaas* is niet beter gevaren als veele andere heiligen; dewyl ons luttel goet bericht van zyn leven ter handen is gekomen, heeft men kunnen goetvinden om dezen heilig, waar 't moogelyk, eenigen luiſter by te zetten, met eenige geleende vederen op te toien; doch 't verwondert my dat onze Delfſche ſchippers s^t. Nikolaas voorby varende, zich met s^t. Jacob beholpen hebben.

Het gilde van den zoeten naam *Jeſus* is, volgens het 90. artykel, in den iare 1487 door de rhetorykers opgerecht op s^t. Joris outaar, 't welke hun door de ſchutters van den voetboog geſchonken was, welke doen in de oude kerk waren overgegaan; maar overmits de rhetorykers het gilde qualyk beſtierden, en daar dagelyks veel volk inquam, heeft men goedgevonden dat 'er de getydemeeſters het opzicht over zouden hebben. Dit geſchiede 5 of 6 iaren naar de ſtichtinge; daar is noch een echte bezegelde brief van overig, inhoudende de uitſpraak van de wet dezer ſtad, wegens de verſchillen over de penningen en inkomſten van 't gemelde gilde, waarby gelaſt werd, dat *die zanckmeeſters*, dat is zevengetydemeeſters, *in die Nieuwe Kercke mede Hooft-mans ſullen weſen van 't voorſz. Gilde, ende onderwinne, handelinge, ende ontfanck hebben van den in-komſte van 't ſelve Gilde, ende ſullen ter cauſe van haren ontfanck ſchuldigh en ghehouden weſen te onderhouden dat Altaer van den ſelven Gilde, uyt die ſelve dienſten en oncoſten als daer toe ſtaen, en ten dage van deſen daer ghewees zyn ter redelijcker wijſe, ſonder eenige meerder ofte breeder laſten daer op te brengen buyten expres conſent en wetenſchappe* van de voorſz. Weth, *in eeniger maniere*, &c. was geteekent 13. *Maert* 1497. Ses iaren na zyne inſtellinge nam dit gilde tot zynen laſte aan, een nieuwen dienſt van de eerſte mis des ſondaags 's morgens. Daar is meede noch een groot naamregiſter, van perſoonen die daar onder behoorden, van dit zelve gilde voorhanden, leggende in de lade B. Het gilde van Jeſus.

In den iare 1477 wierd het *h. ſakraments gilde* opgerecht, door welkers inſtellinge verſcheide godtsdienſtige oeffeningen en dienſten in beide de kerken zyn ontſtaan, eenige tyd daarna vind men eenige ſakramentsornamenten vermelt. Zie hier van breder artykel 108. hier voor. Van het Sakraments gilde.

Omtrent den iare 1463 wiert het *gilde van s^t. Hippolitus en s^t. Urſula* ingeſtelt, in 't welk zich een groot getal van broeders en zuſters lieten inſchryven, zie artykel 64. En 6 iaren daar naar wierd *het gilde van ons L. vrouw ter noot Godts* ingevoert, 't welke aanſtonts ook merkelyk toenam, maar die van de oude kerk van meerder vermogen zynde, hebben om haar eige voordeel daar bedekt tegen gearbeid, zoo dat het naar luttel verloop van iaren in duigen viel. Deze gildens hadden voor een gebruik, dat zy op hunne patroondagen, mits alvorens behoorlyk verlof gevraagt hebbende, de groote klokken mogten luiden, want in het 86. artykel van de ſmits werd verhaald, dat hunne knechts zoo wakker en met zulk een geweld hadden geluit, dat de klok onbruikbaar wierd en vergoten moeſt worden. Het gilde van St. Hippolitus.

Veele

Veele van de voorheen opgetelde gildens zyn noch in weezen, voornamentlyk daar de neringen en ambachtslieden onder behooren, maar de gildens die maar als geeſtelyke broederſchappen waren, als dat van den *ſoeten naam Jeſus, van ons L. vrouw, van 't H. ſacrament, allerheiligſte Dryvuldigheit, H. kruys enz.* zyn na de veranderinge der religie afgeſchaft, en hunne inkomſten tot andere godtsdienſtige werken beſteed. Dus verre weder van de gildens by gebrek van meer kundigheit, want den tant des tyts vernielt alles, zullen wy tot de glazen der kerke overgaan.

Heerlyke kerkglazen.

Deze kerk heeft outtyts mede met heerlyke en kunſtige glazen gepronkt, daar is noch een kontrakt over van *keyſers glas*, 't welk door ordre van zyne keyzerlyke maieſteit Karel V. in den iare 1544, by den kunſtryken glazeſchilder *Gerrit de Bye Dirckſz.* is geſtelt in onze lieve vrouwe kapelle dezer kerke aan de noordzyde, waar van de voornoemde meeſter eerſt een tekening had ingelevert, welke met meer andere ſtukken is wechgeraakt, zoo dat alle de voortreffelyke glazen dezer kerke, die de onbeſuisde kerkplunderingen voor dezen noch hadden verſchoont, eindelyk door het bedroefde ongeluk van het ſpringen van het kruitmagazyn, in een oogenblik t'eenemaal zyn ingeſlagen en in eene eeuwige vergetelheid begraven.

Van d'armoede en herſtelling dezer kerk.

Wy hebben voor dezen al dikmaal gewaagt van den zwaren brand des iaars 1536; 't luſt ons weder, van deze kerk ſprekende, te zien hoe veel ſchade dit heiligdom door het alverſlindende vuur geleden heeft, en door wiens gunſt zy naar verloop van tyd zich uit d'armoede herſtelde. Deze kerk was vooreerſt door haare prachtige timmeragie en overheerlyken tooren al in een ſlechten ſtaat gebracht, dat is, zy had veel meer vertimmert als men kon betalen, zoo dat zy in dees tyd noch zeer belaſt was, en veele loopende nacht en dageeters tot haren laſten, dat is loopende renten, had; echter kreeg zy in dien ſtaat zulke bevelen thuis. *Op huyden den* XIX^en^. *Juny, anno* XV^c^. XXXVJ *Is by myn Heeren van de Weth collegialiter vergadert zynde, den Kerck-Meeſteren van der Nieuwer Kerck binnen Delff geordonneert ende beuolen, den ſelven Kercke mit den Thoren wederomme van ſtonden an te timmeren, ende geconſenteert tot dier behoef die parcelen van Landen, Renten ende Juwelen der ſelver Kercke toebehoerende, te moegen vercoepen om die penninghen daar van coemende temployeren an de timmeraighe ende reparatie van dien*, &c. Welke akte ondertekent was met de gewoonlyke kandtekeninge van *Cornelis Artſz vander Duſſen*, doen ter tyt ſecretaris dezer ſtad: en ten einde zy een weinig haar adem mogt halen, verkreeg zy van zyne keizerlyke majeſteit een brief van opſchortinge en uitſtel van de renten, daar zy mede bezwaard was, waar by zyne keizerlyke majeſteit liet weten aan alle rechters en officieren enz. dezer landen dat hy ontfangen hadde *die ootmoedige ſupplicatie van den Kerck-Meeſteren ende Regierders van Sinte Urſulen Kercke, binnen ſyne Stede van Delft, inhoudende, hoe dat by den grooten brande die binnen der voorſz. Stede den derden dach van Meye in den verleden Jare van* XXVI. *gebuerde, die voorſz. Parochie-Kercke, ende vele van haeren Boecken, Ornamenten en diergelycke behoeften mede verbrandt waren, ende 't voirſz. Gods-Huys grooteliycken belaſt met los ende lyf-renten, de welcke uyt de Beden en Aelmoeſſen van den goeden luyden tot noch toe betaelt waren, maer alſoe die voirſz. Kercke nu overmidts den voornoemden brande ſeer ſobere Incompſte was hebbende van Aelmoeſſen, gemerckt den Burgeren ghenouch mit hun ſelven te doen hadden, ende veele oic verloopen* waren, ende voorts veele der gene die noch waren blyven zitten, ende onder de parochie behoor-

den,

den, als zy by anderen ter misse gingen, veeltyts by de minnebroederen, *'t konvent van de minnebroeders ofte andere godts-huyzen ongebrant gebleven, zonderlinge zoo binnen der voirsz prochi-kerke zeer weynig plaatse* was *om parochianen huere devotie te plegen, enz. duer welck oic die herten en affectie van der Parochikerke afgetrocke werde, zoe dat mits dien die incompsten zeer sober waren vallende, om totten welcke te versien sy supplianten de voirsz parochikerke geerne weder optimmeren souden, maar* geen middelen voorhanden hebbende om het zelve te volbrengen, en met eene de rentenieren te betalen, ten zy zyne keizerlyke maiesteit hunlieden tot betalinge der renten en lasten voor den tyd van eenige iaren verschoninge verleende, waar toe zy hem zeer ootmoedelyk baden, zoo dat zyne K. M. de voornoemde verzoekers genegen zynde, hunlieder verzoek heeft gelieven toe te staan, de betalinge der renten, die zy wegens de voorschreve kerke schuldig waren, te mogen uitstellen ter tyt toe dat de kommissariissen, die zyne K. M. daar toe zou afzonderen, den staat van onze stad hadden gezien, en op alles in orde onderrecht zynde, daar van verslag gedaan zouden hebben, 't welk geschieden moest *binnen 's jaers date van desen, lastende den selven Commissarisen gelycke informatie in desen oic te nemen ende rapport van als te doen, om daer na te ordonneren op de petitie van den voirnoemde Supplianten, ende de betalinge van de lasten ende Renten, daer de voirsz. Kercke mede bekommert es, als men bevinden sal naer reden behoiren te geschien*, &c. was gedaan binnen *Bruessel* 1. *December* 1537. De echte bulle met het groote zegel des keizers daar aan hangende, is noch te vinden in het komptoor van de heeren kerkmeesteren in de oude kasse, in de lade D. Dan komt 'er eene latynsche brief van toelating by van *Georgius van Egmondt*, bissehop van Utrecht; zeeker schryver noemt hem aartsbissehop, daar hy in mistast: deze brief is den 30 december des zelven iaars gedagtekent, waar in hy de kerkmeesteren dezer kerke noemt, *Rectores fabricæ ecclesiæ beatæ Mariæ, ac undecim millium virginum opidi Delfensis*, dat is, bestierders van de onderhoudinge of timmeringe der kerke van de zalige maagt Maria, en vande 11000 maagden van de stad van Delft. Deze machtigden hun van hare landen en renten te mogen verkoopen, om met de penningen daar van komende de kerk te herstellen. Des iaars daar naar is een gebod uitgegaan over alle de gildens van de stad, waar in zy alle bevolen wierden, alle iaren de helft van d'inkomsten hunner gildens tot wederopbouwinge van de kerken te verstrekken, en in handen van de kerkmeesteren, daar zy onder hooren, getrouw over te geeven, enz. Dit duurde tot den iare 1547 ingesloten, naar welke tyd de gildens van dezen last ontslagen wierden, en by de kerkmeesteren wierd toegestaan, zoo zy noch niet genoegzaam in staat waren om hunne zaken te redden, een kollecte door de stad te mogen doen. Noch wierd by de heeren van de wet in den iare 1540, besloten en gelast, dat alle de gildens van beide de parochie-kerken zouden hebben haare altaren en altaartafelen te doen herstellen en weder op te rechten, doch van eene grootte en gedaante, vryheid hebbende om die met verscheide schilderyen, de historien der zaken verbeeldende, op te toyen, gelyk wy hier naar noch zullen aantoonen, wanneer wy in 't kort iets zullen melden van beide de kerken in 't gemeen, en daar toe zekere akte bybrengen. Daar by kreegen de kerkmeesteren van deze kerk in den iare 1552 verlof om op nieuw eenig geld op rente te nemen, en tot laste van de kerk eenige lyfrenten te verkoopen. Het recht der ker-

ken, om de doden te beluiden, wierd meede verhoogt, zoo dat men verſcheide middelen uitvond om deze kerk, die zoo ryk niet was als de oude, in haren elendigen ſtaat te hulp te komen. Kort daar naar, te weeten, in den iare 1566, viel die woeſte kerkplunderinge en beeldſtormery weder voor, zoo dat de gildens op nieuws belaſt wierden eenig geld tot herſtellinge van de kerken, en tot onderhoud der kerkelyke dienſten, op te brengen, waar van noch eenige brieven, verſcheide gildens van deze kerk in het byzonder rakende, overgebleven zyn. Voor eerſt is 'er noch een akte voorhanden aangaande de dienſten, hoe de kerkmeeſteren dezer kerke in 't begin van den iare 1568, de heeren burgemeeſteren aangediend, en te kennen gegeeven hebben, dat wegens de groote laſten en kleine inkomſten dezer kerke, den dienſt der eerſte miſſe in de kerk niet meer onderhouden wierd, waarom de heeren burgemeeſteren, ten verzoeke der kerkmeeſteren, voor henlieden ontboden hebben eenige hoofdmannen der gildebroederen, welke door aanleidinge van de gemelde heeren burgemeeſteren, de kerkmeeſteren iaarlyks eenig geld toegeleit hebben, tot onderhoud van de voorzeide miſſe, en by zoo verre de gildens by 't doen van hunne rekeningen, het bybrengen konden, de ſomme noch te zullen vermeerderen. Waar door de deekens of hoofdmannen der gildens, de eene voor de andere na, zich by burgemeeſteren quamen aangeeven, en hun dienſt aanbieden, verklarende ieder hoe veel hy tot de voorſchreve dienſt zou verſtrekken, waar van noch verſcheide atteſtatien te vinden zyn, als onder anderen een van het *h. kruis-gilde*, welke lieden in de maand auguſtus van het voorſchreve iaar in de raadkamer zyn verſchenen, 't welk de kamer der burgemeeſteren dezer ſtad was, daar zy verklaarden toe te ſtaan, dat het overſchot van 't zelve geld by ſlot van rekeninge, tot voordeel en onderhoud dezer kerke zou gegeeven en beſteed werden. Doch hoewel eenige gildens zich hier in zeer goedwillig toonden, nochtans wierden 'er veele andere trage ia onwillige gevonden, waarom de kerkmeeſteren wederom klaagden, en het gilde van s^t. *Adriaan*, dat is der droogſcheerders, beſchuldigde, welke iaarlyk veele overſchietende renten hebbende, nochtans niet meer als eene miſſe ter week lieten doen, waar toe noch zeker legaat was gemaakt, 't welk men zou mogen gebruiken tot de eerſte miſſe, boven 't geene zy iaarlyx zouden opbrengen ten dienſte des zelfs, beneevens de andere gildens. Voorts gaven de kerkmeeſteren mede te kennen, dat de hard- en weekmoutmakers, gorters, en anderen meeſt al niet gaven, verzoekende ten dien einde de heeren, of zy hen een akte geliefde te verleenen, inhoudende dat alle gildens tot herſtelling van dit heiligdom en eerſte miſſe, iaarlyks eenig geld zouden moeten opbrengen, waarop de heeren burgemeeſteren en regeerders dezer ſtad, deze bede in acht nemende, eenige leeden uit de wet afgevaardigt hebben, om de hoofdmannen der gildens voor hun te doen verſchynen, en hen voor te houden en te onderzoeken wat zy uit hun inkomen zouden kunnen miſſen, ten dienſte van de eerſte miſſe in deze kerk: hier over zyn de hoofdmannen der gildens gehoort, dewelke hier van aan burgemeeſteren verſlag hebben gedaan. Sommige gildens getuigden in de laatſte rekeninge meer ten achteren dan te boven te zyn gekomen, verzoekende diensvolgens uitſtel voor eenigen tyd, zich vervolgens verplichtende ook iets naar hun vermogen uit te reiken, andere verklaarden rond uit van uit hun geld niet te kunnen ontbeeren; veele wierden belaſt iaarlyks eenig gelt op te brengen, en daar

van

van is deze akte noch in wezen, welke in het komptoor der kerkmeesteren berust in de lade B, en aldus luid:

"UP huyden den XIX^en. Decembris A°. XV^c. tseuentich, nae dat ten "verſoucke van mijn Heeren die Kerck-meeſteren van de Nieuw "Kerck binnen deſer Stede van Delft, voer mijn Heeren den Burghe"meeſteren ende Regierders der voirſz Stede ontboeden ende gecompareert "waeren, die Deeckens mette Homans van den Gilden hyer onder gheno"mineert omme te contribueren totten dienſte van den eerſten Miſſe ende "reparatie van de voirſz. Nieuwe Kerck tgundt een ygelick reſpectiuelijck "vant ouerſchot wt ſyne Rekeninghe ſoude moeghen ontberen, ſoe hebben "die ſelue Homans ende Deeckens daer van heur-lieder verclaringhe ge"daen, ende is volgende dien by den voirſz. Burgemeeſteren ende Regier"ders den ſeluen Deeckens ende Homans belaſt ende geordonneert ten fij"ne voirſz. in handen van den voirſz. Kerck-Meeſteren op te brenghen "ende te betalen als hier nae volcht: te weten het Gilde van onſe Lieuen "Vrouwen Boodſchap weſende die Snijders, nu te Kerſmiſſe A°. XV^c. tſe"ventich eerſt-comende ſes Carolus guldens ende voerts tot alle Kerſſe"miſſe daghen daer aen volgende telckens gelijcke ſes Carolus guldens: "Sinte Eraſmus weſende der Linne-Wevers Gilde, ſal alle Jaers in han"den als voeren op-brenghen tgundt ſy-luyden wt heure Reeckeninghe "ontberen ſullen moeghen, waer van tegens Kerſmiſſe anno een-en-tſeuen"tich teerſte Jaer op-gebracht ſal werden: Sinte Michiel weſende der Dec"kers ende Verwers Gilde, ſal tegens Kerſmiſſe eerſt-comende in handen "als voeren op-brengen drie Carolus guldens, ende voerts tot alle Kerſ"miſſe-daeghen daer an volghende telcken gelijcke drie Carolus guldens: "Sinte Adriaens Gilde weſende die Droechſcheriers, ſullen geuen Kerſ"miſſe anno XV^c. een-en-tſeuentich, ſeuen Carolus guldens, ende ſullen "ouer twee Jaren moeghen ſien oft 't ſelve Gilde meer ſoude moeghen ont"beren: Sinte Eliſabeths Gilde weſende die Appel-Coopſters ſullen tſiaerts "op-brengen ende geuen een daelder van vijf ſchellingen groot, waar van "het eerſte Jaer verſchenen ſal weſen up Kersmiſſe anno XV^c. tſeuentich "eerſt-comende.

Was onderteyckent

M. BENSCHAP.

Hier ziet men dan kennelyk dat het groot getal der outaren en de menigvuldige miſſen by ſommige ongevallen den burgeren tot een grooten laſt is geweeſt, en men kan licht bevroeden, dewyl de kerken, outaren, en kerkverſierſelen den inwoonderen zoo laſtig vielen, den armen ook luttel door den ſtaf des broots ondersteunt is, overmits men, als 't de beurs eenigzins gedoogde, meer vermaak had om Kriſtus met koſtelyke kleederen en verſierſelen op te ſchikken, als hem in de hongere en naakte armen te bekleeden. Eindelyk zullen wy de byzondere zaken hier ſluiten met de woorden van den geleerden heer profeſſor Boxhorn, in zyn tooneel der ſteeden van Holland, want na dat hy van het voortreffelyke raadhuis geſproken had, laat hy zich, van deze kerk ſprekende, dus horen: *Digt by dit gebouw ſtaat het heilig huis, in 't welke gelyk in de voorgaande eeuwen de ſchilderyen, de geſneden of uitgehouwe beelden, van de treffelykſte en befaam-*

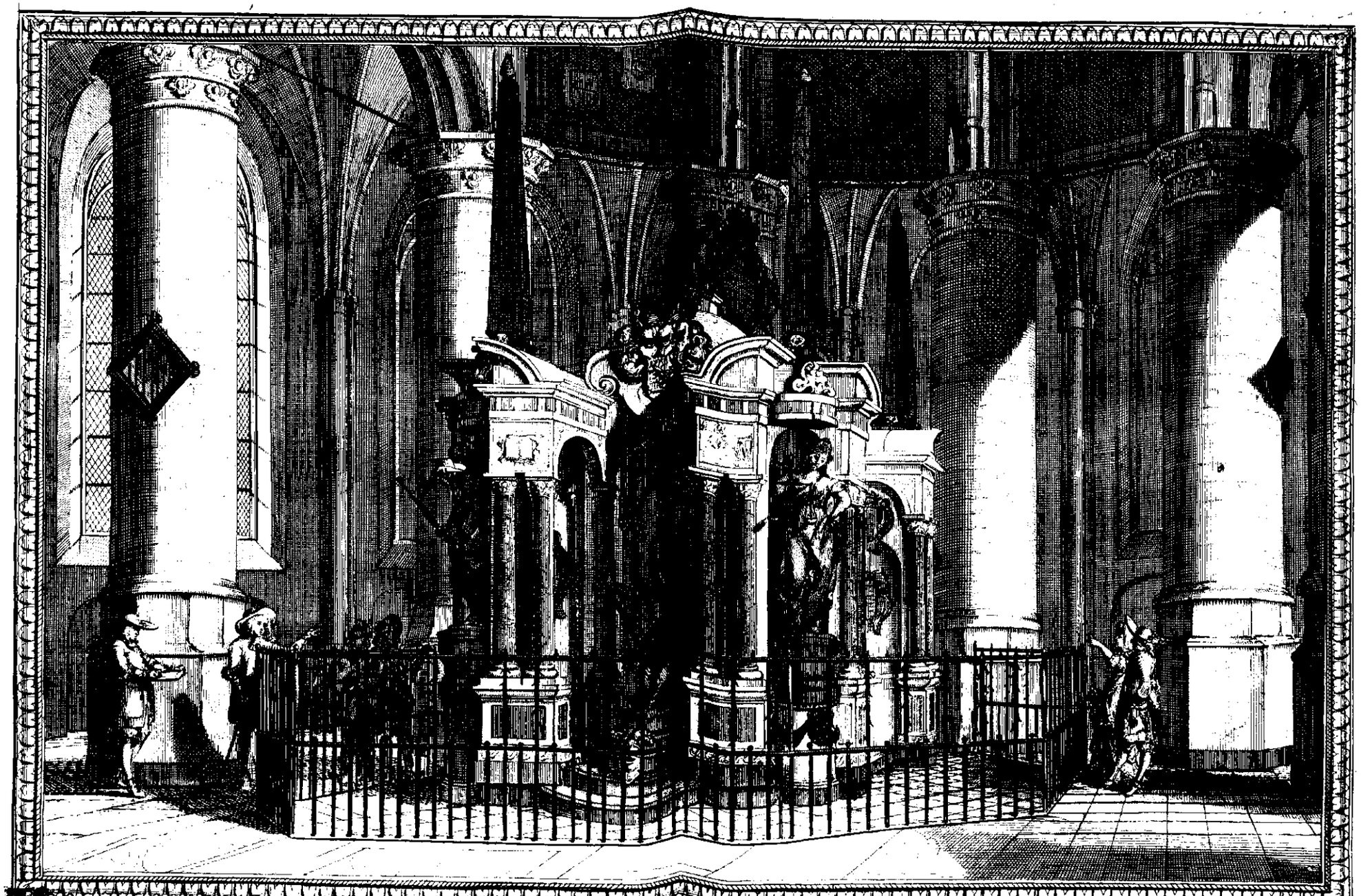

GRAFTOMBE
VAN ZYN HOOGHEID DEN
PRINS VAN ORANIE.

ſte konſtmeeſters, wierden gezien, alzoo werd daar nu het doorluchtig graftombe van de Princen van Orangien, een wytberoemt en zeer uitſtekend werk, gezien. En een weinig te voren daar hy van de ſchandelyke moord van prins Willem den ouden geſproken had, tot wiens onſterfelyke eere dit overheerlyk, kunſtig en koſtelyk werk is opgerecht, vervolgt hy aldus: *En in de nieuwe kerk dezer ſtad, alwaar opgeregt is 'een zeer heerlyke en grootdadige graftombe, is Guilhelmus van Naſſauw begraven, met een eeuwig gedenkteeken van zyne glorie en deugt, 't welk ons waardig gedacht heeft, dat het niet alleen op die plaatze gelezen zou werden: en luit aldus,*

D. O. M.

ET ÆTERNÆ MEMORIÆ.

Gulielmi Naſſovii, Supremi Arauſionenſium Principis Patris Patriæ, qui Belgii fortunis ſuas poſt habuit & ſuorum: Validiſſimos exercitus ære plurimum privato bis conſcripſit, bis induxit ordinum auſpicus; Hiſpaniæ Tyrannidem propulit: veræ Religionis cultum, avitas Patriæ leges revocavit, reſtituit: ipſam denique libertatem tantum non aſſertam Mauritio Principi Paternæ virtutis heredi filio ſtabiliendam reliquit; Herois vere pii, prudentis, invicti: quem Philippus ſecundus Hiſpan. Rex ille Europæ timor timuit non domuit, non terruit, ſed empto percuſſore fraude nefanda ſuſtulit. fœderat. Belg. Provinc. perenni meritor. Monum. P. C. C.

De prachtige graftombe des prinſe van Oranie beſchreven.

De keurige hiſtorieſchryver onzer vaderlandſche zaken *Pieter Bor Chriſtiaanſz*, getuigt dat dit heerlyke werk ter erkenteniſſe van de groote weldaden en roemruchtige bedryven des doorluchtigen prinſe, by hunne hoogmogende de Staten generaal der vereenigde Nederlanden, is opgerecht ten tyde van de twaalfiarige ſtilſtand der wapenen in den iare 1609. *daer aen geene koſten ſparende, hebbende 't ſelve doen maecken dien uytnemenden vermaerden en in geheel Europa bekenden Conſtenaer, Architect ende Beeldthouder Meeſter Henrick de Keyſer, van vierderley ſtoffe, te weten, van witten Italiaenſchen Marber, van Dinantſchen Toet-ſteen, oock van ſwerte Italiaenſche ghemenghelde Marber, ende vorder van Bronſe Metael. D'welck ſoo cierlijck is ghemaeckt, datter weynigh in geheel Chriſtenrijck in cierlijckheyt, koſtelijckheyt ende konſte, diergelijcke mach bevonden werden: want behalven dattet voor eerſt voor acht-en-twintigh duyſent gulden boven een vereeringe van duyſent daelders beſteedt was, ſoo is het werck naermaels ſoo vele verſwaert ende verbetert, dattet noch etlijcke duyſent guldenen daer-en-boven ſal komen te koſten, 't welck niet te verwonderen en is, aengeſien de cierlijckheydt ende uytnemende konſte van't ſelve werck, hebbende 't ſelve al omtrent ſes Jaren onderhanden geweeſt, d'welk noch op deſen dagh den twaelfden Novembris des Jaers 1620. niet geheel ende volkomentlijck en is voltrocken, ende is 't ſelve te ſien binnen Delft in de Nieuwe Kerck op 't Choor.* Dit zyn de woorden van den gemelden hiſtoriſchryver *Pieter Bor*, welke 'er ons dit bericht van heeft nagelaten. Verders vinde ik by den zelven ſchryver een wytlopig doch niet min net verhaal van de geheele ſchikking en beſtek van dit heerlyke werk, 't welke wy ten dienſte van de liefhebbers hier zullen laten volgen: " Het geheele " werck is lanck twintig voeten, de voet tot elf duymen, breet vijfthien " voeten. d'Eerſte drie trappen makende de hoogte van twee voeten van " Dynantſchen toets, daer op een Tombe hoogh van twee voeten drie en-

" de

"de een halve duym, lanck acht voeten ende tien duym, ende breet drie "voeten ſeven duym, mede van toets, verciert met moluringhe ende Co- "pere ciraten, waer op dat leyt het doode Beeldt van den Hoogh-gedach- "ten Heere Prince, ſoo groot als het leven, ghekleet in een Princen rock, "konſtelijck gemaeckt van ſuyveren Italiaenſchen witten Marber. Het "werck buyten om beſtaet in twee-en-twintigh ronde Colomnen, ghe- "maeckt van ſwerte Italiaenſche ghemengelde Marber, langh zynde ſon- "der hare pedeſtalen ſes voeten vier duym, ende dick in den diameter ne- "gen duym. De Pedeſtalen, Baſen ende Capitelen zyn volgens de ordre "van Dorica van witten Marber-ſteen, de lichamen van de Pedeſtalen zyn "met gemengelde Marber verciert, de acht groote plaetſen begrijpende "elcks twee Colomnen zyn ingeleyt met Toet-ſteen. De vier Liehamen "op de hoecken zyn ghemaeckt van witten Italiaenſchen Marber, elcx "uyt-gehoolt met twee nichen, waer inne ende op-hangen ſeſthien Wape- "nen van Bronſe, geſtoffeert met hun eygen coleuren, noch op de uyt- "terſte vier hoecken vier ronde Pedeſtalen van witte Marber, elcks ver- "ciert met een Tronie ende tuſſchen hanghende Feſtoenen van Bronſe, "ende op elcks van de voornoemde Pedeſtalen noch een tweede kleynder "Pedeſtael, het lichaem van gemengelde ſwerte Marber. De onderſte plint "ende bovenſte moluren van Toets, noch op de voorſz. Pedeſtalen vier ni- "chen van Toets, breet twee voet ſes duym, ende hoogh ſes voet drie "quaert, op welcke voorſz. vier Pedeſtalen ſtaen vier Vrouwen-Beel- "den van Bronſe, elcks ſes voeten hoogh, te weten voor repreſenterende "Juſtitie ende Libertas, ende achter Religio ende Fortitudo. Boven de "achtparighe Colomnen ſijn acht vierkanten, waer inne ghemaeckt zyn "op de halve talien de deviſen van den Hoogh-gedachten Heere Prince "in de woorden, *Sævis tranquillus in undis*, dat is: Stil tuſſchen de wree- "de Zee-baren. Waer van de Architrale, Tregeliffen ende Corniſſen van "witte, ende de Frijſen van ſwerte ghemengelde Marber ghemaeckt zyn. "De acht hoecken in de Timpanen van ſwerte ghemengelde Marber, de "vier decſelen boven de nichen met hunne ciraten van witte Marber, bo- "ven welcke vier Timpanen ende decſels komen vier plinten van Toets, "waar op komen vier hoofdighe Doodts-hoofden van witte Marber, "legghende elcks tuſſchen vier Copere ciraten, waer op ſtaen vier Pi- "ramiden, elcks dick zynde beneden aen de voet veertien duymen, en- "de hoogh negen ende een halve voet, gemaeckt van ſwerte gemengel- "de Marber, op elcke Piramide ſtaet eenen ronden Coperen Cloot ſeven "ende een halve duym in den diameter vergult met blat-gout. Boven de "Colomnen zyn ghemaeckt ſeven boghen van witte Marber, ende op de "midden van de voorſz. boghen zyn ghemaeckt tot cieraat van 't werck ſes "Copere Compertementen, ende noch acht cleynder bogen op de voorſz. "nichen, mede van witte Marber: Tuſſchen welcke bogen komen twee "kruys-wulffels van witte Marber, hangende onder elcks kruys een Co- "peren cieraet, oock op yder ſyde boven de middelſte Colomne een Cor- "toes met ſijne vercieringe, ende op yder Cortoes een ſittende ſchreyende "Coperen Kint, in beyde handen hebbende brandende Toortſen: Tuſ- "ſchen de vier voorſz. Piramiden komt een rondt verwulſt van witte Mar- "ber verciert na den eyſch: Op welck verwulſt rijſen twee Pedeſtalen, "daer op komen twee ſtaande Kinderen van Bronſe gemaeckt, de welcke "wijſen met de vinger op een Epitaphium van Toet-ſteen, hoogh drie voet

"ſes duym ende lanck vierdehalve voet, rondt-om bevat met een Cope-"ren Ornament, verciert op 't hoogſte met twee ſchreyende gevleugel-"de Kinder-hoofden mede van Bronſe ghemaeckt, welck Epitaphium "gegraveert ende vergult is aan weder-zyden, waar van 't Geſchrifte is "in de Latijnſche Tale. Daer van wy den ſinne, ſoo naer doenlijck is al-"hier in Duytſch geſtelt hebben.

"Godt Almachtigh ter eeren, ende ter eeuwiger Memorie van Willem "van Naſſauw Prince van Orangien, als een Vader des Vaderlandts, de "welcke den dienſt van den Nederlanden meer heeft gheacht, als de wel-"vaert ende voorſpoet van hem ende de ſijne, ende over ſulcks meeſt uyt "ſijne eygen middelen heeft bekoſtigt ende op de beene gebracht tot twee "reyſen, twee machtige Legers, en daer mede door ordre ende hulpe van "de Heeren Staten van den Lande de Tyranye van de Spaengjaerden ver-"dreven ende af-geweert: de ware Religie, midtſgaders de Privilegien "van den Lande wederom ingevoert ende in ſijn ouden ſtate gebracht, ende "ten laetſten de vryheyt van den Vaderlande weder bekomen zynde, ghe-"veſticht in handen van den Prince Mauritius ſijnen Sone ende Erfgename "van ſijne deughden. Den welcken in oprechte Godvruchtigheydt, Wijſ-"heyt, onverwinnelijcke Cloeckheydt beſtaen hebbende, Phillippus de "tweede van dien name Coninck van Spangien, een vreeſe van Europa, "ſelver heeft gevreeſt, ende niet vervaert noch onder gebracht, maer met "een gekochte Beul, door ſchelmſche verraderye ende bedeckte lagen van "'t leven heeft doen berooven. Hebben de Geunieerde Nederlandtſche "Provincien dit doen ſtellen, als een eeuwigh teycken van ſijne dienſten "ende verdienſten.

"Ende aen het voeten-eynde van de Tombe op den vijfden trap, is een "Figuere repreſenteerende den Perſoon van den Prince van Orangien, als "levendigh Gewapent zynde, hebbende voor zyne voeten een Casket ver-"ciert met Plumagie, alles van Bronſe, t' ſamen met de ſit-plaetſe van een "cierlijcken antyckſchen Stoel. Ende zyn vorder alle de moluringe ende "ciraten alles konſtelijck ende cierlyck gemaeckt, ende geordonneert naer "den eyſch van 't werck. Noch t'eynden 't hooft eynde ſtaet een vliegen-"de Fame van Bronſe, mede groot ſes voeten met twee Baſuynen in de han-"den, de rechter blaſande, de ſlincker nederhangende. Alle de Figueren "zyn ſelver mette handen van den voornoemden Meeſter Henrick de Key-"ſer gemaeckt: de ſteen al t' ſamen natuyrlyck ende niet artificieel. Dat is "ſoo ſchoonen cierlycken werck als ergens te vinden is, ende komen da-"gelijks van alle verre plaetſen, vele luyden om 't ſelvighe te beſichtigen, "verwondert zynde, niet alleen van de cierlijckheyt des ſelfs, maer die "verſtant hebben van de Conſte, zyn ook verwondert van de uytne-"mende konſte daer inne ghebruyckt. Nicolaes de Clerck tot Delff, "heeft 't ſelve, ſoo naer mogelijk is, in Copere Platen doen naer ſnij-"den.

Aldus verhaalt de gemelde *P. Bor*, de princelyke tombe, door den beroemden kunſtenaar *Hendrik de Keyzer*, na des mans bynaam zeker wel keizerlyk uitgevoert, in zoo verre dat men in gantſch *Europa* naaulyks eene graftombe zal vinden, die heerlyker en voortreffelyker is als deze, die alle kunſtenaren, in de beeldhouwery en bouwkunſt ervaren, op 't minſte gezicht derzelve in verwondering vervoert, en eenparig doet betuigen dat hier kunſt en pracht aan elkander getrout zyn. Ia de voornaamſte kunſt-

kenners,

kenners, die veele buitegeweſten doorreiſt hebben, zeggen, dat ingeval men in deze landen meer zulke heerlyke kunſtſtukken vond, men zich te vergeefs zoude vermoeien om naar het vermaarde Romen en Italien te reizen, om aldaar de beroemde gedenkſtukken der Romeinſche meeſters te bezichtigen, dewyl hier dan genoeg te vinden zou zyn om den leerluſt te oeffenen, en door deſzelfs voorbeelden tot de hoogſte volmaaktheid der kunſt op te klimmen. Om den lezer dan, voor zoo veel ons doenlyk is, een recht begrip van dit eeuwige gloryteken te geeven, zullen wy, gelyk op eenige andere graftomben voorheen is gedaan, 't beruchte eergraf van naby beſchouwen en uitleggen. Voor eerſt, aan de voeten van dit kunſtryke marmere beeld, vertoont zich een hondt, wiens getrouwigheit wel verdiend gedacht te werden; want wanneer zyn heer overleden was, weigerde hy van hem te ſcheiden, en onthield zich van eeten en drinken, zoo dat hy ten laatſten uit enkele rouw zyns meeſters, en honger en dorſt, zyn leven ook met de dood verwiſſelde. De zeſtien metale wapenſchilden met hare behoorlyke koleuren onderſcheiden, hangen binnewaarts aan de vier hoekſtylen, alle van witte Italiaanſche marmerſteen gewrocht, ieder de 4 quartieren van den overledenen verbeeldende; als *Naſſau*, *Stolberch*, *Heſſen* en *Koningſtein*, die alle met voordacht zodanig van malkanderen zyn verdeeld, dat men van alle zyden waar men ſtaat, en 't gezicht laat weiden, altyd vier van dezelve kan beſchouwen. De vier metale vrouwenbeelden, welke aan de vier hoeken in de toetſteene nichen ſtaan, munten in ſchoonheid uit, en vertonen 't uitterſte vermogen der kunſt: het eerſte verbeeld de *gerechtigheid* met eene vergulde weegſchaal in de rechterhand, terwyl de ſlinker in de zyde is geſteld; voorts vertoont deze vrouw, deftigheid en aandacht in 't gelaat, 't gezicht uit enkele zucht der billykheit op den evenaar ſlaande, die teffens in de kunſt der zinnebeelden een ſchildery is van rechtvaardigheid, altyt bereid om zonder aanzien van perzonen ieder 't zyne toe te wegen; eene deugt zeker die de moeder aller deugden wel mag genaamt worden, en een ſtraal van godlykheit op 't voorhooft draagt. Het tweede beeld vertoont de *Vryheid*, wiens wezen van majeſteit en achtbaarheit blinkt, in de rechterhand eene vergulde ſcepter, en in de ſlinker een vergulden hoed dragende, op den hoed ſtaan deze letteren, *aurea libertas*, *gulde vryheid*. De ſcepter verbeeld de vrye heerſchappye die haar volmaakt en natuurlyk eigen is; want de vryheid is een volſlage en ongeſtoorde bezittinge zoo van lichaam als gewiſſe, die door verſcheide beweegingen werd gedreven. De hoed werd haar toegeeigent, om dat de Romeinen wanneer zy een ſlaaf in vryheid wilde ſtellen, na dat zy hem het hair na gewoonte hadden afgeſchoren, zy hem een hoed op het hoofd zette tot een teeken van vryheid. Het derde beeld is de *Godtsdienſt*, een vrouwe in welkers aangezicht heerlyke en koninglyke trekken ſpelen: in de rechter hand houd ze een open boek, waarin zy met aandacht ſchynt te lezen; terwyl de linkerhand vol bevalligheid met een gulden tempel pronkt, die met het einde op de dye van haar been ruſt, dat een weinig verheven is, overmits de voet dezer godtskapel op een hoekſteen, Kriſtus verbeeldende, ſteunt, gelyk hy ons in de h. ſchrift werd voorgeſteld; het boek vertoont de h. ſchriftuur. Het vierde beeld, is de *Sterkheit*, die in plaats van een helm, een bekkeneel van een leeuw op 't hooft draagt; dees is van een ontſachlyk en aanzienlyk weezen, en gelyk de ſterke leeuw met goede manieren en geregelde beweeging zich ten ſtryde aangord, zoo

beeld

beeld hy ook met een uit de *voorzichtigheid*, om welke reden ditbeelt mede een doorntakie in de rechterhand houd, een zinneprint der voorzichtigheid, die altyd met de ſterkte en dapperheid in een gareel moeten trekken, dewyl de ſterkte zonder voorzichtigheid of beleid, in hare woede haar eigen graf boud. Waarom de poeet *Alciatus*, op zyn zinnebeeld van de voorzichtigheid, deze rymen daar onder ſtelt:

Niet al te haeſt, maer ſoetjes aen
Legh over wat beſt is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te ſnel,
Dat paſt een deftigh Man ſeer wel.
Die lang ſaem met ryp onderſcheyt,
Moet matigh zyn, in ſyn beleyt.

De vierderlei princelyke devyzen in de acht vierkanten boven de achteen parige kolommen, en het vogeltie *Alcion*, in de uitbeeldinge van het eerſte devys, by de oude Egiptenaren voor de geruſtheit of ſtilheit verbeeld, en voorts de drie andere zinſpreuken, benevens de ſchreyende kinderen met brandende fakkels in de handen boven op het pavilioen zittende, zou men hier ook kunnen uitleggen, doch wy zouden miſſchien in deze beemden der zinnebeelden te ver uitweiden. Achter het graffchrift des prince, verhaald de auteur, dat aan 't voeteynde van de tombe een zittende figure is, die de perſoon van den overledenen vertoont, dat is aan het hoofdeinde ofte weſtzyde: waar in de oude manier, om met de voeten na het ooſten en 't hooft na het weſten iemant in 't graf te zetten, is opgevolgt, daar wy ſlus onze aanmerkingen op maakten. Dit beeld van den doorluchtigen vorſt, hem natuurlyk naar 't leven gelykende, is mede van metaal, en niet minder heerlyk als des mans deugt onſterflyk is, die niet alleen door dit glinſtrend eerteken, maar ook eeuwig in de harten der brave Nederlanderen zal leven; 't beeld pronkt met zyne volle wapenen, rapier, eſcarpe, en gouverneurs ſtaf in de zyde. Boven zyn hooft, tegen aan het bovenſte verwelfzel, ziet men het wapen des overledenen zeer kunſtig gevoegt, zynde *getimbreert* met drie helmen, welkers middelſte recht ſtaande met een prinſelyke kroone verſiert is, boven welke men twee gulde hertshoornen, voor *cimier* ziet ryzen. Voorts vertoont het werk zich van voren als een zeer heerlyk perſpektyf en aangenaam doorzicht door tien kolommen. De metale Faam aan het voeteinde, recht achter het zittende prinſebeeld, ſtaat met uitgeſpreide vleugelen en ontſtoken bazuine, op een wit marmere pedeſtal, ruſtende alleenlyk op de teenen van den rechter voet op vier tronien, mede van bronze, verbeeldende de vier winden, de ſlinkervoet achteruit ſtekende, om te willen vliegen, en de grootdadigheid des neergeſlagen prinſe, in alle de hoeken des werelds te verbreiden. De ouden hebben het gerucht of de *faam*, ten opzichte van hare wonderlyke ſnelheid en ſtaag doordringende kracht, altyd met vleugelen uitgebeeld, waar van men by den poeet *Virgilius lib. 4. æneid. v. 147*, een byzondere beſchryvinge leeſt, welkers zin in 't Nederduits aldus door den grooten Vondel is overgezet.

De ſnelſte plaegh van al wat iemant plaeg kan noemen,
De vlugge Faem loopt door ganſch Lybien alreê,
En al de groote ſteen. Zy leeft als ze ergens meê

Magh

Magh ommeloopen, en zy groeit in 't ommeloopen.
In 't eerſte komt ze, uit vrees, bekrompen aengekropen:
Dan neemtze plotſeling de lucht in met haer vlerk.
Zy ſtapt op d'aerde, en bergt haar hooft in 't driftig zwerk.
Men zegt, dat d'Aerde, die haar moeder is, bezeten
Van wraek, om dat de Goön de reuzen nederſmeten
Uit gramſchap, haer, de jongſte en ſlimſte van dien aert,
Na reus Enceladus en Ceus, heeft gebaert,
Hun aller zuſter, ras te voet en ſnel in 't vliegen;
Een vreeſlyk groot gedrogt, het welk, (ik ſchyn te liegen)
Zoo meenigh wakker oog, zoo veele tongen heeft,
Zoo meenig open oor, als pennen, daer 't op zweeft
En pluimen aen zyn lyf. Het komt by nacht gevlogen,
En ſnorren tuſſchen aerde en lucht, en 's hemels boogen,
Geen vaek beſchiet zyn oogh. 't Zit daeglyx doorgaens heen
Op tin of torentrans, verbaeſt de groote Steen;
Zoo wel van logentael als van de waerheit zwanger.

Wy zullen hier uit verſcheide eervaarzen op onzen heerlyken prins deze alleen, door J. de Dekker gemaakt, plaats geven.

Als Spanie Nederland zyn jok zocht op te drukken
Zocht ik dat Vrye Volck te vryen van dien ſmaed:
En hadde mogelyck myn opzet zien gelucken
Zoo 't my aan macht niet meer gefeilt had, als aen raed.
Terwyl ik dan de nood en zwarigheid der tyden
Het hooft biê dag voor dag, en vaſt met ſtut by ſtut
De Vryheid onderzett, word binnen Delft, o lyden!
Door 't moordgeſchut eens ſchelms zoo groot een werck geſchut.

Maar laten wy dezen grontlegger onzer vryheid een eergraf in 't geheugen bouwen, en eeuwig aan zyne daden en deugden gedenken, en nu onze oogen naar eenige andere graffieraden heenwenden.

Verhandeling der graffchriften en graffieraden;

Tegen aan de noordweſtpylaar van het koor vertoont zich het graffchrift van den heer *Hadrianus Berchout*, met deſzelfs huisvrouwe *Margareta van Berenſtein*, paulus dochter: dees was, na dat hy verſcheide ampten en bedieningen bekleede, twee maal wegens de provintie van Holland afgezonden in de generaliteits rekenkamer, daarna wegens de zelve provintie in den raad van ſtaten, en ten laatſte verkoozen tot raatsheer in den hove van Holland, en eindelyk in den iare 1620 overleden. Van gelyke ziet men aan de zelve noordzyde, meede aan een pylaar, niet verre van den anderen, een fraai opſchrift van den heer *Paulus van Bereſteyn*, in zyn ed. leven verſcheide malen burgemeeſter dezer ſtad, en van zyne huisvrouwe *Volkera Nicolai*; hy ontſliep in den iare 1625, in het 77 iaar zyns ouderdoms. Niet verre hier vandaan, in den noordtrans van het koor, leid in het graf zyner voorouderen begraven 't eeuwig orakel van Delft, dien beroemden en doorgeleerden heer *Hugo de Groot*, met 8 quartieren, zynde de wapenen van twee zyner zoonen ook met 8 quartieren verſiert. D'eene is met de ordre van s^t. *Marco* van de republyk van Venetien opgetooit. Voorts zyn beide hunne kaſſen (wegens hunne hooge krygsbedieningen) met *wapenrokken*, *rydegens*, *ſporen*, *gantelets*, *caſquets*, en *cornets* geſtoffeert.

Tuſſchen de twee gemelde graffſchriften, boven aan de yzere ſtaven van de pylaren, zyn noch twee wapenkaſſen van doorluchtige perſoonen hangende, het eene van *Johannes Gordonius*, ridder, heer in *Smidars* en *Scrvan*, kollonel over duizend man, ten dienſte van zyne keizerlyke majeſteit, gouverneur van Egra, kamerling van keizer Ferdinand II, overleden te *Danſik* in den iare 1648, wiens wapenkaſſe niet alleen met de voornoemde ornamenten zyn gevult, maar daarenboven met rouwkornette en gouverneurs ſtaf. aan de andere zyde des pylaars hangt die van *Georgius Reinhardus Weiderholt a Weidenhoffen*, ridder geſlagen van zyn roomskeizerlyke maieſteit, heer in *Pouderoyen*, kollonel en gouverneur van *Bocholt*. Verders is koor en kerk byna overal voorzien van veele byzondere wapenen, waar van 'er ſommige met vanen en andere eertekenen, naar de hoedanigheden van ampten en bedieningen der overledenen, pronken. Maar in het onderzoeken en naſpeuren van alle voorledene aanmerkenswaardige zaken dezer kerke, heb ik onder andere (in zekere verzamelinge van allerlei iok- en ernſtige graffſchriften door den geleerden heer *Franciſcus Swertius* weleer by een vergadert) iets byzonders gevonden, 't welke men voor heen in deze kerk placht te leezen, wegens twee getrouwde luiden, dat ik hier plaats zal gunnen.

Als men duyſent ſes hondert en vyff heeft geſchreven,
Den een-en-twintighſten JANI, *weerdich te verclaren,*
Heeft ANTHONIS CORNELISSZ *de Werelt begeven,*
Als hy die beleeft hadde een meer als 100. *Jaren.*
En MEYNSGEN HUYGHEN *ſyn Huys-Vrouw moeſt ook van hier varen*
Weynich uren nae hem, negen-en-tnegentich Jaer oudt,
Hy van Lis, en ſy van Hillegom geboren waren,
Wett'lyck over LXXV. *Jaren gehoudt,*
Sijn beyd' op den XXII. *(in alder eenvout)*
Door laſt des Magiſtraet, die haar conſent daer toe gaven,
Ter eeren haren ouderdom, die ſoo lang waren getrout,
Binnen Delft over-luydt, en in de Nieuw Kerck begraven,
Dry wond'ren merckt men in des twee arm van haven.
Dats, dats beyd des weldaet hebben verworven, fijn,
Soo lang' geleeft, lang' gehout, en gelyck geſtorven, zyn.
Tegelyck overdenckt dit by hem ſelven wijſlyck,
Siet, alſt al geleeft is, moeten wy noch ſterven,
En ſtervende ons vleeſch booſe luſten af-grijſlijck,
Leven wy Gode, om ſyn eewich Rijck te erven:
Vreeſt darom de doodt niet, die d' Lichaem can bederven.

Overmits dit gedenkſchrift na alle waarſchynlykheit op een hangend bord zal geſtaan hebben, is het wechgeraakt, en niet meer te vinden, waarom wy het om zyne zeldzaamheid waardig geacht hebben door ons geſchrift te vereuwigen.

Dus hebben wy het merkwaardigſte dezer kerke, zoo ver ons d'oude ſchriften hebben bygelicht, afgehandelt. Nu ſchynt 'er noch iets van 't geene zoo voor als na den brand is voorgevallen, te mangelen.

Vier iaren naar den voorgedachten brand wierd door eene ordonnantie beſloten, want al de kerkverſierſelen waren verſmolten of tot as verteert, dat men de outaren en outaartafelen weder in zyn ouden ſtaat zou herſtellen,

len, en ieder gilde wierd belaſt zyn outaar te herſtellen, maar dit bevel is in dien tyd niet werkſtellig gemaakt, dewyl miſſchien de onkoſten doen noch niet uitgevonden konden werden; zoo dat de overheit weder 4 iaren na het voorgaande een ordonnantie uitgaf wegens het oprechten der outaren van de gildens, by manier van gebod, dat van dezen inhoud was: *Alſoe doir die verhengeniſſe Goedts Almachtich alle die Autaren in beyde die Parochie Kercken, mitten vermaerde Brant van Delff af-gebrant ſyn, Soe iſt dat myn Heren vande Gerechte omme die ſelue Kercken ter eeren Goedts wederomme te verzieren, geordonneert hebben datmen inder Kercken wederomme ſtellen ſal, ſcoene ende wel gewrochte Tafelen van eenre fatzoen, daer van den patronen by den Kerck-meeſteren vuytgegeven zullen worden, wair inne men Pourtreture Schilderen ſal van diuerſche Hyſtorien ende materien. Gebieden dair omme alle Hoeftmans ofte Regierders van die Gildens, tſelue ſulcx tachteruolgen te volcoemen ende op ſyne tijt ſulcke Tafelen te doen maecken, ſonder backen ofte yet anders te ſtellen, op peyne van alle tgundt contrarie gedaen worde, vuyt hoerluyden eygen Boerſe te gelden, ende nair hem weder te nemen tgundt ſy al zulcx contrarie deſe Ordonnantie doen ſtellen hebben, Ende dair en tenden van hoerluyden insbedienten gecorrigeert te worden by Scepenen.* Dit was getekent den 19.... des iaars 1544, Delfſche ſtyl, en leit noch in het komptoor der heeren kerkmeeſteren in de lade C. Hier van is noch overgebleven een patroon of tekeninge van eenige outaartafelen, waaruit men de deftigheid noch kan zien. De elendige ſtaat van beide de parochiekerken na den gezeiden brand heb ik, zoo veel my doenlyk is, ook aangewezen, als mede hoe de gildens om dien brand belaſt waren tot het opbrengen van eenig geld tot herſtellinge van de kerken en kerkdienſten, 't welke wel 10 iaren achtereen duurde, doch die ten laatſten in het elfde iaar op gildenskermis wierden ingetrokken, gelyk uit de akte kan vertoont worden, die aldus luid: *Alſoe myn Heeren verſtonden zeecker altricatie te weezen, onder den Gilden-meeſters ofte Hoeftmans, ende die Kerck-meeſters deeſer ſtede, beroerende den incoemſte vande zelue Gildens, ende hoe langhe die den Kerck-meeſters volgen zullen, ende by den Hooftmans vuytgereyct ſoude worden, Soe is geſlooten ende geaccordeert by die ſelue myn Heeren dat die altſamen den Kerck-meeſters van beyden Kercken volgen ende vuytgereyct zullen worden, voor tleſte, van tgundt verſchenen ende geuallen is in de Gilden Kermiſſen leſt gepaſſeert, te weeten vanden Jaere* XV^{c} *zeuen ende veertich ende langer niet, ende by geualle zy bevinden hem daer niet genoech mede behulpen te zyn, Soe wort hem noch geconſenteert een Beede by den Huyſſen doer die Stadt te moeghen doen.* Deze waren in de voorgaande ordonnantie getekent by den heer ſekretaris *Cornelis Artſz* (te weten, *vander Duſſen*). Tot het dagelyks onderhoud der kerken, behalven de gewone inkomſten, zyn 'er ten allen tyden noch eenige vervallen en voordelen geweeſt, zoo wegens de graven, het luiden der klokken over de overledenen, als over andere zaken. In een oud grafboek op parkament geſchreven, vinde ik een oude ordonnantie, inhoudende de boete, en wat men de parochiekerken, onder wiens gebied iemand quam te overlyden, geven moeſt, ingevalle men het lyk tot eenige andere plaatze ter aarde wilde beſtellen; de ordonnantie hier van was van dezen inhoud: *Dat ſoe wie binnen Delft wonende af-lijvigh werdt, ende ſyn Sepulture tot eenige andere Stede begeert dan in eenige van de twee Parochyen Kercken ofte in dat Gaſt-huys onſer Stede, dat ſyn Erfnamen dair over gelden, geven, ende betalen zullen den Gods-huys-meeſters tot der Kercken behoef in welcke Parochie*

by afflivigh geworden is, een van de vier ſtal-Kaerſen die men over de Dooden barnen ſal, ende die ſal ten minſte vyf pont wegen, ende dair toe vier Gouden Engelſche Nobelen, of payement harer wairde, die de Godts-huys-meeſters van eenigen onſen Parochy Kercken, aldair dat in geboeren ſal, wt des Dooden reetſten gueden in halen ende inpanden ſullen, oft wet ſchulde wair. Doch de geldboete wierd noch in de zelfde eeuwe, te weten in den iare 1490, weder afgezet; wanneer men niet goed vond de 4 nobelen na het voorſchreve bevel in te vorderen, maar alleenlyk de ſtalkaarſen. De waslichtmakers die de leverantien op de uitvaarden hadden, wierden by een byzonder gebod in den iare 1552 gelaſt, om voor het pond van iedere ſtalkaars maar te mogen rekenen 5 ſtuivers. Men vind noch verſcheide andere bevelen van het geene een ieder verbonden was aan zyne parochiekerk te betalen wegens het waslicht op de graven, waarin beſloten wierden de kaarſen die de kerk toequamen. Maar in een oude ordonnantie wegens de graven, vernieuwt in den iare 1459, werd zelfs verboden (in gevolge van de kerkelyke wetten) geen graven voor gelt meer te koopen of te verkoopen; dus luid de ordonnantie:

SCoudt Scepenen ende Rade der Steden van Delff, hebben by guetduncken vander Vruetſchap geordonneert dat men geen Grauen binnen der Parochi Kercken, of opte Kerc-houen der ſeluer Stede, copen noch vercopen en ſall, noch nyemant enigen eygendom an gonnen of conſenteren, alſoet openbairlic inden Geeſtelijcken Rechten verboden is, Mar dat die Kerc-meeſteren inder tijt weſende, ſonder enyge voirwairde of Comanſcap dair of te maken, den gheuen die ſy willen om Goodſwillen wel ſellen mogen gonnen die Bruycwair van den Grauen, in al-ſulcke ſchijn ende manieren dat die gheen die die Bruycwair dair of gegont wort ende ſyn Erfnamen, ende nacomelingen dair in begrauen ſullen worden, ende nyemant anders, ten ſy by ſynen of ſynen Erfnamen ende nacomelingen willen, of dat men die ſelue Grauen van node te doen heeft, ende wairt dat men die Grauen van node te doen hadde, dair ſoudtmen dan om kauelen van wat eynde datmen beginnen ſoude. Ende die gheen die die Bruycwair gegont wordt ſelmen teykenen in den Graef-boec ter plaetſen dair hi dat Graf begerende is, ende en quaem nyemant van ſynen Bleude ſo ſel dit Graf beſtoruen op ſijn Breuderen ende Zuſteren, of op ten geenen die van hairen Bleude gecomen ſijn na haire Doot na Scependoms Recht, Ende verſtorue yemant op wien enich Graf in den Graefboeck geteyckent ſtaet, alſo datmen nvet beproeuen en conde dat van hem yemant after gebleuen wair die die Bruicwair mochte beſitten na der formen voirſz. ſo ſoude dat Goodſ-huys dat Graf weder tot-eygen an vaen, ende ſynen wille dair mede duen.

Maar dewyl de kerken dagelyks veel nodig hadden tot haar timmeragie en onderhout, om alles in orde te houden, als ook tot was en ander licht, zoo werd weder ingeſtelt en geboden, dat een ieder, die van de kerkmeeſteren op de voorſchreve maniere het gebruik van een graft werd vergunt, na gelegentheid der plaatze, de kerkhoven zelfs daar mede in begrepen zynde, eenige engelſche nobelen, 't zy een, twee, drie of vier zouden betalen; boven dat, noch van het open doen der graven, wierd elke reis na rato van de iaren ook al iets gegeeven; welk kerkrecht men zeer dikwils na gelegentheid der zaken, en nodigen onderſtand der heiligdommen van doen had, of om haare laſten te betalen, die door de overheid verlicht of verzwaart wierden, gelyk de ordonnantien noch kunnen toonen; het geene

ne na die oude gewoonte hedendaags noch werd onderhouden, en ten voordeele derzelve kerken geheven en betaald: gelykmede het recht over het luiden van dooden, in welke gewoontens, ſedert de voorlede tyden verſcheide veranderingen zyn voorgevallen: want in plaats dat men nu voor een ieder daar over geluid word, met alle de klokken te gelyk luid, had men van outs een gewoonte dat men de eene klok maar alleen roerde, terwyl men de ſtaat en waardigheid van den overleden perzoon in acht nemende, na mate grooter of kleinder klok bezigde, want na de groote der klok was men gehouden te betalen, gelyk wy in de beſchryvinge van de oude kerk genoegzaam hebben aangeweezen. En dewyl de gildens, voor al op hare patroondagen, feeſt en teerdagen, de klokken gedurig door hunne knechts lieten luiden, waar van de kerk geen voordeel trok, wierd 'er, ten verzoeke van de kerkmeeſteren der beide parochiekerken, een orde beraamt en opgeſtelt, hoe, en over welke perſoonen men voortaan de groote klok zou luiden, als ook wat de gildens geven zouden als zy begeerden te luiden: zoo dat 'er onder andere, wegens 't luiden over de dooden van de gemeente, dit volgende beſloten wierd: *voirt ſoe en ſalmen die groote Clocke over niemandt luiden, dan over die gheen die in die veertigh ofte Vroetſcip zyn, ende over hair wiven ende kinderen op dat het hem luyden believt; ende oock over die kerckmeeſters, ende voirt over alle prieſters dair dat voir begeert wordt.* Alle deze heeren waren gehouden aan haare parochiekerk ieder ten minſten een pont groot by teſtament te legateeren, ende *dair voir* zoude *die Kercken doen luyden eerlycken op haire koſt als dat behoert* enz. welke ordonnantie noch te vinden is in het komptoor der heeren kerkmeeſteren in de lade B; zoo dat deze ordre wel ſchynt geſtrekt te hebben, en maar alleen daar op uitgeweeſt zal zyn, om den adel en rykdom van de burgery te onderſcheiden. Maar met de verandering van den godtsdienſt is 'er in deze dingen ook al veele omwending gemaakt, en voor zoo veel den overluiden belangt (op een andere manier zonder voorgaande bepaling ten voordeele van de kerk althans noch durende) is 'er ſedert de reformatie, myns wetens, onder de kerkelyke niet veel zwarigheids, als zynde een onverſchillige zake, gemaakt: alleen is tot myne kenniſſe gekomen, dat in de ſynode, gehouden te Delft in den iare 1587, beſloten is, dat men zoude aanhouden om het luiden der klokken, over ionge afgeſtorve kinderen te doen ophouden. Noch is van ouder tyden, tot voorkominge van alle ſchade die deze kerken van hare ſchuldenaren zouden mogen komen te lyden, dit byzonder voorrecht aan haar gegeeven.

WT Burgemeeſteren Scepenen ende Raide der Stede van Delf, doen cond ende kennelijck allen luyden, ende Certificieren mit deſen onſen jegenwoirdyghen Brieue, hoe dat opten viertienſten Dach in Decembri inden Jare van zeuen tſeuentich ouerdragen gheſloten ende geconſenteert was byder Vroetſcip, dat alle ſculden diemen die Oude Kercke ende nyeuwe Kercke ſchuldich is, ende namaels ſculdich worden mach, die Kerck-meeſteren eerſt ten minſten eens eyſſchen ende manen ſullen den gheenen dieſe ſculdich zyn, ende iſt ſaecke dat die ſculdenaren alſdan nyet en betalen, zoe zullen die Kerck-meeſteren die ſculden mit der Stede Bode in moghen halen, gelyckerwijs ende in alre manyeren oft binnen achte daghen van gueder reeder Comanſchippe wair. In kenniſſe dat dit aldus geſchiet ende wairachtich is, ſoe hebben wy Burgemeeſteren Scepenen ende Raide voirſchreue onſer Stede Zegel ten zaeken hier onder aen deſen Brief doen han-

gen. Gedaen int Iaer ons Heeren duysent vier hondert vier ende tachtich, opten XXIXen. *dach in Novembri.* Was onderteykent

I. WTRECHT.

Van de koustistorie of kerkekamer.

Eer wy deze kerk verlaten, moet ik in 't kort noch gedenken, dat ten oosten in de bocht van den trans des koors dezer kerke, de plaats is alwaar de kerkelyke vergaderinge werd gehouden, zynde voor deze geweest een *Sakristye* of kamer daar men de kerkelyke versierselen en reliquien bewaarden, en nu de vergaderplaats des kerkenraats is, die uit de dienaren des goddelyken woordts met de ouderlingen, ten overstaan van twee afgezonderde heeren uit de maiestraat bestaat, om aldaar (volgens het 29 artykel van de kerkordeninge gestelt in de synode, met volmacht van de ridderschap, edelen en de steeden van Holland ende Westvriesland, gehouden in 's Gravenhage in den iare 1591) op alles opzicht te hebben, die des noot zynde in voorvallende zaken te helpen raad pleegen, ten einde alle zaken in de kerke met goede ordre, en tot de meeste stichtinge mogten verricht worden, alle ergernissen onder de gemeente gereezen, of noch te ryzen, wechgenomen en voorgekomen mogen werden; ende eindelyk te verhoeden dat in de voorzeide samenkomsten geen andere dan kerkelyke zaken, en op een kerkelyke wyze, behandelt zouden werden: zie de *synode van 's Gravenhage des iaars* 1591, *art.* 28. 29. In deze zelve kamer werd des zondaags na de namiddagpredikatie gecatechiseert, en de kinderen werden hier ook door de respective heeren predikanten in de week in de grondstukken des geloofs onderwezen. Het gantsche koor met zyn omgaande trans is van de kerk afgesloten met drie hekken, ten wederzyden een klein, en in het midden een groot en zwaar hek van wagenschot, in den iare 1627 door eene *Niclaes van Assendelft*, en zoo heerlyk geschikt en gewrogt als men elders kan vinden.

Van de kerkmeesteren.

Beide deze kerken wierden outyts ieder door drie opzienders, die men gemeenlyk godtshuismeesters of kerkmeesters noemde, bestiert, maar na den grooten brand wierd 'er een vierde bygevoegt. Zy wierden ook wel fabrykmeesters genaamt, niet zoo zeer om dat zulke uitstekende zware gebouwen gedurig onderhout nodig hadden, maar wel bezonder, om dat men van outs die merkelyk vergrootte en verbeterde, om welke reden men zulke mannen, zich der boukunde verstaande, hier toe dienstig oordeelde.

Nu zyn beide deze parochiekerken onder eene bestieringe van zes kerkmeesteren te zamen by een getrokken, welke kerkmeesteren gemeenlyk uit de aanzienlykste leeden van de achtbare regeeringe dezer stad genomen worden, 't welk tegenwoordig zyn de heeren,

MR. EWOUT VANDER DUSSEN, HEER VAN ZOUTEVEEN, IN MIDDELHARNASCH, &c.
MR. JOAN SLICHER.
MR. GASPAR VAN KINSCHOT.
CORNELIS SPIERING, HEER VAN SPIERINGSHOEK.
MR. ADRIAAN VAN ASSENDELFT.
MR. ARENT BRUINSZ VANDER DUSSEN.

welke zes heeren het opzicht over deze twee heerlyke en schoone gebouwen hebben, en alle de inkomsten van dien bestieren; de ordre der stoelen en banken, het verkoopen der graven, en voorts alle het recht van beide deze kerken, als

't

't openen der graven, 't beluiden der dooden, en andere zaken, zyn hen ook bevolen, werdende uit hare gewone inkomſten (beſtaande voornamentlyk uit een goed getal obligatien, land, pachten en huishuuren enz.) onderhouden. De predikanten, ziekebezoekers, organiſten, en voorlezers, werden gemeenlyk voor het meerder gedeelte wegens hun iaarlyks traktament by den rentmeeſter op vier termynen betaald.

Behalven deze twee deftige parochiekerken, hebben te Delft van outs noch een groot getal gaſthuizen, klooſters, en kapellen geſtaan, die Delft geen geringe heerlykheid en luiſter hebben bygezet. Doch eer wy overſtappen om die te beſchryven, zullen wy alvorens op deze kerken laten volgen de naamlyſten van de heeren kerkmeeſteren, ſedert den iare 1445. tot nu toe.

Naamlyſt der Heeren KERKMEESTEREN van de Oude Kerk.

Anno 1445.

Beukel Jooſtenſz.
Dirk Duiſt Hendrikſz. van Voorhout.
Dirk Corſtenz. van Alkemade.

Anno 1455.

Claes Floriſz.
Dirk Dirkſz. van Bleiſwyk.
Jacob Gerritſz. van Bleiſwyk, *obiit* 1484.

Anno 1457.

Gerbrand Jacobſz.
Claes Matthyſz.
Claes Floriſz. Hart.

Anno 1477.

Pouwels Pouwelſz.
Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt.
Boudewyn Hart Boudewynſz. *obiit* 1487.

11 *Nov.* 1536.

Dirk Dirkſz.
Pieter Dirk Wouterſz. *ob.* 8 *Sept.* 1549.

Jan Dirk Harpertſz. Uttenbrouk, *ob.* 25 *July* 1554.

Mey 1537.

Jacob Cornelis Jacobſz.
Boekel Jooſt Aemſz. vander Burch.
Lambert Michielſz. van Kriekenbeck.

10 *Nov.* 1537.

Pieter Vrankenſz. vander Meer, *ob.* 9 *Aug.* 1558.
Cornelis Michielſz. Voſmaer, *obiit* 19 *Maert* 1563.
Sasbout Corneliſz. vander Duſſen, *obiit* 11 *July* 1580.

9 *Nov.* 1538.

Huig Vrankenſz. van Diemen, *obiit* 31 *Jan.* 1545.
Quiryn Aartſz. vander Hooch, *ob.* 30 *Sept.* 1558.
Claies van Utrecht.

9 *Nov.* 1540.

Dirk Corſtynſz. van Alkemade.
Martyn Martynſz. *Brouwer.*

10 *Nov.* 1542.

Dirk Hendrikſz. Duiſt.

10 *Nov.* 1545.

Jacob Jacobſz. Oom, *ob.* 12 *Maart* 1547.

10 *Nov.* 1548.

Dirk Jan Beukelſz. van Santen, *ob.* 1550.

9 *Nov.* 1549.

Gerrit Dirkſz. den Harſt.

10 *Nov.* 1554.

Jan Jan Aperſz. van Meliſdyk.
Pieter, van Opmeer.

10 *Nov.* 1556.

Gerrit Jacob Hovenzoon, *ob.* 27 *July* 1569.

9 *Nov.* 1564.

Michiel Corneliſz. van de Velde.

10 *Nov.* 1565.

Jan Janſz. Sasbout.

10 *Nov.* 1562.

Jan Dirkſz. Bogge, *ob.* 25 *Mey* 1605.

Naamlyſt der Heeren KERKMEESTEREN van de Nieuwe Kerk.

1396.

Arent Vrydachſz.
Jacob Bartholomeeſz.
Jacob Jacobſz. van Bleiſwyk.
Hendrik Bugge.

1458.

Dirk Huge Dirkſz.

Jan Pieterſz. van Buyten.
Hughe Dirkſz van Wael.

Op S. Martynsdag 1489. 11 *Nov. en vervolgens altyd op dien dag behalven daar anders ſtaat.*

Pieter Arent Rutgerſz. van Spangen.
Michiel Gerrit Colynſz.
Cornelis Jacobſz. Gorter.

1490.

Claes Janſz. Buſch.

1491.

1491.
Pieter Ianſz. van Buyten.
1493.
Gerrit Walichſz.
1494.
Balthazar Iacobſz.
1498.
Dirk Arentſz.
1499.
Dirk Hendrikſz.
1501.
Rutger Pieterſz. van Spangen.
1504.
Hendrik Jooſtenſz. vander Strypen.
1505.
Dirk Dirkſz. van Noortwyk.
1506.
Dirk Domanſz.
1511.
Mr. Bartholomees Claaſz. van Diemen, *ob.* 12 *Juny* 1533.

Mey 1513.

Jan Hugen.
1514.
Jan Dirk Simonſz. van Groenewegen.
1518.
Claas Dirkſz. van Nootdorp, *ob*, 23 *Dec.* 1539.

Mey 1519.

Mr. Corn. Arentſz. vander Duſſen, *ob.* 22 *Mey* 1556.
Pieter Vrankenſz. vander Meer, *ob.* 9 *Aug.* 1558.
1519
Mr. Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt, *Ridder van St. Catryn*, *ob.* 11 *Nov.* 1545.
1522.
Pieter Pieterſz. van Beaumont, *ob.* 25 *Sept.* 1552.

Mey 1527.

Dirk Govertsz. Meerman, *ob.* 6 *Nov.* 1544.
1527.
Dirk Dirkſz. van Heemskerk van Beeſt, *de Jonge.*

Mey 1532.

Hr. Andries Gerritſz. Stuelynck, *Ridder.*
1534.
Jan Hugenſz. Cooman, *in den Ancker.*
Jooſt Dirkſz. Keyſer.
1535.
Cornelis Dirkſz. Cornets, *ob.* 11 *Mey* 1538.

Mey 1536.

Jan Borgers.
1536.
Jan Simonſz. Oliſlager, *ob.* 18 *Jan.* 1544.

Mey 1537.

Dirk Pieterſz. *Drappenier.*

10 *Nov.* 1537.

Huig Cornelisz. Verburch.

10 *Nov.* 1543.

Dirk Gerritsz. Meerman, *ob.* 6 *Nov.* 1544.

10 *Nov.* 1544.

Jooſt Pieterſz. Sasbout, *ob.* 13 *Nov.* 1545.

10 *Nov.* 1545.

Gerrit Jooſtenſz. van Es, *ob.* 24 *Oct* 1546.

9 *Nov.* 1546.

Pieter Pieterſz. van Beaumont, *ob.* 25 *Sept.* 1552.

Mr. Jooſt Hendrikſz.
Hubert Arentſz.

10 *Nov.* 1553.

Frans Franſz. Duiſt van Voorhout, *ob.* 20 *Aug.* 1568.

10 *Nov.* 1554.

Cornelis Michielſz. Doelman.

10 *Nov.* 1557.

Jooſt Huigenſz. de Bye, *ob.* 12 *Juny* 1573.
Cornelis Joriſz. vander Burch.

10 *Nov.* 1561.

Jan Jacobſz. van Hoogenhouk, *ob.* 21 *Feb.* 1586.

9 *Nov.* 1564.

Adriaan Simonſz. van Groenewegen, *ob.* 1603.

10 *Nov.* 1565.

Dirk Joriſz. de Bye, *ob.* 1591.

10 *Nov.* 1566.

Gerrit Michielſz. Camerlingh.

10 *Nov.* 1571.

Baſtiaan Corneliſz. Bel van den Berch, *ob.* 1605.

10 *Nov.* 1572.

Huig Jacob Bruinſz. vander Duſſen, *ob.* 31 *Aug.* 1587.
Dirck Harmenſz. de Haan, *ob.* 27 *Juny* 1597.
Mr. Jan Pieterſz. *in 't Houſyſer.*
Frans Michielſz. Camerling.

A°. 1573. zyn beide de Kerken gecombineert, en zyn vervolgens tot KERKMEESTEREN van de Oude en Nieuwe Kerk aangeſtelt:

14 *Nov.* 1573.

Huig Iacob Bruinſz. vander Duſſen, *ob.* 31 *Aug.* 1587.
Dirk Harmenſz. de Haan, *obiit* 27 *Juny* 1597.
Mr. Ian Pieterſz. *in 't Houſyſer.*
Pieter Wouterſz. vander Burch, *ob.* 25 *Aug.* 1582.
Govert Willemſz Braſſer, *obiit* 10 *Nov.* 1600.
Ian Ianſz Graswinkel *de jonge*, *ob: Dec.* 1584.

11 *Nov.* 1575.

Cornelis Iacobſz. Fyck, *obiit* 3 *July* 1583.
Gerrit Hendrikſz. van 's Graveſande, *obiit* 15 *Oct.* 1589.

14 *Nov.* 1579.

Nicolaas Willemſz. van den Heuvel, *obiit* 18 *Sept.* 1583.

11 *July* 1580.

Nicolaas Arentſz. Swaenshals.

17 *Jan.* 1584.

Adriaan Simonſz. van Groenewegen, *obiit* 1603.

5 *Jan.*

5 *Jan.* 1585.

Boekel Dirkſz. van Santen.

11 *Jan.* 1586.

Willem Iacobſz. Voorburch *ob.* 1608.
Adriaan Vincenten Sweys, *ob.* 25 *Feb.* 1629.

3 *Jan.* 1587.

Boekel Boekelſz. van Santen, *ob.* 1604.

6 *Jan.* 1589.

Everaert Corneliſz. van Lodeſteyn.
Hendrik Dirkſz. van Santen, *ob.* 31 *Maart* 1606.
Iacob Adriaenſz. Pauw, *ob:* 7 *July* 1620.

6 *Jan.* 1590.

Dirk Dirkſz van Santen, *ob:* 4 *Maart* 1594.
Arent Lauriſſen.

4 *Jan.* 1592.

Hendrik Franſz Duiſt van Voorhout, *ob:* 5 *Oct.* 1605.

2 *Jan:* 1593.

Abraham Janſz Graswinkel, *ob.* 17 *Maart* 1606.

8 *Jan:* 1594.

Robbert Ewoutſz van Schilperoort, *ob:* 19 *Sept.* 1614.

6 *Jan:* 1596.

Dirk Willemſz Braſſer, *ob:* 28 *July* 1608.

3 *Jan.* 1597.

Pieter Jooſtenſz van Ruiven, *ob:* 11 *Oct:* 1627.

6 *Jan.* 1601.

Vranck Reyerſz vander Burch, *ob:* 1 *Sept.* 1619.
Iacob Ianſz Helm, *ob:* 7 *July* 1626.
Nicolaas Anthoniſz van Hodenpyl.

8 *Jan.* 1605.

Dirk Iacobſz. *Zeepzieder.*

5 *Jan.* 1608.

Nicolaas Franſz Sonck.
Nicolaas Lothſz Gaal.

9 *Jan.* 1610.

Dirk Evertſz. van Bleiſwyk, *ob.* 18 *July* 1631.

8 *Jan.* 1611.

Bruin Harmenſz Schinkel, *ob.* 19 *Dec:* 1625.
Dirk Robbertsz van Schilperoort.

11 *Jan.* 1614.

Jacob Bel Sebaſtiaanſz. van den Berg, *ob,* 29 *July* 1615.

9 *Jan:* 1616.

Jan Gerritſz vander Eyk.

7 *Jan.* 1617.

Cornelis Abrahamſz Graswinkel.

5 *Jan:* 1619.

Hillebrand Claaſz. Swanevelt, *ob.* 12 *Mey* 1625.

8 *Jan.* 1622.

Cornelis Janſz Lodeſteyn.

10 *Jan.* 1625.

Gerardo Corneliſz Welhouk, *ob.* 7 *Febr.* 1665.
Everhard van Bleiſwyk.

8 *Jan.* 1628.

Mr. Everard Janſz van Lodeſteyn, *ob.* 29 *Jan.* 1668.

5 *Jan.* 1630.

Frans Dirkſz Meerman, *ob.* 20 *Sept.* 1657.

10 *Jan.* 1632.

Bruin Jacobſz. vander Duſſen, *obiit* 26 *Juny* 1668.
Jooſt Corneliſz van Lodeſteyn, *obiit* 21 *April* 1660.

4 *Jan.* 1653.

Mr. Nicolaas Adriaanſz Bogaert, *obiit* 20 *Jan.* 1654.

9 *Febr:* 1654.

Johan Vrankenſz. Graswinkel, *obiit* 20 *Mey* 1668.

1658.

Aalbert Arentſz. vander Graeff, *ob:* 31 *Maart* 1684.

10 *Mey* 1660.

Evert Dirkſz van Bleiſwyk, *obiit* 4 *Juny* 1662.

1661.

Mr. Maerten Engelbregtſz Pauw, *obiit* 25 *Sept.* 1680.

6 *Jan.* 1662.

Dirk Bruinſz vander Duſſen, *obiit* 12 *Jan.* 1668.
Mr. Andries Adriaanſz van der Goes, *Heer van Naters, obiit* 4 *Dec.* 1669.

1666.

Jan Corneliſz van Bleiſwyk, *obiit* 28 *July* 1696.

23 *Jan.* 1668.

Mr. Zacharias Corneliſz Hofdyk van Bereſteyn, *obiit* 23 *July* 1679.
Mr. Cornelis Corneliſz Onderwater, *ob.* 30 *Sept.* 1680.

23 *Juny* 1668.

Mr. Nicolaes Aarnoutſz. van Bereſteyn, *ob.* 20 *Mey* 1678.

4 *Jan.* 1670.

Dirk Gerritſz Meerman, *Heer van Molenaersgraeff, obiit* 3 *Sept.* 1680.

7 *Jan.* 1679.

Pieter Abrahamſz Hoogenhouk, *ob.* 26 *Jan.* 1679.

6 *Febr.* 1679.

Mr. Adriaan Jacobſz. Fyck, *obiit* 23 *April* 1685.

27 *Sept.* 1679.

Adriaan Willemſz vander Hoeff, *obiit* 10 *Nov.* 1704.

21 *Oct.* 1680.

Arent Reyerſz vander Burch *obiit* 20 *Sept.* 1691.
Mr. Pieter Ewoutſz vander Duſſen, *obiit* 14 *Apr.* 1703.

15 *Mey* 1684.

Mr. Franco Adriaanſz van der Goes, *ob.* 18 *July* 1700.

21 *Mey* 1685.

Mr. Harpert Maertenſz. Tromp, *obiit* 3 *Mey* 1691.

3 *Jan.* 1688.

Dr. Hendrik Joriſz d'Acquet, *obiit* 13 *Aug.* 1706.
Johan Bernardſz della Faille, *obiit* 8 *Oct.* 1713.
Hugo Adriaanſz s'Gravesande, *obiit* 19 *Aug.* 1699.

24 *Jan.* 1699.

Mr. Jacob Adriaanſz Vredenburg van Adrichem, *ob.* 5 *October* 1714.

23 *Jan.* 1700.

Dirk Simonſz Groenewegen vander Made.

6 *Jan.* 1703.

Mr. Adriaan Andrieſz vander Goes, *Heer van Natres*, *ob.* 25 *Maart* 1721.

8 *Dec.* 1704.

Mr. Ewout Evertſz van Bleiſwyk, *ob.* 9 *May* 1723.

21 *Sept.* 1706.

Mr Pieter Pauluſz Tedingh van Berckhout, *obiit* 5 *Febr.* 1713.

7 *Jan.* 1713.

Mr. Ewout Nicolaaſz vander Duſſen, *Heer van Zouteveen*, *in Middelbarnaſch &c.*

14 *Febr.* 1713.

Jan Franſz Meerman, *obiit* 28 *Maart* 1724.

Willem Janſz van Ruyven, *obiit* 9 *Jan:* 1724.

6 *Jan:* 1714.

Mr. Maerten Pieterſz Hoogenhouk, *obiit* 25 *Dec.* 1720.

6 *Jan.* 1720.

Mr. Joan Wigboltſz Slicher.

4 *Jan:* 1721.

Mr. Gaſpar Gaſperſz van Kinſchot.

7 *April* 1724.

Cornelis Willemſz Spiering, *Heer van Spieringshoek.*

28 *July* 1724.

Mr. Adriaen Gerrit Janſz Doublet, *ob:* 3 *Aug.* 1726

4 *Jan.* 1727.

Mr. Adriaen Gerritſz van Aſſendelft.

24 *Nov:* 1727.

Mr. Arent Bruinſz vander Duſſen.

Eenige RENTMEESTERS.

Borger Janſz vander Block.

Mr. Dirk Evertſz van Bleiſwyk, *ob.* 11 *Sept.* 1681.

1681.

Mr. Franco Evertſz van Bleiſwyk, *obiit* 12 *Maart* 1723.

1718.

Mr. Jan Francoſz van Bleiſwyk.

VI. HOOFTSTUK.

't Gasthuis is een der alleroudste onder de geestelyke gebouwen, en droeg voorheen verscheide namen, bezat veel goederen, en had drie altaren; was uit- en inwendig niet misdeelt in schoonte en ordre; pronkte met een kostlyk orgel, had ruime zalen, een ontleedkamer, artzenywinkel, en eene groote belommerde plaats tot verlustiging der genen die van hun ziektens begonden te herstellen; had behalven zyn geneesheeren en heelmeesters ook een leeraar om de zielen te genezen, benevens andere nootzaaklykheden. Dit gesticht had ook een kapelletie afgezondert ten nutte der behoeftige reizigers. Voorts van de kapellen van s'. Joris, en den h. Geest; van den toren dezer kapel; de misdadigen, ter doot verwezen, deden hier hun laatste biegt. De kapel van s'. Kornelis vertoont. Vervolgens van het klooster der minnebroeders, en het slegt gedrag dezer bedelordre ten toneele gevoert, en de vruchteloze moeite, voorheen aangewent, om hen te hervormen. Dit klooster, door eenige razende vrouwen uitgeroeit, is daar na weder opgetimmert. Van het klooster der Cellebroeders en de bezigheit van dit broederschap. Het klooster der Hieronymianen was een queekschool der ieugt, doch is naar den brand in een kollegie verandert. 't Klooster van s'. Agatha en zyn oorsprong onderzocht; zyne schoonte, pracht en rykdom beschreven. De geestelykheit van Holland en byzonder van Delft kantte zich lustig tegen de belastingen der kloostergoederen, &c. Optelling van verscheide edele en geleerde nonnen in dit klooster. Voorschrift der kloosterbeloften. Lyst der paters die deze maatschappy bestierden. Dit klooster is naderhand tot een vorstelyk hof gebezigt. D'oorsprong en voortgang van het klooster van s'. Barbara nagespeurt. Eene zeltzame geschiedenis in dit klooster voorgevallen. Van het klooster der elf duizent maagden, waer van de nonnen verdreven wierden. 't Klooster van s'. Agnis, en d'oudheid van het h. Geest-zusterhuis onderzocht; van den plicht dier nonnen. Voorts van het klooster van s'. Klara, s'. Anna, en s'. Maria Magdalena. Het oude begynhof. De stille vermakelykheid, benevens de plicht der priesters, kosters en kostereſſen van 't groote begynhof, en de gevallen der beruchte Geertrui van Oosten overwogen.

HET OUDE GASTHUIS.

DIt gasthuis is een der oudste onder de geestelyke gestichten der stad Delft. Evenwel is de juiste tyd wanneer zyn grontslag is gelegt, en door wie dat geschiet is, in eene onzekere duisternis opgewonden. Een voornaem outheitkundige meent dat het in den iare 1263 gesticht is, om dat hy een brief van den Utrechtschen bisschop, *Hendrik van Vianden*, van deze iaren had gevonden, by welke hy die van dit gasthuis verlof gaf om een eige kapel en kapellaan, ia ook een klok te mogen hebben, waaruit dien heer besloot, dat het gasthuis zyn oorspronk al van veel gryzer iaren rekent. Ia in een bul van paus *Innocentius IV*, van den iare 1252, word het al duidelyk vermeld, en onder de beschermínge van den prooſt van Koningsveld gesteld. Wy vinden goet, behalven andere dingen in deze bul begrepen, dit naarvolgen-

't Gasthuis is een der allerouste onder de geestelyke gebouwen

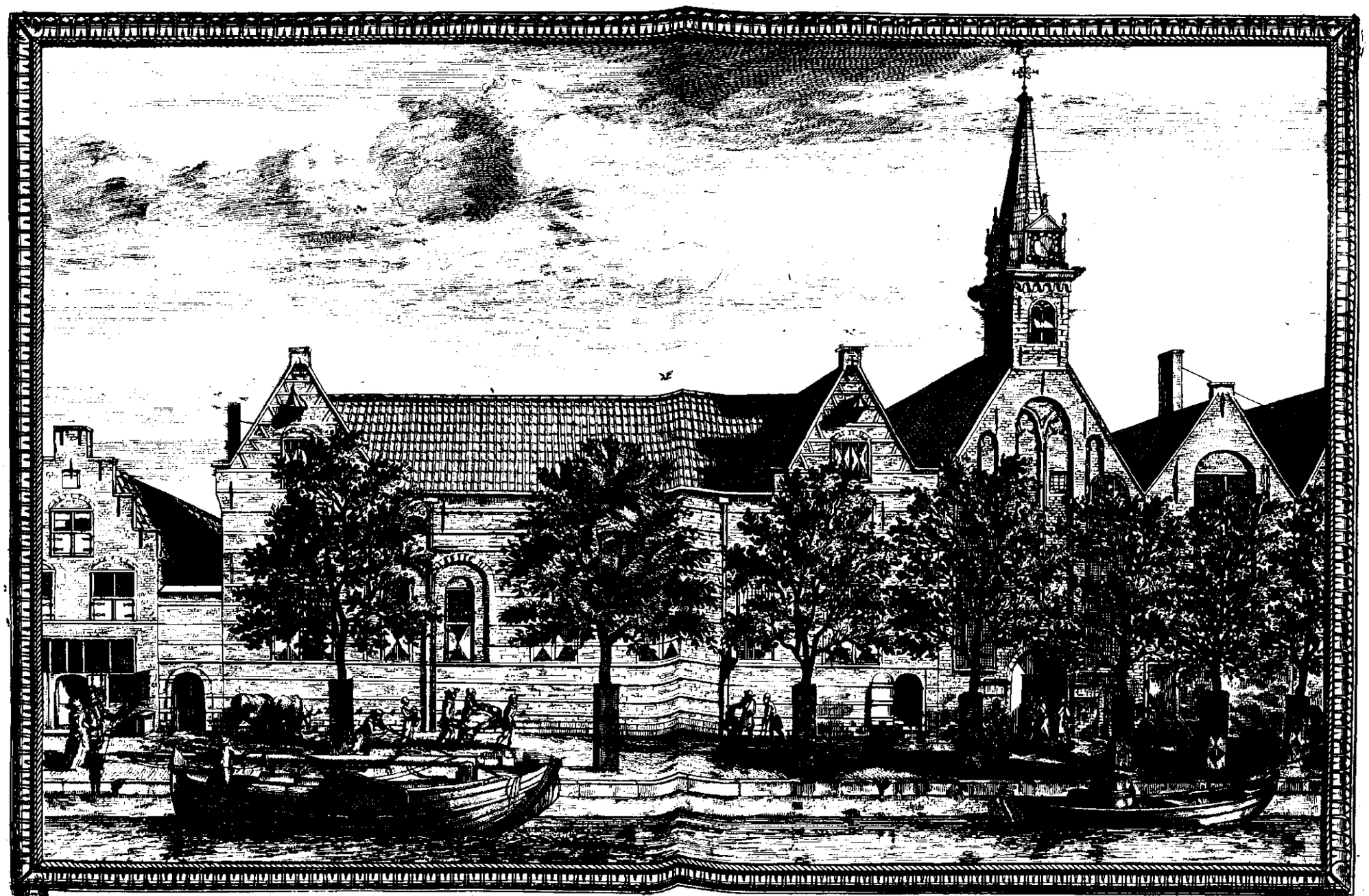

AFBEELDING
VAN DE
GASTHUIS-KERK.

de gezeg, om ons gezeg te ſtaven, hier uit te ontleenen: *De plaats zelfs daar het voornoemde klooſter gelegen is, met alles wat 'er onder behoord. Het gaſthuis te Delft, met al wat 'er aan behoord, enz.* Uit het verhaal van *Jan Goeſſen*, hier voor in het 1 hooftſtuk, op bladz. 21 bygebragt, welke zelfs in den iare 1252 te Delft was geweeſt, zien wy ook dat het doen al in weezen was; waaruit wy ook teſſens begrepen dat koning *Willem*, graaf van Holland, rykelyke aalmoeſſen tot opbouwinge der oude kerk had gegeeven, en ik ben zelf van gedachten dat hy dit gaſthuis ook zal hebben getimmert: de rede waarop ik myn giſſing fondeere, is, om dat graaf *Willem III*, de goede genaamt, duidelyk in een brief wegens dit gaſthuis zeit, *om 't bericht van den gaſthuyſe van Delft dat onſe ouders geſticht hebben.* Deze brief is gedagtekent in 's Gravenhage des dynſdaags na s^t. Margrietendag in den iare 1330, welke wy hier na ook zullen laten volgen. Dat door *ouders* alhier moet *voorouders* verſtaan worden, is uit de vorige bewyzen genoegzaam af te nemen; ook is dit in de oude brieven heel gebruikelyk, en om de reeden ſlus geboekt, dunkt my dat het koning Willem wel toegeſchreven mag worden, dewyl hy de ſtad Delft merkelyk vergroot, en handveſten heeft verleent, enz. ten zy men het wilde verſtaan van het ſtichten der kapelle, en dan zou het op Willems zoon, graaf *Floris V.* paſſen, maar d'eerſte gedachten komt my alleraannemelykſt voor.

Dit gaſthuis droeg verſcheide namen.

Miſſchien zultge vragen of dit gaſthuis ook met dezen of genen naam niet gedoopt is, waarop ik zegge, dat het met meer dan eenen naam genoemt is, als voor eerſt, het *h. Geeſt gaſthuis*, en dus ſchynt het in een brief van Graaf *Floris V*, van den iare 1282 vermeld te worden; in een brief van paus *Johannes XXII*, van den iare 1327, werd het *Mariaas gaſthuis* genoemt: ook vinden wy het onder den naam van s^t. *Lysbets gaſthuis*, ia ook s^t. *Chriſtoffels* en s^t. *Lysbets gaſthuis*, en volgens een oud handſchrift der Utrechtſche kerke, is het op den naam van die twee heiligen ingewyd. Ia in een brief van den iare 1572 wierd het aldus noch gedoopt: *in s^t. Chriſtoffels en Elyſabets gaſthuis is de vikary, openſtaande door de dood van de heer Pieter Janſz. in 't iaar 1572 gegeeven aan Jan Janſz van Zuren.*

En had veel goederen.

Dit gaſthuis zal van outs al veele goederen bezeten hebben, over welke den prooſt van Koningsveld, naar 't ſchynt uit de bul van paus *Eugenius IV*, van den iare 1252, het opzicht was aanbevolen. Uit een nader bul van paus *Johannes XXII*, van den iare 1327, zien wy weder hoedanig den prooſt belaſt werd om naar de goederen van het gaſthuis te zien, en die vervreemd mogten zyn, weder te krygen; ia hy geeft hem volle macht om dusdanige bezitters met den ban te ſlaan, en geen plaats aan hooger beroep te geeven. Dewyl deze bul zoo veel betrekking op dit gaſthuis heeft, en alleen daarom gegeeven is, zullen wy die alhier laten volgen.

"*Johannes*, de dienaar van Gods dienaaren, wenſcht aan zijnen bemin-
"den zoon den Prooſt van het klooſter Koningsveld, 't welk gewoon
"is door eenen Prooſt beſtiert te worden, en onder het Bisdom van
"Utrecht behoort, de zaligheit en den Apoſtoliſſchen zegen. Dewijl de
"gebeden van onze beſcheidene zoonen, de altijdblyvende *Proviſors* van S.
"*Mariaas* gaſthuis der armen te Delft, onder het Bisdom van Utrecht, 't
"welk gewoon is door Proviſors beſtiert te worden (welke Proviſors de
"goederen van 't gemelde gaſthuis in 't gemeen beſtieren) uyt krachte van

dezen

"dezen brief dat gy zult trachten de goederen van 't gemelde gasthuis, de-
"welke gy zult bevinden dat onbehoorlijker wyze vervreemdt of 't zoek
"gemaakt zijn, weder onder den eigendom en het gerechtelijk bezit van
"'t zelve gasthuis te brengen. Ten welken einde gy de tegenstreevers
"door kerkelijke strafvonnissen, zonder plaats aan hooger beroep te ge-
"ven, zult beteugelen; en de getuigen dewelke u opgegeeven zullen zyn,
"indien zy uyt gunst, of haat, of vreze, niet willen verschijnen, zult gy
"door diergelijke strafvonnissen, zonder plaats aan eenig beroep te geeven,
"dwingen om getuigenis aan de waarheid te geeven. Gegeeven te Avinjon,
"den 1. April, in 't elfde jaar van ons Pausdom.

Kort daaraan schynt tusschen den gemelden proost en de overheden der stad Delft, wegens het bestier dezer goederen, weder eenig verschil ontstaan te zyn, waarop de heer van Bleiswyk bladz. 497, de proost van Koningsvelt leelyk zoekt te bekladden, als of hy op een onredelyke wyze zyn klaauwen in het bestier dezer goederen had willen slaan, daar wy hebben gezien dat hy de bestieringe al had gehad van den iare 1252: ook geeft de brief van *Willem III*, bygenaamt de goede, die wy zoo zullen laten volgen, dit niet te kennen, zoo dat de heer van Bleiswyk alhier in 7 regels deerlyker mistast, als hy ooit ergens heeft gedaan, wanneer hy zich over dezen graaf Willem dus laat horen: *Graaf Willem III, bygenaamt de goede, zoon en succesſeur van Floris V.* Wie heeft ooit gedroomt dat Willem III, de goede genaemt, een zoon is geweest van graaf *Floris V*, hy was immers de zoon van graaf *Jan II*, en dat noch slimmer is, wat lyst der graven is 'er, daar *Willem III*, de succesſeur of navolger van *Floris V*, werd gestelt? waar blyft dan *Jan I*, en *Jan II*? Dus ziet men als men een ander te onrecht wil beschuldigen, dat men zelfs dikwils van de waarheid afdwaalt. De voorgemelde brief van *Willem de Goede*, is van dezen inhoud:

"WY Willem Grave, &c. maecken &c. Dat wy van den twie die
"is tusschen den Prooſt, ende 't gemeene convente van Conincx-
"velt op die een zijde, en Schepenen en Raedt van onser poorte van
"Delft op de ander zijde, om 't berecht van den Gasthuyse van Delft dat
"onse Ouders gesticht hebben, ende om vier pont Hollants 's jaers, ende
"om vijftien Hoenre die 't Godts-huys van Conincx-velt jaerlijcx te heb-
"bene plagh uytten Gast-huyse voorsz, met onsen gemeenen Raede over
"een gedragen zijn, ende willen dat dat Gast-huys voorschreven jaerlijcx
"geven den Godts-huyse van Conincx-velt vier pont Hollants en vijftien
"Hoenre alst tot deser tijdt toe gedaen heeft, voort dat die Schepenen en
"Raedt van Delft jaerlijcx twie Mannen setten die dat Gast-huys en des
"Gast-huys goet berechten, ende dat die Prooſt van Conincx-velt metten
"twien jaerlijkx eenen Broeder, of een Suster de Sloeten van den Huyse
"bevelen, en dat berecht dat daer toebehoort van den Huyse en daeke die
"tendent 's jaers reeckeninge doen in 't Gast-huys voor den Proest, en
"voordie Schepene, ende Raedt die daer toe komen, als die Proest die
"reeckeninge leydt tusschen Bamisse en Alreheyligen Misse alle jaere,
"en niemant preuve daer in te hebbene hine hebben een teycken vande
"habijt is 't Broeder, is 't Suster, en die sullen ontsaen by haer zielen die
"Prooſt, en die Raets-man van den Poorte ende die twee Uyt-meysters
"voorsz na dien dat hem dencket dat des Gast-huys oirbaer is, ende die sal
"die Proest kleden, ende corrigeren als zy misdoen nae correxi vander

"ordenne, ende die kleder ſullen weſen van des Gaſt-huys Laeckene dat die "Uyt-meyſters voorſz toegeven ſullen, ende dien koſt die daer toebe- "hoort ſullen die Uyt-meyſters doen alſoo groot, ende alſoo kleene als hun "ſelven goet duncken ſal, ende dien gelden van 't Gaſt-huys wegen, Ende "die Proeſt en ſal anders gene, oirbaer noch ſchade hebben van 's Gaſthuys- "goeden dan voorſz is, Ende alle ſtucken voorts tot onſen verklaren, en "ſonder argliſt, In oirconde, &c. gegeven in die Hage des Dinſgedaegs na "Sinte Margrieten-dagh in 't Jaer duyſent drie hondert ende dertigh. On- "der ſtont geextraheert in de Regiſter-Kamer van Hollant uytten Regiſte- "ren buyten geteyckent Coninck Willem, beginnende An. xij^c. Liij. "uſq. xiij^c. en thien ſo: xxx. ende dat ter Ordonnantie van de Reeckenin- "gen in den Hage, in dato den iij. December An. xv^c. Lxviij.

De prooſt van Koningsveld quam het vergeven van de kapellaansplaats in dit gaſthuis mede toe, want dat door het vergeven der papelyker proeve hier den bedienaar of kapellaan werd verſtaan, is genoegzaam zeker, waar toe ik deze brief tot een goed bewys den lezer mededeelen zal.

"WI Willem, Grave &c. maken condt allen luden, dat wi van der "twiſt die gheweſet hevet tuſſchen onſen goeden luden van onſe "Poirte van Delft op die eene ſide en den Proeſt en den gemeen Convente "van Conincxvelde op die ander ſide, alſe om der papelicker prevendi "van den Gaſthuſe te Delf wel verſien na der beſter wairde die wi dair o "hebben ondervonden bi den ghenen die wy 't bevolen hadden, onder "vonden hebben en bekennen den Proeſt voirſz die ghifte vander Papelic "ker provende van den Gaſthuſe voirſz, ende willen dat hiſe gheve ſo "welke tyt dat ſi verſcinet, eenen goeden reckelicken waerlicken man di "Prieſter is jof binnen 'sjaers Prieſter wordt na diere tyt dat hiſe him ge "vet, gave hiſe oec yemant die him ſoe qualicken regeerde dat wi 'em me "reden ontſetten mochten, ſoe ſouden wine ontſetten, en toit diere ty "eenen anderen goeden man in ſine ſteden ſetten die de papelicker prover "de wel en rechtelicken regeerde en na des mans tyt den Proeſt behoude "ſine ghifte en ſyns rechts. In oirconde &c. Gegeven in die Hage d "anderen dages in Aſcentiendach in tjaer M CCC. dertich.

Hier uit kan den lezer dan zelfs oordeelen, dat de prooſt geen ſchul heeft, gelyk hem te laſte word gelegt. Maar wy zullen tot de kerk kapel weder overgaan, en zien van welken tyd deze zal heugen; ik me ne dat ze omtrent den iare 1263 zal zyn gebouwt, dewyl de toeſtemming des biſſchops van dit iaar is, en, gelyk uit een later brief van den iare 12 genoegzaam te zien is, bleek het dat 'er doen reets al een kapel ſtont. I brief die by de heer van Bleiſwyk in de latynſche taal ſtaat, zullen wy de Nederduitſche alhier laten volgen.

HEndrik, door Godts genade biſſchop van Utrecht, wenſcht allen den geen die dezen tegenwoordigen brief zullen zien, de eeuwige zaligheit in d Heere. Bewogen door de nedrige gebeden onzer beminde broederen van 't Geeſt gaſthuis te Delft in Holland, onder ons bisdom, en door het verzoek v de doorluchtige Vrouwe, onze beminde nichte, mevrouwe (Aleidis) *de hu vrouwe van wylen* Johan van Aveſnes, *hebben wy aan dezelve broederen, in 't gaſthuis, in 't welke de arme en magteloze menſchen ter herberge ontf*

gen, en liefdadelyk onthaald werden, toegeſtaan te mogen hebben een kerkie met eenen prieſter-kapellaan, dewelke in de gemelde kapelle de mis of goddelyke dienſten voor broederen en zuſteren verrichte, als ook een klok tot het luiden of byeenroepen tot de goddelyke dienſten, nochtans zonder nadeel van onzen Plebaan der kerke van Delft, of iemants anders recht te verkorten. Door ons gezag wy den tegenwoordigen beveſtigen en in het verzoek bewilligen. Gegeeven te Utrecht in den iare ons Heere MCC. LX. *en drie, op den zesden dag na epiphanes of verſchyninge ons Heere.*

Uit welke brief wy vooreerſt ontdekken dat voor den iare 1263, het gaſthuis al in wezen was, en de armen reets liefdadiglyk wierden ontfangen, doch zy hebben, gelyk gebleken is, in deze iaren door het verzoek van des biſſchops nicht *Aleidis*, weduwe van *Johan van Aveſnes*, eerſt verlof gekregen om een kapel te bouwen en hun eige kapellaan of prieſter te mogen hebben. Vyf iaren na deze vergunninge heeft dezelve biſſchop noch aan dit gaſthuis, en door verzoek van zyn versgenoemde nicht, vrouwe *Aleidis* toegeſtaan, om een eige kerkhof en begraafplaats te mogen hebben, daarenboven dat de kapellaan aan de broeders en zuſters de h. ſakramenten mogt bedienen, behoudens nochtans de offergiften en gerechtigheden, welke den plebaan der Delfſche toequamen. Deze brief werd by van Bleiſwyk, bladz. 290, weder in de latynſche taal opgegeeven, welke wy in de nederduitſche alhier zullen laten volgen.

HEndrik, door Godts genade biſſchop van Utrecht, wenſcht aan allen den geenen die dezen tegenwoordigen brief zullen zien, de eeuwige zaligheit in den Heere. Bewogen door de nedrige gebeeden onzer beminde broederen van 't H. Geeſt gaſthuis te Delft in Holland, onder ons bisdom; en door het verzoek van de doorluchtige vrouwe, onze beminde nicht, mevrouwe (Aleidis) *de huisvrouwe van wylen* Johannes van Avennes, *hebben wy aan dezelve broeders, zonder iemants recht te willen verkorten, toegeſtaan, gelyk in dezen brief daar over gemaekt uitgedrukt ſtaat, om in 't zelve gaſthuis, in 't welke de arme en magteloze menſchen ter herberge ontfangen en liefdadelyk onthaald worden, te mogen hebben een kerkie met eenen prieſter-kapellaan, dewelke in de gemelde kapelle de mis voor de broeders en zuſters leze. Daarenboven, willende hun ten voordeele van den godtsdienſt, en om Godts wille, zoo veel 't in ons vermogen is begunſtigen, verleenen wy hun uit kragte van ons gezag, en door den tegenwoordigen brief, volkome verlof, om .....een kerkhof te hebben, daar de broeders, zuſters, en armen van 't voorſchreve gaſthuis, als 't nodig zal zyn, begraven mogen worden: en daer en boven dat hun prieſter-kapellaan de biecht der zelven mag hooren, en hun voor hunne misdaden een heilzame boete, zoo als hy in den Heere dienſtig oordeelen zal, mag opleggen, en de verdere ſakramenten der kerke bedienen: behoudens dat de plebaan der Delfſche kerke de offergifte en gerechtigheden, die hem in 't voornoemde gaſthuis toekomen, zal genieten, en dat niemants recht verkort zal worden. Gegeeven by Amersfoort, in 't iaar ons Heere* 1268, *den naaſten Saterdag voor* Simon *en* Judas.

Nu was tuſſchen dit gaſthuis en de plebaan der Delfſche kerke als ook tuſſchen *Bartholomeus vander Made*, ſtichter en patroon der oude kerke, eenig verſchil gerezen wegens de eerſte vergunninge van den iare 1263, doch dit wierd door goede mannen inder minne bygelegt, gelyk de gemelde biſſchop zelfs getuigt, een *vidimus* van dit kontrakt gezien te hebben, zynde

in

in zyn geheel ongeſchonden, dit akkoord was met hunne zegels van wederkanten beveſtigt, als ook met het zegel der ſtad: wy zullen de getuigeniſſe dezes biſſchops, benevens de kontraktbrief alhier weder in de nederduitſche taal laten volgen, zy luit aldus:

"Daarenboven zy ul. kenbaar dat ik van woord tot woord gezien en "hooren leezen heb zekeren brief, behelzende het verdrag en de toeſtem- "ming over het bovenſtaande, tuſſchen de edele en eerzame mannen; na- "mentlyk *Willem*, de Perſona van de parochikerk te Delft, en *Bartholemæus* "(*de Mada*), den patroon en ſtichter der zelve kerke, van de eene kant; "en de Broeders en Zuſters van 't voornoemde H. Geeſtsgaſthuis te Delft "aan de andere kant; welke brief niet doorgeſchrapt, niet vergaan, of in "eenigen deele bedorven, en met de zegelen van de perſoonen voornoemd, "en van den Plebaan der Parochikerke te Delft, mitsgaders met het ze- "gel van de ſtad Delft, bezegelt zijnde, aldus luide: Wy *Willem*, de "Perſona van de parochikerke te Delft, en *Bartholomæus* (*de Mada*) pa- "troon en ſtichter derzelve kerke, doen kond allen den genen die den te- "genwoordigen brief zullen zien, dat, aangezien tuſſchen ons en de "Broeders en zuſters van 't H. Geeſts gaſthuis aen de andere kant, "een geſchil ontſtaan was ter gelegendheit van zekeren brief, aan hun door "den hoogwaardigen Biſſchop van Utrecht verleend, dat wy, zeg ik, "alle ſtoffe van geſchil en krakeel ter zijde ſtellende, willende ontrent het "voorſchreven gaſthuis een werk van barmhertigheit doen, ten opzigte van "Godt, uyt zucht tot de herſtelling van vrede en eendragtigheit, en door "de tuſſchenkomſte en voorſprake van vroome mannen, en door de oot- "moedige ſmeekingen van de gemelde Broeders en Zuſters hebben laaten "beweegen: en aan die van 't zelve gaſthuis vergunnen, en met eene volko- "me toeſtemminge begeeren, dat zy de volkome gunſt, die de Heer Biſ- "ſchop van Utrecht tot hulp en gemak van 't gaſthuis toegeſtaan heeft, "zonder dat ze van ons, of van onze Broeders, mede erfgenamen, nazaten "of vrienden, of zelfs 't geen Godt verhoede, van den Plebaan der Delf- "ſche Kerke, eenig belet of tegenſpraak te verwachten hebben, ten eeu- "wigen dage vreedzamig en geruſt zullen genieten; zoo als in den brief der "voornoemde gunſt die de gemelde Heer Biſſchop hun toegeſtaan heeft "breeder uytgedrukt ſtaat: te weeten, dat de Broeders en het gaſthuis voor- "noemd een kerkhof, en een klok om voor de kerkdienſten te luiden, zul- "len hebben: daarenboven dat zy een bequaam en eerbaar Kapellaen tot "hun welgevallen mogen aanneemen, die voor hunne zieken, en voor "de anderen die den dienſt daar wille hooren, de kerkdienſten verrichte, "hunne biecht hoore, hun eene heilzame boeteoplegge, de ſtervende van "'t zelve gaſthuis met het H. Olyſel beſtrijke, dezelven na hunne dood "op hun kerkhof begraave, eindelijk hun alle de kerkelyke Sakramenten "bediene. By 't welke dit noch gevoegt is, dat, indien de voornoemde "Parochikerk door eenig geval onder een byzonder interdikt quam te ver- "vallen, de Kappellaan des gemelden gaſthuis vijftien dagen lang, vol- "gens ouder gewoonte, den Goddelijken dienſt zal verrichten. Doch in- "dien de gemelde Parochikerk langer onder het interdikt mogt blyven; "dat dan dezelve Kapellaen, op zoo een uure van den dag als de Plebaan "hem opgeven zal, de Mis zal leezen: en verder dat 'er in 't gemelde gaſt- "huis maar geluit zal worden voor eene Mis, ſchoon dat 'er Religieuzen "dat het waar, op eenen dag gelezen mogten worden. Doch op het jaar-

lijks

"lijks feeſt van de Inwijdinge der kapelle of des gaſthuis voornoemd, en "het geheel octaaf door, zullen de offergiften die de Kapellaan dan in "handen zal krijgen, met den wille van den Plebaan der Parochie, vol-"komentlijk beſteedt worden ten behoeve der armen. Behoudens, in al "het bovenſtaande, de offergiften en gerechtigheden der Moederkerke. "Tot getuigeniſſe en bekrachtiging van dit alles, hebben wy den tegen-"woordigen brief met onze zegels, met het zegel van den Plebaan te Delft, "en met het zegel der ſtad Delft doen bezegelen. Gegeven en gedaan te "Delft in't jaar des Heere 1268, op het feeſt van den H. Apoſtel *Andreas*. "Tot oirkonde dezes heb ik, *Dirk van der Made* vornoemd, het tegen-"woordig affchrift, op het verzoek van de Broeders en Zuſters des meer-"gemelden gaſthuis, met mijn eigen zegel bezegelt. Gegeven als boven.

De lezer gelieft hier aan te merken dat het iaargetal in den brief van den biſſchop Hendrik, zoo by de heer van Bleiswyk, als in de oudheden van Delfland, is van den iare 1265, en dat van den akkoordbrief van den iare 1268, 't welk hier verkeerdelyk het eene voor het ander is geſtelt: want hoe kon biſſchop *Hendrik* in den iare 1265 getuigen dat hy een vidimus gezien had, die in het laatſte van het iaar 1268 eerſt gemaakt was, dus moeſt ten minſte de brief des biſſchops zyn van den iare 1269 of 1270: daar by ſtellen de ſchryvers deze biſſchop alrede geſtorven te zyn op den iare 1267, dat de zaak weder klaar aantoont; doch na de beſte en naaukeurigſte ſchryvers is hy eerſt in den iare 1268 overleden, dat met de dagtekeninge wel overeen komt. Doch om den overvloed der armen, en de milde giften van het zelve, ſchynt het, dat dit gaſthuis in den iare 1348, te veel bezwaard wierd by gebrek van genoegzaame inkomſten, waarom de heer Steven Malion, paſtoor der Delffche kerke, in dezen iare aan het zelve gaſthuis toeſtont, dat de kapellaan des morgens voor de hoogmis, op zondagen en heiligdagen in de kapelle mogt een predikatie doen, om aldus door de offerpenningen de nood van dit huis te onderſtutten. De brief hier van luid aldus:

WY Steven, *bygenaamd* Malion, *Paſtoor van de Delffche kerke, maaken aan allen bekent dat wy door het geloofwaardig verhaal van onze parochiaanen onderrecht zijn dat 'er in't gaſthuys aldaar veele barmhartige werken gedaan worden, en dat het zelve gaſthuys niet zal konnen beſtaan, zoo het niet geholpen wordt door de aalmiſſen der Chriſtene geloovigen. Daarom hebben zy ons verzocht het gemelde gaſthuis, omtrent de predikaatzien dewelke aldaar door den Kapellaan gedaan zouden worden, de behulpzaame hand te bieden. Zoo is het dan dat wy, door hunne ootmoedige gebeden bewogen, aan den Kapellaan van 't voornoemde gaſthuis toegeſtaan hebben, toeſtaan, en zonder dat het door ons of onze Kapellaanen zal konnen wederroepen worden, verleenen een vrye magt om het woord Godts aan de Broeders, Zuſters, en zieken van 't zelve gaſthuis, en aan alle andere godtvruchtige geloovigen aldaar verſchynende, op bequaame dagen, 's ochtends voor de Hoogmis uyt te leggen; zodanig dat de predikaatzie ge-eindigt zijnde, de parochianen, indien 'er eenige tegenwoordig zyn, tyd hebben om op hun gemak en geruſtelijk in hunne moederkerk voor het begin van de Hoogmis te konnen zijn, en 'er de goddelijke dienſten te konnen bywoonen: met dit beding nochtans, dat het recht der moederkerke, door de gemelde vermaningen en predikaatzien, niet benadeelt werde. Tot oirkonde dezes is ons zegel aan den tegenwoordigen brief gehangen. Gegeeven te Delft, in 't jaar* 1348. *op den dag van de HH. Martelaaren* Petrus *en* Paulus.

Gelyk wy hier voor hebben gezien, dat in den iare 1252, de prooſt van Koningsveld al het beſtier der goederen van dit gaſthuis toequam, zoo had hy ook het recht van het vergeven der papelyke proeven of kapellanye in dit gaſthuis, gelyk wy uit dezen brief van den iare 1330 weder zien.

WY Willem, *Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieſland, maken cond allen luden, dat wi vanden twiſt die gheweeſt heeft twiſſcen onſen goeden luden van onſer porte van Delf op die een ſyde, ende den Proiſt van Conincxvelde ende den ghemenen Convente op die andre ſyde, als om die papelike proeven vanden gaſthuſe te Delft, wel verſien ſyn na der beſter waerheit die wi daer of hebben ghevonden bi den ghenen dien wyt bevolen hadden ondervonden hebben, ende bekennende dien Proiſt die ghifte voirſeit vander papeliker proven vanden gaſthuſe voirſchreven, ende willen dat hiſe gheef to welke tyt dat ſi verſemet enen goeden reckeliken wair-liken man die Prieſter is, of binnen tjaar Prieſter worden mach vander tyt dat hiſe hun ghevet, gave hiſe ooc yemand die hun alſo qualiken regierde, dat wyſe mit redene ontſetten mochten, ſo ſouden wyſe ontſetten, ende tot dien tyt enen anderen goeden man in ſynre ſtede ſetten die die papelicke proven wel ende reckeliken regierde, ende na des mans tyden te behouden dien Proiſt ſynre ghiften ende ſyns rechts. In orkunde deſen brieve beſegelt mit onſen ſegele, gegheven in den Haghe des anders daghe na Aſcenſioens dach, int jair ons Heren* 1330.

Waar uit men duidelyk kan afnemen, dat de heer van Bleiſwyk de prooſten van Koningsveld ten onrechte beſchuldigt, als of zy zich zelven in het beſtier van 't gemelde gaſthuis ingedrongen hadden omtrent den iare 1330, daar zy in tegendeel al van den iare 1252 de beſtieringe daar van gehad hebben. Het verſchil hier voor gemeld tuſſchen dit gaſthnis en den paſtoor der Delfſche kerke, ſcheen naderhand weder te herleven: want omtrent 100 iaren daarna is het door graaf *Willem van Beyeren* weder beveſtigt, gelyk wy uit een oude latynſche brief zien, welke wy in de nederduitſche taal hier zullen invlyen.

WY Willem *Hartog van Beyeren, Paltsgraaf aan den Rhyn, verwachtende naar de Graafſchappen van Henegouwen, Holland en Zeeland, en naar de Heerſchappy van Vriesland, maaken aan allen bekent dat wy de genade gunſt, dewelke de eerzame mannen* Willem *Paſtoor te Delft, en* Bartholomeus van der Made *Patroon derzelve kerke, aan de Broeders en Zuſters van 't Heiligen-Geeſts-gaſthuis te Delft vergunt hebben, en dewelke in den tegenwoordigen brief door denwelken deze onze brief geſtoken is uytgedrukt ſtaat, goedkeuren en beveſtigen, en als goedgekeurt en beveſtigd van ons zelven en van onze nazaaten willen onderhouden hebben. Waar by wy het volgende noch gevoegt hebben, dat de Kapellaan van 't gemelde gaſthuis vrye magt zal hebben om het Woord Gods aan de zieke Broeders, Zuſters en zieken van 't zelve gaſthuis, en aan alle andere godvruchtige geloovigen die daar verſchynen, op bequaame dagen, 's ochtens voor de Hoogmis, uyt te leggen: zodanig dat de predikaatzi ge-eindigt zijnde de parochianen, die daer tegenwoordig mogen zijn, tijd hebben om op hun gemak en geruſtelijk in hunne moederkerk, voor het beginnen van de Hoogmis, te konnen zijn, en de goddelijke dienſten daar te konnen bywoonen. Tot oirkonde dezes is ons zegel aan deezen brief gehangen. Gegeeven in s'Gravenhage, 's maandaags na het oktaaf van de Apoſtelen* Petrus *en* Paulus, *in 't jaar des Heere* 1368.

In

In dezen brief zien wy dat 'er ſtaat in 't begin, *verwachtende naar de graafſchappen* enz. Dit woord zal zekerlyk door onagtzaamheid ingevloeit zyn: want hoe kon hy in den iare 1368 zeggen *verwachtende*, daar hy 1351 al graaf van Holland was, en in dees tyd alrede krankzinnig was, zoo dat ik gelove dat 'er in plaats van *Willem*, *Aalbert* zal moeten ſtaan, die doen in zyn broeders plaats ruard of voogt was, wagtende na de graafſchappen: maar laat ons tot de beſchryving der offerhoogtens overgaan.

Van d'outaren des gaſthuis.

De kapel of gaſthuiskerk was met drie outaren voorzien, als het hooftoutaar, ſtaande op het koor; bezyden het koor het outaar van het h. kruis, en dan een outaar, ſtaande in een kapelle aan de zuidzyde, en was ter eeren van s^t. *Jan den Dooper*, en s^t. *Jan Evangeliſt* ingewyd, gelyk wy uit dezen brief weder duidelyk zien.

"WY Broeder *Ricardus*, door Gods genade Biſſchop van Thermopo-
"len, algemeen Vikaris in 't Biſſchoppelijke van den eerwaardigen
" Vader in *Chriſtus*, Heer *Johannes* door Gods genade Biſſchop van
"Utrecht, maaken bekent aan allen dat wy in 't jaar des Heere 1351, don-
"derdaags na de vervoering van den H. *Martinus*, met de medewerkinge
"van de zevenvoudige genade des H. Geeſts, gewijdt hebben een kapel
"is behoorende tot het gaſthuis van Delft; dat wy vrydaags daar aan in
"'t zelve gaſthuis gewijdt hebben een outaar ter eere van de HH. *Johannes*
"den Dooper, en *Johannes* Evangeliſt; en dat wy zaterdaags daar aan een
"gedeelte van 't kerkhof in de gaſthuis-kapelle gewijdt en geheiligt heb-
"ben. Hierom is het dat wy ſteunende op de barmhertigheit van den Al-
"magtigen Godt, en op het gezag van de HH. Apoſtelen *Petrus* en *Pau-*
"*lus*, aan alle waare boetvaardigen, hunne zonden gebiecht hebbende, de-
"welke jaarlijks op de wijding van 't gemelde outaar godtvruchtiglijk zul-
"len verſchijnen (welke wijding wy op den eerſten zondag na S. *Maartens*
"vervoering, om op dien dag ten eeuwigen tijde geviert te worden, over-
"gebragt hebben en door den tegenwoordigen brief overbrengen) en die
"het gemelde gaſthuis, op den dag van des zelfs Patroonen, uyt god-
"vruchtigheit zullen bezoeken, en de kerkhoven van 't zelve gaſthuis zul-
"len omwandelen, zoo dikwils als zy het bovenſtaande volbragt zullen
"hebben, door den tegenwoordigen brief veertig dagen afflag van de op-
"geleide boeten genadiglijk in den Heere verleenen. Gegeeven in 't jaar,
"en op de dagen, als boven.

In den iare 1330. waren Dirk Wiggerſz. en Jan Oem gaſthuismeeſters, en in het iaar 1351 vergunden de raden en ſchepenen der ſtad Delft aan de gaſthuisbeſtierders dat zy alle de renten van het gaſthuis mogten panden.

Willem van Beyeren, graaf van Holland, heeft aan de ſchepenen en raden der ſtad Delft, in den iare 1350 verlof gegeeven, om aan 't nieuwe outaar van 't h. kruis een vikary te ſtichten, onder voorwaarde, dat hy de begeevinge daarvan aan zich zelven zou houden, en dezelve ten minſten met 4 miſſen ter week belaſten, gelyk wy uit den volgende brief ontdekken.

"WY *Willem* Hertoghe van Beyeren, Grave van Hollant, van Seeland,
" Here van Vriesland ende verbeyder der Graaflicheidt van Henegou-
"wen, maken cond allen luden dat wy ghegheven hebben ende gheven met
"onſen opene brieve ſonder wederſegghen van ons ende van onſen nacome-
"linghen onſen gueden, ghetrouwen luden Scepene ende Raid van onſer

"poirts van Delf te ſtichten ende te maken enen niewe Capelrie inden "gaſthuſe van Delf ewelick te ſtaene behoudende ons ende onſen nacome- "lingen die ghifte der voirſeide Capelrie. Ende die te verdienen opten "niewen outair vuten choere voir den cruce. In deſer manieren ſo wie men "deſe voirſeide capelrien ghevet ofte gheven ſal, die ſelſe verdienen te "minſten mit vier Miſſen ter weke te doen opten voirſproken outaar. En- "de welck tyt deſe voirſeide Capellaan enighe Miſſe dair of verſumide van "deſen voirſeiden Miſſen, ende die ſonder hinderniſſe doen mochte van "beſlaghe der prochien of des gaſthuis, ſo ſouden hem die gaſthuis meeſ- "teren of corten van elker verſumender miſſe na den lope van ſinen renten. "In oirkunden des briefs beſeghelt mit onſen ſeghele ghegheven te Delf "des zonnendaachs na alre heilighen dach, in den jare ons Heren duſent "drie hondert ende vyftich.

Johan prooſt van Koningsveld, heeft deze ſtichtinge door een brief van den iare 1369 beveſtigt, welke wy hier ook zullen laten volgen.

"WY *Johan*, by Gods toelaatinge Prooſt van het klooſter Koningsveld "van de Premonſtreit-order (welk klooſter gewoon is doot Prooſten "geregeert te worden) en *Matthys van de Burch* beveſtigde Paſtoor van "de Delfſche kerk, maaken bekent allen den genen die den tegenwoor- "digen brief zullen zien of hooren leezen, en wy verklaaren het voor al "de wereld door het aanhangen van onze zegels, dat wy in 't jaar des Hee- "re 1369, 's maandaags na het oktaaf van S. *Maarten* in den winter, ge- "zien, geleezen, en behandelt hebben drie brieven door malkander ge- "ſtoken: te weeten twee in de Duitſche en een in de Latynſche taale; de- "welke niet vergaan, niet doorgeſchrapt, nochte in eenigen deele bedor- "ven, maar ganſch gaaf en buiten alle achterdocht waren. De eerſte van "deze brieven, zoo als ten eerſten aanzien gezien konde worden, was be- "zegelt met de waare zegels van de beſcheidene mannen, *Aalbert Yſoud* "Prieſter, *Jan Pauwelsz. Matthys Reiniersz.* en *Arent Willemsz.* leeken: "en luide van woord tot woord, zoo als hier onmiddelijk volgt:

"Wy *Albertus* Prieſter in Delft, *Jan Pouwelsz. Matthys Reiniersz.* ende "*Arent Willemſz.* maken kont en kenlick allen luden, dat wy dair, en in over "gheweeſt hebben aldair *Katryn Claes Copparens* zoons wyf was, beſprack "*Jan Coppert Clais* zoons zone haren neve tot eenen teſtament tien pondt "Hollants jairliker renten tot eenre papeliker provende alle jare in te ne- "men alzo langhe als hi levet, ende tende zijnre doot zo zellen deze voir- "zeide renten comen ant Gaſthuis te Delf ewelick ſtaande tot eenre pape- "liker provende, om dat wy *Aelbaert* Prieſter, *Jan Matthyſz* en *Aerend* "voornoemt over en waren, zo hebben wy dit bezegelt mit onſen zeghe- "len, gegeven in 't jair ons Heeren 1353. des manendachs na ſinte *Lucien* "dach in die winter.

Door dezen brief was een andere nederduitſche brief geſtoken, dewelke met het zegel der ſtad Delft bezegelt was, en aldus luide.

"Allen den ghenen die deſen brief zullen zien of horen lezen, doen wy "cond, Scout, Scepenen ende Raat der ſtede van Delft, dat *Kathe- "line Clays Coppaertt* zoens wyf was, maecte in renten tot eenen outaar tien "pont Hollants vyf en dertich penninghen ende eene halling 't ſjaars, die

"binnen

„binnen der vriheden van Delf ghelegen zyn ende 't Gasthuis van Delft „in zyn regiſter heeft die 't Gasthuis van Delft *Jan Coppaert Claes* zoens „zone jaarlicx wtrecken ſal als hi Prieſter is. In orkonde deſen lettere zo „hebben wy dezen brief open bezeghelt mit onzer ſteden zeghle ter zaken, „ghegeven in 't jair ons Heere 1353. des dinxdachs na ſinte *Gheerden* „dach.

Door beide deze brieven was een latynſche brief geſtoken, met het ware zegel van den Utrechtſchen biſſchop Johannes bezegelt, en was van dezen inhoud:

„*Johan* door Gods genade Biſſchop van Utrecht; Allen den genen, die „den tegenwoordigen brief zullen zien, zy kennelijk dat wy de godvruchtige maaking of beſpreeking der vruchten, inkomſten, en andere goederen, dewelke door de godvruchtige Vrouw *Catharina* wijle „weduwe van *Niklaas Koppertszoon*, gedaan zijn ten behoeve van de eeuwige kapellanye in het gaſthuis te Delft, en vermeld ſtaan in eenen brief „die daar over gemaakt en door dezen brief geſtoken is; dat wy, zeg ik, „die maaking en beſpreeking, zoo verre als ze rechtmaatiglijk en godtvruchtiglijk gedaan zijn, voor wel gedaan houden, goedkeuren, en uyt „krachte van ons ordinaris gezag in Gods name door den tegenwoordigen „brief beveſtigen. Wy ordoneeren dat de landgoederen, inkomſten, en „alle andere goederen, de voornoemde kapellanye beweezen, kerkelijke „goederen zullen zijn, en de kerkelijke vryheit voortaan zullen genieten. „Eindelijk beveſtigen wy den beſcheiden man en Prieſter, *Jan Koppertszoon*, dewelke ons tot de gemelde kapellany aangeboden is, door den „tegenwoordigen brief in dezelve kapellanye, en wy verleenen hem voor „de eerſte reize de vereiſchte inſtelling. Gegeeven onder het aanhangen „van ons zegel in 't jaar na 's Heeren geboorte 1354. 's avonds voor het „feeſt van den Martelaar *Laurentius*.

Graaf *Willem V.* verleenden door een open brief des jaars 1355 aan de raadsmannen (nu burgemeeſteren) van Delft om twee gaſthuismeeſteren te kiezen. Zyne woorden luiden aldus: *Voert ſoe ſullen die Raetsmannen voorſz kiezen twee gaſthuysmeeſteren tot des gaſthuys oirbaer metten ghenen die zy daer toe by hem eyſken en oirbaerlick denken.* En graaf Willem VI. verguude aan de mageſtraat van Delft in den jare 1415. by openen brieve dat zy drie regenten of gaſthuismeeſteren over 't zelve zouden ſtellen; welke brief wy zelf gezien en gelezen hebben.

Wy zullen tot meerder opheldering van dit oude gebouw, hier noch verſcheide zaken het gaſthuis betreffende, laten volgen, als wegens de prebende der voornoemde outaren, de namen van de begevers, de laſten, die de prieſters te dragen hadden; benevens de rechten en ordonnantien waarna de broeders en zuſters van dit gaſthuis zich moeſten gedragen, en meer andere zaken, die wy voordezen uit een overoud handſchrift getrouwelyk hebben getrokken.

„Hier zyn beteikent alſulke renten als int Gaſthuis horen tot elken outaar, ende die Gaſthuismeeſters des Gaſthuis voorſz. zo wie zy zyn „in haren tiden, die mannen die renten diere toeſtaan alle jair in mit des „Gaſthuis anderen renten, ende zy ſullenſe alle jair weder wtreycken en-

"de betalen van des Gaſthuis gueden den ghenen die deze Miſſen doen,
"als hier na beſcreven ſtaat. Ende en deden zy die Miſſen niet gheliken
"hier na volghet, zo en ſoud men hem die renten niet gheven.

"In den eerſten totter proven vanden hoghen outaar boven int choir
"ſtaan XVI. pont sjaars ende vier *Miſſen ter weeck*, alſo als die fundacie
"dair of inhout. *Deſe voirſz.* proven vanden hoghen outair coomt te
"gheven an den Prooſt van Coninxveldt, ende die zel hi gheven tot alre
"tyt als zy verſchijnt eenen goeden reclickken, eerbaren Prieſter die wair-
"lick is bi rade ende goetduncken der goede lude vanden Gherechte te
"Delf, ende dair tGaſthuis niet wel an en wair dien en ſalmen int voirſz.
"Gaſthuis eten noch drincken, noch camer noch anders niet gheven dan
"XVI. pont sjairs. Ende zo wie dat deze *voirſz.* XVI. pont sjairs hebben
"zel, die moet vier *Miſſen ter weke doen* int voirſz. Gaſthuis opt hoghe
"outair als *voirſz.* ſtaat. Deſe proven voirſz. comt an den Prooſt voirſz.
"te gheven, mer die Prooſt en heeft gheen macht int Gaſthuis yemant